

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
FACULTY OF LAW
УНІВЕРСИТЕТ МАРІЇ КЮРІ-СКЛОДОВСЬКОЇ (ПОЛЬЩА)
MARIA CURIE-SKLODOWSKA UNIVERSITY IN LUBLIN (POLAND)
КЛУЗЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БАБЕША-БОЛЪЯЇ (РУМУНІЯ)
ФАКУЛЬТЕТ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY IN CLUJ-NAPOCA (ROMANIA)
FACULTY OF EUROPEAN STUDIES
ІНСТИТУТ ОСВІТНЬОГО І ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
(УГОРЩИНА)
INSTITUTE OF EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT (HUNGARY)
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ (УКРАЇНА)
KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS (UKRAINE)
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» (УКРАЇНА)
CHERNIHIV POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY (UKRAINE)
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ (УКРАЇНА)
UNIVERSITY OF CUSTOMS AFFAIRS AND FINANCE (UKRAINE)**

МАТЕРІАЛИ

**VI Міжнародного
молодіжного наукового юридичного форуму**

**VI International
Youth Scientific Legal Forum**

18 травня 2023 року

May 18th, 2023

Київ

Kyiv

Редакційна колегія

Нікітін В. В., декан юридичного факультету НАУ, доктор юридичних наук;
Юринець Ю. Л., заступник декана юридичного факультету НАУ, доктор юридичних наук, професор;

Макеєва О. М., завідувач кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету НАУ, кандидат юридичних наук, доцент;

Устинова І. П., завідувач кафедри конституційного і адміністративного права юридичного факультету НАУ, кандидат юридичних наук, доцент;

Лихова С. Я., завідувач кафедри кримінального права і процесу юридичного факультету НАУ, доктор юридичних наук, професор;

Вишновецька С. В., завідувач кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету НАУ, доктор юридичних наук, професор;

Нецька Л. С., завідувач кафедри господарського, повітряного та космічного права юридичного факультету НАУ, кандидат юридичних наук, доцент.

Адреса редакційної колегії:

03058, Київ, проспект Любомира Гузара, 1, корп. 1, ауд. 458

Тел. (044) 406-79-71

e-mail: pravo@nau.edu.ua

Рекомендовано до друку

Вченою радою Юридичного факультету

(протокол від 11.05.2023 № 4)

VI Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум: [Матеріали форуму, м. Київ, Національний авіаційний університет, 18 травня 2023 р.] – 496 с.

ISBN 978-966-310-8126-89-5

У збірнику висвітлено результати досліджень, які були апробовані на VI Міжнародному молодіжному науковому юридичному форумі до Дня науки.

Для науково-педагогічних працівників та аспірантів.

Опубліковані матеріали відбивають точку зору авторів, яка не завжди збігається з думкою редакційної колегії.

Відповідальність за зміст, точність цитувань несуть автори.

Тексти друкуються в авторській редакції.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА	20
<i>Myronets O.M., Stephen Asare Ntow</i> HUMAN DIGNITY AS A FUNDAMENTAL HUMAN RIGHT	20
<i>Варава І.П., Будкевич І.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МУСУЛЬМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ДУМКИ	22
<i>Варава І.П., Ягуна Д.В.</i> УКРАЇНСЬКА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА КІНЦЯ ХХ–ПОЧАТКУ ХХІ СТ. В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ФІЛОСОФСЬКО- ПРАВОВОЇ ДУМКИ	25
<i>Макеєва О.М., Герасименко О.В.</i> КОМУНІКАТИВНА ТЕОРІЯ ПРАВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ	27
<i>Олещенко В.Ю.</i> ІДЕЯ СВОБОДИ У ТЕОРІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ	29
<i>Олещенко В.Ю., Олещенко А.Є.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВА НА КІБЕРБЕЗПЕКУ	32
<i>Пильгун Н.В., Гайдаренко П.О.</i> ПРАВО ДІТЕЙ НА ЗАХИСТ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ І БОЙОВИХ ДІЙ	34
<i>Бабейко Д.С.</i> ПРАВО ФРАНЦУЗЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПОЛЕОНА	37
<i>Бацінко О.А.</i> НЕТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ТИПОЛОГІЇ ДЕРЖАВИ	38
<i>Білан В.В.</i> НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	42
<i>Білявська В.Є.</i> ПРАВОВА ДОКТРИНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ.....	44
<i>Бойко О.В.</i> ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ У СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ.....	46

<i>Вікторівська А.В.</i>	
ПРАВО НА ОСВІТУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	49
<i>Войцехівська К.В.</i>	
ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	51
<i>Горобець М.І.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА АНГЛІЇ.....	53
<i>Іванов І.В.</i>	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ.....	55
<i>Коваль К.О.</i>	
ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	57
<i>Колонська В.М., Рудковська О.В.</i>	
СУЧАСНА ДОКТРИНА ПРАВ ЛЮДИНИ	60
<i>Куц О.Я.</i>	
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ДУМКА ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ ТА РЕФОРМАЦІЇ	63
<i>Літинська Д.Ю.</i>	
ПРАВО НА ВІДПОЧИНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	66
<i>Макеєв А.О.</i>	
ДОГОВІР ПОВІТРЯНОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ: ТЕОРЕТИКО- ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	68
<i>Maslov V.V.</i>	
THE RADOM CONSTITUTION AS THE DEVELOPMENT OF CONSTITUTIONALISM IN THE EASTERNEUROPE	71
<i>Миколайчук Н.А.</i>	
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	73
<i>Ruzhov M.S.</i>	
PROHIBITION OF DOPING.....	76
<i>Плис Н.В.</i>	
ПРАВА ЛЮДИНИ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ	78
<i>Попова Б.Є.</i>	
ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЙЖОРСТОКІШИХ ПОКАРАНЬ	81
<i>Роздольський С.В., Фітас А.А.</i>	
ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	84

<i>Смиковський О.Д.</i>	
ПРАВО НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	87
<i>Содолінський А.В., Коршак В.Є.</i>	
ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ	89
<i>Стужук С.С.</i>	
ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	91
<i>Фігорнюк І.О.</i>	
УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ У ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ.....	94
<i>Ягуна Д.В.</i>	
КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ.....	96

РОЗДІЛ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО, АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС, ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

99

<i>Ільчук А.П., Романюта І.Е.</i>	
ЩОДО ІНСТИТУТУ ТИПОВОЇ ТА ЗРАЗКОВОЇ СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	99
<i>Riabokon Yu.V., Beridze A.</i>	
THE QUESTION OF POSSIBLE ENFORCEMENT OF ARREST WARRANTS ISSUED BY ICC AGAINST PUTIN	101
<i>Бейкун А.Л.</i>	
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БЕЗПЕКОВИХ І ОБОРОННИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОНОВЛЕНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОВИХ КООРДИНАТ	103
<i>Белкін М.Л.</i>	
ПРОБЛЕМИ НАПРАВЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ НА ЕЛЕКТРОННУ АДРЕСУ СУДІВ.....	107
<i>Голяченко Іван</i>	
ІНСТИТУТ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ	110
<i>Заєць О.М.</i>	
ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ІНСТИТУТУ СТРАХУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ РИЗИКІВ	114

<i>Захарчук Руслан</i>	
ВЗАЄМОДІЯ ВОЛОНТЕРІВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	117
<i>Криволап Є.В.</i>	
ВПЛИВ СТРАТЕГІЙ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА КІБЕРБЗПЕКИ НА ІНШІ БЕЗПЕКОВІ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ	119
<i>Кунєв Ю.Д., Батраченко Т.С.</i>	
ОБ'ЄКТ ПРАВОНАВСТВА: ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ	122
<i>Машиніченко О.А.</i>	
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЙ КЕРІВНИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ	124
<i>Myronets O.M., Shykeriava D.S.</i>	
SOME ASPECTS OF THE WORLD TRADE ORGANISATION'S REFORMING	127
<i>Ольховік М.В., Денисюк М.С.</i>	
ПРОЦЕДУРА ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРАВОВІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ.....	130
<i>Погосян Р.Е.</i>	
ТЕРМІНОСИСТЕМА ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ.....	131
<i>Соцька А.М.</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДСТАВ ВІДМОВИ ОСОБИ У ПРИЗНАЧЕННІ ЇЇ ОПІКУНОМ ПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ	134
<i>Ткаченко О.М.</i>	
ГАРАНТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В МЕХАНІЗМІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДРИМКИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	137
<i>Устинова І.П., Бабушкін Д.О.</i>	
СУЧАСНИЙ СТАН ВАЛЮТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО РОЗВИТКУ.....	141
<i>Юринець Ю.Л.</i>	
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІЙСЬКОВОЇ ЦЕНЗУРИ В УКРАЇНІ	143
<i>Iurynets J.L., Prokopiuk D.O.</i>	
CORRELATION BETWEEN THE CONCEPTS OF CONSTITUTIONALISM AND CONSTITUTIONAL LAW	145

Білан В.	
ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	147
Землянікіна М.П.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ	150
Каменської М.А.	
ПОЗИЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВ І СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ.....	152
Kolos N.M.	
CRIMINAL LIABILITY FOR SAME-SEX RELATIONS IN DIFFERENT PERIODS OF TIME	156
Kolos N.M.	
THE RELATIONSHIP BETWEEN THE RULE OF LAW AND THE RULE OF THE LAW IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION	159
Коргунова Г.М.	
ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЯК ОСНОВА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА	161
Кушнір Я.Р.	
СУТНІСТЬ НАЛЕЖНОСТІ СУДОВИХ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	164
Леуська О.І.	
ЕЛЕКТРОННИЙ АУДИТ ЯК ФОРМА ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	166
Макаренко Я.В.	
АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ .	168
Матвієць С.Я.	
БАГАТОКОМПОНЕНТНІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	171
Рєпіна Є.Ю.	
ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АКТАХ ООН	175
Сохар В.В.	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ЯК РІЗНОВИДУ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ	177

Ткаченко А.К.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СТАНДАРТІВ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ПРАКТИКИ ІСАО..... 180

Шепетько А.Л.

НАПРЯМИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МИТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ 182

Ярош М.В., Джуфер В.М.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД США, ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ФРАНЦІЇ ЯК ПЕРСПЕКТИВА УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ УКРАЇНИ..... 184

РОЗДІЛ 3. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА ТА КРИМІНОЛОГІЯ..... 187

Адаменко О.М.

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ (МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)..... 187

Батраченко Т.С.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА: АНАЛІЗ ДОЦІЛЬНОСТІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я..... 190

Батраченко Т.С., Крутий В.І.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ 193

Бахмач А.О.

СВОЄЧАСНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ У БОЙОВИХ ДІЯХ, ЯК МЕТОД ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ 195

Ковтун О.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ У ДИСПОЗИЦІЯХ СТ. 180 КК УКРАЇНИ..... 198

Личак В.В.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО СПІВЖИТТЯ У ШЛЮБІ ЧИ БЕЗ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ В ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ..... 200

Майстро Д.М.	
СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ «ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ» (СТ. 299 КК УКРАЇНИ)	203
Осадчий І.В.	
СУД ПРИСЯЖНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	205
Пацеля Г.А., Захарчук Н.П.	
ІННОВАЦІЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	207
Сорока М.В.	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗГЛЯДУ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ КЛОПОТАННЯ ПРО ДОЗВІЛ НА ПРОВЕДЕННЯ НСРД	210
Тарасюк С.М.	
ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНОЇ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ – АУДІО-ВІДЕОКОНТРОЛЬ ОСОБИ.....	212
Антонюк В.Я.	
ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ (СТ. 368 КК УКРАЇНИ): ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОСНОВНОГО СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	214
Білявська В.Є.	
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ «ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ» (СТ. 151-2 КК УКРАЇНИ): ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ	217
Гончарук О.О.	
ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМИ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО В ДОКАЗУВАННІ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА ЧИННИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ	219
Денисов Г.О.	
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	221
Джура В.В.	
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ..	224
Добровольський А.М.	
ЩОДО ЗАРУБІЖНИХ СУБ'ЄКТІВ ПРОФІЛАКТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ АВІАЦІЇ	226

<i>Kovryhina O.K.</i>	
 GROUND FOR INITIATING A PRE-JUDICIAL INVESTIGATION IN CASES OF INTENTIONAL TAX EVASION BASED ON ACTS OF TAX AUDITS	229
<i>Козюк Т.Р.</i>	
 КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСІБ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	231
<i>Колонська В.М.</i>	
 КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ «УМИСНЕ ВБИВСТВО» (СТ. 115 КК УКРАЇНИ)	233
<i>Команецька В.В.</i>	
 ПИТАННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	235
<i>Макознак С.Є.</i>	
 ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ	237
<i>Матвієнко О.О.</i>	
 СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ, ТРУДОВИХ КОЛЕКТИВІВ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ПРОФІЛАКТИЦІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ АВІАЦІЇ.....	239
<i>Ободов Н.А.</i>	
 КІЛЬКІСНО-ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ У 2020-2022 РОКАХ.....	241
<i>Рєпіна Є.Ю.</i>	
 НОРМАТИВНІ ЗМІНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	245
<i>Савоста В.О.</i>	
 КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ	248
<i>Савченко О.О.</i>	
 ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ	250
<i>Сенченко А.О., Якименко П.П.</i>	
 ДЕЯКІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ ТА РОЗШУКОВИХ ДІЙ	253

Сорока Д.В.	
ДИВЕРСІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	255
Сохар В.В.	
АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	258
Хомусько Є.М.	
МАРОДЕРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	260
Шепетько А.Л.	
ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІР-АДРЕСИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ В ІНТЕРНЕТІ.....	263
Шилова К.Р.	
ОБШУК: ЄДНІСТЬ І БОРОТЬБА ПРОТИЛЕЖНОСТЕЙ.....	264

РОЗДІЛ 4. ЦИВІЛЬНЕ І ТРУДОВЕ ПРАВО, ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС, ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ..... 267

Водоп'янова Єва	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В КАНАДІ ..	267
Diduk Alla, Lytvyn Stepan	
REGARDING THE EXERCISE OF SUBJECTIVE COPYRIGHT ON A COMPUTER PROGRAM AND DATABASE: PROBLEM ASPECTS	270
Орешич В. В.	
ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ВІРТУАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	274
Пак О. В.	
ДО ПИТАННЯ ПРО ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОН-ЛАЙН ТРЕНУВАНЬ	276
Аврамова О. Є.	
ВРАЗЛИВІСТЬ СУБ'ЄКТІВ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В АСПЕКТІ ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	278
Кириченко В. В.	
ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ТЕЛЕМЕДИЧНИХ ПОСЛУГ У США	281
Кириченко Т. С.	
ДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ	283

<i>Лаленков С. М.</i>	
ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ АЛІМЕНТНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ.....	285
<i>Mostova G. I.</i>	
PROBLEM ASPECTS OF DETERMINING THE LEGAL NATURE OF ELECTRONIC CONTRACTS.....	287
<i>Musica O. M.</i>	
TO THE PROBLEM OF LEGAL REGULATION OF THE ASSEMBLY OF SEMICONDUCTOR PRODUCTS.....	290
<i>Науменко М. В.</i>	
СУБ'ЄКТИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА ТА ЇХ ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ.....	294
<i>Pysana T. O.</i>	
SOME CHALLENGING ISSUES OF TRADEMARK INHERITANCE.....	296
<i>Smirnov O. G.</i>	
SOME PROBLEM ASPECTS OF TRADE SECRET AND KNOW- HOW PROTECTION.....	300
<i>Sokolova V. V.</i>	
CURRENT ISSUES OF LEGAL PROTECTION OF ATYPICAL COPYRIGHT OBJECTS.....	302
<i>Соцька А. М.</i>	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ І ЗВІЛЬНЕННЯ ОПІКУНІВ ТА ПІКЛУВАЛЬНИКІВ ПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	306
<i>Твердохліб Е. В.</i>	
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ПУБЛІЧНИЙ ДОГОВІР» І «ПУБЛІЧНА ОФЕРТА».....	309
<i>Khodakivskiy M. P.</i>	
PROBLEM ISSUES OF UNDERSTANDING INFORMATION AND CONFIDENTIAL INFORMATION ABOUT A NATURAL PERSON.....	310
<i>Tsybizova S. A.</i>	
ON THE QUESTION OF CONSIDERATION OF DOMAIN DISPUTES IN THE ASPECT OF JUDICIAL REFORM (IR OF THE COURT).....	313

Юровський А. Г.	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОШИРЕННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	316
Бугайчук В. М.	
РІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ	320
Гавва С. К.	
ПРЕМІЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ОПЛАТИ ПРАЦІ	323
Govorun M. M.	
PRINCIPLES OF CONSIDERATION OF LABOUR DISPUTES	326
Demchyshyn Yu. V.	
A SYSTEM OF BODIES CONSIDERING THE LABOUR DISPUTES	328
Дереза В. О.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	330
Dolzhnikova D. M.	
PROBLEMS OF THE EXISTENCE OF HOUSING RIGHTS IN UKRAINE	332
Дувінг В. О.	
ЗАОХОЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ	334
Ємець В. В.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ПРОГУЛ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	336
Захарчук Н. П.	
НОВИЙ ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА»: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	338
Псчук А. Р.	
RENTING IN CONDITIONS OF THE WAR	340
Kovryhina O. K.	
FORMATION OF AUTHORIZED CAPITAL, THE SIZE OF THE MINIMUM AUTHORIZED CAPITAL OF BUSINESS ASSOCIATIONS.....	342
Kozhanenko E. M.	
THE CONFLICT-OF-LAW METHOD IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW	344

<i>Kulynych A. R.</i> A CONCEPT AND A NATURE OF CORPORATE RELATIONS AND THEIR TYPES	346
<i>Lupanchuk O. S.</i> DEVELOPMENT OF MEDIATION IN THE WESTERN COUNTRIES	348
<i>Makarenko Ya. V.</i> THE CIVIL CODE OF UKRAINE AS A CIVIL LAW SOURCE	350
<i>Осадченко І. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	352
<i>Pylypenko K. A.</i> PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW	355
<i>Romanyuk A. S.</i> COLLISION BINDING LEX VENDITORIS IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW	356
<i>Ryabokon Yu. V.</i> BUSINESS ASSOCIATION AS A MAIN MODERN FORM OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY.....	358
<i>Содолінський А. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	360
<i>Sokolvak V.Y.</i> CONFLICT BINDING LEX LOCI LABOURIS IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW	362
<i>Shyian Yu. V.</i> ATTACHMENT FORMULAS IN MARRIAGE AND FAMILY RELATIONS	364
<i>Shyian Yu. V.</i> LEGAL REGULATION OF LABOUR RELATIONS WITH THE EMPLOYEES MOBILIZED TO THE ARMED FORCES OF UKRAINE	367
<i>Tyubay A. V.</i> JUDICIAL PRACTICE IN CIVIL CLAIMS FILLED BY INTERNALLY DISPLACED PERSON DURING MARITAL LAW ...	369

Uvarov B. E.

INTERACTION BETWEEN SHAREHOLDERS AND
MANAGEMENT IN THE PROCESS OF CORPORATE
GOVERNANCE..... 371

Ярош М. В.

ПРИНЦИП АВТОНОМІЇ ВОЛІ СТОРІН У ДОГОВІРНМУ
ПРАВІ В УКРАЇНІ..... 374

РОЗДІЛ 5. ТРАНСПОРТНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО. 377

Kovryhina O.K., Beridze Aliko

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE TRANSPORT
SECTOR IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR AND
POST-WAR RECONSTRUCTION 377

Сенько А.В.

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В
ЦИВІЛЬНІЙ АВІАЦІЇ 379

Demchyshyn Yu. V., Yatskiv V.S.

EUROPEAN UNION SPACE STRATEGY FOR SECURITY AND
DEFENCE 383

Novorun M.M., Chumak A.V.

PECULIARITIES OF AIRCRAFT LEASING AGREEMENTS 385

Поліщук І.В., Гончар В.О.

СЕРТИФІКАЦІЯ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ: ПРАВОВИЙ
АСПЕКТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... 387

Гелбутівський М.О., Філіпенко А.В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДАПТАЦІЇ АВІАЦІЙНОГО
ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТИВ ЄС 390

Гончарук О.О.

ЗМІСТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ГАЛУЗІ
ТРАНСПОРТУ 392

Данильчук В.С.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ
ВАНТАЖІВ 395

Жуда В.І.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АВІАПЕРЕВІЗНИКА У
МІЖНАРОДНОМУ ПОВІТРЯНОМУ ПРАВІ..... 397

Клімук О.О.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ..... 399

<i>Копоненко А.С.</i> IMPACT OF RUSSIAN AGGRESSION ON UKRAINIAN AVIATION	402
<i>Кохтюк В.А.</i> ОСНОВНІ ЗМІНИ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	405
<i>Леуська О.І.</i> СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ МОРСЬКОГО КРУЇЗУ	408
<i>Меланіч В.В., Славіта Ю.В.</i> ДОГОВІР У СФЕРІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ ПОВІТРЯНИМ ТРАНСПОРТОМ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ	410
<i>Павлович Л.В.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	412
<i>Паламарчук В.О.</i> ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	415
<i>Прохорчук О.І., Левандовська К.І.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС АВІАЦІЙНОГО ПЕРСОНАЛУ В ПОВІТРЯНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	417
<i>Процько В.М., Шелінговська К.Р.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ.....	421
<i>Riabokon Yu.V.</i> COMPENSATION OF BROUGHT FORWARD FLIGHTS	423
<i>Romanuyuk A.S.</i> MAIN FEATURES OF CODESHARE AGREEMENTS.....	425
<i>Савліва Н.О.</i> РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ (ІКАО) В ПИТАННЯХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОЛЬОТІВ..	427
<i>Середенко Л.С.</i> ЗАСОБИ БОРОТЬБИ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ З COVID-19	429
<i>Туубау А.В.</i> SIGNIFICANCE OF ACCESSION OF UKRAINE TO TRANSPORT VISA-FREE REGIME AND TO ELECTRONIC CONSIGNMENT NOTE OF THE EUROPEAN UNION.....	432

Шарко А.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ТАЙМ-ЧАРТЕРУ
МОРСЬКИХ СУДЕН..... 434

**РОЗДІЛ 6. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ГОСПОДАРСЬКИЙ
ПРОЦЕС 437**

Понур Ю.С., Літвінчук Б.С.

НОВОВІЯВЛЕНІ ОБСТАВИНИ ЯК ПІДСТАВА ПЕРЕГЛЯДУ
СУДОВИХ РІШЕНЬ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ
УКРАЇНИ..... 437

Слободська І.А., Можарівська І.В.

ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ..... 440

Слободська І.А., Савліва Н.О.

РОЛЬ АДВОКАТА ЯК ПРЕДСТАВНИКА В
ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ..... 443

Вовк В.В.

ПРО ПОВНОВАЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ У
ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА..... 446

Гавва С.К.

ДО ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ У БАНКРУТСТВІ..... 447

Гладій Т.О.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ СУДАМИ СКРІНШОТУ
ЯК НАЛЕЖНОГО ДОКАЗУ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.... 449

Дувінг В.О.

РОЛЬ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ У ПРОЦЕДУРАХ
БАНКРУТСТВА 451

Ємець В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА БОРЖНИКА НА
СТАДІЇ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ 453

Землянікіна М.П.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА
ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 456

Кисельов А.О., Сачик В.В.

ПРО АВТОНОМНІСТЬ ТРЕТЕЙСЬКОЇ УГОДИ 459

Лінчук Б.М.

ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ПРАВОЧИНІВ У МЕЖАХ
ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО 461

Микитенко О.О., Славіта Ю.В. РОЛЬ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ	463
Моспан Є.В. ПРО ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	465
Наконечна Я.О. МИРОВА УГОДА В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ТА ПРОБЛЕМА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО	468
Осадченко І.В. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	470
Паламарчук В.О., Отіч О.В. РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ ТА ЙОГО ВИКОНАННЯ.....	472
Рєпіна Є.Ю. ОСОБЛИВОСТІ БАНКРУТСТВА СТРАХОВИКІВ	475
Савліва Н.О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	478
Ткаченко А.К. МЕТА І НАСЛІДКИ МОРАТОРІЮ НА ЗАДОВОЛЕННЯ ВИМОГ КРЕДИТОРІВ.....	480
Ткачук І.Ю. КЛАСИФІКАЦІЯ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ	481
Чайка К.О. ОСОБЛИВОСТІ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ-БОРЖНИКА ЗА ІНІЦІАТИВОЮ КРЕДИТОРА АБО КРЕДИТОРІВ.....	484
Шпак І.М. ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	486
Щурікова А.П. ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА, ПОВ'ЯЗАНИХ З ІНОЗЕМНОЮ ПРОЦЕДУРОЮ БАНКРУТСТВА	489

ПЕРЕДМОВА

XXI століття показало нам численні конфлікти, нещастя, порушення прав людини, все це призводить до формування концепції миру, яка була б поширеною і вважалася головною метою функціонування системи міжнародного права.

В рамках відповідної концепції поєднання досягнень сучасної юридичної науки та потреб юридичної практики ініціатором і організатором VI Міжнародного молодіжного наукового юридичного форуму традиційно виступив Юридичний факультет Національного авіаційного університету. Основною метою заходу став аналіз здобутків і проблемних питань розвитку національного законодавства.

VI Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум, приурочений до Дня науки, об'єднав державних та громадських діячів, провідних науковців, юристів-практиків, молодих вчених та талановитих студентів з різних країн світу. Всі вони прагнуть прозорого і відкритого діалогу, з метою напрацювання спільних підходів до вирішення актуальних юридичних проблем та усунення правових бар'єрів розвитку України та світового співтовариства. Сьогодні нам, як ніколи, потрібна постійна не тільки загальнонаціональна, а й загальносвітова дискусія для того, щоб молоді люди, і особливо фахівці у сфері права, могли проявити свій інтелект та лідерські якості та спрямувати їх на швидку розбудову такої держави, в якій вони хотіли б жити і працювати.

Будь-який науковий форум є не тільки можливістю обміну думками учасників та апробуванням своїх теоретичних напрацювань, а й зручною нагодою для нових знайомств, неформального спілкування, отримання незабутніх вражень. Це важливо для молоді, зокрема для студентів та аспірантів Юридичного факультету Національного авіаційного університету, з метою їх становлення як дослідників юридичної науки, майбутніх фахівців та гідних громадян своєї країни.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

UDC 342.7:341.231.14(043.2)

Myronets O.M., PhD in Law, Assoc. Prof. of the department
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

Stephen Asare Ntow, Master Student,
University of Padua, Padua, Italy

HUMAN DIGNITY AS A FUNDAMENTAL HUMAN RIGHT

Our modern world is full of challenges and changes. At the same time, human rights protection has been always a trend for scientific discussion and legal suggestions. Due to the pandemic conditions of modernity that are associated with the military nature of reality, a human right on dignity is quite an important issue to be analysed.

The word “dignity” now has a legal meaning, and is used by lawmakers as a transcended undefined idea. The lack of a universal definition of “dignity” causes problems in the wide cross cultural use of the term. However, by the wide acceptance of two major international legal acts, the idea of dignity was also adopted by the international society [1, p. 89].

The dignity of the human person is not only a fundamental right in itself but constitutes the real basis of fundamental rights. The 1948 Universal Declaration of Human Rights enshrined human dignity in its preamble: “Whereas recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world” [2].

When dignity is articulated as something like an elemental status that can be suppressed by humiliation, etc., the conceptualization of a basic dignity that tends to be aligned with the prohibition of torture gains more layers. This approach sets up the next level of enquiry that is needed and at the same time limits the sources that are appropriate to inform it. Situating the dignity idea in this way draws lines around the things that can be and, importantly, need to be said about the relevant substance of the idea of dignity. This moves towards a richer understanding of the dignity idea’s part in shaping the critical and evolving interpretation of a fundamental right [3, p. 387].

However, human dignity cannot offer a general response to all threats without losing its meaning. Instead, many different and more precisely

formulated concepts and principles are needed to uphold predictable and efficient legal argumentation. Therefore, conditions such as the severity of situations, the particular sort of badness involved, and a narrow scope of interpretation are present in the case law. Dignity nonetheless offers the ability to take a nuanced perspective on individuals varying rights or needs in different contexts and includes a perception of human vulnerability and the multifaceted nature of human experience [4, p. 299].

The most basic and most general meaning of human dignity as in every understanding dignity is connected with respect for another person and the universal value of a human, independent from his personal situation [5, p. 137].

Despite the empirical approach to the case law referring to the concept of human dignity, this study has also exposed different types of theoretical issues in need of elaboration. It is reassuring to notice that the theory and legal praxis reflect each other at least to some extent. Analyzing the case law showed for example that the same substantive ideas, such as vulnerability and autonomy, occur in both. On the other hand, considering the predominant theoretical accounts on human dignity, it was somewhat surprising to discover how advanced the case law was especially in its handling of injuries concerning human dignity. These findings could be useful also for the theoretical accounts of human dignity. In addition, the theoretical study still seems to be needed to elaborate conceptual issues such as is there one or many concepts of dignity at play in the adjudication. Similarly, while the way in which the concept of human dignity is used in the case law seems to reflect the general doctrine of human rights about core obligations, more research is needed about the correspondence between theory and legal praxis from this perspective. In view of the peculiar role of human dignity in the system of human rights, the theory would benefit from elaborating not only the core requirements concerning human dignity but also the relationship between human dignity and the essential core areas of other human rights [4, p. 299].

Many people feel that autonomy is so fundamental to the human condition that it is, essentially, a facet of our human dignity. Many people also feel that the idea of human dignity is so fundamental that we should have a right to dignity. While superficially appealing, both of these viewpoints are essentially inconsistent with the concept of inherent human dignity as an underlying foundation and basis of international human rights law. Consequently, when they feature in domestic constitutional provisions and adjudication, they create confusion and uncertainty and lead to logically unsatisfactory statements of what human dignity as a constitutional principle entails. This creates disharmony between international and domestic rights protection; limits the scope for comparative constitutional analysis; and ultimately, serves to discredit human dignity as a constitutional principle and undermine its importance and centrality in human rights law. The logical conclusion to draw, therefore, is that domestic

constitutional provisions and adjudication should distinguish between the right to personal autonomy and self-determination and the underlying principle of human dignity from which it derives. Moreover, it should be accepted that if dignity is an inherent characteristic of every human being which calls for that human being to be afforded equal treatment and respect, then there can be no such thing as a right to dignity [6, p. 574].

In conclusion, we would like to admit that the right to human dignity is always relevant and significant in any conditions being fundamental and essentially important for every human as the highest value for every country of the world.

Literature

1. Butrymowicz M. Human Dignity in Law – A Case Study of the Polish Legal System. The Person and the Challenges. *The Journal of Theology, Education, Canon Law and Social Studies Inspired by Pope John Paul II*. 2016. № 6. P. 87-96. URL: <https://doi.org/10.15633/pch.1894> (date of access: 24 April, 2023).
2. EU Charter of Fundamental Rights. URL: <http://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/1-human-dignity> (date of access: 24 April, 2023).
3. Webster E. Interpretation of the Prohibition of Torture: Making Sense of “Dignity” Talk. *Human Rights Review*. 2016. № 17. P. 371-390. URL: <https://doi.org/10.1007/s12142-016-0405-7> (date of access: 24 April, 2023).
4. Hanna-Maria Niemi. The Use of Human Dignity in Legal Argumentation: An Analysis of the Case Law of the Supreme Courts of Finland. *Nordic Journal of Human Rights*. 2021. № 39(3). P. 280-299. DOI: 10.1080/18918131.2021.1999576
5. Doroszewska K. Human Dignity Concepts in Judicial Reasoning. Study of National and International Law. *Review of European and Comparative Law*. 2020. № 43. P. 119-137. URL: <https://doi.org/10.31743/recl.8257> (date of access: 24 April, 2023).
6. Conor O’Mahony. There is no such thing as a right to dignity. *International Journal of Constitutional Law*. 2012. Volume 10, Issue 2, 30 March. P. 551-574. URL: <https://doi.org/10.1093/icon/mos010> (date of access: 24 April, 2023).

УДК 340.15 (043.2)

Варава І.П., доктор філософії,
Будкевич І.І., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МУСУЛЬМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ДУМКИ

Інтерес до дослідження ісламу в цілому та ісламського права, зокрема, супроводжує всю історію існування ісламської цивілізації. Дослідження

ісламського права на сьогоднішній день має особливе значення і незаперечну актуальність, що обумовлюється життєздатністю цього права як унікального прикладу персонального права, здатного реагувати на зміни соціального життя.

В основі мусульманського права лежать дві групи джерел. З одного боку, це, безумовно, Священний Коран та Сунна. Вони є ідейною основою всього правотворчого процесу в ісламі. З іншого боку, існують джерела, які мають правоприкладне значення (іджма, кіяс, шаріат фікх, рай та ін.).

Коран визнавався непорушною основою шаріату. Він має різні назви: Кітаб, Карім, Калам, Нур, Худа та ін. Усього зафіксовано 55 назв Корану. Близько 250 аятів Корану мають значення правових норм, які носять переважно загальний характер. Втім жоден з мусульманських юристів не сприймає його у якості кодексу мусульманського права. Разом з тим Коран є однією з найяскравіших пам'яток світової культури та людської цивілізації.

У правових нормах, що представлені у Корані, зачіпаються питання злочину та покарання. Конкретними прикладами положень Корану, що трактуються в юридичному сенсі, є приписи мусульманам цінувати милосердя Аллаха та самим бути милосердними. Це і є вказівка давати прихисток «багатобожникам», якщо вони його попросили. Згідно із Кораном, за істинну (мусульманську) віру кожному правовірному воздадуться милості Аллаха. А ті, хто переступають віру або «вигадують на Аллаха брехню, не будуть щасливі» [1, 2].

Не зважаючи на релігійно-правовий характер Корану, його не можна назвати юридичним кодексом у сучасному розумінні. Положень юридичного характеру, що містяться у цій священній книзі, недостатньо для того, аби вести мову про кодифікацію.

Коран як головна священна книга мусульман, виступає, в першу чергу, як фундаментальна богословська праця. Філософське осмислення злочину і покарання. Мусульманські юристи вважали, що усі вчинки і навіть думки людей так чи інакше зумовлюються волею Аллаха. Неприпустимим було посягання на п'ять основних цінностей ісламу – релігію, життя, розум, продовження роду та недоторканість власності.

Іншим принципово важливим моментом є розгляд правопорушення як ігнорування волі Аллаха. Тому, як вважали мусульманські вчені-юристи, будь-яка неправомірنا у юридичному сенсі поведінка є не просто відхиленням від приписів мусульманського права, за яке наступає відповідна «земна» санкція, вона також осмислюється як гріх, який тягне за собою покарання у потойбічному світі [1, 2].

Шаріат передбачав жорстокі покарання за злочини, які відповідали світоглядним орієнтирам тогочасного суспільства. Смертна кара передбачалася за багато злочинів, у тому числі за відступництво від ісламу,

розбій, навмисне вбивство. Вражає різноманіття способів, що використовувалися для страти злочинця: відсікання голови, четвертування, побиття камінням, поховання заживо, удушення, утоплення. При цьому жінка має бути прихована покривалом, а чоловік карався у такій одежі, яка б не дала пом'якшити тортури.

У покаранні за злочини проти життя та здоров'я людини шаріат виходив з родоплемінних звичаїв арабів: визначав «ціну крові» (від араб. –«дійя»), тобто викупу, в залежності від тяжкості протиправного діяння – вбивства чи нанесення поранення, каліцтва) [2].

Загалом, в шаріаті розроблено цілий комплекс правил, що регламентують сплату дійя: за жінку плати менше, ніж за чоловіка; за вбитого християнина чи іудея – менше, ніж за мусульманина; викуп за навмисну дію був більшим, ніж за ненавмисну. За дію, скоєну неповнолітнім чи божевільним, дійя виплачувалася державою. Жінки та діти звільнялися від сплати дійя. Заради справедливості слід зазначити, що тюремне ув'язнення в ранньоісламський час застосовувалося дуже рідко. Ймовірно, це було пов'язано із кочівницькими традиціями: в'язниці можуть бути лише у міцно осілого суспільства, у містах. Тримати ж ув'язненого у палатці чи шатрі й перевозити його за собою було досить складно.

Говорячи про правову філософему родинних відносин, слід зазначити, що за мусульманським законом категорично забороняється співжиття (зіна) з будь-ким, окрім подружжя. Вільний мусульманин піддавався за порушення цього закону побиттю камінням (раджм), при чому винуватця закопували до половини у землю і били камінням до смерті. В інших випадках винному завдавали сто ударів батоном та виганяли з міста, а раб отримував вдвічі менше ударів. Ці ж правила розповсюджувалися й на жінок [3].

Неосудним було скоєння зіна по незнанню, наприклад, якщо шлюб виявився недійсним. Для доказу вини у цьому злочині необхідне було зізнання (ікрап) та покази чотирьох чоловіків-свідків. Зізнання, так само, як і покази свідків, приймалися лише від повнолітніх осіб, які мали відповідні розумові здібності. Відсутність доказів для обвинувачення у перелюбстві вважалася наклепом (казм) і каралася 80 ударами батоном (для раба 40 ударів) [3].

Підсумовуючи, зазначимо, що ціннісна характеристика ісламського права дозволяє розглядати його як легалізовану нормативну систему, що цілком базується на ісламській релігії, історично обумовлену, спрямовану на задоволення інтересів і потреб ісламської умми. Іслам має свою систему цінностей, на захист яких спрямований регулятивно-охоронний потенціал ісламського права.

Література

1. Марчук В.П. Історія політичних і правових вчень: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2009. 480 с.
2. Орач Є.М. Історія політичних і правових вчень. Львів, 2005. 288 с.
3. Бехруз Х. Еволюція ісламського права: теоретико-компаративістське дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2006. 20 с.

УДК 340.12 (043.2)

Варава І.П., доктор філософії,
Ягуна Д.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

УКРАЇНСЬКА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА КІНЦЯ ХХ–ПОЧАТКУ ХХІ СТ. В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ

Сучасна українська філософія права формується як самостійна наукова дисципліна в кінці ХХ століття, з моменту отримання Україною незалежності. Саме в цей час зникає той ідеологічний (марксистсько-ленінський) тиск на філософсько-правову науку, який був притаманний всьому радянському періоду історії України. Вхідження України до складу Радянського Союзу мало наслідком відчутне відокремлення української філософсько-правової наукової думки від передових світових тенденцій, які поширювалися в країнах Західної Європи та Північної Америки. Та, незважаючи на всі перешкоди і негативні тенденції, ця наука не припинила свого розвитку.

Вже у 70-х роках минулого століття на сторінках журналу «Правознавство» відбулася активна дискусія про співвідношення об'єктивного та суб'єктивного в праві, про багатоаспектність права, про право як об'єктивно реальне явище, про онтологічний статус юридичних норм та інших важливих для науки тем. Науковці у своїх статтях акцентували увагу на важливості дослідження проблеми об'єктивного і суб'єктивного в праві, на їхньому співвідношенні, що має теоретичну і практичну цінність для з'ясування значимості права, його дієвості та ефективності. В цей період слід відзначити праці таких видатних науковців, як П. Недбайло, М. Козюбра, В. Чефранов, П. Рабінович та ін. Тобто, вже тоді починається поступовий відхід від старої радянської догматики, формується наукова база для подальшої інтеграції України в світовий філософсько-правовий дискурс [1].

З проголошенням незалежності українська філософія права стала на шлях активного розвитку сприймаючи різні світові тенденції філософсько

правової думки. Значного розвитку протягом періоду незалежності зазнала як юридична так і філософська наука, що мало помітний позитивний вплив на розвиток філософії права як міждисциплінарної науки. Значно зросла зацікавленість філософією права. Широкої популярності набули природно-правові концепції праворозуміння, продовжили свій розвиток позитивістські вчення трансформуючись в постпозитивістські, набули поширення нові підходи до розуміння права (лінгвістичний, юридично-логічний, структуралістський і деякі інші), посилилася полеміка між представниками позитивізму та природного права (юснатуралізму).

Для України, що зазнала тоталітарного режиму та тривалий час дотримувалась доктрини правового соціалізму, ця дискусія має особливе значення. Синхронізуючись зі світовою філософією права все виразніше проявляються тенденції відстоювання пріоритету особистості і суб'єктивних прав, перехід від принципу суб'єктивності до принципу інтерсуб'єктивності. Сприймаючи нові ідеї, концепції, вчення, українські вчені впливають у науковий процес формування світової філософсько-правової думки.

Зокрема, у 2002 р. створено Всеукраїнську асоціацію філософії права і соціальної філософії, яка увійшла до відповідної Міжнародної асоціації (IVR). В рамках міжнародної асоціації було поглиблено співпрацю з багатьма національними осередками (наприклад в Польщі, ФРН, тощо). Якщо створення національної асоціації активізувало та значно спростило обмін науковою інформацією між українськими ученими, то входження до міжнародної асоціації значно спростило обмін ідеями, комунікацію між українськими ученими та вченими з інших країн світу, що неодмінно мало позитивний вплив на розвиток філософсько-правової науки в нашій країні [2].

Своє відображення українська філософська правова думка знайшла у Декларації про державний суверенітет 1990 року та Конституції України 1996 року. Ці документи свідчать про сприйняття українською правовою системою сучасних західних демократичних та ліберальних цінностей. Але не тільки в них українська філософсько-правова думка знайшла своє втілення. Аналізуючи законодавство України, динаміку його зміни, можна відзначити що все воно зазнало значних змін у зазначений період.

У Цивільному та Господарському кодексах має відбиток розвиток ринкових відносин в нашій країні, гуманізувався Кримінальний кодекс. Реформи судової системи поступово наближають її до європейських стандартів судочинства. Підвищилися вимоги до правників сфери правосуддя. Обґрунтуванням важливості цих змін, їх ідейною основою багато в чому стали розробки саме української філософсько-правової науки.

Окрім того, в контексті сприйняття ідей світової філософії права

важливо звернути увагу на сприйняття загальносвітових наукових та освітніх стандартів. Підвищення вимог до якості наукових досліджень, активна боротьба з плагіатом, відстоювання принципів академічної доброчесності, включення українських учених до міжнародної наукової спільноти, - всі ці заходи уможливили значне підвищення рівня української філософсько-правової науки, збільшення конкурентоспроможності вітчизняних науковців. Своєю чергою, реформи вищої освіти в Україні, активне сприйняття європейських стандартів вищої освіти, співпраця Українських ЗВО із ЗВО більшості країн світу формують із студента майбутнього фахівця, здатного впливати на розвиток української філософії права.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що сучасна українська філософсько-правова наука активно сприйняла нові ідеї, швидко ставши частиною загальної світової філософсько-правової науки.

Література

1. Данильян О.Г. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. Харків: Право, 2009. 208 с.

2. Вергун В.Г., Смаль А.В. Особливості сучасної філософії права. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/161790911.pdf> (дата звернення: 03.04.2023).

УДК 341.1(043.2)

Макеєва О.М., к.ю.н., доцент,
Герасименко О.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

КОМУНІКАТИВНА ТЕОРІЯ ПРАВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ

На всіх етапах свого історичного буття людина прагнула осмислити, зрозуміти, осягнути саму себе, світ навколо себе, себе у світі й світ у собі. В цьому аспекті не є винятком і світ права. Людство здавна цікавила природа й сутність людських взаємовідносин, норм, правил, які визначають їх особливості. Предметом людського осмислення завжди були поняття «рівність», «свобода», «справедливість», «закон», зміст яких розкриває сутність природи права, його онтологічні засади, цінності та значимість у житті людини і суспільства. Вивчаючи філософію права, а зокрема, період сучасної філософії права, людство може знайти відповідь на вище поставлені запитання. Адже саме філософія права поєднує в собі філософську думку з правовим світом та тісно взаємозв'язує їх.

З цією метою надзвичайно цікавою видається перспектива осмислення

права у постмодерному контексті, використовуючи здобутки вчених, що аналізували питання ролі комунікації між людьми та їх групами, між державою і громадянським суспільством, її значення та властивості.

На думку Н. Оніщенко, активізація сучасних суспільно-правових відносин, насамперед між державою та суспільством, потребує наукового обґрунтування та запровадження нових комунікаційних форм у складній взаємодії системи координат «громада – влада». Соціально-правові комунікації транзитивної доби виступають як засіб забезпечення діалогу держави й громадянина та як регулятивний і соціально-конструктивний чинник суспільного розвитку [1, с. 182].

Таким чином, варто розглянути комунікативну теорію права. Вчені Ю. Габермас, П. Рікбор та інші не тільки визначали право як результат комунікації або її різновид, а й намагалися переосмислити класичні поняття через комунікативні процеси в соціумі. Останнє, на нашу думку, викликає особливий інтерес для сучасної філософії та теорії права. Значними у цій сфері є наукові здобутки Юргена Габермаса у праці «Теорія комунікативної дії».

Теорія комунікативної дії Ю. Габермаса є критичним проєктом, який реконструює концепцію розуму, яка ґрунтується не на інструментальних чи об'єктивних термінах, а на емансипаційному комунікативному акті. Ця реконструкція визначає «людські дії та розуміння можуть бути плідно проаналізовані як такі, що мають мовну структуру» [2, с. 123].

Вчений переосмислює сенс, місце і засоби ефективної реалізації такого феномену, як демократія. З одного боку, складно уявити собі щось більш актуальне і обговорюване у сучасному філософсько-правовому дискурсі. Очевидне прагнення держав, союзів та індивідів розробити ту модель народовладдя, яка б задовольняла вимоги сучасного суспільства та не була джерелом численних конфліктів. Розуміння того факту, що демократія з'явилась декілька тисяч років тому у зовсім іншому історичному контексті та інших соціальних умовах, дає нам можливість усвідомити причини такої складності побудови комфортного демократичного режиму сьогодні аж навіть до зневіри у ньому.

Теорія комунікативної дії мала практичну спрямованість, проте Х.-Г. Гадамер, Н. Луман, Ж. Ліотар, М. Фуко, Ж. Дерріда, Б. Флівб'єрг та ін. відзначили в ній ідеалістичні та утопічні риси: перебільшення можливостей комунікаційної громадськості, особливо політичної комунікації, недооцінку сили офіційної влади, нормативних установ, відсутність аналізу економічних умов та програми соціальних перетворень. У той же час вона була оцінена і як «комунікативна революція» (Г. Версінг), актуалізувала ряд пов'язаних з нею соціальних розробок (К.-О. Апель, Л. Кольберг, Д. Роулс та ін.), сприяла утвердженню комунікативної парадигми у соціальному пізнанні.

Тому спроби Габермаса адаптувати стародавній концепт до особливостей сучасного постмодерного суспільства вбачаються спробами порятунку демократії, надання їй «другого дихання», а також навіть збагачення її здобутками сучасного праворозуміння (концепція прав людини, принципи справедливості, гідності, верховенства права, гуманізму і т.д.).

Невпинна трансформація соціокультурної реальності вимагає переосмислення сучасної комунікативної ситуації і формування відповідних стратегій, тактик управління та методології аналізу комунікативних процесів, які б допомогли суспільству сприймати і продукувати нові дискурси, а також контролювати їхні впливи на розбудову громадянського суспільства. Незамінна роль комунікації у розвитку правової системи, поява та розповсюдження якісно нового типу комунікативних структур потребують аналізу та переосмислення правової реальності і її комунікативної природи.

Отже, варто підкреслити, що цінність комунікативного підходу в теорії та філософії права набуває особливого значення в умовах сучасного світу, в якому відбуваються численні воєнні конфлікти, в тому числі і в Україні. Такий підхід відкриває перспективи замінити насильство на діалог, результатом якого будуть правові норми, створені на принципах рівності, справедливості та гуманізму. Проблеми дослідження комунікативного дискурсу правової реальності потребують у подальшому наукових досліджень та практичного забезпечення.

Література

1. Оніщенко Н.М. Комунікаційна складова гармонізації громадянського суспільства. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1. С. 182-195.

2. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: / пер. з нім. А. Онишко. Львів: Літопис, 2000. 317 с.

УДК 340.12.114(043.2)

Олещенко В.Ю., к.держ.упр.,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ІДЕЯ СВОБОДИ У ТЕОРІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Дослідження питання про сутнісний зміст поняття прав людини є актуальним і закономірним. Наскільки точніше ми зможемо визначити дану правову категорію, надати їй зрозумілу форму, настільки більш детально ми зможемо побудувати систему її захисту.

В першу чергу, варто відмітити, що права людини сьогодні мають вираз

у формі закріплених і забезпечених законодавством свобод індивіда. Призначенням права є закріплення меж свободи індивіда та збереження суспільного ладу від свавілля. Тобто, у якісному розумінні зазначена свобода, яка міститься у понятті прав людини, також має відповідні критерії та межі. Людині дозволено все, що прямо не заборонено законом – визначені межі свободи індивіда, які охороняють межі свободи іншої особи. Також, варто зазначити, що межі і характер такої свободи визначаються до характеру суспільних відносин і потреб індивіда.

Свобода як сутнісний зміст прав людини має гуманістичну спрямованість і, в історично сформованій думці, має вираз у теорії про вільну можливість реалізовувати свої потреби і інтереси. В даному контексті свобода індивіда тотожна поняттю можливість індивіда. Якщо людина обмежена у своїх можливостях з боку держави, то вона обмежена у своїй свободі і, логічно, у своїх правах. Доречно сказати, що принцип гуманізму бере свої витoki саме з ідеї прав людини, в центрі формування законодавства знаходиться не сама правова категорія, а гуманістична ідея свободи індивіда.

Проте, поняття свободи та її міра не мають і не можуть мати свого остаточного виміру. Свобода індивіда не є усталеною формою, а є відображенням потреб індивіда до зовнішнього розвитку і прогресу, а тому, як і суспільство та суспільні явища, знаходиться у постійному процесі прогресу.

Сучасний ідеал свободи індивіда сформований у відповідності до розуміння концепції права і його призначення. На сьогодні, свобода індивіда є виміром, який визначає соціальне становище людини у суспільстві та його взаємовідносини із державою. Це образ можливої та дозволеної поведінки людини в суспільстві, головний показник демократизму суспільства і держави, зокрема правової держави і громадянського суспільства [2, с. 15].

Складно говорити про утопічне визнання прав людини до єдиновизначених стандартів прав людини, коли існують розбіжності у ціннісних пріоритетах, моральних поглядах та культурно-історичній спадщини. Проте, важливим залишається прагнення людства до визнання та прийняття єдиної концепції прав людини з метою об'єктивного забезпечення даної ціннісної категорії права. У світовій спільності, теоретико-методологічними орієнтирами слугують чинні міжнародно-правові акти, зокрема Хартія прав людини, яка включає Загальну Декларацію прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Зазначені міжнародні стандарти є узагальненням історичного досвіду людства у пізнанні та визначенні прав людини,

питаннях розуміння свободи індивіда. Але це не означає, що права людини, які зазначені у даних міжнародних документах є вичерпними. Рівень і вимоги сучасного знання про права людини слугують тією методологічною базою, на якій проводиться аналіз зародження і розвиток ідеї про права людини в конкретних історичних умовах життєдіяльності певного суспільства [1, с. 42].

Що стосується історії розвитку української думки про поняття свободи і прав людини, то ми маємо тривалу і складну історію визнання зазначених категорій. На кожному історичному етапі розвитку української нації, ідея свободи мала свій вираз у системі уявлень відповідно до епохи. Але, єдиним, що було сталим і незмінним це постійне прагнення українського народу до свободи. І навіть сьогодні, попри зламання кайдани пригнічення і тоталітаризму, ми все одно маємо виборювати своє право на свободу.

У період виникнення першої держави на території України, а саме Київської Русі (*першоджерела Антського права не залишилися у достатньому обсязі для детальнішого аналізу*) призначенням права було впорядкування суспільних відносин для забезпечення суспільного порядку. Враховуючи, що Київська Русь була ранньофеодальною, рабовласницькою державою, то передувало розуміння колективної свободи (поділ населення на класи і надання меж свободи відповідно до станового положення у суспільстві). В процесі розвитку суспільних відносин, важливу роль було віднесено свободі державній і політичній (визнання статусу державних утворень та розвиток міждержавних відносин). В часи, коли церква отримала владу тотожну державній і навіть перевагу над державою, у суспільстві панувала ідея релігійної свободи. Ті представники населення, які були пригнічені за класовою ознакою, бідні та незабезпечені, прагнули отримати соціальну свободу (рівність класів і рівність класових можливостей – селянські повстання, козацтво). В подальшому розвитку правової думки в Україні, панувала ідея свободи нації (визнання УНР, об'єднання ЗУНР і УНР і до самої незалежності України).

Цікавим є те, що свобода набуває правової цінності і втілюється у змісті прав людини лише коли її реалізація тісно пов'язана із суспільними відносинами. До тих пір, поки людина не вступає у взаємодію з іншими носіями прав, її свобода не потребує врегулювання.

Проводячи аналіз розвитку ідеї свободи у змісті прав людини, можна стверджувати, що зміст поняття свободи на кожному етапі історичного розвитку людства мав своє значення і своє відображення у правовому полі. І цей розвиток триває і у сучасному вимірі. Свідченням цього є виокремлення четвертого покоління прав людини і, скоріш за все, не останнього.

Література

1. Мороз С.П. Свобода як виток ідеї прав людини в політико-правовій думці України (XI – XII ст.). Держава і регіони: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 44. Київ: Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. 2009. 522 с.

2. Погорілко В.Ф., Головченко В.В., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ: Ін Юре, 2009. 52 с.

УДК 340.342.7 (043.2)

Олещенко В.Ю., к.держ. упр.,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Олещенко А.Є., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВА НА КІБЕРБЕЗПЕКУ

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій – процес, які людство не тільки спостерігає, а й також відчуває на собі. Зазначений процес має багато позитивного впливу на сучасне світове суспільство, проте, поряд з цим, несе в собі багато питань, загроз та викликів. Одним із цих викликів є питання щодо захисту інформаційних прав, які мають вираз у захисті персональної, конфіденційної, таємної, службової інформації тощо, розголошення якої може привести до загрози життю, свободі, безпеці особи.

Формування національної системи забезпечення кібернетичної та інформаційної безпеки є не лише актуальним напрямом державної політики сьогодні, а й нагальним питанням в умовах війни на території нашої держави. Як вже зазначалося вище, інформаційні технології окрім позитивного впливу на світове суспільство, таке як встановлення міжнародної співпраці, забезпечення міжнародної стабільності і безпеки, можуть бути використані і з метою порушення цього світового балансу і масштаб від такого негативного використання інформаційних технологій буде значно більше, враховуючи той факт, що ймовірна швидкість настання негативних наслідків за рахунок використання інформаційних технологій значно скоріша, ніж інші суспільні методики. Також, ще одним важливим моментом у цьому питанні є те, що комп'ютерні мережі охоплюють майже всі країни світу і це сприяє швидкому підвищенню злочинної «кваліфікації» і рівню їх професійних знань і умінь.

Правовим підґрунтям забезпечення права на кібербезпеку, що є

невід’ємною складовою інформаційної безпеки сучасності є ратифікована Україною Конвенція Ради Європи «Про кіберзлочинність» у 2001 році, що стала стартом для затвердження Стратегії кібербезпеки України 2016 року і прийняття Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України».

Цей Закон визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки [2]. У Законі наводиться визначення таких термінів:

кібератака – спрямовані (навмисні) дії в кіберпросторі, які здійснюються за допомогою засобів електронних комунікацій (включаючи інформаційно-комунікаційні технології, програмні, програмно-апаратні засоби, інші технічні та технологічні засоби і обладнання) та спрямовані на досягнення однієї або сукупності таких цілей: порушення конфіденційності, цілісності, доступності електронних інформаційних ресурсів, що обробляються (передаються, зберігаються) в комунікаційних та/або технологічних системах, отримання несанкціонованого доступу до таких ресурсів; порушення безпеки, сталого, надійного та штатного режиму функціонування комунікаційних та/або технологічних систем; використання комунікаційної системи, її ресурсів та засобів електронних комунікацій для здійснення кібератак на інші об’єкти кіберзахисту;

кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі;

кіберзагроза – наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України у кіберпросторі, справляють негативний вплив на стан кібербезпеки держави, кібербезпеку та кіберзахист її об’єктів;

кіберзахист – сукупність організаційних, правових, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного та технічного захисту інформації, спрямованих на запобігання кіберінцидентам, виявлення та захист від кібератак, ліквідацію їх наслідків, відновлення сталості і надійності функціонування комунікаційних, технологічних систем;

кіберзлочин (комп’ютерний злочин) – суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке

передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України;

кіберзлочинність – сукупність кіберзлочинів.

Але, попри таку спробу охопити усі аспекти захисту права на кібербезпеку, сьогодні фактично відсутня імплементація реальних заходів кіберзахисту в ІТ-інфраструктурах, слабкий процес навчання і підвищення обізнаності в питаннях кібербезпеки. Очевидно, що закони – це не якась окрема від всіх нас сутність. Їх виконання – це наш головний обов'язок [1].

Отже, право на кібербезпеку – гарантія людини на безпеку та безпечні умови під час використання кіберпростору, яке ґрунтується на загальних принципах забезпечення кібербезпеки (принцип відкритості, доступності, стабільності, принцип захищеності кіберпростору, розвитку мережі Інтернет) та містить у собі міру відповідальності за порушення належного використання кіберпростору.

Необхідність подальших розробок та досліджень за значеним напрямом полягає у попередженні майбутніх загроз і злочинів, які можуть вчинятися у кіберпросторі, а також деталізація норм закону щодо реалізації і забезпеченні права на кібербезпеку.

Література

1. Біленчук П.Д., Обіход Т.В. Кібербезпека і засоби запобігання та протидії кіберзлочинності й кібертероризму. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 235–239.

2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.

УДК 342.7:341.231.14(043.2)

Пильгун Н.В., к.ю.н., доцент,
Гайдаренко П.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРАВО ДІТЕЙ НА ЗАХИСТ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ І БОЙОВИХ ДІЙ

Права дітей – одне з найважливіших питань у сучасному світі. Дуже часто виникають з проблеми, пов'язані з реалізацією прав дитини. На даний час в зв'язку з бойовими діями в Україні порушені права дітей на безпечне життя, освіту, спокій і мир. Щоденно під час збройних конфліктів гинуть та отримують поранення тисячі цивільних осіб, і серед них – діти. Більшу половину цих жертв, як не прикро, становлять діти. За статистичними

даними в Україні за рік війни загинуло 460 дітей. За даними Дитячого Фонду ООН за останнє десятиліття, в ході збройних конфліктів, загинуло 2 мільйони дітей, 6 мільйонів залишилися без домівок, 12 мільйонів отримали поранення чи залишились інвалідами [1]. Дитина через свою фізичну та психічну незрілість потребує особливої охорони та піклування, включаючи відповідний правовий захист. У звіті ООН 1996 року «Вплив збройного конфлікту на дітей», зазначається: «під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист».

Основними міжнародно-правовими актами, які регулюють питання захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту, є Конвенція ООН про права дитини (1989), Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000), ратифікований Україною у 2004 році; Женевські конвенції про захист жертв війни (1949), Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977), Конвенція міжнародної організації праці № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999), Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками. Тобто, міжнародні правові акти в достатній мірі регулюють питання прав дитини та формують механізм забезпечення та захисту прав дитини, який включає систему гарантій прав і свобод.

У 1991 році Україна приєдналася до Конвенції про права дитини, прийнятої 20 листопада 1989 року, чим взяла на себе зобов'язання здійснювати заохочення та захист прав дітей на національному рівні.

Актуальність розгляду даного питання полягає в тому, що, незважаючи на зусилля більшості країн світу, діти залишаються особливо вразливою категорією населення та є основними суб'єктами системної дискримінації, що відіграє вирішальну роль у кризових ситуаціях, таких як збройні конфлікти. За національним законодавством України, наприклад, законом України «Про охорону дитинства» передбачено право на захист від усіх форм насильства. Разом з тим, кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дані права засновані на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини [3].

Під час бойових дій українська держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів; дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон [2].

Прийняття Конвенції ООН про права дитини стало важливим кроком

вперед у захисті прав дітей, особливо в умовах збройних конфліктів. Водночас положення Конвенції передбачають створення спеціального Комітету з прав дитини.

Українська влада та міжнародні організації приділяють велику увагу захисту дітей від насильства та забезпечення їх безпеки. Але, на жаль, в Україні є непоодинокі випадки насильницьких дій над дітьми. Зокрема, ведеться робота з демілітаризації шкіл та інших закладів, які можуть бути піддані обстрілам або бомбардуванням. Не менш важливою складовою захисту прав дітей під час війни є освіта. Уряд України та міжнародні організації надають підтримку у забезпеченні доступу до освіти для дітей, які перебувають на передовій лінії або переселені внаслідок збройного конфлікту. Також забезпечується доступ до освіти для всіх дітей, зокрема, шляхом відновлення та будівництва шкіл та дитячих садків у зоні збройного конфлікту, надання дистанційної освіти та все сторонньої підтримки педагогічного складу навчальних закладів. Як наслідок війна спричиняє дітям серйозні психологічні зрушення нервової системи, тому важливо забезпечити їм доступ до медичної допомоги та надати психологічну допомогу, хто цього потребує.

Також діти мають право на захист від набуття вимушеного військового досвіду. Діти під час бойових дій можуть опинитися під впливом збройних формувань і отримати військовий досвід, що може негативно вплинути на їх психологічний стан та майбутнє. Держава виконує свій обов'язок перед дітьми шляхом запобігання їх рекрутуванню до військових формувань та різної ворожої пропаганди.

Разом з тим кожна дитина має право на захист від сексуальної експлуатації та торгівлі людьми, який забезпечується шляхом запобігання таким випадкам, інформування населення про небезпеку цих явищ, надання правової та психологічної підтримки потенційним жертвам та їх родинам, а також притягнення до відповідальності злочинців.

Окремо законодавство України регулює питання щодо захисту прав дітей-переселенців та дітей-сиріт. Війна може змусити дітей та їх родини покинути свої домівки та переселитися в інші регіони країни або за її межі. Уряд України та міжнародні організації забезпечують захист прав дітей-переселенців та дітей-сиріт, зокрема, шляхом надання їм житла, харчування, медичної допомоги та освіти, а також надання правової та психологічної підтримки.

Отже, захист прав дітей під час бойових дій є складним завданням, яке потребує зусиль уряду та міжнародних організацій. Однак, забезпечення безпеки, здоров'я та освіти дітей є надзвичайно важливим, оскільки діти - це майбутнє країни, яке потребує захисту та підтримки.

Література

1. Конвенція про права дитини та участь неповнолітніх у збройних конфліктах від 10 січ. 2011 р.: роз'яснення / Міністерство юстиції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0009323-11> (дата звернення: 01.04.2023).

2. Про охорону дитинства: Закон України від 25 квіт. 2001 р. № 2402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 01.04.2023).

3. Захист прав дитини в Україні. Безоплатна правова допомога: веб-сайт. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/zahyst-prav-dytyny-v-ukrayini> (дата звернення: 01.04.2023).

УДК 340:378 (043.2)

Бабейко Д.С., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Головка С.Г., к.і.н., доцент

ПРАВО ФРАНЦУЗЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПОЛЕОНА

Право часів Наполеона відноситься до французької правової системи, яка була введена упродовж правління Наполеона Бонапарта періоду 1804 – 1814 років [1]. Воно відоме також як Наполеонівський Кодекс та мало значний вплив на французьке суспільство та правову культуру, а також стало важливим кроком у розвитку сучасної цивільної правової системи.

Основні принципи права періоду Наполеона були закріплені у Французькому цивільному кодексі, прийнятому 21 березня 1804 року. Цей Кодекс визначав основні принципи цивільного права, які використовуються у Франції і багатьох інших країнах до сьогодні.

Цивільний кодекс був важливим законодавчим актом, який регулював цивільні справи у Франції [2]. Він встановлював єдині правила для всіх громадян, незалежно від їх соціального статусу, релігії або національності.

Право часів Наполеона базувалося на раціональних принципах, зокрема на принципах рівності, свободи та власності. Воно сприяло розвитку принципів приватної власності та захисту особистих прав, забезпечуючи стабільність правових відносин у суспільстві. Це право було сконцентроване у Французькому цивільному кодексі, що означало зведення різноманітних правових норм в єдину систему [1].

Це, у свою чергу, сприяло розповсюдженню правових знань, забезпечило юридичну впевненість громадян і сприяло розвитку юридичної науки. Право було спрямоване на захист приватних інтересів та визнання приватної власності як основної власності. Воно заклало принципи «вільної волі» сторін у договірних відносинах та визнавало їх право на володіння, користування та розпорядження своєю власністю [1].

Наполеон також розвинув шлюбно-сімейне право, що включало положення про сімейне право, також визнання рівних прав та обов'язків чоловіка та жінки у шлюбі [3]. Це сприяло розбудові сімейних відносин на основі закону та рівності статусів батьків та дітей. Також зміни в сімейному праві стосувалися регулювання шлюбу, спадкування, опіки та виховання дітей. Це відображало новітні погляди на шлюбно-сімейні відносини та сприяло їх розвитку на основі закону.

У той час право Наполеона мало значний вплив на французьке суспільство та на його подальший розвиток. Поява Французького цивільного кодексу сприяло створенню єдиної правової системи в країні, що позбавило її багатьох відмінностей та розбіжностей у правових нормах. Це, насамперед, сприяло забезпеченню стабільності правових відносин та розвитку бізнесу і торгівлі.

Право часів Наполеона встановило ряд принципів цивільного права, таких як принципи волі сторін у договірних відносинах, захист приватної власності, регулювання спадкування тощо. Ці принципи залишаються важливими основами французького цивільного права й до сьогодні.

Важливо зазначити також, що зазначене право відіграло важливу роль у становленні та розвитку юридичної науки Франції і світу. Кодифікація правових норм у Французькому цивільному кодексі стала важливим джерелом вивчення та дослідження права та забезпечила поширення юридичних знань серед юристів і громадян.

Література

1. Olivier Moréteau, The Reception of the Napoleonic Code (1804) in the World (2011). Pp. 392-418.
2. Georges Rouhette, The Napoleonic Code: A Model for European Legal Systems? (2017). Pp. 151-162
3. Jacques Vanderlinden, The French Civil Code (Napoleonic Code): Its Background, Influence, and Legacy (2018). Pp. 141-163.

УДК 340:321.01 (043.2)

Бацінко О.А., курсантка,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Вінниця, Україна
Науковий керівник: Безуса Ю.О., к.ю.н., доцент, майор поліції

НЕТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ТИПОЛОГІЇ ДЕРЖАВИ

В тисячолітній історії суспільства змінилось безліч держав, які виникали і зникали в результаті війн і революцій, завоювань, поділів і об'єднань. В ході розвитку людських поглядів на природу історичного

прогресу, місце і значення індивідууму в соціальних процесах з'явилися різні теорії і погляди, що обґрунтовують класифікації держави і їх критерії. В сучасній юридичній науці склалися два основних традиційних підходи до типології держави : формаційний і цивілізаційний. Проте недосконалість цивілізаційної концепції і критичне ставлення до формаційного підходу зумовили формування нових типологій.

З метою створення універсального підходу до типології держави ученими- юристами був запропонований інтегративний підхід. Його формування здійснюється з увагою на те, що положення формаційного підходу повинні бути базовими, структуровальними, а цивілізаційного – додатковими. Таким чином критерії інтегративного підходу відображають кілька елементів держави: економіку, державну владу та культуру. При цьому під культурою розуміється сукупність матеріальних і духовних чинників, які сформувалися в конкретному суспільстві в різних сферах під дією і об'єктивних, і суб'єктивних чинників, що наділені індивідуальними і самобутніми ознаками. Суспільно-економічна формація найбільш оптимально відображає типові ознаки економічного і владного характеру. Отже, основними типами інтегративного підходу є східний, рабовласницький, феодальний, капіталістичний та соціалістичний. Але, беручи до уваги той факт, що держави одного і того ж типу можуть сильно відрізнятися за своїм внутрішнім змістом, інтегративний підхід пропонує внутрішні особливості кожної держави розкривати за допомогою таких соціо-культурних критеріїв: 1) особливості права (джерела права, приналежність до тієї чи іншої правової системи); 2) релігія, духовна культура; 3) традиції управління; 4) геополітичне становище держави [1, с. 14].

Прикладом ще одного нетрадиційного підходу до типології держави є технократичний підхід (Герберт Спенсер, Уолтер Ростоу, Деніел Белл). Він заснований на пріоритеті рівня розвитку технологій, який визначає тип суспільства і держави. Прихильники цього підходу виділяють три рівні розвитку технологій: аграрний, промисловий (індустріальний) та постіндустріальний (інформаційний). Аграрний тип технології побудований на позаекономічному примусі до праці, наприклад, на рабстві, кріпацтві. Цьому технологічному рівню відповідає деспотична держава. Індустріальний тип технології вимагає свободи та ініціативи особи. Йому відповідає ліберальна держава, що визнає свободу і юридичну рівність людей. Сучасним інформаційним технологіям, що залучають до виробництва і управління переважну більшість населення, відповідає демократична держава [2, с. 68].

Стосовно релігії та церкви розрізняють світські, клерикальні, теократичні та атеїстичні держави. Світська держава базується на принципі розподілу сфер впливу церкви та держави. Релігійні організації не мають

права втручатися у державні справи, а держава, у свою чергу, гарантує свободу совісті і невтручання у внутрішні справи релігійних організацій. Інколи офіційний статус світської держави закріплюється конституційно. Саме до такого типу держави відноситься Україна. Клерикальна держава також передбачає свободу совісті своїх громадян, але при цьому має офіційну релігію та церкву. Церква не зливається повністю з державою, але має ряд юридичних повноважень, які традиційно відносяться до держави (реєстрація актів цивільного стану, контроль у галузі освіти, релігійна цензура засобів масової інформації). У теократичній державі державна влада належить церкві (іншому релігійному об'єднанню), релігійні тексти є основним джерелом права, а норми релігії мають пріоритет перед нормами права та іншими соціальними нормами. Глава держави виступає одночасно як релігійно-духовний лідер. Атеїстичні держави відрізняються гоніннями на релігію, церкву та її священнослужителів. Атеїзм (точніше, безбожність) є офіційною ідеологією, відступ від якої, принаймні, не рекомендується, а то й карається [5, с. 516].

Існують і інші нетрадиційні підходи до визначення типу держави. Наприклад, залежно від принципу побудови держави і ступеня участі в цьому процесі громадян розрізняють державу - установу або патерналістську (участь громадян у цьому процесі є мінімальною) та державу-корпорацію або партисипітарну (заснована на участі самостійних суверенних індивідів). Іншими підставами для типології є розподіл за принципом співвідношення між державою і правом (правова та етатистська держава); за принципами фінансування – бюрократичні та податкові держави тощо [2, с. 70].

Аналізуючи різноманіття усіх класифікацій держави, вчені-державознавці зазначають, що їх можна поділити на три групи: соціальні (стійкі), динамічні (що відносяться до перехідного стану держави) і формалізовані. Такий підхід обумовлюється статикою і динамікою, організацією та розвитком усіх соціальних явищ та процесів. Соціальні класифікації базуються на характері того суспільства, в якому знаходиться держава. Їх основні елементи, як правило, співвідносяться з характеристиками держави: його функціями, цілями і завданнями державної діяльності. Як приклад можна навести такі типи: демократичний і антидемократичний, соціальний і антисоціальний, світський і релігійний, правовий і не правовий, а також формаційний і цивілізаційний підходи до типології держави. До динамічних класифікацій можна віднести ті розмежування, в яких розкривається розвиток державності на підставі певних критеріїв, таких як, наприклад, соціальна група (чи групи), що здійснює владу, система економічних відносин або відносин власності, взаємовідносини влади і громадянського суспільства тощо [4, с. 48]. Класифікацій, що будуються на формальних ознаках, через

відсутність узагальнюючого критерію існує велика кількість. Але сьогодні деякі вчені виділяють наступні типи держави в рамках зазначеної класифікації: монархичний, полікратичний і сегментарний.

Для монархичного типу характерна високоцентралізована єдиновладна система управління - зосередження державної влади в одному центрі (монарх; правляча сім'я; військова рада після чергового перевороту, верхівка партійно-державної номенклатури на чолі з лідером). У таких державах є конституції, виборні представницькі органи, але всі ці елементи демократії фіктивні. Політична воля в такій державі здійснюється методами примусу, при цьому нерідко застосовуються відкриті форми насильства.

Монархичний тип держав має кілька різновидів: 1) теократичну державу (в країнах мусульманського фундаменталізму); 2) екстремістську державу (існували при фашизмі); 3) мілітаристську державу (в умовах військових переворотів); 4) монархичну державу (в країнах тоталітарного соціалізму).

Полікратичний тип характерний для багатьох розвинених демократичних держав. Його відмітними ознаками є: поділ влади, розмежування повноважень з управління державою (як по горизонталі, так і по вертикалі), закріплення і забезпечення реальної автономії державно-територіальних утворень. Реалізація влади здійснюється виключно на демократичних засадах і демократичними способами і методами.

Сегментарний тип займає проміжне положення між двома описаними вище типами, так як держави цього типу поєднують деякі демократичні, авторитарні й тоталітарні ознаки. У законодавстві таких держав відображені принципи демократії, проте в реальності вони не діють. Це зумовлено тим, що більшість правових норм носить фіктивний характер і не реалізується в життя в повному обсязі. Наприклад, в таких державах конституційно визнається поділ влади, але воно не діє ефективно через фактичну відсутність реальної системи стримувань і противаг. Залежно від ряду обставин реалізація може здійснюватися як демократичними, так і авторитарними методами.

Отже, через різноманітність наукових підходів до типології держави єдності поглядів на це явище не було і немає, адже неможливо виділити єдину правильну класифікацію, здатну враховувати всі особливості всіх держав і при цьому чітко відносити їх до певного типу [3, с. 196-197].

Література

1. Герилів Д.Ю. Загальна характеристика інтегративного підходу до типології держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-1. Том 1. С. 12-15.

2. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: елементарний курс. Вид. 2-ге. Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с.

3. Загальна теорія держави і права: підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

4. Венцель В., Купрійчук В. Типологія держав у контексті реалізації державою соціальної функції. *Аспекти публічного управління*. Том 8. № 4. Київ, 2020. С. 44-54.

5. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави та права: підручник. Київ: Кондор, 2005. 609 с.

УДК 340:94(477)(043.2)

Білан В.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Головка С.Г., к.і.н., доцент

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Україна – це держава зі славним, величним, водночас трагічним минулим і складним сьогоденням. Жахливі події минулого залишили кривавий слід на полотні незалежної та вільної України. Советський політичний режим планував щоб такої нації, як українці, взагалі не існувало, тому боролися з цим завжди виключно жорстокими методами: знищували українську націю, піддавали тортурам мирне населення, подавляли мирні протести, забороняли вживати рідну українську мову. Але патріотизм, незламність духу та жага свободи ніколи не полишали української нації.

Незалежність не є випадковістю, як упродовж багатьох років стверджує російська пропаганда, це результат зусиль представників багатьох поколінь українців, для яких свобода і гідність завжди були основоположними цінностями. Саме вони й спонукали до боротьби за незалежність.

Уперше у ХХ столітті Україна проголосила незалежність 22 січня 1918 року. Після того ми декілька разів втрачали волю через зовнішню агресію та внутрішні чвари. Тому маємо вчитися на помилках попередників і пам'ятати, що національна єдність є обов'язковою умовою збереження державності. Наша сила в соборності, в здатності знаходити спільну мову і спільно протистояти ворожим силам. У період Української революції 1917-1921 років наш народ зміг відродити державність. Розпочата Горбачовим «перебудова» активізувала процеси, які раніше стримувалися репресіями. Постанова суверенної України відіграло вирішальну роль у розпаді СРСР, остаточно зруйнувавши комуністичну тоталітарну систему. Це стало

початком відліку нового етапу розвитку демократичної Української держави. Почали відбуватися події, які привели до проголошення Україною незалежності, а потім зміцнювали її та наповнювали реальним змістом.

Важливим кроком до повернення історичної справедливості стало прийняття 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України. Тоді Верховна Рада УРСР підтримала споконвічне прагнення народу ліквідувати політичну та економічну залежність від московитів і розбудувати самостійну державу, відроджувати національну культуру та історичну пам'ять.

2014 року росія окупувала Крим і розпочала війну на Донбасі, а 24 лютого 2022 року російська армія розпочала широкомасштабне вторгнення на територію України по всій довжині спільного кордону, а також з території Білорусі [2]. Україна 9 років дає відсіч агресору, веде справедливу війну за відновлення своєї територіальної цілісності. Росія намагається втілити в життя свій імперський проєкт, ключовою передумовою якого є поглинання України, наших матеріальних та людських ресурсів. Переваги та успіхи демократії в Україні стануть антитезою путінській росії. Курс України на європейську інтеграцію є викликом особисто для путіна, оскільки може розвіяти вибудований ним образ успішного президента. А ще йому вкрай необхідна наша українська історія. Спадщина середньовічної Русі з центром у Києві, землі сучасної України є вагомими елементами російського імперського міфу. Саме тому він прагне забрати в українців право на власне минуле та національну ідентичність.

Сьогодні незалежність України є запорукою вільного розвитку держав Європи та головною перешкодою для російського імперіалізму на шляху заволодіння Україною. В умовах агресії з боку росії українці продовжують боротьбу за власну свободу та незалежність. Це боротьба за людей, за території, за право бути собою, самостійно вирішувати, як жити і яке майбутнє творити.

Ми прагнемо такого ж мирного сусідства з невеликими національними і демократичними країнами на сході, яке вже маємо на заході. Тільки тоді Україна і вся Європа почуватимуться в безпеці.

Сильна та вільна українська держава, активне й відповідальне громадянське суспільство та потужні збройні сили – це те, що гарантує всім українцям гідне майбутнє. Українська громада об'єднала зусилля для подальшої розбудови держави, розвитку громадянського суспільства та консолідації нації, відстоювання територіальної цілісності держави [1].

Всупереч усім економічним, політичним труднощам, попри життя у постійній небезпеці через дії росії, незалежність України підтримує переважна більшість громадян країни. Покоління, які народилися та вирости протягом понад 30 років існування незалежної держави України,

найбільше цінують свободу і волю. путін та його команда не розуміють, що в Україні з'явилися покоління Незалежності, які не знають бар'єрів советського часу, не вірять советським ідолам, а повертають Україну додому, в Європу [2].

Література

1. Український інститут національної пам'яті / А. Дробович та ін. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyeni-materialy/viyskovym/informaciyeni-materialy-do-dnya-nezalezhnosti-ukrayiny>.

2. Штогрін І. Події, які сформували і зміцнюють незалежність України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/podii-shcho-formuyut-nezalezhnist/31405953.html>.

УДК 340.1(043.2)

Білявська В.Є., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Череватюк В.Б., к.і.н., доцент

ПРАВОВА ДОКТРИНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

Правова доктрина – це зумовлена духовним і інтелектуальним розвитком, станом моральності та політико-правовою культурою суспільства цілісна і гармонічна система принципів, поглядів, уявлень, ідей, концепцій і модельних норм щодо права і його розвитку, які виступають теоретичним стрижнем та концептуальною основою.

С.І. Максимов зауважує, що правова доктрина – феномен, що максимально ефективно поєднує наукові розробки з практикою створення й застосування права, враховуючи при цьому як контекст правової культури, так і вплив основних чинників розвитку суспільства [1, с. 43].

І.В. Семеніхін визначає правову доктрину, як зумовлену характером політико-правової культури суспільства система ідей та наукових поглядів на право, актуальні напрями розвитку правової системи, що визнаються юридичною спільнотою і є концептуальним підґрунтям нормотворчої, правозастосовної і правотлумачної діяльності [2, с. 6].

Правова доктрина створюється в результаті проведення фундаментальних наукових досліджень, що пов'язані з глибоким і всебічним аналізом сутності державно-правових явищ і процесів, з'ясуванням закономірностей їх виникнення й розвитку.

Правова доктрина є важливим елементом в процесі формування законодавства. Вона визначає теоретичні та наукові підходи до розуміння

правової системи, законодавства та його застосування в наш час. Із загостренням глобальних проблемам, таких, як війна в Україні, криза в економіці, міграційні процеси, тероризм, екологічні катастрофи, підвищується роль правової доктрини у розробці ефективного законодавства.

Зміни у правовій системі, які наразі відбуваються в Україні, вимагають оновлення законодавства, яке у свою чергу, має необхідність у доктринальному забезпеченні та в нових концептуальних підходах до реформування всіх структурних елементів правої системи. Після набуття Україною статусу кандидата в ЄС, актуалізувалося також питання подальшої інтеграції України до ЄС. Наразі Україна має потребу в доктринальному збагаченні всього правового масиву. Правова доктрина відіграє важливу роль у процесі імплементації нормативно-правових актів ЄС у національне законодавство України, як процесу перенесення та втілення відповідних правових норм із європейського законодавства до національного за допомогою правових механізмів та способів. До речі науковці так і не дійшли єдиного рішення щодо виокремлення найвдалішого способу імплементації [3, с. 83].

Повномасштабне вторгнення в нашу країну викликало багато питань, які потребують обґрунтування з точки зору з правової доктрини. Це, насамперед, конституційно-правові гарантії забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану, у тому числі і врахування допустимих обмежень політичних і громадських прав і свобод, вирішення гуманітарних питань та соціальних механізмів та підтримати українських громадян, які постраждали від російської агресії. Суд Організації Об'єднаних Націй зобов'язав росію негайно припинити вторгнення в Україну, але це не зупинило агресію і РФ продовжила здійснювати воєнні злочини на території нашої держави [4].

Можна погодитись з С. Іскра, що правова доктрина є однією з найбільш складних для розуміння, багатоскладових та малодосліджених юридичних категорій [5, с. 180]. Законодавці найчастіше використовують цей феномен у процесі впровадження юридичної термінології та розробки прийомів і методів правового регулювання, становлення правових принципів. Крім того, роль правової доктрини можна охарактеризувати через її функції, напрямки її впливу на правотворчу, правозастосовну та право тлумачну практику [6, с. 239].

Під правовою доктриною також можна розуміти сукупність ідей та принципів, що знаходяться у нерозривному взаємозв'язку з юридичною наукою, законодавством і практикою та визначають основоположні засади розвитку правової системи. Правова доктрина може і повинна знаходити відображення в об'єктивній реальності, а саме використовуватись у правотворчому процесі [7, с. 33].

Отже, в сучасних умовах розвиток та правове регулювання потребує звернення до джерел прав незаконодавчого походження, як правова доктрина, що сприяє ефективному регулюванню правовідносин, механізму захисту порушених прав та інтересів в умовах воєнного стану, яка створює передумови для розвитку нашої держави, що є ефективною для практичного застосування в законодавстві.

Література

1. Максимов С.І. Правова доктрина: філософсько-правовий підхід. *Право України*. 2013. № 9. С. 43–54.
2. Семеніхін І.В. Правова доктрина: загальнотеоретичний аналіз / наук. ред. О.В. Петришин. Харків: Юрайт, 2012. 88 с.
3. Сьох К.Я., Гультай М.М. Імплементация нормативно-правових актів Європейського Союзу у національне законодавство України. *Юридичний науковий електронний журнал* 2022. № 6. С. 82-84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/18>
4. Заява Комітету з питань правової політики щодо фактів геноциду українського народу. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221294.html> (дата звернення: 07.04.2023).
5. Іскра С. Визначення правової доктрини у її співвідношенні з юридичною наукою. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 177-180.
6. Тарахонич Т.І. Сутнісна характеристика правової доктрини. *Альманах права*. 2020. № 11. С. 239–245.
7. Клещенко Н.О. Роль правової доктрини на формування національного законодавства: реалії сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 31-33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/5>

УДК 341.1 (043.2)

Бойко О.В., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Макеєва О.М., к.ю.н., доцент

ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ У СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Нотаріальна діяльність завжди виконувала важливу роль у суспільному житті країн, адже нею забезпечувалася приватна власність на майно, зокрема нерухоме. Від якості нотаріальної діяльності залежить нормальне функціонування цивільного обороту держави, ефективність охорони і захисту майнових прав та законних інтересів громадян й інших суб'єктів господарювання. Актуальним у цьому аспекті є вивчення поняття нотаріату

у сучасній правовій науці для удосконалення його діяльності.

Науковим дослідженням окремих аспектів зазначених питань в різні періоди займалися: Л.С. Сміян, Ю.В. Нікітін, К.І. Федорова, П.М. Павлик, С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, В.М. Черниш, Л.К. Радзівська, С.Г. Пасічник, М.М. Дякович та ін.

Дискусії серед науковців, які обговорюють основні проблеми поняття нотаріату, не вщухають і нині. Дослідження поняття цього інституту відіграє важливу роль при з'ясуванні правової природи нотаріату, а також дає змогу глибше осягнути його значення для правової системи та суспільства загалом.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про нотаріат», нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності [1].

З такою думкою погоджуються й деякі вчені, зокрема В. Комаров, С. Фурса та інші. Але таке визначення нотаріату не розкриває повністю його суті, тому, на нашу думку, обґрунтованою є дефініція нотаріату як правового інституту, що забезпечує охорону прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави шляхом вчинення нотаріальних дій уповноваженими органами та посадовими особами.

У науковій літературі термін «нотаріат» вживається в декількох значеннях, а саме: 1) система органів і посадових осіб, які на основі чинного законодавства вчиняють нотаріальні дії в інтересах громадян, організацій і держави; 2) є галуззю законодавства, нормами якої регулюється нотаріальна діяльність. Вона також називається нотаріальним процесом; 3) спеціальна юридична навчальна дисципліна, предметом вивчення якої є розгляд питань, що стосуються організації та регулювання нотаріального виробництва і діяльності його учасників у нотаріальній сфері [2, с. 14].

У вітчизняній юридичній науці на сучасному етапі не сформовано єдиного погляду на поняття «нотаріат». Так, можна виділити щонайменше три основні точки зору відносно визначення цього правового інституту. Найбільш поширеним в юридичній літературі є законодавче визначення нотаріату. При цьому, на думку деяких авторів, наведене поняття включає суб'єктивну сторону поняття «нотаріат» як сукупність існуючих органів і посадових осіб, яким надано повноваження із вчинення нотаріальних дій, та об'єктивну сторону цього поняття – коло нотаріальних дій, які ці органи та посадові особи можуть вчиняти відповідно до чинного законодавства, тобто посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення, та вчинення інших нотаріальних дій, передбачених законом.

На думку К.Ф. Досінчук, нотаріат – це сукупність органів і посадових осіб, на яких покладено обов'язок вчинення нотаріальних дій, регулювання

та контролю за їх організацією, захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [3, с. 133].

Але за останній час наведене визначення піддається в спеціальній літературі серйозній критиці з тієї підстави, що воно регулює організаційну структуру та загальну спрямованість нотаріату як системи, орієнтованої на вчинення ряду нотаріальних дій. Проте не розкривається нерозривний правовий зв'язок нотаріату зі спеціальною процедурою, не підкреслюється характер взаємовідносин системи нотаріальних органів із державою. Тому під поняттям «нотаріат» цими авторами пропонується розуміти структуру нотаріальних органів, на яку покладається правоохоронна і правозахисна державна функція, що має здійснюватись відповідно до змісту нотаріального процесу і процедури, передбаченої чинним законодавством України.

Щоб зрозуміти сутність поняття, яке досліджується, потрібно виділити його тотожність і відмінність порівняно з іншими інститутами. Провести розмежування тут можна, взявши за основу найбільш суттєві характеристики нотаріату, які притаманні тільки йому. Більш поглиблене вивчення показує, що поняття нотаріату має багато значень, серед яких можна виділити принаймні чотири: нотаріат як система органів і посадових осіб; нотаріат як галузь (підгалузь) права; нотаріат як галузь законодавства; нотаріат як наукова та навчальна дисципліна.

Отже, виходячи з поданих положень, найбільш повним і науково обґрунтованим є, на нашу думку, таке визначення. Нотаріат в Україні – це правовий інститут, покликаний забезпечувати позасудову охорону та захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, територіальних громад, а також держави шляхом вчинення в межах безспірних правовідносин нотаріальних дій уповноваженими на те органами та посадовими особами.

Література

1. Про нотаріат: Закон України від 2 вер. 1993 р. № 3425-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1993. № 39. Ст. 383.
2. Нотаріат в Україні: навч. посібник / В.М. Бесчастний, О.В. Філонов, В.М. Субботін та ін. (серія «Вища освіта ХХІ століття»). Київ: Знання, 2008. 494 с.
3. Досінчук К.Ф. Поняття, завдання та функції нотаріату в Україні: окремі аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2013. С. 132-145.

Вікторовська А.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Пильгун Н.В., к.ю.н., доцент

ПРАВО НА ОСВІТУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Освіта є однією з найважливіших сфер життя людини, яка визначає її можливості для розвитку і досягнення успіху в різних галузях. Освіта не тільки надає людям знання та навички для працевлаштування та кар'єрного зростання, але й сприяє їхньому розвитку як особистості, підвищує рівень самосвідомості та громадянської активності. У сьогоденній складній геополітичній ситуації освіта має особливу важливість в контексті змін, що відбуваються у світі. Умови сьогодення впливають на права освіти, адже змінюються потреби суспільства і ринку праці, змінюється технологічний рівень та доступність інформації, і найголовніше, що змінює освітні умови на сьогодні – це війна в Україні. В умовах війни суттєво ускладнився доступ до освіти та якість освіти для людей, які живуть в зонах бойових дій або стали біженцями і перебувають в інших країнах. Проте, незважаючи на це, право на освіту є невід'ємною частиною прав людини, і міжнародне гуманітарне право закріплює обов'язок держави забезпечувати освіту для всіх осіб, незалежно від обставин. Освіта може бути важливою для забезпечення безпеки та захисту прав людини в умовах війни. Наприклад, освіта може забезпечити людям знання про їх права та обов'язки відносно військового конфлікту, розуміння причин війни та шляхів до її врегулювання, а також; допомогти відновити національну єдність та самосвідомість громадян і побудувати високоорганізоване суспільство [1].

Право на освіту є основоположним соціально-культурним правом, що забезпечує стабільний розвиток молодого покоління. Право на освіту вважається одним з прав людини «другого покоління» соціально-економічних і культурних. Комітет ООН виокремлює чотири основні ознаки права на освіту: наявність, доступність (недискримінація, фізична і економічна доступність), прийнятність і адаптованість освіти, а також дає вказівки про те, що «право на освіту може здійснюватися лише за наявності академічної свободи». Обсяг права на освіту може бути різний для різних ступенів освіти. Так, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права передбачає обов'язковість і безкоштовність початкової освіти та введення безкоштовної вищої освіти. Право на освіту в Україні забезпечується: доступністю та безоплатністю; розгалуженою мережею навчальних закладів; відкритим характером навчальних закладів; різними формами навчання – очною, вечірньою, заочною, екстернатом, а також

педагогічним патронажем [2].

Під час збройних конфліктів та репресивної окупаційної політики на території України здійснюються порушення права людини на освіту, яка є частиною національної безпеки. За даними Інституту освітньої аналітики, до повномасштабного вторгнення в лютому в українських школах навчалося 4 мільйона учнів, а 1 мільйон дітей відвідували дитячі садки. Після повномасштабного вторгнення 24 лютого РФ в Україну сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін. Інтенсивність бойових дій, бомбардування майже всіх українських міст та селищ, міграційні процеси та окупація частини українських територій ускладнила реалізацію права на освіту та здійснення освітнього процесу. Суттєвими викликами для сфери освіти є: загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу; масштабні руйнування освітньої інфраструктури: пошкодження приміщень закладів освіти; вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон; психологічний вплив війни на дітей та молодь; втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій. Насильницька переорієнтація українських здобувачів освіти на російські навчальні програми, підручники, примусовий перехід на російську мову навчання [3].

Навчання в умовах війни не є простим та забезпечення його можливості є важливим для збереження майбутнього країни. У зв'язку з військовими діями на території України відбулися великі зрушення у сфері освіти, автоматично випрацювалися підходи та методи щодо забезпечення учням та студентам навчання в умовах війни, а саме: створення тимчасових класів в безпечних місцях; використання онлайн занять; психологічна підтримка, тощо.

Отже, можна зробити висновок про те, що сфера освіти, як і інші сфери суспільного життя, під час бойових дій на території України зазнали значних змін. Фактично, від цинічних обстрілів постраждало понад 2 тис. закладів освіти, із них понад 200 будівель повністю знищено. Рятуючись від війни, українські учні та студенти, їхні батьки вимушені переміщатися до інших, безпечніших регіонів країни, а також за кордон задля збереження власного життя й здоров'я. Підсумовуючи, варто зазначити, що на сьогодні майже всі зазначені групи здобувачів освіти не мають повноцінної реалізації права на освіту. Якщо не забезпечуються якість освітніх послуг, то дотримання усіх інших принципів освіти не гарантують дійсної реалізації права на освіту. Тобто в Україні на даний час не забезпечується якість освітніх послуг, унаслідок чого право на освіту порушено.

Література

1. Інформаційно-аналітичний збірник «Освіта в Україні в умовах воєнного стану»: веб-сайт. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf

2. Стаття 19. Право на освіту: веб-сайт. URL: <https://xn-80aagahqwyibe8an.com/zakon-ukrajiny/stattya-pravo-osvitu-54284.html>

3. Основні проблеми та виклики реалізації права на освіту в умовах російсько-української війни: веб-сайт. URL: <https://almenda.org/problemu-ta-vyklyky-realizatsiyi-prava-na-osvitu-v-umovakh-rosiysko-ukrayinskoji-viyny/>

УДК 340:368.56 (043.2)

Войцехівська К.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Пильгун Н. В., к.ю.н., доцент

ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Право на життя – це абсолютне, природне і невід’ємне право людини, яке зафіксоване в ст. 3 Загальної декларації прав людини та в ст. 6 Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права. Це право проголошено і в Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод, а також в інших міжнародних правових документах і конституціях багатьох країн світу. Так, право на життя охороняється законом, і ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Зокрема, відповідно до положень ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави [1, с. 35].

У сучасному світі укладено велику кількість міжнародних договорів щодо захисту особистості в мирний час і під час збройних конфліктів. На жаль, ця кодифікація не призвела до кращого захисту людей під час війни, а також належним чином не захистила їхні права від тиранії авторитарних режимів. Статут Організації Об’єднаних Націй заборонив війну в 1945 році, але з того часу більше збройних конфліктів починалося, ніж закінчувалося, забираючи все більше життів цивільного населення.

Сьогодні актуальність і важливість права на життя людини, його реалізація і захист є очевидними, адже без такого фундаментального права всі інші права перестають мати будь-яке значення. Саме життя, є передумовою реалізації всіх прав і свобод людини. Дане право знаходить своє закріплення у всіх Угодах з прав людини, є частиною загального міжнародного права. Незважаючи на це, право на життя має відносний

характер і за певних юридичних і фактичних умов, може бути правомірно обмеженим. На практиці, головною загрозою і перешкодою для реалізації цього права стають збройні конфлікти й ситуації насильства всередині країни [4].

Можна сказати, що право на життя в умовах війни майже беззахисне. Рішення міжнародних і національних судів щодо дотримання права на життя під час збройних конфліктів не завжди вносять ясність, оскільки часто вони стають підставою погроз для урядів припинити участь у міжнародних механізмах захисту прав людини. Механізми захисту права на життя потребують удосконалення. 30 жовтня 2018 р. Комітет з прав людини ООН ухвалив Загальний коментар № 36 до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, де намагався розв'язати головні проблеми, пов'язані із захистом права людини на життя. Але, незважаючи на прийняття такого важливого акта, багато питань все одно залишаються відкритими [2].

Права людини, що не можуть бути порушені чи обмежені під час війни, такі як: права на рівність і повагу до гідності особи, право на особисту недоторканість, право на укладення шлюбу, право на громадянство, право на справедливий суд, юридичну допомогу та захист, право на житло.

Разом з тим, військове командування може обмежувати право людей на вільне пересування. Це і введення комендантської години, і заборона або обмеження вільного вибору місця проживання. Також може бути встановлений особливий режим в'їзду та виїзду з населених пунктів тощо. Під час воєнного стану людина може бути позбавлена права на майно. Примусове відчуження майна допускається в установленому законом порядку за умови подальшої компенсації. Також передбачена можливість втручання у приватне життя осіб, зокрема: контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла тощо. Під час військового конфлікту можуть обмежуватися права людей на вільний вибір праці. Громадяни під час війни можуть залучатися до суспільно-корисних робіт. Разом з тим, під час війни заборонено проводити вибори та референдуми, що обмежують право громадян на участь в управлінні державними справами. Під заборонаю і масові збори та акції [3].

Отже, в умовах війни практично беззахисним є основне право людини – право на життя. Вбивства й тілесні ушкодження, викрадення людей на захоплених територіях і примусове вивезення, катування та нелюдське поводження, згвалтування та інші форми насильства – є прямим порушенням як права на життя, так і прав на гідність та недоторканність. Порушуються і права людини на охорону здоров'я, це як неможливість доступу до медицини, так і завдання шкоди здоров'ю внаслідок травмувань тощо.

Порушенням прав людини також можна вважати пошкодження або

руйнування майна, а також те, що людина внаслідок війни була позбавлена власної домівки чи не могла виїхати із окупованих територій.

Література

1. Подковенко Т.О., Бобер С.Ю. Право на життя як найвища цінність *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 34-38.

2. Право на життя в умовах війни?!: веб-сайт. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/> (дата звернення 25.04.2023).

3. Які права можуть порушуватись під час війни і як їх захистити?: веб-сайт. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/700/yaki-prava-mozut-porusuvatis-pid-cas-viini-i-yak-ix-zaxistiti> (дата звернення 25.04.2023).

4. Пильгун Н.В., Плис Н.В. Права людини як фундаментальна цінність в українському суспільстві. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*: зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2022. № 4(65). С. 65-71.

УДК 340.142 (043.2)

Горобець М.І., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Головка С.Г., к.і.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА АНГЛІЇ

Англійське прецедентне право містить у собі як матеріальні, так і процесуальні норми. Завдяки історичним особливостям формування та розвитку фундаментальних принципів права Англії було покладено на суддів. Той факт, що у Великій Британії не існує писаної конституції, також пов'язаний з домінуванням прецедентного права. У чинних прецедентах закріплена діяльність державних органів, взаємодія гілок влади, верховенство права, пріоритет прав особи тощо.

Історія становлення і формування прецедентного права починається ще у XII ст. Воно перебуває у взаємовідносинах зі статутним правом, бо будь-який прецедент може бути скасований статутом парламенту, а при виникненні протиріччя саме норма закону має перевагу. Але і кожен закон при застосуванні судами породжує значну кількість прецедентів тлумачення, що встановлюють порядок застосування двозначних положень статуту. Таким чином, в Англії без прецедентного права статутне право втрачає своє призначення і не може бути застосованим. Судова практика й визначає реальний вплив закону на суспільні відносини. Тобто, закон реалізується саме через прецеденти. Юристи Англії сприймають тільки тоді законодавчі норми, коли існує їх судове тлумачення. Увага акцентується не

на тексті закону, а саме на судових рішеннях, під час ухвалення яких застосувалися його положення.

Загальне право тлумачиться як традиція судового та юридичного мислення. Воно є способом розв'язання правових проблем, а не сукупністю визначених правил та норм. Практика застосування положень прецедентного права обумовлена низкою правил та принципів, що вироблені судами протягом століть та має назву «доктрина прецеденту». Вона ґрунтується на ієрархії судів та на принципі, коли кожний суд зобов'язаний дотримуватись рішення вищого суду.

Прецедентне право Англії займає центральне місце в правовій сім'ї загального права. У ньому існує правило, відповідно до якого суд, розглядаючи справу, з'ясовує, чи була аналогічна справа предметом розгляду раніше, і керується вже наявним рішенням. Тобто, одного разу прийняте рішення є обов'язковою нормою для всіх наступних аналогічних справ.

Судовий прецедент є основним джерелом англійського права. В Англії налічується близько 800 тис. судових прецедентів, щороку додається приблизно по 20 тис. нових.

Судова практика Великої Британії представляє собою низку процесів. Рішення вищої інстанції Палати лордів є обов'язковими для всіх інших судів. Апеляційний суд, що складається з цивільного і кримінального, зобов'язаний дотримуватись прецедентів Палати лордів і власних, а його рішення обов'язкові для всіх нижчих судів. Високий суд пов'язаний прецедентами обох вищих інстанцій, його рішення обов'язкові для всіх нижчих інстанцій.

Окружні та магістратські суди зобов'язані додержуватись прецедентів всіх вищих інстанцій, а їхні власні рішення прецедентів не створюють. Не вважаються прецедентами і рішення Суду корони, створеного для розгляду особливо тяжких кримінальних злочинів.

Прецедентне право традиційно вважалось в Англії жорстким. На відміну, наприклад, від США судова інстанція не могла відмовитися від створеного раніше прецеденту, який міг бути змінений тільки вищою інстанцією або парламентським актом. 1966 року Палата лордів відмовилася від цього принципу.

Уявлення про те, що правило прецеденту змушує суддю триматися в рамках прецеденту, дещо перебільшене. До слова, повний збіг обставин у різних справах трапляється не часто, тому тільки суддя вирішує визнати обставини подібними чи ні, а від цього залежить і застосування тієї чи іншої прецедентної норми. Суддя може знайти аналогію обставин і у тому випадку, коли, на перший погляд, вони не збігаються. Або суддя взагалі може не знайти ніякої подібності в обставинах. У такому разі, якщо питання не регламентоване нормами статутного права, суддя сам створює правову

норму.

Прецедентом є лише та частина судового рішення, яка називається *ratio decidendi* – правоположення, на якому ґрунтується рішення. Лише *ratio decidendi* носить обов'язковий характер, а інша частина судового рішення – *obiter dictum* (ілюстрація принципу вирішення суперечки) не може розглядатися як обов'язкове.

Отже, основний принцип діяльності судді при розгляді справ на основі прецедентного права Англії полягає в подібності справ та прийнятих рішень.

Література

1. Хайєк Ф.А. Право, законодавство та свобода: нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії: в 3-х т. Т. 1: Правила та порядок / пер. з англ. Київ: Сфера, 1999. 196 с.

2. Bogdan M. Comparative Law. Goteborg: Kluwer, 1994. 245 p.

УДК 342 (043.2)

Іванов І.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського рівня),
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Головка С.Г., к.і.н., доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

24 лютого 2022 року війна розлучила багатьох, мільйони громадян нашої країни – цивільні, учні, студенти, викладачі, науковці, змушені були виїхати за кордон. Однією з країн, де зараз знаходиться найбільша кількість потенційних абітурієнтів, є Німеччина, яка прихистила близько 1,1 млн людей, з яких 100 тис. українських учнів навчаються в Німеччині. З метою підтримки талановитої молоді з України Німецька служба академічних обмінів DAAD запропонувала українським студентам стипендії на навчання.

Німеччина є однією з найпопулярніших країн для здобуття вищої освіти. Це зумовлено, насамперед, високим рівнем безпеки в країні, потужним економічним розвитком. Також студентів приваблює офіційний дозвіл на працевлаштування у країні протягом 18 місяців після закінчення навчання. Диплом німецького університету та знання німецької мови надає широкі можливості та кар'єрні перспективи. Німеччина підтримує та опікується, насамперед, підготовкою фахівців, фінансуючи систему професійно-технічних училищ. Головна функція держави полягає в координації та забезпеченні законодавчої бази.

У Німеччині розроблена система дієвих заходів, покликаних сприяти розвитку корпоративної освіти як складової неперервної освіти дорослих, а саме: прийнято законодавчі акти, визначено шляхи подальшого розвитку, джерела фінансування.

В університетах Німеччини не існує практики вступних іспитів, достатньо лише довести, що рівень німецької мови абітурієнта достатній для навчання. Для цього необхідно надати сертифікат одного з наступних німецьких мовних іспитів: TestDaF (мінімум з усіма 4); DSH 2 або DSH 3.

Федеральні нормативно-правові акти Німеччини, що регулюють суспільні відносини у сфері вищої освіти, представлені декількома законами: Рамковий закон ФРН від 26 січня 1976 р. про вищу освіту (редакція від 19 січня 1999 р.), Федеральний закон від 26 серпня 1971 р. про сприяння в отриманні освіти (редакція від 7 грудня 2011 р.) та деякі інші підзаконні акти.

Особливої уваги заслуговує Рамковий Закон ФРН від 26 січня 1976 р. про вищу освіту, в якому містяться положення щодо завдань вищої школи; організації та реалізації навчального процесу; проведення наукових досліджень; професорсько-викладацький склад, структура органів управління вищих шкіл; визнання навчальних закладів державними, якщо вони не є такими згідно із земельним законодавством; поєднання федерального законодавства про вищу освіту з регіональним. Положення Рамкового Закону розвиваються в законодавстві земель ФРН про вищу освіту.

Кожен дипломований випускник має право перебувати на території Німеччини додатково 1,5 роки для подальшого працевлаштування, і, згодом, має всі шанси отримати дозвіл на роботу. Німеччина налічує близько 400 закладів вищої освіти і охоче приймає на навчання студентів з усього світу. Більшість закладів фінансується державою, а це надає студентам з усього світу можливість навчатися на безоплатній основі і отримати диплом про вищу освіту, який визнається в усьому світі.

Німеччина зацікавлена у висококваліфікованому персоналі і фахівцях з метою залучення обміну інформацією, ідеями та соціальним досвідом, новими практиками та цінностями. До популярних та необхідних спеціальностей у Німеччині, як і в усьому світі, відносяться ІТ-технології, машино- і роботобудування, електротехніка, інженерія, медицина, економічні та природничі науки. Студенти з усього світу та України прагнуть отримати освіту і підтвердити свою кваліфікацію німецьким дипломом, який гарантовано забезпечить успішне професійне становлення.

Отже, варто зробити висновок, що реформування й розвиток системи вищої освіти в Німеччині відбувається прискореними темпами в межах загальної стратегії інноваційного розвитку країни. Навчання в Німеччині для українців є можливістю познайомитися та запозичити деякі позитивні

якості у педантичних німців, отримати висококласну освіту німецькою мовою. Освіта в Німеччині базується на міжнародних нормативно-правових актах, спрямованих на формування європейського освітнього простору, що закріплюють доступ до вищої освіти, забезпечують ефективне визнання дипломів та академічну мобільність молоді.

Література

1. Грицай Я.О. Нормативно-правова база функціонування вищої освіти в Німеччині. *The Legal Framework for the Functioning of Higher Education in Germany. Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 17. Т. 2. С. 13-18. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/17/part_2/4.pdf

2. Баніт О. Реалії та перспективи запровадження дуальної освіти в підготовці менеджерів. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2018. № 11. С. 8-17. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/713175/>.

3. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник / за заг. ред. С. Шкарлета. Київ, 2022. 358 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitics.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

УДК 342.76 (043.2)

Коваль К.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
Науковий керівник: Лазарев В.В., к.ю.н., доцент

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Збройна агресія та повномасштабне вторгнення північно-східного сусіда на територію України спричинило незлічену кількість негативних наслідків. До нових реалій життя доводиться пристосовуватися українському народу, адже під час війни порушується певний перелік прав людини, що робить життя людей менш комфортним. Але деякі права людини є непорушними, тому держава та її інституції намагаються сприяти нормальному функціонуванню кожної людини.

24 лютого 2022 року загроза національній безпеці України обумовило введення воєнного стану на всій території України шляхом видання Указу Президента України (далі – Указу) № 64/2022 з метою спрямування діяльності органів системи охорони та оборони України на оборонний характер, щоб дати відсіч агресорам [1].

Загалом, правовий режим воєнного стану – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Водночас, варто брати до уваги, що права людини виступають найголовнішим елементом сучасного суспільства і повне їх обмеження не допускається.

До найголовніших прав людини, які не можуть бути обмежені під час війни, слід віднести наступні:

- право людини на життя;
- право на рівність та повагу до гідності особи;
- право на особисту недоторканість;
- право на укладання шлюбу;
- право на громадянство;
- право на справедливий суд, юридичну допомогу та захист.

Однак, варто зазначити, що відповідно до ч. 3 Указу № 64/2022 на період дії правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини та громадянина, а саме:

- недоторканість житла;
- таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції;
- невтручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України;
- свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за певними винятками, передбаченими законом;
- право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань; право на працю, освіту;
- право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації; право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів;

- право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;
- право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [1].

Найбільш поширеними правовими механізмами захисту прав людини є Конституція України, яка передбачає право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати права і свободи під порушень і протиправних посягань; Гаазька конвенція, яка регламентує права та обов'язки воюючих сторін під час проведення військових операцій та обмежує певні засоби спричинення шкоди населенню; Женевська конвенція та протоколи до неї, що передбачають неухильне дотримання правил та звичаїв війни.

Аби забезпечити та відновити права та свободи людини та громадянина за спільною ініціативою Офісу Президента України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України та Представництва України в Автономній Республіці Крим створили веб-платформу для збору й обробки інформації про порушення прав людини внаслідок російсько-української війни. Будь-хто, якщо зазнав порушення прав людини, може завантажити та долучити докази та інформацію на офіційну веб-сторінку.

Отже, можна зробити висновок, що під час війни на території України права людини обмежуються, але, задля об'єктивного та справедливого захисту прав та свобод людини й громадянина, міжнародна спільнота, держава та її інституції передбачили правові механізми захисту прав людини. Україна, ратифікувавши ці міжнародні документи, безумовно взяла на себе обов'язок гарантувати забезпечення прав людини і на державному рівні вчиняє всі заходи, щоб не допустити введення безпідставних обмежень цих прав. Важливим з боку держави є розробка шляхів забезпечення прав людини за будь-яких обставин, особливо коли населення є найбільш уразливим через повномасштабні воєнні дії.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 23.04.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

Колонська В.М., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Рудковська О.В., спеціаліст деканату,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна,
Науковий керівник: Череватюк В.Б., к.і.н., доцент

СУЧАСНА ДОКТРИНА ПРАВ ЛЮДИНИ

Доктрина прав людини є фундаментальною складовою сучасної правової ідеології, система центральних правових цінностей. Доктрина прав людини є ядром правових наук, яка пронизує теоретичні, історичні, філософські та компаративістські складові правового пізнання.

Щоб зрозуміти суть сучасної доктрини прав людини звернемося до Британіки, як одного із авторитетних енциклопедичних видань, яке надає нам наступну інформацію - права людини, словосполучення, що увійшло у мовний лексикон після Другої світової війни і ознаменувало народження сучасної концепції прав людини, яка прийшла на зміну доктрині природного права [1, с. 652]. Таким чином, варто звернути увагу на те, що є спільного і відмінного у класичній доктрині природних прав та сучасній концепції прав людини, щоб зрозуміти її суть. Тільки тоді зможемо переконатися наскільки вони взаємопов'язані і схожі. Одним з перших принципів доктрини природних прав є їхній загальний, тобто універсальний, характер: такі права торкаються всіх без винятку людей. Порівнюючи класичну природну доктрину прав людини і сучасну побачимо, що найяскравіше виявляється схожість стосовно так званих особистих та політичних прав і свобод. Можна стверджувати, що вони без фактично істотних змін перейшли у сучасну доктрину прав. Проте слід зауважити, що є певні зміни, при цьому підтвердженням, яке виявляє еволюційний характер сучасної доктрини, є практика термінологічного позначення відповідних правових можливостей людини. Зокрема, щодо суті самих понять права і свободи. Крім того відмінність між класичною доктриною прав людини та сучасною спостерігається також і в питаннях щодо тих суб'єктів, яких можна вважати потенційними порушниками прав людини, що пов'язано, зокрема, з розвитком міжнародних відносин та незнанням на час існування згаданої доктрини певних суб'єктів міжнародних відносин. Якщо права, проголошені у французькій Декларації прав людини та громадянина 1789 р. і в американській Декларації Незалежності 1776 р. стосувалися головно держави та суспільства, то сьогодні можливими суб'єктами притягнення за порушення прав людини визнаються транснаціональні корпорації й деякі інші міжнародні

організації та утворення (зокрема, такі, як Європейський Союз).

Особливими рисами сучасної доктрини прав людини є й те, що вона є значно ширшою за номенклатурою прав людини, оскільки охоплює права соціально-економічні, а також так звані солідаристські, колективні (відповідно права другого, третього і четвертого покоління).

Перше покоління прав людини відображає ліберальні цінності та було сформовано буржуазною революцією, оскільки вона вплинула на суспільні та державні перетворення. Це покоління включає як особисті так і політичні права, покликані захищати індивіда від протиправного втручання держави та інших осіб у простір особистої свободи, запобігти державному свавілля, забезпечити рівність перед законом і судом.

Права, що належать до першого покоління, мають характеристики, близькі до «обов'язкових» та «абсолютних». Вони мають найвищий ступінь безпеки та захисту та найнижчий ступінь обмеження. До цих прав держава має надати гарантії в рамках універсальних міжнародних стандартів, на основі яких особи можуть пред'явити владі законні вимоги в межах основних інтересів. Якщо особисті права передусім забезпечують автономію індивідів, то політичні права також забезпечують функціонування демократичних систем та чинність інших прав людини.

Друге покоління прав людини відображає цінності, які пов'язані з рівнем життя та забезпеченістю цього рівня. Це покоління складають економічні, культурні та соціальні права, які залежать від рівня розвитку держави. Отримали досягнення та закріпилися на хвилі боротьби з економічною та соціальною нерівністю. Ідея прав формується з ідеєю соціальної держави, та визначає підняття ролі публічної влади щодо суспільства та людини. Права другого покоління включені до універсальних міжнародних стандартів і конституцій більшості держав. Досягнення соціальної справедливості за допомогою реалізації цих прав передбачає не лише серйозні ресурси, але й особливий механізм здійснення – позитивні дії, активність держави, створення умов для втілення можливостей, закладених у правах другого покоління, у реальність [2, с. 109].

Права людини третього покоління відображають цінності солідарності, втілюючи цінності людства в глобальному масштабі, прагнення до загального миру та безпеки при збереженні та підтримці різноманітності. Вона включає «колективні» права, включаючи права, пов'язані з державою, нацією та людиною, а також права, що становлять права окремих груп. Визнання прав третього покоління пов'язане з подіями світових війн ХХ століття, а інтеграція міжнародних і національних документів відбулась в другій половині ХХ століття. Таким чином, склад прав названого покоління суперечливий – вони поєднують можливості національно-визвольних рухів із тими, які спрямовані на запобігання збройній боротьбі. Ці права також

відносять до прав людини, принаймні на рівні міжнародних стандартів, хоча більшість науковців вважають, що носіями цих прав є не окремі особи, а групи людей.

До четвертого покоління прав людини відносять права, які засновані на квінтесенції автономії особи та розпорядженні власним тілом. До них належать право на зміну статі, право на смерть, заборону клонування і використання генетичного матеріалу, репродуктивні права. Вони засновані на розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. До них належать право на Інтернет, право на цифрову особистість, право на вільний доступ і розповсюдження інформації, право на електронне громадянство, право на анонімність.

Отже формування уявлень про сутність, зміст прав людини є динамічним процесом, який може змінюватися та поєднувати різні підходи. Незважаючи на різноманіття цих сучасних уявлень, в європейській юриспруденції відсутній єдиний або домінуючий тип розуміння прав, але всі підходи ґрунтуються на визнанні певної кількості прав за людиною, які дозволяють їй утвердитися у суспільних відносинах, виступають як суб'єкт рівноправних взаємодій, спираючись на права для захисту власних інтересів і реалізації можливостей. Концепція прав людини четвертого покоління є надзвичайно важливим соціокультурним і правовим феноменом сучасного суспільного розвитку. У будь-якому разі беззаперечним залишається той факт, що визнання нових прав людини, розширення уже існуючого переліку – одна з тенденцій трансформаційного процесу правового статусу особи, що продиктована вимогам та потребам сьогодення [3, с. 270]. Проте простого визначення цих прав недостатньо, важливо встановити та забезпечити ефективні та діючі механізми їх реалізації.

Взаємодія прав людини між поколіннями розкривається через принцип реалізації колективних прав не повинна обмежувати права і свободи людини. Інститут прав людини надзвичайно динамічний і жваво реагує на зміни в суспільстві [4, с. 49].

ЄСПЛ є рушійною силою фундаментальних змін у європейській архітектурі прав людини. Іноді ЄСПЛ демонструє досить консервативний підхід в інтерпретації прав за Конвенцією, в інших випадках, навпаки, наражається на критику через занадто сміливу позицію [5, с. 13]. Однак варто пам'ятати, що ЄСПЛ не працює ізольовано і повинен реагувати та враховувати багато чинників під час прийняття рішень. Проте ЄСПЛ, який створив найавторитетніше на сьогодні джерело права прав людини, не мав можливості одноосібно боротися за захист і подальший розвиток доктрини прав людини.

Рівність суб'єктів комунікації, повага, горизонтальна взаємодія, визначення адресатів – ці елементи також вплинули на розвиток доктрини

прав людини. Також це все проявляється у питаннях горизонтальної та вертикальної дії прав.

Таким чином доктрина прав людини перебуває у постійному розвитку, еволюціонує, трансформується разом із динамікою суспільства.

Література

1. 20 New Encyclopedia Britannica. Oxford, 1992. С. 652.
2. Разметаєва Ю.С. Доктрина та практика захисту прав людини: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 364 с.
3. Попович Т.П., Шаварин А.Т. Сутнісне покоління четвертого покоління прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. С. 266-271.
4. Данільцева В.Г. Покоління прав людини. 2017. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4103/1/-82._p046-047.pdf
5. Бондаренко А.І. Європейський суд з прав людини в механізмі правозахисної функції держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. С. 11-14.

УДК 341.12 (043.2)

Куц О.Я., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Макеєва О.М., к.ю.н., доцент

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ДУМКА ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ ТА РЕФОРМАЦІЇ

Епохи Відродження (XIV-XVII ст.) і Реформації (XVI-XVII ст.) є трансформаційними періодами в європейській історії. А саме епоха Відродження, призвела до розвитку гуманізму [1, с. 215]. Період Реформації ознаменувався глибокими змінами в релігійній, політичній та правовій сфері, закликаючи до реформи католицької церкви та породжуючи протестантизм [2, с. 24].

Тому, філософська та правова думка цих періодів має важливе значення, оскільки на її основі було сформуване розуміння права та справедливості. Як наслідок, дослідження філософсько-правової думки епох Відродження та Реформації залишається актуальним для сучасної науки.

Метою наукового дослідження є огляд філософсько-правової думки епохи Відродження та Реформації, акцентуючи увагу на найбільш значущих подіях та представниках цих періодів.

Численні вчені досліджують тему філософсько-правової думки доби Відродження та Реформації, а саме: Квентін Скіннер, Пол Ф. Грендлер,

Гарольд Дж. Берман, Джон Вітте молодший, Карлос М. Н. Ейре та інші. Ці вчені зробили значний внесок у розуміння філософської та правової думки цих періодів, допомагаючи висвітлити тривалий вплив епох на сучасне право, політику та суспільство.

Епоха Відродження характеризувалася відновленням інтересу до давньогрецької та давньоримської філософії, що породило інтелектуальний рух, відомий як гуманізм. Гуманізм наголошував на людському розумі, гідності та індивідуалізмі, кидаючи виклик середньовічній схоластиці та виступаючи за повернення до класичної мудрості. Тому, потрібно розглянути ключових діячів, які зробили внесок у розвиток і поширення гуманістичних ідей [1, с. 45].

Італійський поет і вчений Франческо Петрарка, якого вважають «батьком гуманізму». Його творчість, у тому числі знаменита збірка віршів «Канцоньери» та латиноамериканський епос «Африка», прагнула відродити літературний стиль і цінності Стародавнього Риму, а його твори мали великий вплив на розвиток гуманізму епохи Відродження.

Італійський філософ і гуманіст Джованні Піко делла Мірандола, чия найвідоміша праця «Орація про гідність людини», була описана, як «Маніфест епохи Відродження», де автор звеличував чесноти людського інтелекту та здатність до самовдосконалення, стверджуючи, що люди займають унікальне місце у Всесвіті, здатні піднятися до висот божественного знання або опуститися в глибини матеріалізму. Його ідеї про людську гідність і силу розуму стали основою гуманістичного мислення.

Нідерландський гуманіст, теолог і вчений епохи Відродження Еразм Роттердамський відіграв вирішальну роль у розвитку гуманізму в Північній Європі. Його твір «Похвала дурості» є сатиричною критикою різних аспектів суспільства, включаючи релігійні та інтелектуальні практики, підкреслюючи необхідність повернення до справжніх християнських цінностей і мудрості стародавніх часів.

Нікколо Макіавеллі, італійський дипломат і політичний філософ, найбільш відомий своєю працею «Принц». Цей трактат містить практичні поради правителям щодо того, як здобути та зберегти владу, спираючись на історичні приклади та власний досвід Макіавеллі в політичній сфері.

Політичну філософію Макіавеллі часто описують, як прагматичну та аморальну, оскільки він стверджує, що правителі повинні надавати пріоритет стабільності та успіху своїх держав, а не дотриманню етичних чи релігійних норм [3, с. 212]. Він стверджує, що ефективний правитель повинен бути готовий діяти аморально або навіть жорстоко, коли це необхідно, а «мета виправдовує засоби». Цей відхід від традиційної християнської думки ознаменував значну зміну в розумінні ролі права та державного управління.

Англійський письменник, філософ та державний діяч Томас Мор, представив у своїй книзі «Утопія» ідеалістичне бачення суспільства. Цей твір про спільне життя, релігійну толерантність та зосередженість на освіті та добробуті громадян. Суспільство, яке він уявляв, було створене для сприяння загальному благу та вирішення проблем нерівності, корупції та соціальних заворушень.

Період Реформації, характеризувався розколом у західному християнстві. Цей процес розпочав німецький монах і теолог Мартін Лютер, коли він вивісив свої Дев'яносто п'ять тез на дверях церкви Всіх Святих у Віттенберзі в 1517 році [2, с. 143]. Цей документ критикував різні практики католицької церкви, зокрема, продаж індульгенцій, які Лютер вважав формою корупції. Ці тези викликали широкі дискусії та суперечки, що призвело до ширшого вивчення доктрини, практики та авторитету церкви.

Доктрина Лютера про два королівства мала глибокий вплив на розвиток сучасних правових систем і концепції світського правління [4, с. 64]. Виступаючи за розділення духовних і світських питань, Лютер заклав основу для розвитку сучасної національної держави та ідеї про те, що світські уряди не повинні безпосередньо контролюватися релігійною владою. Ця ідея вплинула на розвиток принципу відділення церкви від держави в багатьох західних правових системах.

Жан Кальвін – французький теолог і реформатор, найбільш відомий своєю працею «Інститути християнської релігії». Теократичне бачення Кальвіна закликала до створення правової системи заснованої, як на біблійному законі, так і на світських статутах, з кінцевою метою створення благочестивого суспільства [4, с. 101].

Думки Кальвіна також зробили внесок у розвиток сучасних концепцій права, справедливості та індивідуальних прав [4, с. 106]. Його наголос на верховенстві права та важливості впорядкованого суспільства вплинув на пізніших політичних теоретиків і допоміг сформувати основи сучасних західних правових систем. Крім того, зосередженість Кальвіна на пріоритеті індивідуального сумління в питаннях віри заклала основу для розвитку концепції індивідуальних прав і релігійної свободи.

Отже, протягом епох Відродження та Реформації формувалася філософська та правова думка. Епоха Відродження була відзначена появою гуманізму. Під час періоду Реформації правова думка була трансформована у теократичне бачення суспільства, поєднуючи релігійний і світський закон у прагненні до благочестивого суспільства. Тому філософсько-правова думка того часу досі продовжує впливати на сучасний право-філософський дискурс.

Література

1. Burke P. The Italian Renaissance: Culture and Society in Italy. *Princeton University Press*. 2013. P. 326.
2. Oberman H.A. The Impact of the Reformation: Essays. Wm. B. *Eerdmans Publishing*. 1989. P. 309.
3. Skinner Q. The Foundations of Modern Political Thought: Volume 1, The Renaissance. *Cambridge University Press*. 1978. P. 330.
4. Witte J. Law and Protestantism: The Legal Teachings of the Lutheran Reformation. *Cambridge University Press*. 2002. P. 337.

УДК 341.231.14 (043.2)

Літинська Д.Ю., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Пильгун Н.В., к.ю.н., доцент

ПРАВО НА ВІДПОЧИНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним з основоположних прав людини є право на відпочинок. Відпочинок – це час, який ми проводимо з метою відновлення нормального стану організму. Ми відволікаємося від звичних справ на користь тому, що не могли робити зайняті працею. Що також забезпечує потреби людини, як біологічної істоти, адже відпочинок – це та необхідність, якої слід дотримуватися задля зміцнення здоров'я людини.

В міжнародно-правовому регулюванні, право на відпочинок регулюється нормативними документами ООН, МОП, Ради Європи, Європейського Союзу та іншими регіональними організаціями. До прикладу, стаття 24 Загальної декларації прав людини: кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку; та ст. 7 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права людини: визнається право на відпочинок, дозвілля і розумне обмеження робочого часу та оплачувану періодичну відпустку.

Першочергово, право на відпочинок закріплюється статтею 45 Конституції України, яке забезпечує: 1) право на надання днів щотижневого відпочинку; 2) оплачуваної щорічної відпустки; 3) встановлення скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв; 4) та скороченої тривалості роботи у нічний час [1]. Крім того, Україною ратифікована Конвенція МОП № 132 про оплачувані відпустки [5]. Бо відпустка – це один із видів часу на відпочинок. Що також досить докладно врегульований в конвенціях та рекомендаціях Міжнародної організації праці.

З часу повномасштабного вторгнення Росії на територію України, питання відпусток стало актуальним так як виникли обмеження цього права відповідно до ст. 64 Конституції України, зокрема, через відсутність статті 45 в переліку передбачених неможливістю обмеження конституційних прав і свобод. Попри те, що право на відпочинок є одним з основоположних прав людини, до нього можуть бути використані обмеження. І саме в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень.

Тож право на відпочинок законно може бути обмежене. А з публікацією Закону України від 15.03.2022 р. «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [2], воно стало обмеженим. Законом № 2136-IX було визначено: 1) можливість встановлювати тривалість робочого тижня в обсязі до 60 годин на тиждень (для працівників із скороченим робочим часом – до 40 годин; 2) скорочення щотижневого безперервного відпочинку до 24 годин; 3) максимальна тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки 24 календарні дні [2]. Також, як такі, що не застосовуються норми: 1) статті 53 (тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів); 2) частини першої статті 65 (граничні норми застосування надурочних робіт); 3) частин третьої – п'ятої статті 67 (механізм переносу вихідного дня, що співпадає із святковим); 4) статей 71, 73 (святкові і неробочі дні); 5) норми частин першої і другої статті 54 (тривалість роботи в нічний час) КЗпП України.

Відповідно до вище вказаного законодавства право на відпочинок має певні обмеження. Проте, в Указі Президента України № 64/2022, де визначено обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбаченні статті 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України [3]. Ми бачимо відсутність ст. 45 про відпочинок, попри фактичне обмеження цього права. В цьому можна побачити порушення порядку обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні [4, с. 77].

Слід зазначити, що таке реформування є резонним наслідком, попри помилку в порядку обмежень прав і свобод людини й громадянина в умовах воєнного стану. Оскільки введення воєнного стану сформувало правові основи нової української реальності потрібно було запровадити реформи трудового законодавства України, а право на відпочинок та його складові входять до трудового законодавства. Адже, зважаючи на ці нові реалії: складні умови праці, повні небезпеки; відтік працівників в інші регіони країни та закордон; економічний спад та решту факторів зумовлених воєнним станом, потрібно було забезпечити на належному рівні роботу підприємств, зайнятість населення та підтримку національної економіки. Тому реформування трудових відносин, подекуди, потребує запровадження жорстких заходів та обмежень, в тому числі обмежень прав працівників.

Отже, право на відпочинок є одним з основоположних прав людини, визнаним Європейським співтовариством та законодавством України. В умовах воєнного стану, воно зазнало значних обмежень, попри його відсутність в переліку статей з обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина. Незважаючи на помилку в порядку обмежень прав і свобод людини й громадянина в умовах воєнного стану, реформування права на відпочинок є необхідністю зважаючи на реалії воєнного конфлікту.

Література

1. Конституція України від 28 чер. 1996 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 бер. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лют. 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

4. Черноус С.М. Конституційне право працівників на відпочинок: проблеми обмеження в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 71-78.

5. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці № 132 (переглянутої) 1970 року про оплачувані відпустки: Закон України від 9 трав. 2001 р. № 31 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2481-14#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

УДК 347.824 (043.2)

Макеєв А.О., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Макеєва О.М., к.ю.н., доцент

ДОГОВІР ПОВІТРЯНОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Договір перевезення повітряним транспортом або договір повітряного перевезення займає важливе місце, оскільки є основним у системі засобів правового регулювання відносин перевезення, однак має деякі специфічні ознаки, пов'язані насамперед із видом транспорту, яким здійснюється безпосередньо перевезення.

Актуальність теми дослідження обумовлена особливим значенням повітряних перевезень для національної економіки, недостатністю та недосконалістю правового регулювання відносин, які регулюють повітряні

перевезення. Хоч нині і припинені повітряні перевезення в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, проте після перемоги України потреба у повітряних перевезеннях для відбудови України зросте та буде необхідною. Питання дослідження перевезення повітряним транспортом вивчали такі вчені як: І. Безлюдько, В. Вітрянський, О. Дзера, І. Діковська, Н. Кузнецова, В. Луць, О. Оніщенко.

Правове регулювання повітряних перевезень забезпечується низкою норм міжнародного та національного законодавства і полягає у наданні послуг з метою переміщення товару або особи у просторі. Серед норм міжнародного права важливою є Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень, де визначено правила перевезення пасажирів, багажу або вантажу, яке здійснюється повітряним судном за винагороду. Вона застосовується також до перевезень повітряним судном, що здійснюються авіатранспортним підприємством безоплатно [1].

Повітряне перевезення – це перевезення пасажирів, багажу, вантажу або пошти, яке здійснюється повітряним судном. Повітряні перевезення виконуються на підставі договору між авіаперевізником та пасажиром або вантажовідправником. Кожний договір повітряного перевезення та його умови засвідчуються документом на перевезення, який видається авіаційним перевізником або уповноваженими ним організаціями (агентами) [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 908 Цивільного кодексу України, перевезення вантажу, пасажирів, багажу, пошти здійснюється за договором перевезення. Договір перевезення повітряним транспортом є цивільно-правовим договором. За договором перевезення пасажиром одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажиром) до пункту призначення, а в разі здавання багажу - також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу, а пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а у разі здавання багажу - також за його провезення (ч. 1 ст. 910 Цивільного кодексу України) Укладення договору перевезення пасажиром та багажу підтверджується видачею відповідно квитка та багажної квитанції, форми яких встановлюються відповідно до транспортних кодексів (статутів) (ч. 2 ст. 910 Цивільного кодексу України) [3].

Авіаційний перевізник зобов'язаний відмовити пасажиром в міжнародному перевезенні у разі відсутності в нього документів, необхідних для в'їзду в Україну чи для в'їзду або транзиту на/через територію іноземної держави з України. За здійснення міжнародного перевезення пасажиром без документів, необхідних для в'їзду на територію України чи для в'їзду або транзиту на/через територію іноземної держави з України, авіаційний перевізник несе відповідальність у порядку та розмірах, установлених законом

Повітряним кодексом України визначено документи на повітряне перевезення, серед яких квиток (паперовий або електронний) - при перевезенні пасажира; багажна квитанція (паперова або електронна) - при перевезенні речей як багажу пасажира та транспортна накладна (авіаційна вантажна накладна) у паперовому або електронному вигляді - при перевезенні вантажу.

Відповідно до частини 6 статті 98 Повітряного кодексу України автоматизовані системи бронювання, які функціонують на території України для надання інформації про розклад польотів, наявність вільних місць, плату за перевезення, послуги авіаперевізників, пов'язані з перевезенням, а також для бронювання та оформлення квитків, повинні забезпечувати: 1) прозорість, рівність та справедливість конкуренції між операторами таких систем; 2) вибір послуг з повітряних перевезень, що пропонуються користувачам [1].

Розробник чи користувач систем, передбачених частиною сьомою цієї статті, який має доступ до систем, зобов'язаний забезпечити конфіденційність персональних даних осіб і не може обробляти або передавати їх без згоди заінтересованої особи, крім випадків, передбачених законом. Частина сьома статті 98 визначає, що до автоматизованих систем належать: 1) системи управління відправленнями пасажирів та багажу в аеропортах; 2) системи, які використовуються для проведення розрахунків між авіаційними перевізниками та суб'єктами, що надають агентські послуги з продажу повітряних перевезень; 3) системи бронювання, які використовуються суб'єктами для здійснення бронювання та продажу повітряних перевезень; 4) системи управління технологічними процесами в аеропортах.

Отже, правове регулювання договору перевезення повітряним транспортом потребує вдосконалення відповідно до норм міжнародного та європейського права. Щодо шляху вирішення такого питання, то ним є комплексний підхід подальшого приєднання України до багатосторонніх та двосторонніх угод щодо розвитку договірної повітряної права через виконання зобов'язань, які випливають із членства в міжнародних організаціях, а також у ході підготовки відповідних нормативних актів. Договір перевезення повітряним транспортом можна вважати двостороннім договором про надання послуг, однією зі сторін якого є повітряний перевізник, а іншою – пасажир або відправник, і який може бути як реальним, так і консенсуальним, є формальним, оплатним і публічним договором.

Література

1. Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень деяких правил міжнародних повітряних перевезень. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_594#Text (дата звернення: 20.04.2023).
2. Повітряний кодекс України від 19 трав. 2011 р. № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

UDC 340:94 (043.2)

Maslov V.V., Seeker of the first (Bachelor's) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific Advisor: Myronets O.M., PhD in Law

THE RADOM CONSTITUTION AS THE DEVELOPMENT OF CONSTITUTIONALISM IN THE EASTERNEUROPE

In the era of Alexander Jagiellonchyk, the era of important state reforms, one of the key events for the Polish Crown was the Radom Diet [1, с. 196]. The convocation of this Diet was preceded by a defeat in the war with the Moscow principality, which caused the loss of large territories and the transfer of part of the nobility to the side of the Moscow prince. No records were kept at sessions of the Seimas, the constitutions of the Seimas were approved (26 items) were recorded a few months after its end already in Krakow, but no later than 1506, when the Statute of Laski was printed [1, с. 199].

The Radom constitution was an important factor that influenced the development of constitutionalism in the countries of the Eastern Europe.

In general, sejms were conducted orally, therefore normative legal acts were recorded some time after the diet. Actually, the great crown chancellor edited all the Diet constitutions of 1505, having there is plenty of time for this already after the end of the Diet sessions. However, the Radom Diet nevertheless became one of the key in the history of the state. First of all, it was then that the constitution known in history as “Nihil novi”. The Radom Sejm carried out an important codification of law, which united Polish, Lubetz, Mandeburg and other rights and customs, which created prerequisites in the future for the unification of normative legal acts and privileges. The Radom privilege and the “Nihil novi” constitution became the foundation of the new of the political system of the Polish-Lithuanian state, which was transformed, according to by these prescriptions, from an oligarchic state to a state with a predominant noble democracy [1, с. 200].

This constitution granted quite broad rights to the nobility, who received the exclusive right to vote in the sejms, which made it possible to oppose the very

rich and influential magnates.

Juliusz Bardach believed that the constitution is “Nihil novi”, except on the other hand, emphasized the special role of the Supreme Diet in the state, established a hierarchy of noble assemblies, headed by the latter. However, this one the constitution marked the end of the period of autonomous functioning of the Zemstvo and provincial noble sejms, which at times competed with the general sejm [1, c. 200].

In Polish literature, the Radom Privilege of 1505 is called the constitution Nihil novi (from Latin – “Nothing new”), because this act established the need for the consent of the Diet to be adopted by the king for state-wide normative legal acts. The Radom privilege noted: «Since the general rights and statutes of the state concern more than one of a person, but of the entire nation, therefore on this general the Sejm in Radom, together with everyone, as expedient and just, recognize and decree that from now on and in the future for all eternity nothing new (nihil novi) may be established by us and our successors without the joint consent of the senators and ambassadors of the Zemstvo, because otherwise it will be a detriment to the Polish state and every one of its inhabitants, a private wrong, which is aimed at the abolition of common law and public law freedom» [2, c. 71].

The “Nihil novi” constitution forbade the king to make independent decisions and distribute royal lands without the consent of the Diet. An interesting feature of the Radom privilege 1505, there is a definition of the term “noble” – a person in one of whose parents was a nobleman and came from a noble family, and he and his parents lived and live in their estates, cities, towns or villages in accordance with the customs of the nobility, statutes and rights nobles of the Kingdom of Poland. The privilege also recognized as a nobleman a person whose father was a nobleman, a the mother belonged to a different social group, if he complied with the specified conditions and did not engage in activities characteristic of burghers or peasants (crafts, agriculture, etc.) [2, c. 71].

The Constitution of the Radom Sejm of 1505, which went down in history under the name “Nihil novi”, introduced the principle of unanimity in decision-making among the most important legal norms. The lofty rule “nothing against us without us” – that is, nothing can be adopted without the consent of those it concerns – is in the treasury of achievements of civil society [3].

Despite the fact that the privileges concerned primarily the nobility, it had a great impact on the development of constitutionalism in Eastern Europe, when the king was deprived of the right to make decisions independently without the consent of the Diet. It encouraged in every difficult case to seek a compromise that would satisfy the minority. It was not for nothing that this process was called “polishing” positions. For 147 years, the responsibility of the nobility protected the state from the possibility of overturning an important decision for everyone with the voice of one disgruntled person. Consent, which they liked to

talk about on any occasion, was considered one of the most important values and virtues [3].

It is possible to conclude that the Radom constitution influenced mainly in the future during the drafting of the “Lithuanian Statutes” and it had a rather noticeable influence on the Union of Lublin and subsequent legal acts in general in Eastern Europe.

Literature

1. Гошко Т. Ян Ласький та перші спроби кодифікації права в Польському королівстві. *СОЦІУМ. Альманах соціальної історії*. 2017. Вип. 13-14. С. 191-214.

2. Олійник Ю.В. Привілеї польських королів як джерело права у Галичині у складі Польського королівства (1387-1569 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2013. Вип. 23. Ч. I. Т. 1. С. 68-72.

3. Старченко Н. Знайти місце для шляхти в українській історії. Візія оптимістична. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/60bf2bdba9e73/> (дата звернення: 20.04.2023).

УДК 341.1 (043.2)

Миколайчук Н.А., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: **Макеєва О.М.**, к.ю.н., доцент

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Права людини є історичним явищем, оскільки їх розвиток завжди сприймав наслідок ідеї права з точки зору людини як учасника суспільного життя. Ступінь і характер розвитку прав людини визначається рівнем розвитку держави і права у суспільстві.

Кожна держава у світі передбачає у своїй законодавчій системі певний обсяг прав і свобод, якими громадяни можуть користуватися у межах закону. Духовні та матеріальні блага гарантуються державою та підлягають судовому захисту, якщо вони визначаються конституцією та іншими законами держави [1, с. 102].

Протягом майже всієї історії людства існували ідеї прав і свобод. В історичних культурах існувало поняття права. Багато стародавніх філософів, одним з яких був Аристотель, писали про права громадян на власність і участь у суспільних справах. Проте ні у стародавніх греків, ні у римлян не було вчення про загальні права – рабство вважалося цілком природним. Середньовічні хартії свобод не конкретизували права будь-якої особи. Це були лише своєрідні політико-правові угоди, які відповідали конкретній політичній ситуації.

Основи найсучаснішого правового тлумачення прав людини сягають початку нової історії Європи. Дванадцять статей 1525 року можна вважати першим документом, що представляє права людини. Ці статті містили уривки з вимог селян до Швабської ліги під час Селянської війни, що точилася в Німеччині. Білль про права 1689 року в Англії та відповідний акт Шотландії про Білль про права 1689 року забороняли репресивні дії уряду. У XVIII столітті відбулися дві великі революції – Американська революція 1776 року та Французька революція 1789 року. В результаті цих революцій були прийняті Декларація незалежності Сполучених Штатів і Декларація прав людини і громадянина. Обидва документи встановлювали певні права. Крім того, Декларація прав Вірджинії 1776 р. закріпила низку основних громадянських прав і свобод.

У XIX столітті апогеєм правових проблем, пов'язаних з правами людини, стало питання про скасування рабства. Аболіціоністський рух сприяв скасуванню рабства в Британії завдяки Закону про торгівлю 1807 року та Закону про скасування рабства 1833 року. У Сполучених Штатах північні штати скасували рабство між 1777 і 1804 роками, але південні штати дотримувалися цього інституту. Дебати та конфлікти щодо поширення законодавства на нові території призвели до відокремлення Півдня та громадянської війни. Після війни інститут рабства було скасовано Тринадцятю поправкою до Конституції США. Чотирнадцята поправка проголошувала повне громадянство та рівні права для всіх народжених у Сполучених Штатах, а п'ятнадцята поправка гарантувала афроамериканцям право голосу.

У XX столітті під тиском численних рухів відбулися глибокі суспільні зміни в частині прав людини. Профспілки в Західній Європі та Північній Америці добилися схвалення законів, які гарантували робітникам право на страйк, встановлювали мінімальні вимоги до умов праці та тривалості робочого дня, а також досягли успіху в забороні та законодавчому закріпленні дитячої праці. Рух за права жінок зміг добитися рівних виборчих прав для всіх статей. Національно-визвольні рухи призвели до вигнання колонізаторів з багатьох країн. Особливо впливовим був рух за звільнення Індії від британського панування під проводом Магатми Ганді. Рухи безправних расових і релігійних меншин у багатьох країнах світу досягли своєї мети. Серед них рух за громадянські права в США.

Створення Міжнародного Комітету Червоного Хреста в 1864 р. та перші Женевські конвенції 1864 р. заклали основи міжнародного гуманітарного права, який отримав розвиток після двох світових воєн. У 1919 році після підписання Версальського договору була створена Ліга Націй, метою якої було роззброєння, запобігання війнам заради громадянської безпеки, вирішення конфліктів між державами дипломатичними методами, покращення життя людей у всьому світі.

Мандат Ліги Націй включав значну кількість прав людини. Пізніше вони були проголошені у Загальній декларації прав людини. На Ялтинській конференції в 1945 році союзні держави погодилися створити новий орган, який успадкував би роль Ліги, Організацію Об'єднаних Націй. Відразу після свого створення ООН почала відігравати важливу роль у створенні міжнародного права, зокрема щодо прав людини.

Регіональне співробітництво в галузі прав людини доповнює форми універсального співробітництва та в деяких відносинах навіть ефективніше забезпечує захист основних прав [2, с. 18].

Україна також брала активну участь у розробці та прийнятті основних міжнародно-правових документів у сфері прав людини. Так, конкретні пропозиції української сторони знайшли відображення в головному міжнародному документі у сфері прав людини – Загальній декларації прав людини, прийнятій на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 р., а також у ряді інших документів.

Дотримання прав і свобод людини має бути пріоритетом для кожної держави. У 1991 році Україна, ставши незалежною державою, зробила перший крок до реалізації демократії та верховенства права. У Конституції України правам і свободам людини і громадянина присвячено окрему главу. Статтею 21 Конституції України визначено, що всі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними і непорушними. Відповідно до ст. 22 Основного Закону держави права і свободи людини і громадянина, що містяться в цій Конституції, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і від них не можна відмовлятися. У статті 22 Конституції України наголошується, що прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів не може звужувати зміст та обсяг існуючих прав і свобод.

Отже, в стародавніх трансформаціях не було поняття універсальних прав. Поступово з розвитком суспільства з'явився інститут прав і свобод, законних інтересів особи як взагалі, так і щодо її прав і свобод зокрема. Про це свідчить низка нормативно-правових положень, які покладені в основу даної справи.

Література

1. Повалена М.В. Конституційно-правовий аспект міжнародних засобів захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №5. С. 102-106.

2. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини: навч.-метод. посіб. / за ред. О.В. Бігняка. Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2019. 168 с.

Pyzhov M.S., Seeker of the first (Bachelor's) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific Advisor: Myronets O.M., PhD in Law

PROHIBITION OF DOPING

The sports community has always been not only a vivid example of proper physical fitness, willpower, and fortitude. Athletes also showed themselves as self-confident rivals who can effectively confront each other, causing progress, thereby improving their personal performance and each of the other participants. But unfortunately, this harmony of progress, which, without exaggeration, lasts from the hours of the existence of the Great Roman Empire, has its drawbacks. Namely, the use of prohibited substances also referred to as: "Doping" and which, in turn, significantly increase the performance of an athlete, but are also a violation of certain laws, which will be discussed at the moment.

But first you need to understand what sports law considers. A.M. Aparov's article on the Concept of Sports Law: Overview of Key Aspects. He reports that sports law regulates social relations, that arise and develop in the field of sports, and therefore are closely interconnected with such categories as sports, physical culture and health and sports activities, as well as sports competitions. Let's call the specified types in general social relations "sports". At the same time, we emphasize that they are under by the action of legal norms they acquire the form of legal ones [1, p. 6]. Sports law is a relatively independent and complex branch of the legal system, since in sports the right is integrated norms, which by their nature are quite effective and with specific sports relations are regulated by objective necessity, which do not fall under the sphere of influence of other main branches of law, as well as in parts include norms of other branches of law, which is due to complexity and the complexity of the subject of sports law, which in this regard integrates not only purely sports relations, but also non-branch types of social relations related to them, for example: administrative, labor, civil, economic, etc. [1, p. 12].

So, we now understand that the Sports Law carefully monitors the interests allocated to it. And also regulates all sorts of problems to maintain order inside. Now we can consider how exactly the Sports Law reacts to doping and what kind of prohibitions with counteractions it has.

In the paper of Zadorozna O.R. on the topic: Rights and obligations of athletes regarding the fight against doping we can analyze prohibition of the doping. If earlier doping control was carried out only by highly qualified athletes and only during responsible international and domestic competitions, now such control is carried out not only during the competitive period, but and during training sessions. During the year, an athlete may be selected, with or without prior

warning, to undergo a doping control procedure during competition, at meetings, at home or at any other location. For testing at competitions, athletes are selected most often on the basis of the results of competitions or by the method of random selection by lot. For out-of-competition testing, athletes are usually selected by lottery, although an athlete may also be tested based on special decisions by anti-doping authorities [2, p. 2]. According to the regulation of doping control, the sample "A" is subjected to analysis, and no later than three days after taking the biological sample. If prohibited drugs are detected in it, sample "B" is opened and analyzed. At the opening of the "B" test, either the athlete himself or his representative may be present. If prohibited substances are also detected in the "B" sample, the athlete is subject to appropriate sanctions. If the prohibited drug is not detected in the sample "B", then the conclusion from the analysis of biosamples "A" is recognized as unreliable, and sanctions are not applied to the athlete. In case of an unfavorable result of the analysis, the athlete must be informed about this fact within three to four weeks after the laboratory receives the sample. However, in some cases, the sample can be stored for a long time without analysis [2, p. 4].

Based on this information, we understand that the control over taking drugs by athletes is very strict and careful.

Detection of doping threatens the athlete with severe penalties up to complete exclusion from the sport. The athlete will be disqualified for two years for the first detection of prohibited substances, with the exception of sympathomimetic drugs, such as ephedrine and its derivatives, and for life if repeated. In the case of taking sympathomimetics for the first time - disqualification for six months, for the second - for two years, for the third - for life. At the same time, the coach and the doctor who observed the athlete are also subject to punishment. The use as doping of any means officially classified as narcotics entails appropriate administrative and criminal penalties. Currently, proposals have been submitted to the legislative bodies of the country to introduce a criminal penalty for taking anabolic steroids without medical indications or inclination to take them [2, p. 4-5].

It is also worth mentioning that today the most diverse sports organizations are improving the methods of fighting against doping. And from Tetyana Mykhailivna Akulenko's dissertation on international legal cooperation in the fight against doping in sports, we perfectly understand that the main goal of the joint actions of all international intergovernmental and non-governmental organizations is the formation of a single model of anti-doping activity in accordance with the standards established by the World Anti-Doping Code (WADA) to reduce and stop the use of doping in sports, as well as to increase the general sports anti-doping culture among athletes and all other participants in sports competitions. It has been proven that sports anti-doping activity and anti-doping culture can be effective only if control, educational, research, regulatory

and informational components are included in their structure. It is substantiated that a feature of the modern stage of the fight against doping is a significant increase in attention to such a type of anti-doping measures as anti-doping prevention, which requires the combined efforts of all participants of the Olympic Movement. It is, in particular, about the development and popularization of programs for the promotion of a healthy lifestyle and integrity in sports, as well as about regularly informing athletes about the destructive consequences of doping for their health, etc. [3].

In conclusion, it is needed to be noted that unfortunately, the fight against doping is one of the most important actions in a sports team. It is the taking of prohibited drugs that is the main factor in banning important competitions or group training. Therefore, you have to constantly improve the level of safety, thereby giving the competition more and more restrictions and making the participants constantly nervous. Also, one should not lose sight of the fact that sports law continues to evolve along with its prohibitions. More and more conflicts between athletes are being resolved with the help of sports law, which has really affected the improvement of the fairness of the provision of competitions, thus giving the opportunity to see the most reliable result in the end.

Literature

1. Апаров А.М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Серія Правознавства*. 2017. Т. 22. Вип. 1(30). С. 6-19.

2. Задорожна О.Р. Права і обов'язки спортсменів щодо боротьби із допінгом. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/14198/1/5.pdf> (дата звернення: 19.04.2023).

3. Акуленко Т.М. Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з допінгом у спорті. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14286> (дата звернення: 19.04.2023).

УДК 341.824:338.47 (043.2)

Плис Н.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Пильгун Н.В., к.ю.н., доцент

ПРАВА ЛЮДИНИ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

У сучасному світі захист і дотримання основоположних прав і свобод людини і громадянина вже не є прерогативою окремої держави, а стає справою міжнародного співтовариства в цілому, оскільки давно є

головною проблемою для багатьох країн світової спільноти. У зв'язку зі зростаючим інтересом і увагою міжнародної спільноти до цих питань, авторитетними міжнародними органами в різний час було прийнято близько 300 декларацій, конвенцій і хартій. Міжнародні документи з прав людини прийнято вважати міжнародними стандартами, оскільки вони ґрунтуються на звичаєвих нормах, сформованих в результаті визнання державами юридичної сили правил поведінки, проголошених Генеральною Асамблеєю ООН у формі декларацій та рекомендацій. Україна як країна-засновниця Організація Об'єднаних Націй сприяє всезагальній повазі та дотриманню прав людини та основних свобод через міжнародну співпрацю. Низка міжнародно-правових документів є основою Конституції України [1, с. 76].

Міжнародні стандарти прав людини – це загальновизнані міжнародні правові норми. Вони визначають статус людини на універсальному рівні та встановлюють перелік основних прав і свобод, а також зобов'язують держави поважати ці права і свободи разом з їхніми можливостями або допустимими обмеженнями [2, с. 2].

Основними міжнародно-правовими документами, що встановлюють універсальні стандарти прав і свобод людини та стосуються правового статусу людини і громадянина та узгоджені з положеннями Конституції України та відповідними нормативними актами, є: Міжнародний білль про права людини, що проголошує невід'ємні права і основні свободи людини (Загальна декларація прав людини 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р.), Європейській соціальний стандарт (1961), Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод з протоколами (1950), Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 р., Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 жовтня 1968 р., Принципи міжнародного співробітництва щодо виявлення, арешту, видачі та покарання осіб, винних у військових злочинах і злочинах проти людства від 3 грудня 1973 р. Заключний акт Ради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1975), Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць Ради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1989), Документ Копенгагенської наради – конференції з людського виміру НБСЄ (1990).

Міжнародні стандарти у сфері прав людини формувалися поступово. Спочатку були встановлені тільки парламентські та політичні права, потім економічні та соціальні. Ці стандарти включають набір пов'язаних принципів і норм, що встановлюють, зокрема: права та свободи людини в усіх сферах життя; обов'язок держав забезпечувати та дотримуватися прав

людини без будь-якої дискримінації як у мирний час, так і під час збройних конфліктів; загальні принципи природного права; відповідальність за кримінальні порушення прав людини; напрями розвитку і розширення у сфері прав людини, напрямок на посилення механізмів контролю за виконанням зобов'язань держав у сфері прав людини. На їх основі у кожній державі є обов'язок упорядкувати чинне законодавство, усунути суперечності з нормами міжнародного права, усунути застарілі норми та усунути прогалини [3, с. 34].

Проте сьогодні одним із найважливіших актів міжнародного права, що захищає права людини та громадянина, є Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. Щороку день прийняття Декларації відомий як Міжнародний день прав людини. Він закріплює широкий спектр громадянських, політичних, соціально-економічних і культурних прав. Його текст відображає природну природу прав людини, зокрема Стаття 1, яка говорить, що «всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах» [4].

Більшість країн світу, включно з Україною, посилаються на Загальну декларацію прав людини або на її положення у своїх конституціях. З огляду на подальшу демократизацію процесу захисту прав і свобод людини в Україні. Статтею 55 Конституції України передбачено, що кожен має право звернутися до відповідних міжнародних судових установ або відповідних установ міжнародних організацій, учасницею або членом яких є Україна, за захистом своїх прав і свобод після застосування всіх національних засобів правового захисту. Такими органами є Комітет ООН з прав людини, Європейський суд з прав людини та Європейська комісія з прав людини. Склад і порядок роботи цих судів регулюються розділами II, III та IV Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [3, с. 34-35].

Отже враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що Міжнародно-правові документи у сфері захисту прав людини визначають універсальну систему прав і свобод, які мають забезпечувати нормальну життєдіяльність людини. Як відомо, всі міжнародні стандарти прав людини ґрунтуються на загально визнаних принципах, зокрема поваги до суверенітету держав, автономії народів і держав, невтручання у справи держав, рівність усіх людей, рівні права чоловіків і жінок, заборона дискримінації, дотримання прав людини під час збройних конфліктів та відповідальність за їх порушення. Значення цих принципів полягає насамперед у тому, що вони є основою для визначення та законодавчого закріплення прав людини в Україні та критеріями законності будь-якої діяльності держави у сфері забезпечення та захисту прав людини, що є особливо важливим сьогодні.

Література

1. Мішко М.С., Демиденко В.О. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в Конституції України. Права людини та сучасний світ – виклики сьогодення. Матеріали наук.-практ. круглих столів (м. Київ, 10 груд. 2021 р.). Київ: Нац. акад. внутрішніх справ, 2022. С. 76-79.

2. Шевчук С. Судовий захист прав людини: практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ: Реферат, 2006. С. 2.

3. Копетюк М. Поняття та класифікація міжнародних стандартів прав людини та громадянина. *Історико-правовий часопис*. 2020. № 1(15). С. 34-39.

4. Конституція України від 28 чер. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

УДК 343.25 (043.2)

Попова Б.Є., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Миронець О.М., к.ю.н.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЙЖОРСТОКІШИХ ПОКАРАНЬ

В історико-правовій літературі достатньо чітко виокремлюються два підходи до розуміння того, що визначає, попереджує та карає злочини. Ці підходи, на думку І.І. Царькова, можна достатньо умовно сформулювати у вигляді концепцій «кримінального права» і «кримінальної політики». Перша концепція пов'язана з правом, тобто відстоює ідею рівноправ'я громадян, та їх захистом. Друга – має відношення більше до політики, ніж до права, і пов'язана з умінням керувати людьми. Тут покарання – це, по-перше, спосіб підкорення людини і суспільства владі, а по-друге, метод управління державою. Таке сприйняття та розуміння суті покарання було притаманне державам Стародавнього світу, що наочно можна побачити на прикладі східних деспотій, де форма державного устрою і правління характеризувалася високою централізацією влади, свавіллям правителів, яке не мало обмежень законом. Класичним виявом деспотії вважалися Стародавні Єгипет, Індія, Ассирія, Вавилон, Китай [1, с. 47]. Покарання в давньоіндійських трактатах ототожнюється із сильною зброєю, яку треба відповідально застосовувати, оскільки «неправильні покарання» можуть призвести до трагічних наслідків. Воно повинно застосовуватись, насамперед, проти тих, хто не визнає богами наданої влади та повноважень царя, виявляє непокору його оточенню. Цар повинен карати постійно й не допускати уникнення покарання. Як бачимо, покарання в країнах Стародавнього Сходу – це більше політичний, ніж правовий,

інструментарій, завдяки якому правителі достатньо ефективно управляли державою, тримали в покорі людей і суспільство [1, с. 49].

В стародавньому світі найжорстокішими методами покарання були наступні. У більшій частині Азії близько двох тисяч років тому практикувалося *bastinado* – побиття людей палицею по ступнях за порушення. Обезговлення було дуже популярним методом покарання в середньовічній Європі. Іноді було необхідно кілька ударів, щоб відокремити голову людини від тіла, в результаті чого страта ставала болісною. Це може звучати абсолютно варварськи, але таврування людей розпеченим залізом було популярним і поширеним методом покарання в середні століття. Під час Другої світової війни пропаганда, спрямована на дегуманізацію японців була настільки успішною, що багато американських морських піхотинців у Тихому океані зберігали частини тіл японських солдатів як сувеніри. У шістнадцятому столітті у Франції та Німеччині як покарання прив'язували обвинуваченого до колеса, після чого кат залізним прутом або молотком розбивав йому руки і ноги в декількох місцях [2].

У Стародавньому Єгипті життя вважалася благословенням згори, і того, хто відбирав у іншої людини життя, за звичай, засуджували до смертної кари. Хоча вже в ті часи суди розрізняли навмисне і ненавмисне вбивство [4].

Лоботомія – нейрохірургічна операція, при якій одна з часток мозку вичерпується або роз'єднується з іншими областями мозку – розглядалася в США чи то в якості лікування, чи то в якості покарання для жінок, які відмовлялися виконувати роботу по дому. У вісімнадцятому столітті в Англії, якщо жінку визнавали винною у вбивстві чоловіка, то її відправляли на багаття. Кактуси були як метод виховання - ацтеки використовували голки кактусів, щоб покарати неслухняних дітей. Вони втикали голки їм під шкіру. Також в ацтекському суспільстві неслухняних дітей іноді карали тим, що їх ставили поруч з багаттям, куди кидали перець чилі, і змушували вдихати дим. Хоча страшні тортури і знаряддя їх проведення асоціюються із Середньовіччям, сьогодні існують не менш страшні способи фізичної та психологічної розправи з людьми. Існує, як мінімум, 10 гармат тортур, від яких люди вмирають і сьогодні [2].

Покарання в давнину для нас незвичайні, в першу чергу, своєю жорстокістю. Так, в законах царя Хаммурапі діяв принцип «око за око, зуб за зуб». Якщо порушник пошкоджував комусь око, то очі потрібно зіпсувати й порушнику; якщо вибивав зуб, то зуб вибивали і йому; якщо зламав кістку, то і йому ламали кістки. Так відновлювали справедливість. І якщо ці норми принаймні стосувалися порушника особисто, то було й таке, де карали взагалі невинну особу. Якщо будівельник неміцно побудував будинок, той впав і через це помер син господаря, то слід вбити сина цього будівельника. Жорстоко каралися й зради. Якщо дружину заставляли за

зрадою, то коханців зв'язували й кидали в воду. В цілому про сучасну рівність в сімейних відносинах тоді не говорили. Коли дружину просто підозрювали в зраді, але на місці злочину її не спіймали, то вона повинна була сама кинутися в річку. При цьому на чоловіків таке правило не поширювалося [3].

В Єгипті покаранням за розграбування гробниць була смертна кара. Уразі, якщо прах покійного не знайшли, злочинцю відрубували кисті рук і били батоном 100 разів. За крадіжку іншого майна храму також належало 100 ударів батоном і штраф, який в 100 разів перевищував вартість вкраденого [4].

Староіндійські закони Ману мають схожі підходи. Вони наказували відсікти у злочинця ту частину тіла, якою він діє проти людей. За злочинство відрізали руку, за образу – язик. Люди вищих станів часто обмежувалися штрафами. Індійське суспільство суворо карало й за перелюбство. Покаранням ставала кваліфікована смертна кара. Жінок нацьковували собакам, а чоловіків спалювали заживо на розпеченому залізному ліжку. До речі, за законами Ману під перелюбством розуміли не тільки фізичну зраду, але дотик до одягу жінки, загравання, залицяння, подарунки та сидіння на одному ліжку. Взагалі страти часто застосовували в давнину й в середньовіччі. Так карали за злочинство, кривосвідчення, приховування, відмова від військової служби, державну зраду, згвалтування, вбивство та чаклунство [3].

Отже, покарання за злочини в стародавньому світі та пізніші історичні періоди були різні, як правило, вони носили характер жорстоких і тяжких. У наші дні, на жаль, смертна кара досі застосовується у деяких країнах, проте спостерігається загальна тенденція до гуманізації цього питання.

Література

1. Логвиненко Є.С., Логвиненко І.А. Покарання в праві держав стародавнього світу. Харків: ФОП Панов А.М., 2019. 252 с.

2. 15 найстрашніших покарань в історії людства, що викликають жах. *Publish Україна*. URL: <https://publish.com.ua/istoriia/15-najstrashnishikh-pokaran-v-istoriji-lyudstva-shcho-viklikayut-zhakh.html> (дата звернення: 24.04.2023).

3. Незвичайні покарання від стародавніх царів. *Лойер*. URL: <https://loyer.com.ua/uk/nezvychajni-pokarannya-vid-starodavnih-czariv-do-suchasnyh-suddiv/> (дата звернення: 24.04.2023).

4. Лихо тому, хто kota вб'є: як карали за злочини у Стародавньому Єгипті. *BBC NEWS Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49225480> (дата звернення: 24.04.2023).

Роздольський С.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Фітас А.А., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Пильгун Н.В., к.ю.н., доцент

ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ВОЄННИЙ ЧАС

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію України, тому Президент дав розпорядження військовослужбовцям здійснювати передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави. З того моменту військові, наражаючи свої життя на небезпеку стали єдиним гарантом збереження незалежності та суверенітету держави.

За законодавством України для військовослужбовців встановлюється єдина система правового та соціального захисту з урахуванням грошового, матеріального та інших видів забезпечення відповідно до їхньої посади, військового звання, кваліфікації, тривалості та умов військової служби. Правовий захист військовослужбовців закріплений в законодавчих актах України прав та свобод військовослужбовців, їхніх обов'язків та відповідальності, соціальних пільг і гарантій, а також правовий механізм їх реалізації. Соціальний захист військовослужбовців також є основною функцією держави, спрямованою на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їхньої службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» регулює питання, щодо забезпечення соціального та правового захисту військовослужбовців. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені більш високі норми щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, ніж ті, що містить законодавство України, то застосовуються норми міжнародного договору [1].

Забезпечення виконання вимог законів, інших нормативно-правових актів щодо соціального й правового захисту військовослужбовців покладається на органи державної влади та органи місцевого

самоврядування. Також на всіх учасників територіальної оборони громад під час їхньої участі в заходах з підготовки добровольчих формувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони, поширюються гарантії соціального і правового захисту, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2].

Порушення прав військових може відбуватися не тільки на території країни, але і зовні, на міжнародному рівні. На даний час російські військові жорстоко поводяться, знущаються, катують та вбивають військовополонених українців, та нажаль, міжнародна спільнота не швидко реагує на дані злочини. Задokumentовані непоодинокі випадки знущання над військовополоненими та жахливі умови їх утримання в полоні. Поранені не отримують необхідної, своєчасної медичної допомоги, що в деяких випадках приводить до ампутацій кінцівок. Щодо місця знаходження військовополонених, то вони знаходяться на небезпечній відстані від бойових дій, як приклад, на території окупованої Оленівки Донецької області. За міжнародними стандартами держава, яка тримає в полоні, відповідає за умови утримання військовополонених, на даний час ці умови порушені. Тобто, саме російська сторона мала б нести повну відповідальність за все, що відбувається з українськими військовослужбовцями, а не квазідержавні утворення, так звані Л/ДНР чи терористичні осередки, як ПВК «Вагнер» та інші. Це все є грубим порушенням Женевської Конвенції, яку прийняли обидві сторони конфлікту.

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими, а саме ст. 3 забороняє будь-яке негуманне поводження, або таке, яке може принизити честь та гідність особи. Забороняється будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, яка тримає в полоні, – які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, який перебуває під її охороною.

На даний час є випадки коли, українських військовополонених утримують в установах пенітенціарної системи з боку Російської Федерації. Стаття 21 Конвенції встановлює, що тільки за винятком випадків, передбачених положеннями цієї Конвенції, що стосуються кримінальних та дисциплінарних санкцій, військовополонених не можна тримати в замкнених приміщеннях або позбавляти права залишати приміщення, якщо тільки цей захід не є необхідним для охорони їхнього здоров'я. Утримання під вартою безвісти зниклих не може бути виправданим і вважається незаконним. Невизнання утримання під вартою будь-якої особи є повним порушенням гарантій її свободи та особистої недоторканності. Згідно з вимогами Конвенції, держави, що тримають у полоні, повинні повідомляти відповідним державам через посередників – держав-покровительок усю

корисну інформацію про географічне положення таборів для військовополонених (ст. 23 Конвенції) [4].

Існують також порушення прав українських військовослужбовців щодо їх особистого спілкування зі своїми рідними, а це в свою чергу спричиняє психологічне навантаження, і є грубим порушенням встановлених норм утримання військовополонених. На сьогодні жоден військовополонений не має можливості перебувати на постійному зв'язку зі своїми рідними. Згідно з вимогами Конвенції (ст. 122), кожна зі сторін конфлікту повинна заснувати офіційне Довідкове бюро у справах військовополонених, які перебувають під її контролем.

Отже, на даний час, після повномасштабного вторгнення Росії на територію України, відбуваються бойові дії, які спричиняють не тільки порушення прав військовослужбовців, але і втрату їхнього життя. Держава має гарантувати військовослужбовцям і членам їх сімей соціальний правовий захист, згідно з законами України, та нажаль не завжди ці норми в період війни дотримуються.

В умовах повномасштабної війни військовослужбовці мужньо боронять Україну та її кордони, виборюючи свободу для своєї нації, тому захист прав військовослужбовців Збройних сил України має бути активізований та підтриманий державою, а військові госпіталі мають бути забезпеченими необхідними медикаментами. Разом з тим військовослужбовці мають отримувати вчасно юридичну допомогу в максимально зручному для них режимі. Тобто військовослужбовці можуть звернутися до бюро правової допомоги, отримуючи безоплатну первинну або вторинну правову допомогу щодо надання інформації можливості переведення військовослужбовця до іншої частини, надання пільг для військовослужбовців та порядку звільнення зі служби.

Література

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 23 груд. 2022 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 04.03.2023).

2. Олександра Кознова. Трудові права військовослужбовців та територіальної оборони. *LIGA ZAKON Бізнес*. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/news/210590_trudov-prava-vyskovosluzhbovtstv-ta-teritorialno-oboroni (дата звернення: 04.03.2023).

3. Росія порушує всі норми Женевських конвенцій. *Правозахисна Група «СІЧ»*: веб-сайт. URL: <https://sich-pravo.org/rosiia-porushuie-vsi-normy-zhenevskykh-konventsij-u-povodzhenni-z-vijskovopolonenyu/> (дата звернення: 04.03.2023).

4. Про поводження з військовополоненими: Женевська конвенція від 08 лют. 2006 р. № 28. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 04.03.2023).

Смиківський О.Д., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Пильгун Н.В., к.ю.н., доцент

ПРАВО НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Право на медичну допомогу є невід'ємною частиною прав людини, незалежно від того, в яких умовах вона перебуває. Умови правового режиму воєнного стану можуть ускладнити забезпечення цього права, але водночас вимагають до нього особливої уваги та захисту.

Воєнний стан – це тимчасовий режим, який вводить у разі загрози національній безпеці, або у випадку збройної агресії проти країни. Умови воєнного стану відрізняються від звичайних умов життя в країні. Національна безпека стає головним пріоритетом, а звичайні права та свободи громадян можуть бути обмежені, таким чином, право на медичну допомогу стає особливо важливим у таких умовах.

Забезпечення медичної допомоги в умовах воєнного стану має відповідати особливим вимогам. У зоні бойових дій, наприклад, можуть бути пошкоджені медичні заклади, або персонал може бути евакуйований з небезпечних зон. Тому, щоб забезпечити доступ до медичної допомоги, можуть бути використані мобільні медичні бригади, літаки та гелікоптери, що забезпечують транспортування постраждалих та надання екстреної медичної допомоги з застосуванням різнопланових лікарських засобів та послуг.

Один із способів забезпечення права на медичну допомогу в умовах воєнного стану - це мобілізація медичного персоналу та залучення додаткових ресурсів, які необхідні для надання даної допомоги. Для цього можуть бути створені спеціальні медичні бригади з різних спеціалістів, які працюватимуть на передовій та надаватимуть допомогу постраждалим.

Спеціальні медичні бригади є важливим елементом медичної системи в умовах надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи, епідемії, терористичні акти та військові конфлікти. Їх завданням є надання ефективної та оперативної медичної допомоги пораненим та хворим, а також підтримка нормального функціонування медичної системи в умовах кризових ситуацій та проведення бойових дій. Спеціальні медичні бригади можуть бути сформовані з медичних працівників різного профілю, включаючи лікарів, медсестер, фельдшерів та інших медичних фахівців. Вони можуть надавати різні види медичної допомоги, включаючи першу медичну допомогу, діагностику, термінову медичну допомогу, інтенсивну

терапію, а також післяопераційну допомогу та виконання екстрених хірургічних операцій, видалення куль, оперування рваних ран. Разом з тим період бойових дій створюються мобільні медичні пункти, які забезпечують першу медичну допомогу та транспортування поранених до медичних закладів. Медичними працівниками також здійснюється координація з іншими службами такими як: пожежна охорона, поліція, військові, залучаються муніципальні та інші служби для забезпечення ефективної роботи та надання допомоги пораненим та хворим.

Можна зробити висновок, що медичні бригади забезпечуючи право громадян на медичну допомогу в умовах правового режиму воєнного стану, відіграють важливу роль, так як їх діяльність забезпечує оперативну та ефективну роботу, а це в свою чергу зберігає життя людей.

В умовах правового режиму воєнного стану також можуть бути укладені міжнародні договори щодо захисту прав людини та надання медичної допомоги іншими країнами, що забезпечують право на медичну допомогу. Такі договори містять положення щодо забезпечення медичної допомоги, яка повинна бути доступною та надаватися на належному рівні. У разі порушення прав людини в умовах воєнного конфлікту, міжнародні організації можуть вживати заходів для забезпечення дотримання цих положень, включаючи надання медичної допомоги, гуманітарну допомогу та забезпечення безпеки медичного персоналу.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення доступності медичної та реабілітаційної допомоги у період дії воєнного стану: Закон України від 29 лип. 2022 р. № 2494-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-20#Text> (дата звернення: 22.04.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 22.04.2023).

Содолінський А.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Коршак В.Є., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Миронець О.М., к.ю.н.

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Адміністративно-правовий статус громадянина України є складовою частиною його загального статусу, встановленого Конституцією України, Законом України «Про громадянство України» та іншими законодавчими актами України. Громадяни України рівні перед законом незалежно від походження, соціального та майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду й характеру занять, місця проживання та інших ознак [1, с. 275].

О. Скакун наголошує на тому, що «до 60-х років ХХ ст. у вітчизняній юридичній науці правовий статус ототожнювався з правоздатністю. Мотивувалося це тим, що правовий статус та правоздатність виникають і припиняються у суб'єкта одночасно, що вони є однаковою мірою невідчужуваними». З огляду на це, О. Скакун визначає правовий статус як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує своє поведінку в суспільстві» [2, с. 381].

Н. Шаптала та Г. Задорожня висловлюють своє бачення та пропонують розуміти під правовим статусом особи юридично закріплене становище особи як соціального суб'єкта в суспільстві, тобто це сукупність прав та обов'язків особи, визначених та гарантованих Конституцією і законами України, іншими нормативноправовими актами, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3, с. 472].

О. Гусар пропонує ґрунтовний підхід, згідно з яким адміністративно-правовий статус – це системна сукупність адміністративно-правових властивостей суб'єкта права. До таких властивостей вона зараховує детерміновані нормами адміністративного права: 1) компетенцію суб'єкта; 2) порядок його утворення й набрання юридичних ознак; 3) назву; 4) місце дислокації; 5) структуру; 6) цілі функціонування; 7) відповідальність

[4, с. 116-123].

Особливості правової природи адміністративно-правового статусу громадянина України відображаються у структурі адміністративно-правового статусу. Звертаючись до здобутків теорії права та теорії адміністративного права, до структури адміністративно-правового статусу громадянина України можна віднести такі елементи: 1) адміністративна правосуб'єктність; 2) права; 3) обов'язки; 4) система гарантій; 5) юридична відповідальність. Сутність правосуб'єктності полягає у тому, що вона визначає ті юридично значущі характеристики, які перетворюють реальну (персонально індивідуалізовану) особу на носія того чи іншого статусу [5].

В адміністративному праві виділяється три види адміністративно-правового статусу громадян: загальний для всіх адміністративно-правовий статус громадянина, спеціальний статус певних груп громадян і індивідуальний статус конкретних осіб. У зміст загального адміністративно-правового статусу громадянина входять лише загальні для всіх суб'єктивні права і обов'язки і не включаються численні і різноманітні права і обов'язки, які постійно виникають і припиняються у суб'єктів залежно від виконання ними тих або інших професійних функцій, суспільного положення, характеру правовідносин, в які вони вступають, інших обставин. Основні права і обов'язки громадян, що визначають його загальний адміністративно-правовий статус, містяться у розділі 2 Конституції України, але, крім того, вони можуть міститися і в Законах України. Спеціальний адміністративно-правовий статус громадян характерний для певних груп громадян і закріплює особливість їх правового положення у сфері державного управління. Разом із загальним і спеціальним адміністративно-правовим статусом кожен громадянин володіє і статусом індивідуальним. Оскільки індивідуальні права і обов'язки в зміст правового статусу не входять, можна зробити висновок про те, що індивідуальний адміністративно-правовий статус визначається комплексом загальних прав і обов'язків і тих спеціальних прав і обов'язків, носієм яких є конкретна людина (індивід) [6, с. 2].

Ю. Бахрах виділяє спеціальні адміністративно-правові статуси індивідуальних суб'єктів, виходячи із соціальної ролі останніх. Це – статус членів адміністративних колективів, статус суб'єктів адміністративної опіки, статус жителів територій з особливим адміністративно-правовим режимом, статус суб'єктів дозвільної системи [7, с. 70].

Жителі територій з особливим адміністративно-правовим режимом мають спеціальний адміністративно-правовий статус за територіальною ознакою. Цей спеціальний статус визначається особливостями правового положення тієї або іншої території (зони) [8, с. 3].

На підставі проведеного нами дослідження ми дійшли наступних висновків: адміністративно-правовий статус громадянина визначається як

встановлені законом та іншими правовими актами права, обов'язки і відповідальність громадянина, що забезпечують його участь в управлінні державою і задоволення публічних та особистих інтересів завдяки діяльності державних органів; в адміністративному праві виділяється три види адміністративно-правового статусу громадян: загальний для всіх адміністративно-правовий статус громадянина, спеціальний статус певних груп громадян і індивідуальний статус конкретних осіб.

Література

1. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. / О. Остапенко, М. Ковалів, С. Єсімов, Л. Гулак., Н. Отчак, Л. Остапенко. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2019. 504 с.
2. Скакун О. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 381 с.
3. Шаптала Н., Задорожня Г. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.
4. Гусар О. Адміністративно-правовий статус персоналу державного управління. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2(4). С. 116–123.
5. Білоус-Осінь Т. Структура адміністративно-правового статусу громадянина. *Національний університет «Одеська юридична академія»*. С. 25-29. URL: <http://surl.li/ggqflu>. (дата звернення: 12.03.2023).
6. Адміністративно-правовий статус громадянина. URL: <http://surl.li/fkvrw> (дата звернення: 20.03.2023).
7. Адміністративне право України / за ред. Ю. Бахраха. Харків: Право, 2004. 112 с.
8. Мего-Інфо – Юридичний портал № 1. Адміністративно-правовий статус громадянина. URL: <http://surl.li/fkvrw> (дата звернення: 20.03.2023).

УДК 340:378 (043.2)

Стужук С.С., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Головка С.Г., к.і.н., доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

На сьогодні правовий статус громадян у кожній країні перебуває у взаємодії зі світовими правовими стандартами та міжнародними угодами. Загальний рівень захисту прав громадян залежить не лише від національного законодавства, а й від зобов'язань у рамках міжнародної співпраці. Конституція України, кодекси та спеціальні закони визначають правовий статус громадян та механізми їх захисту.

Згідно з Конституцією України, громадяни мають рівні права та свободи. Також Конституцією визначається, що громадяни мають право на свободу думки, слова, переконань, віросповідання, на збори, на спілкування, на вільний доступ до інформації, на працю, на охорону здоров'я, на соціальний захист тощо. Але на практиці не завжди права дотримуються, тому необхідно забезпечити їхній захист.

Українське законодавство також передбачає прийняття інших законів та нормативних актів, які забезпечують права та свободи громадян, а саме: про працю, про соціальний захист населення, про освіту, про охорону здоров'я тощо. Усі вони спрямовані на захист прав і свобод громадян, визначених Конституцією України.

Україна є учасницею низки міжнародних угод, які забезпечують захист прав людини та громадянина. До прикладу, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод. Відповідно до ст. 9 Конституції України, міжнародні договори, ратифіковані Україною, є складовою частиною національного законодавства та мають пріоритет перед внутрішніми законами та нормативними актами.

Права та свободи громадян України, визначені в Конституції та Законах України, мають міжнародний статус. Міжнародне право регулює відносини між державами, а також встановлює стандарти поведінки для держав та інших суб'єктів міжнародного права, його важливим аспектом є захист прав людини та громадянина.

Один з головних міжнародних документів, який регулює права людини та громадянина, є Загальна декларація прав людини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 1948 року. Вона визначає основні права та свободи, які повинні бути забезпечені кожній людині незалежно від її національності, релігії, соціального стану тощо. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод також містить перелік прав, які гарантуються кожному громадянину, включаючи право на життя, свободу від катування, свободу думки, совісті та релігії, свободу слова, свободу зібрань та асоціацій, право на справедливий суд.

Україна зобов'язана дотримуватися міжнародного гуманітарного права, яке регулює поведінку держав у конфліктних ситуаціях та захищає права людини від насильства та жорстокості. Вона є стороною Женевських конвенцій про захист жертв війни, які містять стандарти захисту прав та свобод осіб, які перебувають у полоні, а також стандарти поводження з цивільним населенням та пораненими та хворими на полі бою. Україна також ратифікувала й Конвенцію про права дитини, яка гарантує права дітей на життя, розвиток, охорону здоров'я, освіту та інші права.

Важливим аспектом правового статусу громадян України є також їхня міжнародна мобільність та захист за кордоном. Україна підписала низку

документів, спрямованих на захист прав та свобод громадян за кордоном, а саме: Конвенцію про консульські зносини, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Такі правові акти забезпечують правовий статус громадян України в контексті міжнародного права на сучасному етапі, підвищують рівень захисту прав та свобод.

Україна є членом міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Організація з безпеки та співпраці в Європі тощо. Зазначені організації відіграють важливу роль у забезпеченні прав та свобод громадян України.

ООН є найбільшою міжнародною організацією, яка об'єднує 193 країн світу. Україна є країною-засновницею ООН з 1945 року та активно співпрацює з її органами щодо забезпечення прав та свобод громадян. ООН здійснює програми та проєкти в Україні, спрямовані на підвищення рівня захисту прав людини у різних сферах суспільного життя. Рада Європи є партнером України (з 1995 року) з питань захисту прав та свобод громадян. Рада Європи здійснює регулярний моніторинг ситуації з правами людини в Україні та надає рекомендації щодо поліпшення ситуації. Важливим партнером України у питаннях захисту прав людини з 1992 року є Організація з безпеки та співпраці в Європі. Саме ОБСЄ сприяла у підготовці та прийнятті Віденської конвенції про право договорів, яка містить принципи, що застосовуються до всіх видів договорів та закріплює основні засади договірного права. Також ОБСЄ сприяє розробці та впровадженню міжнародних стандартів у сфері захисту свободи слова, що є важливим елементом розвитку демократичної України.

Отже, міжнародні організації відіграють важливу роль у забезпеченні правового статусу громадян України на сучасному етапі. Своєю діяльністю вони сприяють захисту прав людини, демократії та розвитку правової системи в Україні та зміцнюють наші позиції на міжнародній арені.

Література

1. Конституція України від 28 чер. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 лист. 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 31. Ст. 1166.
3. Буткевич Р. Інтернаціоналізація національного права: поняття, зміст, проблеми. *Право України*. 2006. № 2. С. 28-36.
4. Організація з безпеки та співпраці в Європі та її роль у захисті прав людини. *Право і безпека*. 2011. № 3. С. 26-32.

Фігорнюк І.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Олещенко В.Ю., к.держ.уп.

УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ У ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ

Права людини являють собою невід'ємну частину її життя, тієї міри свободи, яка необхідна людині для вільного, гідного та комфортного існування. Людині відмовитися від таких прав - неможливо. Права людини перманентно зберігають дійсність навіть якщо не відносяться до нормативно-правових актів. Вони з'являються у кожної людини з моменту народження й припиняються відносно індивіда із настанням смерті. Інакше кажучи, права людини походять від природи, а не від держави, вони є невідчужувані (іманентні кожній людині) [3, с. 37]. Історична та водночас юридична інституціоналізація прав людини бере початок з давніх часів та постійно доповнюється, толерується й демократизується. Навіть в умовах сьогодення вони не є вичерпними.

Історію становлення концепції прав людини можна розділити на три головні етапи, які прийнято вважати правами першого, другого, третього та четвертого покоління [2, с. 137]. Права людини першого покоління були проголошені у час великих демократичних революцій в США та Франції. Їх концентрація поширювалася на індивідуальних громадянських і політичних правах, гарантуванні як приватної свободи, так і демократичної участі. Права людини другого покоління виникли впродовж ХІХ ст., коли у центрі уваги опинилися соціальні права, які постали як результат загострення проблем часів індустріальної революції. Їх призначення полягало у подоланні зубожіння та пролетаризації значної кількості населення. Права людини третього покоління додали універсалізації після Другої світової війни, а саме в момент затвердження Загальної декларації прав людини, яка утвердила «загальний стандарт досягнення для всіх народів та усіх націй» [2, с. 138]. Права людини четвертого покоління виникають у середині ХХ ст., внаслідок «наукового буму». Вони є відносно новими та перебувають на стадії активного розвитку та обговорення, адже деякі права четвертого покоління практично не викликають суперечностей із національним чи міжнародним законодавством (віртуальні й інформаційні права; трансплантація органів тощо), проте, є ті, що суперечать законодавству чи релігії (клонування чи евтаназія) й потребують певної міжнародної згоди.

Права людини включають в себе такі елементи як: самовизначення,

значущість, відповідальність й захист життя [2, с. 140]. Де перший означає, що індивід має визначитися зі своїми схильностями і обрати конкретний план своїх дій, що зазвичай передбачає вибірковий характер діяльності, тобто включає в себе свободу вибору (релігія, партнер, політична партія тощо) та персональну відповідальність - здатність розуміти не тільки переваги та надбання свого вибору, а й можливі втрати й невдачі. Другий – це елемент образу людини, який висуває на перший план фундаментальне антропологічне положення про те, що людський розвиток індивіда, спільноти чи людства у цілому ґрунтується на культурі [2, с. 141]. В культурі людина формує свою особистість, адже культура розмежовує добро та зло, що є чесним, а що ні. Тобто формує моральні якості та внутрішні переконання в особистості. Третій елемент означає звітність людини перед собою й включає такі аспекти: взаємність (якщо хтось вимагає права й свободи, то й сам має надавати ідентичні права та свободи у аналогічних ситуаціях), юридична (нести юридичну відповідальність за порушення інших прав чи законодавства) та соціальна відповідальність - гарантує стан, при якому «цінність свободи» не стала б занадто нерівномірною для членів різних соціальних класів. Захист життя означає фізичну цілісність та особисту свободу індивіда, яку має забезпечити держава.

Слід зазначити той факт, що універсальність прав людини полягає у тому, що вони закладені у природному праві й характерні для усіх індивідів, тобто мають загальний характер, а не індивідуальний, який стосувався б окремих людей чи груп осіб за їхніми класовими ознаками (віросповідання, раса, етнос тощо), а також права людини мають властивість універсалізуватися. Саме універсалізація виступає напрямом правової політики стосовно прав людини в міжнародному вимірі [1, с. 115]. Для універсалізації прав людини як таких, повинні відбуватися певні події, наприклад виникнення різних соціальних та/або політичних викликів чи фактичне поширення таких прав. Фактичне поширення відбувається завдяки історичного, когнітивного і функціонального поширення.

Під історичною (темпоральною) універсалізацією прав людини слід розуміти не тільки певний прогрес у сприйнятті свободи, а й політичні стандарти виправдання [1, с. 115]. Тобто після політичних дій тоталітарних режимів (нациський, радянський тощо), які порушували права людини, не можуть визнаватися легітимними. Когнітивне поширення означає поширення знання про права людини [1, с. 115]. Функціональне - це те, яке пов'язане з корисністю захисту прав людини на практиці. Виходячи з цього, можна дійти висновку, що правова система буде працювати краще, якщо вона поважає права людини.

Один із вагомих внесків прав людини у міжнародний порядок полягає в тому, що вони підсилюють тиск на найбільш сильні суб'єкти на

міжнародній арені (міжнародні організації, держави тощо), задля універсалізації таких прав та практично унеможливають узурпацію влади в корпоративних руках.

Отже, універсальність прав людини полягає у: їх загальному характері; походженні від природи; наявності прав у людини не залежить від часу та місця; закріплюються виключно законодавством; людині від них неможливо відмовитися, тому дотримання цих прав вимагається від кожного. Також, універсальність прав людини окреслюється фактом того, що вони спрямовані на закріплення значущості найважливіших цінностей людини.

Література

1. Максимов С. Універсальність прав людини. Філософія права і загальна теорія права. 2013. № 1. С. 110–117.

2. Образ людини у концепції прав людини / В. Брюггер. Проблеми філософії права. 2003. Т. I. С. 136-146.

3. Магась-Демидас Ю. Концепція природних прав людини. Забезпечення прав людини: національний та міжнародний виміри: зб. матеріалів I-ї Всеукр. науково-практ. конф., м. Вінниця, 10 груд. 2021 р. Вінниця, 2022. С. 35–39.

УДК 340:93/94:14 (043.2)

Ягуна Д.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник Варава І.П., доктор філософії

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

В основу генерування сучасної концепції права вміщено зміни його сутності на підставі суспільно-буттєвих гносеологічних, аксіологічних та антропологічних вимірів права. Слід зазначити, що фактором формування правосвідомості є комунікативна природа права та правова комунікація. У комунікативній теорії право постає як явище, в основі якого покладено здатність суб'єкта взаємодіяти та урегульовувати відносини. Право розуміється як унормована діяльність інтерсуб'єктивної комунікативної взаємодії, у результаті якої формується єдина правова структура, яка включає правові норми, правові відносини, правову культуру. Сформовані комунікативні норми взаємозв'язку втілюються у комунікативній дії, стратегічній дії та консенсуальному дискурсі.

Зауважимо, що суть права полягає у встановленні норм інтереакції для суб'єктів комунікації. Висвітлення комунікативної дії вченими відбувалось

спираючись на комунікативну концепцію Ю. Габермаса [1]. Поняття комунікативної раціональності включає здійснення оцінки існуючих норм, аргументованість нормативних висловлювань, тобто нормативну правильність їх тлумачення з подальшою критичною перевіркою на істинність. Комунікативну практику варто сприймати у вигляді дискурсивного волевиявлення, що надає суб'єктам реальної можливості покращення життя відповідно до потреб та інтересів.

Основні права вільного спілкування є основою кожного демократичного суспільного розвитку. Наприклад, стаття 34 Конституції України проголошує право на свободу думки і слова; вільне вираження своїх поглядів і переконань.

У найзагальнішому плані право на комунікацію – це суверенне право громадянина встановлювати вербальні та невербальні контакти з особою, групою осіб, юридичними особами, органами державної влади та місцевого самоврядування з метою розв'язання проблемних питань особистого чи суспільного характеру за згодою всіх учасників комунікативного процесу. Це право забезпечується презумпцією свободи вираження поглядів, думок і переконань, правом на інформацію та свободою слова. Кожний громадянин має право вільного вибору суб'єкта комунікації. Гарантованість права на комунікацію є одним із принципів рівних відносин між суб'єктами комунікації у державі, суспільстві.

Правова комунікація визначена як спосіб вербальної та невербальної взаємодії у рамках закону з метою досягнення синергетичної рівноваги у з'ясуванні спірних проблемних питань, інтерпретації значень та унормуванні конфлікту, забезпеченні права особи на комунікацію [2].

Наразі стало очевидним, що подальший поступ людської цивілізації вже не є можливим без радикального переосмислення сутності права у напрямі врахування не тільки інтересів держави, які в наш час поступово стають переважаючими, але й насамперед тих основних прав людини й громадянина, що роблять їх рівносуб'єктивними з державою. Для цього необхідно здійснити ряд істотних реформ у теоретико-правовій сфері, котрі б дозволили отримати засоби виявлення ключових орієнтирів правової належності в самому середовищі міжлюдських відносин. Адже саме в надрах суспільної комунікації створюються ті онтологічні взаємообмеження суб'єктивних свобод (з адекватними їм мірами взаємної відповідальності), котрі, врешті-решт, втілюються в ідеях та цінностях права, що мають визначати фундаментальні орієнтири позитивізованого закону [2].

Раціональний підхід до здійснення правових інновацій передбачає узгодження суб'єктивної волі законодавчої влади з об'єктивною потребою у врівноваженні й стабілізації розвитку суспільного буття. У свою чергу зазначене врівноваження є можливим у результаті консенсуалізації комунікативних дій на усіх рівнях суспільної ієрархії – від міжособистісних

взаємин окремих індивідів до масової правової комунікації державних органів влади та їх представників. Комунікативна стратегія цього розвитку повинна включати, на наш погляд, в себе наступні заходи щодо: підвищення рівня прозорості діяльності законодавчих органів держави; просвітницькі заходи, метою яких є підвищення рівня правосвідомості широких верств населення. Це в свою чергу буде сприяти трансформації правої реальності в позитивному, корисному для суспільства та держави напрямку; - більша відкритість органів держави до діалогу з суспільством; - підвищення рівня довіри населення до органів державної влади.

Ці заходи, на наш погляд, здатні забезпечити поступальний комунікативний розвиток правої реальності. Тільки за умови рівної безбар'єрної комунікації між органами державної влади та суспільством можливий розвиток правової реальності.

Література

1. Марченко О.В. Філософія права: навч. посібник. Дніпропетровськ, 2015. 200 с.
2. Шабанова Ю.О. Історія філософії: сучасні комунікативні вчення: навч. посіб. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2012. 120 с.

РОЗДІЛ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО, АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС, ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

УДК 342.92:316.422(043.2)

Ільчук А.П., здобувач першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

Романюта І.Е., здобувач першого (бакалаврського) рівня,
Інголландський університет прикладних наук, м. Гаага, Нідерланди,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Миронець О.М., к.ю.н.

ЩОДО ІНСТИТУТУ ТИПОВОЇ ТА ЗРАЗКОВОЇ СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Адміністративна реформа – цілісний комплекс узгоджених заходів, спрямованих на радикальну перебудову органів виконавчої влади і запровадження ефективніших форм і методів їхньої діяльності. Необхідність проведення цієї реформи в Україні зумовлена потребами якісного оновлення системи державного управління на основі Конституції України 1996 р. та суттєвого прискорення соціально-економічного розвитку країни. Завдяки цьому, адміністративне судочинство започаткувало інститут типової та зразкових справ [1].

Судова реформа покликана зробити правоохоронний процес більш легшим, а також зменшити навантаження на суди. На думку Т. Подорожної, один із способів це зробити – назвати певні установи «зразкова справа» і «типова справа». Ці інститути охоплюють лише адміністративне право та мають на меті допомогти суддям отримати схожі, але не однакові справи. Типові адміністративні справи – це адміністративні справи, відповідачем у яких є один і той самий суб'єкт владних повноважень, спір у яких виник з аналогічних підстав у відносинах, що регулюються одними нормами права, та у яких позивачами заявлено аналогічні вимоги [2].

Відповідно до п.п. 22 частини першої ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС), зразкова адміністративна справа – це типова адміністративна справа, прийнята до провадження Верховним Судом як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення [4].

Варто взяти до уваги думку судді Вищого адміністративного суду України Т. Стрілець про цей інститут. Вона порівнює його з пілотним рішенням, які виносить Європейський суд з прав людини. Хоча український

варіант модельних справ має свої особливості, суддя вважає, що введення таких інститутів, як зразкова і типова справи, є вкрай доцільною новелою, оскільки вона спрямована на вирішення одразу кількох важливих завдань [3].

На думку Т. Подорожної, основною перевагою процедури розгляду зразкової справи є те, коли виникає хвиля одноманітних справ щодо застосування будь-якої норми, вища судова інстанція відразу висловлює свою правову позицію, яку враховуватимуть у всіх аналогічних справах. Отож, зразкові справи спрямовані на розвантаження судів і слугуватимуть впровадженню судового прецеденту в Україні. Сам факт визнання за Верховним Судом права на створення судового прецеденту є кроком вперед на шляху розвитку України як соціальної, правової держави, насамперед тому, що відбувається зміна сприйняття права і судової практики в суспільстві. Судові рішення у зразкових справах набувають ознак реального носія об'єктивної інформації та джерела права [2].

Важко не погодитись з думкою науковиці, адже ми також вважаємо, що визнання судового прецеденту Верховним Судом великим кроком вперед для розвитку та покращення судової системи України.

Відмінно від Т. Подорожної, Р. Куйбіда дослідив певні недоліки цього інституту. Завдяки судовій статистиці Верховного Суду про розгляд зразкових справ, він стверджує, що Верховний Суд ухвалив 24 рішення у зразкових справах, відкритих за поданнями місцевих судів, які виявляли однотипні справи. Лише одне з кожних п'яти таких подань про розгляд справи як зразкової досягало своєї цілі, інші – Верховний Суд відхилив. Причини низької ефективності звернень судів потребують додаткового з'ясування. Судова статистика Державної судової адміністрації не містить даних про розгляд типових справ судами нижчих інстанцій, що не дає можливості побачити вплив зразкових рішень Верховного Суду на судову практику. Натомість аналіз даних ЄДРСР показав, що рішення Верховного Суду в зразкових справах мають вплив чи не на кожну четверту справу в першій інстанції. В той же час, науковець погоджується із перевагами інституту зразкової справи, а саме – суттєве пришвидшення розгляду типових справ та забезпечення послідовного правозастосування, що підтверджено на основі аналізу судової практики і судової статистики в адміністративних справах [5].

Отже, основна мета використання зразкових справ полягає в тому, щоб забезпечити єдність судової практики та уникнути суперечливості та різниці в рішеннях у подібних випадках. Використання зразкових справ дає змогу зменшити час, необхідний для вирішення судових справ, та скоротити витрати на їх розгляд. Як і будь-яке нововведення, цей інститут також має свої переваги та недоліки. Проте, не зважаючи на існуючі мінуси, які потребують усунення, ми дотримуємося позиції, що плюси у

цьому випадку переважають.

Література

1. Авер'янов В.Б. Адміністративна реформа. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-42669> (дата звернення: 19.04.2023).
2. Подорожна Т. Зразкові та типові справи як новий механізм адміністративного судочинства. *Судово-Юридична газета*. 2018. 28 серп. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/124220-zrazkovi-ta-tipovi-spravi-yak-noviy-mekhanizm-administrativnogo-sudochinstva> (дата звернення: 19.04.2023).
3. Стрілець Т. Судова реформа: навіщо потрібні типові і зразкові справи. *Судово-Юридична газета*. 2017. 04 жов. URL: <https://sud.ua/uk/news/laws/109238-sudebna-ya-reforma-zachem-nuzhny-tipichnye-i-obraztsovy-e-dela> (дата звернення: 19.04.2023).
4. Кодекс адміністративного судочинства: від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV (чинний). URL: https://ips.ligazakon.net/document/T05_2747 (дата звернення: 19.04.2023).
5. Куйбіда Р. Інститут зразкової справи: оцінка впливу на ефективність адміністративного судочинства. *Право України*. URL: <https://rd.ua/storage/attachments/11587.pdf> (дата звернення: 19.04.2023).

UDC 341.1./8(043.2)

Riabokon Yu.V., Seeker of the first (Bachelor's) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine,
Participant of Eastern Partnership Program, Saarland University,
Saarbrucken, Germany

Beridze A., Seeker of the first (Master's) level,
Caucasus University, Tbilisi, Georgia,
Erasmus+ participant, Saarland University, Saarbrucken, Germany
Scientific Advisor: Myronets O.M., PhD in Law

THE QUESTION OF POSSIBLE ENFORCEMENT OF ARREST WARRANTS ISSUED BY ICC AGAINST PUTIN

17th of March 2023, the International Criminal Court (hereinafter ICC) finally took a step closer to find publicly guilty the president of Russia Vladimir Putin and Maria Alekseyeva Lvova-Belova for committing the unlawful deportations of children and transfer them from the occupied territory of Ukraine to Russia [1]. ICC based on Article 8(2)(a)(vii) treated these actions as unlawful deportation or unlawful commitment and found Putin as individual bearer of criminal responsibility.

But some obstacles arise. ICC decisions has no significant importance for Russia from any legal point, because not being the part of Rome statute, Russia

exclude any liability under ICC. So, any enforcement of arrest warrants is impossible? While Russia does not recognize jurisdiction of ICC, we still have 123 member states accepted Rome statute. Member States bear legal obligations to cooperate with ICC under Part 9 of Rome Statute regarding cooperation and judicial assistance. Some nations that recognized Rome Statute are going to carry out its warrants, and some of the Member States already promised to arrest Putin in case if he crosses his border including Germany, Austria, Ireland, and Croatia.

Chamber of ICC considered the warrants should be kept secret to protect the inquiry, witnesses, and victims, but awareness of public could prevent further commitment of crimes, that is why the warrant was held publicly. Doubtless, president of ICC accepts its violations and inadmissibility of force transferring children without parents from the territories where they used to live [2].

‘Thanks to you, now I know how to be a mom of Donbas child’, Lvova-Belova said about adopting 15-year-old boy from Mariupol [3]. Following, ICC has strict reasons to assume that Putin is personally responsible for the crimes, whether he committed them alone, with others, or via involving other people. There are no clear number of children taken by Russian military forces, but statistics show that at least 6 000 children have been sent to ‘re-educating’ centers during the period of war. Volodymyr Zelenskyy estimate the number of deported children much more than 16 000 of minors.

It is important to point out that arrest warrants were issued against the current head of the state, because ICC jurisdictions exclude any immunities for committing the crime. But this is the 4th case where the president was prosecuted, but none of them was in jail. The ICC jurisdiction does not have any power to judge in absentia. The arrest can happen only when they cross the borders one of the 123rd Member States of ICC. States are not able to invade to Russia to take Putin and bring him to the Hague, this option will be never considered. As long as there is no physical access to these individuals, the arrest warrants will be at the stage of waiting for execution.

Another option is that ICC can convict Russians of war crimes, crimes against humanity, genocide. To investigate the crimes of aggression, ICC needs to create special international tribunal. Following, EU Parliament called on 19th January 2023 to create the special tribunal for investigation and prosecution of Russians and Belarusians who were involved in war crimes. While 70 000 cases are registered by Ukrainian prosecution, hundreds of them are rising every day.

Despite of the mentioned, the gap of enforcement mechanism still exists, no ways are created to ensure Russian leadership to bear responsibility for the crimes of aggression. The publicly issuing the arrest warrants is already big step to find guilty Russia in committing evil, but enforcement of such warranty seems unreal. ICC still needs to find proper ways of enforcement bodies via creation special tribunal, or any effective mechanisms.

Literature

1. Rome Statute of the International Criminal Court. 17 July 1998, Hague, Netherlands. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf> (access date: 27.04.2023).

2. Alex Leff, Michele Kelemen, Charles Mayenes. The International Criminal Court issues an arrest warrant for Putin. *National Public Radio*. URL: <https://www.npr.org/2023/03/17/1164267436/international-criminal-court-arrest-warrant-putin-ukraine-alleged-war-crimes> (access date: 27.04.2023).

3. Russian President Vladimir Putin listens to Presidential Commissioner for Children's Rights Maria Lvova-Belova during their meeting at the Novo-Ogaryovo state residence, outside Moscow, Feb. 16. URL: <https://www.rferl.org/a/russia-un-children-lvova-belova/32350081.html> (access date: 27.04.2023).

УДК 34:[327.5:355/359](477)(043.2)

Бейкун А.Л., к.ю.н., доцент,
Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БЕЗПЕКОВИХ І ОБОРОННИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОНОВЛЕНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОВИХ КООРДИНАТ

Формально, на початок повномасштабної агресії з боку російської федерації у лютому 2022 року, загрози національній безпеці були відображені у Законі України «Про національну безпеку України» та в Указі Президента України від 16 лютого 2022 р. № 56/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки». В цілому, їх основні правові та програмні імперативи залишаються актуальними і на теперішній час, але ключові загрози територіальній цілісності та незалежності нашої державі не були окреслені як пріоритетні, були «розпорошені» серед інших загроз та небезпек, не акцентувались як домінуючі, що, відповідно, позначилось як на спрямуванні динаміки безпекового законодавства, так і векторності національної політики.

Взагалі, не дивно, що чинна система забезпечення національної безпеки і досі має відомі та окреслені «хронічні» вади: формування системи забезпечення національної безпеки України відбувалось під тиском світових лідерів, які виходили з власних національних інтересів, а не інтересів України (доцільно згадати вимоги до України стосовно відмови від ядерної зброї без надання їй дієвих гарантій безпеки); політичне керівництво України, з часів набуття незалежності і, принаймні, до 2014 року, досить формально ставилось до змістового наповнення національно-безпекового законодавства та відповідних програмних документів

Президента та Уряду, що, відповідно, позначалось і на рівні розвитку сектору безпеки і оборони (воєнної організації держави); як наслідок - не докладалось необхідних зусиль для формування і розвитку системи забезпечення національної безпеки України (хронічне недофінансування програм розвитку суб'єктів та складових сектору безпеки і оборони з кожним роком погіршувало їх стан і вело до поширення корупції, немотивованих скорочень та повного занепаду); багатовекторна зовнішня політика в умовах цілеспрямованого поглиблення розбіжностей у політичних орієнтаціях населення за регіональним принципом і налаштованість представників політичного керівництва держави на реалізацію власних, корпоративних, а не національних інтересів, сприяли негативним тенденціям і неготовності системи забезпечення національної безпеки до протидії загрозам: сепаратизму, територіальної цілісності та незалежності; незавершеність формування і, як наслідок, неспроможність самої системи забезпечення національної безпеки України до аналізу безпекового середовища та своєчасного виявлення загроз, а також значний вплив на керівництво суб'єктів забезпечення національної безпеки України з боку іноземних політичних кіл призводило до вироблення помилкових управлінських рішень з питань забезпечення національної безпеки [1].

Перерахованих причин низької ефективності системи забезпечення національної безпеки України достатньо для того, щоб ініціювати питання про її докорінне реформування, починаючи від зміни моделі її функціонування та формування цілісної системи законодавчих актів у сфері національної безпеки і оборони України.

Вади правового регулювання сектору безпеки і оборони посилюють і фактичні наслідки повномасштабної війни. Як зазначає О.Ю. Борисов, серед негативних наслідків воєнного конфлікту слід позиціонувати: 1) порушення або неможливість забезпечення раніше діючих правовідносин у багатьох сферах життєдіяльності суспільства не лише на окупованих, а й на інших територіях, що знаходяться під юрисдикцією України; 2) неможливість забезпечення прав і свобод населення на окупованих територіях, гарантованих міжнародно-правовими нормативними актами; 3) насильницька зміна юрисдикції на окупованій території; 4) зміна національної і правової свідомостей частини населення (особливо дітей і молоді) окупованих територій України під впливом проросійської пропаганди, освітніх програм так званих «ДНР/ЛНР» та інших квазі-«республік», штучне формування антиукраїнських настроїв і переконань; 5) постійні втрати серед цивільного населення; 6) значні економічні втрати держави через необхідність матеріально-технічного (та іншого) забезпечення ведення бойових дій (закупівля боєприпасів та озброєння, ремонт техніки, додаткові виплати військовослужбовцям тощо); 7) значні економічні втрати, у тому числі і через необхідність соціального

забезпечення зростаючої кількості учасників бойових дій (витрати на медичне забезпечення поранених, на забезпечення пілг учасникам бойових дій тощо) [2].

До цього слід додати: різке падіння ВВП та скорочення виробництва; девальвація національної валюти; припинення, скорочення або ліквідація чи руйнування багатьох видів економічної діяльності; масове безробіття та міграція; знищення терористичними атаками держави-агресора критичної та іншої інфраструктури; цілеспрямований терор цивільного населення масованими ракетними та іншими атаками з використанням як сучасної високотехнологічної зброї, так і різновидів зброї масового ураження, заборонених нормами міжнародного гуманітарного права; нарешті, усвідомлення недостатньої ефективності системи відповідальності у міжнародному гуманітарному праві за порушення законів та звичаїв війни і, відповідно, можливості покарання злочинців, починаючи з вищих посадових осіб російської федерації та її військового керівництва.

Звісно, повномасштабна війна з державою-терористом має для України і певні позитивні наслідки, зокрема: відбулася консолідація українського народу, самоусвідомлення себе як нації; було остаточно визначено європейський вектор розвитку держави; розпочалося ефективне реформування та модернізація Збройних сил України, інших збройних формувань, правоохоронних і розвідувальних органів держави; відбувається прискорений рух України до впливових міжнародних альянсів системи колективної безпеки розвинутих країн демократичного табору; міжнародній спільноті відкрилися сутність, мета існування, ідеологія геноциду та загарбницькі наміри держави-агресора – російської федерації.

Як зазначає О.П. Котляренко, зростання ролі національної стійкості держави зумовлює ландшафтні зміни у підходах до функціонування системи забезпечення національної безпеки і оборони держави, стимулює відмову від попередніх та вироблення нових нормативно-правових стандартів у сфері оборони України. За таких обставин створення ефективної та гнучкої системи правових координат є одним із пріоритетів розвитку спроможностей Збройних Сил України, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань [3, с. 170].

Але цілком зрозуміло, що ситуація, яка склалася, змушує вищий законодавчий орган та керівництво нашої держави у сфері нормативно-правового регулювання, зокрема, сектором безпеки і оборони, в першу чергу приймати не упереджувальні, а оперативні нормативи відповідно до змін воєнно-політичної, економічної тощо обстановки.

Аналізуючи нормативний масив, прийнятий відповідно до компетенції уповноваженими державними органами з початком повномасштабної війни, слід констатувати об'єктивно обмежені можливості цілеспрямованої системної діяльності нормотворчих органів і посадових осіб, що повинна

бути орієнтована на забезпечення цілей і завдань по забезпеченню належного функціонування суб'єктів сектору безпеки і оборони, воєнної організації держави (оперуючи застарілим визначенням) в цілому.

Загалом, політико-правове регулювання у сфері національної безпеки в період розгортання російської агресії було інтенсивним, але відставало на кілька кроків від дій агресора, а тому - малоефективним.

У зв'язку з цим не можна не згадати деструктивний вплив на національнобезпекову правотворчість намагань домовитись з країною-агресором, починаючи з 2014 року.

Безумовно, що будь-які домовленості із країною-агресором, країною-терористом на міжнародному рівні жодним чином не узгоджуються з принципами міжнародного права, серед яких є принципи непорушності державних кордонів, територіальної недоторканості держав, невтручання у їх внутрішні справи та поваги суверенітету. Не відповідають «Мінські домовленості» і положенням Конституції України, стаття 2 якої визначає територію України як цілісну і недоторкану. Самим фактом участі у перемовинах з терористами із залученням до таких перемовин представників російської федерації Україна фактично поставила під удар власний суверенітет та недоторканість, де-юре визнала, що перегляд кордонів незалежної держави в сучасному світі можливий попри будь-які міжнародні заборони [4].

Отже, цілком природно, що реалізація цілей і завдань протидії збройній агресії військово-правовими засобами повинна спиратись, насамперед, на достатність та цілісність правового поля, наявність чіткого військово-політичного рішення та інституційно-правові безпекові й оборонні спроможності України [5; 6].

Тому, на сучасному етапі розвитку оборонних і безпекових спроможностей держави найбільш актуальним завданням є створення гнучкої, спрямованої в майбутнє системи правових координат, яка би передбачала своєчасне реагування на всі види загроз національній безпеці.

Література

1. Дацюк А., Садовський В., Полтораков О., Марутян Р. Аналіз державної політики у сфері національної безпеки і оборони України. URL: <https://trpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Analiz-polityky-NB-pravl-final.pdf>.

2. Борисов О.Ю. Правові заходи врегулювання воєнного конфлікту на Сході України: очікування і реальність. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/12345_6789/27075/1/Borisov_magistr.pdf.

3. Котляренко О.П. Військово-правова рефлексія України на збройну агресію Російської Федерації. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 168-172. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/41.pdf.

4. Кравчук Р.В. Збройна агресія проти України: проблеми міжнародно-правової відповідальності. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/>

123456789/18613/Kravchuk_Zbroina_ahresiiia_RF_protty_Ukrainy.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

5. Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір: матеріали науково-практичного онлайн-заходу. 29 квітня 2022 р. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 313. URL: [http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2292/1/Конференція 2292/1/_29_04.pdf](http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2292/1/Конференція%2022/1/_29_04.pdf).

6. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (23 чер. 2022 р.) / упор. М.В. Ковалів, М.Т. Гаврильців, Н.Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 315 с. URL: file:///C:/Users/Andrew/Downloads/23_06_2022.pdf.

УДК 342.72/.73(043.2)

Белкін М.Л., докторант, адвокат,
м. Краматорськ, Донецька обл., Україна

ПРОБЛЕМИ НАПРАВЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ НА ЕЛЕКТРОННУ АДРЕСУ СУДІВ

Позивачі звернулися Господарського суду міста Києва з позовною заявою, направленою на електронну адресу суду та підписаною електронним цифровим підписом (ЕЦП). Однак ухвалою суду від 30.09.2022 р. у справі № 910/9714/22 позовну заяву було повернено з посиланням на пункт 1 ч. 5 ст. 174 Господарського процесуального кодексу України [1]. Як вказано в ухвалі, суд узяв до уваги, що позовна заява надійшла до суду на електронну пошту суду, тобто не у спосіб, що передбачений процесуальним законом. На думку суду Господарський процесуальний кодекс України не передбачає можливості звертатися до суду із позовними заявами в електронній формі шляхом надсилання їх на електронну пошту суду, навіть за умови підписання такого електронного листа (ЕЦП). Ця ухвала була оскаржена в апеляційному порядку. Однак Постановою Північного апеляційного господарського суду від 07.02.2023 р. у справі № 910/9714/22 апеляційна скарга залишена без задоволення [2].

При підготовці апеляційної і, в подальшому, касаційної скарги у справі № 910/9714/22 було з'ясовано, що ухвалою від 04.08.2022 р. у справі № 204/2321/22, провадження № 14-48цс22, Велика Палата Верховного Суду прийняла до розгляду цю справу саме з мотивів вирішення питання про можливість/неможливість прийняття до розгляду процесуальних документів, підписаних електронним цифровим підписом і поданих на електронну адресу суду [3]. При цьому Велика Палата обґрунтувала необхідність розгляду цього питання Великою Палатою наступним чином:

«Гарантування кожному права на судовий захист та заборона

обмеження в такому праві, в тому числі в умовах інтенсивної діджиталізації суспільства, пандемії коронавірусу COVID-19, повномасштабної збройної агресії проти України російської федерації та введення воєнного стану на всій території України, хоча б з точки зору найвищої соціальної цінності життя та здоров'я людини, спонукають до сприяння в забезпеченні плюралізму способів звернення до суду, а не їх обмеження судами.

Звернення особи до суду через офіційну електронну адресу суду з процесуальним електронним документом, який підписаним електронним цифровим підписом є належним та правомірним способом безпосереднього звернення до суду, який **НІЧИМ НЕ ВІДРІЗНЯЄТЬСЯ** від безпосереднього звернення до суду через канцелярію або традиційними засобами поштового зв'язку і має кваліфікуватися саме як безпосереднє звернення до суду.

Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень свідчить, що в практиці Верховного Суду сформувалося два підходи щодо допустимості/недопустимості звернення до суду з електронним процесуальним документом, який підписаний електронним підписом, шляхом направлення його на офіційну електронну адресу суду.

ПЕРШИЙ: звернення до суду з електронним процесуальним документом шляхом направлення його на офіційну електронну адресу суду є належним та допускається. Відповідний правовий висновок викладений в ухвалі Великої Палати Верховного Суду від 28.02.2019 р. в справі № 200/12772/18 (провадження № 14-99зц19), в постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 05.09.2019 р. в справі № 530/1727/16-ц (провадження № 61-47059сво18), у пунктах 48-49 Великої Палати Верховного Суду постанови від 26.02.2020 р. у справі № 522/3777/17 (провадження № 14-651цс19), у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10.06.2020 р. по справі № 226/1863/2018 (провадження № 61-45602св18), в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 30.03.2021 р. в справі № 530/544/16-ц (провадження № 61-17630св20) та в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 30.03.2021 р. в справі № 530/544/16-ц (провадження № 61-17630св20).

ДРУГИЙ: звернення до суду з електронним процесуальним документом шляхом направлення його на офіційну електронну адресу суду є неналежним та не допускається. Звернення з процесуальними документами в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом учасника справи через підсистему «Електронний кабінет», а спосіб звернення осіб, які беруть участь у справі шляхом направлення підписаних електронних документів на офіційну електронну

пошту судів не передбачений чинним процесуальним законодавством. Відповідний правовий висновок викладений у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 21.12.2019 р. по справі № 910/12245/19, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17.06.2020 р. у справі № 910/8423/19, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 10.02.2021 р. у справі № 9901/335/20 (провадження № 11-361заі20), у постанові Великої Палати Верховного Суду від 01.07.2021 р. по справі № 9901/76/21 (провадження № 11-137заі21), у пунктах 17-35 постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12.08.2021 р. у справі № 200/6370/20-а (адміністративне провадження № К/9901/33163/20) та у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 07.10.2021 р. у справі № 904/4137/20(210/1218/20).

Даний намір Великої Палати вирішити вказану проблему має безпосереднє відношення до розгляду касаційної скарги у згаданій вище справі № 910/9714/22. Так, ухвалою від 20.04.2023 року у цій справі Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду [4] зупинене касаційне провадження у цій справі до закінчення перегляду Великою Палатою Верховного Суду судових рішень у справі № 204/2321/22 та оприлюднення в установленому законом порядку повного тексту судового рішення, ухваленого за результатами такого розгляду. Отже, в країні «інтенсивної діджиталізації» суди не можуть визначитися з можливістю подавати процесуальні документи в електронній формі.

Література

1. Ухвала від 30 верес. 2022 р. Справа № 910/9714/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106539539>
2. Постанова від 07 лют. 2023 р. Справа № 910/9714/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108846700>
3. Ухвала від 04 серп. 2022 р. Справа № 204/2321/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105693941>
4. Ухвала від 20 квіт. 2023 р. Справа № 910/9714/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110364713>

Голяченко Іван, здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна

ІНСТИТУТ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ

Нещодавно Верховна Рада ухвалила закон про військове капеланство. Тепер кожний батальйон чи військова частина можуть мати свого військового священника, який буде здійснювати духовний супровід військових.

Інститут військового капеланства є одним зі стандартів НАТО, що запроваджується в українську військову систему. Військові капелани у країнах Північноатлантичного альянсу займають одне із важливих місць, бо турбуються про людину у військовому однострої. У США, наприклад, це один із дуже давніх військових інститутів, який був другим у структурі Збройних Сил після корпусу морської піхоти. Законодавчо їхня присутність заборонена тільки в арміях Китаю і Північної Кореї.

Військовий капелан – це не парафіяльний священник, який присутній у війську, військовослужбовець, що виконує функції капелана. На початку антитерористичної операції функції капеланів здійснювалися на волонтерських засадах, у подальшому їх правовий статус почав узаконюватися. Відповідно у 2016 році Міністерство оборони України затвердило положення «Про службу військового духовенства», а в подальшому Верховною Радою було прийнято закон «Про Службу у військовому капеланстві» [1], на підставі якого капелани отримали статус військовослужбовців.

Походження слова «капелан» відносять до IV століття, коли святий Мартин з міста Тура, будучи молодим солдатом, побачив жебрака, який не мав вбрання, щоб прикритися від холоду. Тоді святий розірвав надвоє свою солдатську накидку («капу») і одну половину віддав жебракові. Тієї ж ночі цей жебрак явився йому уві сні і сказав, що він – Ісус Христос. Після цього друга половина капи святого Мартина стала предметом вшанування у французькій армії. Для неї був створений похідний храм, який назвали «капелою», а священника, який служив у цьому храмі, почали називати «капеланус». У 742 або 743 році у місті Регенсбурзі (Німеччина) на першому східно-франкському соборі (Consilium Germanicum) було ухвалено рішення про участь священників у військовій службі, проте із застереженням про заборону носіння ними зброї і безпосередньої участі в бойових діях. З того часу й донині капелани є у більшості армій світу.

Капелани для України – це не щось нове: ще у період Запорізької Січі

була згадка про капеланів. Саме там була збудована переносна капличка. Із часом всюди, де була розташована Січ, будувався храм на честь Покрови Пресвятої Богородиці. Її свято стало днем Запорозької Січі. Коли козаки вирушали у похід, капличка разом зі священнослужителем рушала з ними. Саме той, хто супроводжував її, і називався капеланом. Він молився за бійців, благословляв на похід та відспівував загиблих [2].

Треба зазначити, що правовий статус капеланів був закріплений не тільки у внутрішньодержавних, а й у міжнародних законах. Так, згідно з Женевською конвенцією 1949 року священнослужителі не вважаються особами, які беруть участь у бойових діях, і зберігають свій статус, потрапляючи у полон, – їм має бути надане право продовжувати своє служіння серед полонених [3].

На сьогодні капелани діють у Збройних силах України, Національній Гвардії України, Державній прикордонній службі України. В Збройних силах України служить 200 капеланів УГКЦ, ПЦУ, протестантських конфесій, на волонтерських засадах діють також і мусульмани. Окремий батальйон, чи окрема військова частина зараз можуть мати окремого військового капелана [4]. Відповідні служби військового капеланства підпорядковуються безпосередньо Головнокомандувачу Збройних Сил України, Командувачу Національної гвардії України, керівникам інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Голові Державної прикордонної служби України. Військовим капеланом може бути громадянин України, який є священнослужителем зареєстрованої в Україні релігійної організації та отримав від керівного центру (управління) відповідної релігійної організації мандат на право здійснення військової капеланської діяльності. Обов'язковою вимогою для зайняття посади військового капелана є наявність вищої богословської освіти.

Відповідно до Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України військовий капелан зобов'язаний: здійснювати забезпечення організації та проведення молитов, богослужінь, благословень, урочистих і поминальних заходів та інших релігійних обрядів і культів, пов'язаних із задоволенням духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей; сприяти розвитку особистісних та колективних моральних якостей особового складу; популяризувати здоровий спосіб життя серед військовослужбовців, працівників та членів їх сімей; ознайомлювати військовослужбовців, працівників та членів їх сімей з основами релігійного вчення; виховувати у військовослужбовців, працівників та членів їх сімей толерантне ставлення до людей з іншим світоглядом та релігійними переконаннями; налагоджувати взаємодію з представниками релігійних організацій, які здійснюють діяльність у місцях дислокації військових частин, в інтересах задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей; брати участь у

реабілітації особового складу, який потребує психологічної допомоги; консультувати командування з релігійних питань.

Видача зброї та боєприпасів військовим капеланам забороняється.

Військові капелани не можуть бути залучені до чергувань, нарядів, проведення службових розслідувань та інших дій, несумісних з їхніми посадовими обов'язками та статусом священнослужителя [5].

Завданням капелана є ефективна взаємодія із військовослужбовцями, яка базується на тому, щоб уміти якісно полагодити і духовно зцілити військовослужбовців та військовозобов'язаних, допомогти людині самій знайти, як зцілити дійсність, яка зранена війною. Капелан має справді вміти бути поруч, щоби почути, молитися, підтримати. Це і мудрий порадник, і бойовий побратим. Як побратим, він скрізь і завжди поруч, як порадник – він апелює до певної системи цінностей в умовах жорсткої реальності, в умовах насилля, щоби не опуститися до рівня тваринних інстинктів.

Особливим питанням є проведення таємниці сповіді, яка завжди була важливою складовою етичної поведінки духовного наставника, саме тому і на війні вона має залишатись теж незмінним атрибутом діяльності капелана, що спілкується з військовим про його духовні проблеми. У наші часи відкритись людям стає все складніше через втрату нацією моральних орієнтирів, і саме священник залишається тією особистістю, якій українець може довіритись. Солдату в окопі важливо сповідатися не страхаючись, що капелан доповість усе почуте вищому військовому керівництву. Проте, оскільки не всі релігійні організації мають таїнство сповіді, право військового на конфіденційність інформації особистого характеру є недоторканною, охороняється законом й закріплена в п. 2 ст. 10, відповідно до якого військовий капелан має право не відповідати на запитання щодо фактів та обставин, які стали йому відомі під час сповіді» [6].

Ця норма захищає капелана від звільнення в разі тиску на нього вищого військового керівництва, з вимогою відкрити таємницю сповіді одного з військових. У п. 1 цієї ж статті сказано: «Інформація про особу, що стала відома військовому капелану під час здійснення військової капеланської діяльності, є конфіденційною» [1]. Таємниця сповіді є недоторканною й охороняється ч. 7 ст. 12 Закону України «Про попереднє ув'язнення», який забороняє оприлюднювати інформацію, отриману зі сповіді: «Таємниця сповіді є недоторканною і охороняється законом. Забороняється оприлюднювати, фіксувати технічними засобами та відтворювати будь-яку інформацію, отриману зі сповіді. Відомості, отримані зі сповіді, не можуть бути предметом досудового розслідування, досудового слідства чи кримінального провадження, використовуватися як доказ. Ніхто в жодному разі не може допитувати священнослужителя, перекладача чи іншу особу з питань, пов'язаних з конфіденційністю сповіді» [6]. Ця норма синхронізує законодавство України з відповідними міжнародними стандартами,

зокрема імплементує базові положення Європейських пенітенціарних правил, прийнятих на рівні Ради Європи.

Через служіння військового капелана Церква стає дуже близькою до українського воїна, може поділитися своїми дарами. Ми говоримо про забезпечення духовної стійкості, про задоволення духовно-релігійних потреб, як це визначає закон. Звичайно, ці потреби можуть бути різними у представників різних конфесій чи релігій. Чи, можливо, хтось вирішить, що у нього немає релігійних потреб. Але існують якісь загальнолюдські, духовні потреби, і тут капелан також має бути озброєний цілим рядом необхідних спроможностей, аби допомогти, підставити плече, бути справді якісно і ефективно поруч з українським воїном.

Зараз у протистоянні із росією капелани мають допомогти українському військовому сформувати його особистість та ідентичність захисника України. Якщо капелан фахово діє, то його вплив надзвичайно значний. Він має доступ до людського серця, до людської свідомості, і тому це має бути особа, яка відповідає всім фаховим вимогам. Це не просто пастир, який приїхав до війська з парафії. Капеланство потребує певного вишколу та формації

Література

1. Про Службу військового капеланства: Закон України від 30 лист. 2021 р. № 1915-IX. Дата оновлення: 19 бер. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20>

2. Чи потрібен армії військовий капелан? URL: <https://times.zt.ua/chy-potriben-armiyi-vijskovyj-kapelan/>

3. Карпенко О. Капеланство у світі. Церковна православна газета. 2009. № 7-8. URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/kapelanstvo-u-sviti/>

4. Ми повністю переходимо під натівські стандарти. Священник про капеланство. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/dopomagaiemo_ztsilyty_diysnist_zranenu_viynoju_kapelan_ugkts_pro_novu_zakon_i_misiyu_125723.html

5. Військова капеланська діяльність. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>

6. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 лип. 1993 р. № 3352-XII (в ред. від 03 бер. 2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text>

Заєць О.М., к.ю.н., доцент,
науковий співробітник відділу інтеграції науки, освіти та бізнесу
Державної установи «Інститут ринку і
економіко-екологічних досліджень НАН України», м. Одеса, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ІНСТИТУТУ СТРАХУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ РИЗИКІВ

Майже в усі історичні епохи були спроби зменшити нещастя, заподіювані збройними конфліктами. Не є винятком збройна агресія Російської Федерації проти України, яка розпочалася з окупації Криму в лютому-березні 2014 р., гібридної війни на Донбасі – з квітня 2014 р. та відкритого повномасштабного збройного вторгнення 24 лютого 2022 р. і супроводжується безпрецедентним знищенням цивільного населення, включаючи дітей, руйнуванням українських міст, культурних і духовних цінностей змушує керівництво країни і звичайних людей, в пошуках міжнародного захисту, справедливості та покарання агресора, апелювати до норм міжнародного права, щодо пошуків механізмів відшкодування завданих збитків через використання можливостей інституту страхування.

Це безумовно, вимагає підвищення ефективності застосування на практиці норм, що становлять його основу. Інакше кажучи, слід забезпечити належне впровадження норм Європейського законодавства до національної системи права. Переважно впровадження норм міжнародного права є прерогативою суверенних держав, що використовують для цього внутрішній організаційно-правовий механізм. Водночас сфера міжнародно-правового регулювання часто охоплює питання, розв'язання яких неможливе за допомогою національних заходів. Наявність цих двох складових формує механізм впровадження інституту страхування військових ризиків.

Впровадження норм міжнародного права охоплює різні сфери діяльності, починаючи від прийняття законодавчих заходів і завершуючи практичними питаннями, наприклад, впровадження певних методів і засобів відшкодування завданих збитків. Зазначимо, що механізм впровадження норм міжнародного права має ряд особливостей, які зумовлені факторами, як правового (юридична природа зобов'язань, що впливають зі специфіки предмета правового регулювання міжнародного права, а також його відмінності з точки зору матеріальної сфери застосування в часі та стосовно кола осіб), так і економічного характеру, які значною мірою впливають на ефективність правового регулювання, а отже і захист прав та свобод особи під час збройного конфлікту.

Інститут страхування від воєнних ризиків бере свій початок із

законодавства часів Першої світової війни, коли було створено агенцію для доповнення неадекватного страхування від воєнних ризиків, яке тоді було доступне на ринку комерційного страхування. Це агентство – Бюро страхування військових ризиків – мало повноваження страхувати американські судна, фрахт, вантаж і екіпаж від збитків або збитків, спричинених ризиками війни. Згодом це агентство було скасовано, і його функції щодо торговельного судноплавства почала виконувати Морська адміністрація, Департамент торгівлі.

Ризик – це поняття, універсальне в повсякденному вживанні. Це просто вираження потенціалу певної дії призвести до певної втрати. Але ризик також має конкретне та точне технічне визначення серед професійних аналітиків ризику. Для цієї спільноти ризик – це поєднання ймовірності події та її наслідків. Усвідомлення наслідків різних дій чи подій є явно необхідним для прийняття обґрунтованих рішень щодо громадської безпеки. Наприклад, якщо відбудеться розплавлення активної зони ядерного реактора, відбудеться масовий викид радіоактивності. Навіть якби це було стримано на атомній станції, громадська травма спричинила б тиск на закриття атомної промисловості, як це сталося в Японії. Ця ключова парадигма, яка висвітлювалася в літературі про ризики понад півстоліття, показує, що усвідомлення ймовірності несприятливої події також має бути важливим для тих, хто приймає рішення.

Страхування військових ризиків – це страховий поліс, який забезпечує фінансовий захист страхувальника від збитків внаслідок таких подій, як вторгнення, повстання, заворушення, страйки, революції, військові перевороти та тероризм.

Ті організації, які наражаються на ризик можливих раптових і насильницьких політичних потрясінь, є хорошими клієнтами для страхування військових ризиків. Наприклад, компанії, які працюють у політично нестабільних частинах світу, схильні до підвищеного ризику втрат у результаті військових дій. Страхування військових ризиків може покривати такі небезпеки, як викрадення людей та отримання викупу, саботаж, екстрена евакуація, травми робітників, тривала неприцездатність, а також втрата чи пошкодження майна та вантажу [1].

Галузі в авіаційній та морській сферах можуть мати конкретніші варіанти військового страхування, розроблені з урахуванням їх конкретних потреб. Наприклад, страхування від військових ризиків може компенсувати судновласнику повну вартість судна у випадках, коли уряд захоплює судно. Якщо військові дії змушують судно тимчасово затримуватися, страхування військових ризиків може покрити цю втрату часу.

Складність зі страхуванням військових ризиків полягає у нездатності страхової компанії точно оцінити можливий результат збитків і, отже, розрахувати відповідні страхові внески. Крім того, шкода від війни або

пов'язаної з нею діяльності може бути настільки величезною і непередбачуваною, що навіть високих премій може бути недостатньо для покриття шкоди, за яку несуть відповідальність страхові компанії. Це робить військове страхування невідомою величиною для страхових компаній з високим ризиком того, що поліс військового страхування може призвести до неплатоспроможності [4].

Отже, підводячи підсумки впровадження інституту страхування військових ризиків потрібно сфокусуватись на наступних висновках:

- страхування військових ризиків – це покриття збитків, що виникли внаслідок таких подій, як війна, вторгнення, повстання, заворушення, страйки та тероризм;
- страхування військових ризиків пропонується як окремий поліс, оскільки воно виключене зі стандартних страхових полісів через високі ризики;
- компанії, які працюють у країнах із високим рівнем ризику, є хорошими кандидатами на страхування від військових ризиків;
- страхування військових ризиків часто виключається зі стандартних полісів через нездатність страхових компаній точно прогнозувати збитки і, отже, стягувати відповідні премії.

Підсумовуючи, слід відзначити, що міжнародне право виробило особливий механізм імплементації норм цієї галузі. При цьому, цей механізм охоплює як національний так і міжнародний рівень, і включає нормативний і інституційний компоненти.

Література

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серп. 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 черв. 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text (дата звернення: 20.04.2023).

2. Мінекономіки України домовилось з MIGA про запуск механізму страхування інвестицій під час війни. URL: [https://www.me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=5990f3c1-873c-4b66-8ca0-b68f7f947f28&title=minekonomikiukraini domovilosz migaprozapuskmekhanizmu strakhuvanni ainvestitsiipidchasviini](https://www.me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=5990f3c1-873c-4b66-8ca0-b68f7f947f28&title=minekonomikiukraini%20domovilosz%20migaprozapuskmekhanizmu%20strakhuvanni%20ainvestitsiipidchasviini) (дата звернення: 20.04.2023).

3. Юлія Свириденко. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=7952042794866363&set=a.488851344518916> (дата звернення: 20.04.2023).

4. Zablodska I., Zaiets O. Current Problems of Implementation of International Norms on Regulation of the Institute of Insurance of Military Risks: Economic and Legal Aspect. *Central and Eastern European Legal Studies*. 2022. № 2. P. 187-199. URL: <https://eplopublications.eu/publication/print-edition/central-and-eastern-european-legal-studies-no-2-2022> (дата звернення: 20.04.2023).

Захарчук Руслан, здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ВОЛОНТЕРІВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Законами України «Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності» та «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності в 2015 та 2022 роках» були дещо розширені напрямки діяльності волонтерів в Україні. Відповідно дані законодавчі зміни були продиктовані початком збройної анексії окремих територій України. Саме від тоді, досить звична альтруїстична діяльність людей по наданню волонтерської допомоги почала набувати дещо іншого спрямування, а сама волонтерська допомога почала надаватися в часто небезпечних умовах волонтерами тим категоріям населення, яким була завдана шкода від такої агресії. Таким чином, воєнний стан став тим негативним фактором, який безумовно, ускладнив процес надання волонтерської допомоги та діяльність волонтерів, зокрема. Особливістю волонтерської діяльності в умовах воєнного стану стала тісна співпраця з Збройними силами України, підрозділами територіальної оборони, громадянами України, які постраждали від військових дій та іншими суб'єктами.

Частиною 2 Перехідних положень Закону України «Про волонтерську діяльність» встановлено, що у період дії воєнного стану в Україні та протягом шести місяців після його припинення чи скасування:

1) підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, відомчої підпорядкованості та прибутковості можуть залучати до своєї діяльності з надання медичної допомоги, реабілітаційної допомоги волонтерів (крім громадян Російської Федерації та Республіки Білорусь) виключно для надання безоплатної медичної допомоги, безоплатної реабілітаційної допомоги;

2) до підприємств, установ та організацій, які залучають до своєї діяльності з надання медичної допомоги, реабілітаційної допомоги іноземців та осіб без громадянства як волонтерів (крім громадян Російської Федерації та Республіки Білорусь), не застосовується вимога частини шостої статті 5 цього Закону щодо інформування центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності [1].

Таким чином, з огляду на запровадження особливого адміністративно-правового режиму воєнного стану законодавець запровадив більш м'які умови для залучення волонтерів до провадження волонтерської діяльності, що пов'язана зі станом здоров'я особи, яка отримує відповідну допомогу будь-якими суб'єктами незалежно від форми власності та відомчості. Тобто, правоохоронні органи також мають право залучати волонтерів у рамках надання волонтерської допомоги медичного характеру в період воєнного стану та шість місяців по його припиненню.

Законом України «Про волонтерську діяльність» визначено як один із напрямків волонтерської допомоги - надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України [1]. В той же час, Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначено, що правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2].

Взаємодія волонтерів з правоохоронними органами в умовах воєнного стану, на нашу думку, відбувається в наступних формах:

1) співпраця з працівниками правоохоронних органів щодо перевезення (евакуація) осіб, які знаходяться в зоні бойових дій до тимчасового прихистку;

2) надання медикаментів, донорство крові;

3) взаємна співпраця з зооволонтерами під час транспортування тварин;

4) надання спільної допомоги населенню внаслідок надзвичайних ситуацій природнього та техногенного характеру, боротьба з наслідками від них;

5) надання безоплатної гуманітарної допомоги, в т.ч. з-закордону товарів для військових за декларативним принципом;

б) забезпечення технічним обладнанням, одягом, бронежилетами,

автівками тощо.

7) забезпечення міжнародної комунікації.

Література

1. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квіт. 2011 р. № 3236-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 42. Ст. 435.

2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 11. Ст. 50.

УДК 342.951:351.82 + 32.019.51(043.2)

Криволап Є.В., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ВПЛИВ СТРАТЕГІЙ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА КІБЕРБЗПЕКИ НА ІНШІ БЕЗПЕКОВІ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

Розглядаються окремі питання впливу Стратегій інформаційної та кібербезпеки на інші безпекові стратегії України. Звертається увага, що протягом 2020-2021 рр. доктринальні положення щодо державної безпеки України у різних галузях державного і суспільного життя знайшли радикальне оновлення. Оскільки сфера інформаційної безпеки та кібербезпеки є сферою активного протистояння [1 та ін.], особливо в умовах агресивних дій російської федерації (рф) проти України, то дослідження поставленого питання є актуальним.

Згідно ч. 1 ст. 4 Закону України від 21.06.2018 року № 2469-VIII «Про національну безпеку України», державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, *інформаційної*, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, *кібербезпеки* України та на інші її напрями.

У пункті 45 Стратегії національної безпеки України пріоритетними завданнями правоохоронних, спеціальних, розвідувальних та інших державних органів відповідно до їх компетенції визначені: активна та ефективна протидія розвідувально-підривній діяльності, спеціальним *інформаційним операціям та кібератакам*, російській та іншій підривній пропаганді.

Серед викликів і загроз у сфері інформаційної безпеки Стратегія інформаційної безпеки України визначає, зокрема, збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній; інформаційна політика рф як загроза не лише для України, але й для інших демократичних держав;

деструктивний вплив соціальних мереж в інформаційному просторі; недостатній рівень медіаграмотності (медіакультури) в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій; інформаційні маніпуляції щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України тощо. Зазначається, що деструктивна пропаганда, поширення дезінформації як ззовні, так і всередині України застосовуються державою-агресором з метою підризу стійкості суспільства та інформаційної дестабілізації держави. Серед стратегічних цілей та напрямів реалізації Стратегії визначені, зокрема, протидія дезінформації та інформаційним операціям, насамперед держави-агресора, спрямованим, серед іншого, на ліквідацію незалежності України, повалення конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання національної, міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі та ненависті, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини... Окремо зазначається, що питання, пов'язані із кібербезпекою, визначаються Стратегією кібербезпеки України (від 26 серпня 2021 року № 447).

В Стратегії кібербезпеки України важлива роль приділяється кіберзагрозам саме в інформаційній сфері. Зазначається, що питома вага кіберзагроз зростає і ця тенденція в міру розвитку інформаційних технологій та їх конвергенції з технологіями штучного інтелекту в найближче десятиліття посилюватиметься. Кіберпростір разом з іншими фізичними просторами визнано одним з можливих театрів воєнних дій. Набирає сили тенденція зі створення кібервійськ, до завдань яких належить не лише забезпечення захисту критичної інформаційної інфраструктури від кібератак, а й проведення превентивних наступальних операцій у кіберпросторі, що включає виведення з ладу критично важливих об'єктів інфраструктури противника шляхом руйнування інформаційних систем, які управляють такими об'єктами. Рф залишається одним з основних джерел загроз національній та міжнародній кібербезпеці, активно реалізує концепцію інформаційного протиборства, базовану на поєднанні деструктивних дій у кіберпросторі та інформаційно-психологічних операцій, механізми якої активно застосовуються у війні проти України. Така деструктивна активність створює реальну загрозу вчинення актів кібертероризму та кібердиверсій стосовно національної інформаційної інфраструктури.

В Стратегії воєнної безпеки України передбачено, що всеохоплююча оборона України – це комплекс заходів, основний зміст яких полягає у: превентивних діях та стійкому опорі агресору на суші, на морі та в повітряному просторі України, протидії в *кіберпросторі* та нав'язуванні своєї волі *в інформаційному просторі*. Відзначається, що на національному рівні рф залишається воєнним противником України, який

здійснює збройну агресію проти України ... системно застосовує воєнні, політичні, економічні, **інформаційно-психологічні**, космічні, **кібер-** та інші засоби, що загрожують незалежності, державному суверенітету і територіальній цілісності України.

В пункті 3 Стратегії забезпечення державної безпеки визначено, що об'єктами забезпечення державної безпеки є державний суверенітет, конституційний лад, територіальна цілісність України, оборонний, економічний і науково-технічний потенціал, **кібербезпека, інформаційна безпека**, об'єкти критичної інфраструктури, державна таємниця та службова інформація. Відзначається, що РФ для реалізації власних стратегічних цілей в Україні, у тому числі компрометації її державності, продовжує гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні та інші засоби, кібератаки.

В пункті 15 Стратегії зовнішньополітичної діяльності України наголошується, що ця Стратегія буде реалізовуватися, зокрема, на принципі стійкості, тобто здатності держави і суспільства ефективно протидіяти загрозам будь-якого походження і характеру, зокрема збройній агресії, економічному тиску, політичній дестабілізації, **кібератакам, дезінформації** та іншим загрозам, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлювати рівновагу після криз. В Стратегії енергетичної безпеки наголошується на високих ризиках кіберзагрози/кіберінцидентів щодо об'єктів критичної інфраструктури енергетичного сектору.

Отже, прийняті у 2020-2021 рр. безпекові Стратегії України є логічно взаємопов'язаними документами, реалізація яких ґрунтується на застосуванні механізмів забезпечення інформаційної безпеки і кібербезпеки України.

Література

1. Діордіца І.В. Адміністративно-правове регулювання кібербезпеки України: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Запоріжжя, 2018. 518 с.

Кунєв Ю.Д., д.ю.н., професор,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Батраченко Т.С., к.ю.н., доцент,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна

ОБ'ЄКТ ПРАВОЗНАВСТВА: ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ

Питання щодо об'єкта правознавства є вихідним і має важливе теоретичне й методологічне значення для правової науки. Від того, наскільки правильно визначено питання об'єкта науки, залежить її ефективність, теоретична і практична значущість.

Дослідження об'єкта правової науки, або правознавства, має принципово важливе значення, тому що за допомогою даної категорії окреслюється коло явищ і процесів реальності, які пізнають юридичні науки, і недоліки у його визначенні тягнуть за собою помилки у процесі формування предметів науки.

У науковій літературі спостерігається недооцінка теоретичного та практичного значення питання.

В.М. Сирих запропонував розуміння об'єкта правової науки, її окремих галузей як сукупності норм права, юридичної практики і соціальної практики в тій частині, в якій вона обумовлює формування і розвиток права. Він вважає, що «специфіку об'єкта юридичної науки становить насамперед право як регулятор суспільних відносин класового суспільства». Відповідно до теорії класового суспільства основною категорією права й було обрано «суспільні відносини».

Г. Кельзен розглядав теорію права у двох аспектах: статичному й динамічному: статичний розглядає норми права; динамічний – правотворчу та правозастосовну діяльність [1].

Основні погляди на об'єкт правознавства сформовано достатньо давно.

Узагальнюючи погляди різних авторів, спадкоємців пострадянської правової системи на об'єкт пізнання правознавства, можна зазначити, що кожен з них слушний, але вони не пояснюють системний зв'язок категорій такого складного суспільного явища, як право, механізми дослідження й удосконалення практики або динаміки права, перспективи пізнання права.

Визначення об'єкта пізнання пов'язано із зарахуванням правознавства до певної групи наук. Розрізняють і протиставляють: (1) науки природничого типу, (2) науки, які стосуються діяльності, (3) нормативні дисципліни (на кшталт логіки і мовознавства), (4) ціннісні дисципліни, (5) інженерно-конструктивні дисципліни, (6) математику, (7) методичні дисципліни, (8) історію і (9) методологію; усе це різні форми організації знань, і, як правило, самі знання, що становлять зміст наук, розрізняються

за структурою. Їх розбіжність ґрунтується на різниці стосовно об'єкта знання і самих об'єктів [2].

Щодо юридичних наук, то їх доцільно зарахувати до наук, які стосуються діяльності з декількох причин: 1) сучасна теорія права створює переважно моделі відносин, які потім необхідно реалізовувати в діяльності, при цьому простежуються певні суперечності, для розв'язання яких слід нормувати моделі не відносин, а діяльності; 2) діяльність людей як суспільна категорія має системний характер, і її можна розглядати, в першу чергу, як систему, тим більше, що основи методології вже закладено розвитком людства та пізнання.

Загальноновизнано, що дослідник повинен у вихідному пункті мати уявлення про дійсну систему й структуру об'єкта, який він вивчає, і співвідносити з цим уявленням усі існуючі односторонні проєкції об'єкта – знання про нього. Відповідно, пропонуємо вважати: об'єктом вивчення, проєкції, оперування або реальним об'єктом правознавства суспільну діяльність (практику); ідеальним об'єктом – модель або теоретичну модель реального об'єкта, знання про діяльність, пов'язану з правом (теорію).

Узагальнення накопиченого матеріалу з даної проблематики підводить до висновку, що об'єкт не повинен обмежуватися тільки правовою матерією, але й не мусить вбирати в себе неюридичну матерію, а включати суспільну діяльність, яка безпосередньо пов'язана з юридичною матерією.

Тому об'єктом вивчення правознавства повинна бути суспільна діяльність людей, пов'язана з правом, або, – *теорія й практика правової організації суспільної діяльності*. Констатуємо, що Г. Кельзен був повністю правий, визначаючи об'єктом правознавства: норми права та правотворчу та правозастосовну діяльність [1].

Визначення «*правова організація*» має універсальний характер, який можна розглядати як складну категорію взаємодії права й держави, права й влади, права й закону, права й управління, закону й управління тощо, їх співвідношення.

Правова організація означає набуття певної якості за допомогою та у сфері дії права. Організація як універсальна ознака діяльності має процесуальну й структурну складову.

У контексті визначення об'єктом правознавства суспільної діяльності необхідно окреслити основні категорії теорії діяльності, які утворять методологічну основу дослідження правової науки.

Основні категорії теорії діяльності описано у працях Г.П. Щедровицького. Для того щоб отримати опис об'єкта, зокрема діяльності, при системному підході потрібно уявити систему у вигляді категорій: матеріал, механізм, конструкція, організованість, процес, структура, форма, які перебувають у категоріальних відносинах: процес – матеріал, процес – структура, структура – організованість, форма – матеріал

тощо, усе залежить від процедур аналізу об'єкта. Важливим є уявлення акту діяльності як системи, що складається з таких елементів: продукт діяльності; вихідний матеріал для перетворення; дії, що докладаються до матеріалу; зовнішньо виражені засоби, що використовуються для дій; знання, що фіксуються в спеціальних знакових формах; сам індивід (суб'єкт); його свідомість; його внутрішні засоби і здібності; мета діяльності, норми діяльності.

Визначення об'єктом правознавства діяльності не суперечить нормативістському підходу до праворозуміння, а поглиблює його, вносячи певні зміни щодо об'єкта «нормування діяльності (як системи) за допомогою нормативно-правових актів», дозволяє більш системно підходити до дослідження державно-правових явищ і процесів, вийти на нові горизонти щодо організації правової діяльності, використовуючи форми організації діяльності й мислення, викладені в СМД-методології через можливість: формалізувати основні моделі правової практики; дослідити основні зв'язки з іншими видами діяльності, які є визначальними для правової; створювати системи кооперації діяльності, пов'язані з правом, вийти на нові обрії під час досліджень з правової теорії і практики, зокрема використовуючи досягнення праксеології, синергетики, системології тощо [3].

Література

1. Кельзен Г. Чисте правознавство: Проблеми справедливості. Пер. з нім. О. Мокровольського. Київ, 2004. С. 86–87.
2. Щедровицкий Г.П. Системное движение и перспективы развития системно-структурной методологии. Обнинск, 1974. С. 18.
3. Кунєв Ю.Д. Об'єкт правознавства: системодіяльнісний підхід. Право України. 2008. № 3. С. 32–35.

УДК 342.9(043.2)

Машиніченко О.А., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Державний університет інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЙ КЕРІВНИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Формування конструктивної діяльності в сфері управління неможливе без наукового вивчення всіх аспектів такої діяльності, зокрема проблеми реалізації компетенції керівником підприємства, як невід'ємної частини

повсякденної роботи з управління підприємством. Але одного вивчення і дослідження цієї проблематики недостатньо, оскільки лише констатація наявності ризиків має теоретичне значення в науці управління.

Основним результатом таких досліджень мають стати вироблення практичних рекомендацій та пропозицій щодо підвищення ефективності реалізації компетенції керівника підприємства з позицій адміністративної науки.

Головним напрямом у діяльності з підвищення ефективності реалізації компетенцій керівника підприємства, який ми пропонуємо, є напрям механізмів підвищення ефективності управління підприємства.

Механізм підвищення ефективності управління підприємства – це комплексні заходи законодавчого, педагогічного, управлінського та соціального характеру, результатом яких є зменшення впливу фактора ризику в діяльності підприємства та унеможливлення або подолання негативного зовнішнього правового та інформаційного впливу на цю діяльність при виконанні завдань управління підприємством, згідно з вимогами чинного законодавства.

Метою практичного впровадження механізму в управлінську діяльність є знаходження можливостей для зменшення економічних та фінансових втрат.

Завданням діяльності механізму підвищення ефективності управлінської діяльності є, по-перше, подолання суперечностей правового та суспільного характеру в управлінні підприємством; по-друге, вироблення практичних рекомендацій щодо зниження наслідків негативного впливу економічного, фінансового та соціального характеру; по-третє, визначення меж практичних можливостей впливу й управління керівника підприємства. Так, основними елементами механізму підвищення ефективності управлінської діяльності є: а) законодавчий елемент; б) педагогічний елемент (спеціальної підготовки); в) аналітичний елемент.

У рамках досягнення мети потрібно виділити кілька галузевих механізмів, з допомогою яких можливо ефективно впливати на управління, як комплекс реалізації компетенції з метою підвищення їх ефективності.

Вважаємо, що галузевий механізм підвищення ефективності управлінської діяльності – це напрям дослідження й вироблення практичних рекомендацій з підвищення ефективності управлінської діяльності, який має власний методологічний базис та специфіку застосування в межах досягнення єдиної мети підвищення ефективності діяльності керівника підприємства.

Отже, в рамках галузевого механізму підвищення ефективності управлінської діяльності в управлінні підприємством головними складовими є законодавчий, педагогічний, управлінський та соціальний

елементи.

Основним об'єктом дії цих механізмів є управлінська діяльність керівника підприємства, який здійснює завдання управління підприємства в рамках виконання посадових обов'язків.

Визначена у межах дослідження діяльність управління професійного характеру в рамках виконання компетенцій, має єдиний сукупний наслідок – це ймовірність виникнення ситуації загрози підприємству внаслідок реалізації прийнятих рішень керівником підприємства, що лежать у площині економічних та фінансових ризиків підприємства і має правову та компетенційну спроможність їх подолання.

Компетенційна спроможність – це відповідно прийняття рішень в оперативному порядку.

Правова спроможність – це ймовірність настання юридичної відповідальності (адміністративного, господарського, дисциплінарного, кримінального, цивільного характеру) як наслідок виконання прийнятих рішень.

Фактично одним із основних елементів підвищення ефективності управлінської діяльності в діяльності підприємства незалежно від форми власності, є законодавчий елемент.

Законодавчим елементом є прийняття локальних нормативних актів підприємства та відповідно зміни до нормативних актів, що регулює компетенції керівника підприємства, для зниження рівня правових колізій у сфері управління підприємством.

Основними правовими актами, до яких можна внести відповідні доповнення, є Господарський кодекс України та КУпАП.

Відповідна стаття може мати номер 651 і назву «Компетенція керівника підприємства», а норма Кодексу встановить, що «керівник підприємства реалізує компетенцію, з урахуванням критеріїв економічної обачності та ділової репутації підприємства».

Ця норма може мати такий вигляд:

«Керівник підприємства при реалізації компетенції щодо управління підприємством, несе повну відповідальність в рамках процедур та регламентів управління, з урахуванням позицій економічної обачності та репутації підприємства.

Прийняте рішення не визнається виправданим, якщо воно спричинило порушення діючого закону та суперечило правилам, процедурам, алгоритмам управління та призвело до економічних або репутаційних втрат».

Вважаємо, що результат прийняття цих доповнень до Господарського кодексу дасть змогу встановити право керівника підприємства на прийняття рішень у нетипових ситуаціях, з урахуванням наявності такої правової норми.

До КУпАП доцільно внести доповнення у ст. 17 «Обставини, що виключають адміністративну відповідальність», змінивши її у такий спосіб: «Особа, керівник підприємства, що діяла в стані крайньої необхідності, необхідної оборони, умовах або ситуації загрози підприємству або була в стані неосудності, не підлягає адміністративній відповідальності».

Науково-педагогічний елемент підвищення ефективності управління передбачає заходи щодо наукових досліджень у сфері управління підприємством через розвиток категорій господарської обачності та поглядів на ділову репутацію. Методами педагогічного механізму підвищення ефективності управління виступатимуть загальні методи педагогічної діяльності, що передбачають виокремлення досліджень і вивчення феномену реалізації компетенції керівника підприємства, як самостійної гілки господарської діяльності в рамках юридичної науки.

Пропонуємо введення такого поняття як «управління господарською обачністю», що визначить та ідентифікує цей напрям досліджень серед інших галузей юридичної науки.

Пропонуємо під поняттям управління господарською обачністю розуміти комплексну галузь дослідження в рамках правових наук, що передбачає дослідження й вивчення специфіки феномена управління в діяльності підприємств і організацій незалежно від форми власності, а також визначає межі негативного впливу такої діяльності на розвиток господарських відносин в країні.

UDC 339.92(043.2)

Myronets O.M., PhD in Law, Assoc.Prof. of the department,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Shykeriava D.S., Seeker of the second (Master's) level,
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

SOME ASPECTS OF THE WORLD TRADE ORGANISATION'S REFORMING

In the current era of the world's development due to the constant increase of trading, the investigation of predictable direction to reform the World Trade Organisation seems to be quite important and scientifically significant.

The main organization that regulates trade relations between member countries is the World Trade Organisation. The WTO is one of the youngest international organizations, founded on 1 January 1995 due to the Uruguay Round of multilateral trade negotiations (1986-1994), signed in Marrakesh, Morocco [1].

It is really interesting to investigate the position of Xin Zhang concerning the

implementation of the WTO Agreements. He insists that the WTO Agreements establish a coherent and articulated approach to the implementation. The four mechanisms—capacity building, monitoring, supervision, and enforcement—consist of the key parts of the implementation framework, and serve the functions to ensure compliance and prevent non-compliance under four distinct but interactive modalities. Apart from the TPRM and the dispute settlement procedures that are traditionally categorized as the implementing measures, other instruments including technical assistance, notification, reporting, reviews and consultations are also employed to achieve the objective of compliance by Members. The political nature of the multilateral trading system illustrates the reluctance of the system to adopt radical reforms for strengthening the implementation powers, due to the difficulty of coordination and compromise among Members [2].

The EU has identified the following three areas as key for WTO deliberative engagement: 1. Trade policy and state intervention in support of industrial sectors. State interventions, such as subsidies, can be an important part of addressing policy challenges like the climate transition, but can also have impacts on trade and investment. 2. Trade and global environmental challenges. As WTO Members step up their efforts on the climate transition, there is a need to look at how measures are designed and their impact on trade. 3. Trade and inclusiveness. How to share the benefits of trade more widely, how to better link poorer developing countries into global supply chains, and how to better integrate stakeholders in the trade policymaking process are all issues which need discussion [3].

Analysing the WTO'S Contribution to the Challenges of Global Commons, Ngozi Okonjo-Iweala admits that the strong MC12 outcomes will, without doubt, become a foundation – a platform – for Members to build on to reinvent the WTO: a. One, to make the multilateral instrument for negotiations more effective, so that talks do not drag on for years without end. b. Two, to complement the multilateral track with plurilateral agreements and other important negotiating instruments among like-minded Members, who are working on new rules to underpin the digital economy as well as to facilitate foreign direct investment. c. Three, to improve special and differential treatment, with more successful developing countries opting out so that flexibilities can be concentrated on those that need them most. d. Four, to use the WTO as a forum to accelerate a just, rapid, and cost-effective low-carbon transition. e. Five, to forge rules and new agreements that make it easier for women and micro-, small-, and medium-sized enterprises to be included in regional and global value chains. f. And six, to meet WTO Members' target of restoring dispute settlement to full functionality by 2024 [4].

Therefore, the direction of reform in a feasible and practical sense should be the transfer to a combination of the incentive-based and the obligation-based

compliance models. The WTO should play a more active role in reforming the implementation framework in technical aspects. The Members, who are both the makers and the observers of the rule-oriented multilateral trading system, will have an ultimate decision on how to improve the degree of implementation of the WTO Agreements [2].

These changes, among others, are about making the WTO fit for the twenty-first century. The continuing reinvention of the WTO will not be easy. It will demand open-mindedness, compromise, and the political will to focus on long-term interests. WTO Members have already resumed their work to implement the outcomes of MC12 and will keep on working until the organization is reinvented—and more importantly, until it is put into a continuous change mindset that keeps pace with the rapid changes of the twenty-first century and beyond [4].

In conclusion, we have to underline that according to the Marrakesh Declaration of 15 April 1994, ministers affirm that the establishment of the World Trade Organization (WTO) ushers in a new era of global economic cooperation, reflecting the widespread desire to operate in a fairer and more open multilateral trading system for the benefit and welfare of their peoples [5]. Thus, the new world's challenges must be accepted by the organization to produce the most effective and legally supported mechanism for performing the organization's tasks in the continuous playing of its tremendously significant role in its sphere.

Literature

1. Загальна інформація про Світову Організацію Торгівлі. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94872f60-5734-4e7c-bcee-7873ffb2076d&title=ZagalnaInformatsiiaProSvitovuOrganizatsiiuTorgivliu> (date of access: 24 April, 2023).

2. Xin Zhang. Implementation of the WTO Agreements: Framework and Reform. *Journal of International Law and Business*. 2003. № 23. Issue 2. P. 383-432.

3. EU calls for WTO to address current policy challenges through focused deliberation. 22 February 2023. Brussels. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-calls-wto-address-current-policy-challenges-through-focused-deliberation-2023-02-22_en (date of access: 24 April, 2023).

4. Ngozi Okonjo-Iweala, The WTO'S Contribution to the Challenges of Global Commons. *Journal of International Economic Law*. 2023. Volume 26, Issue 1. P. 12–16. URL: <https://doi.org/10.1093/jiel/jgad005> (date of access: 24 April, 2023).

5. Marrakesh Declaration of 15 April 1994. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/marrakesh_decl_e.htm (date of access: 24 April, 2023).

Ольховік М.В., асистент,
Денисюк М.С., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРОЦЕДУРА ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРАВОВІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

Протягом останніх десятиліть політика глобалізації спричинила значний вплив на міжнародну арену та її інтеграційні процеси, що призвело до створення великої кількості світових та регіональних організацій, включаючи Європейський Союз (далі – ЄС). Цей союз є унікальним суб'єктом міжнародного права, який відрізняється високим рівнем розвитку та стабільності. Проте, для того, щоб стати його членом, потрібно успішно пройти складний шлях, який включає в себе численні правові та політичні аспекти.

Для дослідження правових та політичних аспектів процедури вступу, слід звернутися до Договорів про Європейський Союз та їх протоколів, актів європейського законодавства та судової практики Суду ЄС. Зокрема, у статті 49 Договору про ЄС передбачено механізм вступу, а саме положення про те, що: «Будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в ст. 2, та віддана їх поширенню, може подати заявку на набуття членства у Союзі. Європейському Парламенту та національним парламентам повідомляється про таку заявку. Держава, що подає заявку, надсилає її до Ради, що діє одностайно після проведення консультацій з Комісією та після отримання згоди Європейського Парламенту, який діє більшістю складу своїх членів. Умови прийнятності, що погоджені Європейською Радою, мають бути враховані. Умови приєднання та зумовлені ним зміни до Договорів, на яких заснований Європейський Союз, є предметом угоди між державами-членами та державою, що подає заявку. Ця угода подається на ратифікацію усіма державами, що є договірними сторонами, згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами» [1].

Аналізуючи вищезазначену статтю, можемо спостерігати симбіоз правового та політичного аспектів. З одного боку, перший передбачає дотримання порядку вступу, подання заяви, її розгляд та прийняття позитивного чи негативного рішення, проведення переговорів, підписання договору і набрання ним чинності. З іншого боку, другий аспект вказує на те, що єдиного бажання до вступу, гармонізації законодавства і дотримання порядку подання заяви недостатньо. Так, кожна держава, що претендує на членство, повинна відповідати встановленим критеріям, а саме:

– бути європейською (ст. 2 ДЄС);

- поважати і дотримуватися цінностей, на яких ґрунтується ЄС (ст. 2 ДЄС) [1];
- забезпечити стабільність інституцій, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та повагу і захист меншин («Копенгагенські критерії членства») [2];
- підтримувати та розвивати ринкову економіку, а також здатність протистояти конкурентному тиску й ринковим силам у межах ЄС («Копенгагенські критерії членства»);
- гарантувати спроможність взяти зобов'язання щодо членства, включаючи відданість цілям політичного, економічного та валютного союзу («Копенгагенські критерії членства») [3].

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок, що політичні та правові аспекти вступу до ЄС є складними та вимагають значних зусиль з боку країн-кандидатів. Втім, членство у ЄС може мати значний вплив на розвиток країн та їхнє місце в міжнародному співтоваристві. Якщо країна успішно виконає всі вимоги, вона може отримати доступ до значного фінансового пакету та бути частиною єдиного ринку зі споживачами та підприємствами на всій території ЄС. Отже, вступ до ЄС може бути важливим кроком для країни у її розвитку та інтеграції в міжнародному співтоваристві.

Література

1. Договір про Європейський Союз: Договір Європ. Союзу від 07 лют. 1992 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/153773_595905 (дата звернення: 24.04.2023).
2. Літра Л. Процедура прийняття до ЄС нових держав-членів. Перспектива розширення ЄС. 2016. URL: <http://studies.in.ua/pravo-es.html>.
3. Ковалів М.В., Тимчишин Т.М., Ніканорова О.В. Основи права Європейського Союзу: навч. посіб. Львів: Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2020. 212 с.

УДК 342.9(043.2)

Погосян Р.Е., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Науково-дослідний інститут публічного права, м. Київ, Україна

ТЕРМІНОСИСТЕМА ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

Логічно вважати, що більш загальним щодо поняття «ветеран війни» є поняття «ветеран». Передусім необхідно зазначити, що легальні та доктринальні визначення ветерана в правовому дискурсі принципово

відрізняються, причому на інтерпретацію змісту останніх істотно впливає пануюча у тій чи іншій країні правова культура і відповідно певні моделі статусу ветерана.

Незважаючи на різні культурно-історичні моделі статусу ветерана, що існують в різних країнах, у державах членах НАТО здебільше на доктринальному рівні дотримуються легального поняття ветерана, закріпленого в розділі 38 Кодексу федеральних нормативних актів США. Відповідно до цього акту ветераном є особа, котра дійсно пройшла військову, військово-морську або військово-повітряну службу та була демобілізована або звільнена від служби, але за умови, що військовослужбовець не був звільнений з ганьбою [1]. Тому при проведенні наукових досліджень на міжнародному рівні використовується саме «американізоване» поняття «ветеран» у значенні колишнього члена збройних сил будь-якого типу військ із різною тривалістю служби, який пройшов базове навчання і був звільнений (демобілізований) з армії внаслідок завершення терміну служби або за станом здоров'я [2].

Умовно узагальнюючи доктринальні правові поняття, пов'язані з статусом ветерана, зазначимо, що найвищу сходинку в цій терміносистемі посідає поняття «особа, яка має певні заслуги перед державою і тому потребує соціального захисту». Наступну ланку в цій ієрархії понять займає термін «ветеран», яким, зазвичай позначається шанована особа, яка має значний досвід у певній професії чи галузі, в тому числі й у військовій. Своєю чергою, це загальне поняття спеціалізується поняттям «військовий ветеран», який є колишнім військовослужбовцем. Військовий ветеран, який безпосередньо брав участь у війні (збройному конфлікті), визначається як «ветеран війни». На нижчих рівнях цієї терміносистеми національні розбіжності є значно істотнішими і тому поширювати ці рівні на всі, або більшість правових систем не уявляється можливим.

За чинним законодавством України виокремлюються такі категорії ветеранів, що мають однаковий правовий статус. До неї належать ветерани військової служби, Національної поліції України, податкової міліції, Бюро економічної безпеки України, державної пожежної охорони, Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України тощо.

Такими ветеранами визнаються громадяни України:

1) які бездоганно прослужили 25 і більше років у календарному або 30 та більше років у пільговому обчисленні (з яких не менше 20 років становить вислуга в календарному обчисленні) і звільнені в запас або у відставку відповідно до законодавства України або колишнього Союзу РСР чи держав СНД;

2) особи з інвалідністю I та II групи, інвалідність яких настала

внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, пов'язаних з виконанням обов'язків військової служби, служби у військовому резерві під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі й стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, чи при виконанні службових обов'язків по охороні громадського порядку, боротьбі із злочинністю та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

3) особи з інвалідністю I та II групи, інвалідність яких настала внаслідок захворювання, одержаного в період проходження служби, які мають вислугу 20 років і більше;

4) військові пенсіонери, нагороджені медаллю «Ветеран Збройних Сил СРСР» за законодавством колишнього Союзу РСР;

5) які бездоганно прослужили на військовій службі 20 і більше років у календарному або 25 та більше років у пільговому обчисленні і звільнені з військової служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України [3].

Особливий зміст має легальне поняття «ветеран війни» відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року, № 3551-ХІІ.

З огляду на те, що встановлення правового статусу ветеранів війни має давню історію, деякі поняття не є достатньо узгодженими з положеннями базового Закону від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ. Так, при проведенні соціологічних досліджень активно використовується поняття *ветеран антитерористичної операції (АТО) чи операції об'єднаних сил (ООС) (ветеран АТО/ООС)* у значенні військовослужбовець, який брав участь в антитерористичній операції чи операції об'єднаних сил, захищав територіальну цілісність України та був демобілізований у зв'язку із закінченням терміну служби або за станом здоров'я незалежно від терміну проходження служби та роду військ [4]. Все це вимагає вдосконалення терміносистеми правового захисту ветеранів війни як на законодавчому, так і на доктринальному рівнях.

Література

1. Code of Federal Regulations. The U.S. National Archives and Records Administration (2020). URL: <http://www.archives.gov/federal-register/cfr>.

2. Smith R.T., True G. (2014). Warring identities: Identity conflict and the mental distress of American veterans of the wars in Iraq and Afghanistan. *Society and Mental Health*, 4, 147–161. doi:10.1177/2156869313512212.

3. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24 бер. 1998 р. № 203/98-ВР. Відомості Верховної Ради

України. 1998. № 40-41. Ст. 249. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/98-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Артеменко А.Б., Батаєва К.В. Мілітарна ідентичність та соціальна адаптація ветеранів АТО/ООС: монографія. Харків: Вид-во ХГУ «НУА», 2022. С. 26-27.

УДК 342.9(043.2)

Соцька А.М., к.ю.н.,
заступник завідувача відділу Офісу Президента України,
старший викладач, Національна академія статистики,
радник Голови Національної Асамблеї людей з інвалідністю України,
м. Київ, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДСТАВ ВІДМОВИ ОСОБИ У ПРИЗНАЧЕННІ ЇЇ ОПІКУНОМ ПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

Правові засади призначення особи опікуном повнолітньої недієздатної особи визначено статтями 60, 63 та 64 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) [2].

Положення з цього питання містяться також у Правилах опіки та піклування, затверджених наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 травня 1999 р. № 34/166/131/88 (далі – Правила опіки та піклування) [1].

За змістом перелічених вище статей ЦКУ:

- опікуном може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Тут важливо зазначити, що стаття 35 ЦКУ передбачає можливість надання повної цивільної дієздатності особі, яка досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини, і насамкінець особі, яка досягла шістнадцяти років і бажає займатися підприємницькою діяльністю [2];
- опікун призначається переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах із підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна [2].

Акцентуємо, що положення про «врахування особистих стосунків» та про «можливість особи виконувати обов'язки опікуна», на нашу думку, є оціночними і, відповідно, на практиці їх застосування ускладнене або таке застосування має ризик бути суб'єктивним. Тому, було б правильним деталізувати відповідні положення, прописавши у ЦКУ норму про те, що

опікуном не може бути особа, яка не має можливості виконувати обов'язки опікуна, для прикладу, через територіальну віддаленість її місця проживання від місця проживання потенційного підопічного або через свій стан здоров'я (наявність, наприклад, психічних порушень), або через наявність в особи – потенційного опікуна статусу недієздатної чи обмежено дієздатної особи тощо;

– фізичній особі може бути призначено одного або кількох опікунів [2].

Тобто, наявність призначеного недієздатній особі опікуна не може бути підставою для відмови іншій бажаючій особі в призначенні її, для прикладу, другим чи третім опікуном. Однак варто враховувати наслідки подальшого виконання опікунських обов'язків щодо підопічної недієздатної особи кількома опікунами (наприклад, обов'язковість узгодження рішень щодо підопічного з іншими опікунами цієї особи);

– опікуном не може бути особа, поведінка та інтереси якої суперечать інтересам фізичної особи, яка потребує опіки [2];

– суд призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування [2].

Аналізуючи зазначені положення ЦКУ доходимо висновку, що людині може бути відмовлено в призначенні її опікуном повнолітньої недієздатної особи, якщо:

– по-перше, вона не має повної цивільної дієздатності;

– по-друге, особисті стосунки між потенційним підопічним та потенційним опікуном не сприяють можливому майбутньому виконанню опікунських обов'язків;

– по-третє, особа не має можливості виконувати опікунські обов'язки;

– по-четверте, поведінка та інтереси потенційного опікуна суперечать інтересам особи, яка потребує опіки;

– по-п'яте, відсутнє подання органу опіки та піклування про призначення особи опікуном недієздатної особи.

ЦКУ також містить обмеження щодо призначення особи опікуном, якщо така особа позбавлена батьківських прав і ці права не були поновлені [2]. Зазначене положення стосується призначення опікунів дітям, однак за відсутності відповідної конкретизації в статті 64 ЦКУ може бути використане й відносно осіб, які претендують на призначення їх опікунами недієздатних осіб.

Водночас пунктом 3.2 Правил опіки та піклування визначено додаткові до перелічених вище підстави відмови в призначенні особи опікуном повнолітньої особи. Зокрема опікунами не можуть бути особи, які:

– не досягли 18 років.

Процитоване положення суперечить ЦКУ, а отже не може застосовуватися;

– визнані в установленому порядку недієздатними або обмежено

- дієздатними;
- перебувають на обліку або лікуються в психоневрологічних та наркологічних закладах;
- раніше були опікунами чи піклувальниками та з їх вини опіку чи піклування було припинено;
- позбавлені батьківських прав;
- інтереси яких суперечать інтересам осіб, що підлягають опіці;
- засуджені за скоєння тяжкого злочину [1].

Враховуючи зазначене, вважаємо цілком обґрунтованими обмеження, пов'язані з позбавленням чи обмеженням дієздатності потенційного опікуна, його перебування або лікування у відповідних закладах, попереднім досвідом звільнення від повноважень опікуна, засудженням за скоєння тяжкого злочину.

Однак важливо зазначити, що передбачені в Правилах опіки та піклування додаткові обмеження стосовно призначення особи опікуном у разі взяття їх до уваги судом під час визначення з прийняттям рішення про відмову у призначенні особи опікуном можуть бути оскаржені, адже Правила опіки та піклування носять нижчу юридичну силу аніж ЦКУ. Водночас ЦКУ не містить норми про те, що підзаконними нормативно-правовими актами можуть встановлюватися додаткові, відмінні від закріплених у ЦКУ вимоги чи обмеження до осіб, які можуть бути призначені опікунами недієздатних осіб.

Важливо, що перелічені підстави беруться до уваги судом під час прийняття рішення про призначення особи опікуном недієздатної особи, а також можуть стати причиною для прийняття рішення про звільнення особи від повноважень опікуна. Звертаємо увагу, що в разі, якщо особа призначена опікуном і, для прикладу, її інтереси стали суперечити інтересам підопічного, це не є підставою для автоматичного позбавлення особи від обов'язків опікуна, адже з відповідного приводу приймається рішення суду (чи органу опіки та піклування, якщо опікун призначався до 22 березня 2005 року відповідним органом опіки та піклування). Однак за таких обставин орган опіки та піклування повинен вжити заходів щодо позбавлення опікуна його опікунських обов'язків і відповідного статусу.

Література

1. Про затвердження Правил опіки та піклування: наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 трав. 1999 р. № 34/166/131/88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text>.

2. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Ткаченко О.М., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ГАРАНТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В МЕХАНІЗМІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДРИМКИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі одним із пріоритетних напрямів державної політики є утвердження місцевого самоврядування, яке проголошене правом територіальної громади села, селища, міста самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1]. При цьому його становлення та розвиток є завданням не лише відповідних територіальних громад, а й держави, яка повинна створювати необхідні політико-правові, організаційні, матеріально-фінансові та інші передумови для його утвердження як однієї з підвалин демократичного ладу. Такий обов'язок держави випливає зі змісту відповідних положень Конституції України, згідно з якими: в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (ст. 7); держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування; витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою (ч. 3 ст. 142).

На законодавчому рівні відповідний конституційний обов'язок держави закріплений у Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» [2], згідно з яким: місцеве самоврядування в Україні має здійснюватися на основі принципу державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування (ст. 4); держава повинна фінансово підтримувати місцеве самоврядування, брати участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, гарантувати органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб (ч. 1 ст. 62).

Практична реалізація принципу державної підтримки місцевого самоврядування передбачає здійснення комплексу організаційних, правових, матеріально-фінансових та інших заходів, серед яких ключова роль має належати заходам, спрямованим на дотримання у діяльності органів державної влади системи гарантій місцевого самоврядування, визначених в Конституції та законах України. У загальному плані під цими гарантіями слід розуміти сукупність різноманітних умов і засобів, спрямованих на забезпечення права і реальної здатності територіальних громад та органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати

питання місцевого значення в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України. При цьому ці гарантії традиційно поділяються на: загальні гарантії, до яких належать економічні, політичні, соціальні, ідеологічні (духовні), та спеціальні (юридичні) гарантії місцевого самоврядування [3, с. 110-115; 4, с. 72-76].

Виокремлення загальних гарантій обумовлено передовсім тим, що місцеве самоврядування в Україні здійснюється не ізольовано, а в конкретних соціально-культурних, економічних, політичних, ідеологічних умовах, які можуть справляти як позитивний, так і негативний вплив на процеси його становлення та розвитку.

З цих позицій під загальними гарантіями місцевого самоврядування слід розуміти закріплені в Конституції України соціально-економічні, політичні, ідеологічні (духовні) засади та цінності, які: служать підвалинами розвитку місцевого самоврядування; забезпечують відповідну стабільність інститутів місцевого самоврядування та їх вдосконалення та розвиток; створюють реальні передумови та можливості для реалізації органами місцевого самоврядування повноважень, визначених Конституцією і законами України.

Спеціальні (юридичні) гарантії місцевого самоврядування – це система взаємопов'язаних правових засобів (механізмів), спрямованих на забезпечення права і реальної здатності територіальних громад та органів місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України. Зокрема, до системи спеціальних (юридичних) гарантій належать: 1) гарантії, спрямовані на забезпечення правової самостійності місцевого самоврядування; 2) гарантії, спрямовані на забезпечення організаційної самостійності місцевого самоврядування; 3) гарантії, спрямовані на забезпечення фінансово-економічної самостійності місцевого самоврядування; 4) судові та інші правові форми захисту прав місцевого самоврядування. У свою чергу юридичні гарантії можуть поділятися на конституційні гарантії та гарантії, закріплені на рівні законів.

На конституційному рівні загальні гарантії місцевого самоврядування закріплені в статтях 1, 5, 7, 8 Конституції України, згідно з якими: Україна є демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1); носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ; народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ст. 5); в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (ст. 7); в Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ст. 8).

До спеціальних конституційних гарантій слід віднести положення

розділу XI Конституції України, згідно з якими: місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (ст. 140); матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад (ст. 142); рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду (ст. 144); права місцевого самоврядування захищаються в судовому порядку (ст. 145).

Зазначені конституційні гарантії дістали відповідний розвиток у ст. 71 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», яка має назву «Гарантії місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб». За змістом цієї статті суть цих гарантій полягає в: 1) самостійній реалізації органами та посадовими особами місцевого самоврядування наданих їм повноважень (ч. 1); 2) забороні на втручання органів виконавчої влади та їх посадових осіб у законну діяльність суб'єктів самоврядування (ч. 2); 3) покладенні на місцеві державні адміністрації обов'язку повідомляти відповідні органи та посадових осіб місцевого самоврядування про розгляд ними питань «які зачіпають інтереси місцевого самоврядування» (ч. 3); 4) наданні органам та посадовим особам місцевого самоврядування права на звернення до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування (ч. 4). При цьому слід зазначити, що система юридичних гарантій місцевого самоврядування цим переліком, не вичерпується, оскільки цей Закон містить чимало інших положень, спрямованих на забезпечення його правової, організаційної та фінансово-економічної самостійності.

Таким чином, сталий розвиток місцевого самоврядування неможливий без його підтримки з боку держави, яка, проте, багато в чому не виконує свого соціального призначення в частині правового, організаційного та фінансово-економічного забезпечення його розвитку. Його становлення гальмується низкою невирішених проблем, пов'язаних з недосконалістю існуючої нормативно-правової бази. Це зокрема, відображається у: відсутності відповідних законів, спрямованих на реалізацію низки норм Конституції України з питань місцевого самоврядування; відсутності чіткого розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; внутрішній неузгодженості та безсистемності законодавства України про місцеве самоврядування; відсутності належних гарантій фінансово-економічної самостійності місцевого самоврядування; недосконалістю системи судового захисту його

прав та інтересів.

Так, досі не завершений процес становлення системи законодавства про місцеве самоврядування відповідно до вимог Конституції України та Європейській хартії місцевого самоврядування. Зокрема, йдеться передусім про закони, необхідність прийняття яких випливає безпосередньо зі змісту відповідних положень Конституції України, але які досі не прийняті. До них слід віднести закони про місцеві референдуми, про адміністративно-територіальний устрій України. Крім того, у системі законодавства України існує чимало інших законів, які хоч і були прийняті після набуття чинності Конституції України, але які потребують відповідного оновлення з урахуванням сучасних реалій державно-правового розвитку та вимог Конституції України. Йдеться про закони «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про столицю України – місто-герой Київ», «Про службу в органах місцевого самоврядування» та чимало інших законодавчих актів, про що незмінно наголошувалося в спеціальній літературі [5, с. 89; 6, с. 41].

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 чер. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Муніципальне право України: підручник / В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицький, М.О. Баймуратов та ін.; за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

4. Корнієнко М.І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання: навч. посіб. Київ: Алерта, 2005. 144 с.

5. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 576 с.

6. Борденюк В.І. Деякі концептуальні підходи щодо децентралізації державної влади у контексті конституційної реформи / Конституційна реформа в Україні: новий етап та сучасні виклики. Київ, 2015. С. 38-53.

Устинова І.П., к.ю.н., доцент,
Бабушкін Д.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ВАЛЮТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Насамперед, валютне законодавство – це певна система нормативно-правових актів, які містять норми, які закріплюють режим здійснення валютних операцій на території України, компетенцію державних органів і функції банків у регулюванні валютних операцій, права та обов'язки суб'єктів валютних відносин. Аналізуючи законодавство, різноманітні наукові праці та інші джерела інформації можна виділити, що валютне законодавство України розвивається під призмою тенденції валютної лібералізації. Розвиток у такому напрямку можна побачити на прикладі прийняття Закону України «Про валюту і валютні операції», який був прийнятий у рамках зобов'язань України щодо імплементації в законодавство принципів регулювання руху капіталів Європейського Союзу. За даним нормативно-правовим актом можна сказати, що Національний банк України відмовився від системи тотального валютного контролю щодо кожної валютної операції, що означає розвиток лібералізації валютного законодавства України, який привносить значний позитивний вплив щодо інвестиційної сфери України та умов побудови та розвитку бізнесу у державі [1; 2, с. 121; 3, с. 53].

Проте, у здійсненні даних процесів є свої недоліки такі як: укріплення доларизації на території України, що не призводить до укріплення національної валюти. А саме наразі гривня є досить нестабільною та має зростання темпів інфляції, тому в основному перевага надається тій іноземній валюті, яка є резервною у світі, або до якої зберігається висока довіра, а саме на території нашої країни це долар. Здійснення даного укріплення може призводити до багатьох негативних наслідків таких як: втрата банками монетарного важеля управління, що призведе до ускладнення реалізації грошово-кредитної політики; зниження фіскальної політики; не укріплення національної валюти за рахунок вибору іноземної валюти, що призводить до знецінення гривні [4, с. 36].

Слід додати, що з розвитком лібералізації створюються певні умови для здійснення дій щодо відмивання доходів, отриманих нелегальним шляхом. Тому з огляду на це уряд повинен здійснювати проведення лібералізації економіки разом із елементами посилення фінансового моніторингу та інших дій з приводу боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним

шляхом.

Проаналізувавши та виділивши основні переваги та недоліки сучасного стану валютного законодавства України можна виділити, що основними шляхами та перспективами розвитку даного законодавства для подальшого розвитку є: зниження ступеня доларизації за допомогою підтримки стійкості національної валюти; посилення фінансового контролю за виводом капіталу в офшори та іншими діями щодо відмивання доходів; створення привабливих умов для утримання населенням національної валюти в банківській системі України [5, с. 10].

Отже, сучасне валютне законодавство України розвивається відповідно до європейських стандартів та тенденції валютної лібералізації. З огляду на це можна сказати, що окрім даних заходів, які спрямовані на створення привабливих умов інвестування в нашу державу, важливими завданнями, які висвітлені у законодавстві та постають загалом, є відновлення курсової стабільності національної валюти та зменшення впливу долара як більш впливової валюти у сфері української економіки; створення ефективного механізму фінансового моніторингу щодо дій, пов'язаних з відмиванням доходів та інші задачі. Тому для подальшого розвитку валютного законодавства потрібна постійна актуалізація законодавства та нормативної бази Національного банку України для розвитку разом із сучасними тенденціями розвитку валютного законодавства європейського світу.

Література

1. Довідкова інформація поняття валютного законодавства. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS000088>
2. Гарбінська-Руденко А.В. Валютне законодавство України в умовах валютної лібералізації. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. № 15. С. 119-126.
3. Бурковська А., Шевченко В. Особливості валютного регулювання в Україні. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». 2019. № 17. С. 50-54.
4. Болдова А.А., Болдова Ю.А. Деякі аспекти розвитку валютного ринку в Україні. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби. 2019. С. 33-45.
5. Лавров Р.В., Садчикова І.В., Середюк І.О. Сучасні тенденції валютного регулювання в Україні. Економіка та держава. 2019. № 8. С. 4-11.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІЙСЬКОВОЇ ЦЕНЗУРИ В УКРАЇНІ

Свобода думки і слова, вільного вираження своїх поглядів і переконань є наріжним каменем прав і свобод громадян в демократичному суспільстві. Так, у статті 15 Конституції України прямо вказано: «Цензура заборонена». Однак у статті 34 Конституції України зміст даної норми викладений більш гнучко: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав **може бути обмежене законом** в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя». На випадок воєнного або надзвичайного стану стаття 64 Конституції України передбачає: «...В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції. Як видно, гарантії ст.ст. 15 та 34 Конституції України не потрапляють під неможливість обмежень у період воєнного або надзвичайного стану, що є конституційним обґрунтуванням запровадження військової цензури у період воєнного або надзвичайного стану.

В період воєнного стану юридичною базою для запровадження військової цензури вважається ст. 8 Закону України (ЗУ) «Про правовий режим воєнного стану», а також ст. 114-2 Кримінального кодексу (КК) України (в редакції ЗУ від 01.04.2022 року № 2178-ІХ «Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації») [1]. Так, згідно п. 11 ст. 8 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» військовому командуванню разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) надані повноваження регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також

використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі.

В порядку реалізації цієї норми Головнокомандувачем Збройних Сил України (ЗСУ) 03.03.2022 року виданий Наказ № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» (із змінами, внесеними згідно з наказом № 196 від 12.07.2022), яким (наказом) [2], зокрема, затверджений Алгоритм роботи з акредитованими представниками засобів масової інформації під час дії правового режиму воєнного стану; Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії ЗСУ, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану; Порядок акредитації представників засобів масової інформації під час дії правового режиму воєнного стану; Правила роботи представника засобу масової інформації у районі ведення бойових дій; Форма для проходження акредитації; Форма прес-карти. Затверджений Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії ЗСУ, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану, включає: 1). Найменування військових частин (підрозділів) та інших військових об'єктів в районах виконання бойових (спеціальних) завдань, географічні координати місць їх розташування. 2). Чисельність особового складу військових частин (підрозділів). 3). Кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання. 4). Описи, зображення та умовні позначки, які ідентифікують або можуть ідентифікувати об'єкти. 5). Інформацію щодо операцій (бойових дій), які проводяться або плануються. 6). Інформацію щодо системи охорони та оборони військових об'єктів та засобів захисту особового складу, озброєння та військової техніки, які використовуються (крім тих, які видимі або очевидно виражені). 7). Порядок залучення сил та засобів до виконання бойових (спеціальних) завдань. 8). Інформацію про збір розвідувальних даних (способи, методи, сили та засоби, що залучаються). 9). Інформацію про переміщення та розгортання своїх військ (найменування, кількість, місця, райони, маршрути руху). 10). Інформацію про військові частини (підрозділи), форми, методи, тактику їх дій та способи застосування за призначенням. 11). Інформацію про проведення унікальних операцій із зазначенням прийомів та способів, що використовувались. 12). Інформацію про ефективність сил і засобів радіоелектронної боротьби противника.

13). Інформацію про відкладені або скасовані операції. 14). Інформацію про зниклий або збитий літак, літальний апарат, зникле судно та пошуково-рятувальні операції, які плануються або проводяться. 15). Інформацію про планування та проведення заходів забезпечення безпеки застосування військ (дезінформація, імітація, демонстративні дії, маскування, протидія технічним розвідкам та захист інформації). 16). Відомості про проведені інформаційно-психологічні операції, ті, що проводяться, а також плануються. 17). Інформацію, яка має на меті пропаганду або виправдання широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України.

Крім того, вже у період широкомасштабної війни РФ проти України криміналізоване як незаконне несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення ЗСУ чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 114-2 Кримінального кодексу України).

Література

1. Які обмеження та особливості роботи медіа діють в Україні під час великої війни. URL: <https://detector.media/infospace/article/203615/2022-10-11-yaki-obmezheniya-ta-osoblyvosti-roboty-media-diyut-v-ukraini-pid-chas-velykoi-viyny/>

2. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану: Наказ № 73. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf

УДК 342.4(043.2)

Iurynets J.L., Doctor of Laws, Professor,
Prokopiuk D.O., student,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

CORRELATION BETWEEN THE CONCEPTS OF CONSTITUTIONALISM AND CONSTITUTIONAL LAW

We know that every state has its own Constitution. For tens of years, they could be changed depending on certain situations, the progress of the state and society. This is the main and main law of any state, which provides for the declaration of the rights and freedoms of citizens and their guarantee. The Constitution contains all the laws that citizens must obey. Thus, it ensures legal order in each state. But let's consider such a concept as constitutionalism. Constitutionalism is a political and legal phenomenon, the legal (juridical) essence of which is determined, first of all, by the normative and legal basis of this system, represented by the Constitution.

This concept supports the rule of law as a basic principle of governance. It all started thanks to the ancient Greek constitutions, which are known thanks to Aristotle. And later in Ancient Rome, various types of imperial decrees appeared, which were called constitutions. Closer to the modern idea of constitutional acts are the constitutional ideas of the Declaration of Human and Citizen Rights [1].

In order to understand the benefits of constitutionalism, we need to know its content, functions, and the foundations of the theory of constitutionalism.

In terms of content, it is constitutional construction, implementation of the constitution and its protection, and in terms of form, constitutionalism mediates the state and social order, forms of direct people's power, the state, etc.

As for the normative and legal foundations of constitutionalism, here they are determined by the constitution as the highest legal force. The Basic Law of the state regulates the most important social relations and has its own structure, a special procedure for adopting and making changes. The system of constitutionalism functions as a regime of exact and unwavering observance of the constitution and other constitutional and legal acts by all subjects.

Constitutionalism can function only when the values and provisions of the Constitution are consistently and consistently implemented in the practical activities of public authorities and their officials, public associations - that is, when a strong constitutional legal order is established [2].

Let's talk about constitutional law. What is constitutional law?

This is a branch of law that constitutes a set of legal norms that establish the foundations of legal norms.

The main subject of legal regulation of the constitutional law of Ukraine is social relations that arise and operate in the process of exercising power by the people of Ukraine.

The constitutional law of Ukraine is a fundamental and leading branch of law. This science studies the operation of constitutional law, the implementation of its norms and principles, finds patterns of its development, and usually formulates practical advice for the purpose of improving constitutional-legal relations.

Regarding the main approaches to understanding constitutional law. According to the classical approach, constitutional law is a constituent part of public law. Its main subject is the relationship of power, the participants of which are in the relationship "ruler - subordinate". This approach assumes that constitutional law provides legitimization of state intervention in private life for the purpose of protecting public interests. Due to this, the constitutional status is established. According to the post-classical approach, constitutional law has a broader scope than public law. In particular, constitutional law determines the degree of legitimacy of state intervention in private autonomy. The relationship between political institutions and public power is considered on the basis of autonomy. Constitutional law is non-partisan, state policy is subject to law, thus

the state is separated from the party apparatus. In the sphere of private law, constitutional law determines the balance of public and individual interests. The basis for this can be freedom of contract, which provides for the good faith of a person entering into a legal relationship. A private person must prudently determine the patterns of his behavior in order to minimize the negative consequences of his activities [3].

So, let's summarize the above. We understood that constitutionalism is a philosophical concept that recognizes legal authority and the rule of law as the main principles of legal regulation in society. From this it is concluded that constitutional law is the leading branch of public law in the national legal system. Its main idea is to strengthen the sovereignty of the Ukrainian people, ensure the principle of the rule of law, the formation and development of civil society and key democratic values. We can also conclude that the Constitution of Ukraine is the main source of modern constitutional law. But we can also see Constitutional norms and principles in other sources, primarily in constitutional laws - those that make changes and additions to the Constitution. The main thing to remember is that the structure of a constitutional and legal norm is its internal composition, the relationship of its three elements: hypotheses, dispositions and sanctions. "This science connects political, ideological, prognostic and communicative functions [4].

Literature

1. Конституціоналізм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Савчин М.В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Ужгород: РІК-У, 2018. 440 с.
3. Конституціоналізм, конституція, конституційне право та їхні взаємозв'язки: загальна характеристика. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23880/Koziubra_Konstytutsionalizm_konstytutsiia_konstytutsiine_pravo_ta_yikhni_vzaiemozviazky_zahalna_kharakterystyka.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Поняття, предмет і джерела конституційного права України. URL: <https://buklib.net/books/22778/>

УДК 342.7(043.2)

Білан В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Чулінда Л.І., к.ю.н., доцент

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний світ розвивається та прогресує щодня. Наразі суспільство має

багато прав, можливостей та перспектив. Будь-яка країна має свої особливості, надзвичайно талановитих і працелюбних людей. Кожна суверенна держава найбільше цінує і дбає про своїх громадян, які роблять усе для того, аби держава процвітала й розвивалася. Українці – вільний, незламний та сильний духом народ. Останній рік українці згуртувалися, як ніколи, адже агресивна РФ здійснила жорстокий напад на суверенну територію нашої держави, маючи за пріоритет владу та вигоду, а не життя людей та мир, життя України та українців змінилося.

Серед масових порушень прав людини найнезахищенішим виявилось право на життя. Здавалося б, це дикість у демократичному сучасному світі XXI століття, проте для України – це сувора реальність буття. Наша держава бореться за право на життя, проте щодня країна-терорист знищує не тільки військові об'єкти, критичну інфраструктуру, а й мирне населення, сотні тисяч ні в чому не винних громадян, які загинули через чийсь наказ. Десятків тисяч загиблих дітей, немовлят, та тих, хто ще не народився – не стало, хтось просто захотів забрати їхнє життя.

Сьогодні актуальність і важливість права на життя людини, його реалізація і захист є очевидними, адже без такого фундаментального права всі інші права перестають мати будь-яке значення. Життя – це передумова реалізації всіх прав і свобод людини. Дане право знаходить своє закріплення у всіх договорах з прав людини, є частиною міжнародного права. Життя є фундаментальним правом людини, найважливішою цінністю.

Кожна людина – це особистість, яка має права та обов'язки. У Загальній декларації прав людини зафіксовано вимоги для дотримання прав та свобод людини. Якщо детальніше розглянути дії московії стосовно України, то можна зауважити, що порушено багато статей цього документа. Наприклад, стаття 2: «Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті»; стаття 3: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність»; Стаття 5: «Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання» [1].

Військовий напад Росії на Україну є грубим порушенням Статуту Ради Європи та Європейської конвенції з прав людини. Стаття 2 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод стверджує,

що право кожного на життя охороняється законом. Це означає, що над державою тяжіє обов'язок зробити все для того, щоб людське життя перебувало у безпеці [2]. Стаття 27 Конституції України констатує: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини» [3]. Воєнні дії, які розпочалися 24 лютого 2022 року в різних частинах України, створюють реальний і триваючий ризик серйозних порушень прав цивільного населення.

В умовах війни практично беззахисним є основне право людини – право на життя. Вбивства й тілесні ушкодження, викрадення людей на захоплених територіях і примусове вивезення, катування та нелюдське поводження, зґвалтування та інші форми насильства – є прямим порушенням як права на життя, так і прав на гідність та недоторканність. Порушуються і права людини на охорону здоров'я, неможливість доступу до медицини, завдання шкоди здоров'ю внаслідок травмувань тощо. Порушенням прав людини також можна вважати пошкодження або руйнування майна, а також те, що людина внаслідок війни була позбавлена власної домівки чи не могла виїхати із окупованих територій. Порушені зелені коридори та сотні тисяч домівок зруйновані внаслідок російської агресії.

Звірське знущання окупантів над українським мирним населенням переходить всі можливі грані. Тортури, гвалтування, масові розстріли, побої та розграбування поселень. Знищення усього живого на окупованих територіях. Багато протиправних дій, які відбуваються в ході збройних конфліктів, заборонені Женевською конвенцією та багатьма іншими нормативними договорами. Але російську владу це не зупиняє, вони продовжують звірства над українським народом. Російська армія безжально знищує нашу квітучу землю, вбиває її мирних жителів, руйнує міста.

Під час війни незахищеними є діти, вони можуть бути розлучені із батьками, втратити доступ до освіти, медицини тощо, а це є порушенням прав дитини. Російський уряд керує розгалуженою мережею з десятків таборів, де утримуються тисячі українських дітей з початку повномасштабної війни проти України. 17 березня 2023 р. Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт президента РФ Володимира Путіна та уповноваженої при президенті РФ з прав дитини Марії Львової-Белової, яких звинувачують в незаконній депортації населення та дітей з території України до Росії [4]. У суді вважають, що існують достатні підстави вважати, що Путін несе індивідуальну кримінальну відповідальність за вказані злочини через безпосередню участь, дії спільно з іншими людьми або ж через неспроможність здійснювати належний контроль над цивільними та військовими підлеглими, які вчиняли такі дії або допускали їх вчинення.

Отже, Україна – незламна та вільна, і вона виборює своє право на життя. Впевненість в тому, що рано чи пізно РФ заплатить за всі звірства, які були вчинені в Україні, є. Проте Україна досить багато втратила та продовжує втрачати. РФ порушує всі можливі права людини в Україні під час воєнної агресії. Українська міць – незламна та непереможна, український народ витримає все.

Література

1. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 16.03.2023).

2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

4. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and?fbclid=IwAR0nGUmKFEJFyz1yebHaDKXOBtR3vQjinjCpn e2GNnN9AdwGmhm2IE8YxU>.

УДК 340(477)(043.2)

Землянкіна М.П., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Устинова І.П., к.ю.н., доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ

Для сучасної європейської системи прав людини неабиякого значення набула Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, яка була прийнята ще у 1950 році і стала одним із найвидатніших юридичних документів для всіх країн цивілізованого світу. Це основний документ Ради Європи, а головним її завданням є захист прав людини і забезпечення механізмів реалізації цих прав.

Україна, яка в листопаді 1995 року вступила до Ради Європи, ратифікувала дану Конвенцію 17.07.1997 р., тим самим визнала та взяла на себе зобов'язання дотримуватися усіх положень, що були передбачені цим документом і почала впроваджувати в національну правову систему норми і стандарти, передбачені в Конвенції [1]. Пріоритетним напрямом правового розвитку держави було визначено захист прав людини. Указом

Президента України про Національну стратегію у сфері прав людини № 119/2021 від 23 березня 2021 року це положення було підтверджено. В офіційному повідомленні щодо оприлюднення Указу було зазначено, що стратегія спрямована на об'єднання суспільства у питаннях, що стосуються цінностей, свобод та прав людини і, в свою чергу, захищаються та забезпечуються на основі принципів рівності та антидискримінації [2]. Ця стратегія має забезпечити та запровадити системний підхід до забезпечення прав і свобод людини, сприяти узгодженню дій органів місцевого самоврядування та державних органів, бізнесу та громадянського суспільства, а також сприяти створенню в державі ефективного механізму для реалізації прав та свобод людини та їх захисту.

Важливим є той факт, що реалізація даної Стратегії має наслідком забезпечення виконання міжнародних договорів України у сфері прав людини та активізацію питань, пов'язаних із систематизацією національного законодавства у сфері дотримання прав людини. Одним із прикладів такого контролю є практика Європейського суду з прав людини. Агресивне вторгнення РФ на територію України безумовно змусило пристосовуватися до нових реалій та оперативно адаптувати правову сферу для максимально дієвого врегулювання усіх суспільних відносин, зокрема, у сфері захисту прав людини.

На сьогоднішній день для України та інших країн-членів Ради Європи практика звернень до Європейського суду з прав людини стала досить поширеною. При цьому існує певний ряд умов, який був створений на основі практики роботи Суду, а саме [3]: скарги подаються не пізніше трьох місяців з моменту остаточного розгляду питання компетентними державними органами (строк не підлягає відновленню); скласти скарги можна лише з приводу тих порушень, які мали місце після дати ратифікації державою даної Конвенції; для прийняття скарги, заявником мають бути вичерпані всі загальнонаціональні (внутрішньодержавні) способи захисту своїх прав; всі скарги, які направляються до Європейського суду з прав людини, мають стосуватися порушень, відповідальність за які несе держава. Скарги, що стосуються порушень з боку приватних осіб або організацій не приймаються до розгляду Суду.

Україна, реалізуючи Стратегію у сфері прав людини, зробила важливий крок для забезпечення захисту прав людини в державі. Можливість прямого звернення громадян до Суду з наднаціональною юрисдикцією свідчить про відповідальне ставлення та прагнення України створити правову державу, яка перебуває в колі з іншими провідними країнами цивілізованого світу.

Отже, приєднання національної системи захисту прав людини України до загальноєвропейської надає змогу всім, хто перебуває під юрисдикцією України, право у разі порушення Україною (державними органами,

посадовими особами) норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод звертатися до Європейського суду з прав людини. Це право зафіксовано у ст. 55 Конституції України, яка надає можливість кожному громадянину після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

У складних умовах воєнної агресії з боку РФ надзвичайно важливим є максимальне забезпечення безперервності діяльності України щодо забезпечення прав людини. На даний момент питання прав і свобод людини є неймовірно актуальним. Саме зараз можна побачити з боку країни-агресора безліч порушень усіх можливих норм стосовно прав наших громадян на життя і здоров'я та право жити у вільній, демократичній країні. Реалізація захисту прав і свобод в умовах воєнного стану має невичерпний перелік проблем, що потребує належного реагування з боку органів державної влади та відповідних міжнародних судових установ.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 14.04.2023).

2. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24 бер. 2021 р. № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 14.04.2023).

3. Міністерство юстиції України. Як звернутися до Європейського Суду з прав людини. URL: <https://minjust.gov.ua/m/poryadok-zvernennya-do-evrosudu-z-prav-lyudini> (дата звернення: 14.04.2023).

УДК 349.3(043.2)

Каменської М.А., курсант,
Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Бейкун А.Л., к.ю.н., доцент

ПОЗИЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВ І СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Динамічні зміни геополітичної ситуації у світі та події в Україні, пов'язані з широкомасштабним вторгненням російської федерації на суверенну територію України, запровадження правового режиму воєнного стану, в котрий раз на новому якісному рівні порушили проблему реформування Збройних Сил та інших військових формувань нашої

держави, що потребує вирішення багатьох проблем, у тому числі стосовно гарантій прав та свобод військовослужбовців.

Питання гарантій прав та свобод військовослужбовців в умовах проведення сучасної військової реформи в Україні набуває надзвичайно важливого значення і безпосередньо впливає на її результати та стан боєготовності Збройних Сил України й інших суб'єктів сектору оборони.

Розвиток і становлення прав та свобод людини і їх гарантій, у тому числі осіб, які перебували на військовій службі, відбувався одночасно з розвитком державності й такого інституту держави, як армія. Разом з тим, незважаючи на значний розвиток наукових досліджень гарантій прав та свобод людини, питання гарантій прав та свобод військовослужбовців залишається недостатньо дослідженим.

Як відомо, воєнний стан – це особливий правовий режим, який встановлюється на території держави, або на окремій її частині, під час якого державний апарат спрямовує свою діяльність на забезпечення збройної відсічі агресії щодо країни та забезпечення національної безпеки на території держави.

Однією з основних функцій держави є забезпечення своїм громадянам їх законних прав та свобод, у тому числі, забезпечення прав та свобод військовослужбовців Збройних сил України та інших військових формувань, зокрема, під час дії особливих правових режимів. І безумовно, що воєнний стан характеризується, перш за все, обмеженням окремих законних прав та свобод громадян України.

Проте, нас цікавить у першу чергу, відповідно до заявленої мети дослідження, правовий статус військовослужбовців в умовах обмежень, зумовлених дією особливих правових режимів.

Слід зазначити, що питання щодо гарантій прав та свобод військовослужбовців досліджували й досліджують зарубіжні та вітчизняні вчені: Є.І. Григоренко, В.В. Забарський, І.І. Качан, О.В. Коровніков, А.В. Кудашкін, Ю.І. Мігачов, Л.П. Медвідь, С.П. Пасіка, В.Г. Стрекозов, А.М. Синиця, Б.М. Шамрай та інші. Проте деякі аспекти означеного питання залишаються недостатньо висвітленими.

Вже набуваючи статус військовослужбовця, громадянин зазнає певних обмежень, пов'язаних з проходженням військової служби. Статус військовослужбовця апріорі передбачає, що особа є морально готовою до додаткових обмежень певних своїх прав та свобод на користь держави та народу. Мета обмежень прав та свобод військовослужбовців - підтримання постійної бойової та мобілізаційної готовності частин та підрозділів Збройних сил України та інших військових формувань. Підтримання належного рівня бойової готовності забезпечує частинам (підрозділам) ЗСУ та інших військових формувань оперативне розгортання в бойові порядки та ведення бойових дій у найкоротші строки, а також вирішення інших

завдань: мобілізації, розгортання тощо.

Як зазначає Б. Шамрай, незважаючи на те, що Конституція України [1] проголошує цілу низку прав та свобод людини і громадянина, реальне гарантування прав та свобод військовослужбовців на сьогодні є недостатньо ефективним. Крім того, ураховуючи збільшення чисельності Збройних Сил та інших військових формувань України, а також досвід проведення антитерористичної операції на сході нашої держави та повномасштабних бойових дій з 24 лютого 2022 року, питання гарантій прав та свобод військовослужбовців стало однією з актуальних проблем сучасності [2, с. 128].

Додатково А. Сидоренко та С. Корольов позиціонують, що Конституцією України передбачено: в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень (ст. 64). Зазначені обмеження прав та свобод стосуються також осіб, які проходять військову службу у Збройних силах України й інших військових формуваннях [3, с. 153; 4, с. 192].

Крім того, під час дії правового режиму воєнного стану на військовослужбовців поширюються окремі обмеження прав і свобод, які передбачені військовим законодавством, зокрема нормативно-правовими актами, що регулюють проходження військової служби та стосуються соціального захисту військовослужбовців.

Так, зокрема, законами України: «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Положенням про проходження громадянами України військової служби у Збройних силах України, затвердженим Указом Президента України від 10 грудня 2008 р. № 1153/2008 та іншими нормативно-правовими актами встановлено цілий ряд обмежень прав і свобод під час дії правового режиму воєнного стану [5-7].

Насамперед, слід відмітити загальновідомі аксіомні положення, що відповідно до зазначених нормативно-правових актів, для військовослужбовців в умовах воєнного стану встановлюються деякі обмеження щодо проходження військової служби та строків звільнення їх із військової служби. Так, для військовослужбовців, у яких закінчився строк військової служби, військова служба продовжується понад встановлені строки з моменту введення воєнного стану до оголошення демобілізації.

Але це не стосується випадків, коли можуть звільнитися з військової служби:

- військовослужбовці строкової військової служби: за станом здоров'я; за сімейними обставинами; у зв'язку з набранням чинності обвинувальним вироком суду, яким призначено покарання у виді позбавлення волі;

- військовослужбовці, які проходять військову службу за призовом осіб офіцерського складу: за станом здоров'я; через сімейні обставини або з інших поважних причин; у зв'язку з набранням чинності обвинувальним вироком суду, яким призначено покарання у виді позбавлення волі, обмеження волі або позбавлення військового звання тощо;
- військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом: за віком; за станом здоров'я; у зв'язку з набранням чинності обвинувальним вироком суду, яким призначено покарання у виді позбавлення волі, обмеження волі або позбавлення військового звання (ст.ст. 23, 26) [4].

Проте, окрім загальновідомих аспектів соціально-правового статусу військовослужбовців, зокрема, в умовах особливих правових режимів, постає і ряд дискусійних питань, що потребують предметного дослідження та обговорення. Зокрема, доцільно:

- здійснити змістовний та глибокий аналіз доктринальних досліджень стосовно проблеми гарантій прав та свобод військовослужбовців, оскільки нормативно-правова база, що закріплює гарантії прав та свобод військовослужбовців, потребує подальшого наукового вивчення й удосконалення, і на цій основі створення дієвих правових механізмів реалізації прав та свобод військовослужбовців в Україні;
- розробити та прийняти кодифікований нормативно-правовий акт з питань соціального захисту військовослужбовців, оскільки, незважаючи на наявність великої кількості норм, закріплених на рівні Конституції України, законів України, міжнародних договорів, фактично обмежуються або різнобічно трактуються права військовослужбовців, що призводить до зниження рівня захищеності прав та свобод військовослужбовців, які є, насамперед, громадянами України, на яких покладено нелегкий конституційний обов'язок;
- органічно імплементувати позитивний досвід зарубіжних країн, насамперед, партнерів зі складу країн - членів НАТО, приділивши особливу увагу правовим (юридичним) гарантіям прав та свобод військовослужбовців у зарубіжних країнах шляхом аналізу нормативно-правових актів різної юридичної сили та відповідно спрямованої діяльності відповідних державних органів і громадських організацій.

Отже, не можна не погодитись з думкою, що за роки незалежності в Україні створено нормативно-правову базу, що гарантує права та свободи військовослужбовців. Проте, зазначена нормативно-правова база є недосконалою та характеризується дублюванням деяких правових норм, наявністю прогалин у законодавстві, різнобічністю тлумачення, невідповідністю сучасному стану суспільно-економічних відносин,

ознаками структурної побудови, успадкованими від колишнього Радянського Союзу, втратою чинності правовими нормами або їх декларативним характером і відсутністю механізмів їх реалізації, що негативно впливає на реалізацію гарантій прав та свобод військовослужбовців в Україні.

Література

1. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Шамрай Б.М. Проблемні аспекти гарантій конституційних прав і свобод військовослужбовців-учасників антитерористичної операції на соціальний захист та шляхи їх вирішення. Актуальні проблеми правового регулювання проведення антитерористичних операцій: матеріали наук.-практ. семінару (м. Київ, 30 лист. 2016 р.). Київ: Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняхівського, 2016. С. 126-132.

3. Сидоренко А.О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 6. С. 151-155. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/273625/269003>.

4. Корольов С.С. Соціальні гарантії військовослужбовців Збройних Сил України в період їх реформування як проблема правового врегулювання. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2006. № 2. С. 189-195.

5. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 бер. 1992 р. № 2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

6. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 груд. 1991 р. № 2011-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

7. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних силах України: Указ Президента України від 10 груд. 2008 р. № 1153/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/2018>.

UDC 340:316.361.15(043.2)

Kolos N.M., Seeker of the first (Bachelor's) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific Advisor: Myronets O.M., PhD in Law

CRIMINAL LIABILITY FOR SAME-SEX RELATIONS IN DIFFERENT PERIODS OF TIME

In the civilized part of the world where there is an existential crisis in society, three generations of rights have been clearly spelled out in its legislation and implemented in a practice, the general issue is considered more than ensuring

fundamental rights and a decent economic quality of life. Society begins thinking about its spiritual component and the need to expand rights and freedoms in this area. One of these rights is the right to enter into a same-sex marriage. Currently, this is an extremely controversial topic in Ukraine, as the state is already implementing processes aimed at European integration. Therefore, we should pay attention and understand the legal path of this right through its historical context.

Attitude towards same-sex marriage and relationships have varied over the time. For example, in ancient Rome and Greece, they were acceptable and even practiced among the aristocracy and emperors. In Greece, there were myths that described the relationship between male gods and mortal young men. But with the advent of Christianity, the attitude to this phenomenon became completely opposite. After all, a religion forms a significant part of a person's worldview. According to A.V. Grubinko, in Roman law, classical and post-classical times, same-sex relationships were considered as crimes against morality and carried legal responsibility [1, p. 88]. If we take an earlier period of time, Byzantine, we can see in the legislation of that time criminal liability for same-sex sexual relations between men. At that period of time, it was considered as a crime against morality and family, and the most severe punishments could be imposed: death penalty, exile, mutilation [1, p. 153].

If we look at the times of the British Empire, we also realize that attitude towards same-sex relationships did not change for the better. In 1533, the Buggery Act was passed, which provided for the death penalty for sodomy, including same-sex sexual activity. Persons who were guilty of the crime were sentenced to death by hanging. Over the years, the responsibility for same-sex relations in England decreased. Only in 1967, same-sex sexual relations between men were decriminalized [2]. The Buggery Act of 1533 was also valid on the territories of the colonies. Accordingly, this law was in force in the USA until its independence.

Also, in 1885 the Labouchere Amendment was implemented to the British Criminal Code. It stated that same-sex relations between men were "gross indecency". For which a guilty person could be imprisoned for up to 2 years with or without hard labor [3]. Alan Turing, the most prominent mathematician who changed the course of events in World War II and helped to crack the German secret code "Enigma", was punished for "gross indecency". Instead of imprisonment, he was prescribed a cycle of treatment with female hormones. Later, he became depressed and eventually committed suicide. In 2009, British Prime Minister Gordon Brown officially apologized for the fact that British authorities sentenced mathematician Alan Turing, who died 55 years ago, to forced "treatment" [4].

If we look at the history closer to Ukraine, in the twentieth century in the USSR, the Criminal Code of 1960 established legal liability for same-sex relations between men. Article 121 of the Criminal Code established liability in the form

of imprisonment for a term of 5 to 9 years for any type of same-sex relations between men [5].

Ukraine was a member of the USSR for 72 years. During this time, Ukrainian society partially assimilated with Russian society in all aspects, so their worldviews were largely similar. The legacy of the USSR in Ukraine is still considerable, especially in the legal system. The Criminal Code of Ukraine of 1961, which was in force until 2001, contained Article 122, which prohibited same-sex sexual relations between men, and in a case of violation was punishable by imprisonment for a term of 2 to 5 years [6].

Today, same-sex relationships are understood differently around the world, but no longer as extremely negative as in previous centuries. In Muslim countries where Sharia law is in force, any manifestations of same-sex relationships are prohibited at the state and moral levels. But every year the world society continues to recognize this type of relationship between the same sex. As of 2023, the Verkhovna Rada of Ukraine has registered Bill No. 9103, which allows to register partnerships, it will have partial similarities to marriage. People of the same sex will be able to enter into a partnership [7].

So, if we look at the historical context of defending the right to same-sex relationships, this battle continues even nowadays. But every year, more states appear over the world where same-sex relationships are legally regulated.

Literature

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. 392 с.

2. Закон про содомію (1533). *nina.az*. URL: [https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D1%81%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8E_\(1533\).html](https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D1%81%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8E_(1533).html) (дата звернення: 19.04.2023).

3. 1885 Labouchere Amendment. *UK Parliament*. URL: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/relationships/collections1/sexual-offences-act-1967/1885-labouchere-amendment/> (дата звернення: 19.04.2023).

4. Алан Тюрінг. *Profilbaru.com*. URL: https://profilbaru.com/uk/%D0%90%D0%BB%D0%B0%D0%BD_%D0%A2%D1%8E%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%B3 (дата звернення: 19.04.2023).

5. П'ять найбільш незвичайних статей в Кримінальному кодексі СРСР. *Лойер*. URL: <https://loyer.com.ua/uk/5-najbilsh-nezvychajnyh-statej-v-kryminalnomu-kodeksi-srsr/> (дата звернення: 19.04.2023).

6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 28 груд. 1960 р. ВВР. 1961. № 2. Ст. 14: станом на 26 січ. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#o952> (дата звернення: 19.04.2023).

7. Проект Закону про інститут реєстрованих партнерств. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497> (дата звернення: 19.04.2023).

Kolos N.M., student,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Supervisor: Iurynets J.L., Doctor of Laws, Professor

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE RULE OF LAW AND THE RULE OF THE LAW IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Every constitution of a developed legal state prescribed that on the territory of this state functions the rule of law and it works in practice. Also, the rule of law can be prescribed in the constitutions of states which develop. Most likely the rule of law doesn't function in practice in those countries. Because those countries don't have resources and opportunities for implementation and maintenance of it. By now, Ukraine is in the category of states which develop.

In 1996 when the constitution of Ukraine was accepted, article 8 pointed out that the rule of law functions in Ukraine [1]. In 2004, the Constitutional Court of Ukraine officially defined the rule of law as the supremacy of law in society [2]. The rule of law is an indispensable condition for the realization of the requirements of democracy, freedom, justice, and equality of all before the law [3]. So, the rule of law is the supremacy of law in society, and its determining role in relations between subjects of public life, activities of governmental and non-governmental organizations, communities, and associations [3]. Though how the rule of law actually works in Ukraine, the rating of an international independent organization – World Justice Project, shows. The index (The Rule of Law Index) evaluates the principle of the rule of law. As of 2022, Ukraine took 76 place, overtaking Russia, 107 place [4].

With all similarities and interrelations, the rule of law cannot be substituted or equated with the rule of the law, because it is a gross theoretical mistake. After all, the law must be formed on a legal basis. If the law is not based on legal principles, consequently, a country that does not adhere to international values, cannot call itself a legal one [5, 6]. This principle, unlike in some European countries, is not approved in the constitution of Ukraine.

As Krasyuk I.A. notes, the principles of the rule of the law are clearer than the rule of law. We highlight the following elements of the rule of the law:

- the supremacy of the constitution, because it is the most important law in the state.
- setting the highest legal force, and priority of laws in the whole system of sources of law.
- a special procedure for the adoption and amendment of the law – this procedure should be provided for in the core law.
- the existence of mechanisms of implementation and protection of the law

– constitutional supervision over adhering of laws, which ensures compatibility with the legislative system.

It is with the help of the rule of the law the hierarchical system of sources of law is formed [7]. Thus, the rule of the law is derived from the rule of law and manifests itself as a legal part. *Id Est*, the normative-legal act is sanctioned in the established order and does not contradict the rights and freedoms of society [6].

Throughout its history, Ukraine has been a multi-vector state in the political sphere. Immediately after the pro-European president who had been driving Ukraine to international values, freedoms, and rights, his place was taken by the pro-russian one, who improved relationships with russia and made Ukraine more dependent on it. This led to the fact that pro-russian politicians delayed the process of European integration, which also consist of the adaptation to European legislation.

The goal of Ukraine's European integration is to bring the country as close as possible to European standards in the political, economic, legal, and social aspects. In order to achieve this goal, many reforms are being implemented, which ensure that the rule of law and the rule of the law can function in practice. One of these reforms was Law No. 7662 on "improving the procedure for the selection of candidates for the post of judge of the Constitutional Court". It refers to the mechanism of the Advisory Group of Experts, which is obliged to check candidates for the post of judges of the Constitutional Court for integrity [8].

But even in this reform, there are negative things that cannot guarantee the rule of law and the rule of the law. The amendments that made the Advisory Group of Experts effective were canceled by the Verkhovna Rada. The law provides that the distribution of votes of political experts, from the international community will be 3:3. We can conclude that political experts in the Advisory Group of Experts will have an opportunity to block candidates who are not loyal to the government [8].

In the process of European integration, the rule of law and the law are one of the aspects that must be launched to become a full-fledged European state with all international values. To create conditions for functioning the rule of law and the law, we have to create a civil society. Only people who are highly educated, and have moral values will create the required basis for it. Only with their help, Ukraine can reach the status of legal and democratic state. Ukraine has already launched all processes for it. The rule of the law isn't possible without the maintenance of the rule of law.

Literature

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України

(конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>

3. Енциклопедія сучасної України. Верховенство права та верховенство закону. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=33681

4. World Justice Project. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022/Ukraine/>

5. Марія Братасюк, Оксана Росоляк. Співвідношення принципу верховенства права та принципу законності. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/bratasyuk_m._spivvidnoshennya_pryncypu_verhovenstva_prava_ta_pryncypu_zakonnosti.pdf

6. Куракін О.М., Романов М.Ю. Співвідношення верховенства права та закону в розрізі соціологічної концепції право розуміння. URL: <https://t.ly/CLHp>

7. Красюк І.А. Верховенство закону – категорія сучасної юриспруденції. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6921/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%8E%D0%BA.pdf>

8. Європейська Правда. Рада ухвалила «європейський» закон про відбір суддів КС у редакції, яку критикували експерти. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/12/13/7152429/>

УДК 340(477)(043.2)

Коргунова Г.М., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Чулінда Л.І., к.ю.н., доцент

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЯК ОСНОВА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Принцип верховенства права має основоположне значення для правової системи України, як, до речі, і будь-якої іншої країни, оскільки він насамперед означає, що: 1) не держава створює право, а навпаки, право є основою організації і життєдіяльності держави в особі її органів і посадових осіб, інших організацій; 2) не держава надає права і свободи людині, а народ створює право, щоб насамперед обмежити ним державну владу.

Найважливішим завданням після закріплення прав і свобод людини та громадянина в Конституції України, є їх гарантування та захист. При цьому у сучасній гуманітарній науці розрізняють загальносоціальні та спеціально-юридичні джерела захисту прав та свобод людини і громадянина. Коли йдеться про загальносоціальні, то мають на увазі насамперед біосоціальну самозахисну сутність людини, політичні, економічні та духовні явища, процеси та інститути, що захищають права та свободи людини і

громадянина тощо.

Під спеціально-юридичними джерелами розуміють передусім систему нормативно-правових актів, орієнтованих на захист прав та свобод людини і громадянина. Тому, найважливішими загальносоціальними джерелами захисту прав та свобод людини і громадянина варто визнати: по-перше, наявність узгодженої та централізованої системи захисту прав та свобод людини і громадянина. Мається на увазі існування єдиного центру, який би займався захистом, об'єднував та консолідував, планував та узагальнював результати захисної діяльності. Разом з тим, необхідно визнати, що на загальносоціальному рівні в Україні відсутня єдина та централізована система захисту прав людини і громадянина. По-друге, основним загальносоціальним джерелом захисту прав та свобод людини і громадянина у міжнародній гуманітарній сфері вважають існування повноцінного громадянського суспільства [1]. Основне призначення принципу верховенства права полягає в забезпеченні свободи та прав людини, причому, насамперед, у її відносинах з державною владою та державними органами.

Ідея rule of law з самого початку свого становлення була спрямована проти тиранії і свавілля монархічних режимів та авторитаризму, які часто використовували формальний закон для досягнення антиправових цілей. Її метою було «зв'язати» державну владу правом, встановивши надійний правовий заслін її необґрунтованому втручанню у життя людей, створивши необхідні правові механізми для реалізації та захисту прав і свобод людини.

Принцип верховенства права є сукупністю морально-правових цінностей, відповідно до яких мають регулюватися відносини в демократичному суспільстві, вирішуватися питання життєдіяльності людей, розглядатися справи у судах. Верховенство права - це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо [2].

До проблем реалізації та захисту прав людини і громадянина в Україні в контексті верховенства права можна віднести: низький рівень правової культури і правової свідомості переважної більшості членів нашого суспільства; незадовільний рівень зовнішнього виховного впливу на кожну людину з боку суспільства та самовиховання за наявності у багатьох людей реального відчуття власної честі та гідності; низький рівень дотримання правопорядку (законності) у житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної без винятку особи перед собою і оточенням за процес і результати своєї діяльності; нерівноправність гілок та органів державної влади та недосконалість функціонування місцевого самоврядування територіальних громад у реальному житті; низький рівень

професіоналізму у сфері політичного та державного менеджменту і його виняткова залежність від особистих й групових (кланових) інтересів; відсутність чіткої структурованості громадянського суспільства і громадського контролю за діяльністю всіх органів державної влади; високий рівень корупції на всіх рівнях і щаблях державного і суспільного життя та відсутність політичної волі у його зменшенні; відсутність прямої обопільної залежності між людиною і громадянином та державою і суспільством [3].

Система конституційних прав людини і громадянина в Україні охоплює теоретично максимально всеосяжний спектр прав і свобод у виборі способів і засобів життєдіяльності кожної людини, що проживає чи перебуває в нашій країні. І це, безумовно, позитивне надбання нашого суспільства.

Отже, практична реалізація та захист прав і свобод майже щоразу наштовхується на значні перепони і перешкоди, що мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер та є підґрунтям для невирішених проблем у цій сфері. Саме верховенство права як універсальний феномен формування оптимальної збалансованості суспільних, особистісних і державних відносин надає можливість кожній людині реалізувати в повному обсязі власні права і свободи.

Література

1. Колодій А.М. Демократія, верховенство права та права людини у контексті європейської інтеграції України. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Київ: НАУ-друк, 2008. № 2. С. 33-38.

2. Шилінгов В.С. Верховенство права – основоположний принцип правової системи демократичного суспільства. Часопис Київського університету права. 2009. № 2. С. 26-29.

3. Сущенко В.М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні (в контексті верховенства права). Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2012. Т. 129. С. 28-32.

Кушнір Я.Р., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Шапенко Л.О., к.ю.н., доцент

СУТНІСТЬ НАЛЕЖНОСТІ СУДОВИХ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Поняття «докази» є однією з основних категорій, що притаманні і застосовуються в адміністративному судочинстві, воно має суттєве як теоретичне, так і практичне значення. В ч. 1 ст. 72 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) визначається поняття доказів в адміністративному судочинстві, до яких належать будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи. Крім того, в ч. 2 цієї ж статті конкретизовано, що такі дані можуть встановлюватися різними засобами, зокрема, письмовими, речовими й електронними доказами; висновками експертів; показаннями свідків [1].

Досліджуючи сутність належності доказів в адміністративному судочинстві, необхідно приділити увагу тлумаченню самого терміна «доказ», адже, не зважаючи на те, що дана дефініція має офіційне закріплення в законодавстві, на доктринальному рівні існують різні підходи до його визначення. Так, Калмикова Я.С. в своєму дисертаційному дослідженні робить висновки, що доказами в адміністративному судочинстві є інформація, на підставі якої особи, які беруть участь у справі, обґрунтовують або спростовують позовні вимоги, а суд встановлює наявність чи відсутність даних про факти, обставини, дії або події, що мають значення для правильного розв'язання справи [2, с. 4]. Подібне визначення дає і Бойко І.В., який вважає, що доказами є певна інформація, якою учасники адміністративної процедури обґрунтовують свої вимоги, а адміністративний орган встановлює відсутність чи наявність даних про факти та обставини справи [3, с. 74]. Своє бачення поняття доказів пропонує Рекуненко Т.О., визначаючи доказ як засіб встановлення істини у справі, а також інших обставин, що мають значення для правильного розв'язання справи, отриманий відповідно до процесуальних норм [4, с. 172]. Дещо ширше поняття доказів розглядають Козинець І.Г. та Кравченко В.Я., які доводять що ними є інформація, застосовувана учасниками провадження в адміністративному судочинстві з метою встановлення наявності або відсутності певних фактів, обставин, подій та використовується для здійснення процедури доказування, що включає в

себе дослідження та оцінку цих доказів [5, с. 175].

Належність доказів у адміністративному судочинстві варто розуміти як певне правило, вихідний принцип, на основі якого суд не повинен приймати до розгляду докази, які містять інформацію, яка не стосується предмету доказування. Наявність інформації щодо предмету доказування суд може визначати лише вирішуючи клопотання особи про виклик свідка, про витребування доказу або про приєднання доказу до матеріалів справи, адже ця особа зазначає, яку саме обставину може підтвердити доказ. Погоджуючись з думкою Сьоміної В.А., Симбірська В.А. стверджує, що такий підхід свідчить про усунення суду від активної участі в процесі доказування та покладає відповідальність за забезпечення адміністративного судочинства належними доказами на учасників справи, які зобов'язані максимально ретельно підійти до обґрунтування своїх вимог та зазначення обставин, які можуть підтвердити доказ. У протилежному випадку зібрання доказів у справі може бути ускладнене, що відповідним чином негативно позначиться і на вирішенні справи [6, с. 95].

Елементним складом належності доказів є: 1) належний суб'єкт, який є правомочним проводити процесуальні дії, спрямовані на одержання доказів (наявність відповідного процесуального статусу суб'єкта); 2) належне джерело фактичних даних (відомостей, інформації), які становлять зміст доказів (вичерпний перелік встановлюється законом); 3) належна процесуальна дія, яка слугує засобом для одержання доказів; 4) належний порядок проведення процесуальної дії (слідчої чи судової), що використовується як засіб збирання доказів; 5) певна форма (доказ повинен існувати у певній матеріально-фіксованій формі, наприклад, речові докази).

Формулу перевірки належності доказу до справи можна представити у вигляді: доказ + підтвердження обставини події = належний доказ [5, с. 175]. Тобто у разі підтвердження доказом певної обставини, зазначеної в позовній заяві або в запереченнях проти позову, яка збігається з відповідною обставиною, передбаченою законодавчою нормою, та на яку також робить посилання той суб'єкт, який подає відповідний доказ, то тоді такий доказ вважається належним до справи.

Отже, сутність і зміст належності доказів слід розглядати в двох аспектах: по-перше, це критерій оцінки, за допомогою якого суд визначає, чи підлягає застосуванню доказ у судовому провадженні та чи містить він інформацію про обставини, що мають значення для справи та які необхідно встановити для її правильного вирішення, або ж його необхідно відхилити як неналежний; по-друге, це окрема властивість доказів – їх здатність підтвердити або спростувати обставини, на які посилаються сторони як на підстави своїх вимог та заперечень, інші обставини, що мають значення для вирішення справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Ефективне застосування критерію належності доказів можливе в

разі усвідомлення судом та іншими учасниками справи особливостей та правил логічного мислення.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

2. Калмикова Я.С. Докази та доказування в адміністративному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2013. 20 с.

3. Бойко І.В., Зима О.Т., Соловійова О.М. Адміністративна процедура: конспект лекцій. Харків: Право, 2018. 132 с.

4. Рекуненко Т.О. Доказування в процесі розгляду справ про адміністративне правопорушення. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. С. 169–173.

5. Козинець І.Г., Кравченко В.Я. Окремі питання доказів та доказування в адміністративному судочинстві на сучасному етапі. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 2. С. 173-177.

6. Симбірська Є.В. Належність і допустимість доказів у цивільному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2019. 225 с.

УДК 347.73:336.14(043.2)

Леуська О.І., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Устинова І.П., к.ю.н., доцент

ЕЛЕКТРОННИЙ АУДИТ ЯК ФОРМА ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

Цифрові рішення нині впроваджуються в усіх напрямках, і сфера аудиту не стала винятком. Інструмент електронного аудиту запроваджено в різних країнах світу та щороку все більше доводить свою ефективність. Сам механізм базується на інформації, отриманій від платників податків у вигляді стандартного аудиторського файлу (SAF-T), розробленого Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD) [1].

Розберемося в термінології. Стандартний аудиторський файл SAF-T UA – це електронний файл стандартизованої структури, що містить експортовані з вихідної системи обліку дані про наявність та стан активів, власного капіталу та зобов'язань, а також інформацію щодо змін у фінансово-господарському стані суб'єкта господарювання за певний період [2].

Отриманий аудиторський файл, який надходить в систему, проходить автоматизовану обробку, що надасть можливості для швидкого виявлення найбільш ризикових як суб'єктів (платників податків), так і об'єктів (транзакцій) для податкових перевірок.

Результати такої обробки можуть бути використані для оперативного виправлення виявлених розбіжностей платниками податків або під час відбору платників податків для проведення податкової перевірки [3].

Отже, е-аудит – це форма податкового контролю даних бухгалтерського та податкового обліку, а також інформації за допомогою відповідного спеціалізованого програмного забезпечення, наданих платником податків в електронному вигляді SAF-T UA [4].

У чому користь е-аудиту:

- дозволяє удосконалити ризик-орієнтовані підходи на доперевірочному етапі та на етапі перевірки;
- підвищує швидкість і ефективність результатів перевірок;
- зменшує кількість податкових правопорушень і судових спорів;
- зменшує особисті контакти між платником податків і контролюючим органом, що знизить вплив «людського фактора» тощо [5].

Розглянемо етапи електронної перевірки даних платників податків:

- 1) завантаження електронних даних;
- 2) перевірка цілісності та коректності даних;
- 3) перевірка дотримання бухгалтерського законодавства;
- 4) перевірка дотримання податкового законодавства;
- 5) формування програми перевірки за результатами е-аудиту;
- 7) архівування та зберігання електронних даних.

Автоматично здійснюється спеціалізованим програмним забезпеченням за допомогою спеціальних тестів, зокрема:

- на дотримання вимог облікової політики;
- на відповідність здійснених бухгалтерських проведення;
- відповідність сформованих показників фінансової звітності даним обліку;
- дотримання платником податків податкового законодавства (податкової різниці) [4].

Порядок надання платниками податків документів встановлено статтею 85 Податкового кодексу України. Порядок надання документів великого платника податків в електронній формі затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07 листопада 2011 року № 1393 (зі змінами внесеними наказом Міністерством фінансів України від 15.09.2020 № 561, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16 січня 2012 р. за № 44/20357) [6].

Обов'язково подання великими платниками податків на запит контролюючого органу під час перевірки стандартного аудиторського

файлу (SAF-T UA) та його аналіз за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення з використанням сучасних методик аудиту впровадили із 1 січня 2023 року.

Для усіх великих платників податків його подання передбачено із 1 січня 2025 року (за умови прийняття відповідних змін до податкового законодавства) [7].

Отже, е-аудит це сучасне спрощення податкової системи, яке наближає Україну до впровадження існуючих технологій та розробок своїх власних, мінімізує помилки «людського фактору» контролюючого органу та є важливим кроком до введення так званих «Е-перевірок» в інші сфери контролю дотримання положень законодавства.

Література

1. Головна – European Business Association. European Business Association. URL: <http://www.eba.com.ua> (дата звернення: 13.05.2023).

2. ЛІГА:ЗАКОН / Українська продуктова ІТ-компанія. URL: https://ligazakon.net/?_ga=2.228769500.1331875379.1683965979-350077935.1606818149 (дата звернення: 14.05.2023).

3. Е-аудит: Концепція від Мінфіну. URL: <https://medoc.ua/blog/e-audit-konkercija-vid-minfinu> (дата звернення: 13.05.2023).

4. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/data/files/266383.pdf> (дата звернення: 14.05.2023).

5. BDO in Україна. З 1 січня 2023 року в Україні запроваджено електронний аудит для великих платників податків. Міжнародна аудиторська компанія BDO – BDO. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/news-2/2023/electronic-audit-for-large-taxpayers-in-ukraine-since-january-1-2023> (дата звернення: 14.05.2023).

6. В які строки впровадять е-аудит для великих платників? «Дебет-Кредит» - Бухгалтерські новини. URL: <https://news.dtki.ua/accounting/reposts/80131-v-iaki-stroki-vprovadiat-e-audit-dlia-velikix-platnikiv> (дата звернення: 14.05.2023).

7. Новини від автора Микола Кирильчук. БУХГАЛТЕР.UA. Новини бухгалтерського та податкового обліку. URL: <https://buh.ligazakon.net/person/1336> (дата звернення: 14.05.2023).

УДК 342.95(043.2)

Макаренко Я.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Миронець О.М., к.ю.н.

АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА ЯК НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Складний процес демократичної трансформації, який нині переживає

Україна і який безпосередньо пов'язаний з реалізацією «конституційної тріади» щодо побудови в Україні демократичної, соціальної та правової держави з надзвичайною гостротою ставить перед вітчизняними конституціоналістами проблеми взаємозв'язків між загальним процесом реалізації Конституції України та проведенням змістовних реформ у тих чи інших сферах функціонування державної влади. Однією з найбільш складних та важливих сфер зазначеного реформування є державне управління. І це зрозуміло, адже як вважає Д. Бітем, демократія – це не лише сукупність демократичних інститутів, але й певний спосіб дій влади, які включають в себе в першу чергу політичні та адміністративні дії [1, с. 27].

Свого часу про значущість адміністративної реформи для процесу реалізації Конституції України попереджав Ю. Тодика. Він зауважує, що доволі часто на шляху реалізації конституції стоїть саме відсутність ефективної управлінської структури, яка б забезпечувала практичне втілення державою тих вимог, які зафіксовані на конституційному рівні. Водночас, шляхом аналізу процесу практичної реалізації конституції Ю. Тодика аргументовано доводить, що ефективність цієї реалізації значною мірою визначається якістю виконавчо-розпорядчої діяльності державного апарату. Адже, загальна логіка конституційного процесу (в тому числі й процесу реалізації Конституції України) об'єктивно передбачає, що система органів державної влади має бути організована в такий спосіб, щоб вона була здатна реалізовувати конституційно визначені задачі та функції держави [2, с. 576].

Реалізація Конституції України вимагає існування ефективної системи взаємодії всіх гілок державної влади навряд чи потребує свого теоретичного доведення. Але кажучи про системні зміни на рівні державної влади, не можна забувати, що в межах кожної з владних гілок повинні, в свою чергу, відбутися відповідні трансформації, які змінивши, так би мовити, «обличчя» цієї влади, дозволи б їй по-новому взаємодіяти з іншими. Недарма наразі доволі часто лунає теза про те, що адміністративна реформа повинна забезпечити розробку нової ідеології виконавчої влади, яка б дозволила кардинально змінити як її суть, так і її сприйняття громадянами. Про те, що проведення адміністративної реформи передбачає подібну зміну в сфері виконавчої влади прямо пише І. Коліушко, який зазначає, що адміністративна реформа – це не лише підвищення ефективності виконавчої влади, а впершу чергу переорієнтація її функцій на потреби людини [3, с. 107].

В. Авер'янов стверджує, що за самою своєю суттю адміністративна реформа є комплексом узгоджених між собою заходів, спрямованих на суттєве підвищення рівня керованості життєво важливих процесів у суспільстві, забезпечення і захист прав і свобод людини, шляхом науково

обґрунтованого створення ефективно працюючого механізму державного управління, розвитку адміністративного законодавства, покращення кадрового, інформаційно-технічного і фінансово-економічного забезпечення органів виконавчої влади [4, с. 145].

У процесі реалізації Конституції України виконавчій гілці влади насправді відводиться надзвичайно важлива та специфічна роль. Адже, на відміну від інших гілок державної влади, в даному випадку йдеться не лише про дотримання конституції та неухильне виконання її приписів, але й про реалізацію такої функції як практичне забезпечення виконання заснованої на конституції державної політики в сфері прав людини, соціально-економічного розвитку, охорони правопорядку тощо. При цьому, як пише вже згадуваний вище Ю. Тодика, складність реалізації Конституції України органами виконавчої влади пов'язана з тим, що, з одного боку, в Україні досі залишається вкрай складною соціально-економічна ситуація, а з іншого боку – доволі високими стандартами, які закріплюються Конституцією (це такі норми як визнання України соціальною державою, право громадян на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, доступність і безоплатність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах тощо) [5, с. 27].

Отже, процес реформування системи виконавчої влади має особливе значення для реалізації Конституції України, оскільки саме на цю гілку державної влади лягає основний тягар щодо виконання Конституції та законів України в частині їх практичної реалізації, а також гарантування й забезпечення зафіксованих в них норм, принципів і положень.

Література

1. Визначення і вимірювання демократії / за ред. Д. Бітема; пер. з англ. Ганна Хомечко. Львів: Літопис, 2005. 318 с.
2. Тодика Ю.М. Конституція України: проблеми теорії та практики. Харків, 2000. 608 с.
3. Коліушко І.Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні: монографія. Київ: Факт, 2002. 260 с.
4. Авер'янов В.Б. Державне управління у змісті предмета адміністративного права. Вісник Академії правових наук України. 2004. С. 145-146.
5. Тодика Ю.М. Фактори реалізації Конституції України. Вісник Академії правових наук України. 2002. С. 27-29.

Матвієць С.Я., курсант,
Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Бейкун А.Л., к.ю.н., доцент

БАГАТОКОМПОНЕНТНІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Державно-правовий розвиток підтверджує глибокий висновок видатного англійського мислителя Г. Спенсера про ускладнення функцій держави по мірі її еволюційного розвитку та спеціалізацію її органів. Набір цих напрямів діяльності (функцій) постійно розширюється, вони ускладнюються і деталізуються. Однак, є серед них такі, які притаманні державі за самою її природою, від виникнення. Правоохоронна функція є однією з них. Принципово важливе завдання держави – забезпечення загальнообов'язковості приписів права, підтримання їх силою легального примусу, а також охорона суб'єктивних прав і об'єктивного права і їх відновлення у випадку порушення. Правоохоронна діяльність як невід'ємна складова юридичної практики є обов'язковим елементом такого базового і найбільш комплексного у світі правової дійсності утворення як правова система. Водночас, вона є функцією держави, яка також ускладнюється, структурується, проявляється в діяльності все нових суб'єктів – органів держави. Дискусії про сутність правоохоронної функції тривають, всебічно досліджуються науковцями, такими як О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, С.М. Гусаров, В.Г. Фатхутдінов та багато інших [1, с. 56].

Як відомо, категорія «національна безпека України» є багатокомпонентним та багатоаспектним поняттям, і для її активної практичної реалізації повинні тісно співпрацювати майже всі внутрішні та зовнішні державні системи. Отже, державні органи України, які відповідно до своїх повноважень здійснюють захист національних інтересів, прийнято позиціонувати як такі, що входять у сектор безпеки і оборони.

Г.А. Гончаренко констатує, що сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складників: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Визначено, що інші державні органи й органи місцевого самоврядування здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки у взаємодії з органами, які входять до складу сектору безпеки і оборони [2].

Сектором безпеки і оборони України, відповідно до норм Закону України «Про національну безпеку України», виступає система органів

державної влади, Збройних Сил України, інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, діяльність яких спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх та внутрішніх загроз і небезпек.

Значне місце у забезпеченні національної безпеки, зокрема, здійсненні правоохоронної діяльності, реалізації правоохоронних функцій належить відповідним державним органам. Разом з тим, практичний досвід багатьох країн, у тому числі й України, переконливо доводить нагальну необхідність віднесення до суб'єктів правоохоронної системи і громадських формувань з охорони громадського порядку, оскільки їх існування з відповідним функціональним навантаженням не тільки доцільне, але й необхідне.

Безумовно, що початок сутнісного етапу забезпечення національної безпеки України пов'язаний з ініціативним залученням громадянського суспільства до виконання завдань безпекового і оборонного ґатунку. Свідченнями цього стали: швидка організація добровольчих батальйонів та їх практичне застосування ще з часів збройної агресії російської федерації проти України на початку 2014 року і по теперішній час, коли війна з росією переросла у якісно нову фазу; активне формування сил місцевої самооборони; могутній волонтерський рух; розгортання структур інформаційного спротиву пропагандистським впливам противника; імплементація цінностей патріотизму в духовно-культурне життя населення.

Нормативно та теоретично позиціонується, що саме залучення до правоохоронної діяльності громадських формувань може істотно посилити ефективність протидії правопорушенням та охороні прав та свобод людини і громадянина, особливо під час функціонування держави в умовах особливих правових режимів, зокрема, режиму воєнного стану. У якості прикладу можна привести ефективність діяльності комунального підприємства «Муніципальна варта» Ірпінської міської ради, яке створене та діє на підставі: Статуту, Цивільного та Господарського кодексів України, Законів України: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про основи національної безпеки України», «Про охоронну діяльність», «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», «Про благоустрій населених пунктів», ліцензії на провадження охоронної діяльності, затвердженої Наказом МВС України № 381 від 15.05.2017 р. тощо [3].

Важливим аспектом слід вважати позиціонування (як фактично нормативне, так і науково-теоретичне) громадських формувань з правоохоронними функціями у системі правоохоронних органів. Як вбачається, в першу чергу слід звернути увагу на поняття

«правоохоронного органу», його функціонального призначення та визначення чіткого переліку органів, які можливо віднести до правоохоронних. Суть окресленої проблеми полягає в тому, що більшість державних органів (не кажучи вже про громадські формування з правоохоронними функціями) в більшій чи меншій мірі реалізують правоохоронну функцію держави, разом з тим, відносити їх до правоохоронних, як вбачається, щонайменше не логічно. Згідно критеріїв, визначених законодавцем, на даний час до правоохоронних можливо віднести близько 80-ти адміністративних органів.

Одним із проблемних моментів у формуванні та функціонуванні органів охорони правопорядку є результат широкого тлумачення правоохоронної функції шляхом віднесення до правоохоронних органів різних за статусом та функціональним призначенням органів [4, с. 170].

Наприклад, включення судових органів до системи правоохоронних як на доктринальному, так і на законодавчому рівні заважає повною мірою визначити роль та місце судової влади у правовій системі. В. Смолянюк, М. Козюбра, В. Тацій неодноразово наголошували на помилковості та хибності такого підходу. Як вихід, пропонувалося відмовитись від використання поняття правоохоронні органи у законодавстві, залишивши такий термін лише в цілях наукових досліджень [4, с. 181].

Окрім того, слушною стала пропозиція розподілити правоохоронні органи на окремі групи залежно від обсягу виконання ними правоохоронних функцій, а саме на органи правопорядку, контрольні (юрисдикційні) органи виконавчої влади та органи охорони Конституції та державного контролю [5].

До органів охорони правопорядку М. Ковалів, В. Чорний та інші пропонують віднести ті, для яких правоохоронна функція є основною і вони здійснюють повноваження, спрямовані на захист прав і свобод людини та охорону правопорядку; такі органи в силу виконання своїх обов'язків вправі застосовувати примус та для цього у їх складі діють озброєні формування. За такими ознаками до вказаної групи пропонується віднести органи внутрішніх справ, Службу безпеки України, органи військової служби правопорядку, органи митної служби, податкової служби, пенітенціарної служби, прикордонної служби, управління державної охорони [6, с. 281; 7, с. 114].

Контрольними (юрисдикційними) органами виконавчої влади справедливо позиціонуються ті, для яких правоохоронна функція не є основною, а реалізовується як наслідок здійснення контролю за додержанням законодавства у визначеній сфері державного управління. Зокрема, це органи державної фінансової інспекції, рибоохорони, лісової охорони та інші [6, с. 282; 7, с. 119].

Остання група – органи охорони Конституції України та державного

контролю. Сьогодні у ключових суб'єктів реформування (Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів, МВС (та його окремі структури: Національна поліція, ДСНС, ЛПС, ДМС, Національна гвардія, ДНДЕКЦ, вищі військові навчальні заклади та заклади освіти зі спеціальними умовами навчання)), прокуратура, громадські формування з правоохоронними функціями) існує певний консенсус стосовно універсальних європейських принципів реформування правоохоронних органів: деполітизація, децентралізація, запровадження принципів верховенства права, підзвітності і прозорості, професійності, співпраці з суспільством [6, с. 284; 7, с. 121].

Отже, місце громадських формувань з правоохоронними функціями у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки чітко не позиціонується навіть в умовах особливих правових режимів, у тому числі режиму воєнного стану, і є дискусійним, у тому числі серед науковців-правників.

Література

1. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 228 с. URL: <file:///C:/Users/Andrew/Downloads/sNwH8J3WmsMrEj NmxctWL jLjyxj GuzUK.pdf>.

2. Гончаренко Г.А. Управління сектором безпеки: поняття й сутність. Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. Т. 31(70) Ч. 2. № 2, 2020. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_2/10.pdf.

3. Муніципальна варта Ірпінської міської ради: офіційний сайт. URL: <https://www.vartairpin.org/>

4. Смолянчук В. Національна безпека незалежної України: осягнення сутності. Політичні дослідження. 2021. № 1. С. 163-184. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/smolianiuk_natsionalna.pdf.

5. Пономарьов С.П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Дніпро, 2018. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/auto/25/1.pdf>.

6. Правове регулювання правоохоронної діяльності: навч. посіб. / М.В. Ковалів, С.С. Єсімов, Ю.Р. Лозинський. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 323 с.

7. Чорний В.С. Військова організація України: становлення та перспективи розвитку: монографія. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2009. 368 с.

Рєпіна Є.Ю., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Чулінда Л.І., к.ю.н., доцент

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АКТАХ ООН

Сьогодні розвиток міжнародних відносин публічного характеру ґрунтується на внутрішній та зовнішній політиці держав, спираючись на принцип верховенства права. Принцип верховенства права не виник раптово та не є надбанням сучасного світу, оскільки зміст та сенс явища вивчався, аналізувався та обговорювався протягом багатьох століть. ООН відіграє найважливішу роль сприяння державам-членам у забезпечення верховенства права. Основні функції щодо координації діяльності установ системи ООН у сфері верховенства права виконує Координаційно-консультативна група з питань верховенства права, очолювана Заступником Генерального секретаря за підтримки Підрозділів з питань верховенства права [1].

Забезпечення верховенства права є невід'ємним елементом роботи із закріплення економічних, соціальних та культурних прав у національних конституціях та законах. Коли права захищені законом або забезпечується інший правовий захист таких прав, верховенство права, у разі недотримання таких прав чи неправомірного використання державних ресурсів, надає правову допомогу.

Аналізуючи діяльність ООН щодо принципу верховенства права, можна дійти висновку, що починаючи з 2008 року відбувається активна розробка проєктів удосконалення розуміння принципу верховенства права. На 65-сесії Генеральної асамблеї ООН була прийнята Резолюція Генерального Секретаря ООН «Укріплення та координація діяльності ООН в сфері верховенства права» [2] та Резолюції, що базувалася на доповіді Шостого комітету ООН, яка безпосередньо присвячувалася верховенству права на міжнародному та національному рівнях [3]. 08.06.2011 р. на 66 сесії Генеральної асамблеї ООН була прийнята Резолюція з питання укріплення та координації діяльності організації в сфері верховенства права [4].

У 2012 році був реалізований великий крок у розвитку застосування принципу верховенства права, була прийнята Декларація про верховенство права, де вказується на взаємозв'язок між верховенством права та трьома основними напрямками діяльності ООН: підтримання миру та безпеки, забезпечення розвитку та захист прав людини. Виходячи з такого взаємозв'язку, у декларації наголошується на необхідності того, щоб

питання зміцнення верховенства права були включені до пріоритетних завдань міжнародного порядку денного дня на період після 2015 року.

Заохоченню верховенства права активно сприяє Рада з прав людини, якою була прийнято низку резолюцій у цій сфері. Крім того, Радою було створено кілька механізмів спеціальних процедур, що безпосередньо стосуються питань верховенства права, таких, наприклад, як Спеціальний доповідач з питання про незалежність суддів та адвокатів (СПЧА/HRC/RES/26/7), Спеціальний доповідач з питання про сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування збитків та гарантій недопущення порушень (A/HRC/RES/18/7), Незалежний експерт з питань сприяння встановлення демократичного та справедливого міжнародного порядку (A/HRC/RES/33/3), Спеціальний доповідач з питання заохочення та захисту прав людини в умовах боротьби з тероризмом (СПЧА/HRC/RES/22/8) [5].

Здійснюючи аналіз цих документів, можна зауважити, що основними напрямками діяльності ООН у сфері верховенства права є кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного права, враховуючи втілення і дотримання принципу верховенства права. Питаннями верховенства права займаються більше 40 підрозділів ООН, Організація здійснює операції та розробляє програми у сфері верховенства права у більш, ніж 110 країнах у всіх регіонах світу, багато підрозділів ООН проводять заходи в тих самих країнах.

Отже, верховенство права у розумінні міжнародного права, передбачає дотримання принципу правління, відповідно до якого всі особи, установи, структури, державні і приватні, зокрема самі держави, функціонують відповідно до законів, які були публічно прийняті, рівною мірою виконуються і незалежно реалізуються судовими органами як сумісні з міжнародними нормами та стандартами у сфері прав людини.

Література

1. Brian Z. Tamanaha. On the Rule of Law: History, Politics and Theory (2004), chap. 1, 196 p. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/on-the-rule-of-law/A22B686FAAED3D4ACA202BEF5FC760EB> (дата звернення: 02.02.2023).

2. Second Annual Report on strengthening and coordinating United Nations rule of law activities: Report of the Secretary-General (A/65/318). URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/491/01/PDF/N1049101.pdf>. (дата звернення: 02.02.2023).

3. Резолюція, прийнята Генеральною асамблеєю з доповіді Шостого комітету (A/65/473), Верховенство права на національному та міжнародному рівнях (A/RES/65/32). URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/514/48/PDF/N1051448.pdf> (дата звернення: 02.02.2023).

4. Annual Report on strengthening and coordinating United Nations rule of law activities: Report of the Secretary-General (A/66/33). URL: http://www.unrol.org/files/A_66_133rus.pdf (дата звернення: 02.02.2023).

5. Декларація наради на високому рівні Генеральної Асамблеї з питань верховенства права на національному та міжнародному рівнях (резолюція 67/1 Генеральної Асамблеї від 24 верес. 2012 р.). URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ruleoflaw2012.shtml (дата звернення: 02.02.2023).

УДК 340:336.225.673(043.2)

Сохар В.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Устинова І.П., к.ю.н., доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ЯК РІЗНОВИДУ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Податкова система в кожній країні є однією з найважливіших основ економічної політики. Вона забезпечує фінансову базу держави та виступає головним знаряддям реалізації її економічної доктрини [1, с. 80].

Для належного функціонування такої системи здійснюється податковий контроль, що виступає різновидом фінансового контролю. Він є необхідною умовою існування ефективної податкової системи, оскільки як з практичної, так і з наукової точок зору в своїй основі представляє собою особливе значення для реалізації соціально-економічної політики держави у зв'язку з тим, що на 85,3% дохідна частина бюджету України формується за рахунок податкових надходжень [2, с. 32].

У сучасних умовах господарювання платники податків застосовують способи ухилення від оподаткування. Основним інструментом попередження, виявлення і припинення податкових порушень і виступає податковий контроль. Як вірно зазначив Є.В. Поролло, необхідність стабілізації фінансової системи, забезпечення сталого надходження бюджетних доходів, дотримання податкової дисципліни як умови якісного виконання зобов'язань перед державою фізичними та юридичними особами зумовило відокремлення особливого напряму державного фінансового контролю – податковий контроль [2, с. 33].

О.А. Лукашев визначає податковий контроль як «спеціальний вид державного фінансового контролю, що здійснюється органами державної податкової служби та іншими контролюючими органами, спрямований на забезпечення дотримання податкового законодавства суб'єктами, які

реалізують податковий обов'язок чи забезпечують його реалізацію». М.П. Кучерявенко розглядає податковий контроль як різновид спеціального державного контролю, що є діяльністю податкових органів і їх посадових осіб із забезпечення законності, фінансової дисципліни та доцільності при мобілізації централізованих і децентралізованих грошових фондів і пов'язаних із ними матеріальних коштів. А.В. Бризгалін вважає податковий контроль установленою законодавством сукупністю прийомів і способів діяльності компетентних органів, що забезпечують дотримання податкового законодавства та правильність нарахування, повноту та своєчасність внесення податку в бюджет чи позабюджетний фонд. Н.А. Маринів також стверджує, що податковий контроль – один із видів державного фінансового контролю, який становить діяльність спеціально уповноважених суб'єктів щодо особливого об'єкта, спрямовану на забезпечення дотримання податкового законодавства платниками податків, податковими агентами та іншими суб'єктами, які забезпечують реалізацію податкового обов'язку платників податків, установлення та притягнення винних осіб до відповідальності [3, с. 114].

Також варто зазначити, що поняття податкового контролю закріплено у п. 61.1 ст. 61 Податкового кодексу України. Відповідно до даної статті, податковий контроль становить собою систему заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти й своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [4].

Отже, податковий контроль належить до владного контролю, оскільки з одного боку він здійснюється державними органами контролю, які наділені певними владними повноваженнями стосовно підконтрольних суб'єктів, а з іншого боку фінанси як економічна категорія характеризується не тільки розподільчою, але і контрольною функціями. У зв'язку з цим податковий контроль є одним із різновидів державного фінансового контролю. Податковий контроль відрізняється від інших видів державного фінансового контролю тим, що він регулюється специфічними нормами законодавства, його об'єктом виступають різні види податків, організація функціонування системи сплати податків та податкові правовідносини в цілому [2, с. 33].

Як вже стало зрозуміло, податковий контроль проводиться посадовими особами податкових органів у межах своєї компетенції за допомогою податкових перевірок даних обліку і звітності, проведення фактичних перевірок та огляду приміщень та територій, що використовуються для отримання доходу (прибутку), отримання письмових пояснень від платників податків, податкових агентів, а також в інших формах,

передбачених нормами Податкового кодексу [2, с. 33].

Податковий контроль також має конкретно визначену спрямованість – виконання приписів, передбачених нормами податкового права. Іншими словами, забезпечується реалізація податкових обов'язків та прав як зобов'язаних суб'єктів податкових правовідносин, так і владних суб'єктів – держави і територіальних громад як власників коштів, що надходять до їх публічних фондів від сплати податків і зборів. Таким чином, завдяки податковому контролю має забезпечуватися дотримання усіма суб'єктами податкових правовідносин визначених розпоряджень у нормах податкового права, чим у кінцевому підсумку забезпечується як надходження податків і зборів до дохідної частини публічних фондів, так і певний баланс приватних і публічних інтересів [3, с. 116].

Отже із вищевизначеного можна зробити висновок, що податковий контроль належить до владного контролю, адже здійснюється уповноваженими державними органами, які наділені певними владними повноваженнями. Проте, податковий контроль також виступає різновидом фінансового контролю, адже напряду пов'язаний з фінансами і здійснює нагляд за правильністю нарахування, повнотою й своєчасністю сплати податків і зборів та іншими процесами, що передбачені нормами податкового права.

Література

1. Самсонова К.В., Насипайко Д.С. Податковий контроль в Україні: особливості та шляхи вдосконалення. *Наукові записки*. 2012. Вип. 12, част. I. С. 80-83. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84825035.pdf>.

2. Пухальський В. Теоретичні аспекти податкового контролю. *Молодий вчений*. 2022. № 1(101). С. 32-36. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-1-101-7>

3. Єна Р.О. про податковий контроль як різновид спеціального державного контролю. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 114-117. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/26.pdf.

4. Податковий кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Ткаченко А.К., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Чулінда Л.І., к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СТАНДАРТІВ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ПРАКТИКИ ІСАО

На нашій планеті кожну хвилину, кожну годину, кожен день року злітають і сідають літаки. Цими літаками узгоджено керують авіадиспетчери з усього світу, з різних країн і мов, диспетчери та пілоти з цих різних середовищ можуть розуміти один одного та працювати рука об руку в єдиній формі. Ця надсучасна система, якою є сучасна авіація, включає багато процедур і систем; це фактично одна з найскладніших індустрій, створених людиною. Щоб досягти такої точності в роботі, потрібна спільна мова та спільне розуміння того, хто що і коли робить: саме для цього створені стандарти та рекомендована практика ІСАО [1], або SARPS. SARPS охоплюють усі технічні та експлуатаційні аспекти міжнародної цивільної авіації такі, як безпека, ліцензування персоналу, експлуатація повітряних суден, аеродромів, обслуговування повітряного руху, розслідування нещасних випадків та безпека навколишнього середовища. Без такого спільного розуміння світ авіації був би повністю дезорганізованим і, звичайно, набагато менш безпечним і ефективним, ніж зараз.

Переважає більшість додатків ІСАО пов'язані з технічними питаннями, на них зосереджується увага при описі процесу розробки. Щоб спростити навігацію, стандарти ІСАО (SARPS) містяться в 19 Додатках до Чиказької конвенції [2]. Іноді ці стандарти потребують додаткових пояснень і вимагають застосування детальних процедур, які напрацьовують експерти ІСАО. Стандарти – це специфікації, що містять певні характеристики, необхідні для однакового застосування зазначеного стандарту та гарантування безпеки та/або ефективності міжнародної аеронавігації. Очікується, що держави будуть відповідати стандартам і, якщо не зможуть, повідомлять ІСАО, подавши «розбіжності» [3]. Рекомендовані практики також є специфікаціями, які містять певні характеристики, необхідні для їх застосування, але вони не є обов'язковими, на відміну від стандартів; однак їх застосування є дуже бажаним для гарантування безпеки та/або ефективності міжнародної аеронавігації. Від держав очікується, що вони зроблять усе можливе, щоб їх дотримуватися, і пропонується повідомити ІСАО у разі невиконання.

Наприклад, загальні принципи, що регулюють міжнародне перевезення

небезпечних вантажів повітрям, містяться в Додатку 18 до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію «Безпечне перевезення небезпечних вантажів повітрям». Технічні інструкції доповнюють основні положення Додатку 18 і містять усі детальні інструкції, необхідні для безпечного міжнародного повітряного перевезення небезпечних вантажів. Видання Технічних інструкцій 2023-2024 років необхідно використовувати для операцій з 1 січня 2023 року протягом року. Список поправок, включених до видання 2023-2024 років, наведено у документі «Технічні інструкції з безпечного перевезення небезпечних вантажів повітрям (Дос 9284)» [4].

Отже, стандарти цивільної авіації створюються для підтримки безпечного, ефективного та впорядкованого повітряного руху міжнародної цивільної авіації з урахуванням прогнозованого зростання на наступні роки. Як правило, джерелом для їх розробки (або поправки) є пропозиція вирішити проблему, визначену ІКАО, державою або міжнародною організацією. Її можна запропонувати під час засідання групи, на Асамблеї або запропонувати роботу від Секретаріату.

Розгляд пропозиції зазвичай обмежується розглядом спірних питань, які, на думку Секретаріату або Комісії, вимагають особливої уваги перед розсиланням для коментарів у листі ІКАО до держави. Після завершення попереднього розгляду пропозиції надсилаються державам і міжнародним організаціям для коментарів в офіційному листі ІКАО від держави.

Протягом двох тижнів після прийняття Радою поправки до Додатку, державам стає доступним проміжне видання, «Зелене видання». Між датою набуття чинності та датою застосування зазвичай проходить ще чотири місяці. У Дату повідомлення, за місяць до Дати застосування, держави повинні повідомити ІКАО про будь-які відмінності. Після дати набрання чинності державним листом повідомляється, що поправка набула чинності, а потім Секретаріат видає «Синє видання», яке є остаточною версією поправки. Щоб обмежити кількість і частоту поправок, ІКАО встановила, що для всіх документів щороку буде загальна дата застосування. Загалом від моменту подання пропозицій для попереднього розгляду до моменту, коли він стає застосовним, проходить приблизно два роки.

Мета всього процесу полягає в тому, щоб надати державам і міжнародним організаціям максимальну кількість можливостей обговорювати та брати участь у розробці справедливих, логічних і, заснованих на консенсусі, стандартів і рекомендованої практики ІКАО.

Література

1. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038#Text (дата звернення: 15.04.2023).

2. Annexes to the Convention on International Civil Aviation (ICAO). URL: <https://www.bazl.admin.ch/bazl/en/home/themen/rechtliche-grundlagen/anhaenge-icao.html> (дата звернення: 15.04.2023).

3. Making SARPs: how does it work? - IFATCA. IFATCA - One Sky / One Voice. URL: <https://www.ifatca.org/about-ifatca/icao-activities/making-standards-and-recommended-practices-sarps/making-sarps-how-does-it-work/> (дата звернення: 15.04.2023).

4. Technical Instructions For The Safe Transport of Dangerous Goods by Air (Doc 9284). URL: <https://www.icao.int/safety/DangerousGoods/Pages/Doc9284-Technical-Instructions.aspx> (дата звернення: 15.04.2023).

УДК 340:339.542.2(043.2)

Шепетько А.Л., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Устинова І.П., к.ю.н., доцент

НАПРЯМИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МИТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

З періоду, коли Україна стала офіційним кандидатом на вступ до ЄС, інтеграція до Європейського Союзу стала одним із її основних зовнішньополітичних пріоритетів, тому наразі ми можемо спостерігати, як створюються передумови та здійснюються реальні кроки для вступу до ЄС і, відповідно, в життя запроваджується європейська модель розвитку.

Беззаперечно, від ефективності державної політики залежать демографічні, соціальні, економічні, політичні показники та авторитет країни в світовому просторі. Виходячи з цього, можна стверджувати, що розробка та втілення політики держави в різних сферах суспільного життя є одним з головних пріоритетів органів виконавчої влади та органів законодавчої влади, на які покладена функція законотворчості [1, с. 20].

Сфера митної справи завжди мала велике значення для України, саме тому сьогодні активно розглядається питання реформування митниці. Зокрема, передбачається те, що стратегія реформування митниці включатиме в себе подальшу її інтеграцію з ЄС, спільний контроль на західному кордоні, комплексне будівництво прикордонної інфраструктури, цифровізацію та боротьбу з корупцією.

Подальше реформування митниці передбачає низку практичних кроків, зокрема: встановлення сканерів, контроль українських митників та митників країн ЄС. Також, одним із пріоритетних напрямків реформування є цифровізація митниці, наприклад, обмін даними, електронне розмитнення в додатку «Дія», електронна черга, яка матиме змогу впорядкувати перетин

кордону. А для того, щоб це реалізувати, спочатку необхідно узгодити законодавство України з європейським.

Якщо говорити про українське митне законодавство, то варто зауважити, що останніми роками до Митного кодексу України активно впроваджуються міжнародні стандарти.

Наприклад, 15.08.2022 Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [2].

Цей закон є євроінтеграційним проривом України в митній справі, та результатом спільної роботи Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державної митної служби України за підтримки Офісу підтримки реформ при Мінфіні та EU4PFM. Головною метою закону стало приведення положень Митного кодексу України до митного законодавства ЄС для запровадження NCTS, спрощення доступу АЕО в програму, змінення підходу до гарантування та вимог до гарантів (банки, страховики, незалежні фінансові посередники), з'явилася можливість видачі гарантій на всі митні процедури. Також, вагомим внеском в модернізацію митної політики стало запровадження електронного документообігу та роботи електронних сервісів митних органів тощо.

Імплементация європейських практик і законодавства в межах угоди про асоціацію з ЄС триває. І деякі норми вже успішно впроваджені: загальна декларація прибуття, програма АЕО (авторизований економічний оператор, особливий статус, який засвідчує високий ступінь довіри митниці до суб'єкта господарювання та надає йому можливість користуватися перевагами та спеціальними спрощеннями при митному оформленні), захист прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон, облік нерезидентів (негромадян України або компаній, що не зареєстровані в Україні). Все це полегшує митне оформлення товарів для бізнесу, допомагає більш ефективно аналізувати ризики та сприяє цифровізації митної служби.

Слід сказати, що для вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності митних органів в Україні було б доцільно звертатися до практики застосування митними адміністраціями європейських країн норм основних міжнародних стандартів митної справи, таких як: Кіотська конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі ВМО, а також Митні прототипи, що сконцентрували найкращі принципи та стандарти ЄС у галузі митної справи [3, с. 124].

Отже, зараз ми спостерігаємо те, що в Україні митна сфера реформується, розвивається та удосконалюється, але для того, аби всі ці та мабутні впровадження мали успіх, нам таки варто ґрунтовно вивчати практику європейських країн у цій сфері, і у майбутньому обов'язково побачимо створення в Україні сучасної європейської митної служби.

Література

1. Стеценко О.М. Основні аспекти розвитку митної політики України. Агросвіт. 2012. № 20. С. 20-22.

2. Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 28 лип. 2022 р. № 2510-IX: станом на 15 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2510-20#Text> (дата звернення: 24.03.2023).

3. Дорофеєва Л.М. Зближення митного законодавства України та Євросоюзу: вимоги сьогодення. Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 08 черв. 2018 р. Київ, 2018. С. 121-124.

УДК 35.078.18:73:410:44:477(043.2)

Ярош М.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Джуфер В.М., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
Науковий керівник: Миронець О.М., к.ю.н.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД США, ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ФРАНЦІЇ ЯК ПЕРСПЕКТИВА УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ УКРАЇНИ

Застосування заходів адміністративного примусу є однією з найбільш дієвих форм запобігання та протидії правопорушенням правоохоронними органами різних держав. Тому, очевидно, що їх діяльність у сфері застосування заходів адміністративного примусу та протидії правопорушенням повинна розвиватися та вдосконалюватися, з використанням зарубіжного досвіду демократичних країн, адаптованим до реалій сьогодення нашої держави [1, с. 41-44]. Цінність вказаного досвіду в першу чергу полягає у тому, що деякі демократичні країни вже вирішили ті

проблеми, які наразі постають перед Україною, у сфері застосування заходів адміністративного примусу. Тому, на нашу думку застосування підходів та досвіду зарубіжних країн для вирішення вказаних проблем, з обов'язковим урахуванням специфіки суспільних відносин, що виникають в Україні, дозволить не тільки швидше знайти шляхи вирішення вказаних проблем, а й уникнути невиправданого обмеження прав і свобод осіб, відносно яких застосовуються вказані заходи.

Так, протягом останніх 10 років, в Україні продовжуються дискусії щодо запровадження у діяльності Національної поліції під час застосування останніми заходів адміністративного примусу, концепції США, яка полягає у моделі «підкорись вимогам поліцейського – потім їх оскаржуй». Іншими словами, протягом тривалого проміжку часу, в Україні пропонується встановити презумпцію правоти поліцейського у вчиненні процесуальних дій, у тому числі й застосуванні заходів адміністративного примусу. Що ж до забезпечення прав громадян від зловживань поліцейським, то йдеться про обов'язкову кримінальну відповідальність за неправомірні дії правоохоронця. Загальнодержавним федеральним законодавством США передбачено, що з метою підтримання порядку чи захисту життя працівники правоохоронних органів при необхідності розумно мають право застосовувати різноманітні заходи примусу [1, с. 41-44].

Проведений системний аналіз Глави 32 Зводу федерального законодавства США показав, що обсяг застосування таких заходів примусу достатньо широкий: від звичайної присутності офіцера поліції – до використання вогнепальної зброї (*deadly force*). Так, у § 632.3 визначено, що працівники правоохоронних органів мають право застосовувати силу лише тоді, коли не в змозі виконувати свої обов'язки без її застосування. Вони можуть застосувати лише мінімально необхідну силу; винятково як крайній захід мають право застосовувати вогнепальну зброю [2, с. 69-73].

Розглядаючи досвід Великобританії у сфері застосування заходів адміністративного примусу, хотілося б відмітити існування у вказаній країні Незалежної комісії з розгляду скарг на діяльність поліції (*Independent Police Complaints Commission*). Діяльність вказаної комісії полягає у відслідковуванні порядку застосування заходів адміністративного примусу поліцейськими, виду застосованих заходів адміністративного примусу, а також доцільності їх застосування у кожному конкретному випадку [3, с. 17-18].

Застосування заходів адміністративного примусу поліцейськими у Франції заслуговує окремої уваги. Так, у цій країні функції по охороні громадського порядку та протидії правопорушенням покладено на Французьку національну жандармерію, яка є напівмілітаризованим формуванням. Тобто, як бачимо, у Франції, чітко встановлена та закріплена на законодавчому рівні система заходів застосування сили, яка залежить

насамперед від дій правопорушника [4].

Таким чином, виявивши проблеми регулювання адміністративного примусу в Україні, та дослідивши досвід країн Європи та Америки, ми змогли виявити і конкретизувати напрями запровадження їх досвіду застосування заходів адміністративного примусу органами державної влади, які є найбільш прийнятними для України, а саме: 1) необхідність регламентування в законах і підзаконних нормативно-правових актах України, у сфері застосування заходів адміністративного примусу із встановленням чіткого порядку їх застосування, зокрема на основі аналізу судової практики (досвід США); 2) доцільність створення окремого органу державної виконавчої влади щодо надання оцінки ефективності застосування заходів адміністративного примусу, а також розгляду скарг на дії представників державної влади під час реалізації заходів адміністративного примусу (досвід Великої Британії); 3) необхідність розроблення Порядку застосування заходів адміністративного примусу уповноваженими органами (досвід Франції).

Література

1. Пелех М.І. Досвід застосування заходів адміністративного примусу працівниками поліції на прикладі США. Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 19-20 чер. 2020 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 41-44.

2. Солнцева Х.В. Організація поліцейської діяльності в Україні та США: структура. Право і безпека. 2016. № 1 (60). С. 69-73.

3. Гранчак Т.В. Презумпція правоти поліцейського в умовах України – крок до європейської практики чи поліцейської держави? Україна: події, факти, коментарі. Інформаційно-аналітичний журнал. 2016. № 18. С. 7-18.

4. Застосування спецзасобів та вогнепальної зброї. URL: https://protocol.ua/ua/zastosuvannya_spetszasobiv_ta_vognepalnoi_zbroi/ (дата звернення: 30.03.2023).

РОЗДІЛ 3

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА ТА КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343(043.2)

Адаменко О.М., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ (МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Положення національного законодавства свідчить, що державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є одним із пріоритетів державно-правової політики України, оскільки, піклуючись про сім'ю, нація дбає про її майбутнє. Вивчення даного питання, з огляду на всю його сучасну специфіку, визначило актуальність обраної теми.

Правове регулювання державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству – сукупність законодавчих та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських установ, організацій, а також суспільства у сфері запобігання, виявлення та припинення фактів насильства за сімейними та побутовими ознаками, притягнення винних до відповідальності, встановленої законом.

Зокрема, А.Є. Бабенко визначив державну політику у сфері запобігання домашньому насильству 1) як системно розроблений і формалізований, розмежований за рівнями і завданнями суб'єктів її реалізації, комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня соціального захисту сімей, особливо тих, у яких є діти, 2) як створення оптимальних соціально-економічних умов для формування, розвитку повноцінного і самодостатнього функціонування сім'ї та виховання дітей, 3) як формування культури сімейних відносин, підвищення відповідальності батьків за сім'ю і виховання дітей. Цей науковець вважає, що державна політика в цій сфері охоплює не тільки правові, а й соціальні, медичні, культурні, економічні та інші заходи. Ці факти передбачають діяльність широкого кола суб'єктів, включаючи органи влади, навчальні заклади, охорону здоров'я, правоохоронні органи, при його практичній реалізації [1, с. 107].

Зокрема, у ст. 2 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII [2] передбачено, що

це законодавство складається з Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Таким чином, основним законодавчим документом, що декларує принципи правового регулювання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є Конституція України [3]. Хоча Основний Закон України не згадує про запобігання та протидію домашньому насильству, проте декларує кілька положень, на реалізацію яких мають бути спрямовані законодавчі акти. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 28 та ч. 1 ст. 29 Конституції України ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Однак, незважаючи на конституційні положення, держава не завжди здатна забезпечити ці права у повному обсязі, внаслідок чого проблема домашнього насильства не вирішена повною мірою. Серед міжнародних договорів України, які можна віднести до сфери запобігання та протидії домашньому насильству, доцільно виділити такі: 1) Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами; 2) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; 3) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; 4) Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та інші [4; 5; 6].

Якщо жертвою насильства є дитина, то будь-які дії, спрямовані на її захист, ґрунтуються на принципах, визначених Конвенцією ООН про права дитини, Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Європейською конвенцією про здійснення прав дитини та законодавчими актами України у сфері захисту прав дитини [7; 8; 9].

У контексті цього дослідження доречно зазначити, що практика Європейського суду з прав людини зробила значний внесок у формування європейських стандартів у сфері протидії та запобігання домашньому насильству. Проблема домашнього насильства перестала вважатися приватною і стала вважатися глобальною завдяки рішенням Європейського суду з прав людини. Наприклад, у справі «Oruz v. Turkey» [10] домашнє насильство було визнано порушенням основних прав людини, таких як право на життя та право жити без нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. У справі «Bevacqua and S. v. Bulgaria» [11], вперше на рівні Європейського суду з прав людини було заявлено, що домашнє насильство не є приватною проблемою певної сім'ї, а є суспільною проблемою, а неналежне реагування державних органів на цю проблему є порушенням ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами є

важливим напрямом підвищення ефективності державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Європейський Союз і 44 країни підписали Конвенцію. Україна ратифікувала цю Конвенцію у 2022 році.

Підписанти зазначають, що, згідно з дослідженнями, 67% жінок в Україні зазнали психологічного, фізичного або сексуального насильства з боку партнера чи іншої особи, а епідемія коронавірусу ще більше загострила проблеми, що призводять до насильства. Часто люди, які вчиняють такі дії, взагалі не вважають свою поведінку ненормальною. За офіційними даними, цифри значно нижчі за реальні, а частка обвинувальних вироків у справах, які доходять до суду, дуже низька.

Вимоги Стамбульської Конвенції щодо комплексного підходу до протидії домашньому насильству знайшли відображення у ст. 5 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного підходу до подолання насильства в сім'ї, надання всебічної допомоги постраждалим та утвердження ненасильницького характеру приватних відносин. Основними напрямами реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є: 1) попередження насильства в сім'ї, 2) ефективне реагування на факти насильства в сім'ї шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, 3) надання допомоги та захисту постраждалим, забезпечення відшкодування шкоди, завданої насильством у сім'ї, 4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення винних до юридичної відповідальності та зміна поведінки.

Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» встановлює кримінальну відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або невиконання програми для правопорушників. Також у Кримінальному кодексі України з'явився новий розділ про обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство.

Новітнє законодавство України про попередження та протидію домашньому насильству визначає організаційно-правові засади попередження та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері попередження та протидії домашньому насильству, спрямованої на захист прав та інтересів осіб, які постраждали внаслідок такого насильства.

Література

1. Бабенко О.Е. Державна політика України у сфері запобігання насильству у сім'ї. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*: зб. наук. пр. 2009. № 3. С. 106–110.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 02 груд. 1949 р. URL: <http://surl.li/gwlwk>
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 груд. 1979 р. URL: <http://surl.li/rcmn>
7. Конвенція ООН про права дитини від 20 лис. 1989 р. URL: <http://surl.li/wufe>
8. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовт. 2007 р. URL: <http://surl.li/bzogk>
9. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січ. 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text
10. Справа «Опуз проти Туреччини» (OPUZ v. TURKEY). URL: <http://surl.li/gwlwc>
11. Справа «CASE OF BEVACQUA AND S. v. BULGARIA». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-86875%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-86875%22]})

УДК 343(043.2)

Батраченко Т.С., к.ю.н., доцент,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА: АНАЛІЗ ДОЦІЛЬНОСТІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я

Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Відповідальність за вчинення правопорушення є одним із важливих питань, які розглядає теорія права. Дотримуючись точки зору, що юридична відповідальність - це застосування заходів державного примусу до особи, яка вчинила правопорушення, слід зауважити, що цей підхід застосовується і до галузі, яка розглядається, - а саме охорони здоров'я громадян. Крім того, забезпечення захисту професійної діяльності медичних працівників є надзвичайно актуальною темою на теперішній час, особливо в сучасних умовах на тлі повномасштабного вторгнення на територію України. Ув'язку з цим, обрана тематика є вкрай важливою для практичних застосувань у сучасних умовах, а звернення до неї можливістю подальших досліджень у цій області та сприяти формуванню ефективних механізмів захисту професійної діяльності медичних працівників від кримінальних правопорушень.

Правовий захист пацієнтів регламентується низкою нормативно-правових актів, зокрема кримінальним законодавством. Так, медичні працівники відповідальні за вчинення злочинів на загальних засадах, до того ж у ККУ є ряд складів злочинів, які мають відношення саме до професійної діяльності лікарів, що передбачені у II ККУ «Злочини проти життя і здоров'я особи» зокрема їх можна поділити на: - злочини проти життя і здоров'я особи (пацієнта); - злочини проти прав особи (пацієнта); - злочини у сфері господарської діяльності з медичної практики; - злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; - інші злочини, вчинені медичними працівниками у зв'язку з їхньою професійною діяльністю [1].

Втім, наразі саме медичний працівник все частіше стикається із ситуацією, коли пацієнт дозволяє собі як мінімум неадекватне висловлення своєї думки щодо лікування та лікуючого лікаря в досить грубій формі, допускаючи лайку, образи, погрози, крик, та як максимум – застосування фізичної сили шляхом завдання поштовхів, ударів, побоїв, використання спеціальних засобів (кййки, сльозоточивий балончик тощо) та, навіть, зброї. Так, в Україні за рік стається близько 150 нападів на медичних працівників У такому разі діюче законодавство України передбачає настання відповідальності на загальних підставах, тобто законодавець не виділяє медичного працівника до окремої категорії потерпілого, як наприклад, працівників суду або журналістів. Хоча іноді індикатор суспільної небезпеки у професії медика є навіть вищим порівняно з зазначеними професіями [2].

Цікавим досвідом є захист професійної діяльності медичного працівника від злочинів деяких зарубіжних країн. Так, одним з пріоритетних напрямів для країн Європейського Союзу є захист професійної діяльності від протиправних посягань працівників медичної сфери. Це обумовлюється наявністю законодавчої бази щодо регулювання

захисту медичного персоналу та інших працівників охорони здоров'я від насильства та злочинів. Наприклад, в Австрії у 2019 році було ухвалено Закон, який передбачає жорсткіші покарання за насильство проти медичних працівників [3]. У Німеччині, згідно з Кодексом кримінального права, злочини проти медичного персоналу та інших працівників охорони здоров'я, такі як напади та фізичне насильство, можуть бути карані позбавленням волі на строк від 3 до 5 років [4].

У Бельгії, згідно з Законом про захист медичного персоналу, встановлені жорсткіші покарання за насильство проти медичних працівників [5].

Чинне законодавство в нашій країні передбачає досить м'які покарання за вище зазначені дії, і тому, задля підвищення гарантій захисту медпрацівників, вважаємо за необхідне виділити медичних працівників до окремої категорії потерпілих та передбачити спеціальну кримінально-правову норму згідно якої напад на медика буде прирівняний до нападу на журналіста чи державного службовця. Крім того, доцільним є передбачення кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я, захоплення як заручника, погрозу або насильство щодо медичних та фармацевтичних працівників при виконанні ними службових обов'язків [6].

Пропонується за захоплення медиків як заручників покарання у вигляді позбавлення волі строком від восьми до п'ятнадцяти років. Погроза або насильство щодо медичних працівників каратиметься арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років. За вбивство або замах на вбивство медика передбачається позбавлення волі на строк від дев'яти до п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі.

Вважаємо, що введення такої кримінально-правової норми поліпшить гарантії захисту прав медичних працівників в аспекті охорони життя та здоров'я при виконанні їх посадових обов'язків.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print>
2. Безпека медперсоналу: юридичні аспекти самозахисту. URL: <https://www.medsprava.com.ua/article/149-bezpeka-medpersonalu-yuridichn-aspekti>
3. Austrian Parliament (2019), National Council Passes Law on Better Protection for Medical Staff [online]. Available at: https://www.parlament.gv.at/PAKT/PR/JAHR_2019/PK0532/index.shtml
4. German Criminal Code (1998), Section 114 [online]. Available at: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p0385
5. Belgian Official Gazette (2013), Law of 22 April 2013 on the Protection of Medical Personnel [online]. Available at: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=fr&

6. «Неадекватність» пацієнта і самооборона медичного працівника: кримінально-правова оцінка. URL: <https://z-1.com.ua/ua/zl81/>

УДК 343(043.2)

Батраченко Т.С., к.ю.н., доцент,
Крутий В.І., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ

В умовах сучасної геополітичної ситуації, коли зростає загроза терористичної активності та розвитку конфліктів, важливо забезпечити належний рівень обороноздатності держави. Одним зі складових елементів обороноздатності є забезпечення належного функціонування Збройних Сил. У цьому контексті надзвичайно важливим є заповнення військових формувань, а також забезпечення належного рівня кваліфікації та підготовки військовослужбовців.

Метою цієї статті є аналіз кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу в Україні.

Військовий обов'язок громадян України встановлюється за для реалізації конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Правовою основою військового обов'язку і військової служби є Конституція України, згідно зі статтею 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Громадянин України може виконати свій обов'язок за призовом на військову службу або в добровільному порядку (за контрактом) [1].

Кримінальним законодавством встановлено відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу. Так, ст. 336 Кримінального кодексу України (далі – КК), ухилення від призову на строкову військову службу, якщо воно скоєне повторно або з використанням підробленого документа або за інших умов, передбачених цією статтею, карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Якщо ухилення від призову на строкову військову службу скоєне вперше, то відповідальність передбачається ст. 337 КК України. Згідно з цією статтею, ухилення від призову на строкову військову службу карається штрафом від сорока до ста неоподатковуваних мінімумів доходів

громадян або обмеженням волі на строк до трьох років.

У разі якщо ухилення від призову скоєно не повторно та без використання підробленого документа, але призвело до серйозних наслідків, таких як загибель військовослужбовців, поранення, втрата бойової техніки та інше, можуть бути застосовані більш суворі кримінальні санкції відповідно до інших статей Кримінального кодексу України, наприклад, ст. 115 (вбивство), ст. 119 (загроза вбивством), ст. 194 (саботаж) тощо [2].

Попри наявність численних досліджень ступінь розробки проблем реалізації кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу у науці кримінального права не є достатнім. Пояснити це можна тим, що: 1) об'єктом аналізованого складу злочину був встановлений порядок управління, в попередні роки адміністративно-командного керування країною і військово-політичної могутності СРСР труднощів із призову молоді в армію майже не існувало, тому наукове обговорення так званих «мертвих» статей КК УРСР відбувалося у межах коментарів до КК; 2) військово-кримінальна статистика (абсолютні показники) дотепер залишається конфіденційною. З огляду на це наукового інтересу проблеми реалізації кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу не викликали. Проте окремі положення щодо встановлення покарання за ухилення від призову на військову службу знайшли відображення у працях М.І. Бажанова, П.Ф. Грішаніна, О.О. Дудорова, М.П. Журавльова, Г.Ф. Поленова, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, М.І. Хавронюка. Виходячи з цього, метою роботи є пошук шляхів удосконалення правових підстав призову громадян України на військову службу (бланкетна платформа КК України і механізму реалізації кримінальної відповідальності за невиконання цього конституційного обов'язку (ст. 335 КК України).

Отже, ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу може тягнути за собою, крім адміністративної, ще й кримінальну відповідальність у випадках, установлених кримінальним законодавством України. Диспозиція ст. 335 Кримінального кодексу України є бланкетною, а тому під час здійснення кримінально-правової кваліфікації суспільно небезпечних діянь, передбачених цією нормою, виникає низка проблем щодо правильного та чіткого застосування чинного законодавства України (законів і підзаконних нормативно-правових актів) у сфері проходження військової служби. У зв'язку з цим на сьогоднішній день відсутній чіткий алгоритм застосування цієї кримінально-правової норми на практиці. Так, посилаючись на різні нормативно-правові акти, можна по-різному тлумачити основні поняття й ознаки складу злочину, передбаченого ст. 335 Кримінального кодексу України. Варто також відзначити, що ст. 335 Кримінального кодексу

України встановлює кримінальну відповідальність лише за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу та не передбачає відповідальності за ухилення від альтернативної служби, яка є службою, що запроваджується замість проходження строкової військової служби й має на меті виконання обов'язку перед суспільством [3, с. 232].

Література

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 бер. 1992 р. № 2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

2. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2332>

3. Медведєва І. Окремі аспекти реалізації кримінальної відповідальності по ст. 355 КК України. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 232-233.

УДК 343.9(043.2)

Бахмач А.О., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СВОЄЧАСНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ У БОЙОВИХ ДІЯХ, ЯК МЕТОД ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Важливість своєчасного вжиття суспільством та державою комплексних заходів з метою запобігання злочинності серед військових, які брали участь у бойових діях, явно демонструє зарубіжна статистика.

Так, за даними Міністерства юстиції США, оприлюдненими у 2015 році, у США кожен третій військовий-ветеран принаймні один раз, у порівнянні з менш ніж п'ятою частиною всіх неветеранів, був заарештований за правопорушення [1].

Згідно з даними звіту Ради кримінального правосуддя США «From Service through Reentry. A Preliminary Assessment of Veterans in the Criminal Justice System», оприлюдненим у серпні 2022 року, близько 8% усіх ув'язнених США, або близько 181 500, були військовими ветеранами [2].

На підставі цих та інших статистичних даних Рада кримінального правосуддя США зробила висновок, що показники злочинності серед військових ветеранів значно перевищують рівень злочинності серед цивільного населення та це створює значну загрозу для суспільства.

Що стосується визначення показників злочинності серед учасників бойових дій в Україні, скоєних ними у цивільному житті, то це зробити вкрай складно, зважаючи на недостатність статистичних даних та їх

можливу неточність.

До військових, які брали участь у бойових діях в Україні, ми відносимо учасників АТО/ООС та учасників бойових дій (далі – «УБД»), які відбуваються в Україні починаючи з 24 лютого 2022 року. Спільним терміном для визначення обох вищевказаних категорій учасників воєнних може бути термін «військові ветерани».

Наразі, щодо визначення кількості правопорушень, скоєних військовими ветеранами в Україні, можна скористатися лише доступною статистикою Генеральної прокуратури України, яка в своїх статистичних звітах за 2018, 2019, та 2020 роки наводила дані щодо учасників АТО/ООС, які вчиняли кримінальні правопорушення [3].

За цими даними у 2018 році серед 126 652 осіб, яким було пред'явлено підозру у скоєнні злочину, 1206 мали статус учасників АТО/ООС, за 2019 рік відповідно 119 229 та 1 131, за 2020 рік відповідно 111 420 та 1 007.

Ці статистичні дані, на перший погляд не демонструють масштаб проблеми в Україні. Але, зважаючи на кількість УБД, які сьогодні приймають участь у бойових діях і не демобілізовані, а це близько одного мільйона осіб, можна стверджувати, що цей масштаб значно збільшиться після демобілізації таких осіб, що демонструє досвід інших країн, зокрема США.

Повертаючись до США з'ясуємо яким чином в цій країні пропонується вирішувати проблему з високими показниками злочинності серед військових ветеранів.

Радою кримінального правосуддя США в ході розробки та складання згаданого вище звіту у серпні 2022 року та усвідомлення масштабу проблеми було прийнято рішення створити спеціальну Комісію з правосуддя ветеранів, яка протягом двох років має детально дослідити причини проблеми злочинності серед ветеранів та запропонувати конкретні рішення, які допоможуть запобігти цьому явищу.

Тобто, в США на рівні держави визначено, що питання запобігання злочинності серед військових ветеранів, є надзвичайно актуальним, і його необхідно вирішувати на державному рівні. І це мають бути прикладні заходи.

Ці висновки уряду США ґрунтуються не тільки на статистичних даних, але й на проведених наукових дослідженнях, зокрема Donna M. Shaw, Cynthia M. Churchill, Russell Noyes Jr., Paul L. Loeffelholz [4], Ann R. Auberry.

За результатами цих досліджень встановлено, що існування високого ризику скоєння кримінальних правопорушень військовими, які перебували в зоні воєнних дій, пов'язано, перш за все, зі станом їх психічного здоров'я. Найбільш високий рівень ризику вчинення кримінальних правопорушень мають ті військові ветерани, у яких після перебування в зоні бойових дій

діагностовано різні психологічні та психіатричні розлади, такі як, наприклад ПТСР (посттравматичний стресовий розлад).

При цьому, науковці прийшли до висновку, що наявність самих по собі психічних розладів (захворювань) ще не вказує на автоматичну деструктивність військового, який отримав такий розлад, по відношенню до суспільства. Ризик збільшується у тих військових ветеранів, які ще до перебування у зоні бойових дій мали певні поведінкові особливості та схильність до вчинення деструктивних дій. Отримані ж у зоні бойових дій психологічні та психіатричні розлади посилюють такі деструктивні схильності та сприяють їх проявам як у соціальному оточенні (направлені зовні у формі вчинення кримінальних правопорушень), так і щодо самої людини (направлені всередину, наприклад, у формі суїцидальних настроїв).

Зважаючи на такі висновки досліджень, вбачається надважливим завданням суспільства та держави щодо запобігання злочинності серед військових ветеранів навчитися не тільки вчасно діагностувати наявність у таких військових самого по собі психічного розладу (захворювання), а й поєднати таку діагностику із з'ясуванням особистих біологічних та психологічних характеристик, схильностей та особливостей поведінки ветерана, які сформувались на його біографічному шляху до участі у воєнних діях.

За результатами проведення такого діагностування учасника бойових дій та встановлення ступеню ризику його соціальної небезпечності як для суспільства так і для самого себе, можуть бути рекомендовані різні напрямки та види реабілітації. Це:

- або комплексна психо-фізична реабілітації, яка має знизити ризик деструктивної антисоціальної поведінки у військових, у яких діагностовано високий ступінь такого ризику;
- або психологічна допомога військовим з подальшою підтримкою, у яких виявлено ризики деструктивних дій щодо себе.

Також для допомоги військовим ветеранам можуть вживатись інші заходи психологічної допомоги, а також адаптації до соціального життя та ринку праці у змінених умовах після демобілізації.

В усіх випадках своєчасно надана реабілітаційна допомога може суттєво знизити ризики деструктивних проявів у таких осіб.

Література

1. Commission will study why veterans are more likely than nonveterans to get in trouble with the law. URL: <https://www.nbcnews.com/news/crime-courts/commission-will-study-veterans-are-likely-non-veterans-get-trouble-law-rcna44326>.

2. Council and Criminal Justice. August 9, 2022. URL: <https://counciloncj.org/vjc-preliminary-assessment/>.

3. Генеральна прокуратура України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.

4. Criminal behavior and post-traumatic stress disorder in Vietnam veterans Donna M. Shaw, Cynthia M. Churchill, Russell Noyes Jr., Paul L. Loeffelholz. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0010440X87900575>.

УДК 343.424(043.2)

Ковтун О.І., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ У ДИСПОЗИЦІЯХ СТ. 180 КК УКРАЇНИ

Однією із норм, які на рівні КК України [1] захищають право людини на свободу віросповідання є норма, передбачена ст. 180 «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду». Так, у ч. 1 ст. 180 КК України «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду» передбачена кримінальна відповідальність за незаконне перешкоджання здійсненню релігійного обряду, що зірвало або поставило під загрозу зриву релігійний обряд, а в ч. 2 цієї статті передбачена кримінальна відповідальність за примушування священнослужителя шляхом фізичного або психічного насильства до проведення релігійного обряду. Очевидно, що назва статті не охоплює склад злочину, який передбачений у диспозиції ч. 2 цієї статті.

Об'єкт злочину. У юридичному складі злочину «Незаконне перешкоджання здійсненню релігійного обряду, що зірвало або поставило під загрозу зриву релігійний обряд», передбаченому у диспозиції ч. 1 ст. 180 КК України *обов'язковим безпосереднім об'єктом* слід вважати право на безперешкодне здійснення релігійних обрядів (ритуалів, церемоній тощо). *Додатковим безпосереднім об'єктом* цього складу злочину може бути недоторканість (життя та здоров'я) потерпілих (священнослужителів, віруючих чи інших осіб), яким може бути завдане фізичне та/або психічне насильство. *Додатковим факультативним об'єктом* кримінально-правової охорони може бути авторитет релігійної організації, тому що держава на рівні Закону захищає права і законні інтереси релігійних організацій [2], також їхні інтереси захищаються іншими нормами КК України.

У юридичному складі злочину «Примушування священнослужителя шляхом фізичного або психічного насильства до проведення релігійного обряду», передбаченому у диспозиції ч. 2 ст. 180 КК України, *обов'язковим*

безпосереднім об'єктом злочину є право на добровільне здійснення священнослужителем релігійного обряду, а також додатковим об'єктом є недоторканість життя та здоров'я священнослужителя. Додатковим факультативним об'єктом кримінально-правової охорони ч. 2 ст. 180 КК України може бути авторитет релігійної організації.

Потерпілим від злочину, юридичний склад якого передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 180 КК України можуть бути фізичні особи (віруючі та священнослужителі) та громадські об'єднання (релігійні організації). На відміну від попереднього юридичного складу злочину, у складі, який передбачений у диспозиції ч. 2 ст. 180 КК України, із фізичних осіб потерпілим може бути тільки священнослужитель, а також потерпілим можуть бути релігійні організації.

Об'єктивна сторона злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 180 КК України проявляється у формі незаконного перешкоджання здійсненню релігійного обряду, що зірвало або поставило під загрозу зриву релігійний обряд, а об'єктивна сторона злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 2 ст. 180 КК України проявляється у формі примушування священнослужителя шляхом фізичного або психічного насильства до проведення релігійного обряду. На нашу думку, у двох частинах цієї статті передбачені два різні склади злочину, а не простий і кваліфікований. Це можна вважати особливістю цієї статті.

Релігійний обряд – сукупність встановлених правилами (канонами) релігійних організацій та визначених релігійними звичаями індивідуальних чи колективних дій віруючих, спрямованих на встановлення відносин з надприродними об'єктами або поклоніння їм. Релігійний обряд є складовою релігійної діяльності, пов'язаної зі сповіданням і поширенням віруючими своєї віри. *Перешкоджання* – створення громадянам чи священнослужителям будь-яких перепон, якими унеможлиблюється чи ускладнюється здійснення обряду. *Примушування* священнослужителя до проведення релігійного обряду – спонукання, заставляння його провести релігійний обряд. Спосіб примушування священнослужителя до проведення релігійного обряду виявляється у формі фізичного або психічного насильства.

Часом закінчення злочину слід вважати час, коли внаслідок вчиненого перешкоджання здійсненню релігійного обряду він був зірваний, недопущений чи припинений, або був поставлений під загрозу зриву, але в дійсності не був зірваний чи припинений.

Суб'єкт злочину, юридичний склад якого передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 180 КК України як загальний – фізична особа, яка досягла 16-ти років, так і спеціальний – службова особа (у тому числі керівник релігійної організації, працівники правоохоронних органів тощо). Суб'єкт злочину, юридичний склад якого передбачений у диспозиції ч. 2 ст. 180 КК України

– аналогічний.

Суб'єктивна сторона злочину, юридичний склад якого передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 180 КК України характеризується умисною формою вини, тобто винна особа усвідомлює, що своїми діями ставить під загрозу здійснення релігійного обряду, передбачає, що в результаті цих дій обряд буде або може бути припинено (не розпочато) і бажає або свідомо допускає цей суспільно небезпечний наслідок. Суб'єктивна сторона злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 2 ст. 180 КК України характеризується прямим умислом, тобто винна особа усвідомлює, що насильницьким шляхом примушує священнослужителя здійснювати обряд і бажає так діяти. *Мотив вчинення злочинів*, склади яких передбачені у диспозиціях ст. 180 КК України, на кваліфікацію не впливає. *Мета* є обов'язковою ознакою в обох складах злочинів, в ч. 1 – перешкодити здійсненню релігійного обряду, в ч. 2 – примусити священнослужителя всупереч його волі провести релігійний обряд.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.04.2023).

2. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квіт. 2001 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата звернення: 23.04.2023).

УДК 343.3/.7:[343.43+343.55](477)(043.2)

Личак В.В., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО СПІВЖИТТЯ У ШЛЮБІ ЧИ БЕЗ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ В ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Розробники проєкту нового Кримінального кодексу України (далі – проєкт КК України) запропонували криміналізувати примушування іншої людини вчинити чи не вчинювати певну дію, крім випадків примушування, передбачених іншими статтями цього Кодексу (ст. 4.4.7 «Примушування» розділу 4.4 «Кримінальні правопорушення проти особистої свободи та гідності людини») [1].

В Особливій частині проєкту КК України примушування є ознакою об'єктивної сторони багатьох кримінальних правопорушень, зокрема

ст. 4.4.8 «Примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу» [1]. На думку національних експертів, яка викладена у Висновку на проєкт КК України (березень 2023 р.), збереження статті про відповідальність за примушування до шлюбу в проєкті КК України є «неоднозначним», оскільки вона є спеціальною нормою щодо загальної норми про примушування (ст. 4.4.7). Національні експерти наголошують на тому, що вилучення ст. 4.4.8 не означатиме декриміналізацію примушування до шлюбу, оскільки загальний склад примушування вже виокремлено в проєкті КК України [2, с. 266].

Однак автор вважає, що позиція національних експертів не є послідовною. Національні експерти мають певні сумніви щодо доцільності збереження спеціальної норми про примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу, тоді як сумнівів щодо інших спеціальних норм про примушування вони не мають, наприклад примушування до дії сексуального характеру (ст. 4.5.6 розділу 4.5 «Кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості людини») [1]. Згадана стаття отримала не тільки позитивну оцінку від національних експертів, а й рекомендації щодо можливого удосконалення [2, с. 271]. Автор серйозно сумнівається в обґрунтованості такої позиції. Так, якщо примушування до дії сексуального характеру (ст. 4.5.6) тягне за собою кримінальну відповідальність за окремою статтею, то чому ж відповідальність за примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу не може бути передбачена в окремій статті (ст. 4.4.8)?

Окрім того, національні експерти стверджують, що єдиним аргументом на підтримку збереження ст. 4.4.8 в проєкті КК України є необхідність виконання Стамбульської конвенції [2, с. 266]. Однак, слід зауважити, що національні експерти, здається, не врахували той факт, що право вступати у шлюб на основі вільної згоди обох сторін гарантується Конституцією України, Сімейним кодексом України та багатьма міжнародно-правовими актами в галузі прав людини [3, с. 152]. Якщо звернутися до релевантного іноземного досвіду, то можна зазначити, що в багатьох країнах, зокрема Австрії, Болгарії та Франції, примушування до шлюбу віднесено до кримінально караних діянь, які караються за окремою статтею.

Статтю 151² «Примушування до шлюбу» було додано до чинного Кримінального кодексу України у 2019 р., на цей момент в Єдиному державному реєстрі судових рішень відсутні відомості про кримінальні провадження щодо примушування до шлюбу, а також цивільні справи про визнання недійсним шлюбу, укладеного у результаті застосування примусу, або про стягнення шкоди, завданої примусовим шлюбом. Ці фактори, на жаль, стають підґрунтям для пропозицій щодо декриміналізації примушування до шлюбу в Україні [4, с. 983]. Щодо цього С. Я. Лихова вірно зауважила, що в Україні примушування до шлюбу не є широко

поширеним явищем, однак такі випадки не є абсолютним винятком [5, с. 181]. Можна додати, що притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які винні у примушуванні до шлюбу, є лише питанням часу. Також варто погодитися з думкою О. С. Таран, що декриміналізація примушування до шлюбу може бути сприйнята світовою спільнотою як крок назад у розвитку вітчизняного законодавства у сфері попередження та захисту від примусових шлюбів [4, с. 983].

Підсумовуючи все вищесказане, можна однозначно стверджувати, що вилучення статті про примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу (ст. 4.4.8) з проекту нового Кримінального кодексу України, суперечить положенням Конституції України, Сімейного кодексу України, чинному Кримінальному кодексу України та міжнародно-правовим актам в галузі прав людини. Іноземний досвід також підтверджує необхідність збереження статті про примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу в проекті нового Кримінального кодексу України.

Література

1. Кримінальний кодекс України (проект) – контрольний текст (станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/projekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-stanom-na-30-01-2023.pdf>

2. Висновок на проєкт Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf>

3. Селіванова С. Примушування до шлюбу: у світлі міжнародно-правових актів і законодавства іноземних держав про кримінальну відповідальність. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді*: зб. тез доп. V міжнар. студ. наук. конф., м. Тернопіль, 12 трав. 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 152–156. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/666>

4. Таран О.С. Примушування до шлюбу: сімейно-правовий аспект. *Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union*: collective monograph. Riga: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. Part 2. P. 972–989. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-43-3/2.21>

5. Лихова С.Я. Загальна характеристика складу кримінального правопорушення «примушування до вступу у шлюб». *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2022. № 3(64). С. 180–185. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.64.16889>

Майстро Д.М., здобувачка вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ «ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ» (СТ. 299 КК УКРАЇНИ)

Однією з обов'язкових ознак, що характеризує будь-яке кримінальне правопорушення, є те, що воно вчиняється суб'єктом кримінального правопорушення. У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) положення щодо цієї обов'язкової ознаки конкретизуються, зокрема, в IV розділі Загальної частини КК України «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення). Без суб'єкта кримінального правопорушення немає самого кримінального правопорушення. І як зазначає І. Гриненко, навіть якщо вчинюються відповідні суспільно небезпечні діяння особою, яка не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, або неосудною, такі діяння не можуть визнаватися кримінальними правопорушеннями, адже відсутня обов'язкова ознака кримінального правопорушення – суб'єкт кримінального правопорушення. У зв'язку з цим слід зазначити, що суб'єкт кримінального правопорушення – це суттєва (обов'язкова/природня) ознака кримінального правопорушення [1, с. 182].

Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. До речі, слід зазначити, що суб'єктом кримінального правопорушення передбаченого диспозицією ст. 299 КК України є фізична осудна особа, яка досягла 14 років [2]. Тобто законодавець вже передбачив спеціального суб'єкта для цього кримінального правопорушення. Хоча в юридичній літературі і розглядалося питання щодо передбачення спеціального суб'єкта, але це більш стосувалося таких його властивостей не як вік, а як професія, вид діяльності і т.д. Наприклад, І. Головка в своїй роботі запропонувала під спеціальним суб'єктом вказаного кримінального правопорушення розуміти таку особу, яка має додаткові ознаки: пов'язані з порушенням спеціально покладених на неї обов'язків; характеризують роль, положення суб'єкта та його взаємовідносини з твариною: власник, ветеринар, дресирувальник, а також особа, яка порушує правила поводження з тваринами, що використовуються у видовищних заходах, у спорті, при організації дозвілля [3, с. 12].

О. Шуміло в своєму дослідженні визначила: «... на підставі

узагальнення матеріалів архівних кримінальних проваджень і кримінальних справ може скластися поверхнєве враження, що до кола осіб, які жорстоко поводяться з тваринами, належать винятково матеріально незабезпечені чоловіки, схильні до пияцтва. Як невтішно свідчить практика, на лави засуджених потрапляють лише винні у злочинах, вчинених в умовах очевидності – у присутності великої кількості свідків, зізнання самого правопорушника тощо. Саме тому фігурантами кримінальних справ, порушених за ст. 299 КК України, найчастіше стають соціально дезорганізовані особи, які напідпитку вчинили низку злочинів, нескладних у доказуванні – хуліганство, побої, знищення чужого майна тощо, приблизно водночас із жорстоким поводженням з тваринами» [4, с. 82].

На жаль, саме кримінальне правопорушення «Жорстоке поводження з тваринами» в більшості випадків залишається латентним, тому тварини продовжують страждати від рук кривдників. І. Медицький наголошує, «що причинами злочинності в кінцевому результаті є певна система негативних для держави соціальних явищ, що детермінують злочинність як свій наслідок. Під умовами злочинності необхідно розуміти такий комплекс явищ, що самостійно не здатний породжувати злочинність як наслідок, проте, співіснуючи поряд з причинами, він сприяє їм, полегшує їх формування і подальшу реалізацію» [5, с. 21].

Література

1. Гриненко І.О. Ознаки суб'єкта злочину як критерії класифікацій злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 182-187.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Головка І.А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. 20 с.
4. Шуміло О.О. Кримінологічна характеристика та запобігання жорстокому поводженню з тваринами: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08 / Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 206 с.
5. Медицький І.Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Прикарпатський національний ун-т ім. В.Стефаника. Івано-Франківськ, 2007. 232 с.

Осадчий І.В., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУД ПРИСЯЖНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Попри наявність значної кількості більш нагальних проблем, спричинених повномасштабним вторгненням країни-агресора в Україну, суду присяжних приділяється значна увага, що дає підстави стверджувати про актуальність теми:

- вдосконалення та розширення застосування інституту присяжних, ухвалення та імплементація Закону України «Про суд присяжних» є однією з цілей Проєкту Плану відновлення України від робочої груп з питань юстиції [1];
- пункти 303-304 Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік включають у себе законопроекти, створені з метою покращення функціонування суду присяжних в Україні [2].

Втім, заявлені реформи стосуються післявоєнної України. Станом на сьогодні у законодавство внесені зміни в частині особливостей функціонування суду присяжних в умовах воєнного стану.

14 квітня 2022 року прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Цим Законом стаття 615 Кримінального процесуального кодексу України доповнена частиною десятою, згідно з якою суд присяжних може розглядати справи щодо злочинів, за вчинення яких передбачене довічне позбавлення волі, якщо склад суду за участю присяжних призначений до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією частиною [3].

Логіка законодавця зрозуміла – присяжні можуть виїхати з місця проживання або ж поповнити лави Збройних Сил України і навіть якщо вдасться організувати суд присяжних, то у випадку відводу виникатимуть складнощі. Наприклад, у справі № 953/17864/21 один із присяжних звільнився за власним бажанням, а інший не може виконувати свої обов'язки у зв'язку із виїздом за кордон, що зумовило включення до складу основних присяжних інших громадян (і в цілому сповільнило розгляд справи) [4].

Крім того, рішення законодавця можна вважати одним із заходів забезпечення національної безпеки, тому що правовий режим воєнного стану характеризується посиленням державного контролю. Тепер розглянемо особливості правосуддя в умовах воєнного стану детальніше.

Відповідно до статті 124 Конституції України народ приймає участь у

правосудді через суд присяжних [5]. Водночас частина перша статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» вказує, що під час воєнного стану правосуддя здійснюється лише судами [6].

Тобто, введення воєнного стану в Україні має означати припинення розгляду справ судом присяжних, а згадані вище зміни до статті 615 Кримінального процесуального кодексу України конкретизують порядок дій, якщо розгляд справи судом присяжних вже почався.

Відповідно до частини другої статті 384 Кримінального процесуального кодексу України питання розгляду справи судом присяжних ініціюється обвинувачуванним під час підготовчого судового засідання [7]. Отже, принаймні підготовче судове засідання мало б відбутись до запровадження правового режиму воєнного стану в Україні, з цим проблем не виникає. Тим не менш, питання строків потребує детального дослідження і вирішення.

В згаданій вище частині десятій статті 615 Кримінального процесуального кодексу України є дві вказівки щодо відліку часу – до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією частиною. Між введенням воєнного стану [8] та набранням чинності цією нормою пройшов проміжок часу майже два місяці. Тому виникає питання у необхідності такої конкретизації (особливо при непопулярності суду присяжних). Тим більше з положень статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» однозначно зрозуміло, що правосуддя під час воєнного стану має здійснюватися лише судами.

Під час дослідження судової практики виявлено, що обвинувачених, матеріали щодо яких надійшли до суду після 15 квітня 2022 року, все одно інформують про можливість розгляду їхніх справ судом присяжних [9].

Як мінімум в одному випадку справу розглядав суд присяжних попри пряму заборону закону (що дозволить успішно оскаржити вирок у суді апеляційної інстанції). Так, 03 листопада 2022 року Первомайський міськрайонний суд Миколаївської області у справі № 484/3366/22 прийняв рішення щодо розгляду справи судом присяжних (матеріали надійшли до суду 05 жовтня 2022 року). 06 січня 2023 року був ухвалений обвинувальний вирок за участі присяжних [10; 11].

Отже, згідно з положеннями закону в умовах воєнного стану правосуддя має здійснюватися лише судами. Втім, на практиці виявилось, що законодавець не враховує ситуації із вже початими справами, повідомленням обвинуваченого про фактично неіснуюче право.

Література

1. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Юстиція». Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/justice.pdf> (дата звернення: 04.04.2023).

2. Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік: постанова Верховної Ради України від 07 лют. 2023 р. № 2910-IX.

3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квіт. 2022 р. № 2201-IX.

4. Ухвала Київського районного суду міста Харкова від 10 лист. 2022 р. у справі № 953/17864/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107233618> (дата звернення: 04.04.2023)

5. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

8. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022.

9. Ухвала Новозаводського районного суду міста Чернігів від 02 чер. 2022 р. у справі № 751/1654/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104641239> (дата звернення: 04.04.2023).

10. Ухвала Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 03 лист. 2022 р. у справі № 484/3366/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107098076> (дата звернення: 04.04.2023).

11. Вирок Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 06 січ. 2023 р. у справі № 484/3366/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108276394> (дата звернення: 04.04.2023).

УДК 343.98(043.2)

Пацеля Г.А., к.ю.н., доцент,
Захарчук Н.П., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

У сучасних умовах завдання криміналістики визначаються її соціальною функцією – сприяти своїми прийомами, методами й засобами протидії кримінальним явищам. У зв'язку з цим, головним завданням криміналістики є сприяння органам правопорядку в боротьбі зі злочинністю, повне й своєчасне техніко-криміналістичне забезпечення й

супровід розслідування та профілактики кримінальних правопорушень, їх судового розгляду. Це завдання може бути реалізовано завдяки всебічному використанні досягнень науки й техніки.

Можна виокремити три основні напрями інноваційного розвитку криміналістики: 1) використання принципово нових матеріалів, розроблення та впровадження нових технологій і рішень (ця тенденція характерна здебільшого для розвитку криміналістичних експертних досліджень); 2) впровадження й використання різного роду інноваційних технологій у тактику проведення слідчих (розшукових) дій; 3) впровадження в діяльність правоохоронних органів сучасних інформаційних технологій і їх активне застосування [1, с. 13].

На даний час, у галузі криміналістичної техніки простежується тенденція активних пошуків щодо розроблення й упровадження інноваційних криміналістичних продуктів, спрямованих на оптимізацію розслідування кримінальних правопорушень і судового розгляду. Прикладами інновацій у правозастосовній діяльності слугують ідентифікаційні біометричні системи за статичними й динамічними ознаками людини (системи електронної ідентифікації людини за біометричними ознаками – відбитками пальців рук, ознаками зовнішності, малюнку райдужної оболонки ока, ДНК, ознаками ходи, почерку тощо), автоматизовані робочі місця (далі – АРМ), зокрема АРМ слідчого «Інсайт», автоматизовані інформаційно-пошукові системи та бази даних («Слідча практика», «Слідчий прецедент» та інші) тощо [2, с. 40].

Останнім часом, поряд із традиційними засобами виявлення, фіксації, вилучення, а також дослідження матеріально фіксованих слідів та обстановки місця події, в цілому інноваційним і досить перспективним напрямом, стає активне застосування сучасних тривимірних цифрових технологій і штучного інтелекту, метою якого є створення візуалізації й реконструкція обставин і картини злочину або окремих його епізодів (деталей) за допомогою використання 3D-моделей. Практика показує, що правоохоронці все частіше стикаються з необхідністю дослідження й фіксації матеріальних об'єктів, розташованих на великих територіях (зокрема в результаті кримінальних вибухів, пожеж, аварій і катастроф на різних видах транспорту, техногенних катастроф) [4, с. 149].

Можливості поліпшення механізму фіксування ходу та результатів огляду місця події вбачаються в використанні лазерних 3D-сканерів з відповідним програмним забезпеченням та спеціалізованими програмами автоматизованого складання стенограм проведення слідчих розшукових дій. Лазерне сканування забезпечує зображення, яке схоже на фотографію, але має тривимірний вигляд з можливістю вільної зміни ракурсу перегляду. За допомогою лазерного сканування отримують детальне зображення місця події. Ці дані можуть бути збережені на будь-якому цифровому носії, і

найважливіше – коригування результатів сканування стає неможливим. Це дозволяє знову відтворити картину обстановки, яка була на момент сканування, після проведення слідчих розшукових дій [3, с. 132-133].

Особливу увагу заслуговує інноваційний продукт технологічного прогресу, що є ефективним засобом фіксації та передачі даних - сучасний мобільний зв'язок. Цей зв'язок спрямований на досягнення трьох важливих завдань - персоналізації, глобалізації та інтеграції. На сьогодні, персоналізація мобільного зв'язку досягла максимального розвитку, а зусилля науковців спрямовані на подальше втілення ідеї використання мобільних телефонів для розширення їх можливостей з обміну різноманітною інформацією. Використання мобільної мережі слідчим, який працює в «польових умовах», розширює можливості здійснення оперативних заходів. Одним з перспективних напрямків використання мобільних комунікацій є передача зображень слідів пальців рук, виявлених на місці огляду, через канали мобільного зв'язку, для подальшої перевірки в автоматизованих дактилоскопічних інформаційних системах з метою ідентифікації цих слідів [3, с. 133-134].

Можна дійти висновку, що в сучасних реаліях, одним із найперспективніших напрямів боротьби зі злочинністю є розроблення, впровадження й застосування криміналістичних інновацій у правозастосовній діяльності з метою підвищення її ефективності, результативності й оптимізації. Тому, створення й запровадження інноваційних криміналістичних продуктів, активне їх практичне використання, слід розглядати як пріоритетне завдання криміналістики на сучасному етапі й нагальна потреба правозастосовної практики. Важливо вивчати досвід інших країн у розвитку та покращенні криміналістики, переймати його та запроваджувати використання «розумної техніки», яка може допомагати у швидкому розкритті кримінальних правопорушень.

Література

1. Шевчук В.М. Інноваційні засади криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності: проблеми формування концепції. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр. / редкол.: О.М. Ключев, В.Ю. Шепітько та ін. Харків: Право, 2021. Вип. 23. С. 7-23.

2. Шепітько В.Ю., Журавель В.А., Авдеева Г.К. Інновації в криміналістиці та їх впровадження в діяльність органів досудового слідства. Питання боротьби зі злочинністю: збірка наук. праць. Харків: Право, 2011. Вип. 21. С. 39-46.

3. Зубик Ю.М., Павлова Н.В. Сучасні можливості застосування судової фотографії і відеозапису в розслідуванні, розкритті та запобіганні злочинів. Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2021: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 22-23 квіт. 2021 р.). Чернігів, 2021. С. 131-135.

4. Шевчук В.М. Інновації у криміналістичній техніці: сучасні можливості й проблеми застосування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». Одеса, 2020. № 43. С. 146–151.

УДК 343.1(043.2)

Сорока М.В., здобувачка вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗГЛЯДУ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ КЛОПОТАННЯ ПРО ДОЗВІЛ НА ПРОВЕДЕННЯ НСРД

Відповідно до ст. 3 Конституції України держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Чинне законодавство України не містить чіткого правового механізму порядку розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (надалі – НСРД), який би забезпечував дотримання прав і свобод кожної окремої людини. НСРД – це найвищий ступінь втручання в права людини, тому ця сфера кримінального процесуального законодавства має максимально відповідати принципу правової визначеності та завданню кримінального провадження із суворим дотриманням конституційних прав і свобод людини.

Кримінальний процесуальний кодекс України (надалі – КПК України) включає лише одну статтю (ст. 248 КПК України), яка містить норми щодо розгляду клопотання про надання дозволу на проведення НСРД. Загалом положення цієї статті зводяться до формальної перевірки наявності в клопотанні всіх обов'язкових реквізитів.

Положеннями КПК України закріплена норма, що до клопотання слідчого, прокурора додається лише витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання. Трохи детальніше процес розгляду таких клопотань визначений в Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їхніх результатів у кримінальному провадженні, яка затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 (надалі – Інструкція). Проте, відповідно до ч. 2 ст. 1 КПК України, кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних

договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України та інших законів України. Таким чином, Інструкція не є джерелом права, яке застосовується судом.

Інструкцією передбачені положення, що матеріали кримінального провадження при розгляді клопотання надаються лише на вимогу слідчого судді для підтвердження необхідності проведення НСРД. Отже, якщо слідчий суддя не здійснив активних дій із витребування матеріалів кримінального провадження, у заявника не виникає обов'язку із їхнього подання.

Зі змісту ч. 4 ст. 107 КПК України вбачається, що фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження під час розгляду слідчим суддею питання про проведення НСРД не здійснюється, а відтак журнали судових засідань не виготовляються.

Відповідно до ст. 248 КПК України розгляд клопотання про надання дозволу на НСРД здійснюється слідчим суддею без участі (повідомлення) сторони захисту. Тобто, змагальність в такому провадженні не забезпечується через специфіку самих НСРД як негласних, таємних дій.

Таким чином, встановити чи висував слідчий суддя вимогу про надання матеріалів кримінального провадження для дослідження відповідності заявленого клопотання обставинам кримінального провадження та чи була така вимога задоволена неможливо.

У своєму інтерв'ю Голова Вищого антикорупційного суду Віра Михайленко, зазначила: «Я пам'ятаю період на початку, коли приходив детектив з одним клопотанням і казав: «Тут треба...». Якщо це втручання необхідно здійснити, то мають бути дуже обґрунтовані підстави. І ми їх почали запитувати: розкажіть нам, покажіть, надайте матеріали» [1]. Такі висловлювання дають змогу сформулювати висновок, що існує стала практика надання дозволу на проведення НСРД лише на підставі клопотання, без дослідження доказів.

Винесення ухвали без дослідження доказів суперечить вимогам ст. 370 КПК України та є необґрунтованим, адже положення цієї статті передбачають, що обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 цього Кодексу.

Враховуючи що, ухвали про надання дозволу на проведення НСРД не підлягають оскарженню на досудовому розслідуванні, а заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді та відсутність закріплених норм в КПК України, суди при розгляді справи по суті та здійснюючи перевірку правильності застосувань норм матеріального та процесуального права, констатують відсутність порушень закону та норм КПК України. Зокрема такі висновки викладені у постанові

Верховного Суду від 04.10.2022 у справі № 752/7440/18 (провадження No 51-1815км22) [2].

Література

1. Голова Антикорупційного суду про помилки НАБУ, очікування «посадок» і конфісковані гроші росіян. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/04/19/7398437/> (дата звернення: 28.04.2023).

2. Постанова Верховного Суду від 04 жовт. 2022 р. у справі № 752/7440/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106661447> (дата звернення: 28.04.2023).

УДК 343.14(043.2)

Тарасюк С.М., доктор філософії,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНОЇ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ – АУДІО-ВІДЕОКОНТРОЛЬ ОСОБИ

Проведення НСРД окрім обов'язкової наявності відповідного дозволу на конкретну негласну слідчу (розшукову) дію, передбачає суворе дотримання кримінального процесуального механізму фіксування її результатів та їхнє подальше використання. Щодо питання фіксування, то ч. 1 ст. 246 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1] вказує, що методи проведення НСРД не підлягають розголошенню, тобто становлять державну таємницю. Хоча ч. 6 ст. 246 КПК України і надає право залучати інших осіб до проведення НСРД і таке залучення не призводить до визнання доказів недопустимим навіть у випадках, якщо третя особа знала про свою участь у проведенні НСРД та безпосередньо приймала участь у її проведенні. В даному випадку мова більше саме про аудіо-відеоконтроль особи, для проведення якого тактично правильно залучати саме третіх осіб (заявників, осіб залучених до конфіденційного співробітництва). Разом з тим, участь таких осіб та свідома обмеженість їх обізнаності в методах проведення НСРД часто призводить до втручання у приватне спілкування осіб, дозвіл на аудіо-відеоконтроль яких не надавався. Зі змісту ч. 1 ст. 258 КПК України ніхто не може зазнавати протиправного втручання в приватне спілкування. Частково відповідь на запитання, що робити з втручанням у приватне спілкування осіб, щодо яких дозвіл слідчим суддею не був наданий зазначається ч. 1 ст. 255 КПК України. Прокурор повинен негайно знищити результати НСРД, які він не визнає необхідними для подальшого проведення кримінального провадження. По такій логіці, докази отримані з порушенням кримінального процесуального законодавства є недопустимим, а результати НСРД на яких зафіксоване втручання у

приватне спілкування осіб, щодо яких такий дозвіл відсутній. З іншого боку постає питання ускладнення здобуття доказів в результаті проведеної НСРД аудіо-відеоконтроль, оскільки прокурор, слідчий не завжди володіють інформацією щодо яких осіб необхідно здійснювати втручання у приватне спілкування та отримувати відповідний дозвіл слідчого судді.

На нашу думку є досить очевидним, що недопустимо використовувати для доказування, результати НСРД аудіо-відеоконтроль особи, на яких зафіксовані розмови, рухи і т.д. осіб, щодо яких дозвіл на втручання у приватне спілкування не надавався. Такі висновки сформовані спираючись на норми КПК України, практичну конструкцію, яку часто використовують правоохоронні органи та рішення Конституційного Суду України № 12-рп/2011 від 20.10.2011 у справі за № 1-31/2011 [2].

Разом з тим, зі змісту п. 3.2 рішення Конституційного Суду України № 12-рп/2011 від 20.10.2011 у справі за № 1-31/2011 [2] вбачається, що:

визнаватися допустимим і використовуватись як доказ у кримінальній справі можуть тільки фактичні дані, одержані відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства. Перевірка доказів на їхню допустимість є найважливішою гарантією забезпечення прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі та ухвалення законного і справедливого рішення у справі;

обвинувачення у вчиненні злочину не може бути обґрунтоване фактичними даними, отриманими в незаконний спосіб, а саме: з порушенням конституційних прав і свобод людини і громадянина; з порушенням встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання фактичних даних; не уповноваженою на те особою тощо.

На нашу думку чинне кримінальне процесуальне законодавство України не містить законних механізмів для втручання в приватне спілкування без попереднього отримання дозволу слідчого судді. Не містить чинне законодавство України і відповіді, як здобувати докази за умови динамічної зміни обстановки вчинення злочину та неможливості стороною обвинувачення оперативно отримувати дозвіл на втручання в приватне спілкування за умови появи необхідності втручатись в приватне спілкування особи, відносно якої такі заходи не планувалися або їх не було за можливе передбачити.

Однак, КПК України передбачає проведення інших видів НСРД з метою фіксування та отримання доказів готування та вчинення злочину, як-от контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту або ж імітування обстановки злочину, відповідно до ч. 1 ст. 271 КПК України. Під час проведення такої НСРД необхідно залучати третіх осіб до її проведення, використання імітаційних засобів. За умови проведення санкціонованого слідчим суддею аудіо-відеоконтролю відносно особи, яка залучена до участі у контролі за вчиненням злочину є

певні гарантії зафіксувати відсутність провокації та підбурювання з боку таких осіб, і це буде основною метою аудіо-відеоконтролю. Звісно, у разі наявності попереднього дозволу на проведення аудіо-відеоконтролю інших осіб, відносно яких є інформація про вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину доказова база буде значно ґрунтовною.

Стороні захисту у кримінальних провадженнях необхідно акцентувати увагу на випадках незаконності використання результатів НСРД відносно осіб, по яким слідчим суддею такі дозволи не надавалися. Такий підхід у майбутньому має призвести до формування відповідної практики, що в свою призведе до позитивних зрушень під час фіксування результатів НСРД та використання його результатів з метою доказування та саме головне призведе до якісного захисту права на приватне спілкування.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI: станом на 5 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 29.04.2023).

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України: Рішення Конституц. Суду України від 20 жовт. 2011 р. № 12-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#Text> (дата звернення: 29.04.2023).

УДК 343(043.2)

Антонюк В.Я., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Лисько Т.Д., к.ю.н., доцент

ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ (СТ. 368 КК УКРАЇНИ): ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОСНОВНОГО СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Корупція є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства, адже вона характерна для кожної держави, незалежно від рівня розвитку.

Відповідно до ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

Об'єктом кримінального правопорушення, що визначається у диспозиціях ст. 368 КК України, виступають суспільні відносини, що

забезпечують правильну (належну) діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних чи комунальних підприємств, установ чи організацій, а також їх службових осіб, у частині їх непідкупності та фінансування виключно у порядку, встановленому законодавством.

Предметом кримінального правопорушення є неправомірна вигода, під якою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав (примітка до ст. 3641 КК) [2].

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення полягає у прийнятті пропозиції неправомірної вигоди, прийнятті обіцянки такої вигоди, одержанні неправомірної вигоди, проханні надати таку вигоду [3, с. 142].

Суб'єктом аналізованого кримінального правопорушення виступає службова особа. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, визначеного ст. 368 КК України, характеризується: 1) вчинення суб'єктом діяння з прямим умислом; 2) наявністю у особи корисливого мотиву.

Аналіз кримінальних проваджень та судових вироків за останні роки свідчить, що переважна більшість кримінальних проваджень за фактами одержання неправомірної вигоди службовими особами органів місцевого самоврядування у 16,1% випадків відкриваються за ч. 1 ст. 368 КК України, у 19,2% випадків – за ч. 2 ст. 368 КК України, у 34,5% випадків – за ч. 3 ст. 368 КК України та у 30,2% випадків – за ч. 4 ст. 368 КК України.

Службовими особами, які займають відповідальне становище, вважаються особи, посади яких згідно зі ст. 25 закону України «Про державну службу» віднесені до третьої, четвертої, п'ятої та шостої категорій.

Крім цього, до службових осіб, які займають відповідальне становище, відносяться судді, прокурори, слідчі, керівники, заступники керівників органів державної влади та управління, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць [4, с. 151]. Такі особи несуть підвищену кримінальну відповідальність за ч. 3 ст. 368 КК України. Окремо законодавець встановлює посилену кримінальну відповідальність для осіб, що займають особливо відповідальне становище (ч. 4 ст. 368 КК України). Такими особами вважаються 1) Президент України, Прем'єр-міністр України, Голова Фонду держмайна тощо (чіткий перелік вказано у п. 3.1 Примітки до ст. 368 КК України); 2) особи, посади яких згідно із статтею 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «А»; 3) особи, посади яких згідно із статтею 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого самоврядування.

Відомо, що особистість злочинця утворюють ціла низка якостей, основними з яких є соціально-демографічні, соціально-психологічні особливості, особистісно-рольові якості, якості правової та моральної свідомості. Так, соціально-демографічні ознаки включають в себе відомості про стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, рід занять тощо. Ці характеристики особистості не є криміногенними і не характеризують окрему особу як злочинну особистість. Серед службових осіб органів місцевого самоврядування найчастіше одержують неправомірну вигоду чоловіки (75%), а жінки, які складають більшість населення нашої країни, вчиняють лише 25% таких злочинів.

Слід зазначити, що вік особи впливає на її кримінальну активність. Загальний вік осіб, які вчиняють досліджуваний вид злочину, складає: від 25 до 29 років – 20%; від 30 до 40 – 59%; від 40 до 60 – 21%. Усі (100%), хто вчиняють злочини досліджуваного виду, мають вищу освіту, що вкотре підтверджує залежність характеристики особи злочинця від характеру злочинності.

На підставі викладеного можна зробити узагальнення: прийняття пропозиції, обіцянки та одержання неправомірної вигоди службовою особою як злочин, передбачений ст. 368 КК України, – це одна з найнебезпечніших форм корисливого зловживання владою чи службовим становищем.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 27 січ. 2023 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
3. Артьомов Є. Аналіз статті 368 Кримінального кодексу України на відповідність вимогам юридичної техніки, гуманності й верховенства права. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1(80). С. 141–150.
4. Комарницька О.М. Окремі проблемні аспекти основного складу злочину, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 151.

Білявська В.Є., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Майстро Д.М., асистент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ «ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ» (СТ. 151-2 КК УКРАЇНИ): ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

Кожна людина має право на створення сім'ї та укладання шлюбу. Відповідно до Сімейного кодексу України, шлюб ґрунтується на вільній згоді чоловіка та жінки, не допускається примусове укладання шлюбу, а також застосування фізичного або психічного насильства, бо це є порушенням прав дружини й чоловіка на свободу та особисту недоторканість і може мати наслідки встановлені законом [1].

У вітчизняному законодавстві передбачається кримінальна відповідальність за примушення до шлюбу статтею 151-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України). В ч. 1 ст. 151-2 КК України зазначено, що примушення особи до вступу в шлюб, до продовження примусового укладеного шлюбу, до вступу в співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або спонукання з цією метою особи переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає – караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

В Україні ця стаття набула чинності 11 січня 2019 року, але судова практика щодо ст. 151-2 «Примушення до шлюбу» КК України відсутня. З юридичної точки зору об'єктом цього кримінального правопорушення є в першу чергу, воля особи, а додатковими є статевая свобода та статевая недоторканість. Потерпілим є будь-яка особа незалежна від різних факторів та віку. Щодо об'єктивної сторони, то вона полягає у примушенні потерпілої особи до вказаних дії в статті.

Суб'єкт цього кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла шістнадцяти років. В цьому випадку може бути також суб'єктом особи, наприклад, які для винної особи мають сімейну владу над потерпілою особою (батько, мати, дід). Із суб'єктивної сторони може бути вчинене лише умисно. Кваліфікуючи це кримінальне правопорушення значення має лише мета спонукання особи до переміщення на території іншої держави, ніж та в якій вона проживає для примушення до вступу в шлюб. Можна виділити основні кваліфікуючі ознаки, які передбачені в ч. 2 ст. 151-2 КК України: повторність, попередня змова групи осіб, учинення

кримінального правопорушення щодо особи, яка не досягла шлюбного віку згідно законодавства, або щодо двох чи більше осіб [2].

Ряд європейських держав встановлює відповідальність за примушення до шлюбу у виді позбавлення волі, в таких державах як: Норвегія, Бельгія, Австрія, Швеція, Болгарія, Данія. Цікавим є те, що в законодавстві Австрії за вчинення цього кримінального правопорушення позбавлення волі може сягати до десяти років, якщо настають тяжкі наслідки у вигляді самогубства або спроби самогубства. Наприклад, КК Франції визначає кримінально караним «факт примушення особи укласти шлюб або укладання шлюбу за кордоном шляхом уведення особи в оману за для підбурювання її до виїзду з території Республіки, – карається трьома роками позбавлення волі та штрафом сорок п'ять тисяч євро» [3]. У КК Нідерландів відповідальність за примушення до шлюбу встановлена ст. 284: «будь-яка особа, яка: незаконно змушує іншу особу діяти або утримуватися від певних дій та терпіти їх через насильство, – карається позбавленням волі, яке не перевищує дев'яти місяців або штрафом третьої категорії до вісім тисяч двісті євро» [4]. КК Фінляндії, визначає «що незаконне насильство або погрозою змушує іншу робити, терпіти або не робити щось, якщо більш суворе непередбачене в інших законах» притягується за примус до штрафу або позбавлення волі і не більше ніж два роки [5]. Прийнявши Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами було запроваджено кримінальну відповідальність за примушування до шлюбу та поширилося серед країн Європи.

Отже, Україна та європейські держави визначають відповідальність за примушення до шлюбу, в якому наявний склад кримінального правопорушення та оцінюється як таке, що повністю відповідає сучасним тенденціям, щодо кримінально-правового захисту прав особистої свободи особи та шлюбних і сімейних відносин у законодавстві України та європейських держав. Кримінальне законодавство України у визначені санкції статті є схожим до законодавства Франції. Законодавчий досвід держав Європи: Нідерландів, Бельгії, Фінляндії, тому важливо запозичити з метою гармонізувати кримінальне законодавство України з європейським, а саме у санкції статті додати штраф як обов'язкове покарання за примушення до шлюбу.

Література

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січ. 2002 р. № 21-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 25-26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Кримінальний кодекс Франції від 22 лип. 1992 р. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fin/the-criminal-code-of-finland_html/Criminal_code_of_Finland.pdf

4. Кримінальний кодекс Нідерландів від 03 бер. 1881 р. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/nld/1881/penal-code-of-the-netherlands_html/Netherlands_Penal_Code_1881_as_amd_2014.pdf

5. Кримінальний кодекс Фінляндії від 19 груд. 1889 р. URL: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>

УДК 341.824:338.47 (043.2)

Гончарук О.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Літвінова І.Ф., к.ю.н., доцент

ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМИ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО В ДОКАЗУВАННІ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА ЧИННИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Швидке, повне та неупереджене розслідування протиправного діяння, зокрема всебічне та об'єктивне дослідження істотних обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному правопорушенні, неможливе без належного виконання своїх процесуальних обов'язків учасниками кримінального провадження. Таке твердження стосується не лише працівників правоохоронних органів, уповноважених у межах визначеної законом компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, а й осіб, які є учасниками кримінального провадження (потерпілий, його представник, підозрюваний (обвинувачений), свідок тощо) [1, с. 127].

Участь потерпілого в ході доказування на стадії досудового розслідування є важливим аспектом в розкритті протиправних дій, встановленні обставин та в підсумок притягненні до відповідальності кримінальних правопорушників. Форми такої взаємодії зі слідством прямо пов'язані з вичерпним переліком прав потерпілих осіб, що зазначені в Кримінально процесуальному кодексі України.

Відповідно до ст. 56 чинного Кримінально процесуального кодексу України законодавець виділяє три основних групи прав потерпілих осіб:

- а) права, які особа має протягом всього кримінального провадження;
- б) такі додаткові права, які має особа на стадії досудового розслідування;
- в) права, які особа має під час судового провадження.

Відповідно до яких, формами участі потерпілого на стадії досудового розслідування слід визнати: 1) негайне прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, визнання його потерпілим; 2) отримання від уповноваженого органу, до якого він подав заяву, документу, що підтверджує її прийняття і реєстрацію; 3) подання доказів на підтвердження своєї заяви; 4) участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі; 5) отримувати копії матеріалів, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, після закінчення досудового розслідування [2].

Наявність прямого волевиявлення особи у формі подання заяви – ключовий момент у визнанні такої потерпілим. Якщо особа не подала заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяву про залучення її до провадження як потерпілого, то слідчий, прокурор, суд має право визнати особу потерпілою лише за її письмовою згодою. За відсутності такої згоди особа в разі необхідності може бути залучена до кримінального провадження як свідок.

До особливостей набуття статусу потерпілого відносяться кримінальні провадження у формі приватного обвинувачення, у даному випадку провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого [3].

Право на збирання доказів потерпілим повинно відповідати вимогам, встановленим у главі 4 КПК України і здійснюватися шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій і заходів, що здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів [4, с. 71].

До того ж потерпілому надано право брати участь у досудовому розслідуванні, а саме у слідчих розшукових та інших процесуальних діях, заявляти стосовно них клопотання. Відповідно до п. 4 Постанови Пленуму Верховного суду України від 2 липня 2004 р. № 13 «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» обмеження прав потерпілого на порушення клопотання, заявлення відводів тощо за неможливості їх поновлення на стадії судового розгляду тягнуть за собою повернення справи на додаткове розслідування [5].

Отже, з вище наведеного можна зробити висновок, що форми участі

потерпілого в доказуванні на стадії досудового розслідування за чинним законодавством є об'ємним та деталізованим поняттям. Даний учасник кримінального провадження наділений вичерпним переліком прав та суттєво може впливати на подальший хід справи.

Література

1. Буртовий М.О. Правовий статус потерпілого в кримінальному процесі України: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2021. Т. 2, № 54. С. 127–131.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 03.04.2023).

3. Хабло О.Ю., Конюшенко Я.Ю., Чурікова І.В. Кримінальний процес: мультимедійний начальний посібник. Національна академія внутрішніх справ, 2016. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/info/utors.html (дата звернення: 03.04.2023).

4. Абламський С.Є. Захист прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні: монографія / за ред. д-ра юрид. наук., проф. О.О. Юхна. Харків, 2015. 240 с.

5. Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів: Постанова Пленуму Верховного суду України від 02 лип. 2004 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/0013700-04#Text> (дата звернення: 03.04.2023).

УДК 343.98(043.2)

Денисов Г.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Ланцедова Ю.О., к.ю.н., доцент

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Розробка та систематизація засобів і методів збору доказів, організації і планування розслідування злочинів пов'язані з ім'ям австрійця за походженням, викладача університету у Чернівцях Ганса Гросса. Саме його «Керівництво для судових слідчих, чинів жандармерії і поліції» (1892 рік) стало основою методики розкриття та розслідування ряду тяжких злочинів. До речі, вперше введений ним у користування наприкінці ХІХ століття термін «криміналістика» доповнив не менш популярні на той час терміни «поліцейська техніка», «наукова поліція» тощо, в яких теж доволі зрозуміло

визначалася суть призначення криміналістичних знань. Принагідно зазначити, що і на теренах України початок активному впровадженню досягнень науки і техніки у процес розкриття та розслідування злочинів поклали саме поліцейські підрозділи кримінальної реєстрації. Перший такий підрозділ – антропометричний кабінет при київській міській розшуковій поліції – засновано 14 квітня 1902 року. А вже з 1 січня 1904 року тут починає функціонувати дактилоскопічне бюро – перший криміналістичний підрозділ нового типу. Ці події пов'язані з діяльністю талановитого криміналіста-практика Георгія Михайловича Рудого, який у 1901–1907 роках завідував розшуковою частиною київської міської поліції. [2, ст. 256-259]. У 1908 році географія криміналістичних установ набуває поширення: у структурі розшукових відділень поліції Києва, Одеси, Харкова, Катеринослава, Єлизаветграда, Житомира, Кам'янця-Подільського, Полтави, Кременчука, Бердичева, Херсона, Сімферополя, Керчі і Чернігова утворюються довідково-реєстраційні бюро, до основних завдань яких входила реєстрація злочинців, систематизація відомостей про них, ідентифікації особи, а також дослідження речових доказів. Нові підрозділи застосовували методику опису прикмет злочинців за системою словесного портрету, здійснювали реєстрацію правопорушників шляхом фотографування, антропометричних вимірювань та дактилоскопіювання, а також вели картковий розшуковий алфавіт, альбом злочинців і осіб «порочної поведінки», формували колекцію почерків, знарядь злочинів, злочинних інструментів і шахрайських пристроїв тощо.

Поява криміналістики безпосередньо в Україні пов'язана з 1910 р., коли в Харківському університеті професор кримінального права і судочинства А.Д. Кисельов, спираючись на досвід роботи паризького Бюро судової ідентифікації, яким керував А. Бертильон, став навчати студентів основам нового для того часу криміналістичного знання. Варто зауважити, що значною подією на шляху впровадження наукових методів дослідження речових доказів, зокрема у кримінальних справах, було утворення у 1914 році Кабінету науково-судової експертизи при прокурорів Київської судової палати. Важливо знати, що велике значення для розвитку криміналістики в Україні також мали роботи професора М.С. Бокаріуса [2, ст. 278-279].

Значний внесок у становлення експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ у цей період належить професорам Харківського університету О.Д. Кісільову та О.М. Покровському, які, працюючи у 1921–1922 роках у Центrorозшуку, активно розробляли інструкції із застосування криміналістичних методів і засобів у боротьбі зі злочинністю. Першому з них належить ініціатива щодо створення спеціальних курсів для підготовки працівників карного розшуку, на яких серед інших дисциплін вивчали антропометрію, словесний портрет, дактилоскопію. У жовтні 1925

р. кабінети науково-судової експертизи були перетворені в інститути науково-судової експертизи. Відтоді і починається плідна науково-дослідна й експертна діяльність українських експертних установ. М.С. Бокаріус був піонером-криміналістом у судовій медицині. Він перший поставив питання про обов'язкове викладання судової медицини на юридичних факультетах університетів. За його безпосередньої участі на юридичному факультеті Харківського університету був запроваджений курс криміналістики. М.С. Бокаріус, чиє ім'я має Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз, заснував журнал «Архів кримінології та судової медицини», який почав виходити з 1926 р. Разом із професором М.С. Бокаріусом в інституті працювали досвідчені криміналісти О.О. Єлісеєв, С.Д. Каплан, В.Я. Павленко, які зробили вагомий внесок у розвиток судової експертизи.

До початку 30-х рр. ХХ ст. завершується перший етап становлення криміналістики й розвитку криміналістичних знань в Україні. Другий етап пов'язаний із відновленням зруйнованого господарства України у складі СРСР, запровадженням непу. Цей період характеризується бурхливим сплеском злочинності, посиленням репресій із боку центральних і місцевих органів влади. Поступово на зміну старим кадрам почали приходити молоді, що принесли з собою нові ідеї, нове бачення криміналістичних проблем. Третій період розвитку криміналістики в Україні починається після Другої Світової війни – з відновлення інститутів судових експертиз, які були зруйновані, а їхня апаратура – розграбована. У роки війни більшість співробітників інститутів були евакуйовані, частина їх пішла на фронт і боролася з ворогом [4, ст. 295-302]. Четвертий етап (1960–80-ті рр.) присвячений як загальним проблемам теорії криміналістики, так і теоретичним проблемам окремих її розділів. Інтерес вчених був викликаний проблемою предмета криміналістики у світлі вимог і досягнень науково-технічного прогресу. Сформована загальна теорія стала базою для формування спеціальних знань, сприяла всебічному дослідженню сутності попереднього розслідування, розробки й удосконалення засобів і методів боротьби зі злочинністю. П'ятий етап (1990-ті рр.) розвивається після розпаду СРСР. Ситуація, що склалася, змушувала громадян залишати місця проживання, змінювати сферу діяльності, мігрувати. У цей період відбувається розшарування суспільства, злочинність різко зростає. Велика кількість кримінальних справ значитися під назвою «темні справи», тобто справи порушуються в умовах відсутності даних про суб'єкта злочину [4, с. 311]. Виникнення, розвиток і використання криміналістичних знань в Україні безпосередньо пов'язані з науковою і практичною діяльністю науково-дослідних інститутів Міністерства Юстиції України, кафедр криміналістики Київського й Одеського університетів, Національною юридичною академією ім. Я. Мудрого.

Сьогодні не існує єдиного визначення, що таке криміналістика. Історія розвитку криміналістики дає можливість краще зрозуміти витoki, соціальну функцію та тенденції розвитку криміналістики. Пізніше аналогічні підрозділи виникають і на регіональному рівні.

Література

1. Біленчук П. Криміналістика та судове експертознавство на сучасному етапі розвитку. *Юридичний вісник України*. 2019. № 8. С. 10-11.

2. Біленчук П.Д., Обіход Т.В. Правове регулювання та національна програма України в галузі ядерної криміналістики. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 260–264.

3. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

УДК 343.13:343.98(043.2)

Джура В.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Пацеля Г.А., к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Питання ідентифікації особи при проведенні досудового розслідування залишається актуальним та доволі дискусійним. Всі кримінальні правопорушення вчиняються людьми, а отже ідентифікувати особу злочинця є ключовим питанням для об'єктивного прийняття рішення в кримінальному провадженні. Вчення про криміналістичну ідентифікацію займає важливе місце та відіграє провідну роль як у теорії криміналістики, так і на практиці. Дана наука виступає ідентифікаційним процесом, що здійснюється різними методами пізнання істини [2, с. 6]. Криміналістична ідентифікація - це процес встановлення тотожності конкретного матеріального об'єкта шляхом його виділення із певної сукупності об'єктів за неповторним комплексом ознак, які були відображені при обставинах, що пов'язані з кримінальним правопорушенням [1, с. 15]. Для викриття осіб, які вчинили злочин та встановлення їхньої особи застосовується криміналістична ідентифікація особи.

Важливе значення для досудового розслідування та розкриття кримінального правопорушення має формування образу особи, яку потрібно встановити, характерні ознаки, які виділяють її з-поміж інших осіб. Встановлення особи людини в загальному розумінні - це встановлення

окремої людини як індивідуума, що характеризується різними соціальними й фізичними ознаками, у тому числі соціальним становищем, характером, зовнішнім виглядом. Основними джерелами таких даних є відомості, отримані завдяки проведенню початкових слідчих (розшукових) дій (допит свідків, потерпілих, дослідження об'єктів слідової інформації тощо) [3, с. 141]. Разом з методами розпізнавання осіб вдосконалюються і методи злочинної діяльності – злочинці постійно намагаються змінити свої індивідуальні ознаки або залишити на місці події хибні сліди, аби спрямувати хід досудового розслідування в неправильному напрямку. Прикладами цього можуть слугувати численні спроби змінити ім'я, зовнішність або ж папілярні візерунки, зафіксовані в історії криміналістики. Досить поширеними є факти знищення або спотворення відбитків пальців на місці злочину, а також умисне підкидання предметів з чужими відбитками на місце події, залишення використаної зброї та розбризкування чужої крові (чи іншого біологічного матеріалу, придатного для дослідження ДНК, – наприклад, недопалків) на місці вчинення кримінального правопорушення, фальсифікація слідів голосу тощо.

Варто наголосити, що сьогодні методи фальсифікації отримали нові технологічні можливості. Своєрідною сенсацією 18.05.2002 на конференції з безпеки Міжнародного союзу телекомунікацій у Сеулі став виступ аспіранта університету м. Йокогами у галузі криптографії Цукуо Мацумото. Він представив доповідь, де описано створення двох ефективних технологій для виготовлення штучних папілярних візерунків, які ним застосовувались для обману сенсорів відбитків пальців рук, що використовуються в системах безпеки. Причому, незважаючи на очевидну простоту технологій, кількість вдалих спроб обману варіювалася від 76 до 100 відсотків. Більше того, у 2011 році на щорічних зборах учасників німецького співтовариства хакерів Chaos Computer Club (CCC) в Гамбурзі (Німеччина) представлено технологію, яка потенційно ставить під загрозу системи безпеки, що використовують для ідентифікації особи відбитки пальців рук. Співробітники німецького комп'ютерного журналу «с't» (Computertechnik) підтвердили ефективність цієї технології, за допомогою якої можна ввести в обману 11 найбільш поширених систем біометричної верифікації на основі розпізнавання не лише відбитків пальців рук, а й райдужної оболонки очей (за допомогою зображення на смартфоні). Подібне розслідування провели у 2013 році співробітники американського університету Clarkson, наочно продемонструвавши, що звичайні сканери відбитків пальців рук вдається обманути у 90% випадків, що є абсолютно неприйнятною величиною з точки зору безпеки. Такі дії називають біометричною обфускацією (термін запозичений з комп'ютерного сленгу) тобто умисна спроба індивідуумів замаскувати свою особистість шляхом штучної зміни своїх біометричних параметрів. Прикладами біометричної

обфускації є зміна папілярних візерунків пальців, кольору райдужної оболонки ока за допомогою контактних лінз, рис обличчя за допомогою пластичних операцій. Загостренню цієї проблеми сприяє введення в Україні закордонних біометричних паспортів європейського зразка, в яких застосовуються для забезпечення безпеки відбитки пальців рук власника паспорта. Світовий досвід застосування біометричних технологій свідчить, що питання безпеки стають все більш актуальними [4, с. 104].

Можна дійти висновку, що у зв'язку зі стрімким розвитком електронних технологій, методи змінення та фальсифікації індивідуальних ознак особи стрімко еволюціонують. У свою чергу такі дії перешкоджають органам досудового розслідування ідентифікувати осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та зрештою притягнути останніх до кримінальної відповідальності. Варто наголосити, що ідентифікація особи є ефективним засобом розслідування та запобігання кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим, першочерговим завданням для науки і практики залишається постійне вдосконалення методів та систем даної криміналістичної діяльності.

Література

1. Іщенко А.В., Пясковський В.В., Самодін А.В., Черноус Ю.М. та ін. Криміналістика у питаннях і відповідях: навч. посіб. Київ, 2016. 118 с.
2. Заєць О.М. Криміналістика: Лекція до теми «Криміналістична ідентифікація і діагностика», 2016. 12 с.
3. Осипенко І.П., Гарига-Грихно М.М. Ідентифікація особи за ознаками зовнішності. *Криміналістичний вісник*. 2017. № 1(27). С. 141–147.
4. Ізотов Олександр. Ідентифікація особи при проведенні досудового розслідування. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 102–109.

УДК 343.91(043.2)

Добровольський А.М., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Панова О.О., д.ю.н., професор

ЩОДО ЗАРУБІЖНИХ СУБ'ЄКТІВ ПРОФІЛАКТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ АВІАЦІЇ

Профілактика кримінальних правопорушень в сфері авіації є важливою задачею для забезпечення безпеки авіаційного транспорту та захисту прав пасажирів та персоналу. У світі існує декілька підходів до профілактики кримінальних правопорушень в сфері авіації, в своїй переважній більшості

вони поділяються залежно від суб'єктів для яких профілактика кримінальних правопорушень в сфері авіації є або головною, або ж опосередкованою функцією.

На наш погляд, в рамках нашого дослідження необхідним є розгляд кожного окремого суб'єкта.

По-перше, *Міжнародна організація цивільної авіації* (ІКАО) встановлює стандарти та рекомендації з безпеки польотів, що включають у себе профілактику кримінальних правопорушень в авіації. Наприклад, ІКАО створила програму «Перевірка з надійності» (Security Audit Program), яка забезпечує стандарти з безпеки для національних авіакомпаній та регулятивних органів.

В.Ю. Костюк слушно зазначає, що «крім ІКАО, суттєву роль у справі становлення і розвитку міжнародного повітряного права грають Міжнародні регіональні авіаційні організації й органи, яких налічується нині біля чотирьох десятків. До найбільш важливих таких організацій належать, зокрема: Європейська конференція цивільної авіації, створена в 1954 році; Європейська організація із забезпечення безпеки навігації – Євроконтроль, утворена в 1960 році; Африканська комісія цивільної авіації, що виникла в 1969 році, тощо. Крім того, існує значне число міжнародних неурядових організацій, покликаних сприяти співробітництву держав у справі забезпечення ефективної і безпечної міжнародної аеронавігації. У їхньому числі можна виділити такі наукові міжнародні організації, як Асоціація міжнародного права й Інститут міжнародного права, що неодноразово розглядали відповідні міжнародно-правові проблеми на своїх регулярних сесіях» [1].

Наступним за величиною європейським агентством, яке має компетенцію щодо профілактики кримінальних правопорушень в авіаційній сфері є *Європейське агентство з безпеки авіації* (EASA).

Створена в 2002 році Європейською комісією, EASA взяла на себе функції спільної авіаційної влади країн ЄС. До обов'язків EASA входить розробка законодавства з безпеки польотів та надання технічних консультацій Європейській комісії та державам-членам ЄС, гармонізація правових норм та сертифікація, розвиток європейського авіаційного сектора, розробка технічних правил авіації, визначення сертифікатів типу літаків та компонентів, розробка та виробництво авіаційної продукції та їхнє технічне обслуговування [2]

EASA здійснює нагляд за безпекою польотів, в тому числі профілактику кримінальних правопорушень EASA співпрацює з іншими міжнародними організаціями, такими як Інтерпол, щоб забезпечити ефективну профілактику кримінальних правопорушень в сфері авіації.

Вагоме місце серед суб'єктів профілактики кримінальних правопорушень в сфері авіації посідає *Міжнародна організація поліції*

(Інтерпол). Невід’ємною частиною діяльності якої є програма для боротьби з тероризмом в авіації. Ця програма включає в себе планування, координацію та реалізацію спільних операцій для профілактики кримінальних правопорушень, пов’язаних з галуззю авіації.

На підставі «Міжнародної конвенції про співробітництво в галузі безпеки аеронавігації» від 13 грудня 1960 року з метою розвитку співробітництва країн Європи в галузі аеронавігації з урахуванням вимог усіх цивільних та військових користувачів з одночасним забезпеченням високого рівня безпеки польотів була створена *Європейська організація безпеки повітряного руху* (Eurocontrol).

Відповідно до своїх функцій головним завданням Eurocontrol є: організація впровадження Європейської програми організації повітряного руху (ЕАТМР) від імені держав-членів ЄКЦА (Європейська конференція цивільної авіації); розробка нормативних вимог до організації та безпеки аеронавігації у Європі, встановлення оплати за аеронавігаційне обслуговування; забезпечення роботи Центру організації повітряних потоків з метою оптимального використання Європейського повітряного простору та запобігання його перевантаженню; стягнення плати за аеронавігаційне обслуговування за дорученням держав-членів; розроблення та впровадження коротко- та середньотермінових дій з метою поліпшення координації систем організації повітряного руху у Європі; участь у розробленні, впровадженні та управлінні Глобальної системи супутникової навігації; проведення науково-дослідних та науково-конструкторських робіт, спрямованих на збільшення пропускної спроможності повітряного простору в Європі; формування та підтримання Європейського плану конвергенції впровадження Єдиного європейського неба (ESSIP), складовими якого є плани імплементації країн, що містять заходи для досягнення сумісності національних аеронавігаційних систем та технічними та операційними показниками; розвиток міжнародного співробітництва [3].

Таким чином, сучасна система зарубіжних суб’єктів профілактики кримінальних правопорушень в сфері авіації налічує розгалужену систему агентств, відомств, органів правоохоронного спрямування до основних повноважень яких належить профілактична функція.

Література

1. Костюк В.Ю. Правові аспекти діяльності міжнародних організацій цивільної авіації. *Збірник наукових праць: проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2011. № 31. URL: file:///D:/Downloads/alexi,+355-1376-1-CE.pdf (дата звернення: 21.04.2023).

2. EASA – Європейське агентство авіаційної безпеки. Школа пілотів «Кондор». URL: <https://www.condor-fto.aero/uk/easa-uk/> (дата звернення: 21.04.2023).

3. Євроконтроль. *Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України*. URL: <https://mtu.gov.ua/content/evrokontrol.html> (дата звернення: 22.04.2023).

UDC 343.14(043.2)

Kovryhina O.K., student of higher education
first (bachelor) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Tarasiuk S.M., PhD

GROUNDS FOR INITIATING A PRE-JUDICIAL INVESTIGATION IN CASES OF INTENTIONAL TAX EVASION BASED ON ACTS OF TAX AUDITS

The imperfect mechanism of initiating pre-trial investigations and the premature initiation of criminal proceedings in cases of tax evasion have a negative impact on the reputation of law enforcement agencies responsible for pre-trial investigations in cases of intentional tax evasion. Sometimes, it also has signs of a negative impact on the legitimate activities of taxpayers and is often perceived by taxpayers as pressure on business. Statistics of criminal proceedings that result in sending indictments and convictions clearly indicate the problem of premature initiation of criminal proceedings.

The existing criminal procedural mechanism for initiating criminal proceedings based on a report of a criminal offense received within 24 hours of such a report makes it impossible to verify the presence of signs of a crime in such a report. At the same time, the investigator and prosecutor have no right to refuse to enter information about a criminal offense into the Unified Register of Pre-trial Investigations, as indicated in Article 214(4) of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Analysis of recent research and publications: In Ukraine, the issue of unfounded initiation of proceedings under Article 212 of the Criminal Code of Ukraine [1] has been studied by lawyers such as O. Palamarchuk, S. Khanin, and O. Babich. In order to better understand and correctly interpret disputed issues, the author also analyzed the relevant practice of the Supreme Court of Ukraine and the practice of the European Court of Human Rights.

The obligation to enter information about a criminal offense into the Unified Register of Pre-Trial Investigations and to initiate a pre-trial investigation is established by Part 1 of Article 214 of the Criminal Procedure Code of Ukraine [2]. Refusal to register a statement or notification of a crime is not allowed, as established by Part 4 of Article 214 of the Criminal Procedure Code. At one time, a negative practice emerged that led to the unjustified initiation of a pre-trial

investigation against taxpayers, to unjustified pressure on them by conducting temporary access to property and documents, searches, interrogations, conducting investigatory (search) actions, etc., and caused and still causes a certain resonance among business representatives and society as a whole.

We analyzed the statistics for January-October 2022 regarding the number of registered criminal offenses under Article 212 of the Criminal Code of Ukraine and the results of their pre-trial investigation. According to the reports, we have the following figures: 308 proceedings have been opened, suspicions have been handed to 16 persons, none have been referred to court, and 303 proceedings have been closed. For comparison, we provide examples of the same reports for other years: for January-December 2018, we have the following indicators: 1099 criminal offenses were recorded, 256 criminal proceedings were closed, 253 were sent to court, and 39 indictments were issued. For January-December 2020, 910 criminal proceedings were recorded, 124 were closed, and only 10 were sent to court [3]. These indicators may indicate ineffective work by the relevant authorities and the registration of criminal proceedings without the presence of elements of the crime or with other violations.

Thus, registering a criminal case under Article 212 of the Criminal Code of Ukraine based on a tax audit report does not meet the criteria for a criminal offense, due to the absence of the subject matter of the crime in the form of non-payment of taxes, fees, and other mandatory payments to the budget and state targeted funds. However, the presence of an agreed tax notification decision also does not indicate the presence of a criminal offense under this article, as the calculation of tax liabilities as a result of the audit does not always indicate intent to evade tax payments, but rather a violation of tax legislation. Also, the subjective side of the crime has to be clarified, in particular by analyzing the tax audit report to establish the persons responsible for the calculation and payment of taxes to the budget. Implementing the above recommendations reduces the burden on law enforcement agencies, introducing a risk-based model for combating intentional tax evasion, and reducing the burden on businesses.

Literature

1. Годувальниця – стаття 212 ККУ. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/goduvalnicya--stattya-212-kku.html> (date of access: 27.04.2023).

2. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (date of access: 26.04.2023).

3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Головна – Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (date of access: 28.12.2022).

Козюк Т.Р., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Лисько Т.Д., к.ю.н., доцент

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСІБ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості осіб залишаються одним з досить поширених діянь у кримінальному законодавстві. Проаналізувавши статистичні дані, надані Офісом Генерального Прокурора, про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та недоторканості, можна зробити такі висновки. У 2016 році в Хмельницькій області було скоєно 39 кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості особи. Особи, які вчинили ці кримінальні правопорушення, згідно статистичних даних, в більшості випадків мають вік від 29 до 39 років. Щодо загальної статистики по всій Україні, вона складає 1610 таких скоєних кримінальних правопорушень. Беручи до уваги 2021 рік та Хмельницьку область, таких кримінальних правопорушень було скоєно 32. А ось статистика за 2021 рік по всій Україні показує кращий результат, оскільки вона складає 1296 осіб, що вчинили кримінальні правопорушення проти статевої свободи та недоторканості особи [1].

Відповідно до чинного Кримінальному кодексу України (далі – КК України) такі кримінальні правопорушення віднесені до розділу IV Особливої частини КК України: зґвалтування (ст. 152), сексуальне насильство (ст. 153), примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155), розбещення неповнолітніх (ст.156) та домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1) [2].

Об'єктивна сторона статевого кримінального правопорушення характеризується активною поведінкою винної особи – це фізичні або інтелектуальні дії сексуальної спрямованості. За законодавчою конструкцією досліджувані кримінальні правопорушення здебільшого побудовано як формальні склади. Примушування до вступу в статевий зв'язок сконструйоване як усічений склад кримінального правопорушення. Кваліфіковані види зґвалтування, сексуального насильства і вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, передбачені, відповідно, ч. 5 ст. 152, ч. 5 ст. 153 і ч. 2 ст. 155 КК, є кримінальними правопорушеннями з формально-матеріальними складами,

оскільки однією з кваліфікуючих ознак у названих нормах названо спричинення тяжких наслідків (у ч. 2 ст. 155 КК міститься альтернативна вказівка на безплідність чи інші тяжкі наслідки).

Суб'єктом аналізованих кримінальних правопорушень виступає осудна особа, (1) яка досягла 14-річного віку (ст.152-153 КК України); (2) яка досягла 16-річного віку (ст.154 КК України), (3) яка досягла повноліття (ст.155, 156, 156-1 КК України).

У багатьох аналізованих складах кримінальних правопорушень суб'єкт є спеціальним: його ознаки безпосередньо вказані у кримінальному законі (наприклад, у ч. 2 ст. 156 КК фігурують члени сім'ї чи близькі родичі, особа, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього) або встановлюються шляхом тлумачення закону з урахуванням особливостей об'єктивної сторони того чи іншого злочину та ознак потерпілого.

Суб'єктивна сторона усіх кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості особи характеризуються прямим умислом. При цьому психічне ставлення суб'єкта до певних ознак деяких кримінальних правопорушень, наприклад, до малолітнього віку потерпілого від зґвалтування, може набувати вигляду необережності. Сексуальний мотив, тобто бажання задовольнити статеву потребу, не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони аналізованих кримінальних правопорушень, вони можуть вчинятись й з інших спонукань. Водночас кримінальними правопорушеннями, вчинюваними на сексуальному ґрунті, можуть бути визнані й ті злочини, які за чинним КК не належать до кримінально караних посягань на статево свободу і статево недоторканість особи. Йдеться, зокрема, про наругу над тілом померлого, крадіжку речей фетишистом, жорстоке поводження з тваринами, ексгібіціонізм у громадському місці, розцінюваний як хуліганство, так звані сексуальні вбивства [3, с. 36].

Для повного викорінення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості особи потрібно дуже багато часу та зусиль. Потрібно додати до законодавства низку реформ, що забезпечать такі покарання насильниками, яких вони не зможуть уникнути. Проте дуже важливим фактором в таких ситуаціях є людські цінності. Проводячи реформи для покращення законодавства потрібно врахувати всі ланки, завдяки яким у майбутньому зменшиться кількість статево кримінальних правопорушень.

Література

1. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/99543/response/354110/attach/3/31.pdf?cookie_passthrough=1

2. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III: станом на 27 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

3. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики): практ. порадник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Северодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 92 с.

УДК 343(043.2)

Колонська В.М., здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Майстро Д.М., асистент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ «УМИСНЕ ВБИВСТВО» (СТ. 115 КК УКРАЇНИ)

Згідно зі ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Ніхто не може бути позбавлений життя, держава повинна захищати життя людини і це її обов'язок.

В розділі II Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачаються кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи. Аналізуючи об'єкт цих посягань, слід пам'ятати, що в розділі II Особливої частини КК України об'єднано посягання на два різних родових об'єкти – суспільні відносини щодо охорони життя та суспільні відносини щодо охорони здоров'я особи. Розглянемо кримінально-правову характеристику злочину «Умисне вбивство». В ч. 1 ст. 115 КК України визначено, що вбивство являє собою умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, і є особливо тяжким злочином проти життя та здоров'я особи. Ч. 2 ст. 115 передбачає відповідальність за кваліфіковані види умисного вбивства [2].

Ознаками умисного вбивства є протиправність; винність означає, що особа під час вчинення кримінального правопорушення усвідомлювала свої дії і передбачала настання наслідків; позбавлення життя іншої людини незалежно від віку, соціального становища та статі.

Об'єкт вбивства – життя людини. Початковим моментом життя як об'єкта посягання при вбивстві є початок фізіологічних пологів, а кінцевим моментом життя є біологічна смерть.

Об'єктивна сторона вбивства характеризується діянням у вигляді посягання на життя іншої особи, наслідком у вигляді смерті людини та

причинним зв'язком між вказаними діями та наслідком.

Вбивство може бути вчинене шляхом дії та бездіяльності. Для позбавлення життя людини може бути застосований фізичний вплив, тобто удар ножем, отруєння, і психічний вплив, тобто підмова до самогубства особи, яка не усвідомлює значення, спричинення психічної травми, яка заподіяла смерть. Для вбивства винний може використати м'язові зусилля свого тіла, знаряддя, привести в дію механізми та речовини [3].

П. 1 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство двох або більше осіб, передбачає, що позбавлення їх життя охоплювався умислом, для кваліфікації не важливо яким мотивом керувався винний.

П. 2 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності, винний умисно позбавляє життя особу, якій не має ще 14 років або жінку, яка завідомо для винного справді перебувала у стані вагітності.

П. 3 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство заручника або викраденої людини, має місце за умови, що потерпілий був заручником і винна особа це усвідомлювала або викраденою людиною і винна особа це усвідомлювала.

П. 4 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство вчинене з особливою жорстокістю, винний позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому психічних, фізичних чи моральних страждань, також якщо воно поєднане із глумлінням над трупом або було вчинене в присутності близьких потерпілому осіб і винний не усвідомлював, що завдає психічних чи моральних страждань.

П. 5 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох людей, винний коли здійснював умисел на позбавлення життя певної особи, усвідомлював, що застосовує такий спосіб вбивства, який є небезпечним для життя цієї особи, а також інших людей.

П. 6 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство з корисливих мотивів, винний, позбавляючи життя потерпілого, бажав одержати матеріальні блага для себе або інших.

П. 7 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство з хуліганських мотивів, винний позбавляє життя особу внаслідок неповаги до суспільства, нехтування правилами і нормами моралі, також без будь-якої причини з використанням малозначного приводу.

П. 8 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку, настає, коли кримінальне правопорушення вчинено з метою не допустити діяльність потерпілого у зв'язку з виконанням обов'язку.

П. 9 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення, незалежно від того, чи був винний причетний до кримінального правопорушення, який приховується.

П. 10 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство поєднане із згвалтуванням або сексуальним насильством.

П. 11 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство, вчинене на замовлення, умисне позбавлення життя потерпілого за дорученням іншої особи.

П. 12 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство, вчинене за попередньою змовою групою осіб, в позбавленні життя потерпілого брали участь кілька осіб, які завчасно домовилися про спільне виконання.

П. 13 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство, вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, передбаченого статтями 116-118 КК України відповідальність за повторне умисне вбивство настає, незалежно чи була винна особа раніше засуджена за перше кримінальне правопорушення.

П. 14 ч. 2 ст. 115 КК України умисне вбивство, вчинене з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, винний прагне продемонструвати людську «неповноцінність» потерпілого [4].

Отже, для кваліфікації умисного вбивства за ч. 2 ст. 115 КК України необхідно встановити хоча б одну ознаку, передбачену ч. 2 ст. 115 КК України.

Література

1. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n745>

3. Стаття 115 КК України. Умисне вбивство. Мего-Інфо – Юридичний портал № 1: веб-сайт. URL: <http://surl.li/gueri>

4. Умисне вбивство: склад злочину та кваліфікуючі ознаки. Wiki: веб-сайт. URL: <http://surl.li/guera>

УДК 343.132.1(043.2)

Команецька В.В., здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Ланцедова Ю.О., к.ю.н., доцент

ПИТАННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Тема щодо забезпечення прав та законних інтересів особи при проведенні слідчих (розшукових) дій є дуже актуальною, адже вона обумовлюється особливим призначенням, а саме тим, що вони призначенні

на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні, які обмежують конституційні права та свободи особи.

Для вивчення проблем забезпечення прав та законних інтересів особи при проведенні слідчих (розшукових) дій необхідно проаналізувати наступне: проведення слідчих (розшукових) дій пов'язане передусім з можливим обмеженням таких конституційних прав особи, як право на життя, на повагу до людської честі, гідності, право на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла, невтручання і особисте і сімейне життя тощо. Гарантії прав особи виконують роль засобів, завдяки яким забезпечується можливість виключення чи принаймні мінімізації професійних помилок з боку органів розслідування та правосуддя щодо громадянина [1, с. 156-160].

На думку Л. Лобойка, гарантії прав та інтересів особи разом із гарантіями ефективної діяльності органів, які ведуть кримінальний процес, у своїй сукупності утворюють засоби ефективного функціонування кримінального процесу в цілому [2, с. 38-39].

У спеціальній юридичній літературі під забезпеченням прав учасників кримінального процесу при провадженні слідчих дій розуміється сукупність правових засобів і способів, що визначають мету конкретної слідчої дії, яка не суперечить призначенню кримінального процесу загалом, що являють собою єдину, систему регламентації правового статусу того чи іншого учасника слідчої дії [3, с. 78].

КПК України так само, як і Конституція України, передбачає лише дві підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи без її згоди та без ухвали слідчого судді або суду. При цьому, науковці слушно звертають увагу на недосконалість редакції ст. 233 КПК. Так, І.В. Гловюк, відзначаючись стосовно питання, чи є добровільна згода особи, яка володіє житлом, підставою винятково для проникнення, наголошує на відсутності однакового правозастосування, оскільки одні суди заперечують значення добровільної згоди особи як достатньої підстави для проведення у житлі чи іншому володінні особи слідчих (розшукових) дій, інші - визнають за можливе проведення огляду місця події [4, с. 216].

У своєму дослідженні І.В. Вегера-Іжевська абсолютно правильно аргументує необхідність зміни порядку розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про проведення обшуку в невідкладних випадках, коли слідча дія була проведена до постановлення ухвали слідчого судді (ч. 3 ст. 233 КПК України). У таких випадках, на думку автора, про розгляд клопотання доцільно повідомляти особу, в житлі чи іншому володінні якої було проведено обшук, яка може брати участь в розгляді клопотання і у такий спосіб захистити свої права та інтереси [5, с. 6-7].

Аналізуючи все вищевикладене, ми вважаємо, що вирішення

поставленої проблеми, на наш погляд, лежить у площині законодавчого врегулювання, а саме шляхом внесення змін до КПК України. Оскільки в ст. 214 КПК України допускається проведення огляду місці події до внесення відомостей до ЄРДР, а в окремих випадках житло особи і є місцем вчинення кримінального правопорушення, то, у невідкладних випадках і огляд житла, яке є місцем події, може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР. Слідчий суддя, перевіrivши законність проведеної слідчої (розшукової) дії, постановляє ухвалу про її законність або незаконність. У разі, якщо слідчий суддя визнає проведення слідчої (розшукової) дії незаконним, всі докази, отримані в ході такої слідчої дії, повинні визнаватися недопустимими.

Література

1. Хорт І.В. Гарантії забезпечення прав учасників кримінального провадження: сучасний стан і перспективи гарантії забезпечення прав учасників кримінального провадження: сучасний стан і перспективи. *Юридичний вісник*. 2013. № 2(27). С. 156-160.

2. Лобойко Л.М. Методи кримінально-процесуального права: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т. внутр. справ, 2006. 352 с.

3. Гурдін С.В. Забезпечення прав учасників кримінального процесу під час провадження слідчих дій. *Вісник економічної безпеки*. 2016. № 5. С. 76-78.

4. Гловюк І.В. Стаття 233 КПК України: питання практичної реалізації. *Молодий вчений*. 2015. № 2(17). С. 216-218.

5. Вегера-Іжевська І.В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 22 с.

УДК 343.9(043.2)

Макознак С.Є., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Грекова Л.Ю., старший викладач

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

Конфліктна ситуація допиту є протидією допитуваних осіб, незалежно від їх процесуального статусу, намаганнями слідчого встановити істину у справі шляхом одержання від них правдивої інформації.

Основними способами протидії під час допиту є давання завідомо неправдивих (повністю або частково) показань чи взагалі відмова від давання будь-яких показань.

Можемо назвати специфічним різновидом протидії поведінку підозрюваного чи обвинуваченого, який вдається до самообмови. Безсумнівна, на перший погляд, винуватість такої особи, стан психічного напруження, що супроводжує її «зізнання», послаблюють контроль слідчого над ситуацією, викликають ілюзорне відчуття успішно здійсненої пізнавальної діяльності, у зв'язку з чим виникає переоцінка слідчим своїх можливостей та особистих якостей [2, с. 7].

Питання розуміння вербальних проявів брехні, приховування, спотворення інформації допитуваними завжди залишається в центрі уваги слідчого. Такі реакції осіб, які дають завідомо неправдиві показання, можуть бути самовільними висловлюваннями та відгуками, на задані запитання. Самовільні висловлювання включають усні (словесні) висловлювання і паралінгвістичні сигнали (ключі), що вказують на думки, які приховуються. Останні характеризують те, як саме вимовляються відповіді. Це «як саме» дозволяє тлумачити відповіді допитуваного певним чином і є головною ознакою для діагностики поведінки за особливостями мови. До даної категорії належать: а) помітні зміни швидкості мови та гучності звуку (особи, які говорять неправду, зазвичай повідомляють відомості м'яким і високим голосом); б) бурмотіння, зміна тональності голосу і якості (глибини, частоти, ритму) дихання; в) надмірна дружелюбність або підкреслена повага; г) заява про те, що допитуваний почуває себе незручно або «неважно»; д) скарги на понижену чи підвищену температуру в приміщенні; е) заяви про те, що допитуваний обмежений в часі й не може затриматися на тривалий період; є) обвинувачення або усні атаки на слідчого з метою зміни теми розмови; ж) завчасні вибачення: допитуваний може сказати при цьому, що, на його думку, спілкування не буде вдалим, допит навряд чи досягне своєї мети тощо [2, с. 7].

Щодо виявлення і оцінки невербальної інформації, що надходить від допитуваного, є сенс корегувати лінію поведінки слідчого, багато в чому визначити вибір тактичних прийомів у відповідній ситуації для встановлення психологічного контакту, викриття у брехні, умовчуванні, спотворенні фактів і для отримання повної і достовірної інформації по обставинах розслідуваної події. На допиті необхідне комплексне сприйняття вербальної і невербальної інформації, їх спільний аналіз для оцінки показань і правильного обрання тактики допиту [1].

Тобто, невербальна поведінка контролюється допитуваним менше, ніж словесна: люди зазвичай думають перед тим, як говорять, а тому перше може бути зафіксоване при візуальному контакті. Спостереження за невербальною поведінкою дозволяє виявляти групи ознак, що вказують на правдивість чи неправдивість показань допитуваного, не пов'язаних із самим фактом виклику на допит, що виникають як реакція на уточнюючі питання, на пред'явлення доказів у справі. До таких ознак належать:

а) фізіологічні реакції – скорочення м'язів обличчя, розширення або звуження зіниць, спітніння чола, рум'янець на щоках, які проявляються долі секунди, порушення дихання, пересихання в роті; б) мова тіла – спрямування погляду в бік або вниз, в простір чи всередину себе, несвідоме потирання пальцем повіки, вушної раковини; набуття так званих закритих постав – схрещування рук на грудях, зціплення пальців рук; ритмічні рухи пальців рук, ступні, періодичне човгання на стільці, обертання різного роду невеликих предметів, що випадково опинились під рукою, покусування губ.

Якщо говорити про проведення одночасного допиту, то при його проведенні необхідно врахувати емоційність поведінки, схильність до зовнішнього впливу, яскравість невербальних проявів. Слідчий/прокурор повинні спостерігати за поведінкою допитаного (тоном голосу, мімікою, жестами) і своєчасно припиняти спроби впливу [3].

Таким чином, сприйняття і використання психологічної інформації під час проведення допиту в конфліктних ситуаціях доповнює дані щодо властивостей і станів допитуваного, сприяє підготовці слідчого/прокурора до наступної стадії кримінального провадження і його орієнтації в кримінальному провадженні, вибору ним власної поведінки на наступних стадіях кримінального провадження.

Література

1. Hall E. T. *The Hidden Dimension*. New York: Doubleday & Co, 1966. 270 p.
2. Психологічні основи допиту та пред'явлення для впізнання: курс лекцій. Львівський нац. ун-т ім. І. Франка / Бобечко Н., Бойко В., Жолнович І. та ін; за ред. В.Т. Нора.
3. Milne B., Powell M. *Investigative interviewing. The Cambridge handbook of forensic psychology*. Cambridge University Press, 2010. P. 208-214.

УДК 343.91(043.2)

Матвієнко О.О., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Панова О.О., д.ю.н., професор

СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ, ТРУДОВИХ КОЛЕКТИВІВ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ПРОФІЛАКТИЦІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ АВІАЦІЇ

У сфері авіації профілактика кримінальних правопорушень є важливою складовою безпеки польотів і може бути забезпечена за допомогою системи

державних органів, громадських формувань та трудових колективів.

Державні органи, які забезпечують безпеку в авіації, включають в себе Державну авіаційну службу України, Державне агентство з питань безпеки повітряного руху України, Міністерство внутрішніх справ, Державну прикордонну службу України та інші.

Громадські формування можуть бути представлені авіаційними спортивними клубами, асоціаціями і союзами, які сприяють популяризації авіації, підготовці та перепідготовці персоналу, а також забезпечують підтримку безпеки польотів.

Трудові колективи, які працюють в авіаційній галузі, також мають важливу роль у профілактиці кримінальних правопорушень. Це можуть бути пілоти, бортпровідники, технічний персонал, які працюють на землі та в повітрі, а також працівники з безпеки авіаперевезень.

Для успішної профілактики кримінальних правопорушень в сфері авіації, важливо забезпечити взаємодію між всіма цими структурами. Наприклад, державні органи повинні співпрацювати з громадськими формуваннями та трудовими колективами для забезпечення безпеки на землі та в повітрі. Також важливо забезпечити підготовку персоналу з питань безпеки польотів та встановлення ефективної системи контролю за виконанням вимог безпеки в авіації.

Однією з важливих завдань державних органів у сфері авіації є забезпечення безпеки перевезень пасажирів та вантажів. Для цього проводяться перевірки авіакомпаній та інших суб'єктів авіаційної галузі на дотримання вимог безпеки. Також проводяться регулярні навчання персоналу з питань безпеки в авіації, а також розробляються та впроваджуються нові стандарти безпеки. Окрім того, державні органи здійснюють розслідування авіаційних інцидентів та аварій з метою встановлення причин та розробки рекомендацій для подальшого підвищення безпеки в авіації.

Громадські формування також мають важливу роль у профілактиці кримінальних правопорушень в сфері авіації. Вони можуть проводити роботу з попередження крадіжок та підривів безпеки на землі та у повітрі. Також вони можуть бути включені в систему моніторингу повітряного простору з метою виявлення потенційно небезпечних ситуацій.

Трудові колективи, які працюють в авіаційній галузі, мають детальні знання про вимоги безпеки в авіації та можуть бути ключовими учасниками в профілактиці кримінальних правопорушень. Вони можуть проводити роботу з попередження крадіжок та підривів безпеки на землі, а також бути включені в систему виявлення та реагування на потенційно небезпечні ситуації. Отже, система державних органів, громадських формувань та трудових колективів, що беруть участь у профілактиці кримінальних правопорушень в сфері авіації, є дуже важливою для забезпечення безпеки

в авіації. Вона дозволяє ефективно виявляти та запобігати можливим загрозам безпеці в авіації, що допомагає зберегти життя пасажирів та персоналу.

Крім того, ця система сприяє розвитку авіаційної галузі та підвищенню її привабливості для пасажирів та інвесторів, оскільки безпека є однією з найважливіших характеристик, яку вони розглядають при виборі авіакомпаній та авіаційних послуг. У цілому, система державних органів, громадських формувань та трудових колективів, що беруть участь у профілактиці кримінальних правопорушень в сфері авіації, є надзвичайно важливою для забезпечення безпеки в авіації та подальшого розвитку цієї галузі.

Україна має великий досвід в сфері безпеки авіації та активно працює над покращенням цього напрямку. Державне агентство з питань авіаційної безпеки України (ДАБУ) є головним органом, відповідальним за забезпечення безпеки в авіації в Україні. Воно координує роботу всіх державних органів, громадських формувань та трудових колективів, що беруть участь у профілактиці кримінальних правопорушень в сфері авіації.

ДАБУ веде надзвичайно важливу роботу з моніторингу безпеки авіації, аналізує дані про авіаційні інциденти та події, здійснює перевірки авіакомпаній та аеропортів на дотримання вимог безпеки в авіації, проводить атестацію персоналу та здійснює навчання фахівців з питань безпеки в авіації.

На наш погляд, серед всього масиву вітчизняних органів, підприємств і установ важливе місце посідає й Національний авіаційний університет, який підготовлює кваліфікованих фахівців з питань безпеки авіації. Університет співпрацює з ДАБУ та іншими державними органами з питань безпеки в авіаційній галузі, що дозволяє забезпечити високу якість навчання та підготовку фахівців.

УДК 343(043.2)

Ободов Н.А., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Беспаль О.Л., к.ю.н., доцент

КІЛЬКІСНО-ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ У 2020-2022 РОКАХ

Держава Україна, відповідно до положень Основного Закону, взяла на себе обов'язок здійснювати захист найвищих соціальних цінностей,

зокрема життя та здоров'я людини і громадянина [1]. Це передбачає прямий обов'язок держави забезпечити право на життя тих, хто перебуває під її юрисдикцією.

Аналіз стану злочинності в Україні здійснюється з використанням статистичної інформації про кількість кримінальних правопорушень за певний період часу (місяць, квартал, рік). Втім, лише порівняння кількісних показників кримінальних правопорушень за певні звітні періоди, не дасть можливості отримати більш деталізовану об'єктивну інформацію про криміногенну ситуацію в країні.

В Україні криміногенна ситуація нині залишається стабільно напруженою та ускладнюється через низку взаємопов'язаних зовнішніх і внутрішніх обставин політичного, військового, економічного, соціального, правового, організаційно-управлінського та суто криміногенного характеру, серед яких: військова агресія російської федерації; бойові дії в країні, втрата контролю за частиною території та державного кордону, і, як наслідок їх перебування за правовим полем України; посилення міграційних процесів, пов'язаних з переміщенням населення з окупованих регіонів, низький рівень його соціальної адаптації та облаштування; кризові явища в економіці тощо.

Злочинність, як соціальне явище, що виявляється як статистична сукупність злочинів, вчинених на певній території за певний період часу, має низку ознак, які відсутні у злочині, як індивідуальному акті поведінки. Ці ознаки відображаються низкою показників. Найчастіше у науковій та практичній діяльності використовуються такі показники злочинності, як її стан (обсяг), коефіцієнт інтенсивності (рівень), динаміка, структура, географія [4, с. 58].

Якісні показники злочинності характеризують внутрішню структуру сукупності облікованих злочинів та осіб, які їх вчинили. *Структура злочинності* – це внутрішньо властива їй ознака, яка розкриває якісно різні групи або види злочинів, з яких вона складається, вчинені за певний період часу на певній території. Структура виразно говорить про те, що собою являє злочинність у конкретних умовах, якою є якість цього явища. Основним показником структури злочинності є частка (питома вага) окремих груп або видів злочинів відносно їх загальної кількості [4, с. 58].

У науковій та практичній діяльності залежно від обраного критерія виділяються різні види структури злочинності. За часом злочинність можна розподілити по годинах доби, днях тижня, порах року [4, с. 59]. Залежно від ступеня суспільної небезпеки кримінальних правопорушень, можна побудувати структуру злочинності, а саме: особливо тяжкі, тяжкі, нетяжкі, кримінальні проступки [2].

Показники злочинності тісно пов'язані між собою. Зміна хоч одного з них в цілому, або в окремій частині веде до зміни характеристик взагалі. В

таблиці 1 наведено показники кількості облікованих кримінальних правопорушень в Україні за ступенем тяжкості за останні 3 роки (2020-2022 рр.).

Таблиця 1

Кількість облікованих кримінальних правопорушень в Україні за ступенем тяжкості в 2020-2022 рр [3]

	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Усього кримінальних правопорушень	360 622	321 443	362 636
<i>щодо попереднього року, %</i>	-	-10,9	12,8
особливо тяжких злочинів	13 199	12 108	105 559
<i>частка у структурі, %</i>	3,7	3,8	29,1
<i>щодо попереднього року, %</i>	-	-8,3	771,8
тяжких злочинів	125 165	111 955	125 656
<i>частка у структурі, %</i>	34,7	34,8	34,7
<i>щодо попереднього року, %</i>	-	-10,6	12,2
нетяжких злочинів	53 141	94 106	57 064
<i>частка у структурі, %</i>	14,7	29,3	15,7
<i>щодо попереднього року, %</i>	-	77,1	-39,4
кримінальних проступків	98 283	100 707	73 543
<i>частка у структурі, %</i>	27,3	31,3	20,3
<i>щодо попереднього року, %</i>	-	2,5	-27,0

Згідно із наведеними статистичними даними, простежується зменшення загальної кількості правопорушень у період 2021 р., порівняно з 2020 р., а саме – на 10,9%, проте у 2022 р., порівняно з попереднім звітним періодом, має місце збільшення на 12,8%. Тобто, у трирічний період (2020-2022 рр.) кількість облікованих кримінальних правопорушень має хвилеподібні показники – падіння, а потім приріст.

Особливу увагу слід звернути на показники особливо тяжких злочинів, де має місце збільшення злочинів з 13 199 випадків у 2020 році до 105 559 - у 2022 році, що на 669,8% більше. Вважаємо, що основною причиною такого приросту є повномасштабне вторгнення рф в Україну.

Крім рівня, динаміки і структури злочинності, у кримінології існує поняття *територіальної структури або географії злочинності*, коли за ціле береться загальна кількість злочинів, вчинених в певній територіальній одиниці (країні, області, місті, районі), а за частину – кількість злочинів, учинених у менших територіальних одиницях, з яких вона складається [4, с. 59].

Так, важливою складовою в дослідженні кількісно-якісних показників злочинності є її географія. В таблиці 2 наведено розподіл кримінальних правопорушень за видом поселення в Україні (2020–2022 рр.).

Таблиця 2

Розподіл кримінальних правопорушень за видом поселення в Україні (2020–2022 рр.) [3]

	2020 рік	2021 рік	2022 рік
--	----------	----------	----------

Усього кримінальних правопорушень у містах та селищах міського типу	276 866	247 842	268 858
<i>частка у структурі, %</i>	76,8	77,1	74,1
<i>щодо попереднього року, %</i>	-	-10,5	8,5
в сільській місцевості	75 330	65 476	83 291
<i>частка у структурі, %</i>	20,9	20,4	23,0
<i>щодо попереднього року, %</i>	-	-13,1	27,2
за межами населених пунктів	6 769	6 297	9 316
<i>частка у структурі, %</i>	1,9	2,0	2,6
<i>щодо попереднього року, %</i>	-	-7,0	47,9
у громадських місцях	48 749	40 749	29 816
<i>частка у структурі, %</i>	13,5	12,7	8,2
<i>щодо попереднього року, %</i>	-	-16,4	-26,8

Аналізуючи показники таблиці 2, бачимо певне зменшення: хоча у селищах міського типу, в сільській місцевості та за межами населених пунктів є незначний приріст. Вагомим є значне зменшення кількості правопорушень у громадських місцях, що пов'язане із введенням воєнного стану, комендантських годин, а також з обмеженнями в продажі алкогольних напоїв. Вважаємо, що повітряні тривоги, які оголошувались по всій території держави, також посприяли зменшенню кількості вчинення даної категорії кримінальних правопорушень, оскільки в цей час люди намагалися не перебувати в громадських місцях, особливо, де є велике скупчення населення.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки: спостерігається збільшення кримінальних правопорушень в Україні за 2020-2022 рр. Головним фактором впливу на криміногенну ситуацію в Україні стало масштабне збройне вторгнення російської федерації, яке розпочалося 24 лютого 2022 р. Питому вагу збільшення кримінальних правопорушень склали тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення. Цьому посприяли певні чинники: по-перше, повномасштабне вторгнення, а тому збільшилася кількість кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, життя і здоров'я, статевої свободи, статевої недоторканності, власності, тощо. По-друге, важливою є демографічна складова зазначеної проблеми, адже кілька мільйонів українців є внутрішньо переміщеними особами, які мають проблеми матеріально-побутового характеру; внаслідок вторгнення здобули певні психічні розлади, які також можуть сприяти вчиненню правопорушень. Разом з цим, слід пам'ятати, що значна частина правопорушень залишається поза увагою правоохоронних органів (латентна злочинність). Так, рятуючись від війни, певна частина людей залишила свої помешкання без нагляду, що є гарною умовою для вчинення різних правопорушень проти власності. Не володіючи інформацією про стан свого майна, про ситуацію в домоволодінні, власники не

звертатимуться до правоохоронних органів, навіть, якщо стали жертвами кримінальних правопорушень. Також, хоча комендантські години подекуди стають на заваді вчинення деяких правопорушень, а часові обмеження з продажу алкогольних напоїв можуть зменшити кількість правопорушень, що вчиняються у стані алкогольного сп'яніння, все ж таки криміногенна ситуація в країні залишається стабільно-напруженою.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 07.04.2023).

2. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: Статистична інформація за 2020-2022 рр. / Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 07.04.2023).

4. Кримінологія: підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.

УДК 343.1(043.2)

Рєпіна Є.Ю., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Літвінова І.Ф., к.ю.н., доцент

НОРМАТИВНІ ЗМІНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а

також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Кримінальне провадження в умовах воєнного стану є надзвичайним, тому потребує комплексного дослідження завдань, засад, на підставі яких воно має здійснюватися, правового регулювання, що включає цілу низку особливостей. У травні 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», зокрема даним нормативно-правовим актом було внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України [2].

Відповідно до ч. 3 ст. 7 КПК України зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених розділом IX-1 Кодексу (Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану).

Для прикладу, положення п. 1. ч. 1 ст. 615 КПК України встановлює, що у разі відсутності технічної можливості доступу до ЄРДР рішення про початок досудового розслідування приймається слідчим або прокурором, про що виноситься постанова. Відомості, що підлягають унесенню до ЄРДР, вносяться до нього за першої можливості.

В інформаційному листі Верховного Суду від 03.03.2022 № 1/0/2-22 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» зазначено, що в разі неможливості формування витягу із ЄРДР інформація про реєстрацію кримінального правопорушення та початок досудового розслідування може бути підтверджена мотивованою постановою органу досудового розслідування про початок досудового розслідування, яка має містити всі відомості, визначені у ст. 214 КПК України. Такий документ може вважатися належним підтвердженням початку досудового розслідування і підставою для розгляду клопотань органу досудового розслідування. Варто зазначити, що наведене правило стосується всіх злочинів, а не лише певного конкретного переліку [3].

Варто зазначити, що правила використання показань у доказуванні змінені за рахунок нової редакції ч. 4 ст. 95 КПК України: «Суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання, або отриманих у порядку, передбаченому статтею 225 цього Кодексу. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них, крім порядку отримання показань, визначеного статтею 615 цього Кодексу» [4].

Згідно з п. 4 ст. 223 КПК України проведення слідчих (розшукових) дій

у нічний час (із 22-ої години до 6-ої години) не допускається за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому ст. 615 цього Кодексу. Таким чином, внесеними змінами законодавець надав можливість слідчим та прокурорам в умовах військового стану проводити слідчі та розшукові дії цілодобово.

Дослідження проблем кримінального провадження в умовах воєнного стану має відбуватись з застосуванням як класичних методологічних підходів, а саме: історичного, термінологічного, системного та структурно-функціонального; так і некласичних (сучасних), таких як: герменевтичний, антропологічний, аксіологічний, феноменологічний та синергетичний, серед яких особливо необхідно виділити антропологічний, аксіологічний та синергетичний підходи [5, с. 37-39].

Таким чином, воєнний стан – це особливий правовий режим, і специфіка правового регулювання кримінального провадження в таких умовах характеризується тим, що разом із нормами які регулюють праввідносини під час кримінального процесу, до кримінального процесуального права включаються також і надзвичайні закони, які встановлюють не тільки специфічні засоби та механізми правового регулювання, але й мають свої особливості щодо дії у просторі, часі та за колом осіб.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII (зі змінами та допов. в ред. від 24.05.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квіт. 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>

3. ВС підготував інформаційний лист щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Судова влада України: Офіційний веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/upreme/pro_sud/aktual_pytan_kks/6777 (дата звернення: 29.03.2023).

4. Тетерятник Г.К. Окремі питання правового регулювання кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 48. С. 98–101.

5. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального

процесуального кодексу України. Вид. 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 трав. 2022 р. 58 с.

УДК 343.3/.7:344(043.2)

Савоста В.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна
Науковий керівник: Коломієць Н.В., д.ю.н., професор

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Воєнні злочини є одними з найсерйозніших порушень міжнародного гуманітарного права, які можуть статися в умовах збройного конфлікту та війни. До воєнних злочинів належать усі порушення законів і звичаїв війни, зокрема вбивства, жорстоке поводження з військовополоненими, насильство, напади на цивільне населення та умисне заподіяння шкоди цивільним особам.

В.М. Репецький та В.М. Лисик зазначають, що: «воєнним злочином вважається міжнародний злочин, що умисно чи з грубої необережності вчиняється комбатантом та прирівняними до них особами чи щодо них цивільною особою під час збройного конфлікту і полягає у масовому і серйозному порушенні норм міжнародного гуманітарного права та посягає на осіб, їх права чи найважливіші принципи міжнародного гуманітарного права» [4, с. 125].

Одним із найвідоміших прикладів воєнних злочинів є Голокост – масове вбивство євреїв, вчинене Німеччиною під час Другої світової війни. Інший відомий приклад – війна в Іраку, де було скоєно безліч порушень, включно з убивствами і тортурами мирних жителів.

Сучасним прикладом воєнних злочинів є воєнні злочини Росії під час повномасштабного наступу на Україну з початку 2022 року є серйозною загрозою для безпеки та миру в регіоні. За офіційними даними Офісу Генерального прокурора станом на 1 травня 2023 року зареєстровано вже 83855 злочини агресії та воєнних злочинів [1].

Міжнародне право встановлює стандарти для поведінки воєнних конфліктів та встановлює відповідальність за порушення цих стандартів. Версальський мирний договір 1919 року був першим сучасним джерелом міжнародного гуманітарного права, де було зазначено, що порушення законів та звичаїв війни є діями, за які можна було понести відповідальність в судовому порядку, хоча конкретний перелік таких дій не наводився. Цей

договір було підписано після закінчення Першої світової війни. Незважаючи на існування міжнародних стандартів, багато військових конфліктів все ще супроводжується вчиненням воєнних злочинів.

Відмінністю між воєнними та військовими злочинами є те, що військові злочини відбуваються під час мирного часу, коли військовослужбовці здійснюють дії, які порушують закони та стандарти, пов'язані з їхнім статусом. Воєнні злочини, з іншого боку, стосуються порушень, які відбуваються під час війни або збройного конфлікту, коли застосовуються закони та звичаї війни.

Термін «воєнні злочини» з'явився наприкінці ХІХ століття після ухвалення Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 років, які встановлювали стандарти поведінки на війні та визначали правопорушення, які можуть бути класифіковані як воєнні злочини. Згодом, під час Другої світової війни, було ухвалено різні міжнародні документи, такі як Статут Міжнародного кримінального суду, які розширили визначення воєнних злочинів і встановили відповідальність за їх вчинення.

Міжнародний кримінальний суд – це міжнародний суд, створений для розгляду кримінальних справ з найбільш серйозних злочинів, які становлять загрозу міжнародному миру та безпеці. Це перший трибунал який діє на постійній основі. Суд розпочав свою роботу в липні 2002 року, після того як 60 держав ратифікували Римський статут.

Римський статут є основним документом Міжнародного кримінального суду, який був створений з метою покарання найбільш серйозних злочинів, таких як геноцид, воєнні злочини та злочини проти людяності. Статут був прийнятий на конференції у Римі 17 липня 1998 року.

Після прийняття Римського статуту він був ратифікований численними країнами, що означало їхнє зобов'язання дотримуватися його положень. Ратифікація статуту передбачала згоду країн на прийняття рішень Міжнародного кримінального суду щодо проведення розслідувань та переслідування осіб, які вчинили злочини, які підпадають під юрисдикцію цього суду.

Сфера застосування воєнного права та поняття воєнних злочинів включає в себе всі аспекти збройних конфліктів та війн, включаючи військові операції, окупацію територій, миротворчу діяльність, внутрішній конфлікт та бойові дії на морі.

Центральне місце при застосуванні норм Міжнародного гуманітарного права відіграє кваліфікація збройного конфлікту, тобто встановлення його виду. Міжнародний збройний конфлікт (МЗК) та збройний конфлікт неміжнародного характеру (НМЗК) – це два різні типи конфліктів, які мають різні правові наслідки та міжнародне регулювання.

Міжнародні збройні конфлікти відбуваються між двома або більше державами, які ведуть збройні дії одна проти одної. У таких конфліктах

застосовується міжнародне гуманітарне право, що регулює поведінку сторін у конфлікті та захищає права й інтереси цивільного населення.

Збройний конфлікт неміжнародного характеру відбувається між урядом та невеликою збройною групою, опозицією або іншою невеликою збройною формацією, яка діє в межах території держави. У такому конфлікті застосовується внутрішнє національне право та міжнародне гуманітарне право, якщо дії групи перетинають межі держави [2, с. 6-7].

Відповідальність за воєнні злочини може бути індивідуальною або колективною, що означає, що окремі особи, включно з військовим і цивільним персоналом, можуть бути притягнуті до відповідальності за свої дії.

Строк давності за воєнні злочини залежить від конкретного закону країни, де було скоєно злочин. У більшості країн не існує строку давності для воєнних злочинів, оскільки воєнні злочини вважаються надзвичайно серйозними правопорушеннями і не можуть бути скасовані після закінчення будь-якого терміну.

Література

1. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення рф. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2023).

2. Коваль Д.О., Авраменко Р.А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ: ГО Truth Hounds; Одеса: Фенікс, 2019. 36 с.

3. Пилипенко В.П. Воєнні злочини в статутах міжнародних кримінальних трибуналів та Римському Статуті Міжнародного кримінального суду. Право.ua. 2020. № 2. С. 5–10. URL: http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/10/5-_Pylypenko.pdf (дата звернення: 01.05.2023).

4. Репецький В.М., Лисик В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Альманах міжнародного права. 2009. Вип. 1. С. 120–125.

5. Римський статут міжнародного кримінального суду від 17 лип. 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 01.05.2023).

УДК 343.1(043.2)

Савченко О.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Літвінова І.Ф., к.ю.н., доцент

ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ

Право на свободу та особисту недоторканність є одними з основних

прав, які гарантує законодавство багатьох країн, включаючи Україну. Тільки коли людина вільна, вона може виявити себе як особистість, тому захист і повага індивідуальних свобод повинні розглядатися як один з найважливіших обов'язків держави.

Стаття 29 Конституції України зазначає, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність [1]. Також законодавець передбачає дане право й у інших законодавчих актах. Наприклад, у Кримінально процесуальному кодексі України, а саме у засадах кримінального провадження, що передбачені статтею 7 та у статті 12 КПК України зазначено про забезпечення права на свободу та особисту недоторканність [2].

Важливість права на свободу та права на особисту недоторканність підкреслюється тим, що зазначені права знаходять своє закріплення в нормативних документах міжнародного рівня, зокрема в Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р., Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та в інших загальновизнаних міжнародних документах. Європейський суд із прав людини, розглядаючи справи про порушення ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підкреслив, що право на свободу та особисту недоторканність за змістом зазначеної Конвенції має найважливіше значення у демократичному суспільстві [3].

Відповідно обмеження певних прав і свобод, зокрема права на свободу та особисту недоторканність, викликає необхідність їх дотримання під час кримінального провадження. Останнім часом правова спільнота в цьому аспекті звертає увагу на судову практику ЄСПЛ, яка ґрунтується на положеннях Конвенції, що у свою чергу дає підстави сприймати цю практику як тлумачення стандартів дотримання прав і свобод людини. До заходів кримінального процесуального примусу законодавцем віднесено чимало процесуальних заходів: заходи забезпечення кримінального провадження, серед яких виокремлюють інститут запобіжних заходів і тимчасовий запобіжних заходів, тобто затримання тощо. У КПК України затриманню, які і переважній більшості заходів процесуального примусу, нормативно приділено значної уваги. Аналогічно і в теорії кримінального процесу, тому що затримання класифікують за певними різновидами.

Є.В. Дояр у дисертаційному дослідженні «Затримання особи у кримінальному провадженні» пропонує виокремлення видів затримання відповідно до норм КПК України. Дослідник робить поділ на такі наступні види затримання: затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. 187-191 КПК України); законне затримання (ст. 207 КПК України); затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України); затримання особи, яка вчинила кримінальне

правопорушення за межами України (ст. 582 КПК України) [2; 4, с. 55-56]. Однак будь-який різновид затримання особи певним чином обмежує право на свободу та особисту недоторканність, яке є конституційним, основоположним і охороняється міжнародним правом.

Дотримання права на свободу та особисту недоторканність не означає утримання уповноваженої службової особи від здійснення переліку конкретних дій, які означатимуть порушення даного права. Досліджуване нами право досить широке і захищає чимало суміжних прав і свобод, їх ознак, які особисто належать людині від народження тощо. Якщо особа вчинила кримінальне правопорушення чи підозрюється в його вчиненні і була затримана, то це не є порушенням її права на свободу чи особисту недоторканність. Порушення права на свободу й особисту недоторканність є порушуваним тоді, коли це затримання є безпідставним, чи було порушено норми законодавства.

Справа «Осипенко проти України» [5] є прикладом того, що є випадки порушення вище зазначеного права в Україні, які доходять до ЄСПЛ. Особою було доведено в суді, що незаконне затримання, яке тривало з 25 по 28 січня 2002 року, а також законність подальшого тримання його під вартою було порушенням його права на свободу. Особа під час справи посилалась на пункт 4 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Якщо провести аналіз справи, то потрібно звернути увагу не тільки на недотримання правоохоронними органами права на свободу й особисту недоторканність, а й судом.

Судовий контроль і прокурорський нагляд потрібно розглядати як інструменти дотримання права на свободу та особисту недоторканність під час кримінального провадження.

Отже, дотримання права на свободу та особисту недоторканність під час кримінального провадження є комплексним процесом, який характеризується функціонуванням низки правозахисних механізмів та реалізацією вимог уповноважених службових і посадових осіб в рамках досудового розслідування для того, щоб запобігти порушенням прав і свобод учасників кримінального провадження, зокрема затриманої особи, підозрюваного, обвинуваченого.

Література

1. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 05 лют. 2023 р. (ост. ред.) № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Рішення ЄСПЛ від 18 чер. 1971 р. у справі «Де Вільде (De Wilde), Оомс (Oovs) и Версип (Versyp) проти Бельгії». URL: https://zakon.cc/law/document/read/980_161.

4. Дояр Є.В. Затримання особи у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: НАВС, 2020. 238 с.

5. Рішення ЄСПЛ від 09 лют. 2011 р. у справі «Осипенко проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_871#Text.

УДК 343.9(043.2)

Сенченко А.О., Якименко П.П., здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Пацеля Г.А., к.ю.н., доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ ТА РОЗШУКОВИХ ДІЙ

Обов'язковий характер проведення досліджень визначення класифікації негласних слідчих (розшукових) дій обумовлюється положеннями діючого Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України. Перелік негласних слідчих (розшукових) дій визначено главою XXI КПК України, однак цей перелік майже повністю співпадає з оперативно-розшуковими заходами, які зазначено статтею 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1]. Також, у п. 1.11 інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», затверджений спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1681/51 (далі – Інструкція), зазначено перелік негласних слідчих (розшукових) дій [2].

Питання класифікації негласних слідчих (розшукових) дій досліджувала значна кількість науковців, а саме: В.Д. Берназ, Р.І. Благута, В.А. Колесник, М.А. Погорецький, Д.Б. Сергеева, Г.В. Федотова та інші. Але, на жаль, означене питання залишається доволі дискусійним на практиці.

Поняття «негласні слідчі (розшукові) дії» визначено у ст. 246 КПК України згідно якої, це «різновид слідчих (розшукових) заходів, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. Останні проводять у випадках, якщо відомості про злочин і особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом» [3].

У параграфі 2 та 3 глави XXI КПК України наведено класифікацію таких дій: аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на

кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, та інше. Так, серед іншого виділяють негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться із втручанням у приватне спілкування, де варто звернути увагу на специфіку цих дій, які теж є елементом класифікації, і відносяться до інших видів негласних слідчих (розшукових) дій.

Аналіз положень ст. 273 КПК України дає підстави вважати, що негласні слідчі розшукові дії можна класифікувати відповідно до засобів, що використовуються під час їх проведення, а саме: виготовлені засоби для проведення конкретних негласних слідчих дій та несправжні (імітаційні) засоби [3].

Засобами, які можуть бути використані у момент проведення негласних слідчих (розшукових) дій, з урахуванням положень ст. 273 КПК України, є реальні матеріальні об'єкти, які мають індивідуальні ідентифікаційні ознаки або спеціально помічені, а також несправжні (імітаційні) засоби. «Класифікація негласних слідчих (розшукових) дій» може бути запропонована за різними підставами, наприклад якщо наводити класифікацію за процесуальним статусом особи, яка проводить ці дії, можна виділити: слідчі (розшукові) дії, які проводить слідчий, що у свою чергу здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення та слідчі (розшукові) дії, які здійснюються за дорученням слідчого уповноваженими оперативними підрозділами, а також працівниками, які при виконанні доручень слідчого та прокурора на їх проведення користуються повноваженнями слідчого.

Класифікувати негласні слідчі дії буде правильно саме за ступенем тяжкості кримінального правопорушення, тобто дії, які здійснюються у кримінальному провадженні стосовно тяжких та особливо тяжких злочинів, а також дії, які проводяться незалежно від тяжкості вчиненого правопорушення. Також необхідно зазначити, що такий розподіл є дуже корисний при розслідуванні деяких видів кримінальних правопорушень. Так, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу до прийняття чинного КПК України здійснювалось лише по тяжким та особливо тяжким злочинам, після прийняття КПК України цей вид дій став можливим при здійсненні досудового розслідування по нетяжким злочинам та кримінальним проступкам, що позитивно сприяє розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень корисної спрямованості.

Варто також погодитися з думкою В.Д. Берназ, щодо розподілу негласних слідчих (розшукових) дій відповідно до особи, що приймає рішення щодо їх проведення, тобто ті, що проводяться за ухвалою слідчого судді ті, що проводяться у невідкладних випадках до винесення ухвали слідчого судді, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора, ті, що проводяться за рішенням слідчого без необхідності клопотати перед слідчим суддею, ті, що проводяться тільки за рішенням

прокурора [4]. Такої ж думки щодо розподілу даних дій відповідно до особи, яка приймає рішення щодо проведення дотримується й Р.І. Благута [5].

Таким чином можливо дійти висновку, що новий інститут негласних слідчих (розшукових) дій, як ефективний засіб кримінального процесуального доказування, потребує постійного удосконалення процесуальної форми з урахуванням практики його застосування.

Література

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ. *Голос України*. 1992. 19 лют. № 29. С. 2-6.

2. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»: затв. наказом Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. Minjust.gov.ua. С. 1-8.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 2858-ІХ. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. С. 1370.

4. Берназ В.Д. Нові професійні функції слідчого при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій та напрями вдосконалення їх підготовки. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 8-12.

5. Благута Р.І. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми підготовки та проведення. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 147-152.

УДК 343.31(043.2)

Сорока Д.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Майстро Д.М., асистент

ДИВЕРСІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 на всій території України запроваджено воєнний стан, який передбачає особливий правовий режим, що вводиться в Україні у зв'язку зі збройною агресією росії проти України.

Перший тиждень активної фази війни показав, що не достатньо тих норм, які вже містить кримінальне законодавство, а потрібні інші, що більш жорстко реагуватимуть на порушення в умовах воєнного стану.

03 березня 2022 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки

України в умовах дії режиму воєнного стану», яким ст. 113 Кримінального кодексу України (далі – КК України) доповнено частиною другою, згідно з якою: ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, – караються позбавленням волі строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна [1].

Окрім цього, забороняється будь-яка амністія до осіб, які вчинили диверсію. Очікується, що головним результатом ухвалення закону стане посилення кримінальної відповідальності та справедлива відповідь тим особам, які вчинять диверсію на території України у воєнний час.

Диверсія – підривні дії (підпали, руйнування і т.п.), що здійснюються спеціально підготовленими агентами або групами в мирний і військовий час на території якої-небудь держави або території, зайнятій противником, в цілях ослаблення його економічної і військової потужності, а також морального стану.

Відповідно до частини першої ст. 113 КК України диверсія – це вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій [2].

Також у ст. 113 «Диверсія» КК України до переліку кримінальних правопорушень, спрямованих на послаблення держави, додали навмисні підпали, зокрема сухої рослинності. «У воєнний час такі дії можуть прирівнювати до диверсійної роботи, що передбачає кримінальну відповідальність. Зокрема, масштабні вогнища можуть розцінювати як подання світлових сигналів ворогу. Задимлення обмежує видимість та огляд місцевості бійцями Збройних сил України та територіальної оборони. Рятувальники, які виїжджають на такі виклики, навіть у відносно мирних областях, фактично, змушені використовувати резерви не за призначенням, а тому можуть просто не встигнути туди, де справді буде потрібна термінова допомога», – йдеться у повідомленні пресслужби Львівської міської ради.

Також цими змінами до ч. 4 ст. 86 КК України визначено, що особи, визнані винними у вчиненні диверсії, вироки стосовно яких не набрали законної сили, не можуть бути звільнені від відбування покарання, а ті, вироки стосовно яких набрали законної сили, – не можуть бути повністю звільнені законом про амністію від відбування покарання. Зазначені особи можуть бути звільнені від відбування покарання після фактичного відбуття ними строків, встановлених ч. 3 ст. 81 КК України [3].

У Верховній Раді пояснюють, що в умовах воєнного стану диверсійні

дії становлять додаткову небезпеку, відволікають від виконання бойових завдань підрозділи рятувальників, військових та правоохоронців, а відтак, знижують обороноздатність країни.

Наприклад, лише за одну добу 20 березня 2022 року до управління ДСНС у Волинській області надійшло майже два десятки звернень про пожежі, спричинені спалюванням сухоостою.

Також варто згадати випадок, коли у квітні 2020 року у зоні відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення виникла пожежа, яка поширилась на територію понад 100 гектарів, згоріли території колишніх сіл Лелів, Копачі, Поліське, Грезля, Рудня-Грезлянська, Ковшилівка, Варовичі, Буда-Варовичі, Мартиновичі, Смарагдовий, Волхов, Чистогалівка. Від пожежі постраждало місто Чорнобиль. Існувала небезпека розповсюдження радіоактивно забруднених повітряних мас на території України [4]. Для здійснення заходів, пов'язаних з ліквідацією пожеж в зоні відчуження та зоні обов'язкового відселення Урядом для Державної служби з надзвичайних ситуацій, Державного агентства лісових ресурсів та Державного агентства з управління зоною відчуження було виділено з резервного фонду державного бюджету майже 150 млн. гривень. Спільними зусиллями пожежі були ліквідовані. Національною поліцією тоді поблизу двох осередків пожежі було затримано паліїв, одного з яких підозрювали у підпалі майже 7 га сухоостою.

Література

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 03 бер. 2022 р. № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Державна зрада і диверсія: кримінальна відповідальність. Реанімаційний пакет реформ: веб-сайт. URL: <https://rpr.org.ua/news/derzhavna-zrada-i-dyversii-a-kryminalna-vidpovidalnist/>

4. Чому підпал сухоостою став диверсією пояснили у ВР. Закон і Бізнес: веб-сайт. URL: <https://zib.com.ua/ua/150969.html>

Сохар В.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Літвінова І.Ф., к.ю.н., доцент

АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Конституція України [1] гарантує кожному судовий захист його прав у межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства України. Норми, що передбачають вирішення спорів, зокрема про поновлення порушеного права, не можуть суперечити принципу рівності усіх перед законом та судом і у зв'язку з цим обмежувати право на судовий захист [2].

Судовий захист прав і свобод людини і громадянина необхідно розглядати як вид державного захисту прав і свобод людини і громадянина, і саме держава бере на себе такий обов'язок відповідно до ч. 2 ст. 55 Конституції України. Право на судовий захист передбачає і конкретні гарантії ефективного поновлення в правах шляхом здійснення правосуддя. Відсутність такої можливості обмежує це право. А за змістом ч. 2 ст. 64 Конституції України право на судовий захист не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [2].

Апеляційний перегляд справи, передбачений п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України, необхідно розуміти як гарантоване право на перегляд у суді апеляційної інстанції справи, розглянутої судом першої інстанції по суті. Водночас вказаний конституційний припис не позбавляє законодавця права передбачити можливість апеляційного оскарження будь-якого рішення, що ухвалюється судом першої інстанції у процесі розгляду справи, але не вирішує її по суті, або встановити обмеження чи заборону на таке оскарження. Проте встановлені обмеження чи заборона не мають бути свавільними та несправедливими, а повинні переслідувати легітимну мету, бути пропорційними й обґрунтованими, не порушувати саму суть права на судовий захист [3].

Якщо говорити безпосередньо про кримінальне судочинство, то право на апеляційне оскарження закріплено ст. 393 Кримінально процесуального кодексу України [4]. Дана стаття передбачає чітко визначений перелік суб'єктів, що мають право на апеляційне оскарження з метою захисту та поновлення порушеного права, що виступає своєрідною гарантією такого захисту.

Зокрема, С.І. Беззубов визначив завдання та призначення апеляційного провадження, які вбачав у забезпеченні стабільності вироку, сприянні

правильному розумінню та застосуванню кримінального, кримінального процесуального та інших законів, формуванні єдиної судової практики у кримінальних справах, захисті прав і свобод людини, так і у перевірці законності, обґрунтованості та справедливості судових рішень, ухвалення справедливого рішення у другій інстанції, захисті прав, свобод та інтересів осіб [5, с. 44].

Тобто, значення апеляційного провадження полягає в тому, що воно є: гарантією захисту прав, свобод та інтересів особи у кримінальному провадженні; гарантією правильного розгляду та вирішення кримінального провадження судами першої інстанції (гарантією правосуддя); є формами контролю за судовою діяльністю судів нижчого рівня, слідчих суддів та її результатами з боку судів вищого рівня; реалізується попереджувально-виховне завдання кримінального провадження [5, с. 46].

Як вже зазначалось, відповідно до ч. 1 ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Найважливішою ознакою суду є його незалежність та безсторонність, проте, на практиці суб'єкти кримінального процесу досить часто стикаються з порушенням даної вимоги.

За практикою Європейського суду з прав людини для визначення того, чи можна вважати суд незалежним, слід звернути увагу, серед іншого, на питання, чи існують ознаки незалежності такого органу; щодо питання безсторонності існують два критерії: суб'єктивний та об'єктивний; по-перше, суд має бути безстороннім із суб'єктивної точки зору, тобто жоден з членів суду не має проявляти будь-яку особисту прихильність або упередженість чи зацікавленість; якщо немає доказів протилежного, діє презумпція особистої безсторонності; по-друге, суд має також бути безстороннім з об'єктивної точки зору, тобто забезпечувати достатні гарантії для виключення будь-якого обґрунтованого сумніву з цього приводу [3].

Отже, із вищевикладеного можна зробити висновок, що апеляційне провадження – це розпочата з ініціативи учасників судового провадження та регламентована кримінальним процесуальним законом діяльність суду апеляційної (а у деяких випадках й першої) інстанції з приводу оскарження рішень судів першої інстанції, слідчих суддів, які не набрали законної сили, щодо підготовки до апеляційного розгляду, а також розгляду апеляційною інстанцією як з фактичного, так і з юридичного погляду матеріалів кримінального провадження, нових доказів з питань, викладених в апеляційних скаргах, та прийняття ним рішення про правосудність або неправосудність оскарженого вироку чи ухвали з можливістю постановлення свого вироку або ухвали [5, с. 396]. Апеляційне провадження виступає гарантією захисту прав, свобод та інтересів особи у кримінальному провадженні, а також гарантією правильного розгляду та вирішення кримінального провадження судами першої інстанції, що дає

можливість здійснення захисту та поновлення порушених прав та інтересів суб'єктів кримінального провадження.

Література

1. Конституція України: від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

2. Конституційний Суд України. Право на судовий захист. *Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт*. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/439-pravo-na-sudovu-yu-zahyst>. (дата звернення: 07.04.2023).

3. Окрема думка судді Конституційного Суду України Литвинова О.М. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Глуценка Вікт... *Верховна Рада України Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ne04d710-19#Text>. (дата звернення: 07.04.2023).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI: станом на 5 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n3249> (дата звернення: 07.04.2023).

5. Бобечко Н.Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2016. 498 с. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/Dusertacija_Bobechko.pdf. (дата звернення: 09.04.2023).

УДК 343.2/.7(043.2)

Хомусько Є.М., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Майстро Д.М., асистент

МАРОДЕРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

З початком повномасштабного вторгнення до нашої держави все частіше почали зустрічатися випадки пограбувань будинків, квартир та магазинів, що засоби масової інформації одразу нарекли мародерством. Та чи справді така кваліфікація правильна та дійсно таке правопорушення є мародерством?

Задля правильного трактування поняття «мародерство» в першу чергу варто звернутися до Кримінального Кодексу України (далі – КК України), а саме до його статті 432, у якій зазначено, що мародерство – викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених [1]. Тому дане кримінальне правопорушення – це військовий злочин.

Мародерство варто відрізнити від інших кримінальних правопорушень

проти власності, таких як обкрадання житла, транспортного засобу та іншої інфраструктури, оскільки вони мають суттєві відмінності: місце викрадення та постраждала від викрадення особа. Якщо кваліфікувати діяння як мародерство, то місцем його вчинення є поле бою, а особою, майно якої страждає від таких діянь, є поранений чи вбитий. При цьому «поле бою» – це певний обсяг територіального та повітряного простору, у просторі якого впродовж певного проміжку часу здійснюється бій.

Також особливою ознакою мародерства є особа, що вчинила кримінальне правопорушення – військовослужбовець, при цьому нормативним орієнтиром є положення ч. 2 ст. 401 КК України: «За відповідними статтями цього розділу несуть відповідальність військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України ... а також інші особи, визначені законом» [1].

Діяння, вчинені у містах, які не є окупованими, або де не тривають активні бойові дії, тобто за межами поля бою, повинні кваліфікуватись за такими статтями КК України, як ст. 185 – «Крадіжка»; ст. 186 – «Грабіж»; ст. 187 – «Розбій»; ст. 189 – «Вимагання»; ст. 191 – «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем».

Користуючись класифікацією об'єкта кримінального правопорушення, необхідно виділити загальний, родовий та безпосередній об'єкт мародерства. Загальним об'єктом є сукупність охоронюваних кримінальним законодавством відносин. Родовим об'єктом є мародерство, а сукупність суспільних відносин – це встановлений порядок проходження військової служби [2, с. 253]. Безпосередні об'єкти – визначені суспільні відносини, що регулюють порядок проходження військової служби під час бойових дій. Об'єктивна сторона мародерства полягає у викраденні особистих речей вбитих і поранених. До цих речей не входить зброя, боєприпаси, документи військового значення тощо [3, с. 524].

3 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон України № 2117-ІХ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство». Після його прийняття за вчинення кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану передбачаються такі санкції: за крадіжку – позбавлення волі на строк від 5 до 8 років; за грабіж – позбавлення волі на строк від 7 до 10 років; за розбій – позбавлення волі на строк від 8 до 15 років із конфіскацією майна; за вимагання – позбавлення волі на строк від 7 до 12 років з конфіскацією майна; за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, – позбавлення волі на строк від 5 до 8 років з позбавленням права обіймати

певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років. За мародерство – позбавлення волі на строк від 5 до 10 років [1].

Також варто згадати самосуд, тобто самовільне затримання громадянами осіб, які вчинили крадіжку, розбій чи інше кримінальне правопорушення проти власності, що набув значного розповсюдження на території нашої держави після початку повномасштабного вторгнення російської федерації. Відповідно до ст. 207 КПК України громадяни мають право власними силами затримати правопорушника при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення, а також безпосередньо після його вчинення [4], але вони повинні одразу передати правопорушника уповноваженій особі, органу або хоча б повідомити про таке затримання. При цьому потрібно звернути увагу на те, що умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення заходів, необхідних для затримання правопорушника, карається відповідно до ст. 124 КК України. На нашу думку, кожен правопорушник повинен нести відповідальність за законом, оскільки прив'язування людини до дерева, стовпа та інша подібна поведінка є катуванням.

Підсумовуючи все вищесказане, можемо зробити висновок, що мародерство набуло хибного значення, проте з часом шляхом розповсюдження достовірної інформації та дослідження законодавчих актів більшість людей почне ідентифікувати його саме як військовий злочин, ефективна протидія проявам якого в умовах воєнного стану є одним із пріоритетних завдань національної безпеки і оборони.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.03.2023).

2. Саєнко А.Г., Огієвич А.О. Щодо питання розмежування військового кримінального правопорушення – мародерства та кримінальних правопорушень проти власності, вчинених в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 523-526.

3. Ковальова С.С., Крепостний С.Ю. Мародерство та проблеми охорони прав власності в зоні проведення АТО (кримінально-правовий аспект). *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2015. № 218. С. 252-257.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 28.03.2023).

Шепетько А.Л., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Майстро Д.М., асистент

ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ЗА ДОПОМОГОЮ IP-АДРЕСИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ В ІНТЕРНЕТІ

З розвитком сфери інформаційних технологій людина для вирішення своїх потреб дедалі частіше звертається за допомогою до спеціальних програм, технічних засобів, комп'ютерних та телефонних додатків, які спрощують та оптимізують її життя. Такими засобами є електронна пошта, електронні платіжні системи, кредитні та платіжні картки, записи в електронних книгах, календарі, соціальні та пошукові мережі тощо, внаслідок використання яких незалежно від волі людини в електронній мережі залишаються віртуальні сліди, що генеруються використовуваними людиною електронними пристроями. Стаючи частиною суспільного життя, інтернет простір стає частиною злочинного світу [1, с. 365].

У зв'язку з цим, зростає актуальність питання пошуку слідів злочинця, встановлення його особистості в мережі Інтернет. Зазвичай, ланцюг доказів полягає в наступному: злочин – IP адреса – комп'ютер – людина [2, с. 62].

Тому, фактично ідентифікація особи злочинця розпочинається зі встановлення IP-адреси домену сайту, на якому розміщено інформацію, та IP-адреси електронно-обчислювальної машини, за допомогою якої здійснювався вихід в глобальну мережу.

Вся інформація, що є доступною у мережі Інтернет, у тому числі й та, що міститься на веб-сайтах, фізично розміщена на комп'ютерному обладнанні, об'єднаному каналами зв'язку з цією мережею, і кожне таке обладнання має IP-адресу. IP-адреса – це ідентифікатор мережевого рівня, який використовується для адресації комп'ютерів чи пристроїв у мережах (унікальний номер, який складається з набору чотирьох 8-бітних чисел), що використовується для адресації комп'ютерів у електронні мережі [3, с. 354].

Кожна IP-адреса є унікальною. Тобто, в мережі в певний момент часу лише один комп'ютер може використовувати конкретну IP-адресу. Винятки сюди не відносяться: приватні, або так звані «сірі» IP-адреси; колективні IP-адреси; мережеві і широкомовні IP-адреси; не виділені або не присвоєні реєстратором IP-адреси.

Домен сайту завжди є відкритим та відомим для будь-якого абонента мережі. На підставі найменування домену сайту встановлюється IP-адреса домену та інтернет-провайдера, його найменування та місцезнаходження

серверу, на якому зберігаються дані сайту [3, с. 354].

Після встановлення IP-адреси детально вивчається комп'ютер, зазвичай для цього призначається комп'ютерно-технічна експертиза. Вона доручається конкретному експерту або експертній установі. Результатом експертизи є висновок експерта, що служить доказом по справі.

Отже, для того, аби встановити особу злочинця в мережі Інтернет, за допомогою використання різних технічних засобів, по-перше, фіксується IP-адреса, за допомогою якої здійснювалась кримінальна діяльність. Далі ідентифікується комп'ютер, який використовував IP-адресу. При цьому, щоб зафіксувати факт такого використання необхідно провести відповідну експертизу. І, нарешті, органам досудового розслідування необхідно довести той факт, що цей комп'ютер у відповідний час використовувала підозрювана особа.

Література

1. Хижняк Є.С. Процес встановлення слідчими Державного бюро розслідувань особистості злочинців в мережі Інтернет. *Державне бюро розслідувань: досвід становлення: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Одеса, 2019. С. 365–368.

2. Ломоносов Ю.В. Ідентифікація та розташування IP-адрес. *З нагоди 100-річчя від дня народження професора М.В. Салтєвського: зб. матеріалів круглого столу* (м. Харків, 30 жовт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 62–64.

3. Хижняк Є.С. Особливості ідентифікації особи злочинця за допомогою IP-адреси. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Одеса, 2020. С. 353-356.

УДК 343.9(043.2)

Шилова К.Р., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Грекова Л.Ю., старший викладач

ОБШУК: ЄДНІСТЬ І БОРОТЬБА ПРОТИЛЕЖНОСТЕЙ

Обшук є не тільки найбільш поширеною слідчою розшуковою дією, але ще й однією з ускладнених та проблематичних слідчих дій. Тому питання тактики обшуку як однієї із найважливіших слідчих (розшукових) дій і донині не втратило своєї актуальності насамперед з огляду на активні тенденції до гуманізації кримінального процесу як на світовій арені, так і в Україні. Адже в основі розвитку тактичних прийомів, які слідчий застосовує під час здійснення обшуку потрібно враховувати збереження певного балансу, з одного боку, дотримання прав і свобод людини і

громадянина, а з іншого - обмеження конституційних прав особи. Тому прийняття вкрай виваженого та обґрунтованого рішення про необхідність проведення цієї слідчої розшукової дії повинно ґрунтуватися на абсолютній впевненості, обізнаності слідчого щодо наявності незаперечних доказів у обшукуваній особи [1].

Проте, аналіз найбільш типових та поширених помилок та недоліків, яких припускаються слідчі під час організації та проведення обшуків свідчить про те, що такі помилки пов'язані не тільки з порушенням установлених законодавством процесуальних вимог, але й в контексті нерозуміння сутності тактичних особливостей здійснення цієї слідчої розшукової дії.

З цього приводу вчені зазначають, що підготовча діяльність слідчих у цьому напрямі має суттєві недоліки. Так, слідчі, намагаючись провести обшук якомога швидше, не приділяють гідної уваги збору та детальному аналізу інформації щодо особи, у володінні якої планується проведення слідчої дії, зокрема особливостей її поведінки та рис характеру, професійної діяльності, особистих та ділових зв'язків, уподобань тощо. Не вивчаються також конструктивні та інші особливості об'єкта, де планується обшук, водночас така інформація є важливою для вироблення стратегії проведення обшуку та може позитивно вплинути на його оперативність та результативність [2, с. 164].

Обшук – процесуальна дія, під час якої слідчий, прокурор за участю вказаних у законі осіб виявляє, безпосередньо сприймає, досліджує, оцінює і фіксує стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів з метою виявлення фактичних даних, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні [1].

У криміналістичній літературі немає єдності у визначенні поняття обшуку. Його пошуковий характер дозволив окремим авторам визначати цю дію як слідчо-оперативну. Однак таке трактування містить у собі змішання процесуальних дій і оперативних заходів, різних за своєю природою і завданнями, прийомами і формами проведення. Обшук – це слідча розшукова дія, яка здійснюється з метою отримання судових доказів, а оперативно-розшукові заходи не мають процесуального значення, відіграють допоміжну роль і до змісту обшуку не входять.

В.Ю. Шепітько наводить поняття обшуку у двох аспектах: кримінально-процесуальному та криміналістичному. У кримінально-процесуальному аспекті обшук – це самостійна слідча (розшукова) дія, яку проводять з метою виявлення об'єктів, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні. Як видно, це визначення розкриває мету обшуку, а не його сутність. У криміналістичному аспекті обшук, на його думку, це слідча (розшукова) дія, змістом якої є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок

місцевості, окремих громадян з метою відшукування і вилучення предметів, що мають значення у справі, а також виявлення розшукуваних осіб [3, с. 89-90].

Викладене свідчить, що обшук є яскравим прикладом втілення закону єдності і боротьби протилежностей, який відображує таку особливість об'єктивної дійсності, яку являє собою обшук, що всі предмети, явища, процеси, що відбуваються під час його проведення, мають суперечливі моменти, сторони, тенденції, які борються і взаємодіють між собою на всіх його етапах: підготовчому, робочому та заключному.

Література

1. Криміналістика: підручник / Берназ В.Д. та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.Ф. Волобуєва; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2011. 665 с.
2. Андрейко Ю.О. Проведення обшуку під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Право і суспільство*. 2017. № 2. С. 161-167.
3. Криміналістика: підручник / Шепітько В.Ю., Коновалова В.Е., Журавель В.А. та ін. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2010. 464 с.

РОЗДІЛ 4

ЦИВІЛЬНЕ І ТРУДОВЕ ПРАВО, ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС, ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 347.633(043.2)

Водоп'янова Єва, магістр,
Університет Торонто, м. Торонто, Канада
Науковий керівник: Ямненко Т. М., д.ю.н., професор

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В КАНАДІ

Канадська система охорони здоров'я (Medicare) по праву вважається однією з кращих у світі. Охорона здоров'я в Канаді фінансується в основному податками, як місцевими, так і державними прибутковими податками і податком на прибуток з підприємств. Деякі провінції використовують для фінансування системи охорони здоров'я податки з продажів і доходи від лотереї. Ці додаткові доходи, однак, не грають великої ролі у фінансуванні охорони здоров'я Канади.

Одним з найважливіших індикаторів успіху існуючої системи охорони здоров'я є здоров'я канадців. Тривалість життя канадців становить 78,6 років (81,4 років для жінок і 75,8 років для чоловіків), що є одним з найвищих показників серед розвинених країн.

Health Insurance Card – картка медичного страхування. Канадська система охорони здоров'я (Medicare) – це державний сервіс і кожна провінція має свою програму медичного страхування. Загалом програми сильно не відрізняються, але існують певні особливості в оплаті: наприклад, в деяких провінціях виплачується щомісячний внесок на медичне страхування. В кожному разі, новоприбулим іммігрантам необхідно якнайшвидше оформити картку медичного страхування – Health Insurance Card – це пластикова картка з вашою фотографією, підписом, номером страховки і домашньою адресою. Health Insurance Card, як і водійські права, є документом, що засвідчує вашу особу. Вона видається кожному члену сім'ї, навіть дітям [1].

Картку медичного страхування видає та провінція, в якій проживає особа. Для отримання Health Insurance Card необхідно заповнити форму-заяву, бланк можна отримати в поліклініці, в лікарні, в аптеці або Організації допомоги іммігрантам. При собі потрібно мати ID-документ (паспорт) і підтвердження статусу постійного резидента (Confirmation of Permanent Residence (IMM 5292)), або картку постійного резидента (Permanent resident Card). Важливо знати, що в перші три місяці після в'їзду

в Канаду ви не маєте права на державний медичний страховий поліс. Саме тому, подбати про своє здоров'я слід самим, купивши страховку в одній із комерційних страхових компаній. Адреса та телефони приватних страхових компаній можна знайти в телефонному довіднику на жовтих сторінках. Зауважимо, що звичайна медична страховка не покриває послуги швидкої допомоги, стоматолога, рецепти на ліки і окуляри [1].

На безкоштовну медицину мають право громадяни Канади, ті, хто перебуває у статусі постійного резидента (тобто іммігранти/тимчасові переселенці) та люди, які працюють за робочими візами. Існує певний перелік безкоштовних медпослуг, який може змінюватись в залежності від місця проживання [2].

У Канаді існує певний перелік безкоштовних медпослуг, у тому числі для переселенців та біженців. Тобто, якщо в одному регіоні медична послуга безкоштовна, то в іншій за неї можуть стягувати плату. Але екстрена медична допомога та випадки, за яких життя людини в небезпеці – завжди виняток, тобто життя рятуватимуть безкоштовно.

Безкоштовно в Канаді можна отримати таку медичну допомогу: а) допомога сімейного лікаря та інших профільних фахівців; б) діагностика – лабораторна (аналізи) та інструментальна; в) стаціонар (тобто госпіталізація до лікарні); г) щеплення (за календарем).

За лікування зубів (крім термінового видалення), фізіотерапію, послуги репродуктолога доведеться сплатити. У деяких випадках доведеться сплатити навіть за виклик «екстреної швидкої допомоги». Отримання медичних послуг у Канаді Швидка допомога: а) якщо вашому життю загрожує небезпека, телефонуйте 9-1-1 із будь-якого міста Канади, щоб отримати невідкладну допомогу; б) якщо ваші діти зазнають стресу й мають потребу поговорити, вони можуть зателефонувати на безкоштовну лінію Kids Help Phone у будь-який час і з будь-якого міста в Канаді. Служба пропонує безкоштовні конфіденційні консультації, зокрема українською та російською мовами [3].

Система охорони здоров'я Канади в основному опирається на терапевтів первинного медичного догляду, які становлять близько 51% всіх практикуючих терапевтів в Канаді. Вони є передавальною ланкою між пацієнтом і формальною системою охорони здоров'я, і контролюють доступ до більшості лікарів-спеціалістів, лікарняним доглядом, діагностичним перевіркам і виписуються за рецептом ліків. Такого сімейного лікаря можна міняти необмежену кількість разів за порадою знайомих і зміні настрою. Більшість лікарів мають свою власну приватну практику і насолоджуються високим ступенем автономії. Лікарям-приватникам держава оплачує послуги залежно від наданої допомоги, причому плату такі лікарі отримують безпосередньо з бюджету провінції або території. Терапевти, що не мають приватної практики, отримують або

встановлений оклад, або плату залежно від кількості наданих медичних послуг. Зубні лікарі працюють незалежно від системи охорони здоров'я, крім тих випадків, коли необхідна невідкладна допомога хірурга-стоматолога. Аптеки теж є незалежними від держави організаціями. Більше 95% всіх канадських лікарень працюють за принципом некомерційних приватних організацій, керованих місцевою радою директорів, організаціями добровольців або муніципалітетами [4].

Підсумовуючи слід відзначити, що канадська система охорони здоров'я забезпечує безкоштовне або практично безкоштовне медичне обслуговування і медичні послуги всім громадянам Канади. Така структура була розроблена тому, що медичне обслуговування знаходиться у відомстві місцевих, провінційних властей, а не федерального уряду. Доведено, що канадська система охорони здоров'я має також і певні недоліки, адже на сучасному етапі канадська медицина відчуває гостру потребу в досвідчених лікарях, а також однією з основних проблем є великі черги в медичних установах і тривале очікування можливості отримати медичну допомогу. У той же час, незважаючи на окреслені проблеми, канадська система медицини під назвою Medicare є гордістю країни, оскільки фінансується державою і забезпечує практично безкоштовне медичне обслуговування усім громадянам Канади.

Література

1. Canada Application Group Corp: Імміграція в Канаду. URL: <https://canadaua.ca/archives/450> (дата звернення: 17.04.2023).

2. Світлана Євсєєва. Медицина в Канаді для українців – на що розраховувати біженцям під час переїзду. URL: <https://lifestyle.segodnya.ua/ua/lifestyle/wellness/medicina-v-kanade-dlya-ukraincev-na-chto-rasschityvat-bezhencam-pri-pereezde-1616445.html> (дата звернення: 17.04.2023).

3. Отримання медичних послуг. URL: https://www.canada.ca/content/dam/ircc/documents/pdf/english/services/immigrate-canada/ukraine-measures/settlement/welcome-canada/health-care-ukr_eng.pdf (дата звернення: 17.04.2023).

4. Охорона здоров'я за програмою CUAET. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1617/kanada-prodovzila-migraciinu-programu-cuaet-dlya-ukrainciv-shho-potribno-znati> (дата звернення: 17.04.2023).

Diduk Alla, PhD in Law, Associate Professor,
National Aviation University, trainer-consultant of
the National School of Judges of Ukraine, Kyiv, Ukraine
Lytvyn Stepan, PhD in Law, Associate Professor,
State higher educational establishment “Uzhhorod National University”,
lawyer, Rector of the Institute
of Educational and Professional Development,
Budapest, Hungary

REGARDING THE EXERCISE OF SUBJECTIVE COPYRIGHT ON A COMPUTER PROGRAM AND DATABASE: PROBLEM ASPECTS

With the development of information technologies, new non-typical objects of copyright appear, which have their own characteristics and properties, different from classic (typical) objects of copyright. Increasingly, various databases are being created, including at the state level, goods are traded on the Internet, works are published, and people's work and leisure are organized. This is especially relevant in modern conditions. In this regard, it is considered necessary to pay more attention to the issue of exercising subjective copyright on such objects as computer programs, databases, websites, etc. In addition, these issues are already before the courts, both at the national level and at the international level, in particular the European Union.

As for a computer program, it is a complex object of copyright. As you know, a computer program is a set of instructions, expressed in words, numbers, codes, diagrams or in any other form, suitable for reading by a computer, which put it into action to achieve a certain goal or result. That is, a computer program includes a number of preparatory materials and developments that lead to its creation. But copyright does not extend to ideas, logic, processes, systems, methods of operation, mathematical concepts, even if a computer program is based on them. However, functionally complete program elements created and used to develop certain software may be separate objects of copyright.

In the practice of the Court of the European Union (hereinafter – the EU), the question of whether the graphic interface of a computer program belongs to the objects of copyright has already arisen. Resolving the issue, the EU Court came to the conclusion that the interface is not a form of expression of a computer program and, accordingly, is not subject to legal protection as an object of copyright - a computer program. However, the EU Court pointed out that in case of originality, such an object can be subject to legal protection as a work and protected by copyright.

In this regard, scientific circles have already expressed an opinion about the feasibility of registering certain elements of such objects as the program code,

without which the functioning of the program is impossible.

In one of the decisions, the EU Court pointed out that if the functionality of a computer program was protected by copyright, it would lead to the monopolization of ideas and would have a negative impact on technical progress and industrial development. And you can't disagree with that. Therefore, in our opinion, such a specific object of copyright law as a computer program requires both specific regulation of the legal relations associated with it, as well as the unity of judicial practice in the implementation of rights protection, which forces a clear understanding of this object. object of copyright and its components.

Another well-known atypical object of copyright is a database. At the current stage of the development of society, databases began to be used both among private individuals and at the state level in the form of state authorities, and mainly in electronic form via the Internet.

As you know, a database is a collection of works, data or any other independent information in an arbitrary form, including electronic, the selection and arrangement of electronic parts of which and its arrangement are the result of creative work, and the constituent parts of which are available individually and can be found using a special search engine based on electronic means (computer) or by other means. The peculiarity of such an object of copyright is that the structure of the database falls under legal protection, and not its content or content elements.

From the point of view of copyright, a database is a composite (complex) work.

This circumstance causes two important consequences:

- firstly, the database has a complex content, as it is formed from a number of independent objects (a work, data or any other independent information). At the same time, it is necessary to take into account the possibility of the existence of independent rights to individual objects (work, data or any other independent information). Rights to the database are independent of rights to the data or materials included in it. Termination of rights to all or part of such data or materials (works or any other independent information) does not mean termination of rights to the database and vice versa. The owner of the exclusive right to the database is obliged, when using the database, to respect the rights of the persons who own the rights to the specified materials (works, data or any other independent information);

- secondly, determines the scope of the copyright on the database as a whole. With respect to a database, copyright applies to the selection (selection), arrangement or arrangement of data or materials (works or any other independent information). The author must specifically select the data or materials for the database from a large array and/or show some originality in the arrangement of the materials within the database. It is in this that the creative nature of the database author's activity should be manifested. The nature of the data and

materials included in the database is not important for the evaluation of this circumstance.

The presence or absence of a creative element from a legal point of view does not matter for the emergence of the right of a database compiler (*sui generis*), for him, the “creative” but “economic” characteristic of a person’s activity is important. The criterion of creativity is not used to assess the protectionability of the database in relation to the right of the compiler (producer) of the database (*sui generis*). Instead, another criterion is introduced: a significant contribution (investment) to its creation, which can be determined quantitatively and qualitatively, as well as certain requirements for the selection (selection), location and arrangement of materials in the database.

The need to prove a significant contribution rests with the compiler (producer) of the database created as a result of such a contribution. As possible methods of determining “substantial contribution”, the author suggests either using the principle of British law, “what is worth copying is worth protecting”, or by evaluating a significant part of the newly created database, which arose as a result of changing the existing database.

The first principle means that when the database created by the work of the compiler (producer) through selection and arrangement is worth copying (copies are copied and copies of the data compilation (database) are sold on the market), then the contribution of the compiler (producer) to the creation of the database can be recognized essential.

The second principle is based on the fact that it is possible to qualify any part of the database as essential on the basis that its unauthorized use can cause significant potential or actual damages to the compiler (producer) of the database.

When determining significant costs, costs for: acquisition of materials (works, data or any other independent information) for the purpose of including them in the database will be taken into account; verification of materials (works, data or any other independent information), their clarification and addition; any processing of materials (works, data or any other independent information), including changing the presentation format of materials (works, data or any other independent information), translation into another language, etc.; submission of materials (works, data or any other independent information), i.e. proofreading, editorial, technical, design work, inclusion of comments, explanations, instructions, etc.

In addition, it is necessary to take into account that the assessment of investments in the creation of a database refers to costs both for the database as a whole and for individual materials (works, data or any other independent information).

The compiler (producer) of the database is the person who organized the creation of the database and work with the selection (selection), location and arrangement of its constituent materials (works, data, or any other independent

information). It does not matter who actually carried out the work of selection (selection), location and arrangement of its constituent materials (works, data, or any other independent information), their processing, database formation, etc., it is important only who organized it, more precisely, on whose behalf the database is created.

The author of the database has such personal non-property rights as the right of authorship, the right to the author's name, the right to inviolability of the database, the right to make the database public. Each of these actions must be authorized by the author. The definition of the object is ensured by granting the author the right to the inviolability of the work, the definition of the object by introducing the right of authorship and the right to the name, finally, the author gets the opportunity to control the availability of the work to society by means of the right of publication and the right of withdrawal.

In turn, the exclusive copyright on a database means the right to use this object by its author (or the person who owns the copyright), as well as a general prohibition on all other persons to carry out certain actions in relation to this object and to ensure the possibility for a person, which owns the copyright, allow others to perform certain actions in relation to the database.

By their nature, websites are close to databases, which are also a collection of data, electronic (digital) information, other objects of copyright and (or) related rights, etc., interconnected and structured within the web address site and (or) the account of the owner of this website, which are accessed through the Internet address, which may consist of a domain name, directory or call records, and (or) a numerical address according to the Internet protocol. A website is a complex object of copyright, it contains such components as software, information content and a unique domain name, each of which can also be a separate object of copyright. Particular attention should be paid to the information content (content) of the site, which may consist of various specially selected and arranged in a certain way other works that can be used with the help of a certain computer program, which is also an element of the site. In each specific case, a question may arise regarding the ownership of the copyright objects of both the site as a whole and its individual parts. It should be noted that the practice of national courts already has examples of cases where the subject of the dispute is a website or its components. And therefore, the specified issue requires in-depth research with the aim of forming a unified law enforcement practice.

Орешич В. В., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Альтмюйстер, Німеччина
Науковий керівник: Аврамова О. Є., к.ю.н., доцент

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ВІРТУАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Наразі ми бачимо, як швидко розвиваються технології, пов'язані зі штучним інтелектом, що стрімко розвиваються. Як наслідок, штучний інтелект застосовується у багатьох сферах життя та все більше впливає на функціонування суспільства. Дії штучного інтелекту можуть не тільки надати велику допомогу людству. Але і можуть завдати шкоди (транспортних засобів, що спричиняють дорожньо-транспортні пригоди тощо).

Необхідно також відрізнити деякі поняття «штучний інтелект» і «віртуальна особистість».

Питання «віртуальної особистості» сьогодні є надзвичайно актуальним. Багато вчених-юристів вважають появу віртуальної ідентичності в кіберпросторі однією з проблем віртуального середовища Інтернету. Такі поняття як свобода ідентичності, анонімність, безвідповідальність, автентичність та ідентифікація в кіберпросторі є одними з правових проблем і розглядаються як виклики віртуальної ідентичності [1]. Цифрова особистість – це унікальне поєднання вашого імені, електронної пошти, дати народження, фото й текстів і, найважливіше, соціальних зв'язків, яке може бути використане, щоб адекватно представити вашу реальну особистість у цифровому світі (в соціальних мережах, для реєстрації на сайтах, у різних канали комунікації на зразок електронної пошти та месенджерів). У віртуальному світі людина активно формує себе через сприйняття зовнішнього світу. А певними специфічними характеристиками такої віртуальної особистості виступають «Нік» (от «nickname» – псевдонім), «Аватар» (різноманітні візуальні образи користувача мережі), «Профіль» (статус, ранг, який визначається активністю користувача).

Штучний інтелект (далі – ШІ) – це кіберфізична система, яка працюючи в автономному від людини режимі, здатна до самовдосконалення. Це величезна перевага та серйозний виклик у майбутньому, адже людина може втратити свою інтелектуальну перевагу, а відтак – панівне становище при прийнятті рішень та визначенні стратегії поведінки. З метою упередження можливих загроз, актуалізації правового регулювання суспільних відносин із таким елементом, необхідним є формування єдиного нормативного

підходу на міжнародному рівні у визначенні правового статусу суб'єктів інформаційних відносин [2]. Проблеми самоідентифікації у метавсесвіту виокремлені Беном Честером Чеонгом. Дослідник вказує, що включивши аватар і надавши йому окрему правосуб'єктність такої ж якості, як корпоративна вуаль у законодавстві про компанії, це дало б початок процесу визначення та розгляду різних типів прав і відповідних зобов'язань, якими може володіти аватар у метавсесвіті [3, с. 491]. Тобто автор наполягає на окремому правовому регулюванні віртуальних відносин, із виокремленням особливого їх суб'єктного складу.

На думку О. Є. Аврамової віртуальну особистість доцільно розглядати у межах права інтелектуальної власності, оскільки авторство може існувати в матеріальному (реальному) та віртуальному (цифровому) середовищах. У кіберпросторі автор самостійно створює власну ідентичність (ігровий профіль, аватар, акаунт, користувача ігрової платформи), що виступає результатом його творчої праці та виконує функцію ідентифікації автора серед інших користувачів кіберпростору. Ідентифікація/ототожнення віртуального автора з реальним може здійснюватися ним самостійно, а при збереженні анонімності його представником може виступати власник веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація про особу автора та результати його творчої, інтелектуальної, наукової діяльності [4, с. 43].

Сучасний стан законодавчого забезпечення є вкрай застарілим і не відповідає новим викликам сьогодення. Можливості (властивості) штучного інтелекту дають підстави надати йому правосуб'єктності для визнання суб'єктом правовідносин із наділенням його правовим статусом електронної особи. Також потребує вдосконалення чинного законодавства України, що регулює правовідносини з цивільно-правової охорони віртуальної (цифрової) особистості та удосконалення судової практики вирішення спорів про цивільно-правову охорону віртуальної (цифрової) особистості для успішної інтеграції України до єдиного цифрового ринку ЄС.

Література

1. Naseh M. V. Person and Personality in Cyber Space: A Legal Analysis of Virtual Identity. SSRN Electronic Journal. 2014. December 1. DOI: 10.2139/ssrn.2532562.

2. Industrial Robots: Robot Investment Reaches Record 16.5 billion USD. URL: <https://ifr.org/ifr-press-releases/news/robot-investment-reaches-record-16.5-billion-usd> (дата звернення: 26.04.2023).

3. Cheong B. C. Avatars in the metaverse: potential legal issues and remedies. International Cybersecurity Law Review. 2022. Vol. 3. P. 467–494.

4. Аврамова О. Є. Система суб'єктів права інтелектуальної власності в умовах становлення кіберпростору. Вісник Харківського національного

УДК 347.625(043.2)

Пак О. В., здобувачка вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Ріхтерсвиль, Швейцарія
Науковий керівник: Горбенко А. С., к.ю.н., доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОН-ЛАЙН ТРЕНУВАНЬ

На сьогодні тенденції сучасного світового розвитку характеризуються глобальними трансформаціями усіх країн світу, перехід до нового якісного стану, нового типу цивілізації третього тисячоліття. Ці зміни стосуються також і спортивних тренувань. Вони переходять теж в інший, у віртуальний простір.

Основи міжнародно-правових стандартів у сфері фізичної культури і спорту закріплені в Загальній декларації прав людини, Конвенції ООН про права дитини, Міжнародному пакті про громадянські й політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Європейській конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, Європейській соціальній хартії, Договорі про заснування і функціонування Європейського Союзу, Декларації Європейської комісії з прав пацієнтів про політику у сфері забезпечення прав пацієнта в Європі, Європейській конвенції про права людини та біомедицину, Міжнародному кодексі медичної етики тощо [1].

Норми Конституції України безпосередньо не регламентують спортивні правовідносини, але стаття 3 основного закону України вказує на те, що життя і здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю у державі, а частина 4 статті 49 Конституції України закріплює за державою обов'язок дбати про розвиток фізичної культури і спорту в Україні [2].

Можна сказати, основним законом серед джерел спортивного права в Україні є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [3] від 24 грудня 1993 року, він є єдиним і основним нормативно-правовим актом, що конкретно регулює правовідносини у сфері спорту нашої країни. Стаття 2 цього закону закріплює те, що законодавство України про фізичну культуру і спорт базується на Конституції України і складається з цього закону, відповідних міжнародних договорів й інших нормативно-правових актів України, які регулюють правовідносини у цій сфері [3].

В законі визначені загально-правові, організаційні, соціальні й економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту в Україні [3].

Статті 20 і 23 цього закону передбачають можливість здійснення міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури і спорту, а також відповідальність у разі порушення законодавства у цій сфері [3]. Можна сказати, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» є основою для подальшого розвитку законодавства в цій сфері, що ще раз підтверджує нашу думку про його базовість.

Слід відзначити й міжнародні договори, як складовий елемент у системі джерел спортивного права України. До таких документів належать: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року, Європейська культурна конвенція 1954 року, Антидопінгова конвенція від 16 листопада 1989 року [4].

Одним із найголовніших джерел міжнародного права, які регулюють міжнародні спортивні правовідносини, є акти міжнародних спортивних організацій (МСО). До актів міжнародних спортивних організацій належать статuti, положення та інші документи, що встановлюють юридичний статус і регламентують їх діяльність [4].

Проаналізувавши «джерела права», що врегульовують правові відносини в сфері спорту, а саме он-лайн тренувань в Україні зазначаємо, що наявні «джерела права», які формують систему законодавства нашої держави не в повній мірі здатні врегульовувати усі сфери правовідносин у даній сфері спорту. Вважаємо, слід системно вдосконалити нормативно-правові акти та детально регламентувати спортивні правовідносини, адже переважна більшість правовідносин залишається нерегламентованою. Особливо це стосується дуже актуальних наразі – он-лайн тренувань.

Література

1. Lewis A., Taylor J. Sport: Law and Practice. Bloomsbury Professional. 2014. P. 50.
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 131.
3. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993. № 3808-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 14. Ст. 80.
4. Дубінська З. П. Джерела права та система законодавства у галузі спортивних відносин в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: юридична. Львів: ЛьвДУВС, 2018. Вип. 3. С. 11–27.

Аврамова О. Є., к.ю.н., доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна

ВРАЗЛИВІСТЬ СУБ'ЄКТІВ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В АСПЕКТІ ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Житло виступає одним із елементів реалізації таких основоположних прав, як право на охорону здоров'я, достатній життєвий рівень, сім'ю. У сімейних відносинах неможливо оминати також проблематику забезпечення житлом, зокрема, малозабезпечених сімей, багатодітних сімей, дітей, позбавлених батьківського піклування тощо. Відомо, що при розгляді судової справи щодо виселення у судовому засіданні обов'язково розглядається питання чи є у складі сім'ї діти, як наслідок встановлюється факт наявності іншого житла у сім'ї. Тому питання забезпечення житлом сімей має комплексний характер, що охоплює норми конституційного, сімейного, житлового права, законодавства про охорону дитинства та боротьби з сімейним насильством. Внаслідок цього тематика виокремлення стану вразливості суб'єктів сімейних відносин в аспекті забезпечення житлом є актуальним напрямом наукових досліджень.

Залежно від забезпечення житлом та можливостей людини самостійно задовольнити житлову потребу виокремлюють: особливо вразливих осіб (діти, особи, що постраждали від сімейного насильства); вразливі особи (багатодітні сім'ї, що потребують поліпшення житлових умов проживання); невразливі особи (особи, які повністю забезпечені житлом). Правовий статус вразливої особи, в аспекті житлового забезпечення, не визначено в українському законодавстві, адже ця категорія вживається в Зауваженнях загального порядку № 7: Право на достатнє житло (стаття 11(1) Пакту) [1]. Вразливість осіб виокремлюється в аспекті примусового виселення, зокрема, встановлюючи правове регулювання виселення, необхідно враховувати, що жінки, діти, молодь, люди похилого віку та інші вразливі особи та групи зазнають непропорційного впливу практики примусового виселення. Так, опинившись на вулиці, без житла жінки особливо вразливі до актів насильства та сексуального насильства. Діти без житла також опиняються у небезпечному стані, що може вплинути в загалі на стан їх життя.

Правовий статус вразливої особи, з одного боку, вказує на необхідність особливого захисту права на житло таких осіб, а з іншого боку, вимагає окремого виділення механізму задоволення їх житлової потреби. Варто зазначити, що останні зміни в міжнародному праві щодо прав людини, а також юриспруденція регіональних і національних органів з прав людини

свідчать, що соціальні та економічні права, в тому числі право на житло, отримують більшого визнання. Оскільки мінімальне ядро права на житло тісно пов'язане з правом на людську гідність. Це важливо, з юридичної точки зору, через те, що право на людську гідність досягло статусу міжнародного звичаєвого права і тому є юридично обов'язковим для всіх держав [2, с. 102]. Співвідношення права на житло та права на людську гідність особливо проявляється при розгляді житлової потреби саме вразливих осіб.

Вразливість осіб в аспекті житлового забезпечення має прояв та обумовлено наступним: 1) не можливість набути право на житло самостійно внаслідок фізичних, статевих, вікових та інших властивостей особи; 2) дискримінаційному положенні людини при забезпеченні житлової потреби (виселення особи як прояв сімейного насильства, заборона набувати житло за етнічною ознакою).

Варто підкреслити, що в Україні категорія вразливих осіб фактично сформувалася. Вразливих осіб у житлових відносинах варто розділяти на дві групи:

1) *особливо вразливі особи* – це особи, для яких житло є способом виживання та здійснення інших прав, тобто житло для них виступає не економічним благом, а базисом для можливості реалізації інших прав. Втрата житла для цієї групи осіб може розглядатися як підґрунтя для формування дискримінації та практичної неможливості відновлення відповідного соціального статусу. У разі виникнення несприятливого фактора (примусове виселення, безробіття, хвороба) самостійно ці особи не можуть забезпечити себе житлом. Фактор відсутності житла в цій категорії осіб може розглядатися як загроза життю. І право на житло у цьому разі має безпосередній зв'язок із правом на життя. До цієї групи вразливих осіб варто віднести: дітей; осіб з обмеженими можливостями; багатодітні сім'ї; самотніх жінок, які виховують дітей-інвалідів; внутрішньо переміщених осіб;

2) *вразливі особи* – це особи, для яких житло стає фактором формування подальшого соціального статусу та позбавлення житла для них може призвести до обмеження реалізації інших прав. Право на житло цієї категорії осіб має зв'язок із правом на людську гідність, охорону здоров'я. Цю групу формують такі особи: молодь; етнічні народи; жінки; літні люди; люди, які страждають на відкриту форму туберкульозу; особи, які постраждали від домашнього насильства [3, с. 300].

При виділенні вразливих осіб в особливу групу суб'єктів правовідносин (сімейних, житлових) варто зазначити, що право на достатнє (адекватне) житло для них повинно включати такі правомочності: можливість отримання соціального житла; захист від примусового виселення; доступність в оплаті житлово-комунальних послуг;

проживання, яке відповідає їх потребам (має значення при визначенні умов проживання для людей похилого віку, людей із обмеженими можливостями) [3, с. 299]. Правовий статус вразливої особи може виникати в особи, яка потребує житла, або особи, яка проживає у житлі, але знаходиться у стані можливого примусового виселення (фактор бойових дій, окупації також повинен враховуватися). Близьким до статусу вразливої особи є правовий статус осіб, які потребують поліпшення житлових умов. До них належать особи, у яких: 1) забезпечена житлова площа нижче встановленого рівня; 2) проживання в приміщенні не відповідає встановленим санітарно-технічним вимогам; 3) є тяжкі форми певних хронічних захворювань, а тому не можуть проживати в комунальній квартирі або в одній кімнаті з членами сім'ї; 4) проживання в одній кімнаті двох і більше сімей незалежно від сімейних відносин або осіб різної статі віком від 9 років, крім подружжя (у тому числі якщо житлове приміщення, яке вони займають, складається з кількох кімнат); 5) внутрішньо переміщені особи з числа учасників бойових дій та ін. [4]

Узагальнюючи можна визначити, що вразливість особи в сімейних відносинах, зокрема, в аспекті забезпечення житлом, потребує окремого дослідження та це є перспективним напрямом тематики наукових робіт.

Література

1. General comment № 7: The right to adequate housing (art. 11(1) of the Covenant): Forced evictions. URL: tbinternet.ohchr.org/.../1.../INT_CESCR_GEC_6430_E.doc. (дата звернення: 20.04.2023).

2. Arturs Kucs. The Right to Housing: International; European and National Perspectives. P. 101–123. URL: <http://www.corteidh.or.cr/tablas/r26740.pdf>. (дата звернення: 20.04.2023).

3. Аврамова О. Є. Вразливі особи як особлива група учасників житлових правоідносин. Восьмі юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Одеса: Астропринт, 2018. С. 297–301.

4. Правила обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов і надання їм жилих приміщень в Українській РСР: постанова Ради Міністрів УРСР, Української Республіканської Ради Професійних Спілок від 11 грудня 1984 р. № 470. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-84-%D0%BF#top>. (дата звернення: 20.04.2023).

Кириченко В. В., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
Науковий керівник: Твердохліб Е. В., к.ю.н., доцент

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ТЕЛЕМЕДИЧНИХ ПОСЛУГ У США

Ефективне використання сучасних медичних знань, враховуючи їх складність, є актуальною проблемою в глобальному масштабі. На сьогодні в медицині широко використовуються досягнення електронної техніки (комп'ютерні томографи, ЕКГ, ЕЕГ, УЗД і інші апарати, обладнання для малоінвазивної хірургії тощо).

В США немає єдиного закону для віх штатів стосовно впровадження телемедичних послуг. У кожному штаті встановлюються відповідні норми. Так, у штаті Коннектикут під телемедициною розуміється використання інтерактивних аудіо- та відеотехнологій, а також електронний обмін інформацією при наданні медичної допомоги, консультуванні та постановці діагнозу [1].

Закон про телемедицину штату Міннесота вказує, що телемедицина - це надання медичних послуг у режимі реального часу з використанням способів двосторонніх аудіо- та відео-комунікацій, що забезпечують можливість оцінки стану здоров'я пацієнта, постановки діагнозу, проведення консультації, лікування, навчання, контролю за наданням медичного догляду [2].

Каліфорнійське законодавство встановлює, що телемедицина суть режим надання медичної допомоги із застосуванням інформаційних та комунікаційних технологій з метою встановлення діагнозу, консультування, лікування, навчання, медичного догляду та контролю за самостійним лікуванням пацієнта [3, с. 65], [4], [5], [6].

В Україні, відповідно до статті 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визначає поняття «телемедицина» як комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються під час надання медичної допомоги [1]. Чинне законодавство не закріплює види телемедицини. Поділ телемедицини на телемедичну консультацію, телемоніторинг, телеметрію, домашнє консультування здійснювався відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я» № 261 від 26.03.2010 року, який, однак, втратив чинність 22.12.2015 року та може становити лише науковий інтерес [3].

Україна може уникнути такого. І тому потрібно всеосяжне

врегулювання відносин, які виникають під час надання медичної допомоги із застосуванням телемедичних технологій, на державному рівні. Вважаємо, що потрібно ухвалити відповідне законодавство [7].

Так, стаття 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визначає поняття «телемедицина» як комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються під час надання медичної допомоги [8]. Чинне законодавство не закріплює види телемедицини. Поділ телемедицини на телемедичну консультацію, телемоніторинг, телеметрію, домашнє консультування здійснювався відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я» № 261 від 26.03.2010 року, який, однак, втратив чинність 22.12.2015 року та може становити лише науковий інтерес [9]. У статті 35-6 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (у редакції закону від 14.11.2017 року), до вищенаведеного переліку додано також телемедичний консилиум та виконання медичних маніпуляцій та операцій.

Враховуючи вдалий досвід США, необхідно встановити можливість встановлення діагнозу без проведення очної консультації [8]. Телемедицина має чисельні переваги для пацієнтів, постачальників відповідних послуг і для економіки в цілому. Попит на телемедичні послуги стабільно зростає як з боку пацієнтів, так і медиків.

Література

1. Maryland Code. URL: <https://law.justia.com/codes/maryland/2017/health-general/title-15/subtitle-1/section-15-105.2/> (дата звернення: 11.04.2023).
2. Mississippi Code. URL: <https://law.justia.com/codes/mississippi/2019/title-83/chapter-9/coverage-fortelemedicine-services/section-83-9-351/> (дата звернення: 11.04.2023).
3. California Business and Professions Code. URL: <https://law.justia.com/codes/california/2020/code-bpc/division-2/chapter-5/article-12/section-2290-5/> (дата звернення: 11.04.2023).
4. Minnesota Statutes. URL: <https://www.revisor.mn.gov/statutes/cite/62A.673> (дата звернення: 11.04.2023).
5. Taylor P. A survey of research in telemedicine. J. Telemed. Telecare. 1998. Vol. 4. P. 63–71.
6. Ковальчук Л. Я., Марценюк В. П. Телемедицина в Україні: сучасність та перспективи розвитку. Інформаційна підтримка охорони здоров'я, біомедичних досліджень та освіти. Львів: Ліга-Прес, 2002. С. 15–18.
7. Rygh E. M., Hjortdahl P. Continuous and integrated health care services in rural areas: A literature study. Rural Remote Health. 2007. Vol. 7. P. 766–781.
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

9. Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я: Наказ Міністерства охорони здоров'я України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0261282-10#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

УДК 347.635(043.2)

Кириченко Т. С., к.ю.н., доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна

ДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Одним із головних чинників, які повинні бути у пріоритеті державної політики як на національному, так і на регіональному рівні, є захист прав дитини, забезпечення її безпеки та добробуту. Найкращим середовищем гармонійного і безпечного розвитку та виховання дитини є сім'я. У випадку, якщо батьки або життєві обставини родини становлять загрозу для життя та розвитку дитини, представляти та захищати її інтереси мають державні органи.

Чинні та обов'язкові для України конвенції Ради Європи про права дітей та підлітків – це: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (ETS № 005), що набрала чинності для України 11 вересня 1997 р. [1] і відповідні протоколи до неї; Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом, від 15 жовтня 1975 р. (ETS № 085), що набрала чинності для України 27 червня 2009 р. [2]; Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми від 20 травня 1980 р. (ETS № 105), що набрала чинності для України 1 листопада 2008 р. [3]; Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26 листопада 1987 р. (ETS № 126), що набрала чинності для України 1 вересня 1997 р. [4] та багато інших.

Оскільки Україна наразі не є членом Європейського Союзу (далі – ЄС), усі доречні правові акти ЄС, у тому числі щодо захисту прав дітей та підлітків, Україна може застосовувати лише як норми, адаптовані у своєму національному законодавстві, на підставі Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, що затверджена Законом України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV.

Основним документом про права дитини, є Конвенція ООН, яка визначає правові стандарти у сфері захисту прав дитини, вона була ратифікована Україною ще 27 лютого 1991 року і набула чинності 27 вересня 1991 року [5]. Деякі з цих договорів були підписані Україною

ще в 2002–2003 роках. Так, у 2006 році було ратифіковано: Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, 1980 р.; Європейську конвенцію про здійснення прав дітей, 1996 р.; Конвенцію про юрисдикцію, щодо батьківської відповідальності та захисту дітей, 1996 р.; Конвенцію про контакт з дітьми, 2003 р.; Конвенцію про стягнення аліментів за кордоном, 1956 р. та Конвенцію про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, 1973 р [6].

Крім того, Україна вже не лише приєднується до чинних Конвенцій, але й бере активну участь у розробці нових міжнародних інструментів у сфері сімейного права як, наприклад, Європейської конвенції з усиновлення, Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших форм сімейного утримання. Стамбульську Конвенцію ратифікували її не всі країни ЄС, наприклад, серед таких країн Угорщина, Чехія, Латвія, Литва, Словаччина. Україна, як одна з країн-авторок Стамбульської Конвенції, підписала її 07 листопада 2011 року, а ратифікувала тільки 20 червня 2022 року.

Отже, на сьогоднішній день міжнародні договори, учасницею яких є Україна, дозволяють вирішувати питання, пов'язані зі здійсненням батьківських прав і виконанням обов'язків як матеріального, так і нематеріального характеру, незалежно від громадянства і місця проживання батьків і дітей.

Слід зазначити, що в Україні основні підходи до осмислення й реалізації прав дітей, визначених міжнародним та національним законодавством, протягом останнього часу істотно змінилися. Це пов'язано з посиленням уваги з боку держави до інтересів дітей, удосконаленням механізму контролю за дотриманням чинного законодавства у сфері охорони дитинства, розвитком інституцій соціально-правового захисту дітей та багатьма іншими факторами.

Література

1. Нагорна В. В. Права дітей з особливими потребами та юридичні гарантії їх захисту в Україні (теоретико-правові аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.

2. Одуденко В. В. Організація роботи органів прокуратури у сфері ювенальної юстиції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.

3. Опольська Н. М. Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 22 с.

4. Панчук О. В. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2008. 20 с.

5. Конвенція про права дитини. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 23.04.2023).

6. Марцеляк О. Омбудсмен з прав дитини: проблеми формування і розвитку у світі і в Україні. Право України. 2003. № 10. С. 44–48.

УДК 347.635.2(043.2)

Лаленков С. М., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
Науковий керівник: Кириченко Т. С., к.ю.н., доцент

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ АЛІМЕНТНИХ ОBOB'ЯЗКІВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ

Аліментні обов'язки – це юридичний інструмент, який захищає права дітей, які потребують матеріальної підтримки. Але іноді обставини можуть змінитися, і в таких випадках можуть виникнути підстави припинення аліментних обов'язків. Обов'язок щодо утримання неповнолітньої дитини має свій термін дії, а також підстави для його припинення.

Аліментні обов'язки як за угодою батьків так і за рішенням суду сплачуються протягом певного часу. Загальні підстави припинення аліментних зобов'язань передбачені в статтях 188 та 190 Сімейного кодексу України [2].

Досягнення дитиною повноліття. У цьому випадку особа, яка зобов'язана сплачувати аліменти, звільняється від сплати аліментів, якщо дитина досягла вісімнадцяти років, адже згідно зі статтею 180 Сімейного кодексу України, батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття [2]. Також така дитина повинна бути працездатною та не навчатися у вищому навчальному закладі.

Якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з батьків. Окрім цього, дохід дитини повинен повністю забезпечувати її потреби. Якщо дохід дитини зменшився та не забезпечує її потреби, то заінтересована особа (той, з ким проживає дитина) може звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів. Зазначена підстава передбачена частиною 1 статті 188 Сімейного кодексу України [2].

Відповідно до статті 189 Сімейного кодексу України, якщо між подружжям було підписано угоду про сплату аліментів, то звільнення від сплати аліментів можливе у разі виникнення наступних обставин: закінчився термін дії угоди, наприклад, документ може бути підписаний на певний строк, після закінчення якого він перестає мати силу; загибель однієї зі сторін угоди.

Відповідно до статті 190 Сімейного кодексу України батьки дитини

мають право укласти між собою договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку та ін.). Набувачем права власності на нерухоме майно є сама дитина або дитина і той із батьків, з ким вона проживає, на праві спільної часткової власності на це майно. У разі укладення такого договору той із батьків, з ким проживає дитина, зобов'язується самотійно утримувати її. Укладення договору не звільняє того з батьків, хто проживає окремо, від обов'язку брати участь у додаткових витратах на дитину [2].

Усиновлення дитини іншою особою, також є підставою припинення аліментного обов'язку.

У постанові Верховного Суду від 31 серпня 2022 року у справі № 522/5039/21 (провадження № 61-4147св22), висловлено наступний правовий висновок: згідно з частиною 1 статті 232 Сімейного кодексу України з моменту здійснення усиновлення припиняються особисті та майнові права і обов'язки між батьками й особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням [3].

Таким чином, аліментні обов'язки можуть бути припинені залежно від різноманітних обставин, таких як зміна матеріальних обставин сторін, відсутність необхідності в аліментах, визнання дитини повнолітньою, тощо.

Проаналізувавши законодавство та судову практику щодо припинення аліментних обов'язків, можна зробити висновок, що припинення аліментних обов'язків має бути обґрунтованим і відповідним до ситуації, що має місце. Крім того, автор підкреслив важливість захисту прав дітей, які є головними бенефіціарами аліментів.

Література

1. Конституція України: Закон від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 131.

2. Сімейний кодекс України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.

3. Постанова Верховного Суду від 31 серп. 2022 р. у справі № 522/5039/21 (провадження № 61-4147св22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106051894> (дата звернення: 25.11.2023).

PROBLEM ASPECTS OF DETERMINING THE LEGAL NATURE OF ELECTRONIC CONTRACTS

In the modern world, more and more spheres of social relations are covered by the Internet. Ukraine is no exception. In connection with this, the legislation undergoes appropriate changes, as there is an urgent need for legal regulation of social relations related to activities on the Internet, in particular, this applies to contracts concluded on the Internet. Let's consider the legal nature of such electronic contracts in more detail.

The current Civil Code of Ukraine [1] defines two forms in which a transaction can be agreement: orally or in written (electronic) form (Article 205 of the Civil Code of Ukraine). According to Part 1 of Article 207 of the Civil Code of Ukraine, a transaction (agreement) is considered to have been made in writing if its content is recorded in one or more documents (including electronic ones), in letters, telegrams exchanged between the parties. A transaction (agreement) is considered to have been made in writing, if the will of the parties is expressed by teletypewriter, electronic or other technical means of communication.

The same provisions are specified in Part 2 of Article 639 of the Civil Code of Ukraine regarding the form of the contract, namely: if the parties agreed to conclude the contract using information and telecommunication systems, it is considered concluded in writing. Since the contract is essentially a transaction (agreement), in accordance with Part 2 of Article 202 of the Civil Code of Ukraine, we will further use the terms "transaction (agreement)" and "contract" as equivalent terms.

Along with this, Article 5 of the Law of Ukraine "On Electronic Commerce" [2] declares the principle of the same legal force of electronic transactions and transactions concluded in another form provided for by law.

An electronic contract concluded by exchanging electronic messages is considered to be equivalent in legal terms to a contract concluded in writing (Part 12 of Article 11 of the Law of Ukraine "On Electronic Commerce") [2].

Also, in accordance with Article 6 of the Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity" [3], a foreign economic agreement (contract) is concluded by a subject of foreign economic activity or its representative in a simple written or electronic form, unless otherwise provided by an international agreement of Ukraine or the law. Thus, in this Law, the electronic form is understood as a separate type of deed form, which is not consistent with the norms of the Civil Code of Ukraine.

Today, in the legal science of Ukraine, there are different points of view regarding the legal nature of transactions (contracts) concluded on the Internet.

According to the first approach, the electronic form of the contract is a separate (independent) form of the contract. According to this approach, “written” and “electronic” forms are species in relation to the generic concept, which should be considered a “record”, that is, the recording of the content of the contract on a material or electronic medium, which provides the opportunity to store information about the content of the transaction for a long time and reproduce it on the first requirement in a form understandable to a person.

Representatives of the second approach believe that a transaction made using electronic means of communication is a type of written form. Thus, classifying transactions made using electronic means of communication as written ones should be understood as the presentation of information (the content of the transaction) on other media than paper, but with the recording of the will (thoughts, intentions) of the parties through logically arranged signs. The physical medium will be a computer disk from which relevant information is read through its perception on a monitor or after printing on paper. Therefore, the electronic and digital form is a type of written form taking into account the specifics of the Internet.

The electronic contract is concluded and executed in the manner prescribed by the Civil Code of Ukraine and the Economic Code of Ukraine, as well as other legal acts, depending on the type of goods or services.

Peculiarities of concluding transactions remotely on the Internet are the need to identify the parties to the contract, establish real consent to conclude such transactions and confirm such consent and the fact of conclusion.

The transactions in written form can be concluded in the following ways: 1) by drawing up one document signed by the parties; 2) by exchanging documents by means of postal, telegraphic, teletype, telephone, electronic or other communication, which makes it possible to accurately establish that the document originates from a specific party to the contract.

Execution of the transactions by means of electronic means of communication in itself should not affect its validity.

In this regard, the doctrine distinguishes the so-called principle of legal force of an electronic document, electronic transactions and an electronic contract, which consists in the fact that a transaction, regardless of the form and method of its execution, cannot be deprived of legal force, validity or legal protection only on the basis that it is concluded in the form of a data message.

This principle is fundamental, according to it, discrimination with regard to data messages is inadmissible, that is, the same treatment should be provided for data messages and paper documents. The principle of legal force of an electronic document, electronic transactions and an electronic contract should have general application. Its scope should not be limited to issues of evidence (Part 1, Article 8

of the United Nations Convention on the Use of Electronic Messages in International Treaties) [5] and in accordance with Part 1 of Article 8 of the Law of Ukraine “On Electronic Documents and Electronic Document Management” [6], according to which the legal force of an electronic document cannot be denied solely because it has an electronic form. Nor can the admissibility of an electronic document as evidence be challenged solely on the basis that it is in electronic form.

Here it will be appropriate to consider the experience of European countries in relation to the researched issue.

As evidenced by the results of a comparative legal study of the legislation of the countries of the European Union (EU), conducted in connection with the development of the European Civil Code, the written form of the transactions requires not only the textual expression of the information, but also the signature of the party (parties) in countries such as Germany, Estonia, Greece, Great Britain and some others. However, in the most recent studies of foreign scholars, which were embodied in the Principles, definitions and model rules of European private law (hereinafter – DCFR) [7], the strengthened requirements for the written form of transactions are considered as a certain rudiment of the law, “sharpened” under pre-electronic means of communication.

Therefore, in § I.–1:106 DCFR, the written form is defined as the form of the execution of the transactions embodied in textual form and fixed with the help of devices that allow its reproduction on a paper medium or on any other material means that guarantees its durability preservation in an unchanged form [7].

As can be seen from this definition and as noted by the developers of the codification themselves, the signature is not a mandatory requisite of the written form, but is an independent additional requirement that can be established for the registration of certain types of transactions.

Summarizing the above, we can conclude that today not only in legal science there is no single concept regarding the definition of the legal nature of an electronic contract, but also in the current legislation of Ukraine there are different approaches to the normative definition of its legal nature.

Therefore, it is seen that the national legislation needs to improve certain legislative norms that regulate the institution of electronic contracts in order to comply with the doctrinal principles of rulemaking and law enforcement, such as the principle of certainty, optimality, systematicity and hierarchy. At the same time, it is expedient to take into account and apply the experience of European countries regarding this issue.

References

1. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine. Code of January 16, 2003 No. 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (application date: April 20, 2023).

2. On electronic commerce: Law of Ukraine dated September 3, 2015 No. 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (application date: April 20, 2023).

3. About foreign economic activity: Law of Ukraine dated April 16, 1991 No. 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (application date: April 20, 2023).

4. Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated March 13, 2012 No. 5-pp/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-12#Text> (application date: April 20, 2023).

5. United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Treaties: Convention, International Document dated November 23, 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e71#Text (application date: April 20, 2023).

6. On electronic documents and electronic document flow: Law of Ukraine dated May 22, 2003 No. 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (application date: April 20, 2023).

7. Draft Common Frame of Reference. Outline Edition. URL: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf (application date: April 20, 2023).

UDC 347.77/.78:341.232.7(477)(043.2)

Musica O. M., judge,
October District Court of the city of Mariupol,
Mariupol, Ukraine

TO THE PROBLEM OF LEGAL REGULATION OF THE ASSEMBLY OF SEMICONDUCTOR PRODUCTS

Legal relations in the field of intellectual property law for the composition of semiconductor products are regulated by the norms of international and national legislation, which generally provide a wide range of legal rights and obligations of the subjects of legal relations. However, there are many directions of legal relations in this area, which are actually carried out by subjects, but they are not regulated or insufficiently regulated by legal norms. Thus, today the state system of legal protection of intellectual property does not regulate the procedures of cross-border movement of semiconductor products and the use of layout registered according to international rules on the territory of Ukraine. Social relations arising during these procedures and processes are subject to legal regulation, first of all, in the legislation of Ukraine, that is, there is a need to create a more effective legal model.

Scientific research in this direction is quite limited and the vast majority relate to the development and introduction of technical or technical-legal norms

for the regulation of individual local problems - commercial use - sale, rental, leasing or any other way of commercial distribution or offering for these purposes. Instead, the problem of legal recognition of foreign documents confirming the registration of a composition and certifying the authorship and rights to this composition in Ukraine was not comprehensively investigated.

Today, the general model of the field of intellectual property law for the composition of semiconductor products functions simultaneously at two levels: international and national.

At the international level, the legal regulation of intellectual property rights for the composition of semiconductor products is carried out by the Agreement on Trade Aspects of Intellectual Property Law dated April 15, 1994 No. 981-018 [1] (hereinafter – the TRIPS Agreement), according to the content of which the members provide the regime provided for by this Agreement, subjects of other members. With regard to the relevant intellectual property right, the subjects of other members are those natural or legal persons who meet the criteria for the right to protection provided for in the Paris Convention (1967), the Berne Convention (1971), the Rome Convention and the Treaty on Intellectual Property for Integrated Circuits, if all members were members of the World Trade Organization (WTO) that signed these conventions.

According to the provisions of Article 36 of the TRIPS Agreement, members should consider illegal the following actions, if they are carried out without the permission of the right holder: import, sale or other distribution for commercial purposes of integrated microcircuits to which protection has been granted, integrated microcircuits, which include integrated microcircuits to which protection has been granted, or which include protected integrated circuits or products requiring an integrated circuit, only to the extent that it contains illegally manufactured integrated circuits.

At the national level, legal regulation is provided by legislation that was created and later integrated on the basis of international standard legal acts, taking into account the peculiarities of national jurisdictions, in particular, this is the Law of Ukraine “On Protection of Rights to Layout of Semiconductor Products” dated November 5, 1997 [2], Articles 471–480 of the Civil Code of Ukraine dated January 16, 2003 [3].

Therefore, in Ukraine, the legal model of the intellectual property right for the composition of semiconductor products consists in the regulation of relations that arise in connection with the acquisition and exercise of rights to the composition of semiconductor products and includes: checking the suitability of the composition of a semiconductor product for the acquisition of intellectual property rights for it; certification of the acquisition of intellectual property rights for the layout of a semiconductor product; the subjectivity of the intellectual property right to the composition of the semiconductor product; intellectual property rights to the layout of the semiconductor product; the term of validity of

the property rights of intellectual property for the composition of the semiconductor product; early termination of intellectual property rights for the composition of a semiconductor product; the legal consequences of the expiration of the period of validity of the exclusive property rights of intellectual property on the composition of the semiconductor product; restoration of validity of prematurely terminated exclusive property rights of intellectual property on the layout of a semiconductor product; recognition of intellectual property rights to the layout of a semiconductor product as invalid; the right of the previous user to the layout of the semiconductor product.

The analysis of the legal model of the intellectual property right for the layout of semiconductor products in Ukraine indicates that it does not regulate the procedure for cross-border movement of semiconductor products and the use of layouts registered according to international rules on the territory of Ukraine.

Thus, subjects of international law – public relations create a semiconductor product, acquire rights to it according to the rules of the country of origin and use its originality in the final or intermediate form of any product that may subsequently undergo cross-border movement and be used without proper legal control from the author's side.

In order to ensure the procedures and processes of cross-border recognition, subjects, as right holders of foreign certificates, apply mechanisms for the use of foreign certificates based on the principles of recognition according to interstate agreements or interstate specialized acts. The main problem of this legal model is the lack of clear control over the circulation of certificates for the composition of semiconductor products in Ukraine, in particular, the access of the State Register of Compositions of Semiconductor Products of Ukraine, which is maintained in electronic form, to international ones, and vice versa, and the long interaction between the request and the receipt of information can take a long time and implement cross-border movement of semiconductor product assemblies in a way not provided for by law. This leads to the fact that the subjects of the right to assemble semiconductor products in Ukraine, on the one hand, and outside its borders, on the other hand, do not have the opportunity to familiarize themselves with or check the information contained in foreign certificates on the right to assemble semiconductor products and in certain cases deprives the subject of the right to composition of the opportunity to stop unauthorized use of the composition by third parties.

The lack of a general standardized system of cross-border use of the composition of semiconductor products and the significant differences of different jurisdictions make it difficult to check them as an assessment of the risks of improper use of the originality of a semiconductor product both in our country and in other countries, since the national legislation itself should determine the clear conditions for granting legal force to a registered composition semiconductor products in Ukraine and abroad.

In Ukraine, an autonomous, vertically integrated system of legal relations has been created and operates, which regulates social relations that arise between individuals and legal entities and the state during the registration of the composition of semiconductor products. Public relations arising in connection with the acquisition and exercise of rights to layout of semiconductor products in Ukraine have a clear hierarchical legal structure, at the top of which stands the Law of Ukraine “On Protection of Rights to Layout of Semiconductor Products”. On the basis of normative legal acts, the National Intellectual Property Authority was established, which exercises powers in the field of intellectual property law, defined by this Law, other laws in the field of intellectual property law, acts of the central executive body, which ensures the formation and implementation of state policy in the field of intellectual property law ownership, and by statute, and has the right to represent Ukraine in international and regional organizations, and also maintains the State Register of Semiconductor Product Compositions of Ukraine.

At the same time, the State Register of Semiconductor Product Compositions of Ukraine does not contain information on the registration of semiconductor product composition certificates issued by foreign countries. The legal regulation of relations related to the recognition in Ukraine of foreign certificates for the composition of semiconductor products, as well as their cross-border movement on the territory of Ukraine, is currently not regulated by legislation.

In general, the lack of a common basis for safe electronic interaction between enterprises, citizens and state bodies in the field of control over the use of the layout of semiconductor products, including during cross-border movement, is a gap in the legal model of intellectual property rights for the layout of semiconductor products.

The indicated gaps need to be worked out and further implemented at the level of codified regulation both by making changes to Book 4 of the Civil Code of Ukraine and by improving special legislation on the protection of the composition of semiconductor products as separate objects of intellectual property law. The specified changes should relate to the provision directly in the special Law: control over the cross-border movement of the composition of semiconductor products of foreign authors on the territory of Ukraine and its use.

References

1. Agreement on trade aspects of intellectual property rights. No. 981-018 dated April 15, 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018/ card2#Card (application date: April 20, 2023).
2. On Protection of Rights to Layout of Semiconductor Products: Law of Ukraine No. 621/97 dated November 5, 1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80> (application date: April 20, 2023).
3. Civil Code of Ukraine No. 435-IV dated January 16, 2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (application date: April 20, 2023).

Науменко М. В., здобувачка вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
Науковий керівник: Кириченко Т. С., к.ю.н., доцент

СУБ'ЄКТИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА ТА ЇХ ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ

Безперечно задля змістовного дослідження організаційно-правових засад протидії домашньому насильству необхідно визначити потенційних суб'єктів, які зазнають вказаного антисоціального явища. Доцільно відмітити, що за функціонування Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» перелік суб'єктів, які є жертвами домашнього насильства був відсутній [1].

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», дається перелік осіб (суб'єктів) на яких поширюється дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання, це: подружжя; колишнє подружжя; наречені; мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший із подружжя (колишнього подружжя); особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; особи, які мають спільну дитину (дітей); батьки (мати, батько) і дитина (діти); дід (баба) та онук (онука); прадід (прабаба) та правнук (правнучка); вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); рідні брати і сестри; інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука); діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя [1].

Тобто, суб'єктом цього права є особа, яка постраждала від домашнього насильства, тобто яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі. Цим суб'єктом може бути лише фізична особа [2]. Законодавством не встановлений вік, з якого особа може реалізувати це право, також є відповідні особливості щодо реалізації цього права.

На жаль, не тільки дорослі страждають від насильства, а саме страшне, що від нього страждають діти. За законодавством дитиною вважається

особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [7]. Законодавець вважає дітей – свідків домашнього насильства також постраждалими особами. У статті 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплено, що постраждала дитина має всі права постраждалої особи, реалізація яких забезпечується з урахуванням найкращих інтересів дитини, її віку, статі, стану здоров'я, інтелектуального та фізичного розвитку. Звернення та повідомлення про вчинення домашнього насильства стосовно дітей приймаються і розглядаються згідно з Порядком забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 585 [8]. У цьому разі захист прав та інтересів постраждалої дитини, у тому числі звернення до суду, представництво її прав та інтересів у суді, крім батьків та інших законних представників дитини, можуть здійснювати родичі дитини (баба, дід, повнолітній брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, якщо вони не є кривдниками дитини, а також орган опіки та піклування [3].

Підсумовуючи вищевказане, можна зробити висновок, що права особи обов'язково включають та обов'язково повинні включати в себе право особи на захист від домашнього насильства. Можна сказати, що суб'єктом цього права є фізична особа, незалежно від віку, яка постраждала від домашнього насильства, а щодо дитини, то яка, крім цього, була свідком домашнього насильства [4]. Дане право належить до суб'єктивних публічних прав, адже в його основі лежить не тільки інтерес особи отримати від уповноважених суб'єктів відповідний захист свого права та застосування заходів, спрямованих на відновлення порушених прав, а також публічний інтерес, який в собі містить необхідність підтримання безпеки. Дане право особа реалізує у відносинах із суб'єктами. Реалізація даного права здійснюється як за зверненням особи, так і без такого, за ініціативою уповноваженого органу в результаті оцінки ризиків [5]. Також, як суб'єктивному праву особи, праву на захист від домашнього насильства, кореспондує обов'язок суб'єктів, уповноважених на те законом, здійснювати заходи, спрямовані на захист особи, і передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». В рамках інтеграції українського законодавства до європейського законодавства, це є вкрай актуальним [6].

Література

1. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 лист. 2001 р. № 2789-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 10. Ст. 70.

2. Полковенко О. В., Кобенюк Г. В., Полковенко Т. В. Домашнє насильство: причини, ознаки, методи попередження. Scientific Journal «ScienceRise». Психологічні науки. 2015. № 5/1(10). С. 71.

3. Коломоєць О. Д. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї. Наукові записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». Том. 24(63). № 1. 2011. С. 202–208.

4. Medvedska V. Theoretical and legal aspect of cyberviolence against women. Law. Human. Environment. 2022. № 13(2). P. 28.

5. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.

6. Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 чер. 2020 р. № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#n13> (дата звернення: 23.04.2023).

7. Violence Against Women Prevalence Estimates, 2018. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256> (дата звернення: 23.04.2023).

8. Запобігання та протидія домашньому насильству та жорстокому поводженню з дітьми. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20037.html> (дата звернення: 23.04.2023).

UDC 347.9:347.77/78 (043.2)

Pysana T. O., judge,
Kyiv Court of Appeal, Kyiv, Ukraine

SOME CHALLENGING ISSUES OF TRADEMARK INHERITANCE

The question of inheritance of intellectual property rights to a trademark is quite problematic due to the very object of such a right, which is a means of individualizing goods (services) produced (provided) by one person from goods (services) produced (provided) by others persons and differs from other objects of intellectual property law (results of intellectual, creative activity). The right holder acquires exclusive intellectual property rights, the content of which in relation to this object of intellectual property rights is determined in Chapter 44 of the Civil Code of Ukraine (hereinafter referred to as the Civil Code of Ukraine), the Law of Ukraine “On Protection of Rights to Marks for Goods and Services” dated December 15, 1993 No. 3689-XII and other laws.

More attention is paid to the issue of inheritance of intellectual property rights to a trademark compared to other objects included in the group of objects of individualization (commercial name and geographical indication), at the same time, more questions arise regarding the choice of ways to solve them.

Firstly, there is a different approach of scholars regarding the entity that acquires the right to a trademark, as some scholars believe that the ownership of a trademark is inextricably linked to the implementation of entrepreneurial activity, and therefore its owner can only be a legal entity and an individual entrepreneur. In this regard, in their opinion, the exclusive right to a trademark can pass only to the subject of entrepreneurial activity, and if there are several heirs, and all of them have the status of an entrepreneur, then the dispute regarding its inheritance must be resolved in court, since the right to a trademark cannot belong to several persons at the same time.

At the same time, there is an opinion of other scientists that the Ukrainian legislation does not provide for the limitation of the acquisition of the right to a trademark only by a special entity, despite the fact that a trademark individualizes the results of business activities, in particular, goods and services.

Moreover, in accordance with the provisions of the Civil Code of Ukraine (hereinafter referred to as the Civil Code of Ukraine), the intellectual property right to a certain trademark may belong to several individuals and (or) legal entities at the same time, but there is no definition of which "certain" types of trademark may belong to several persons.

Acquisition by several heirs of the right to a trademark in the order of inheritance, taking into account the general principles governing inheritance legal relations, must be acquired by all heirs jointly without allocating a share, therefore the question also arises regarding the regime of use of such an object of legal succession.

The acquisition of the right to a trademark is certified by a certificate. The term of validity of the certificate is 10 years from the date of submission of the application to the National Intellectual Property Authority (hereinafter – NOIP) and is extended by NOIP at the request of the right holder each time for 10 years, subject to payment of the fee in accordance with the procedure established by Article 2.18 of the Law of Ukraine “On Protection of Rights to Marks for Goods and Services”. The procedure for extending the term of validity of the certificate is established by the central executive body, which ensures the formation and implementation of state policy in the field of intellectual property law. The exception, in this case, is the right to a well-known trademark, since it does not depend on the expiration of certain terms. The right of the previous user to the trademark is also not limited in time, however, the transfer of this right to other persons must occur only together with the enterprise or business practice, i.e. in this case, the term of validity is determined by the term of entrepreneurial activity.

Thus, the legislation of Ukraine provides for legal subjects who acquire the right to a trademark in different ways: by submitting an application and registering the corresponding right; by acquiring the right of the previous user to the trademark and on the basis of recognition of the trademark as well-known by

the Appellate Chamber or a court, regardless of its registration in Ukraine.

In particular, the current legislation of Ukraine provides for several types of primary entities that acquire the right to the same trademark: in the order of prior use, or by registering such a right. At the same time, both the right of the previous user and the right to the trademark, certified by the certificate, provide for their transfer to inheritance, which requires research into the settlement of the differences in the legal regime of such succession.

Legal relations regarding the inheritance of the right to a trademark, as the right to an object of intellectual property, are subject to the general provisions on inheritance, taking into account their specific features.

At the same time, the right to a trademark is a special object of legal succession. Such a right has specific features that distinguish it from other objects of inheritance, as it is intangible, indivisible and exercised jointly by the heirs within the prescribed period. The primary subject of the trademark right acquires such intellectual property rights as: 1) the right to use the trademark; 2) the exclusive right to allow the use of a trademark; 3) the exclusive right to prevent improper use of the trademark, including prohibiting such use; 4) other intellectual property rights established by law.

Therefore, the right of inheritance to a trademark differs from inheritance to other objects of intellectual property rights, as it gives its owner exclusive rights, which gives them negotiable power, that is, the right to a trademark itself can be the subject of a deed.

According to Article 1218 of the Civil Code of Ukraine, the inheritance includes all rights and obligations that belonged to the testator at the time the inheritance was opened and did not cease due to his death. According to the nature of the rights acquired by the subject of the right to a trademark, they are property, and do not terminate as a result of the death of their subject, so they must be included in the composition of the inheritance.

The peculiarity of the inheritance of the right to a trademark is that the heir must not only accept such inheritance, but also properly formalize the right to it.

In Methodical recommendations for notarial actions related to taking measures to protect inherited property, issuing certificates of the right to inheritance and certificates of ownership of a share in the common property of spouses, approved by the Decision of the Scientific Expert Council on Notarial Affairs under the Ministry of Justice of Ukraine 29.01.2009, the issues of starting an inheritance case, taking measures to protect the inherited property, proceedings on the inheritance case are highlighted, clarifications are provided regarding the issuance of a certificate of the right to inheritance for certain types of inherited property.

Clause 3 of the specified Methodological Recommendations provides for objects of inheritance of intellectual property rights, which, in particular, include commercial (brand) names, trademarks (marks for goods and services),

geographical indications.

The law stipulates that the primary entity acquires the right to use the trademark with the acquisition of the certificate, so there are no problems with the registration of inheritance rights at the notary in this regard. At the same time, the rights arising from the certificate are valid from the date of submission of the application. Thus, the Law demarcates the right of ownership and the right of use of the corresponding object in time, as a result of which a problem arises, which is actively discussed in the circle of scientists, regarding the possibility of acquiring the right to a trademark in the order of inheritance, provided that the testator submitted an application during his lifetime, but not managed to get a certificate, and as practice shows, the realization of the right to a trademark takes a long time from the time of application. In addition, in addition to the need to register trademark rights for heirs, it is also necessary to make changes to the State Register of Certificates of Ukraine for signs for goods and services.

At the same time, there is no procedure for issuing a certificate of the right to inheritance in cases of inheritance of the right to a well-known trademark or the right of prior use of a trademark.

Thus, the Law provides that any person, association of persons or their legal successors has the right to receive a certificate in accordance with the procedure established by this Law. That is, the Law provides for the right to obtain a certificate, but the issue of registering the rights of successors to a trademark before issuing a certificate for the relevant object remains unresolved.

A special feature of the inheritance of the right to a trademark should also be noted is the limitation of the validity of property rights for 10 years from the date of submission of the application to the IP and the extension of the IP at the request of the owner of the certificate every 10 years. However, the possibility of extending the term of validity of the certificate each time does not indicate that such a right is indefinite, since such a right can be terminated in case of non-payment of the fee for extending its term of validity; by a court decision, in particular, in connection with the transformation of a trademark into a commonly used designation of a certain type of goods or services after the date of publication of information on the issuance of a certificate.

At the time of the opening of the inheritance, the validity of the right to the trademark is subject to verification.

Taking into account the above, there is a need to study the subject of the right to a trademark in the plane of distinguishing subjects according to the order in which they acquired the right to a trademark and, depending on this, to regulate the procedure for the registration of the corresponding right for the heirs; determining the grounds for acquiring trademark rights by several entities, as well as the procedure for the transfer of trademark rights to several heirs; determining the procedure for registration of the rights of heirs, provided that the testator did not have time to obtain a certificate during his lifetime; examination

of the trademark object for the diversity of its expression and the possibility of registering the corresponding right to settle the issue of the inheritance of this object.

UDC 347.122:007(043.2)

Smirnov O. G., judge,
Economic Court of Zaporizhzhia region,
Zaporizhzhia, Ukraine

SOME PROBLEM ASPECTS OF TRADE SECRET AND KNOW-HOW PROTECTION

The protection of the right to trade secrets and know-how is one of the elements of their legal regime, which reveals the nature of the rights and obligations established by law.

As you know, the protection of the right is carried out using the appropriate form and methods. The form of protection refers to a set of internally agreed organizational measures to protect subjective rights and legally protected interests. The science of civil law distinguishes two main forms of protection of the violated right: jurisdictional (Articles 16–18 of the Civil Code of Ukraine) and non-jurisdictional (Article 19 of the Civil Code of Ukraine).

The non-jurisdictional form of protection includes the actions of individuals or legal entities regarding the protection of rights and interests protected by law, which are carried out independently, without recourse to state and judicial authorities. However, when it comes to trade secrets and know-how, the right to such information is protected in court. Although, in the case when the right of the person who actually controls the trade secret and know-how has been violated, then as a way of self-defense, he can take the following actions: independently neutralize and disable the technical means that were illegally implemented by third parties in order to obtain commercial secrets and know-how; take operational measures to disinform persons who illegally obtained secret information, in order to prevent possible damage from their disclosure; may apply other sanctions in relation to business contract counterparties and employees who violate obligations regarding non-disclosure of commercial secrets and know-how.

Jurisdictional form of protection, on the contrary, is the activity of authorized state bodies to protect violated or disputed rights. In the event that a person's rights and legitimate interests are violated by illegal actions, he applies for protection to state or competent authorities (court of general jurisdiction, commercial court), which are authorized to take the necessary measures to restore the violated right or stop the offense. Within the framework of jurisdictional

protection, general (judicial) and special (administrative) procedures for the protection of violated rights are distinguished. The first is of greater interest to us, so we will consider it in more detail.

The judicial procedure for protection includes a person's application to the court for the protection of the violated right. According to Article 16 of the Civil Code of Ukraine, every person has the right to apply to the court for the protection of his personal or property right or interest. The methods of civil legal protection are provided for in the same article: 1) recognition of the right; 2) recognition of the deed as invalid; 3) restoration of the situation that existed before the violation of the right, and termination of actions that violate the right; 4) forced performance of duty in kind; 5) termination or change of legal relationship; 6) compensation for damages; 7) compensation for moral damage; 8) recognition of an act of a state body or local self-government body as illegal. The court protects civil rights and interests in other ways provided for by law.

Next, we will consider the methods of civil protection of the rights of a person who actually controls trade secrets and know-how, since not all of the methods of protection specified in Article 16 of the Civil Code of Ukraine can be applied to such atypical objects of civil law, which are trade secrets and know-how. Therefore, in the event that the right of a person who actually controls trade secrets and know-how has been violated by a third party, he can demand from the violator (which must be proved personally) recognition of the right and cessation of unlawful actions. A claim for recognition of the right is filed when the right to trade secrets and know-how is denied.

Such a defense as restoration of the position existing before the infringement of the right and cessation of the actions that violate the "right" can be used by the person who actually controls the trade secret and know-how in the event that the infringement has not yet led to a complete cessation of the regime undisclosed information (disclosure of commercial secrets and know-how) and there is an actual possibility to eliminate the consequences of the violation. In such a case, the person who illegally obtained the trade secret and know-how may be required to return the relevant documentation or other material media to the person who actually controls the trade secret and know-how. However, in this case, the leakage of information may lead to its disclosure and the loss of the commercial value of such information, since certain information or knowledge obtained by the violator will remain in his mind. The only possible way seems to be the prohibition to use illegally obtained commercial secrets and know-how by the violator in the personal sphere, or to transfer them to third parties.

Most often, in the judicial practice of Ukraine, there is such a way of protecting the right of a person who actually controls a trade secret and know-how, as compensation for damages. Unfortunately, the current legislation of Ukraine does not define norms and criteria for assessing damage and the amount of damages related to the violation of the right to trade secrets and know-how.

In addition, the plaintiff in court must personally prove that the confidential information, the right to which was violated, is exactly a trade secret or know-how and has potential value; that there are binding relationships between the plaintiff and the defendant; there is a valid violation of obligations regarding the confidentiality of information, which is expressed in the improper disclosure of secret information, use or assignment of such information. Since the issue of the amount of damages is not regulated by law, some scientists believe that the plaintiff must also prove the fact of the existence of damages, their amount, and that these damages were caused by the wrongful actions of the defendant. The plaintiff must determine and prove the amount of such damages, which in many ways complicates the application of the indicated method of legal protection in court. However, many questions remain undefined: the plaintiff should collect compensation for actual damage, or what he himself determined; whether he can claim compensation in court for unjust enrichment caused by the illegal use of trade secrets and know-how, which is not taken into account when calculating compensation for actual damage; whether the plaintiff is prohibited from demanding compensation for damages that exceed the amount of the actual damage; what will be the penalties for willful or malicious misappropriation?

UDC 347.78.025(043.2)

Sokolova V. V., judge,
Kyiv Court of Appeal, Kyiv, Ukraine

CURRENT ISSUES OF LEGAL PROTECTION OF ATYPICAL COPYRIGHT OBJECTS

With the development of information technologies, along with classic (typical, traditional) objects of copyright, new, atypical (non-traditional) objects appear, which require detailed research for effective legal protection and protection.

The question arises, what can be considered an atypical object of civil law in general and copyright in particular?

Authors of modern scientific works most often cite objects that do not have a specific material form, such as databases, information resources, computer programs, etc., as examples of atypical copyright objects.

Some scientists refer to non-typical objects of civil law as works embodied through the digital environment, which are characterized by such natural properties-characteristics that are not known to civil law and are not defined by current regulatory legislation. Such a position is quite interesting and deserves special attention. Although opponents of this theory point out that the electronic or digital form of the work is a means of its fixation and/or publication, it is one

of those objective forms that enables the perception of the work by other people and does not affect the definition of the work as an object of copyright. Placing works on the Internet in a form available for public use is bringing the works to the public knowledge in such a way that it is possible to access the works from any place and at any time of their own choice in accordance with clause 9 of part 3 of Article 15 of the Law of Ukraine “On Copyright and Related Rights”.

However, the presence of only a distinctive form of expression of the object of copyright does not make this object atypical. The electronic or digital form of a literary work, a work of fine art or music is a means of its fixation or publication, it is one of those objective forms that enables the perception of the work by other people and does not affect the definition of the work as an object of copyright. But a computer game has been created, for example, which, along with a special form of expression, contains a number of other features, in particular, it may include several traditional objects of copyright, such as a script, drawing, musical composition, etc., which in as a result of the creative work of the author, combined into one work, can already be considered an atypical object of copyright. But a computer game has been created, for example, which, along with a special form of expression, contains a number of other features, in particular, it may include several traditional objects of copyright, such as a script, drawing, musical composition, etc., which in as a result of the creative work of the author, combined into one work, can already be considered an atypical object of copyright.

At the same time, the term “atypical objects” itself, although widely used, has neither a clear definition nor a clear understanding of this phenomenon from the point of view of civil law. However, it is obvious that the concept of atypicality needs not only substantive certainty, but also formalological certainty, designed for stable practical application.

Atypicality itself means non-conformity to a certain type, species, sample, etc. But atypicality does not necessarily have to be marked by the use of unusual, non-copyright terms. In our opinion, non-typicality consists in the difference of the object of copyright from the generally accepted concept of one or another type of object of copyright, the presence of such an object of certain features, but with observance of the basic conditions inherent in typical objects of copyright.

So, for example, the object of copyright is works in the field of science, literature and art. At the same time, the part of the work that can be used independently, including the original title of the work, is also considered as a work and is protected in accordance with the Law of Ukraine “On Copyright and Related Rights”.

Analysis of court practice in Ukraine shows that cases related to the protection of such an object of copyright are not isolated. Numerous disputes arose and were resolved by the courts regarding the use of the name of one well-known work in Ukraine – “Kapitoshka”. And it is still a debatable question about

the presence of a creative component in the name itself, whether it is derived from the name Kapiton, it is pointed out the use of this name in such a form in the work of F. Dostoevsky “The Idiot”. When deciding such cases, the appellate court pointed out that part of this literary work, namely the title of the work and the name of the protagonist of the same name, is original, is the result of the creative work of its author and can be used independently (case No. 760/8059/15-ts, case No. 755/12165/15-ts, case No. 754/8971/15).

Applying the name of the literary work “Kapitoshka” to the packaging of goods and their distribution has been repeatedly recognized by courts of various instances as a violation of the plaintiff’s copyright. However, there is also other judicial practice, for example, in case No. 331/213/14, the court considered that the use of the word “Kapitoshka” with a different image than the plaintiff’s character cannot be considered a violation of the latter’s copyright.

It should be noted that this example shows that the numerous use of the name of the work and character in the labeling of various goods is a consequence of the general knowledge of this work, its character and name, as it creates an associative perception with this character or work, and is not perceived society as a certain derived name.

Therefore, taking into account that the current legislation of Ukraine provides an opportunity to protect the name of a work as an independent object of copyright, it is necessary to improve the definition of the signs by which the names of works can be classified as objects of copyright protection and fall under such protection. In our opinion, the key issue in this should be the originality of the title of the work, its independent use, as well as the presence of an associative perception in the public with this particular work or even a character.

By the way, the issue of legal protection of the characters of this or that work is increasingly appearing as a subject of court proceedings. Thus, in case No. 761/13278/16, the plaintiff, who is the director and co-author of the screenplay of the film, indicated that his copyright was violated by the defendant, who placed a fragment from the film and an image of one of the characters on a postage stamp without consent with him. Rejecting the claim, the appellate court proceeded from the fact that in itself and the fact that the plaintiff is the director and co-author of the script does not give grounds for concluding that the plaintiff is the author of such a character as the nun (abbess), embodied in audiovisual work by an actor and this character is the result of the plaintiff’s creative activity, his creative idea. Therefore, there are no grounds to believe that a part of the work, namely this character, in the context of the circumstances of this case, is subject to legal protection and is capable of protection.

The cited case forces us to ask several questions at once, only in the context of an atypical object of copyright and its protection in court. First, can a single frame from a motion picture be a separate subject of copyright? Secondly, in this particular case, what can be the object of copyright: a shot, an image, or a

character, for example, a nun (abbess)?

Yes, a character is subject to legal protection if it is an independent result of the author's creative work and is expressed in an objective form, endowed with specific features or a combination of them (appearance, style of conversation, behavior, character, etc.) that distinguish and individualize him from among others characters, and in this connection it is able to be remembered.

In this case, such a character was not used separately, it was used in the context of his perception with an actress, and the frame did not contain anything other than the image of a nun (abbess) performed by a certain actress. Thus, such components of the character and frame as independence and ability to be remembered were absent, which made it impossible to define it as a separate object of copyright or a constituent part of the object of copyright that is subject to judicial protection.

That is, the given example also indicates the need to introduce such a criterion as the presence of an associative perception among the public with this particular work or character.

In case No. 753/19860/14, the subject of the dispute was such objects of copyright as images of characters and graphic images of the same characters, each of which was officially registered. Thus, the plaintiff, referring to the existence of a registered right to the graphic image of the characters of a series of animated films and the terms of the agreement concluded between the authors, asked to recognize him as a co-author of these characters and to recognize the exclusive right to a work created in co-authorship – a description and image of the main characters of audiovisual animated (animated) works in equal parts.

Resolving the dispute on the merits, the appellate court drew attention to the fact that the concept of a graphic image (the author of which is the plaintiff) is narrower than the concept of "image", which was used by another author during copyright registration. The image, the copyright of which is registered to another author, involves the combination of a literary description, which contains a detailed description of their appearance and character, on the basis of which the graphic image was made, while the color scheme is not defined. The plaintiff's copyright is recognized for a specifically defined graphic image with a detailed description of the appearance of the characters and a defined color scheme.

Thus, the copyright registration of each of the authors of the characters was carried out by them in accordance with the agreement reached between them when concluding the contract. And therefore, the court considered that there were no grounds for recognizing the plaintiff as a co-author of the copyright for the work "Description and image of the main characters of audiovisual animation (animated) works".

The given example shows that such an object of copyright, such as a character, has its own characteristics and can consist of both its literary description and a graphic image, which can also be separate objects of copyright.

Today, the issues of legal protection and judicial protection of such objects as the title of the work and the character are gaining more and more importance, since more and more often supporters of popular literary, cinematographic, artistic and other works create works based on the original works of their favorite authors, so-called fan fiction, fan fiction, fan art and distribute them on the Internet. Despite the existence of separate studies on this issue, atypicality needs to be analyzed precisely in the context of copyright objects, and the contradiction and ambiguity of the current legislation and the practice of its application affects the understanding of a certain object and its legal protection. Therefore, legal doctrine and judicial practice should move together with the development of creativity in society in order to ensure the rights of authors and encourage such development in the future.

УДК 347.9:347.77/.78(043.2)

Соцька А. М., к.ю.н.,
заступник завідувача відділу Офісу Президента України,
радник Голови Національної Асамблеї людей з інвалідністю України,
Національна академія статистики, м. Київ, Україна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ І ЗВІЛЬНЕННЯ ОПІКУНІВ ТА ПІКЛУВАЛЬНИКІВ ПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Війна в Україні спричинила виникнення величезної кількості проблем у всіх сферах життєдіяльності. Зокрема й у сфері опіки та піклування над повнолітніми недієздатними особами та особами, дієздатність яких обмежена. Усупереч тривалості воєнного періоду досі лишаються невирішеними багато питань законодавчого та практичного характерів. До них, окрім іншого, належить також питання призначення і звільнення опікунів та піклувальників зазначених категорій осіб, в умовах їхнього проживання на тимчасово окупованих територіях.

Зазначена проблема має декілька аспектів (які, однак, не обмежуються наведеними нижче прикладами), пов'язаних із місцем проживання суб'єктів відповідних правовідносин, а саме:

1) недієздатна чи обмежено дієздатна особа та її опікун або піклувальник проживають на тимчасово окупованій території і в цей час опікун чи піклувальник неналежно виконує свої обов'язки відносно підопічної особи;

2) недієздатна чи обмежено дієздатна особа проживає на тимчасово окупованій території, а опікун/піклувальник чи потенційний опікун/піклувальник – на підконтрольній Україні території.

У першому випадку з неналежним виконанням опікунських обов'язків чи обов'язків піклувальника складність ситуації полягає у практичній реалізації процедури звільнення такого опікуна/піклувальника, а також підтвердження неналежного виконання ним відповідних обов'язків.

Зводиться зазначена проблема до такого цивільно-процесуального аспекту, як доказовість. Тобто, факт неналежного виконання обов'язків має бути підтверджений. Однак отримання такого підтвердження майже повністю унеможливлене відсутністю доступу до дотичних до питання опіки чи піклування над повнолітньою особою осіб, представників органів та установ, документів тощо через їх перебування на тимчасово окупованій території. Відтак і довести неналежність виконання особою обов'язків опікуна чи піклувальника вкрай складно, якщо не неможливо, хіба що опікун чи піклувальник переїхав на підконтрольну Уряду України територію і залишив свого підопічного на непідконтрольній території, що саме собою є фактом невиконання відповідних повноважень.

У контексті зазначеного важливо процитувати статтю 77 Цивільного процесуального кодексу України, відповідно до якої належними є докази, які містять інформацію щодо обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Водночас статтю 90 цього нормативно-правового акта встановлено, що за відсутності можливості допитати особу, яка надала первинне повідомлення, показання з чужих слів не може бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами цього Кодексу [3].

Що стосується другої з наведених вище ситуацій, то ключова проблема зводиться до потенційних можливостей особи, яка бажає бути опікуном чи піклувальником та проживає на підконтрольній Уряду України території, виконувати майбутні повноваження щодо свого підопічного.

Так, за змістом статей 63 та 64 Цивільного кодексу України обмеженнями щодо призначення особи опікуном або піклувальником повнолітньої особи є: відсутність у потенційного опікуна чи піклувальника повної цивільної дієздатності; відсутність згоди особи на призначення її опікуном або піклувальником; невідповідність поведінки та інтересів потенційного опікуна чи піклувальника інтересам особи, яка потребує опіки або піклування [2].

Крім того, Правила опіки та піклування, затверджені наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 травня 1999 р. № 34/166/131/88 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 17 chervnya 1999 r. za

№ 387/3680), (пункт 3.2) до перелічених обмежень додають такі обставини, пов'язані з особою потенційного опікуна: визнана в установленому порядку недієздатною або обмежено дієздатною; перебуває на обліку або лікується в психоневрологічному та наркологічному закладі; раніше була опікуном чи піклувальником та з її вини опіку чи піклування було припинено; інтереси суперечать інтересам особи, яка підлягають опіці чи піклуванню; засуджена за скоєння тяжкого злочину [1].

Відтак факт розрізненого проживання особи, яка потребує опіки або піклування, та потенційного опікуна чи піклувальника не є підставою для відмови у призначенні останнього виконувачем відповідних обов'язків.

Проте є один нюанс. Відповідно до статті 55 Цивільного кодексу України опіка та піклування над повнолітніми особами встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів таких осіб, якщо вони за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки [2]. Водночас статтями 67 та 69 цього Кодексу передбачено, що опікун, окрім іншого, зобов'язаний дбати про підопічного, про створення йому необхідних побутових умов, забезпечення його доглядом та лікуванням, а піклувальник, своєю чергою, – про лікування підопічного, створення йому необхідних побутових умов [2].

Як маємо змогу переконатися, обов'язки опікуна та піклувальника носять особистісний характер. Законодавством не передбачено можливості передання опікуном та піклувальником відповідних обов'язків щодо їх недієздатних чи обмежено дієздатних підопічних, пов'язаних із побутовими питаннями та питаннями лікування.

У зв'язку з цим вважаємо неможливим позитивне вирішення питання про призначення особи опікуном чи піклувальником повнолітньої особи, в умовах неможливості особистого здійснення першим повноважень стосовно потенційного підопічного через їх розрізнене проживання на територіях із різним правовим статусом.

Література

1. Про затвердження Правил опіки та піклування: наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 трав. 1999 р. № 34/166/131/88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text> (дата звернення: 24.04.2023).
2. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 24.04.2023).
3. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

Твердохліб Е. В., к.ю.н., доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ПУБЛІЧНИЙ ДОГОВІР» І «ПУБЛІЧНА ОФЕРТА»

Галузь цивільного права постійно супроводжує повсякденне життя кожної особи, воно настільки тісно переплелось із побутом, що задовольняючи власні потреби пересічні громадяни навіть не замислюються, що майже кожен раз вони стають учасниками цивільних правовідносин. Значна частина останніх реалізується на підставі укладення різного роду та виду договорів, що сприяло виникненню відокремленого інституту в цивілістиці – зобов'язального права. Воно об'єднало практично всі різновиди угод, внаслідок укладення яких, принаймні в однієї зі сторін виникає обов'язок вчинити певні дії. Такі договори можуть бути укладені як в усній, так і в письмовій формі, звичайно в разі укладення письмових видів договорів особа так чи інакше акцентує увагу на тому, що вона стала учасником особливих цивільних правовідносин і відтепер наділена специфічними правами та обов'язками. Більше того в письмовому договорі, як правило, чітко викладено умови та правила виконання таких зобов'язань, на відміну від усних договорів, під час укладення та в процесі виконання яких виникає низка нюансів і деталей, які до цього моменту не обговорювались. Зазначене, зокрема, стосується публічних договорів, як одного з найпоширеніших способів задоволення особами власних потреб.

Однією із визначальних особливостей публічного договору є те, що один із його учасників – особа, яка здійснюючи підприємницьку діяльність повинна продати товар або надати послуги всім хто до неї звернеться.

Детальне вивчення основних положень цивільного законодавства (стаття 633 Цивільного кодексу України) [1] в сфері публічного договору дозволяє виділити такі особливості останнього: а) обов'язкова участь у такому договорі суб'єкта, який здійснює комерційну господарську діяльність, тобто фізичної чи юридичної особи, що регулярно, на власний ризик продає товари чи надає послуги, використовуючи творчий підхід, а також демонструючи ініціативність у даному процесі; б) така діяльність вказаним суб'єктом провадиться з метою отримання для себе матеріальної вигоди у грошовому еквіваленті; в) іншою стороною договору може бути будь-яка фізична особа чи група осіб, до яких не висувається жодних вимог щодо їх юридичного, соціального чи політичного статусу, в даному випадку важливим є умова звернення такої особи до іншої сторони, яка продає товари чи надає послуги; г) умови такого виду договору повинні

бути абсолютно однаковими для всіх осіб, виключення становлять лише пільгові покупці чи споживачі, причому такі пільги повинні бути передбачені в законодавстві; за загальним правилом забороняється надання переваги будь-якій особі під час укладення чи реалізації публічного договору, винятки становлять випадки прямо передбачені чинним законодавством; г) необґрунтована відмова суб'єкта, що займається підприємницькою діяльністю, тягне за собою настання для нього юридичної відповідальності майнового характеру, тобто обов'язку відшкодувати збитки, які особа зазнала через відмову в укладенні даного договору; д) спеціальні умови укладення публічного договору встановлюються в актах цивільного законодавства, зокрема, передбачених у статті 4 Цивільного кодексу України [1].

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435–IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

UDC 342.7:614.253(043.2)

Khodakivskyi M. P., judge,
October District Court of the city of Dnipropetrovsk,
Dnipro, Ukraine

PROBLEM ISSUES OF UNDERSTANDING INFORMATION AND CONFIDENTIAL INFORMATION ABOUT A NATURAL PERSON

There is no doubt that the process of reforming all civil legislation started in Ukraine in order to bring it into line with international trends in the development of private law is timely and necessary. One of the important directions of updating national civil legislation should be the sphere of legal regulation of civil relations regarding confidential information in general, and confidential information about a person, in particular. This necessity, first of all, is due to problems of the quality of civil law norms, which establish the concept of information and confidential information about a natural person as an object of civil rights.

As you know, confidential information is a type of information and it is difficult to disagree with this. However, the analysis of certain norms of civil legislation casts doubt on the given axiom. Accordingly, let's try to analyze it.

The concept of information is contained both in the Civil Code of Ukraine and in the Law of Ukraine "On Information" and they are identical. So, according to Part 1 of Article 200 of the Civil Code of Ukraine and Paragraph 4 of Part 1 of Article 1 of the Law of Ukraine "On Information" – information is any

information and/or data that can be stored on physical media or displayed in electronic form.

Analysis of the content of such a norm allows us to identify six groups of information as an object of civil rights. These are: 1) any information and data that can be stored on physical media; 2) any information and data that can be stored electronically; 3) any information that can be stored on physical media; 4) any information that can be stored electronically; 5) any data that can be stored on physical media; 6) any data that can be stored electronically.

Accordingly, taking into account the above, it can be concluded that information as an object of civil rights can essentially refer to three of its manifestations. These can be: information; data; information and data. At the same time, within the framework of the voiced question, it is important to pay attention to the fact that data is not information, just as information is not data. The same applies to the set of information and data (as a whole), which cannot be referred to either as information or as data. Accordingly, information can be presented in three forms: 1) as information; 2) as data; 3) as a collection of information and data. From the above, it can be concluded that conceptually, information is limited to only three of its main types. And therefore a logical conclusion will be: if something cannot be attributed to the above types, then it is not information. At least in the legal sense of the word.

As for confidential information about a natural person, if it is a type of information, then it is logical that it should belong to one of the above types of information. Accordingly, in order to determine what type of information confidential information about a natural person belongs to, it is necessary to analyze the current legislation.

The concept of confidential information is provided in Part 2 of Article 21 of the Law of Ukraine “On Information” – as information about a natural person, as well as information to which access is limited to a natural or legal person, except for subjects of authority. The same definition is contained in Article 7 of the Law of Ukraine “On Access to Public Information”. Further, Article 11 of the Law of Ukraine “On Information” establishes that information about a natural person (personal data) is information or a collection of information about a natural person who is identified or can be specifically identified.

However, the latest legal norm causes a certain critical attitude towards it. In particular, if we analyze such a part of this sentence – “information about a natural person (personal data) ...”, then we can conclude that information about a natural person, as confidential information, is a type of personal data. That is, confidential information about a natural person should refer to such a type of information as data. Along with this, information about a natural person (personal data) is disclosed in the analyzed legal norm through another legal category, namely, through information. Here the question arises: to what type of information does confidential information about a natural person belong? To

information or to data?

Because, as previously stated, information is not data, and data is not information. At least, if we proceed from the concept laid down in Part 1 of Article 200 of the Civil Code of Ukraine and Paragraph 4 of Part 1 of Article 1 of the Law of Ukraine “On Information”, regarding the concept of information.

This legal uncertainty is also reinforced by part 2 of Article 11 of the Law of Ukraine “On Information”, which states that confidential information about a natural person includes, in particular, data on his nationality, education, marital status, religious beliefs, state of health, as well as address, date and place of birth. That is, here confidential information about a natural person is disclosed not through information, but through data. At the same time, if all confidential information about a natural person consists only of data about such a natural person, then why is information about a natural person (personal data) disclosed through information?

It seems that it is part 1 of Article 11 of the Law of Ukraine “On Information” that creates a state of legal uncertainty.

The above leads to the conclusion that the current civil legislation of Ukraine is not sufficiently clear and consistent with regard to such a type of information as confidential information about a natural person. Such inconsistency creates the problem of classifying it as information (in the legal sense of the word). It consists in the fact that confidential information about a natural person, according to how it is defined in civil legislation, refers to a type of personal data, but along with this it is considered as information or a set of information about a natural person that is identified or can be specifically identified.

That is, from the given wording, confidential information about a natural person is information as a type of data. This legal status creates the problem of classifying it as information as an object of civil rights. This is due to the fact that information as an object of civil rights cannot be information as a type of data, since information, according to today’s concept, can be either information, or data, or a combination of information and data.

The above leads to the need to bring the relevant civil law norms to the requirements of the general legal concept of information as an object of civil rights. In particular, this applies to Part 1 of Article 11 of the Law of Ukraine “On Information”. Taking this into account, it is proposed to set out part 1 of Article 11 in the following wording: “Information about a natural person (personal data) – data or a set of data about a natural person who is identified or can be specifically identified”.

Tsybizova S. A., judge,
Poltava District Court of Poltava Region, Poltava, Ukraine

ON THE QUESTION OF CONSIDERATION OF DOMAIN DISPUTES IN THE ASPECT OF JUDICIAL REFORM (IR OF THE COURT)

In connection with the rapid development of legal relations in the field of using the worldwide system of unification of computer networks for storing and transmitting information (the Internet), the problem of resolving disputes regarding domain names (a more accurate translation from English - domain names, “domain name” – domain name) is gaining momentum, while an unambiguous algorithm for their solution at the level of legislation has not been established. The same model that exists at the level of legislation and is used in the case of protection of the rights and legally protected interests of persons in the field of legal relations regarding domain names and related objects of intellectual property rights is somewhat outdated and has certain gaps.

Taking into account the integration of Ukrainian society into the European Union (EU), it is necessary to fully fulfill obligations under a number of international agreements, in particular, compliance with the provisions of the association agreement between Ukraine and the European Union. In this agreement, which is of strategic importance for the development of the economy of our country, a separate chapter is devoted to the issue of intellectual property rights. The purpose of this chapter is to achieve the appropriate level of protection and realization of intellectual property rights at the expense of, in particular, appropriate quality standards of legislation and principles of civil protection.

An important step in this direction, in our opinion, is the reform of the judicial system with the creation of the High Court on Intellectual Property (IP Court).

For a more effective implementation of judicial protection in the field of legal relations that arise in connection with the use of Internet space, a high adaptability of national legislation is necessary both to the rapid development of the latest technologies and to changes in the judicial system.

Regulation of legal relations arising from the use of domain names is one of the issues that needs to be resolved at the legislative level.

A necessary condition for the effective protection of the rights of participants in legal relations arising from domain names is the provision of access to justice, which, in turn, is a component of the right to a fair trial, which is provided by paragraph 1 of Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The competition of subject matter jurisdiction in the resolution of domain name disputes between the High Court of Intellectual Property, economic and

local general (district economic and district) courts can lead to difficulties in determining the proper court in this category of cases. On the other hand, the lack of a clear demarcation of the subject jurisdiction in domain name disputes may result in the closure of the proceedings by the courts, both according to the rules of economic and civil proceedings, which will lead to a violation of the rights of individuals to judicial protection.

Unfortunately, in judicial practice, cases of closing proceedings in cases due to the lack of a clear demarcation of subject jurisdiction between courts can be found, which leads to a violation of access to justice. A clear example of the above can be the violation of Clause 1 of Article 6 of the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, established by the European Court of Human Rights in the decision on the case “Church of the village of Sosulivka v. Ukraine” (Application No. 37878/02) [1].

In the science of law, there is an opinion that the most problems with the interpretation of the proper court arise when new specialized courts are formed, which is connected, in particular, with the complexity of material and legal relations. That is why, in order to distinguish the subject matter jurisdiction between the newly created Supreme Court on Intellectual Property and local (commercial and general) courts, a number of issues must be resolved at the legislative level, in particular, regarding the legal regulation of domain names.

When determining the appropriate court in domain name disputes, it is necessary to take into account the existing gaps in the current legislation.

Thus, before the adoption of the Economic Procedural Code of Ukraine in the version of Law No. 2147-VIII dated 03.10.2017, disputes in the field of intellectual property law in general and, in relation to domain names, in particular, were considered both according to the rules of economic and civil proceedings, depending on the subject composition of the parties. The assignment of certain categories of cases to the jurisdiction of the Higher Specialized Courts is regulated by the procedural law [2]. According to the norms of the Economic Procedural Code of Ukraine, cases related to intellectual property rights, the list of which is not exhaustive, are assigned to the jurisdiction of the High Court on intellectual property issues [3].

Determining the subject matter jurisdiction of disputes regarding domain names after the creation of the High Court on Intellectual Property Matters becomes problematic because, although the norms of civil law define domain names as objects of civil legal relations, they are not classified as independent objects of intellectual property law. There are no references to domain names in the list of intellectual property law cases considered by the Supreme Court on Intellectual Property Law, determined by the norms of Part 2 of Article 20 of the Commercial Procedure Code of Ukraine. It seems that without proper legislative regulation, consideration of such cases may remain within the competence of local general or local commercial courts, depending on the subject composition

of the parties, which, in our opinion, will not contribute to the implementation of the idea of effective protection of the rights and legally protected interests of participants in legal relations in the field intellectual property rights and will not meet the purpose of creating the High Court on Intellectual Property.

Consideration of disputes regarding domain names by the Supreme Court on Intellectual Property Issues under the current legislation seems possible only when such disputes concern the protection of the rights of the owners of adjacent objects of intellectual property rights (trademarks, commercial names, copyright objects, etc.). Therefore, the issue of delimiting the jurisdiction of disputes regarding domain names, as independent objects of civil relations, has not been settled by law and requires significant revision.

In our opinion, there are three possible ways to solve the problem of resolving the issue of jurisdiction over domain name disputes, after the High Court on Intellectual Property issues begins:

1) enshrining the legal regime of domain names in the norms of material law with the determination of the place of domain names among objects of civil rights. At the same time, it is necessary to resolve the issue of determining the appropriate criteria for assigning domain names to objects of intellectual property law;

2) making changes to the procedural legislation with an indication of domain names in the list of categories of cases that can be considered by the High Court on Intellectual Property;

3) making changes both to the norms of substantive law regarding the definition of the legal regime of domain names, and to the norms of procedural law regarding the assignment to the jurisdiction of the High Court on Intellectual Property for the resolution of disputes regarding those domain names which, according to the criteria defined by law, belong to objects of intellectual property rights.

References

1. Decision of the European Court of Human Rights “Church of the village of Sosulivka v. Ukraine” (Application No. 37878/02) Strasbourg, February 28, 2008. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_350 (application date: April 20, 2023).

2. On the judicial system and the status of judges: Law of Ukraine No. 1402-VIII dated June 2, 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (application date: April 20, 2023).

3. Economic Procedural Code of Ukraine dated November 6, 1991 No. 1798-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (application date: April 20, 2023).

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОШИРЕННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права та свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини та громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб.

Статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» встановлені заходи правового режиму воєнного стану, які можуть бути спрямовані і на боротьбу з поширенням недостовірної інформації серед населення.

Так, можуть бути застосовані такі заходи правового режиму воєнного стану як, наприклад, регулювання у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботи та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використання місцевих радіостанцій, телевізійних центрів та друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; заборона роботи приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі.

У разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування вилучати у підприємств, установ і

організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку.

Всі вищезазначені заходи спрямовані виключно на створення інформаційної безпеки громадян, зокрема, і через недопущення поширення недостовірної інформації під час воєнного стану.

Згідно ст. 17 Конституції України забезпечення інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, справою всього українського народу.

В умовах воєнного стану обмеження на свободу слова задля інформаційної безпеки держави є доцільним.

З метою дотримання інформаційної безпеки громадян та недопущення поширення неправдивої інформації серед українського суспільства власники телеканалів StarLightMedia, 1+1 media, «Медіа Група Україна», InterMediaGroup, «Рада» і Суспільний мовник об'єдналися і запустили спільний інформаційний марафон «Єдині новини» - цілодобові оперативні і перевірені новини в Україні на період воєнного стану.

Однак, наші громадяни з урахуванням цифровізації населення отримують інформацію і з альтернативних телебаченню джерел, а саме через електронні засоби масової інформації, Месенджери, Телеграм, де наявна величезна кількість новинних телеграм-каналів та соціальні мережі Фейсбук, Інстаграм тощо.

Важливе значення мають наслідки поширення недостовірної інформації мережею Інтернет у період воєнного стану. Як уже неодноразово ми могли спостерігати Телеграм-канали, Viber-групи поширюють не завжди перевірену інформацію відносно бойових дій на території України з метою стати першим виданням, яке повідомило про це читачам.

Стаття 34 Конституції України зазначає, що кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Стаття 21 Конституції України зазначає, що усі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Чи можливо обмежувати право на свободу слова в умовах воєнного стану? На думку автора – безумовно так. Оскільки від поширення неправдивої інформації в умовах воєнного стану іноді залежить життя людей.

У період дії правового режиму воєнного стану Держава має право на обмеження прав людини, зокрема і щодо вільного поширення інформації.

Право поширювати інформацію закінчується там, де починається небезпека від цієї інформації для інших, тим більша якщо вона недостовірна.

Автор погоджується з тим, що в умовах воєнного стану є доцільним та ефективним дії з боку Держави щодо обмежень прав людини у поширенні інформації.

Активне поширення недостовірної інформації або так званих «фейкових» новин є популярною в Росії. Як наслідок у населення російської федерації формується невірна думка про те, що відбувається у нашій державі під час воєнної агресії з боку Російської Федерації.

У деяких наших громадян також складалася невірна оцінка ситуації внаслідок ознайомлення з новинами, які розміщувалися на російських інтернет-ресурсах та телеграм-каналах. Єдиним способом боротьби з таким розміщенням недостовірної інформації стало блокування сайтів російських інтернет-ЗМІ та неможливість їх переглядати на території України.

Важливу роль у забезпеченні права осіб на інформацію та протидії поширенню недостовірної інформації, зокрема, щодо російської пропаганди відіграють правоохоронні органи.

Кіберполіція, кіберфахівці Служби безпеки України за допомогою реєстраторів доменних імен та провайдерів, надавачів хост-сервісу блокують вебресурси, які є причетними до поширення недостовірної інформації та використовуються у злочинних цілях з метою посіяти панічні настрої серед українців.

І якщо в мирний час ще виникають питання щодо правомірності таких дій, то в умовах воєнного стану дії правоохоронних органів щодо блокування інтернет-ресурсів безперечно є доцільними.

В умовах воєнного стану і чимало українців приймають активну участь у протидії поширенню недостовірної інформації, приєднуючись до інтернет-військ та залишаючи скарги для блокування телеграм-каналів, де розміщується та відповідно поширюється недостовірна інформація про військову агресію Російської Федерації.

У 2020 році Міністерство культури, молоді та спорту ініціювало прийняття законопроекту «Про протидію дезінформації». У випадку прийняття закону було б передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність за розповсюдження фейків, однак суспільної підтримки зазначений документ не отримав та навіть не був внесений на розгляд у порядку денного Верховної Ради.

24 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила законопроект №7189, яким запроваджено кримінальну відповідальність за несанкціоноване розповсюдження інформації про направлення, переміщення та розташування українських військових.

Натомість, питання відповідальності за розповсюдження недостовірної

інформації в умовах воєнного стану та настання несприятливих наслідків залишається невирішеним.

Наслідками розповсюдження недостовірної інформації можуть стати панічні настрої людей, невірна оцінка реальної ситуації щодо існування загроз на території України і все це може призвести до трагічних наслідків.

Розміщення інформації про спростування недостовірної інформації про події має важливе значення, однак не завжди є вчасним.

Чинний Кримінальний кодекс України містить склади кримінальних правопорушень, коли особу можна притягнути до відповідальності за правопорушення в сфері інформаційної безпеки.

Відповідно до ст. 111 Кримінального кодексу України «Державна зрада» діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України, а саме: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України вчинені в умовах воєнного стану, – караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна.

Частина б ст. 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність» передбачає відповідальність у вигляді позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої – за здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України.

Під здійсненням інформаційної діяльності розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації.

У випадку, якщо така інформаційна діяльність призвела до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, то до засудженого може бути застосована найтяжче покарання – довічне позбавлення волі.

Не вирішує проблематики відповідальності за поширення недостовірної інформації і наявність ст. 173-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення під назвою «Поширювання неправдивих чуток».

Так, поширювання неправдивих чуток, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку, – тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця

з відрахуванням двадцяти процентів заробітку.

Зазначена стаття доповнила Кодекс про адміністративні правопорушення 20 квітня 1990 року і з того часу зміни до диспозиції статті не вносились, однак це не відповідає реаліям сьогодення та юридичній техніці, яка зараз використовується при написанні нормативно-правових актів.

Пропонується внести зміни до ст.173-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення під назвою «Поширювання неправдивих чуток», змінивши назву статті на «Поширення неправдивої інформації», що буде відповідати суті правопорушення та посиливши відповідальність за поширення недостовірної інформації в умовах воєнного стану.

Санкція, яка передбачена за зазначене правопорушення становить від 170 до 255 гривень, що аж ніяк не відповідає реаліям сьогодення в умовах воєнного стану, зважаючи на те, до яких негативних наслідків може призвести паніка серед населення в умовах воєнного стану.

Пропонується розглянути можливість доповнення Кримінального кодексу України статтею про відповідальність у період воєнного стану за умисне поширення недостовірної інформації, якщо вона спричинила смерть чи загибель людей або призвела до інших тяжких наслідків.

УДК 349.2(043.2)

Бугайчук В. М., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Белуга Ю. М., старший викладач

РІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Одним із популярних способів врегулювання спорів, що виникають із міжнародних комерційних контрактів, є їх вирішення міжнародним комерційним арбітражем. В процесі своєї діяльності міжнародний комерційний арбітраж вирішує різні питання, що оформлюється у вигляді певних документів.

У залежності від виду питань, вирішення яких зафіксоване у документах, виданих у процесі чи в результаті арбітражного розгляду, їх поділяють на:

- 1) арбітражні рішення (arbitral awards);
- 2) рішення (іноді їх називають постанови чи накази), спрямовані на вирішення процесуальних питань (наприклад, призначення розкладу слухань, встановлення строків подачі документів) [1, с. 111].

Відмежування арбітражних рішень від інших документів, які можуть видаватися в процесі арбітражного розгляду, є надзвичайно важливим у контексті визнання і виконання арбітражних рішень. Адже Конвенція про визнання і приведення до виконання іноземних арбітражних рішень, укладена у Нью-Йорку 10 червня 1958 року (надалі – Нью-Йоркська конвенція), інші міжнародні уніфіковані документи та національне законодавство держав, містять правила визнання і надання дозволу на виконання саме арбітражних рішень. Більшість авторів погоджується із тим, що арбітражне рішення (arbitral award) є письмовим документом, розробленим і підписаним арбітрами, що містить остаточне рішення арбітражу з приводу певних вимог чи спорів [2, с. 307]. Такі ознаки арбітражного рішення виводяться із ст. IV (1) (a) Нью-Йоркської конвенції, відповідно до якої для отримання визнання і приведення до виконання арбітражного рішення, сторона, що запитує визнання і виконання, при подачі відповідного клопотання представляє належним чином завірене справжнє арбітражне рішення чи його належним чином засвідчену копію. Крім того, ознаки арбітражного рішення містяться й у Типовому законі ЮНСІТРАЛ про міжнародний комерційний арбітраж (надалі – Типовий закон), та, відповідно, у національному законодавстві окремих країн, які використали Типовий закон для розробки власного законодавства про міжнародний комерційний арбітраж.

Більшість регламентів постійно діючих міжнародних комерційних арбітражів також приділяють увагу цьому питанню. Так, відповідно до ст. 31 Типового закону арбітражне рішення виноситься у письмовій формі та підписується арбітрами. Схожу норму містить ст. 31 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 року № 4002 [3], ст. 31 Закону Швеції «Про арбітраж» [4], ст. 49 Регламенту Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України [5], ст. 42 (1, 2) Арбітражного регламенту Арбітражного Інституту Торгової палати Стокгольму [6].

Крім того, усі зазначені документи окремо регулюють питання щодо кількості підписів арбітрів, якщо арбітражний розгляд був колегіальним. Зокрема, у такому разі арбітражне рішення може бути підписано як усіма арбітрами, так і їх більшістю. В останньому випадку арбітражне рішення повинно вказувати причину відсутності підписів відповідних арбітрів. Закон Швеції «Про арбітраж» також передбачає, що сторони мають право домовитися, щоб рішення було підписано лише головою арбітражного складу. Дещо інший підхід до форми арбітражних рішень спостерігається у праві Англії. Зокрема, відповідно ст. 52 (1) Арбітражного закону Англії сторони мають право домовитися про форму арбітражного рішення [7]. Положення ст. 52 (3) Арбітражного закону Англії, про те, що арбітражне рішення має бути у письмовій формі, підписане усіма арбітрами, або тими

з них, хто його схвалив застосовуються лише у тому випадку, якщо сторони не вирішили питання щодо форми арбітражного рішення. Аналогічний підхід спостерігається у ст. 26 Арбітражного регламенту Лондонського Міжнародного Третейського Суду, яка додатково вказує на те, що згода сторін про форму арбітражного рішення має бути письмовою [8].

Одна з вимог, що ставляться до арбітражного рішення, полягає у тому, що воно має бути вмотивованим, крім тих випадків, коли сторони домовилися про інше, або коли арбітражне рішення фіксує мирову угоду між сторонами (іншими словами є рішенням на узгоджених умовах (ст. 31 Типового закону).

Арбітражне рішення – це документ, створений арбітрами, а не арбітражною установою чи її секретаріатом. Відтак, рішення про призначення арбітрів, вибір місця арбітражу та інші подібні рішення не є «арбітражними рішеннями» у контексті Нью-Йоркської конвенції та національного законодавства держав, що регулює визнання і надання дозволу на примусове виконання арбітражних рішень [2, с. 307].

Дослідники міжнародного комерційного арбітражу по-різному класифікують арбітражні рішення. Так, наприклад, Р. Гарнет (R. Garnett), Г. Габріель (H. Gabriel), Дж. Вайнцімер (J. Waincymer) та Дж. Епстейн (J. Epstein) виділяють: попередні рішення; рішення на узгоджених умовах; рішення, винесені, не зважаючи на те, що сторона не з'являлася на слухання чи не надала документальних доказів; остаточні рішення [9, с. 91–94]. Г. Б. Борн (G. B. Born) виокремлює остаточні, часткові, проміжні, арбітражні рішення на узгоджених умовах, рішення, винесені, не зважаючи на те, що сторона не з'являлася на слухання чи не надала документальних доказів, додаткові арбітражні рішення [2, с. 313–315]. На думку Ф. Капера (Ph. Capper), міжнародний комерційний арбітраж виносить наступні види рішень: попередні, проміжні, часткові, остаточні, рішення на узгоджених умовах, рішення, винесені, не зважаючи на те, що сторона не з'являлася на слухання чи не надала документальних доказів, додаткові арбітражні рішення [1, с. 111–112].

Отже, арбітражні рішення необхідно відокремлювати від інших документів, що видаються в ході арбітражного процесу. Міжнародні уніфіковані документи та національне право держав встановлюють певні вимоги до рішень міжнародних комерційних арбітражів. Існують різні види арбітражних рішень.

Література

1. Capper P. International Arbitration: a Handbook. London: LLP, 2004. 179 p.
2. Born G. B. International Arbitration: Law and Practice. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2012. 480 p.

3. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лют. 1994 р. № 4002-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12> (дата звернення: 29.04.2023).

4. The Swedish Arbitration Act (SFS 1999:116). URL: <http://swedisharbitration.se/wp-content/uploads/2011/09/The-Swedish-Arbitration-Act.pdf> (дата звернення: 29.04.2023).

5. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України: затв. рішенням Президії Торгово-промислової палати України № 18(1) від 17 квіт. 2007 р. із змін. URL: <http://arb.ucci.org.ua/icas/ua/rules.html> (дата звернення: 29.04.2023).

6. Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce: adopted by the Stockholm Chamber of Commerce and in Force as of 1 January 2017. URL: http://www.sccinstitute.com/media/169838/arbitration_rules_eng_17_web.pdf (дата звернення: 29.04.2023).

7. Arbitration Act 1996. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/52> (дата звернення: 29.04.2023).

8. LCIA Arbitration Rules – effective 1 October 2014. URL: <http://www.lcia.org/News/lciaarbitration-rules-effective-1-october-2014.aspx> (дата звернення: 29.04.2023).

9. Garnett R., Gabriel H., Waincymer J., Epstein J. Practical Guide to International Commercial Arbitration. New York: Oceana Publications, Inc., 2000. 216 p.

УДК 349.2(043.2)

Гавва С. К., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Вишневецька С. В., д.ю.н., професор

ПРЕМІЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ОПЛАТИ ПРАЦІ

На багатьох підприємствах широко використовується система преміювання, для підвищення ефективності використання трудових ресурсів. Ця система входить до основного заробітку працівників, поряд із тарифними ставками і окладами, надбавками і доплатами компенсаторного характеру. Систему преміювання кожен роботодавець може встановлювати на власний розсуд або система може встановлюватися колективним договором.

Премія – основний вид додаткової, понад основну заробітну плату, винагороди, яка виплачується працівникам за результатами їхньої трудової діяльності та виробництва в цілому за показниками й умовами оцінки цих результатів, визначеними підприємством [1].

Система преміювання повинна переконати працівника, що в організації існує чіткий зв'язок між активністю працівника, результатами його діяльності та заохоченнями, які він отримує, можливостями задовольнити свої особисті потреби.

Для того, щоб встановити систему преміювання, зазвичай потрібно сформулювати Положення про преміювання. Положення про преміювання не є обов'язковим документом на підприємстві, проте воно розробляється у багатьох організаціях.

При розробці положення про преміювання необхідно ґрунтуватися на деяких аспектах, таких як: вибір конкретних показників преміювання, визначення кола премійованих працівників, визначення умов преміювання, встановлення розмірів премій, визначення періодичності виплати преміальних, розробка порядку нарахування премії та їх розподіл між окремими працівниками.

Зазвичай працівникові виплачують премію одночасно із заробітною платою. А от виплати, призначені у зв'язку з винятковими заслугами, які мають разовий характер, треба вносити до спеціального розділу трудової книжки. Щодо щоквартальних премій, а також премій з нагоди окремих свят – такі відомості у трудовій книжці не фіксують [2].

При поточному преміюванні за основні результати діяльності для робітників, а також для керівників, спеціалістів та службовців виробничого підрозділу, як правило, встановлюється щомісячне преміювання, а для керівників, спеціалістів та службовців апарату управління – щоквартальне, тому що показники для їх винагороди можуть бути визначено найчастіше на підставі квартальної звітності.

Преміювання, передбачене системою оплати праці, можна розділити на дві частини:

1. Премії за основні результати діяльності організації. Ці премії грають важливу стимулюючу роль, є основними.

2. Премії за покращення тієї чи іншої сторони діяльності організації. Це зазвичай спеціальні системи преміювання. До них можна віднести, наприклад, премії за економію сировини, матеріалів, електричної чи теплової енергії; за виготовлення продукції найвищої якості; за своєчасне відвантаження продукції; за збирання та здачу окремих видів відходів виробництва та інші, залежно від виду діяльності підприємства.

Разова (одноразова) премія не є системою оплати праці. Одноразові премії можуть нараховуватися за конкретні успіхи в роботі або приурочуватися до знаменних подій – державних свят, ювілеїв галузі, організації чи конкретного працівника.

Оскільки локальні підзаконні нормативні акти, які регулюють питання преміювання працівників, мають декларативний характер і відсутнє чітке нормативне регулювання, то в доктринальних дослідженнях було

запропоновано значну кількість різних підходів до удосконалення системи преміювання. Деякі науковці вважають, що комплексне удосконалення систем та процедур преміювання має передбачати застосування економічних, психологічних та соціальних інструментів. Інші ж автори віддають перевагу нормативному закріпленню нових положень як першочерговому та основному способу удосконалення.

Також значущим чинником у поліпшенні системи преміювання працівників є індивідуалізація премій. Вчені звертають увагу на необхідність чіткого визначення суб'єктів, які мають право на отримання премій, зокрема, на рівні колективних договорів. Відсутність такого розмежування може призвести до проблем при визначенні розміру премії за виняткові досягнення чи творчість. Індивідуалізація виплати премій дозволить кожному працівнику отримувати винагороду, відповідну до його внеску у виконання певного завдання [3, с. 132].

У висновку до статті про преміювання можна зазначити, що система преміювання є важливим елементом оплати праці, який може стимулювати працівників до більш ефективної праці та покращення результатів роботи організації. Однак, для ефективної роботи системи преміювання необхідно мати чітке нормативне регулювання та локальні підзаконні нормативні акти, які регулюють дані питання. Крім того, важливо індивідуалізувати премії для кожного працівника залежно від його внеску у виконання завдань організації. Для досягнення цих цілей можуть використовуватися економічні, психологічні та соціальні засоби, а також різні доктринальні дослідження та практики в цій галузі.

Література

1. Методичні рекомендації щодо організації матеріального стимулювання праці працівників підприємств і організацій № 23 від 29 січ. 2003 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN13613> (дата звернення: 05.05.2023).

2. Премії: які, кому і скільки? Консультує Держпраці. URL: <https://news.dtkr.ua/labor/labor-relations/48489-premiyi-i-aki-komu-i-skilki-konsultuje-derzpraci> (дата звернення: 05.05.2023).

3. Гордеюк А. О. Преміювання працівників у системі оплати праці : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення»; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2009. 195 с.

Govorun M. M., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh. V., PhD in Law

PRINCIPLES OF CONSIDERATION OF LABOUR DISPUTES

Labour relations and disputes between the employees and the employers are an integral part of our society. But, do we know exactly how they have arisen and developed historically? Certainly, labour relations have their roots in antiquity, when people stopped living by hunting and gathering food and began to engage in agriculture and crafts. From that moment, the process of forming the class society began, when some people began to own land, property and other resources, while others worked for them. With the advent of capitalism and industrialization, labour relations became more complex and conflictual. The employers sought to maximize profits by reducing wage costs and working conditions, which led to labour disputes between them and the employees. Over time, thanks to many years of the employees' struggle for their rights, trade unions were formed, as well as legislation regulating labour relations and labour disputes. However, despite this, labour relations problems and conflicts between the employees and the employers continue to exist today.

Labour disputes may arise between the employers and the employees in any organization. If such a dispute cannot be resolved through dialogue, it can be resolved through the legal process. The labour dispute resolution process has its own principles that help ensure a fair and effective resolution. The principles of labour disputes are a set of basic principles that govern the relationship between employers and employees in the process of resolving labour conflicts.

Analyzing the various sources of information, one of these resources states that "Based on the analysis of legislation and activities of bodies that resolve or participate in the resolution of labour disputes, the following principles of labour disputes can be formulated: ensuring the protection of the labour rights of the employees; selection of a body to resolve the labour disputes; speed of consideration of the labour disputes and enforcement of decisions; free of charge; ensuring the legality in the resolution of labour disputes; ensuring the objectivity and completeness of consideration; voluntary execution of the decision on dispute" [1].

We distinguish the following order of principles: a) objectivity – the labour dispute resolution should be objective and independent. This means that the judge or arbitrator should focus on facts and evidence, avoiding factors that lead to a subjective assessment; b) lawfulness – decisions on labour disputes should be based on a clear understanding of the law and its application to the particular

situation. Decisions should be consistent with legal norms and principles; c) fairness – the principle of fairness means that all parties are entitled to a fair and reasonable process. Decisions should be based on evidence and ensure fairness and equality before the law; d) confidentiality – the labour dispute resolution should be confidential to protect the confidential information of the parties and avoid unnecessary publicity; speed – the labour dispute resolution should be fast and efficient. This means that the process should be completed as soon as possible.

It is important to note that there are some principles of labour disputes that are not always respected or applied in full. However, there are also some principles that are lacking in labour disputes. Some possible principles that could be added or made more effective include the following: a) the principle of transparency – the parties to a labour dispute should have access to all necessary information related to the conflict. This may include documentation related to salaries, working conditions, company reports, etc. Transparency helps to reduce cases of false information and deception; b) the principle of fairness – the parties to a labour dispute must adhere to fairness, especially when resolving conflicts related to discrimination and violation of rights. Fairness can be ensured by establishing an independent and objective commission that considers the case and makes a decision; c) the principle of mutual benefit – in resolving labour disputes, the parties should seek a solution that is mutually beneficial to both parties. This may mean finding a compromise that meets the needs of both parties; d) the principle of mutual respect – the parties to a labour dispute should respect each other and observe a culture of communication. Cultural peculiarities and customs of different nationalities should be taken into account.

Developing the principles of labour disputes is very important in ensuring the effective protection of the employees' rights and maintaining a balance of interests between the employees and the employers.

To summarize, the principles of labour disputes are very important for ensuring the protection of the employees' rights and maintaining the balance of interests between the employees and the employers. The development of these principles helps to increase the efficiency of interaction between the parties to labour relations, reduce social tensions and ensure the effective resolution of labour disputes. Overall, the development of labour dispute principles plays an important role in ensuring the stability of labour relations and strengthening the principles of social justice.

References

1. Принципи розгляду трудових спорів. URL: <https://studfile.net/preview/9772149/page:5/> (дата звернення: 29.04.2023).

Demchyshyn Yu. V., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh. V., PhD in Law

A SYSTEM OF BODIES CONSIDERING THE LABOUR DISPUTES

The problem of protecting the rights and freedoms of a person and a citizen, including in the field of labour, has always been one of the most important and at the same time difficult for any state. Everyone has the right to work, during the implementation of which labour relations arise. Constant changes taking place in the labour market and in the labour legislation of Ukraine lead to the emergence of new disagreements in the field of labour law. Labour legislation provides for the protection of the rights of the employees and the employers both in court and with the help of special bodies specially created to resolve the labour disputes.

Article 55 of the Constitution of Ukraine stipulates that the rights and freedoms of a person and a citizen are protected by the court. Everyone is guaranteed the right to appeal in court decisions, actions or inaction of state authorities, local self-government bodies, officials and officials [1].

This constitutional norm extends its effect to the protection of labour rights of the employees. At the same time, although the right to the protection of rights and freedoms in court is so significant that it cannot be replaced by expediency, its implementation takes place with observance of the balance between the requirements of the public interest and the mandatory prescriptions of this right itself. In other words, the right to a trial, even when it comes to the protection of human rights and freedoms, is not absolute, but may be limited. At the same time, it is important that such restrictions do not cross the line beyond which the essence of the right to judicial protection lies.

The Labour Code of Ukraine establishes a procedure for consideration of individual labour disputes and regulates which bodies are authorized to consider such disputes. According to Article 221, they include: commissions for labour disputes and district, district in a city, city or city-district courts. Which body will consider a labour dispute depends on the type and form of the labour contract [2].

An individual labour dispute should be understood as unresolved disagreements on the application of labour legislation (and other normative legal acts) that arise between the employee and the owner of an enterprise (institution, organization) or its authorized body. Individual labour disputes are considered by commissions on labour disputes and district (city) courts. Consideration of labour disputes is regulated by Chapter XV of the Labour Code of Ukraine and the Civil Trial Code of Ukraine [3].

An important role in the system of resolving the individual labour disputes

is played by bodies that are created to resolve labour disputes. According to Article 224 of the Labour Code of Ukraine, the commission on labour disputes is a mandatory body for consideration of individual labour disputes arising at enterprises, institutions, and organizations [2].

A labour dispute is subject to consideration by the commission on labour disputes, if the employee, on his/her own or with the participation of a trade union organization representing his/her interests, did not settle the differences during direct negotiations with the owner or a body authorized by him/her. A presence of this body has a number of advantages. According to scientists, these include: consideration of cases at the place of their occurrence, saving time and resources, short consideration periods and mandatory execution of decisions (the decision should be implemented within three days after the end of ten days).

A condition for the creation and functioning of the commission on labour disputes is the presence of at least 15 employees at the enterprise, institution, or organization. Due to the lack of the required number of employees, the commission on labour disputes is not created, and employees turn to the primary trade union organization (Article 45 of the Labour Code of Ukraine) with controversial issues regarding the protection of the right to remuneration, and in its absence – to the court [2].

The absence of this body at the enterprise is one of the reasons for overloading the courts with cases related to the protection of labour rights. According to the prevailing opinion of the researchers, the problem of consideration of individual labour disputes in the commission on labour disputes is that this primary body is only nominal in nature and practically does not perform the functions of resolving a labour dispute, let alone preventing it.

The next reason for the employee's appeal to the commission on labour disputes is failure to settle differences directly with the employer or the body authorized by him/her. It should be noted that disputes in which "the confrontation is not between the employee and the employer" are not subject to consideration by the commission on labour disputes. The employee is obliged to apply to the commission on labour disputes in order to take measures to settle the differences that arose due to unsuccessful negotiations with the employer [4].

The decision of the commission on labour disputes could be appealed in case of disagreement within 10 days from the date of delivery of an extract or a copy of the minutes of the meeting of the commission on labour disputes. The court is a body that considers individual labour disputes. According to the Labour Code of Ukraine, it is possible to apply to the court in a clearly defined manner, if the employee or the employer does not agree with the decision of the commission on labour disputes, or the decision of the commission on labour disputes contradicts the effective legislation.

Labour law is one of the most important links of the legal system of Ukraine, which to the greatest extent ensures social and legal protection of a person in the

field of work. Consideration of labour disputes in Ukraine is regulated by the Labour Code of Ukraine and the Civil Trial Code of Ukraine. The resolution of individual labour disputes is entrusted to the commission on labour disputes and the courts. This body is primary for consideration and protection of violated labour rights. An analysis of the procedure for resolving individual labour disputes under the legislation of Ukraine shows the lack of a legal framework that would meet international standards in the field of labour.

References

1. Конституція України: Закон України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (date of access: 29.04.2023).
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/322-08> (date of access: 29.04.2023).
3. Індивідуальні трудові спори: Юридична енциклопедія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученко, 1998. 744 с.
4. Трудові спори та порядок їх розгляду: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Жернакова. Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 110 с.

УДК 349.22(043.2)

Дереза В. О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Дибань М. П., к.ю.н.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Донедавна законодавство України про працю не передбачало окремого регулювання у період військового стану, тому у перші тижні війни продовжували діяти всі звичні правила, у тому числі й про оформлення дистанційної роботи, відпусток, тощо. Роботодавцям необхідно було ламати голову над оформленням тих чи інших аспектів відносин із працівниками та вигадувати креативні рішення (наприклад, оформляти неоплачувану відпустку в період карантину, оскільки законодавство не передбачало можливості оформлення такої відпустки на значний термін саме через військові дії, військову агресію чи військовий стан).

Однак нові реалії вимагали від законодавця швидкої реакції у різних сферах життя, у тому числі й у трудовій сфері. Закон України «Про

правовий режим воєнного стану» розпочав новий етап у розвитку трудового права, який бере свій початок після 24 лютого 2022 року. Виявилося, що саме сфера застосування праці, в якій переплітаються життєво важливі інтереси мільйонів громадян України, потребувала негайної реакції від законодавця з метою забезпечення її нормального функціонування.

У зв'язку з цим трудове законодавство України зазнало значних змін, пов'язаних насамперед із запровадженням на території нашої країни правового режиму воєнного стану. Для адаптації роботодавців та працівників до нових реалій встановлено тимчасові правила трудових відносин, які діятимуть лише під час війни.

Разом із тим, суттєве обмеження прав працівників, яке передбачається рядом статей Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», може призвести до збідніння та зубожіння населення у такі скрутні часи. Так, до прикладу, відповідно до статті 5 Закону, у період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) [1]. Як свідчить практика, багато роботодавців застосовують це положення для того, щоб «позбутися» працівників, які їм з певних особистих причин «не подобались».

У свою чергу, роботодавці можуть укладати термінові трудові договори з новими працівниками на період воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника. При цьому також є зміни щодо випробувального терміну – його можна буде встановлювати для всіх категорій працівників. За загальним правилом є значний перелік винятків під час встановлення випробувального терміну, зокрема - у разі укладання договору терміном до 12 місяців. Однак на період воєнного стану це правило не діятиме.

Спірним також є положення про те, що роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили [1]. Стосовно останнього виникає ряд питань: по-перше, чи не буде зловживати роботодавець вказаним положенням задля того, щоб покращити свій фінансовий стан; по-друге, не існує механізмів вирішення спорів у даному питанні; по-третє, чи не збільшить це навантаження на суди після закінчення війни, адже працівники будуть прагнути відсудити належні їм кошти.

Також варто нагадати, що роботодавець несе відповідальність за забезпечення безпечних умов праці для працівників (за винятком випадків дистанційної/надомної роботи, коли роботодавець відповідає лише за

безпеку використання наданого їм обладнання та проведення інструктажів), у тому числі нових працівників, тому слід з обережністю розширювати штат і лише за наявності відповідних безпечних умов для працівників.

Закон України № 2136 «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» діє лише протягом воєнного стану в Україні та втрачає свою чинність з моменту припинення та скасування, згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

Можна дійти до висновку, що введення правового режиму воєнного стану в Україні викликало зміну трудових відносин, а відповідно, і зміну трудового законодавства. У свою чергу, основні зміни трудового законодавства стосуються: особливостей укладення трудового договору; тривалості робочого часу; видів і тривалості часу відпочинку; особливостей оплати праці та припинення трудових відносин.

Водночас потрібно акцентувати увагу на тому, що при прийнятті нових Законів, внесенні змін і доповнень до вже існуючих нормативно-правових актів, як за мирних часів має бути спрямованим на збереження трудового права як окремої галузі права.

Література

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. Відомості Верховної Ради України. 1971. № 50. Ст. 375.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

UDC 349.22(043.2)

Dolzhnikova D. M., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh. V., PhD in Law

PROBLEMS OF THE EXISTENCE OF HOUSING RIGHTS IN UKRAINE

Housing law in Ukraine is characterized by complete legislative uncertainty, which turns out to have a large number of reference norms and norms which have lost their regulatory influence. The system of legal regulations in force in Ukraine of acts is quite extensive and complicated due to changes and additions which are included in the effective regulatory legal acts of private and public law direction.

Inconsistencies between civil, housing, family norms legislation regarding the legal status of subjects of housing relations, may to be eliminated through the adoption of a new Housing Code of Ukraine, which should be systematized

regulatory acts, by codifying the legal norms contained in various acts, into a logically constructed system. Housing legislation of Ukraine should ensure the transition from the previous system distribution of the state housing fund to the system based on creation market conditions for providing the housing needs. Unfortunately, the effective Housing Code of the Ukrainian SSR is built on the foundations of the legislation of the USSR and the Union republics. In this connection, the question arises regarding the interpretation and understanding the essence of housing law in modern realities of social life.

Some of normative legal acts, especially those adopted before 1990 year is morally outdated, does not correspond to the changes that have taken place in the socio-economic development of the country, and requires its full adjustment with modern realities.

At the same time, the modern civil legislation defines free choice a person's way of meeting the housing needs, the order of ownership, use and disposal of housing. However, since completion privatization of the state and communal housing stock, the state showed itself unable to create a full-fledged new legal system directed regulation of relations in the housing sector. Solving the housing needs of citizens is one of the most acute socio-economic problems in Ukraine [1].

Until now, no set of regulatory acts has been adopted that would determine the procedure for providing housing for citizens of various categories, for a fee or free of charge or for an affordable fee in various housing funds. State orientation housing policy should be manifested in the development of a single legal mechanism. Since the adoption of the Law of Ukraine "On Privatization of State Housing Fund" in 1992 there was a transition to private law principles of regulation housing market.

With the adoption of the Civil Code of Ukraine in 2003, the right of ownership and other property rights of individuals on legal entities for housing, conditions of use housing on the terms of employment, free choice of methods of realization of housing rights citizens on the norms of civil legislation and contract, its commercial use and other obligations related to it, subject the regulation of which is housing.

The formation of modern housing legislation needs to be defined features based on a combination of private and public legal means of legal regulation in the housing sector.

References

1. Sazonov Yu. M., Yevteeva V. G. Residential sphere in Ukraine: state and trends development Efficient economy. 2013. No. 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2102> (date of access: 24.04.2023).

Дувінг В. О., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Вишновецька С. В., д.ю.н., професор

ЗАОХОЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

В будь-якій сфері трудових відносин досягти організованості та належного виконання обов'язків працівниками, використовуючи лише методи примусу, неможливо. Все більшого поширення набувають заходи заохочення, які є важливими інструментами забезпечення трудової діяльності, зокрема і у сфері державної служби. Одним із ключових факторів розвитку в Україні професійної та стабільної державної служби, що відповідає б європейським стандартам, є застосування системи заохочень державних службовців.

Державна служба як державно-правовий і соціально-політичний інститут функціонує в інтересах держави і суспільства, а державні службовці як ключовий елемент цього інституту реалізують всі покладені на нього функції. Виконання державними службовцями своїх обов'язків, орієнтуючись лише на методи примусу, не матиме ефективності, адже фактор особистої зацікавленості працівника і правильної мотивувальної скерованості має важливе значення для досягнення цілей у будь-якій сфері діяльності.

В основу інституту заохочень державних службовців покладена потреба кожної людини у визнанні, що і є основною спрямованістю заохочення. Заохочення дозволяє реалізувати державному службовцю його суб'єктивні, насамперед нематеріальні, потреби.

Система заохочень державних службовців, що визначена Законом України «Про державну службу» [1], передбачає застосування до державних службовців таких видів заохочень: оголошення подяки; нагородження грамотою, почесною грамотою, іншими відомчими відзнаками державного органу; дострокове присвоєння рангу; представлення до нагородження урядовими відзнаками та відзначення урядовою нагородою (вітальний лист, подяка, почесна грамота); представлення до відзначення державними нагородами.

В законі визначено, що дані заохочення застосовуються за бездоганну та ефективну державну службу, а також за особливі заслуги. У такий спосіб законодавець наголошує, що заохочення є нерозривно пов'язаними з досягнутими результатами державного службовця. Це вказує на те, що заохочення не може бути застосовано наперед за майбутні професійні

досягнення чи здобутки. У цьому плані заохочення порівнюється з відповідальністю, яка може настати лише за вчинену дію, а не за наміри її вчинити [2, с. 155]. Заохочення – це стягнення, але не карального, а заохочувального характеру.

Заохочення є індивідуальним засобом стимулювання, оскільки застосовується за високі професійні досягнення конкретного державного службовця, завдяки результатам діяльності якого певні досягнення у роботі стали реальними. Це положення виключає можливість застосування заохочення до тієї особи, яка не брала безпосередньої участі у створенні відповідного позитивного результату. Винагороди мають значимість лише в тому випадку, якщо їх отримують лише ті, хто дійсно це заслужив. Ця теза є важливою для уникнення знецінення заохочення як способу оцінити внесок державного службовця у виконану роботу. Це є вагомим не лише для збільшення професійних результатів всього колективу, а й для усвідомлення державним службовцем своїх можливостей і потенціалу.

Для ефективного стимулювання трудової діяльності важливим є зведення до мінімуму часу, який проходить між досягненням державним службовцем високих професійних результатів і його заохоченням. Якщо система заохочення є оперативною та своєчасною, то це має позитивний вплив не лише на отримувачів, а й на їх оточення. Адже оточуючі бачать позитивні наслідки, що настають для особи, яка досягає суттєвих професійних результатів і розуміють, що сумлінна робота не залишається непоміченою.

Підсумовуючи, можна сказати, що заохочення є способом впливу на поведінку та свідомість державного службовця, який, базуючись на публічному та офіційному визнанні заслуг перед державою, формує в нього готовність та бажання максимально відповідально ставитися до виконання покладених на нього обов'язків та реалізації наданих йому прав. Добровільність та соціальна корисність державного службовця мають бути оцінені та визнані уповноваженими на те суб'єктами. Адже в такий спосіб можна суттєво покращити рівень виконання працівниками своїх обов'язків та підвищити ефективність діяльності підприємства, державного органу та держави в цілому.

Література

1. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. Ст. 43.
2. Ляхович У. І. Інститут заохочення як механізм впливу на державного службовця. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 74. С. 154–159.

Ємець В. В., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Вишновецька С. В., д.ю.н., професор

ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ПРОГУЛ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з підстав розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, згідно з пунктом 4 частини 1 статті 40 КЗпП є прогул, в тому числі відсутність на роботі більше 3 годин протягом робочого дня без поважних причин [1]. Відповідно до пункту 24 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 06.11.1992 № 9, прогул – це відсутність працівника на роботі як протягом усього робочого дня, так і більше трьох годин безперервно або сумарно впродовж робочого дня без поважних причин [2].

Через військову агресію Російської федерації питання припинення трудових відносин стало актуальним, оскільки переважна більшість сфер суспільного життя зазнала змін. Не винятком стали трудові правовідносини, адже почастишали випадки звернення громадян за правовою допомогою через недобросовісних роботодавців, які в умовах воєнного стану безпідставно звільняють найманих працівників з роботи. За даними Єдиного реєстру судових рішень, звільнення за прогул є одним із найрозповсюдженіших видів звільнення працівників за ініціативою роботодавця. А сьогоднішні події, пов'язані з воєнним станом, ще більше ускладнюють ситуацію, оскільки звільняти за прогул у період воєнного стану чинним законодавством не заборонено. З огляду на дану проблему Міністерство економіки України радить роботодавцям в разі відсутності працівника на роботі у зв'язку з бойовими діями все ж таки з'ясувати причини відсутності та отримати пояснення від такого працівника, а поки він не з'явиться на роботі продовжувати обліковувати його як працівника відсутнього з нез'ясованих або з інших причин, оскільки сьогодні немає універсального переліку територій, на яких ведуться бойові дії, тому потрібно орієнтуватись на оновлення інформації Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України [3].

Якщо ж роботодавець усе ж таки вирішить звільнити працівника, то самого факту виявлення відсутності його на роботі буде недостатньою для звільнення за прогул, оскільки для встановлення допущення працівником прогулу є належне фіксування відсутності в таблиці обліку робочого часу або в акті відсутності працівника на роботі. Факт відсутності працівника на роботі повідомляється роботодавцю доповідною запискою, яка

оформляється безпосередньо в день нез'явлення працівника на роботі. За кожний день такої відсутності на роботі працівника роботодавцю слід відобразити у таблиці обліку робочого часу як працівника, відсутнього з нез'ясованих або з інших причин. У разі проставлення такої відмітки зарплата працівнику не нараховується до з'ясування причин його відсутності, згідно зі статтею 94 КЗпП.

Після виявлення та фіксування факту відсутності працівника на роботі роботодавець повинен вжити заходи для з'ясування причини відсутності, організувавши службове розслідування щодо з'ясування місця перебування працівника. Міністерство економіки України рекомендує все ж таки намагатися зв'язатися з працівником будь-якими доступними способами, не тільки через телефонну розмову або смс-повідомлення, електронні листи, а й повідомлення через месенджери з фіксуванням активності працівника в соцмережах з надісланим повідомленням як імовірним доказом того, що особа в робочий час веде неробоче життя та при цьому не перебуває на своєму робочому місці [3].

У разі відсутності зв'язку та інформації щодо подальшої долі працівника, коли всі листи та повідомлення залишаються без відповіді, слід і надалі в таблиці обліку робочого часу фіксувати працівника як відсутнього із нез'ясованих причин. Якщо ж відновиться зв'язок із відсутнім працівником, роботодавець має право вимагати від такого працівника пояснень щодо його відсутності, адже після отримання письмового пояснення та за наявності документів, що підтверджують дійсну причину його відсутності на роботі, керівництво підприємства приймає рішення, чи вважати таку відсутність прогулом без поважних причин. На думку фахівців з Державної служби України з питань праці, у випадку, коли працівник залишив робоче місце та виїхав з місця проживання у зв'язку із бойовими діями – відсутні підстави для звільнення працівника з роботи за прогул. Звільнити такого працівника без його заяви через невихід на роботу у зв'язку з бойовими діями роботодавець не має права, оскільки потрібно врахувати, що особа продовжує вважатися такою, що має основне місце роботи в Україні [4, с. 73–75].

Тому за погодженням з роботодавцем щодо подальших трудових правовідносин можуть бути запропоновані працівнику варіанти продовження співпраці, а саме: дистанційна робота, якщо згідно з трудовим договором передбачено таку можливість, відповідно до статті 60-2 КЗпП, надання відпустки оплачуваної або «за свій рахунок», звільнення за згодою сторін, відповідно до пункту 1 частини 1 статті 36 КЗпП або за ініціативою працівника, згідно з частиною 1 статті 38 КЗпП або призупинення дії трудового договору, відповідно до статті 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX, якою передбачено тимчасове припинення роботодавцем

забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором, що не тягне за собою припинення трудових відносин [5].

За результатами службового розслідування складається акт, у якому відображаються результати вжитих заходів для з'ясування причини відсутності працівника на роботі, враховуючи при цьому її поважність. У разі достатніх підстав вважати відсутність працівника прогулом без поважних причин, керівник підприємства приймає рішення про накладення на нього одного з дисциплінарних стягнень, передбачених у статті 149 КЗпП.

Література

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII: станом на 27 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32208#Text> (дата звернення: 12.04.2023).

2. Про практику розгляду судами трудових спорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 лист. 1992 р. № 9: станом на 25 трав. 1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92#Text> (дата звернення: 12.04.2023).

3. Литвиненко К. О. Звільнення за прогул у період воєнного стану: чи варто ризикувати? Професійний бухгалтер. URL: <https://ibuhgalter.net/articles/1094> (дата звернення: 12.04.2023).

4. Горбач-Кудря І. А., Богатирьов А. К. Право на працю найманих працівників в Україні під час воєнного стану. Забезпечення національною поліцією України публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (до дня Національної поліції України). Київ, 2022. С. 73-76.

5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2136-IX: станом на 19 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 12.04.2023).

УДК 347.9(043.2)

Захарчук Н. П., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Дибань М.П., к.ю.н.

НОВИЙ ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА»: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Оновлення законодавства України є невід'ємною складовою розвитку країни, яка має амбіції вступити до європейського співтовариства. Одним

із важливих кроків на шляху до досягнення цієї мети є прийняття нового Закону України «Про акціонерні товариства» [1], який відповідає вимогам сучасного бізнесу та міжнародних стандартів.

Новий Закон України «Про акціонерні товариства» вносить зміни до низки нормативно-правових актів, зокрема, Цивільного, Господарського, Кримінального процесуального кодексів, законів «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», «Про депозитарну систему України» [2, с. 126].

Перш за все необхідно звернути увагу на те, що змінився сам термін - тепер вищим органом АТ є загальні збори акціонерів (а не акціонерного товариства). Серед інших змін найбільше уваги привертає рішення законодавців слідувати вимогам сучасних обставин, а саме запровадження можливості проводити загальні збори не лише очно. З набранням Законом чинності АТ матиме три шляхи для голосування з питань порядку денного: 1) очне голосування; 2) електронне голосування [3]; 3) опитування.

Прийняття нового Закону України «Про акціонерні товариства» нарешті дозволяє створювати в АТ повні ради директорів, які не просто виконують функції колегіального виконавчого органу, але й об'єднують функції контролю, покладені на наглядову раду та управління, що належить до компетенції виконавчого органу, залежно від обраної структури управління товариством. Рада директорів акціонерного товариства є колегіальним виконавчим органом, що в межах своєї компетенції, здійснює управління товариством та забезпечує контроль за діяльністю виконавчих директорів (згідно зі ст. 62 Закону України «Про акціонерні товариства»). Члени ради директорів можуть бути виконавчими і невиконавчими директорами, які обираються загальними зборами акціонерів на строк, встановлений статутом акціонерного товариства, але не більше трьох років [2, с. 126].

Окрім зазначеного новим Законом приведено ряд норм (щодо представництва акціонерів, злиття, приєднання, виділення та поділу акціонерних товариств) у відповідність до законодавства ЄС; розширено коло осіб, яким надано право звертатися до суду з похідним позовом; врегульовано питання відповідальності посадових осіб АТ, зокрема шляхом передбачення механізму відшкодування ними збитків, встановлення обмеження щодо зайняття посад в АТ та можливості дострокового припинення повноважень посадових осіб АТ у разі завдання такими особами збитків товариству; виключено із Закону України «Про акціонерні товариства» норми, які вимагають існування в акціонерних товариствах ревізійної комісії (ревізора); запроваджено механізм обліку часток ТОВ/ТДВ в обліковій системі Центрального депозитарію цінних паперів; посилено вимоги до корпоративного управління у державних та

публічних акціонерних товариствах та інші зміни [3].

Отже, новий Закон України «Про акціонерне товариство» включає ряд положень, спрямованих на покращення функціонування акціонерних товариств в країні. Зокрема, в законі передбачено механізм проведення загальних зборів з використанням електронного голосування, що сприятиме більш ефективному прийняттю рішень та зменшенню ризику фальсифікації результатів голосування. Також в законі передбачено приведення норм у відповідність до законодавства ЄС, що дозволить українським акціонерним товариствам більш ефективно взаємодіяти з європейськими партнерами та залучати іноземних інвесторів. Закон надає можливість запровадження в акціонерних товариствах однорівневої структури управління товариством, що дозволить знизити бюрократичний тягар та спростити управління компанією. Крім того, Закон врегулює питання відповідальності посадових осіб акціонерного товариства, що сприятиме зменшенню корупції та підвищенню ефективності управління компанією. В цілому, новий Закон сприятиме покращенню інвестиційного клімату в Україні та зростанню конкурентоспроможності акціонерних товариств в країні та за її межами.

Література

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 лип. 2022 р. № 2465-ІХ. Дата оновлення: 01 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 12.04.2023).

2. Жорнокуй В. Г. Окремі питання функціонування акціонерних товариств за новим Законом України «Про акціонерні товариства». Актуальні питання фінансової безпеки: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 27 берез. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця: ХНУВС, 2023. С. 125–129.

3. Новий Закон про акціонерні товариства: аналіз від ВС: Фінансовий моніторинг 2023. URL: https://biz.ligazakon.net/news/213245_noviy-zakon-pro-aktsonern-tovaristva-analz-vd-vs (дата звернення: 12.04.2023).

UDC 341.652(043.2)

Plchuk A. P., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh.V., PhD in Law

RENTING IN CONDITIONS OF THE WAR

Since the war began in 2022, the property market has gone through radical changes and not necessarily to the benefits of owners or those who have to rent.

Renting in the cities of Ukraine has always been relevant, and today is even more so, when people are forced to flee and relocate due to the war.

Should we pay for the rent or should we not? I'm definitely sure lots of Ukrainians are curious to find out the answer to this question. Hopefully, my today's work will help resolve this popular issue.

First of all, according to the martial law, in the territories where hostilities are not taking place, and the property that is being rented is intact – the tenant must pay for the apartment he/she rents in the same way as in peacetime. However, if the tenant's financial capabilities have significantly deteriorated due to the war, it will be appropriate to contact the landlord, explain the problem and agree on a payment delay or discount.

The letter of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine, published on February 28, 2022, which certified that the military aggression of the Russian Federation against Ukraine is recognized as force majeure or circumstances of force majeure.

The effect of the specified letter extends, including, to all lease contracts. At the same time, remember that according to Article 617 of the Civil Code of Ukraine, the occurrence of force majeure exempts a person from liability for breach of contractual obligations.

Such provisions of the law indicate that war is not an absolute ground for exemption from rent, at the same time they exclude the possibility of holding you responsible for violation of the payment deadline.

What about the people who were forced to move out of their rented accommodation due to the active hostilities? There are ways to legally avoid paying for rent.

Part 6 of Article 762 of the Civil Code of Ukraine, states that the tenant is exempt from payment for the entire time during which the property could not be used by him/her due to circumstances for which he/she is not responsible.

Part 8 of Article 812 of the Civil Code of Ukraine, also states that subject of rent must be suitable for permanent residence in it. In addition, according to this article, the justified impossibility of living in rented accommodation can serve as a reason for your refusal of the rental contract.

Part 4 and 6 of Article 762 of the Civil Code of Ukraine, justifies the fact that the tenant has the right to demand a reduction of the fee if, due to objective circumstances, the possibility of using the property has significantly decreased. So, you can safely and surely claim a discount.

It is important to remember, if the contract is concluded after February 24, 2022, you must be careful in determining the circumstances of force majeure. For example, when concluding a contract on the territory of those regions that are not in the zone of hostilities, it can be noted that the circumstances of force majeure will be the beginning of hostilities in the region. However, under the conditions of loss or reduction of income and evidence of inability to pay the rent, the tenant

may be released from the relevant obligations under the contract.

I would also like to say:

a) you should communicate with your landlord, explain the circumstances, and find a compromise. In these difficult times, it is, in fact, important to show humanity and understanding:

b) find out for yourself whether you want to keep this legal relationship, or whether you want to return to rented housing. Your model of behavior and ways to protect your rights will depend on this;

c) and lastly, the main thing today is your life, so take care of yourself and stay safe.

References

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text/> (date of access: 21.04.2023).

2. Як орендувати житло під час війни: що потрібно перевіряти, звільнення від орендної плати. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/yak-orenduvati-zhitlo-pid-chas-viyuni-scho-potribno-pereviriyati-osoblivosti-ukladannya-dogovoru-orendi-2047591.html> (date of access: 21.04.2023).

3. Яна Вергун. Оренда в умовах воєнного стану: чи можна не платити? URL: https://biz.ligazakon.net/analytcs/211264_orenda-v-umovakh-vonnogo-stanu-chi-mozhna-ne-platiti (date of access: 21.04.2023).

UDC 341.652(043.2)

Kovryhina O. K., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh.V., PhD in Law

FORMATION OF AUTHORIZED CAPITAL, THE SIZE OF THE MINIMUM AUTHORIZED CAPITAL OF BUSINESS ASSOCIATIONS

Authorized capital is an important concept in the field of law and business, as it determines the minimum amount of funds that an entrepreneur should contribute to incorporate its enterprise. The authorized capital determines the limits of the company's financial capabilities, creditworthiness and risks, and also affects the level of trust on the part of potential investors and partners.

In addition, a change in the size of the authorized capital may affect the change in the rights and obligations of the members of the business associations, so entrepreneurs should carefully analyze the risks and prospects when making the decision to change the size of the authorized capital.

The authorized capital is a sum of the contributions of the founders of the enterprise, which acts as the minimum value of the enterprise's assets and

guarantees the interests of the creditors of this enterprise [1].

Contribution to the authorized capital is property or non-proprietary values contributed by the founders of the enterprise during its creation or later in connection with an increase in the authorized capital. According to Part 1 of Article 13 of the Law of Ukraine “On Business Associations”, contributions to the statutory (compounded) capital of a business association could be: money; securities; other things or property or other alienable rights that have a monetary value, unless otherwise established by law [3].

To be precise, authorized capital could consist of anything, money, securities, real estate, equipment, materials, goods, intellectual property rights and other tangible assets. A non-proprietary contribution may consist of works and services, the right to provide services, or the use of certain objects.

It is forbidden to use budget funds, funds received on credit and as collateral, promissory notes, or property of the state (communal) enterprises, which in accordance with the law (decision of the local self-government body) is not subject to privatization to form the statutory (compound) capital of a business association and property that is in the operational management of budgetary institutions, unless otherwise provided by law [3].

An important condition is that contributions to the authorized capital should be made in full and within the period established in the charter of the enterprise, otherwise there may be problems with the legal status and activities of the enterprise.

Depending on the form of business and the type of enterprise, the contribution to the authorized capital may have different requirements regarding the assessment, order of contribution, minimum size, etc. Business association include joint-stock companies, limited liability companies, additional liability companies, general partnerships, and limited partnerships. Therefore, in order to specify, it is necessary to consider the requirements for the authorized capital of various forms of business associations.

The authorized capital of a joint-stock company is formed from the sum of the nominal value of all issued shares of such a company. Shares must be of the same nominal value. The minimum amount of the authorized capital of a joint-stock company is 200 amounts of the minimum wage, based on the amount of the minimum wage effective on the day of creation (registration) of the joint-stock company. At the time of writing these theses, the minimum authorized capital of a joint-stock company would be UAH 1,340,000. The authorized capital can be increased or decreased. A joint-stock company can also be state-owned, this is when 100% of the shares in the authorized capital are owned by the state [2].

Based on Articles 52, 65 of the Law of Ukraine “On Business Associations”, regarding limited liability companies and additional liability companies, the minimum size of their authorized capital is not limited. The authorized capital of

the specified forms of business associations can be of any size, which is determined by the founders. This allows founders to flexibly adjust their business model and respond to market needs.

In conclusion, it is worth noting that determining the size of the authorized capital may affect some aspects of the company's activities, such as financial stability and creditworthiness. A larger authorized capital can ensure greater financial stability and long-term operation of the business associations, but at the same time, it can force the founders to invest more money in the initial capital of the business associations.

References

1. Бондарчук А. Особливості формування статутного капіталу товариств з обмеженою відповідальністю. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/osoblivosti-formuvannya-statutnogo-kapitalu-tovaristv-z-obmezhenoyu-vidpovidalnistyu.html> (date of access: 05.04.2023).

2. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вер. 2008 р. № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (date of access: 05.04.2023).

3. Про господарські товариства: Закон України від 19 вер. 1991 р. № 1576-XII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (date of access: 05.04.2023).

UDC 347.63(043.2)

Kozhanenko E. M., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Filinovich V. V., PhD in Law

THE CONFLICT-OF-LAW METHOD IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW

The conflict-of-law method (CLM) is an important tool in the field of private international law. This method is used to resolve questions about which law will apply to a particular case that has an international element. It is one of the main principles of the MLA and ensures legal stability and predictability in international relations.

Conventions adopted by the international community are one of the main sources of CPM. For example, the Rome Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations (1980) regulates the activities of the parties to international contracts and defines the law applicable to the contract [5].

National legislation is also an important source of CPM. Most countries have their own laws on private international law that determine the procedure for

resolving conflicts of law. Each country may have its own peculiarities, so the definition of the competent law may differ depending on the specific case.

However, CPM has its drawbacks. For example, it can lead to a situation where the parties cannot understand which law will apply to their case, which can delay the resolution of the case and increase the costs of legal services. In addition, CPM may be unfair because the law applicable to the case may not be known to the parties, or may not meet their needs and expectations [1, p. 153–155].

In addition, the conflict-of-law method allows to ensure legal stability and predictability in international relations, which is important for the development of international trade and investment. Application of the conflict-of-law method allows to ensure the choice of law, which will be applied to the legal relations between the parties, and helps to ensure the equality of the parties [3, p. 97].

In order to achieve these goals, it is important to properly apply the conflict of laws rules, which establish the procedure for resolving conflicts between the legal norms of different countries. Conflict of laws rules are contained in international conventions, laws and other legal acts of countries, as well as in court decisions.

It is also important to study the conflict-of-law method within the framework of international private law, which is a separate branch of law and regulates legal relations containing an element of an international component. In Ukraine, private international law is regulated by the Economic Code of Ukraine, the Civil Code of Ukraine and other normative legal acts.

Therefore, the conflict-of-law method is an important element of international private law and international relations in general. It ensures the determination of the competent law to resolve the conflict of norms of different countries and contributes to the creation of legal stability and predictability in international relations. For the successful application of this method, it is important to comply with the relevant conflict of law rules contained in international agreements, treaties and laws of countries.

One of the most important sources of conflict law are the conventions of the Hague Conference on Private International Law, such as the Convention on the Law Applicable to Obligations under Contracts for the International Sale of Goods (1980), Convention on the Law Applicable to Obligations, Convention on the Agreement on International Carriage of Goods (1956), Convention on the Law Applicable to Obligations from an International Credit Agreement (1984), etc. [6]

It is also important to know the national conflict-of-law law of the countries with which international relations are conducted. For example, Ukrainian conflict of law is contained in the Economic Code of Ukraine, the Civil Code of Ukraine and relevant laws.

It is also important to note that in recent years, new problems have arisen in

the application of the conflict-of-law method in international private law, related to the development of electronic commerce and the globalization of markets. So, for example, in connection with the growth of the number of international online trading platforms, it becomes more difficult to determine the competent law and resolve conflicts arising in connection with the conclusion of electronic contracts.

Therefore, the conflict-of-law method is an important tool in international private law that ensures stability and predictability in international relations. Its application is based on the relevant conflict of law rules, which determine the competent law for resolving the conflict of rules of different countries.

References

1. Тарасевич Є. Міжнародне приватне право: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2020. 752 с.
2. Корнієнко Ю. В. Міжнародне приватне право. Загальна частина: навчальний посібник. Київ: Ін Юре, 2018. 432 с.
3. Данильченко Ю. Ю., Скрипник О.О. Міжнародне приватне право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 528 с.
4. Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations 1980.
5. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I).
6. Hague Convention on the Law Applicable to Contracts for the International Sale of Goods 1986.

UDC 347.63(043.2)

Kulynych A. R., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh. V., PhD in Law

A CONCEPT AND A NATURE OF CORPORATE RELATIONS AND THEIR TYPES

The founder of the theory of corporate relations is considered to be the German lawyer O. F. Girke, who was the first to pay attention to the peculiarities of legal relations, one of the subjects of which was a German corporation. In particular, the author proposed dividing the corporate legal relations into two groups. Within the framework of the first, the corporation, endowed with the qualities of a real legal entity, exercised its rights and fulfilled legal obligations. The second group covered social relations regulated by legal norms that arose between the corporation and its participants (members), within which there was no place for the corporation to exercise authority over its participants (members) [1, p. 8].

The analysis of the broad and narrow understanding the corporate legal relations shows that the basis of their understanding is the subject composition and the circle of relations in which such persons participate. At the same time, it is worth understanding that without the existence of a corporation, it is impossible to talk about corporate legal relations at all. So, we can clearly see a significant shortcoming of the narrow understanding the studied relations – the lack of language about the corporation as a participant in corporate relations. However, it is also worth narrowing down the overly “comprehensive” approach of a broad understanding the corporate legal relations, the participants of which should be defined as the corporation and its participants, but not all legal relationships of the corporation as a legal entity should be taken into account, but only those that concern the organization of its functioning as a basis for ensuring that its participants exercise their corporate rights and fulfill their corporate duties [1, p. 12].

Corporate relations have a complex nature and complex structure. Thus, corporate relations include a group of internal relations – their subjects are the participants (founders) of the economic organization, the economic organization itself (as a legal entity, subject of law) and its bodies, and a group of external relations that arise between the economic organization and by third parties.

In accordance with Part 3 of Article 167 of the Civil Code of Ukraine, corporate legal relations are relations that arise, change and terminate in relation to corporate rights. In general, with the adoption of the Economic Code of Ukraine, corporate legal relations were defined for the first time at the legislative level. The definition of corporate rights is given in Part 1 of Article 167 of the Civil Code of Ukraine: these are the rights of a person whose share is determined in the authorized capital (property) of an economic organization, which include the right to participate in the management of an economic organization, receive a certain share of the profit (dividends) of this organization and assets in the event of liquidation of the latter in accordance with the law, as well as other powers provided by law and statutory documents [2, p. 35].

According to V. M. Savinova, the content of corporate legal relations is specific corporate rights and obligations of their subjects. However, as noted scientist, a problem arises when it comes to the demarcation of corporate rights on those who are responsible for the content of corporate legal relations, and those who are considered objects of law, i.e. are in civil circulation [3, p. 72].

Corporate legal relations are characterized by the presence of mutual legal rights and obligations, which represent a set of legal relationships regulated by the norms of corporate legislation, including at the local level.

The content of corporate legal relations consists of corporate rights and obligations that arise, change and terminate in accordance with the norms of corporate legislation.

It should be noted that corporate rights can be classified as a whole a number

of features:

I. By the sign of generality, corporate rights can be divided into: general, those of organizational and legal forms; characteristic of corporate enterprises of all special – those that are characteristic of separate organizational and legal forms of corporate enterprises;

II. By the feature of primacy, corporate rights are divided into: basic (main or primary); derivatives (specific ones that reveal the content of basic rights);

III. By the source of corporate rights: provided by law; provided by the local acts of the company, among which, in turn, it is possible to distinguish: the rights contained in the founding documents of the respective corporate enterprises and the rights provided for by other local acts of the respective corporate enterprises (in particular, the regulations);

IV. By nature, corporate rights are divided into: proprietary; organizational;

V. By legal essence: a group of corporate rights for the management of a corporate enterprise; a group of corporate rights for obtaining profit and property of a corporate enterprise; a group of corporate rights for obtaining information on the activities of a corporate enterprise; a group of corporate rights to dispose of shares/parts [4, p. 112].

References

1. Корпоративні правовідносини: монографія / Ю. М. Жорнокуй, С. О. Сліпченко, В. Г. Жорнокуй. Харків: ЕКУС, 2021. 248 с.

2. Колосов Р. Поняття змісту та корпоративних правовідносин: теоретико-правовий аспект. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 8. С. 35–38.

3. Савінова В. М. Правова природа корпоративних правовідносин. Молодий вчений. 2015. № 5(3). С. 72–75.

4. Корпоративне право: навчальний посібник / за заг. ред. О. В. Гарагонича, С. М. Грудницької. Київ: Вид. Дім «Слово», 2014. 344 с.

UDC 347.63(043.2)

Lupanchuk O. S., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh. V., PhD in Law

DEVELOPMENT OF MEDIATION IN THE WESTERN COUNTRIES

In the modern conditions of state development, the recognition and observance of human rights and interests as the highest social value comes to the fore. In this direction, the appropriate reaction of the state to the committed crime, in particular, its immediate prevention and prevention of new manifestations of criminal behavior in the future, becomes important. One of the initiatives in this

field is the introduction of the mediation procedure into the justice system. It is based on the ideas of reconciliation of the parties to the criminal conflict, termination of the conflict itself, taking into account the needs and wishes of the victim, the offender's awareness of moral and legal responsibility for the crime committed, as well as the reintegration of the offender into society.

Mediation, as an alternative method of dispute resolution, is gaining more and more popularity in Western countries. In many countries, mediation procedures have long become an integral part of the judicial system and are used to resolve a wide range of cases.

For example, in the US, each state has its own mediation laws, and many courts require parties to see a mediator before going to court. In the UK, mediation is very common in civil and family matters, as well as in commercial matters.

In Germany, mediation procedures began to be used more often to resolve family and civil cases, as well as in economic cases. In France, mediation is mandatory before court proceedings for some types of cases.

In many countries where mediation is not mandatory, many people still turn to it because they understand that it can be a faster and less expensive way to resolve disputes than traditional court procedures.

However, it should be noted that the development of mediation in Western countries is not universal. It depends on cultural, economic and political factors. Also, there are differing opinions on the effectiveness of mediation, and some cases may be too complex to resolve through mediation [1].

In Ukraine, mediation is an innovative project and is at the initial stage of its implementation. As evidenced by the practice of Western countries, mediation is increasingly gaining recognition as one of the effective methods of reconciliation between the victim and the offender in criminal proceedings. The mediation procedure can be divided into the following stages: 1) referral of the case to mediation; 2) appointment of a mediator in a case; 3) preparatory stage; 4) direct mediation procedure; 5) reporting on mediation results.

The most important task of mediation is to give the victim and the offender the opportunity to detail their needs and wishes and to develop a plan acceptable to both parties to eliminate the damage caused by the crime.

At this stage, the options that are most acceptable to the parties are developed and evaluated. The role of a mediator is to help parties to find positive features in the proposed option or come to a new option that satisfies both parties.

Very often, the parties reject useful options for solving the situation only because they begin to mentally evaluate them in advance, concluding that this option will turn out to be unacceptable as a result. To avoid this, the mediator should transfer the stage of evaluation of options to a later stage of mediation, which will allow the parties to freely formulate possible option [2, p. 131].

The options worked out between the parties must be evaluated by the

mediator from the point of view of their compliance according to the following criteria: specificities; measurability; attainable; realism; certainties in time.

If at this stage the parties have reached an agreement on the resolution of the conflict, which corresponds to the above-mentioned features, then the mediator and the parties are entrusted with the task of drawing up this consensus in writing.

The process of concluding a conciliation agreement consists in writing those agreements between the parties that were reached at the previous stages.

It should be started by summarizing everything expressed at the previous stages and agreeing on the decision, which the parties agreed on in principle.

When preparing a draft agreement, it is important to use words and expressions that are understandable to the parties, and that most clearly reflect their understanding of the purpose of this agreement [3, p. 52].

References

1. Лазаренко М. Імплементация медіації в правову систему: міжнародний досвід та перспективи інституціоналізації в Україні. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2015. Випуск 124. Ч. II.

2. Хесль Г. Посередництво у вирішенні конфліктів: теорія та технологія. СПб.: Вид-во «Мова», 2004. 144 с.

3. Рекомендація № R(99)19 від 15.09.1999 р. Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про медіацію в кримінальних справах». Відновне правосуддя в Україні: щоквартальний бюлетень. 2005. № 1–2. С. 50–53.

UDC 347.63(043.2)

Makarenko Ya. V., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh. V., PhD in Law

THE CIVIL CODE OF UKRAINE AS A CIVIL LAW SOURCE

A term “sources of law” came into modern jurisprudence from the Roman law. Sources of law are classically understood as the form of expression of legal norms that have a universally binding meaning. In our opinion, in modern law, a source of law should be understood as a legal act or other external form of the recognized law, which is mandatory for certain subjects of a certain law enforcement activity.

In Soviet times, the normative acts were considered as the only source of civil law, so this concept was exhausted by the category of civil legislation. Civil law is a system of legal norms regulating the proprietary and some personal non-proprietary relations. Civil legislation is a set of normative acts that contain these norms. Therefore, “civil law” and “civil legislation” are the different

concepts [1].

A system of civil law sources is determined by the construction of Article 4 of the Civil Code of Ukraine, which states that the basis of civil legislation of Ukraine is the Constitution of Ukraine, and the main act of civil legislation of Ukraine is the Civil Code of Ukraine. This reflects the general system and hierarchy of the Ukrainian legislation, including civil legislation. Therefore, acts of civil legislation are also other laws of Ukraine adopted in accordance with the Constitution of Ukraine and the Civil Code of Ukraine [2].

A system of civil legislation includes:

1. The Constitution of Ukraine dated June 28, 1996, the rules of which lay down the principles of regulation of property relations, personal non-proprietary rights, intellectual property relations, entrepreneurial activity, etc;

2. The main act of civil legislation is the Civil Code of Ukraine, adopted on January 16, 2003 (entered into force on January 1, 2004). It is a codified (consolidated) law of the field and the basis of the entire system of acts of civil legislation of Ukraine. According to the structure, this code consists of 1 308 articles, 90 chapters, collected in 6 books: Book 1 – General provisions; Book 2 – Personal non-proprietary rights of natural persons; Book 3 – The right of ownership and other proprietary rights; Book 4 – Intellectual property right; Book 5 – Obligatory law; Book 6 – Inheritance law;

3. In addition to the Civil Code of Ukraine, the system of civil legislation includes some other codes that contain civil law norms: the Family Code of Ukraine, which defines the legal regime of the property of spouses and the procedure for concluding the marriage contract; the Housing Code of Ukraine which defines the rules regulating the use of residential premises and its ownership; the Land Code of Ukraine – which determines the rules regarding the lease of land plots, the emergence and realization of ownership rights to them;

4. The next civil law source is the laws of Ukraine, the norms of which are aimed at regulating the relevant civil legal relations (“On Business Associations”, “On State Registration of Legal Entities and Individual Entrepreneurs”) and many others;

5. A separate category of acts of civil legislation consists of subordinate legal acts of the President and the Cabinet of Ministers of Ukraine [3].

Thus, the term “civil law sources” covers both regulatory and legal acts in the entire spectrum of their existence, as well as custom, contract and decision of the European Court of Human Rights. It is necessary to distinguish between the concepts of “civil law” and “civil legislation”, which do not coincide in their content.

References

1. Мазур О. С. Цивільне право України. Київ: Університет «Україна», 2005. С. 34.

2. Цивільне право України: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 567 с.

3. Джерела цивільного права. Поняття та структура цивільного законодавства. URL: <https://buklib.net/books/37718/>.

УДК 349.225(043.2)

Осадченко І. В., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Вишневецька С. В., д.ю.н., професор

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану, як правило, супроводжуються обмеженнями прав та свобод людей, що стосується також трудових відносин.

Так, повномасштабне вторгнення росії на територію України, проведення воєнних дій та введення в Україні з 24 лютого 2022 року згідно з Указом Президента України № 64/22 воєнного стану, актуалізувало питання запровадження нових законів, які б регулювали трудові відносини в умовах воєнного стану в умовах викликів сьогодення [1].

На 15 березня 2022 року було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (далі – Закон), який привів до змін у правовому регулюванні трудових відносин [2]. Згідно зі статтею 2 Закону, сторони можуть визначати форму трудового договору за згодою. Щодо прийняття на роботу, стаття 26 Кодексу законів про працю України встановлює категорії осіб, які не можуть бути піддані випробуванню. Проте, у період воєнного стану, за статтею 2 Закону, умову про випробування працівника можна встановлювати для будь-якої категорії працівників.

Зміни сталися в нормах, які регулюють розірвання трудового договору. Згідно із ст. 4 Закону, працівник може розірвати договір без двотижневого повідомлення роботодавця з причини бойових дій у районах, де знаходиться підприємство, установа, організація, або у випадку, коли ставиться під загрозу життя та здоров'я працівника. Під час дії воєнного стану можна звільнити працівника з ініціативи роботодавця, якщо працівник знаходиться в стані тимчасової непрацездатності або перебуває у відпустці, за винятком відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, а також відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. У такому випадку дата звільнення повинна бути першим робочим днем, який настає після закінчення тимчасової непрацездатності,

зазначеної в документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки (ч. 1 ст. 5 Закону).

Також, ст. 13 Закону введено поняття «призупинення дії трудового договору», яке означає тимчасове припинення надання роботодавцем роботи працівнику і тимчасове припинення виконання роботи працівником. Причиною для призупинення може стати неможливість роботодавця забезпечити працівника роботою або неможливість працівника виконувати роботу у зв'язку з воєнною агресією проти України. Однак, призупинення трудового договору не припиняє трудові відносини.

Можна виділити й інші особливості правового регулювання трудових правовідносин в умовах воєнного стану, які включають наступні аспекти:

Заборона страйків та інших форм колективної діяльності. Роботодавці та працівники можуть бути зобов'язані виконувати свої обов'язки без будь-яких перерв, або за умови дотримання спеціальних процедур.

Збільшення режиму роботи. Умови воєнного стану можуть призвести до збільшення навантаження на підприємствах, тому правове регулювання трудових правовідносин може допускати збільшення тривалості робочого часу, зменшення перерв на відпочинок та інших режимних обмежень.

Підвищення вимог до дисципліни працівників. Від працівників вимагатиметься посилена увага до своєї роботи та суворе дотримання внутрішнього розпорядку.

Збільшення захисту прав працівників. Водночас, умови воєнного стану можуть також призвести до збільшення захисту прав працівників, оскільки держава може встановити особливі заходи безпеки для працівників, що займаються важливими видами робіт в рамках воєнних зусиль.

Збільшення регулювання трудових відносин. Воєнний стан може призвести до збільшення регулювання трудових відносин, оскільки держава може встановити певні обмеження щодо графіка роботи, відпусток, оплати праці тощо, з метою забезпечення успішного ведення війни.

Заборона примусової праці. Вищезазначені умови можуть також призвести до заборони примусової праці, оскільки держава може бути зобов'язана забезпечити захист прав людей в рамках воєнного стану.

Введення воєнного стану призводить до значних змін у правовому регулюванні трудових правовідносин, що може створити проблеми для роботодавців та працівників. Нижче наведено деякі можливі проблеми, які можуть виникнути, та шляхи їх вирішення.

Зміна умов праці: Умови праці можуть змінюватися в залежності від потреб оборони. Проте, будь-які зміни повинні бути встановлені у відповідності з вимогами законодавства. Роботодавці повинні надавати працівникам відповідну інформацію про зміни умов праці та повинні діяти відповідно до встановлених законом процедур.

Відшкодування втрат: Умови воєнного стану можуть призвести до втрати роботи, зміни заробітної плати або інших втрат для працівників. Згідно із законодавством, працівники повинні мати право на відшкодування відповідно до встановлених норм. Роботодавці повинні діяти відповідно до закону та надавати працівникам необхідну допомогу.

Зміни у робочому графіку: Умови воєнного стану можуть призвести до змін у робочому графіку. Роботодавці повинні встановити нові графіки роботи відповідно до вимог законодавства та узгоджувати їх із працівниками.

Забезпечення безпеки працівників: Умови воєнного стану можуть створювати небезпечні умови для працівників. Роботодавці повинні надавати необхідну охорону здоров'я та безпеку для працівників та діяти відповідно до вимог законодавства.

Основні шляхи вирішення проблем правового регулювання трудових правовідносин в умовах воєнного стану:

Розробка спеціального законодавства: влада може прийняти спеціальні нормативні акти, які передбачають особливі умови роботи працівників під час воєнного стану, їх захист та соціальний захист.

Забезпечення інформаційної підтримки: важливо забезпечити широку доступність та своєчасність інформації про вимоги щодо забезпечення безпеки працівників, особливості роботи в умовах воєнного стану та соціальні пільги, які можуть бути надані.

Зміцнення контролю за додержанням правил: влада повинна забезпечити ефективний контроль за додержанням правил трудової безпеки та прав працівників, а також за дотриманням законодавства щодо заробітної плати, соціального захисту та інших прав працівників.

Розвиток механізмів захисту прав працівників: важливо забезпечити можливість працівників звернутися за захистом своїх прав до відповідних органів, які повинні швидко та ефективно реагувати на порушення прав працівників.

Зміни у правовому регулюванні трудових відносин наразі, зумовлені введенням воєнного стану, мають на меті захист прав як працівників, так і роботодавців, та мінімізацію виникнення трудових спорів.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лют. 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 05.04.2023).

2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 05.04.2023).

Pylypenko K. A., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Filinovyh V. V., PhD in Law

PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW

The evolution of legal relationships, as well as the rapid progress of information technologies, which allow access to almost any data, creates the critical problem of compliance management within the scope of use of intellectual property objects. No nation can exist without a sufficient degree of legal protection for intellectual property and compelling mechanisms to ensure conformity with acceptable norms for the creation of key frameworks. That is why this topic is so urgent.

The concept of intellectual property essentially refers to the rights that result from individuals' mental movements in many fields of movement, such as science, literature, and art. Such rights are subject to the direction of civil-law relations with respect to the right to possess and arrange intellectual property objects, are intangible, are established by the individual who is the maker, and can be used by others with the consent of the proprietor, if this does not negate the enactment [1].

In international private law, the regulation of relations in connection to the use of the results of an individual's mental action is carried out on the basis of global treaties and other universal legitimate actions, which form a complicated instrument of legal guidance [2, p. 79].

The idea of "conflict of laws" is one of the most important instruments of international private law. This idea determines whether laws are relevant to international debate. In other words, it determines whether laws should apply to concerns concerning rights like as developments, trademarks, copyrights, and mechanical plan rights.

Another critical part of intellectual property protection in private international law is determining the jurisdiction of the court that resolves the issue. This means that questions may arise as to which country the action should be brought in, which court should have jurisdiction to hear the case and which law should apply to the case.

Additionally, regulation is founded on the nation-state concept, which implies that foreigners enjoy the same intellectual property rights as inhabitants of the country. The 1886 Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works is one example of a regulatory treaty. The principal legal provisions of the Convention are: author and work laws, protection of films,

pictures, television broadcasts, sound recordings, and so on. The Convention divides copyright into two categories: individual property rights or non-property rights, and special rights subservient to rights of translation works, protests, and so forth [3, p. 82].

One of the foremost vital international agreements with respect to the security of mental property rights is the Assention on Exchange Viewpoints of Mental Property Rights (TRIPS), concluded inside the system of the World Exchange Organization (WTO). TRIPS builds up least benchmarks for the security of mental property rights in WTO part nations [4, p. 44].

In this way, the advanced framework of universal private law impartially requires the direction of relations related to the trade, exchange and work out of the rights of the proprietors of mental property objects. Such direction is carried out on the premise of worldwide arrangements covering certain perspectives of mental property and the activities of certain worldwide organizations (WIPO, WTO), which viably ensure the rights of the proprietors of intellectual property.

References

1. Legal regulation of intellectual property in Ukraine. Ministry of Justice of Ukraine. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4487 (date of access: 30.03.2023).
2. Zorya S.Yu. Peculiarities of intellectual property protection in international law. Theory and practice of public administration. 2016. p. 178–184.
3. Izbash O.O. International aspects of intellectual rights protection. Lex Portus. 2018. P. 79–94.
4. Doris Long, Patricia Ray, Zharov V.O., Sheveleva T.M., Vasylenko I.E., Drobyazko V.S. Protection of intellectual property rights: norms of international and national legislation and their enforcement. Practical guide. K. «K.I.S.», 2007. 448 p.

UDC 341.96(043.2)

Romanyuk A. S., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Filinovych V. V., PhD in Law

COLLISION BINDING LEX VENDITORIS IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW

In international trade, the sales contract is the basis of the relationship between the seller and the buyer. However, during a conflict between the parties regarding the fulfillment of the terms of the contract, it is necessary to resolve the issue of the application of the law that will be applied to the relations of the parties. In this case, private international law defines the principles that determine the law that will be applied to the contract. One of the principles of private

international law is *lex venditoris*. O.O. Bielohubova and other scientists addressed this topic in their works. However, even today, there are contradictions in points of view regarding the enforcement of the *lex venditoris*.

Lex venditoris (the law of the country of the seller) is a formula of attachment, which means the application of the law of the country in whose territory the selling party is established, has its place of residence or main place of business [3, p. 49]. This conflict binding (or principle) at the international legal level found its consolidation, in particular, in the UN Vienna Convention on Treaties of the International Sale and Purchase of Goods (1980) (Article 10): “if a party has more than one commercial enterprise, its commercial enterprise is considered to be the one which, taking into account the circumstances of the case, which were known to the parties or about which there were assumptions in any – which time before or at the time of conclusion of the contract, has the closest connection with the contract or its performance” [1, p. 41].

The peculiarity of *lex venditoris* is that in modern international private law this conflicting formula has two applications.

On the one hand, *lex venditoris* is used in the literal sense – as a category peculiar to the regulation of the obligations of the seller and the buyer under the contract of sale itself. Based on this principle, the law of the party acting as the seller applies to contractual obligations [2, p. 50–51].

The second meaning of the application of the “law of the seller’s country” has a broader meaning. I.I. Kilimnyk, for example, says that there are many types of contracts in which, similar to a sales contract, the obligations of the parties to each other are not exactly equal in nature. Thus, in a contract of employment, for example, the obligations of the contractor are more important for this type of relationship than the obligations of the customer; the carrier - than the cargo owner, etc. In other words, *lex venditoris* can apply not only to contracts of sale, but also to those types of contractual relations in which one party carries out an action decisive for its qualification as such. In this case, *lex venditoris* is called the law of the seller’s country in the broadest meaning of the word. In the broadest sense, this collision binding occupies a special place, since the very idea of the autonomy of the will is currently at the basis of the dispositive norms of the International Criminal Law [4, p. 16].

In addition, there is a point of dispute regarding the limits of the application of *lex venditoris*. Thus, some researchers believe that the parties can choose the law of any country in the world to regulate legal relations, including the law of a country that has no connection with these legal relations. Other scientists are more cautious, believing that the unlimited application of this rule can lead to legal absurdity and note that in a number of states the principle of localization of the relevant contract applies: the parties can freely choose the law, but its choice must be limited to those legal systems that are relevant to this contract [2,

p. 50–51].

Taking everything into account, the *lex venditoris* conflict is an important principle of private international law, which means the application of the law of the state where the seller party is established, has a place of residence or main place of business. The law of the seller's country is applied in its literal sense - to the contract of sale, as well as in a broad sense – to other private law contracts. Thus, the central party in the purchase and sale contract is the seller, and all other foreign economic transactions are constructed according to the model of this contract. The application of this principle allows the parties to the contract to ensure a legal regime that corresponds to the legislation of the seller's country, which can be important for ensuring the effective performance of the contract.

References

1. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Vienna, 11 April 1980, S. Treaty Document Number 98-9 (1984), UN Document Number A/CONF 97/19, 1489 UNTS 3. URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/a_conf-97-19-ocred-eng.pdf at 14 February 2022 (date of access: 24.04.2023).

2. Мироненко І.В. Міжнародне приватне право: навчальний посібник. 2-ге вид., доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2013. 288 с.

3. Міжнародне приватне право: навч. посібник / за ред. В.М. Гайворонського, В.П. Жушмана. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 368 с.

4. Міжнародне приватне право: навч. посібник / І.І. Килимник, А.М. Бровдій; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова; Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2018. 111 с.

UDC 341.824:338.47(043.2)

Ryabokon Yu. V., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh. V., PhD in Law

BUSINESS ASSOCIATION AS A MAIN MODERN FORM OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

A business association is a type of business activity that is carried out by uniting individuals and legal entities for the joint realization of business interests and profit. A clear definition of a business association is enshrined in Article 79 of the Civil Code of Ukraine, and they can be established both for entrepreneurship and commercial business activities [1].

A business association is a successful way to conduct business in various aspects. For example, a business association has its own legal status, property

complex, accounts and contracts, and not only the founder of a business association is liable for the obligations of the company, but also its other founders and members. Thus, the founder of a business association does not risk losing his personal assets in the event of a business failure, and liability for obligations is limited to the capital contributed by him to the authorized capital. However, it should be borne in mind that in some cases, companies are unlimited liability. Therefore, before establishing a business company, it is important to study all the conditions and limitations related to the liability of the participants.

Also, a business association allows you to distribute risks among the participants of the enterprise, and accordingly reduces the risks of losing money, while the liability of participants is limited to the capital they have invested. That is, if one of the participants has invested significantly less capital in the company, its risks of losing money will be lower. In addition, cases of bankruptcy and other negative events may be provided for in the company's charter, which allows the participants to interact with them in advance and prevent possible problems. The charter of a business association may provide for rules on the distribution of profits, management of the company, the procedure for resolving disputes between participants and other aspects of the company's activities, and may also provide for measures to prevent bankruptcy, losses and other risks and to reduce risks and establish appropriate measures that reduce the risks of business failure and promote the responsibility of the business association [2, p. 44].

A business association is attractive to investors and, accordingly, helps to develop business activities through the receipt of funds from third parties. Investors are given the opportunity to acquire shares in the company by purchasing shares or other securities. Attracting investors to a business association increases opportunities for business development, as it allows attracting additional capital to finance projects and expand the company's operations. In addition, attractiveness to investors may increase the interest of potential partners and customers in the company's activities, which will help to develop the business and increase its revenues.

However, compared to the benefits of establishing a business association, they also have their pitfalls. A limited liability company lacks full concentration of capital, which may limit the ability to make quick strategic decisions and develop the business. In addition, it can sometimes be difficult to reach a consensus among the participants regarding management and profit distribution, which can lead to delays and conflicts. The complexity of the procedure for establishing and liquidating a company, conducting audits and submitting reports complicates the process of doing business. Participants in a business association have different levels of responsibility and management rights, which may create unequal conditions and dissatisfaction among certain participants.

To summarize, a business association is indeed a good type of business activity and depends on specific needs and circumstances. Flexibility of

management, shared responsibility and risks, equality of participants in terms of voting and profit distribution are all advantages of a business partnership. On the other hand, a business association has some disadvantages, such as the lack of full concentration of capital, which may limit the ability to make quick strategic decisions and develop business, and difficulties in reaching consensus among the participants. Therefore, the choice of this type of business activity should be justified and made on the basis of specific needs and circumstances.

References

1. Civil Code of Ukraine: the Law of Ukraine of January 16, 2003 N 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (date of access: 05.04.2023).

2. Lebedeva I. I., Lebedev I. I. Features of the activity of limited liability companies. Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Economic. 201. N (32). P. 42–48.

УДК 340.5(043.2)

Содолінський А. В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Кметик Х. В., к.ю.н.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Право власності – це сукупність правових норм, що регулюють і закріплюють суспільні відносини, які виникають у зв’язку з присвоєнням матеріальних благ громадянами, юридичними особами і державою, які надають названим суб’єктам рівні права та обов’язки по володінню, користуванню і розпорядженню майном. Правовою основою закріплення права власності в Україні є Конституція України, Цивільний кодекс України та інші законодавчі і нормативні акти [1].

Захист та охорона власності є однією з найголовніших функцій держави. Принцип охорони власності закріплений в Україні конституційно. Ці та інші положення Основного Закону щодо охорони права власності дістали свій розвиток і втілення у різних галузях українського законодавства у кримінальному, адміністративному, земельному, фінансовому, цивільному праві. Серед галузей права, які захищають право власності, особливу роль відіграють норми цивільного права, саме вони забезпечують правове регулювання й охорону відносин власності у тих випадках, коли правомочності власника не порушуються.

Захист права власності – це сукупність передбачених законом

цивільно-правових засобів, які, по-перше, гарантують нормальне господарське використання майна (тобто вони забезпечують захист відносин власності в їх непорушеному стані), по-друге – застосовуються для поновлення порушених правовідносин власності, для усунення перешкод, що заважають їх нормальному функціонуванню, для відшкодування збитків, які заподіяні власнику [2].

Цивільно-правові способи захисту цивільних прав досить неоднорідні за своїм змістом та умовами застосування. Одні з них безпосередньо спрямовані на захист права власності, інші – опосередковано. Однак сам закон певної класифікації засобів захисту права власності не дає. Речово-правові засоби захисту спрямовані на захист суб'єктивного права власності як абсолютного цивільного права громадян чи організацій, які на момент порушення права не перебувають у договірних чи інших зобов'язальних відносинах з порушником. Зобов'язально-правові способи захисту мають на меті захист інтересів власника як учасника зобов'язальних відносин. На думку багатьох авторів, речово-правовими способами захисту є витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов) та усунення перешкод у здійсненні власником права власності (негаторний позов). Інші автори вважають, що до речово-правових способів захисту права власності можна відносити й інші позови. Речово-правові засоби захисту спрямовані на захист суб'єктивного права власності як абсолютного цивільного права громадян чи організацій, які на момент порушення права не перебувають у договірних чи інших зобов'язальних відносинах з порушником. Характерними ознаками таких засобів є те, що вони покликані захистити право власності, а також інше речове право на майновий об'єкт, що є індивідуально визначеним і зберігся в натурі. Безумовно, поділ засобів захисту права власності на речові й зобов'язальні є простим і зрозумілим. Але сьогодні він не може охопити все розмаїття заходів, передбачених у сучасному законодавстві, які прямо чи опосередковано спрямовані на усунення порушень права власності. Тому пропонується класифікувати цивільно-правові засоби захисту права власності таким чином. Першу групу складають основні речово-правові засоби захисту, до яких належать: віндикаційний та негаторний позови. Другу групу становлять допоміжні речово-правові засоби захисту – позов про визнання права власності й позов про виключення майна з опису. До третьої групи належать зобов'язально-правові засоби, а саме: засоби захисту права власності в договірних відносинах (відшкодування збитків, заподіяних невиконанням чи неналежним виконанням договору; повернення речей, наданих у користування за договором); засоби захисту права власності в деліктних зобов'язаннях; позови про повернення безпідставно отриманого чи збереженого майна. Четверту групу становлять спеціальні засоби захисту, до яких входять: позови про визнання угоди

недійсною; позови про захист прав співвласника у випадку виділу, поділу та продажу спільного майна; засоби захисту права власності померлих та осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими, та інші засоби захисту [3].

Отже, захист права власності є однією з найважливіших складових цивільного права. Це право гарантує власникам володіння, користування та розпорядження їх майном. Однак в процесі виконання права власності можуть виникати різноманітні проблеми, такі як порушення права, незаконне відчуження майна, чи знищення майна. Особливості захисту права власності в цивільному праві полягають у тому, що це право захищене законом та є однією з найбільш обережно захищених прав в країні. Власник має право на захист своєї власності у суді та інших органах, а також може використовувати різні заходи для захисту свого майна, такі як страхування, нотаріальне посвідчення документів та інші. Також, особливості захисту права власності в цивільному праві включають розробку спеціальних законодавчих актів та норм, які регулюють взаємодію власників майна, а також захист їх прав. До таких норм можна віднести норми щодо реєстрації майна, правил користування спільним майном тощо.

Література

1. Студентська бібліотека «букліб». Право власності в Україні. URL: <https://buklib.net/books/24900> (дата звернення: 23.04.2023).

2. Захист права власності. URL: https://pidru4niki.com/1194070944907/pravo/zahist_prava_vlasnosti (дата звернення: 23.04.2023).

3. Основні цивільно-правові способи захисту права власності. URL: https://pidru4niki.com/1611072247108/pravo/osnovni_tsivilno-pravovi_sposobi_zahistu_prava_vlasnosti (дата звернення: 24.04.2023).

UDC 349.2(043.2)

Sokolvak V.Y., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Filinovich V. V., PhD in Law

CONFLICT BINDING LEX LOCI LABOURIS IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW

International private law deals with legal issues that arise when a legal dispute involves parties from different countries. One of the central issues in international private law is determining which country's law should be applied to the dispute. This is known as the conflict of laws, and it can be particularly

challenging when it comes to labour law. The principle of *lex loci labouris*, or the law of the place where the work is performed, is often used to determine which country's labour law should be applied in international labour disputes. However, the application of this principle can be complicated by factors such as the nationality of the parties involved, the location of the employment contract, and the place of payment.

As already mentioned above one of the formulas of connection in private international law, *lex loci labouris*, refers to the law of the place of work in labour relations. It is one of many formulas that guide on what legal order should be made for a specific relationship or a separate component of it in cases where there is an international element. The enforcer should establish the content of the law to which the formula is attached, and the meaning of a specific statutory provision should be interpreted in the context of the overall regulatory framework in national legislation [1].

Mainly in international labour relations, as in other areas of International Private Law, the collision method of regulation is used based on the conflict of laws norms of domestic law. Many countries have created large codification acts in the field of conflict law, which include special provisions on the application of the law to international labour relations. In this area, there are many conflicts of interest, but the main one is the law of the place of work (*lex loci labouris*) [2, p. 191].

The principle of *lex loci labouris* in the field of working conditions and labour law dictates that workers who move from one country to another for employment should be subject to the laws and regulations of the country where they are employed. This principle is designed to prevent discrimination based on nationality and ensure fair pay and conditions of employment [3].

There are, however, several exceptions to the *lex loci labouris* principle: 1) workers employed on sea-going vessels are subject to the legislation of the state under whose flag the vessel sails; 2) civil servants are subject to the legislation of their employing state; 3) posted workers (i.e. workers temporarily sent to work in another country for 12 months or less) are subject to the legislation of the country of employment prior to the posting; 4) persons who regularly work in more than one state are subject to the legislation of the state of residence if the state of residence is one of the sites where the individual works; if the individual does not work in the state of residence, then he is subject to the legislation of the state where the employing entity is registered; 5) persons who regularly work in more than one state, and are employed by more than one employing entity which have their registered offices in different states, are subject to the legislation of the state of residence; 6) persons to whom the legislation of a state ceases to apply, without the legislation of another state becoming applicable, are covered by the legislation of the state of residence [4, p. 56–56].

It is important to note that the law of the state of the place of work is the most common in legal systems. This is the main binding in the Laws on International Private Law of Albania, Spain, Hungary, Switzerland, in the Law of Albania on the Use of Civil Rights by Foreigners and the Application of Foreign Law of 1964. As the main one and in various wordings, it is used in the judicial practice of some states. This link is enshrined in the 1980 European Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations. Also, it is often included in international agreements involving Ukraine [2, p. 193].

In conclusion, the determination of which country's law should apply in international labour disputes is a challenging issue in international private law. The *lex loci labouris* principle is commonly used to determine the applicable law in such disputes, but there are exceptions to this principle. Countries have created codification acts with special provisions on the application of law to international labour relations. Despite these efforts, conflicts of interest remain in this area, and the application of the law can be complicated by factors such as the nationality of the parties involved, the location of the employment contract, and the place of payment.

References

1. Iulia Danova. International Law. URL: https://advokatvarna.com/lawyer-international-law--a32_en.html (date of access: 22.03.2023).
2. Кузьменко С.Г. Міжнародне приватне право: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. P. 316.
3. Europe and the equal treatment of workers. URL: https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/15264824/Europe_JC_Westminster.pdf (date of access: 22.03.2023).
4. Barbara J. Fick., Alma Clara Garcia Flechas. Social Security for Migrant Workers: the EU, ILO and Treaty-Based Regimes. 2007. P. 86. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/adminpujojs,+2_fick_y_garcia.pdf (date of access: 23.03.2023).

UDC 347.643.8(043.2)

Shyian Yu. V., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Filinovych V. V., PhD in Law

ATTACHMENT FORMULAS IN MARRIAGE AND FAMILY RELATIONS

The movement of people from one place to another, whether within a country or across international borders, has become a major trend in the modern world.

In the past, Ukraine has been known for its tendency towards emigration, with individuals and families seeking better opportunities abroad. However, due to the full-scale invasion of the country, the number of Ukrainians who have been forced to flee their homes has increased dramatically. As a result of this increased mobility, legal regulations have become necessary to address issues that were not as relevant in the past. These issues include complicated family legal relations that involve a foreign element, such as custody disputes, international marriages, and adoption.

Family relations with a foreign element are relations in which the subject is a foreigner or stateless person, the object of which is located abroad, or the creation, modification or termination of these relations takes place on the territory of a foreign state [1, c. 141].

In private international law, conflict-of-laws rules usually govern the termination of legal relations. These rules typically include: 1) *lex patriae* (national law), which is the law of the country where an individual holds citizenship; 2) *lex domicilii* or *lex habitual residence* (law of the place of residence or habitual residence), which is the law of the state where an individual permanently resides; 3) *lex fori* (law of the court), which is the law of the state where the court proceedings take place; 4) *lex loci celebrationis* (law of the place of marriage), which is the law of the state where the marriage was registered; 5) *lex connectionis fermitatis* (law of the closest connection), which is the law of the state that has the closest connection to the legal relationship; and 6) *lex voluntatis* (law chosen by the parties), which is the law agreed upon by the parties involved in the legal relationship [2, c. 226–227].

Each country has its own regulations for determining the legal capacity and capability to act of individuals in marriage. Some experts believe that substantive legal rules are included in domestic legislation, and the issue lies in selecting the law that defines the preliminary legal conditions for a marriage to be considered valid in the states of both partners. To address this, there are specific conflict-of-laws rules in place. One such rule is personal law, which is interpreted and enforced differently across various countries. For instance, citizens of Kazakhstan, Italy, Germany, Spain, Greece, Austria, Belgium, Egypt, and Sweden are subject to the law of citizenship, known as *lex patriae* (or *lex nationalis*). On the other hand, the law of residence applies in Australia, New Zealand, and the United Kingdom. Some countries, like Bulgaria and France, use a mixed form of binding laws by combining the law of citizenship with the law of domicile. Another binding law is *lex loci celebrationis* - the law of the place of marriage, which is in force in the United States and Latin America. This law is part of the broader binding law known as *lex loci actus* or *lex loci contractus* (law of the place of performance or law of the place of conclusion of the transaction) [3, c. 283].

When it comes to international family relationships, conflict-of-laws rules

play an important role in determining which legal system should be applied. In this context, the legal orders that are closely connected to such relationships include *lex loci celebrations*, *lex personalis*, *lex rei sitae*, and the law chosen by the parties involved. The “law of the place of marriage” clause has traditionally been significant in private international law for regulating family relationships. This clause determines which law should be applied to a marriage based on the country where the marriage was registered. However the regulation of marriage and family relationships with a foreign element is characterized by a combination of conflict-of-laws rules, including those mentioned above [4, c. 126].

Overall, conflict-of-laws regulation is essential in resolving legal disputes involving foreign elements. It helps ensure that the most appropriate legal system is applied, taking into account the interests of all parties involved. Conflict-of-laws regulations that pertain to family relationships with foreign elements differ between countries, with personal law, law of residence, and law of the place of marriage being the most commonly employed rules. The regulation of international family relationships that involve foreign elements is characterized by a combination of conflict-of-laws rules.

References

1. Корнєєв Ю., Берегович Л. Колізійне врегулювання сімейних правовідносин в міжнародному приватному праві: шляхи подолання конфлікту. *Юридичний вісник*. 2018. №. 4(49). Р. 140–145. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Наука/Наукovid_jurnal/2018/statji_n4_49_2018/20.pdf (date of access: 01.03.2023).
2. Prostybozhenko O. Divorce with a foreign element: connecting factors on applicable law in legislations of the EU, USA, China, Russia and Ukraine. *International law almanac*. 2020. No. 23. P. 225–235. URL: <https://doi.org/10.32841/ila.2020.23.26> (date of access: 02.03.2023).
3. Ткаченко В. Колізійні питання реалізації права на шлюб у міжнародному приватному праві. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 6. P. 282–286. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.47> (date of access: 02.03.2023).
4. Карпняк К. Деякі аспекти правового регулювання шлюбно-сімейних відносин ускладнених іноземним елементом. С. 124–127. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/11212/1/124-127.pdf>.

Shyian Yu. V., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh. V., PhD in Law

LEGAL REGULATION OF LABOUR RELATIONS WITH THE EMPLOYEES MOBILIZED TO THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The fighting, which lasted in the East of Ukraine for more than 8 years, became an extremely difficult test for the Ukrainian people and our state. A significant number of citizens were mobilized to the Armed Forces of Ukraine in order to protect the territorial integrity of Ukraine. However, on the morning of February 24, 2022 Ukraine faced a new challenge from the Russian Federation. A full-scale invasion of the aggressor country on our lands led to the mobilization of thousands of the employees of enterprises, institutions and organizations to the ranks of the Armed Forces of Ukraine.

In accordance with the provisions of paragraph 4 of Article 1 of the Law of Ukraine “On Mobilization Training and Mobilization”, mobilization is considered to be a set of measures carried out in order to systematically transfer the national economy, the activities of state authorities, other state bodies, local governments, enterprises, institutions and organizations to function in a special period, and the Armed Forces of Ukraine, other military formations, the Civil Protection Operational and Rescue Service – to wartime organization and states [1].

Article 119 of the Labour Code of Ukraine consolidates the guarantees for the employees performing the state or public duties, in particular, this category includes the employees mobilized to the Armed Forces of Ukraine and territorial defence. These guarantees consist in preserving the place of work and position at the enterprise, institution or organization for the period of military service. However, according to the amendments to this article, effective from August 19, 2022, the preservation of the average earnings of the employees mobilized to the Armed Forces of Ukraine is no longer provided. This is required by the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Optimization of Labour Relations” [2].

The updated provision of Part 3 of Article 119 now indicates that for the employees conscripted for military service, military service by conscription of officers, conscription during mobilization, for a special period, military service by conscription of persons from among reservists in a special period or accepted for military service under a contract, including by concluding the new contract for military service, during the special period for a period before its expiration or until the day of actual dismissal, the place of work and position at the enterprise,

institution, organization, farm, agricultural production cooperative, regardless of subordination and form of ownership, and individuals – entrepreneurs in whom they worked at the time of conscription are retained. Such employees are paid monetary support at the expense of the State Budget of Ukraine in accordance with the Law of Ukraine “On Social and Legal Protection of Servicemen and Members of Their Families” [3].

Also, there are exceptions to the general rule for regulating the labour relations. The Law of Ukraine “On Military Duty and Military Service” makes no mention of the volunteer formations of territorial communities, so persons who joined such formations are not military personnel in the sense prescribed by law. Instead, they perform state or public duties. Therefore, in accordance with the provisions of part 1 of Article 119 of the Labour Code of Ukraine, the payment of the average wage is maintained [3; 4].

However, not only the members of the volunteer formations of territorial communities have the right to maintain average earnings. In accordance with the provision of part 2 of Article 57 of the Law of Ukraine “On Education” pedagogical and scientific and pedagogical staff also retain their previous average earnings if they serve on conscription during mobilization, for a special period or military service by conscription of reservists in a special period [5].

Thus, the legal regulation of labour relations with the employees mobilized to the Armed Forces of Ukraine is undoubtedly a complex issue that requires attention from the legal community to ensure effective protection of the rights and interests of such employees.

References

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовт. 1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (date of access: 30.04.2023).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01 лип. 2022 р. № 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> (date of access: 30.04.2023).

3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (date of access: 30.04.2023).

4. Про військовий обов’язок і військову службу: Закон України від 25 бер. 1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (date of access: 30.04.2023).

Tyubay A. V., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Filinovich V. V., PhD in Law

JUDICIAL PRACTICE IN CIVIL CLAIMS FILLED BY INTERNALLY DISPLACED PERSON DURING MARITAL LAW

Due to objective reasons, part of the population of Ukraine was forced to change their place of residence or stay and received the status of an internally displaced person (hereinafter referred to as an IDP). In practice, a significant number of IDPs lose all or part of their documents, including identity documents. The Law of Ukraine “On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons” ensures the right of such persons to issue and receive identity documents (Article 6 of the Law) [1], because their presence is an opportunity to implement and protect their rights and freedoms, including when determining the territorial jurisdiction of the application.

The judge of the Prydniprovsky district court of Cherkasy, in case No. 711/3655/22, made a decision to transfer the application for consideration to the Pavlograd city-district court of the Dnipropetrovsk region. The statement concerned the establishment of the fact of the death of a citizen of Ukraine, a native of the city of Donetsk, Donetsk region, who died in the temporarily occupied territory of Ukraine in the Kuibyshev district of the city of Donetsk [2]. An application for the establishment of a fact that has legal significance is submitted to the court at the place of residence of the natural person who submits it (part 1 of Article 316 of the Civil Code of Ukraine) and is considered in separate proceedings (Article 293 of the Civil Code of Ukraine). Submission of an application to establish the fact of the death of a person in the temporarily occupied territory is regulated by the second part of Article 317 of the Civil Code of Ukraine, according to which the application is submitted to a court outside such territory, taking into account the rules of jurisdiction. During the submission of the claim to the Prydniprovsky District Court of Cherkasy, a certificate of registration of an internally displaced person dated 22.04.2022 was added to the claim, which is a fact of the applicant's residence in Cherkasy. However, the case file also contained a copy of the applicant's passport, according to which Donetsk is the place of residence. Then the court argued its position regarding the transfer of the case to another court by excluding the words “and the certificate of registration of an internally displaced person” in the first paragraph of Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 579 of 09.08.2017 (hereinafter – the Resolution) (expired on 07.02.2022) [2]. From this, the position of the courts was formed, that a certificate of registration of an IDP is not a ground for applying to

the court at the place of residence.

Another ground for transferring the case to another court is set out in the Court ruling of the Dnipro District Court of the city of Kyiv of 16.02.2023 in case No. 755/12631/22 [3]. Here the court compared the norms of the Law of Ukraine “On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons”, the Law of Ukraine “On the Provision of Public (Electronic Public) Services Regarding Declaration and Registration of Residence in Ukraine” and Article 29 of the Civil Code of Ukraine and concluded that an individual may have several places of residence, but only one of them will be registered. Thus, the court considers that the certificate of registration of IDPs is not a confirmation of the place of registration and is not a ground for consideration of the case by the Dnipro District Court of the city of Kyiv [3]. From this it follows that the courts could continue to refer cases to another court on the said basis, because the Resolution, which was referred to by the court in the first case, has lost its validity, but the appellate courts came to the opposite conclusion.

In case No. 522/15147/22 of 23.02.23, the Odesa Court of Appeal formulated the conclusion that a certificate of registration of an IDP is a basis for consideration of the case by a court whose territorial jurisdiction extends to the place of residence specified in the certificate [4]. The court also considered the Procedure for declaring and registering the place of residence/stay, which was adopted by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 07.02.22 No. 265 “Some issues of declaring and registering the place of residence and maintaining registers of territorial communities”. The court drew attention to the fact that during the period of temporary occupation of the territories in the Donetsk and Luhansk regions, the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, the effect of the first part of Article 4 of the Law of Ukraine “On the Provision of Public (Electronic Public) Services Regarding Declaration and Registration of Residence in Ukraine” does not apply to persons registered in such territories [4]. That is, such persons will have two places of residence registered, instead of one.

As we can see, it is possible to fill a claim by an IDP to the court at the place of stay, which is indicated in the certificate, of course, under the conditions of compliance with all the rules of jurisdiction, which are defined by Chapter 2 of the Civil Procedure Code of Ukraine. At the same time, the practice of courts of first instance indicates a desire to transfer cases to other courts, so plaintiffs need to be careful and observe all the rules of jurisdiction defined by legislation.

References

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII (date of accessed: 11.04.2022).

2. Ухвала Придніпровського районного суду м. Черкаси № 711/3655/22, Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105619151> (date of accessed: 11.04.2022).

3. Ухвала Дніпровського районного суду м. Києва № 755/12631/22, Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109052250> (date of accessed: 11.04.2022).

4. Постанова Одеського апеляційного суду № 522/15147/22, Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109193848> (date of accessed: 11.04.2022).

UDC 340.12(043.2)

Uvarov B. E., seeker
for the first (bachelor's) level of higher education,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh. V., PhD in Law

INTERACTION BETWEEN SHAREHOLDERS AND MANAGEMENT IN THE PROCESS OF CORPORATE GOVERNANCE

Interaction between shareholders and management is one of the key components of effective corporate governance. In the course of a company's operation, shareholders have the right to influence the strategy and decisions made by management. Such interaction can be ensured by creating an effective corporate governance system, establishing rules and procedures to regulate the interaction between shareholders and management, and ensuring openness and transparency of the company's reporting to shareholders and the public.

One of the main mechanisms of interaction between shareholders and management is the general meeting of shareholders. The general meeting of shareholders is the supreme governing body of the company and has the right to make strategic decisions, amend the charter documents and elect members of the board of directors. During the general meeting, shareholders have the opportunity to express their opinions and suggestions on the company's activities and influence decision-making.

However, there is a risk that management may use their position to increase their own power and control over the company. To prevent this, independent boards of directors can be established, consisting of independent experts and tasked with ensuring that decisions are balanced and risks are managed.

To ensure effective interaction between shareholders and management, it is also necessary to regulate the relationship between shareholders and management in the event of a change of ownership. This can happen through the sale of company shares, mergers or acquisitions. In this case, management may be subject to pressure from the new owner, which may lead to changes in the

company's strategy and decisions. To ensure an adequate level of shareholder protection in such cases, mechanisms can be developed to protect management from hostile takeovers. It is also important to ensure openness and transparency with respect to the company's financial reporting to shareholders and the public. In particular, companies should publish annual financial reports that contain information on the company's financial position, performance and development prospects. In addition, companies may publish quarterly reports that provide information on the current state of affairs of the company.

In the process of interaction between shareholders and management, it is also important to take into account the company's social responsibility. The modern public increasingly demands that companies comply with ethical and social standards. Companies that take into account social and environmental aspects in their operations usually enjoy greater support from shareholders and the public.

Thus, the interaction between shareholders and management in the process of corporate governance is a key factor for the company's success. Ensuring effective interaction can help to preserve the interests of all parties, as well as increase the trust and support of shareholders. For this purpose, it is important to create mechanisms for involving shareholders in the process of making important decisions, as well as to ensure transparency and openness in the company's financial statements.

In addition, it is important to protect management from hostile takeovers and to take into account the company's social responsibility.

All of these aspects of shareholder-management interaction in the corporate governance process can be regulated by law and internal company policies.

However, it is important to note that effective interaction between shareholders and management is not just a legal requirement, but also a moral obligation of the company to its shareholders and the public. Companies that adhere to ethical and social standards in their operations enjoy greater support and trust from investors and consumers, which can have a positive impact on their financial stability and reputation.

Thus, the interaction between shareholders and management is an important element of corporate governance, which requires the creation of mechanisms for involving shareholders in making important decisions, transparency and openness in interaction, as well as taking into account ethical and social aspects. Effective interaction can have a positive impact on the trust and support of shareholders, preserve the interests of the company and ensure stable business development, which in turn can ensure a high level of profitability and sustainability of the company in the market.

In today's world, corporate governance is becoming an increasingly important element of business development, as it not only ensures that the company meets the requirements of regulators and shareholders, but also helps to maintain consumer and investor confidence in the company. Interaction

between shareholders and management is one of the most important components of corporate governance, as it helps to ensure the common interest and support of the company and its shareholders.

However, it should be noted that the interaction between shareholders and management can be complex and conflictual, as they may have different interests and goals. For example, shareholders may be interested in maximizing the return on their investment, while management may be focused on the company's development strategy and long-term success. These different perspectives can lead to conflicts and disagreements over important decisions, which can negatively affect the company's development and its relationship with shareholders.

To maintain positive interaction between shareholders and management, various mechanisms can be introduced, such as the establishment of an independent board of directors to ensure that management's performance is monitored and aligned with the company's development strategy. It is also possible to introduce a system of incentives for management, which will depend on the achievement of certain indicators and goals by the company, which may help to involve management in common goals with shareholders.

At the same time, in order for the interaction between shareholders and management to be positive and constructive, it is necessary to ensure openness and transparency of the company's management. For example, the company can regularly provide reports on its activities, development plans and strategies, as well as the processes of making important decisions, which will allow shareholders to monitor the work of management and be aware of the situation in the company.

In addition, shareholder engagement mechanisms, such as meetings, consultations, online voting, etc., can be introduced to allow shareholders to express their opinions and wishes, as well as to receive the necessary information about the company.

In general, the interaction between shareholders and management in the process of corporate governance is a complex and important issue that requires constant attention and effort on both sides. With the right approach to the interaction and mutual understanding of the parties, the company can ensure stable development and support of its shareholders, which is an important factor for business success in the modern world.

Ярош М. В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Кметик Х. В., к.ю.н.

ПРИНЦИП АВТОНОМІЇ ВОЛІ СТОРІН У ДОГОВІРНОМУ ПРАВІ В УКРАЇНІ

Автономія волі – один із базових інститутів міжнародного приватного права, заснування якого лежить в розвитку такого принципу приватного права, як принцип диспозитивності. Нині автономія волі пронизує всі транскордонні приватно-правові відносини: договірні і позадоговірні, спадкові та шлюбно-сімейні. У доктрині міжнародного приватного права склалися такі теорії про правову природу автономії волі сторін. У більш вузькому та формалізованому розумінні автономія волі є однією з частин так званою прив'язкою колізійних норм [1]. Сутністю автономії волі в контексті міжнародного приватного права є те, що правовий порядок дозволяє індивідам здійснити вибір правового поля, яким будуть регулюватися їх приватно-міжнародні відносини. А тому, інакше кажучи, автономія волі – вибір суб'єктами приватно-міжнародних відносин права для їх регулювання [2].

До 16 століття єдиним засобом вирішення конфлікту законів була спроба побудови комплексу колізійних прив'язок, що могли б вирішувати застосування законів певної юрисдикції до приватно міжнародних відносин. Однак з появою дисертації «*Conclusiones de statutis et consuetudibus localis*» Шарля Дюмулена (1500–1566). Він виділяв особливу групу норм, що мають відношення до волі сторін, або ж можуть бути змінені ними; з цього розпочалась теоретична розробка концепції, в основу якої була покладена можливість вільно обирати право, керуючись волею сторін. Інші погляди, які висловлювалися правознавцями, не прямо, але опосередковано заперечували автономію волі і були пов'язані з «етатистськими» або близькими до них концепціями права (Ж. Боден, Дж. Біл, А. Батіфоль, П. Леребур-Пі-жоньер, В. Луссуарн, Ж. Бреден та ін.) За своєю суттю вони означали ліквідацію даного інституту без його формального скасування, оскільки основне в них – обґрунтування тези про те, що, за наявності угоди сторін про вибір права, його визначення здійснюється не фізичними або юридичними особами, а судовим органом держави. Згодом, знайшовши підтримку в законодавстві та доктрині багатьох країн, підкріплена авторитетом доктрини, автономія волі спершу застосовувалась виключно в зовнішньоекономічних відносинах, особливо в сфері договірних зобов'язань, міжнародних контрактах, міжнародній

купівлі продажу. Пізніше вона почала поширюватися на трудове, сімейне, спадкове право тощо. Донедавна деякі науковці вважали, що колізійні норми, які стосувалися визначення право- та дієздатності, сімейних спадкових, відносин не допускали вибору права сторонами, очевидно, така позиція вже не відповідає об'єктивній реальності [4].

Класифікація автономію волі поділяється на абсолютну та обмежену. У першому випадку це означає, що автономія волі не обмежується правом, з яким суспільні відносини якимось чином пов'язані, а тому сторони можуть визначати будь-який правопорядок на власний розсуд і навіть можуть обрати те право, яке не має до них ніякого об'єктивного відношення чи зв'язку, у більшості випадків це робиться для забезпечення найбільшої об'єктивності. В свою чергу законодавство деяких країн та міжнародні документи інколи обмежують автономію волі розумінням «суттєвого» або «найбільш тісного зв'язку» відносин із певним правом, або обмежують автономію волі чітко окресленими межами. Законодавці більшості країн світу віддають перевагу першій варіації [2].

У Законі України «Про міжнародне приватне право» принцип автономії волі відображено в ст. 5, де зазначено, що учасники правовідносин можуть самостійно здійснювати вибір права, яке підлягає застосуванню до змісту правових відносин, при цьому такий вибір має бути явно вираженим або прямо впливати із дій сторін правочину, його умов чи обставин справи, які розглядаються в їх сукупності, якщо інше не передбачено законом. Сторони можуть обрати право щодо правочину в цілому або його окремої частини, при цьому вибір права чи зміна раніше обраного права може бути здійснено учасниками правовідносин у будь-який час, зокрема, при вчиненні правочину, на різних стадіях його виникнення тощо. Крім того, вибір права або зміна раніше обраного права, які здійснено після вчинення правочину, мають зворотню дію і є дійсними з моменту вчинення правочину, але не можуть бути підставою для визнання правочину недійсним у зв'язку з недодержанням його форми. Таким чином, українське національне колізійне право виходять з того, що при розв'язанні всіх колізійних питань у сфері договірних зобов'язань вирішальною є воля сторін [4].

В міжнародних договорах та законодавстві іноземних державах в силу того, що дана формула прикріплення спрямована на врегулювання договірних відносин з іноземним елементом, санкціонована законодавством сучасних держав, міжнародними конвенціями універсального та регіонального характеру у 1991 р. Інститут міжнародного права зазначав, що автономія волі сторін є фундаментальним принципом міжнародного приватного права. Перш за все цьому сприяло закріплення даного принципу в міжнародних конвенціях, а саме: Кодексі Бустаманте, Римській конвенції 1980 р. щодо права, застосованого до

договірних зобов'язань, Міжамериканській конвенції 1994 р. про право, що застосовується до міжнародних контрактів, та ін. Право більшості держав передбачає абсолютну, необмежену і безумовну автономію волі сторін відносно вибору права, що застосовується. До таких держав належать: Вірменія, Австрія, Угорщина, Венесуела, Німеччина, Греція, Канада, Китай та Швейцарія [5].

Література

1. Про право, що застосовується до договорів міжнародної купівлі-продажу: Конвенція. Гаага: ООН, 1986.
2. Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського парламенту та Ради. Страсбург: Європейський Союз, 2008.
3. Кисіль В. І., Серьогін О. Ю. Міжнародне приватне право: науково-практичний коментар закону / за ред. А. С. Довгерта. Харків: Одіссей, 2008.
4. Міжнародне приватне право: у 3-х т. / за ред. Л. П. Ануфрієвої, 2002. Т. 3: Транскордонні банкрутства. Міжнародний комерційний арбітраж.
5. Договірне право в міжнародному обороті / за ред. М. Г. Вилкової, 2004.

РОЗДІЛ 5

ТРАНСПОРТНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

UDC 347.763.1 (043.2)

Kovryhina O.K., applicant for higher education
first (bachelor's) level,

National Aviation University, Kyiv, Ukraine

Beridze Aliko, applicant for higher education
second (master's) level,

Caucasus University, Tbilisi, Georgia

Scientific adviser: Khotsianovska N.F., Senior Lecturer

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE TRANSPORT SECTOR IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR AND POST-WAR RECONSTRUCTION

As a result of Russian aggression, about 33% of the infrastructure throughout Ukraine was damaged. According to preliminary estimates, the total volume of infrastructure losses in Ukraine amounted to \$35.3 billion [1]. The reconstruction of Ukraine's transport system can become a space for investment. This is the sphere that will work and develop in any case, it is strategic for Ukrainians. Given that the topic is quite new, there are no scientific developments yet, and therefore we will base ourselves on articles by experts, regulatory and legal acts and statistics.

In the project of the Recovery Plan of Ukraine, it is determined that, in general, approximately UAH 212.7 billion is needed to restore the transport infrastructure of Ukraine. Funding will be directed to the implementation of priority measures: the restoration of critical transport infrastructure facilities, the development of railway, road and inland waterways to improve the logistics of passenger and cargo transportation, the restoration of exports and ensuring food security in the world. For a better vision of the situation, a justification is needed, as to why investments in the transport system are relevant and attractive.

First, it is necessary to take into account the advantages of Ukraine's location in the context of transport communications and trade between the regions of Europe, Asia and the Mediterranean. It should be noted that Ukraine is at the crossroads of land and air routes connecting Eastern, Central and Western Europe, as well as Scandinavia, the Baltic region, the Eastern Mediterranean and the Black Sea region. In addition, a transcontinental gas pipeline runs on the territory of Ukraine, and sea routes pass through the waters of the Black and Azov Seas.

Secondly, the EU and leading countries will be involved in the process of

reconstruction and modernization. Further development and deepening of relations between Ukraine and the EU, carried out on the principles of political association and economic integration, will contribute to the implementation of the best European standards in the field of infrastructure [2]. It is known that the European Union will take a direct part in projects to rebuild the transport infrastructure, relying on the Recovery Plan of Ukraine. In addition, the Ministry of Transport of Great Britain and the Ministry of Infrastructure of Ukraine signed an agreement on an action plan to restore the Ukrainian transport infrastructure damaged by the war [3]. British transport infrastructure experts will transfer knowledge to Ukrainian specialists regarding the reconstruction of airports, runways and ports. The Department of Transportation offers funds, engineering expertise, and vehicles.

Thirdly, during the reconstruction process, Ukraine will take into account the environmental requirements of European integration, especially in the field of transport. After all, this sector is one of the biggest sources of pollution and greenhouse gas emissions. It is expected to reduce greenhouse gas emissions in the sector by 90%, increase the share of sustainable modes of transport, such as rail and inland waterways, stricter emission standards for vehicles with internal combustion engines, development of infrastructure for electric vehicles. This is very important because the environmental issue is now relevant all over the world and investors are paying attention to this issue [4].

During the war, due to the reorientation of transport flows, the most urgent issue became the increase of the carrying capacity of export-import transports with EU countries. This segment and the containerization of cargo flows are the most attractive for investment. According to experts, railway crossings on the border between Ukraine and Poland are promising for further development. According to Oleksandr Kamyshyn, the chairman of the board of Ukrzaliznytsia, the Ukrainian railway has started integration with the European one, because this is currently one of their most important tasks.

A survey was conducted among EBA member companies. Respondents named the most relevant investment projects in Europe and Ukraine for the logistics market: the development of road overpasses connecting Ukraine and European countries; the construction of strategic universal transport hubs in Ukraine as a capacity reserve in case of a recurrence of Russian aggression; the development of the Eurotrack (1435 mm) on the territory of Ukraine [5]. This suggests that investor companies see Ukrainian transport infrastructure as relevant projects that are attractive for investment.

Therefore, the reconstruction of the destroyed transport system must and will take place taking into account new technologies, modernization and strategies for environmental protection. In our opinion, the greenest and most energy-efficient modes of transport, such as water and railway, should be prioritized for development.

References

1. Нові та старі виклики. Як тримається українська інфраструктура під час війни. New and old challenges. How is Ukrainian infrastructure holding up during the war?. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/ovi-ta-stari-vyklyky-yak-trymayetsya-ukrayinska-infrastruktura-pid-chas-vijny/> (date of access: 19.04.2023).

2. Розвиток інфраструктури та євроінтеграція. *Міністерство інфраструктури України*. URL: <https://mtu.gov.ua/content/rozvitok-infrastrukturi-ta-evrointegraciya.html> (date of access: 19.04.2023).

3. Department for Transport. New UK-Ukraine transport partnership to rebuild war-torn infrastructure. URL: <https://www.gov.uk/government/news/new-uk-ukraine-transport-partnership-to-rebuild-war-torn-infrastructure> (date of access: 19.04.2023).

4. Відновлення транспортного сектору України – як зробити його «зеленим»? *Офіс ефективного регулювання*. URL: <https://brdo.com.ua/nalytics/vidnovlennya-transportnogo-sektoru-ukrayiny-yak-zrobyty-jogo-zelenym/> (date of access: 19.04.2023).

5. Копилов М. Бізнес зацікавлений в інвестуванні в інфраструктуру навіть попри війну, – опитування ЄБА. *Rail.insider – інформаційно-аналітичне видання про залізницю в Україні*. URL: <https://www.railinsider.com.ua/iznes-zaczikavlenyj-v-investuvanni-v-infrastrukturu-navit-popry-vijnu-opytuvannya-yeba/> (date of access: 19.04.2023).

УДК 504.054:342:629.73 (043.2)

Шидловська Магдалена, проректор з питань освіти та дидактики Головної менеджерської школи «Колегіум Хуманум», м. Варшава, Польща

Сенько А.В., здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ЦИВІЛЬНІЙ АВІАЦІЇ

Цивільна авіація є важливою складовою глобальної транспортної системи, забезпечуючи перевезення пасажирів та вантажів в усьому світі. Однак, разом з тим, вона може негативно впливати на довкілля, спричиняючи забруднення повітря, шум та забруднення ґрунтів.

Основні міжнародні стандарти та рекомендована практика ІКАО в сфері екологічної безпеки цивільної авіації містяться в Додатку 16 до Чиказької конвенції 1944 р. та інших рекомендаційних документах [1].

Частина 2 ст. 83 Повітряного кодексу України (далі – ПК України) встановлює, що: «Суб'єкти авіаційної діяльності зобов'язані під час

експлуатації повітряних суден на землі та в повітрі дотримуватися встановлених нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів і вживати заходів щодо зменшення обсягів викидів (емісії) забруднюючих речовин і зменшення рівня шуму, електромагнітного та радіаційного випромінювання» [2]. Отже, основними чинниками негативного впливу цивільної авіації на населення та навколишнє природне середовище є авіаційний шум і викиди (емісія) забруднюючих речовин (палива та продуктів його згорання), а також електромагнітне випромінювання об'єктів авіаційної діяльності.

Згідно п. 39 ч. 1 ст. 1 ПК України: «емісія авіаційного двигуна – виділення авіаційним двигуном таких шкідливих газоподібних речовин, як дим, незгорілі вуглеводні, окиси вуглецю і окиси азоту» [2]. Проте, положення ст. 83 ПК України абсолютно не враховують такий важливий фактор безпеки, як біологічний – немає потреби доводити, що авіація може бути засобом розповсюдження небезпечних та патогенних організмів (та мікроорганізмів): бактерій, вірусів (зокрема й COVID-19), комах, спор грибків, насіння бур'яну тощо. Тому забезпечення екологічної безпеки повинно крім факторів авіаційного шуму та емісії шкідливих речовин обов'язково враховувати радіаційну та біологічну безпеку. В міжнародному праві намітилась відповідна тенденція, тільки там ці аспекти віднесені до сфери боротьби з актами незаконного втручання. Так, у переліку ст. 1 Пекінської конвенції 2010 р. з'явилися нові злочини, що полягають у протиправному нецільовому використанні цивільних повітряних суден і спрямовані не стільки проти безпеки безпосередньо міжнародної цивільної авіації, скільки проти безпеки третіх осіб або навколишнього середовища (підпункти f), g), h), i) пункту 1 ст. 1 [4]). Це акти, яких не передбачає ні ст. 1 Монреальської конвенції 1971 р., ні додаткового Протоколу 1988 р. до неї, ні ст. 86 ПК України [2], ані підпункт б пункту Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації [3].

За підрахунками міжнародних експертів та спеціалістів, діяльність авіаційної індустрії продукує 1,5-2% викидів вуглекислого газу (CO₂) та інших небезпечних хімічних речовин і сполук – у співвідношенні зі світовими – 100% викидів [5]. Офіційна статистика британських спеціалістів повідомляє, що авіаційна індустрія спричинює емісію небезпечних речовин у навколишнє природне середовище не лише під час пасажирських та вантажних перевезень, а й унаслідок вжиття різних заходів з обслуговування аеропортів загалом.

Як наслідок процесу викидів небезпечних речовин, зокрема в результаті згорання палива, відбувається формування нових екологічно-небезпечних, газоподібних, рідких та твердих речовин, які є похідними від хімічних елементів, поєднань та утворень, що містяться як у складі вихідного палива, так й у складі вихідного палива, і вже як результат у

складі атмосферного повітря. Хімічні елементи, які поєднують речовини палива та повітря взаємодіють між собою, і пройшовши певну термічну обробку, перетворюються на викиди продуктів згорання в навколишнє природне середовище. Пари палива шкідливі та ядовиті, а їх накопичення в повітрі, а далі – на поверхневому шарі ґрунту, є небезпекою для людини та навколишнього середовища. Це може призвести до виникнення пожеж.

Якщо досліджувати питання загрози безпечному функціонуванню аеропортів з боку дикої природи прилеглих землекористувань, то згідно із підрахунками експертів зіткнення птахів з літаками займає 3 місце після людського фактора і технічних збоїв, що спричиняють авіакатастрофи. Так, удар птаха, вага якого становить 1,8 кг, при середній швидкості літака близько 700 км/год є еквівалентною силі ураження 30-міліметрового гарматного снаряда. Для прикладу, нагадаємо випадок, який стався 2009 р. у Нью-Йорку, коли відбулася аварійна посадка авіалайнера Airbus A320-214 на р. Гудзон. А сталося все саме через зіткнення літака зі зграєю диких гусей. Тоді пасажирів від авіакатастрофи врятували майстерність пілота і водна акваторія. Згідно із результатами досліджень та підрахунками експертів вдалося з'ясувати, що найбільша частка зіткнень птахів спостерігається в районі двигуна, а найменша – припадає на шасі.

Необхідно звернути особливу увагу стосовно фаз польоту, під час яких трапляється найбільше зіткнень. Так, зі згідно статистичними даними, 34% зіткнень відбувається під час самого польоту, 31 – під час посадки, а 18% – під час пробігу після приземлення. Під час польоту на висоті 10 тис. км аеропортові служби не можуть на 100% передбачити, де і в який час на літак буде чекати небезпека. Тобто в таких умовах значний вплив мають природні чинники, які не залежать від антропогенної діяльності. А за посадки та вирулювання літака раціональне землекористування та науково обґрунтована діяльність аеропортових служб можуть значно зменшити рівень небезпеки, використовуючи методи сучасних технологій і дотримуючись правил сумісності інфраструктури аеропорту з прилеглими територіями [6].

Існують різноманітні локальні методи щодо зменшення небезпечного впливу птахів на діяльність аеропорту, зокрема застосування спеціального обладнання, яке фіксує кількість птахів у певні дні та періоди та інші заходи як-от: спеціальні біоакустичні установки можуть відтворити сигнали, що відлякують птахів, це сигнал тривоги, який подають пернаті один одному і уловлюють його в радіусі півтора кілометра; сигнальні ракети; іноді руйнування гнізд поблизу аеропорту; створення штучних зарослих ділянок для птахів.

Якщо розглядати питання нещасних випадків, які трапляються з боку взаємодії авіалайнерів і дикої природи загалом, то вони є цілком поширеними на світових повітряних, сухопутних просторах і фіксуються

тисячами на рік, однак, все ж таки найбільшою небезпекою для середовища є: зміни фізичних, хімічних та біологічних характеристик екосистеми; порушення ходу природних біологічних процесів; утворення стійких до мікробіологічного розщеплення ще більш токсичних сполук, в яких містяться канцерогенні та мутагенні якості.

Через досить несприятливу ситуацію з викидами небезпечних речовин, експертами та працівниками аеропортових служб постійно розробляється ряд заходів щодо зменшення рівня негативного впливу або ж його ліквідації.

Отже, екологічну безпеку цивільної авіації можна визначити як стан, за якого небезпечні для людини та навколишнього природного середовища фактори глобального (руйнування озонового шару атмосфери) та локального характеру (авіаційний шум, емісія шкідливих речовин тощо) контролюються на визначеному у міжнародних та національних правових актах рівні. Цей рівень визначається мінімальними сертифікаційними вимогами (стандартами) для авіаційної техніки, аеродромів та аеропортів, на підтвердження дотримання яких видається сертифікат.

Для зменшення впливу цивільної авіації на довкілля, розроблено численні заходи та технології. Одним з них є використання біопалива, яке має менший вплив на довкілля порівняно зі звичайним паливом. Біопаливо виготовляється з відновлюваних джерел, таких як рослинні олії та жири, і його використання допомагає зменшити викиди вуглекислого газу та інших шкідливих речовин. Також, для зменшення викидів під час старту та посадки літаків, розроблено нові технології, такі як «електричні» літаки та системи зменшення швидкості обертання двигунів під час посадки. Для зменшення шуму від літаків, розроблено спеціальні шумозахисні системи, які зменшують рівень шуму на землі під час польоту літаків. Крім того, у багатьох країнах встановлені обмеження на максимальний рівень шуму та викидів від літаків, а також введені податки на викиди вуглекислого газу для авіакомпаній, які сприяють стимулюванню розвитку екологічно чистих технологій та палива.

Література

1. Опис Додатків до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію 1944 р.: Міжнародний документ, 2 лист. 2006 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/aws/show/995_655 (дата звернення: 18.04.2023).
2. Повітряний кодекс України від 19 трав. 2011 р. № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536.
3. Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації: Закон України від 21 бер. 2017 р. № 1965-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 16. Ст. 199.
4. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації від 10 вер. 2010 р. Веб-сайт ООН. URL: www.un.org/ru/

documents/decl_conv/conventions/pdf/beijing_convention.pdf. (дата звернення: 18.04.2023).

5. Бистряков І.К. Теорія і методи оцінювання, оптимізація використання та відтворення земельних ресурсів: матеріали Міжн. наук. конф. У 2-х частинах. Київ: РВПСУ НАНУ, 2002. Ч. I. С. 139-142.

6. Information on aviation's environmental impact URL: <http://publicapps.caa.co.uk/docs/33/> (дата звернення: 18.04.2023).

UDC 347.8 (043.2)

Demchyshyn Yu.V., applicant for higher education
first (bachelor's) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Yatskiv V.S., attorney at law,
Zhytomyr, Ukraine

EUROPEAN UNION SPACE STRATEGY FOR SECURITY AND DEFENCE

The space strategy of security and defence of the European Union is an integral part of the European security policy. The main objective of this strategy is to ensure the security of the European Union in space and to use space technology to support various sectors, including security, defence, business and science. Space technologies can provide significant support in various fields. In the field of security, space technology can help in researching and tracking global threats, including natural disasters, global wars, and acts of terrorism. In addition, space technologies can help ensure security in air and maritime space, as well as in the field of cyber security.

Space systems and services in the European Union are crucial for the functioning of our society and economy, as well as for security and defence. Thus, the EU has defined space as a strategic sphere. In the current geopolitical context of increased competition for power and increased threats, the EU is taking measures to protect its space assets, protect its interests, deter hostile activities in space and strengthen its strategic position and autonomy. The strategy is a direct implementation of the EU's Strategic Compass, adopted less than a year ago, which identified space, along with cyber and maritime transport, as contested strategic areas whose security must be ensured [1].

The strategy outlines counter-space capabilities and the main threats in space that threaten space systems and their ground infrastructure, based on a common definition of the space domain. In order to improve the overall understanding of threats by Member States, the High Representative will prepare a confidential annual analysis of the space threat landscape at the EU level, based on data from

Member States. The strategy proposes to extend the existing Space Threat Response Mechanism, already used to protect Galileo, to all space systems and services in the EU. The strategy calls for effective and timely mobilization of relevant EU tools to respond to space threats. The strategy proposes appropriate access to space information through the relevant national space teams to identify misbehaviour in orbit and protect EU assets. Space exercises, in particular with partners, will help test and develop the EU's response to space threats and explore solidarity mechanisms [2].

The strategy proposes to maximize the use of outer space for security and defence purposes. The development of dual-use services requires taking into account defence requirements when preparing the evolution of EU space programs. The strategy offers: the launch of two pilot projects, one to test the provision of initial space information services based on the capabilities of Member States and the other to test a new government Earth observation service as part of the evolution of Copernicus; improve the link between space, defence and security at EU level and ensure synergies and cross-enrichment, in particular in terms of research and development; propose specific measures to promote collaboration between space and defence startups; increase skills related to the development of space services for security and defence [1].

As Thierry Breton, responsible for EU space strategy, emphasizes, the space strategy is based on four "pillar" principles. The first is to strengthen the "sustainability and security of the EU's national and commercial space systems". The second is "strengthening the EU's ability to respond to [external] threats" (the European Commissioner did not explain this point). In third place, Thierry Breton put the expansion of the "use of space for defence purposes" through monitoring the Earth and movements in space, as well as through more active cooperation with partners, in particular with NATO. Thierry Breton emphasized that effective work with partners involves the development of "EU space law", which will define "general rules of safety, security and stability of our systems". He reminded us that the differences existing today in the legislative framework of the countries of the European Union may negatively affect the competitiveness of our industry, as well as the security of the European Union [3].

Therefore, the European Union's space strategy for security and defence aims to ensure security in space and on earth, development of space technologies, climate monitoring and cooperation with other states and international organizations. These priorities are important for ensuring the security and stability of the European space and improving the quality of life of citizens.

References

1. EU Space Strategy for Security and Defence to ensure a stronger and more resilient EU. *European Defence Agency*. URL: <https://eda.europa.eu/news-and->

events/news/2023/03/10/eu-space-strategy-for-security-and-defence-to-ensure-a-stronger-and-more-resilient-eu.

2. EU Space Strategy for Security and Defence. *Defence Industry and Space*. URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-space-strategy-security-and-defence_en

3. Ukrrain. Стратегія космічної безпеки Євросоюзу буде затверджена вже у березні. *Новини України та світу Ukrrain.com – Український доц.* URL: https://ukrrain.com/strategiya_kosmichnoi_bezpeki_evrosoyuzu_bude_zatverdzhena_vzhe_u_berezni.html

UDC 347.828 (043.2)

Hovorun M.M., applicant for higher education
first (bachelor's) level,

National Aviation University, Kyiv, Ukraine

Chumak A.V., lawyer,

Department of Education, Youth and Sports of the Executive Committee
of Pishchanka Village Council, Poltava, Ukraine

PECULIARITIES OF AIRCRAFT LEASING AGREEMENTS

Leasing is one of the most popular forms of financing in modern business. This tool allows companies to get access to the necessary equipment, machinery or other assets without having to spend a lot of money to acquire them. It also allows for timely equipment upgrades and reduces financial risk for your business. In modern conditions, when the pace of technology development is rapidly increasing, leasing is becoming more and more relevant for companies of any size. This allows companies to access the most advanced technologies without high acquisition costs, allowing them to focus on growing their business and increasing its profits. Thus, leasing can be a smart choice for business, especially in the conditions of rapid technological development and reduction of financial risk.

An air transport leasing contract is an agreement between a lessor and a lessee, under which the lessor transfers to the lessee the right to use air transport for a certain period for a fee that depends on the cost of the transport and the period of its stay use. Some authors consider leasing as a property loan, where the lessor is the creditor, the owner, who leases the property, and the lessee is the user who leased the property for a certain period. However, it is difficult to agree with this definition, since leasing is considered here only as a type of credit, that is, as a type of contractual obligation.

One cannot but agree with O.V. Trofimonva, who notes that leasing operations are a complex of organizational, financial and property relations that require appropriate complex normative regulation, and therefore, leasing cannot

be reduced to an ordinary contractual property rental (its variety). [1, p. 126].

N.F. Mentukh defined leasing as one of the most promising forms of production investment, which is capable of revitalizing the process of technical and technological renewal of production in Ukraine [2, p. 48].

Several types of leasing are popular in the modern world. "Dry leasing" is the most popular type of aircraft lease on the aviation market. The leasing company leases the airliner to the airline for several years. After its completion, the aircraft is returned to the owner. Dry leasing assumes that the air carrier independently hires pilots and flight attendants, and carries out maintenance of the aircraft and its insurance. "Wet leasing" is a contract when one airline - the actual operator - leases its aircraft and crew to another air carrier - the customer of the flight - for several days or months. The actual operator provides maintenance of the airliner and its insurance, and the customer of the flight refuels the aircraft and pays airport fees. "Financial leasing" is a loan for 10 or more years. The airline takes the plane, uses it and pays off the loan with interest. After completion of payments, the aircraft becomes the property of the air carrier". "Leasing back" is a contract in which major airlines agree with manufacturers on big discounts and buy batches of planes at once - tens or even hundreds of units. Further, to free up financial resources, they sell these airliners to leasing companies and take the same aircraft already under dry leasing conditions at a reduced price [3].

Based on the presented material about the concept of leasing, we will be able to determine the specifics. Air transport leasing contracts are quite popular, as mentioned earlier, and therefore such contracts have their characteristics that must be taken into account during the conclusion and execution of the contract. The object of leasing is air transport, which is transferred for use by the lessee. The lessor may be the owner of the vehicle or have the right to use it from third parties. The term of the contract is usually defined as 5-10 years. Depending on the terms of the contract, it may be extended or changed. The amount of payments is set taking into account the cost of the transport, the period of use, specific weight, insurance and other costs related to the operation of the transport. Payments are usually made monthly or quarterly. Purchase option - the lessee may have the opportunity to purchase the vehicle at the end of the contract term for a certain amount specified in the contract. This enables the lessee to acquire ownership of the vehicle after the end of the lease term. Compensation for damage - the contract may contain conditions for compensation for the damage that the aircraft may cause to third parties. Ownership rights - the rights and obligations of the owner and the lessee about the aircraft may be defined in the contract.

Thus, it can be concluded that the features of air transport leasing contracts can include various aspects such as financial, technical, legal and operational. For example, an air transport leasing contract may specify such terms as rent,

terms of the contract, terms of use of the aircraft, responsibility for maintenance and repair, compensation for damage, etc. Other features of air transport leasing agreements include such aspects as requirements for aircraft insurance, verification of documentation for the aircraft, compliance of the aircraft with aviation industry safety standards, and ensuring compliance with the rules and legislation of the respective country of registration of the aircraft. In addition, the air transport leasing contract may take into account other aspects that depend on the specifics of the specific agreement and the contract participants. Therefore, when concluding and executing an air transport leasing contract, it is necessary to take into account various aspects that are specific to this type of agreement.

References

1. Трофімова О.В. Правове регулювання лізингової діяльності в Україні. Київ: КИТ, 2005. 216 с.
2. Ментух Н.Ф. Історія розвитку лізингових відносин в Україні. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: матер. міжн. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 29-30 січ. 2016 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина». 2016. С. 47-50.
3. Лізинг для початківців, або як авіакомпанії орендують літаки для польотів. URL: https://www.avianews.com/interestingaviation/2022/10/02/how_do_airlines_lease_airplanes/

УДК 349.6 (043.2)

Поліщук І.В., старший викладач,
Гончар В.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

СЕРТИФІКАЦІЯ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сфера спільного авіаційного сектору між Європейським Союзом та деякими третіми країнами спрямована на розширення європейських авіаційних правил, включаючи вимоги безпеки. Відкриття спільного ринку повітряного транспорту та поступова координація законодавчих та нормативних актів поєднуються із запровадженням технічної допомоги для підтримки держав-членів у поетапному здійсненні необхідних заходів.

12 жовтня 2021 р. було підписано Угоду про спільний авіаційний простір між Україною та Європейським Союзом, яка була ратифікована Верховною Радою України 17 лютого 2022 р. «Угода передбачає уніфікацію ринку повітряного транспорту в Україні та Європейському Союзі, що сприятиме більш ефективному використанню ринку повітряного

транспорту та поліпшенню якості послуг, розвиватиме транзитний потенціал України, інтегруватиме його в європейську авіаційну структуру та зміцнюватиме авторитет України як європейської авіаційної країни» [1, с. 20]. Ця Угода заснована на принципах третіх країн, які не є членами ЄС (в т.ч. і Україна), але прийняли все законодавство ЄС про цивільну авіацію, особливо щодо безпеки польотів, захисту пасажирів, транспортних обов'язків авіаперевізника, захисту навколишнього середовища, конкуренції та державної допомоги. Угода вимагає прийняття європейських стандартів щодо безпеки польотів та відповідного рівня обслуговування повітряних суден. Разом з тим, Угода передбачає виконання усіх без винятку положень регламентів, директив та рішень, що стосуються питання сертифікації та визнання сертифікації повітряних суден.

Положення щодо сертифікації та визнання сертифікації прямо не передбачені у тексті Угоди, але у Додатку 1 до Угоди міститься перелік актів ЄС, які мають використовуватися державами-учасницями Угоди [2]. Одним з основних таких авіаційних актів ЄС (в т.ч. щодо сертифікації) є Регламент ЄС № 216/2008 про загальні правила у галузі цивільної авіації, відповідно до статті 3 якого «сертифікація» означає будь-яку форму визнання того, що продукт, частина або пристрій, організація чи особа відповідає належним вимогам, включаючи положення Регламенту та правилам з його впровадження, а також видачу належного сертифікату, що засвідчує таку відповідність. «Сертифікат» означає будь-яке схвалення, ліцензію або інший документ, що виданий в результаті сертифікації» [3]. Іншим актом є Регламент Комісії ЄС № 748/2012 про правила з реалізації процедури сертифікації літальних апаратів та пов'язаних з ними виробів, деталей та приладів стосовно їх придатності для льотної експлуатації та впливу на навколишнє середовище.

Регламентами визначено, що відповідність повітряного судна, зареєстрованого в Договірній Державі, продуктам, частинам та обладнанню, встановленому на ньому, визначається відповідно до таких положень:

1) виріб повинен мати сертифікат типу. Якщо заявник довів, що товар відповідає основі сертифікації типу, а виріб не має наступних характеристик або характеристик, видається сертифікат типу та доказ про зміну сертифікату типу, включаючи додатковий сертифікат типу що не є безпечним. Сертифікат типу охоплює виріб, включаючи всі деталі та обладнання, встановлене на ньому;

2) частинам та пристроям може бути надано особливі сертифікати, якщо доведено, що вони відповідають детальним умовам льотної придатності, встановленим для забезпечення відповідності основним вимогам;

3) кожному літальному апарату видається окремий сертифікат льотної придатності, якщо буде доведено, що він відповідає конструкції типу, схваленій сертифікатом типу та відповідні документи, інспекції та випробування свідчать про те, що стан літального апарату гарантує безпеку експлуатації;

4) сертифікат льотної придатності діє доки його не буде призупинено, скасовано чи припинено та доки літальний апарат обслуговують відповідно до основних вимог [2].

Питання визнання сертифікації врегульовано статтею 11 Регламенту, яка визначає, що «держави-учасниці без додаткових вимог чи оцінки визнають сертифікати, видані відповідно вимог Регламенту. Якщо первинне визнання стосується конкретної потреби чи потреб, будь-яке подальше визнання охоплюватиме лише цю саму потребу чи потреби» [3]. Сертифікати, які не можуть бути видані відповідно до положень Регламенту, можуть бути видані на підставі відповідних положень національного законодавства. Тому далі стаття 12 Регламенту регулює питання визнання сертифікатів, виданих третьою країною, якщо це передбачено в угоді про взаємне визнання між Співтовариством та цією третьою країною. Додатками до Угоди між Україною та ЄС про спільний авіаційний простір передбачено підзвітність України щодо проведення сертифікації Європейському агенству з безпеки польотів, однак зазначено, що самі сертифікати мають видаватися національними органами України. У зв'язку з чим в Україні прийняті та застосовуються відповідні Авіаційні правила (Частина 21).

Література

1. Василюшин Х.В. Гармонізація законодавства України з правом ЄС в галузі цивільної авіації. Київ, 2021. 64 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/52030/1/%.pdf> (дата звернення: 15.04.2023).

2. Acquis ЄС у сфері цивільної авіації та перспективи адаптації законодавства України у світлі підписання та набуття чинності Угоди про спільний авіаційний простір між Україною та ЄС. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3007-20> (дата звернення: 15.04.2023).

3. Regulation № 216/2008 of the European Parliament and of The Council / The official site of EU. URL: [LexUriServ.do \(europa.eu\)](http://LexUriServ.do(europa.eu)) (дата звернення: 15.04.2023).

Гелбутівський М.О., Філіпенко А.В., здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Слободська І.А., старший викладач

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДАПТАЦІЇ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Конвергенція авіаційного транспорту до стандартів Європейського Союзу є важливим етапом у розвитку авіаційної галузі України. Цей процес передбачає впровадження європейських стандартів безпеки, екології, технічного обслуговування та експлуатації повітряних суден. Здійснення такої адаптації вимагає відповідних правових норм та регуляторних документів, які б забезпечували безпеку та якість авіаційних послуг у відповідності до європейських стандартів.

Актуальність наукових досліджень проблеми державного регулювання процесів конвергенції авіаційного транспорту України до ЄС підтверджена у Національній транспортній стратегії України на період до 2030 року [1] та проекті Плану відновлення України [2].

Указом Президента України від 21.04.2022 № 266/2022 створена Національна рада з відновлення України від наслідків війни, основним завданням якої є «розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема, передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини» [3].

Семеній Р. визначає, що державне управління діяльністю авіаційного транспорту здійснюється шляхом проведення та реалізації економічної (податкової, фінансово-кредитної, тарифної, інвестиційної) та соціальної політики, включаючи надання дотацій на пасажирські перевезення [4].

У документі Міжнародної організації цивільної авіації визначені механізми державної підтримки міжнародного авіаційного транспорту (перехресне субсидування; залік експлуатаційних втрат; надання капіталу; гранти; гарантії; позики або страхування на пільгових умовах; захист від банкрутства; відмова від стягнення належних сум; забезпечення нормального прибутку від інвестованих державних коштів; податкові пільги або звільнення від сплати податків; компенсація фінансового тягаря, покладеного органами державної влади; доступ на некомерційній основі до

засобів аеронавігації, палива, наземного обслуговування, безпеки, комп'ютерних систем резервування, розподілу слотів або інших супутніх засобів та послуг, необхідних для функціонування повітряних перевезень) [5].

Взагалі методи державного регулювання процесів конвергенції авіаційного транспорту України до ЄС – це способи впливу держави на сферу надання послуг авіаційного транспорту, інфраструктуру ринку, некомерційний сектор з метою створення умов їх ефективного функціонування відповідно до напрямків державної економічної політики.

В умовах війни та повоєнного відновлення економіки неможливе повернення до звичних підходів і методів державного регулювання. Необхідно виробити стратегію протистояння, захисту, збереження і розвитку України в умовах воєнної загрози, сусідства з агресором.

Одним із найважливіших досягнень у процесі конвергенції українського авіаційного транспорту до ЄС є приєднання до Спільного авіаційного простору (далі – САП). Україна та ЄС підписали Угоду про САП 12.10.2021 р. в рамках 23-го саміту Україна – ЄС в Києві. Європейський САП – це двостороння угода між ЄС і третіми країнами для встановлення спільних стандартів безпеки та лібералізації ринкових відносин у сфері авіації [6]. По суті, САП – це зона вільної торгівлі для авіації. Ця угода базується на принципі прийняття країною всього законодавства ЄС у сфері цивільної авіації, зокрема щодо безпеки польотів, захисту пасажирів, відповідальності авіаперевізників за перевезення, захисту навколишнього середовища, конкуренції та державної допомоги. Для України це конкретний і цільовий напрям інтеграції до ринку ЄС згідно з його стандартами [7].

Під час повоєнного відновлення України необхідно впроваджувати нові методи державного регулювання процесів конвергенції авіаційного транспорту до ЄС, наприклад: запровадження повітряного простору вільних маршрутів; розвиток інституту уповноваженого економічного оператора; трансформація традиційних аеропортів у екосистеми; використання цифровізації, сучасних технологій управління повітряним рухом, біометрії, штучного інтелекту, електронного документообігу.

Отже, відповідне державне регулювання та реформування авіаційної галузі України є важливим кроком до європейської інтеграції країни, що позитивно відобразиться на економічному, соціальному та політичному розвитку України в цілому.

Література

1. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>.

2. Проект Плану відновлення України. URL: [https:// www.kmu.gov.ua/storage/ app/ sites /1/ recoveryrada/ ua / restoration -and- development- of- infrastructure. pdf](https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/restoration-and-development-of-infrastructure.pdf).

3. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

4. Семеній Р. Державне регулювання цивільної авіації в Україні. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/409> (дата звернення: 20.04.2023).

5. Overview of regulatory and industry developments in international air transport. URL: [https://www.icao.int/Meetings/a39/Documents/ Overview_of_Regulatory_and_Industry_Developments_in_International_Air_Transport.pdf](https://www.icao.int/Meetings/a39/Documents/Overview_of_Regulatory_and_Industry_Developments_in_International_Air_Transport.pdf) (дата звернення: 20.04.2023).

6. Милян О.С. Відповідність національних аспектів регулювання в системі цивільної авіації до європейських стандартів в розрізі укладення Угоди про спільний авіаційний простір. URL: http://www.rusnauka.com /8_ NMIV _2013/ Economics/2_131591.doc.htm (дата звернення: 20.04.2023).

7. «Acquis ЄС у сфері цивільної авіації та перспективи адаптації законодавства України у світлі підписання та набуття чинності Угоди про спільний авіаційний простір між Україною та ЄС». URL: <https://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/201410280000001572.doc> (дата звернення: 20.04.2023).

УДК 340:351:354.81(043.2)

Гончарук О.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Поліщук І.В., старший викладач

ЗМІСТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ГАЛУЗІ ТРАНСПОРТУ

Одним із важливих напрямів розвитку держави є ефективне регулювання у сфері транспорту, транспортною системою та її інфраструктурою. Забезпечення ефективності та своєчасності діяльності всіх видів транспорту виступає основними елементами створення сприятливих умов для повноцінного функціонування економіки. В Україні, як і в багатьох розвинених країнах світу, транспорт є однією із ключових галузей народного господарства, яка формує виробничу та соціальну структуру. Розвиток транспорту визначає рівень конкурентоспроможності держави та дозволяє зміцнити фінансову стійкість економічних суб'єктів та держави загалом. У зв'язку із цим державне регулювання підтримки та розвитку транспорту є одним із пріоритетних на шляху до побудови стратегічних напрямів розвитку країни [1, с. 108].

Державне регулювання у сфері транспорту – це процес створення

комплексу умов для формування адекватних соціально-економічних відносин для забезпечення цілеспрямованого розвитку транспортної системи, яка має високу соціальну значущість. Створення таких умов досягається через застосування різних форм і методів державного регулювання у сфері транспорту [2, с. 182]. Зокрема, частина авторів розглядає державне регулювання «як системне поєднання інструментів, методів, форм та важелів, які використовуються державою відповідно до чинного законодавства та інформаційного забезпечення на мікро та макрорівнях» [3].

У такому контексті необхідно зазначити, що управління транспортом не є виключною функцією виконавчого апарату держави. В цьому процесі приймають активну участь і інші суб'єкти єдиної державної влади (наприклад, законодавчі органи держави). Проте, особливість даного моменту полягає у тому, що головною в природі управлінського впливу є не стільки прийняття відповідних рішень (наприклад, законів), скільки їх реалізація, тобто суворе проведення в реальне життя тих юридично-владних вимог, які містяться в прийнятих рішеннях. У свою чергу, взяти на себе цю функцію в повному обсязі може лише така управлінська ланка державного апарату, яка здійснює даний вплив саме в виконавчо-розпорядчому варіанті [4, с. 5].

Державне регулювання відбувається шляхом здійснення функцій органами регулювання. Основними функціями державного регулювання транспортної системи є надання послуг господарюючим суб'єктам та створення сприятливих умов щодо розвитку транспортної галузі. Для того щоб реалізувати функцію управління, використовують різні методи державного регулювання. Розглянемо основні методи державного регулювання, які використовують ся у транспортній сфері: 1) механізми встановлення взаємних відносин між об'єктами та суб'єктами державного регулювання транспортної сфери; 2) реалізація компетенцій суб'єктів державного регулювання відповідно до їх повноважень; 3) практична реалізація державної влади шляхом впливу на об'єкти державного управління відповідно до інтересів та цілей розвитку держави; 4) реалізація цілей та функцій державного управління [1, с. 109].

У свою чергу наведене формулювання надає змогу стверджувати, що державне управління в галузі транспорту, як відповідна діяльність, характеризується певними ознаками, до яких можна віднести – суб'єктів державного управління (Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, державні департаменти, або конкретних осіб – керівників державних органів, установ та організацій тощо), об'єкт (об'єкти) державного управління (те, на що спрямований свідомий вплив суб'єктів), зв'язок поміж ними [4, с. 6].

Варто зазначити, що за характером впливу держави на різноманітні

суб'єкти можна виділити такі форми державного регулювання, як прямі та непрямі. Пряме регулювання пов'язане із впливом держави на різні процеси безпосереднім використанням відповідних інструментів, до яких, зокрема, можна віднести фінансування з державного бюджету окремих програм. Пряме регулювання змушує суб'єктів господарювання ухвалювати рішення на основі державних вказівок, а не самостійно. У такому разі використовуються такі інструменти: норми амортизації, державні інвестиції, централізовані ціни тощо [3, с. 7]. За непрямого регулювання держава лише створює передумови для того, щоб під час самостійного вибору суб'єкти господарювання віддавали перевагу тим варіантам, які відповідають цілям державної політики. Непряме регулювання у сфері транспорту здійснюється економічними інструментами, за допомогою яких створюються передумови для змін в умовах функціонування ринкового механізму. Зараз сфера застосування непрямого регулювання значно розширюється, звужує можливість прямого втручання в діяльність суб'єктів природних монополій у сфері транспорту та суб'єктів господарювання, що провадять діяльність на суміжних ринках [2, с. 183].

Отже, під державним управлінням в галузі транспорту можна розуміти організаційно-владну виконавчо-розпорядчу діяльність компетентних суб'єктів, під впливом якої керований об'єкт, а саме транспорт, набуває змоги виконувати покладені на нього завдання якісно та ефективно.

Література

1. Пантась О.В. Державне регулювання у сфері транспорту. *Державне управління*. Сер.: Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 17. С. 106–113.
2. Клиничук В. Форми та методи державного регулювання у сфері транспорту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Т. 1. Серія ПРАВО. № 51. С. 182–184.
3. Гурнак В.М. Транспортно-дорожній комплекс України на сучасному етапі (Стан. Проблеми. Перспективи.) *Залізн. трансп. України*. 2006. № 4. С. 14-16.
4. Продайко С.В. Державне управління в галузі транспорту. Правовий статус суб'єктів управління: конспект лекції. *Одеський державний університет внутрішніх справ*. 2017. 26 с.

Данильчук В.С., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського рівня),
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Поліщук І.В., старший викладач

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ

Україна як і будь-яка держава зацікавлена в ефективному регулюванні транспортних перевезень, зокрема, і перевезень небезпечних вантажів, не тільки внутрішніх, а й міжнародних. Безперечно, що транспортування небезпечних вантажів пов'язано з особливою загрозою життю і здоров'ю людини та суспільства загалом, навколишньому середовищу, тому потребує особливої уваги зі сторони держави, і вдосконалення правового регулювання.

Дослідження цієї теми базується на аналізі положень чинного законодавства у сфері правового регулювання перевезень небезпечних вантажів, наукових праць авторів, таких як М.М. Агарков, Ю.Г. Басін, С.М. Братусь, В.П. Грибанов, М.О. Тарасов, Р.О. Халфіна, А.Д. Кейлін, К.К. Яічков, М.Е. Ходунов, В.І. Серебровський, М.М. Ніколаєва, Ю.П. Битяк, Д.В. Зеркалов, Л.А. Коваль, О.М. Дубніков, В.В. Вітрянський, В.В. Луць, Є.Д. Стрельцова, І.В. Булгакова.

Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 6 квітня 2000 р. № 1644-III визначає правові, організаційні, соціальні та економічні засади діяльності, пов'язаної з перевезенням небезпечних вантажів залізничним, морським, річковим, автомобільним та авіаційним транспортом [3]. Дія даного закону поширюється на такі види діяльності: державне управління та державне регулювання безпеки у сфері перевезення небезпечних вантажів; виконання робіт і надання послуг, пов'язаних з перевезенням небезпечних вантажів; забезпечення міжнародних зобов'язань у сфері перевезення небезпечних вантажів.

Основними завданнями законодавства з питань перевезення небезпечних вантажів є: визначення основних принципів та напрямів державної політики у сфері перевезення небезпечних вантажів, визначення правових засад державного управління та державного регулювання безпеки у сфері перевезення небезпечних вантажів та установа прав, обов'язків і відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів [1].

Основними напрямками державної політики у сфері перевезення небезпечних вантажів є: виконання вимог екологічної, радіаційної і пожежної безпеки, фізичного захисту, захисту здоров'я людей, охорони праці, санітарно-епідемічного благополуччя населення та безпеки руху;

визначення особливостей регулювання підприємницької діяльності з перевезення небезпечних вантажів, встановлення критеріїв, норм, правил, вимог до робіт та послуг щодо перевезення небезпечних вантажів, контроль за додержанням умов перевезення, а також створення системи страхування відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна під час перевезення небезпечних вантажів; забезпечення соціального захисту працівників, зайнятих перевезенням небезпечних вантажів, та осіб, які постраждали від аварій під час перевезення небезпечних вантажів.

Транспортні засоби, якими перевозяться небезпечні вантажі, повинні відповідати вимогам безпеки, охорони праці та екології, а також у встановлених законодавством випадках мати відповідне маркування і свідоцтво про допущення до перевезення небезпечних вантажів. У разі дорожнього перевезення небезпечних вантажів відповідність зазначеним вимогам транспортних засобів, обладнання, підготовки водіїв перевіряється територіальними органами Міністерства внутрішніх справ України з видачею відповідних свідоцтв про допуск до перевезення.

Вимоги, що ставляться до перевізників, що здійснюють перевезення небезпечних вантажів: по-перше, перевізник зобов'язаний мати ліцензію на здійснення перевезень небезпечних вантажів. Окрім вимог щодо матеріально-технічної бази, підприємство-перевізник таких вантажів зобов'язане мати штатного або залученого уповноваженого з питань безпеки перевезень небезпечних вантажів. По-друге, транспортні засоби, що здійснюють перевезення мають бути придатні для перевезення небезпечних вантажів, що має бути підтверджено свідоцтвом про допуск кожного конкретного транспортного засобу до перевезення визначених небезпечних вантажів. Допуск такого транспортного засобу повинен відповідати саме тому класу вантажу, що буде перевозитись, адже технічні вимоги до автомобілів різняться залежно від особливостей вантажу [2].

Міжнародні перевезення небезпечних вантажів здійснюються відповідно до цього Закону та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Якщо міжнародним договором України встановлюються інші правила перевезення небезпечних вантажів, ніж передбачені цим Законом, то застосовуються правила міжнародного договору. Україна бере участь у міжнародному співробітництві у сфері перевезення небезпечних вантажів відповідно до норм міжнародного права. Транзит небезпечних вантажів через територію України здійснюється виключно у прямому сполученні одним видом транспорту без перевантаження на інший.

Таким чином, перевезення небезпечного вантажу є складним процесом як в технічному, так і в юридичному контексті, адже саме під час перевезення існує найбільший ризик виникнення непередбачуваних ситуацій, спричинених зовнішніми факторами. Враховуючи високий рівень

відповідальності, що передбачає відповідальність і перевізника, і вантажовідправника з отримувачем, дуже важливим є дотримання усіх вимог до оформлення та перевезення такого вантажу.

Література

1. Нормативно-правові акти у сфері перевезень небезпечних вантажів. URL: <https://mtu.gov.ua/>
2. Осмолівська О. Правове регулювання перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом. URL: <https://jur-gazeta.com>
3. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 06 квіт. 2000 р. № 1644-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>

УДК 347.822.4 (043.2)

Жуда В.І., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Поліщук І.В., старший викладач

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АВІАПЕРЕВІЗНИКА У МІЖНАРОДНОМУ ПОВІТРЯНОМУ ПРАВІ

Міжнародне повітряне право визначають як галузь міжнародного публічного права, у межах якої об'єднуються спеціальні юридичні принципи і норми, які визначають правове становище повітряного простору для літальних апаратів, які в ньому знаходяться [1]. Відповідальність за порушення міжнародного повітряного права може бути покладена як на державу, так і на авіаперевізника. Держава відповідатиме за порушення принципів і норм цієї галузі міжнародного права, наприклад, за порушення суверенітету над повітряним простором іншої держави. Окремим аспектом проблеми відповідальності у міжнародному повітряному праві є відповідальність авіаперевізника перед пасажирами та вантажовласниками, а також відповідальності за шкоду, завдану третім особам.

Першим міжнародним документом, що встановив відповідальність авіаперевізника, є Варшавська конвенція для уніфікації деяких правил щодо міжнародних повітряних перевезень 1929 р. Нею встановлено, що авіаперевізник несе цивільно-правову відповідальність у разі заподіяння смерті або шкоди здоров'ю пасажирів, а також за збитки, заподіяні запізненням під час перевезення, якщо не доведе, що ним були вжиті всі заходи, необхідні для запобігання шкоді та збиткам, або що такі заходи неможливо було вжити. Перевізник відповідає за втрату, недостачу або ушкодження багажу або вантажу, якщо подія, що призвела до цього,

відбулася тоді, коли багаж або вантаж перебували під його охороною. Авіаперевізник також відповідальний за збитки, пов'язані із запізненням багажу або вантажу, якщо не доведе, що ним були вжиті всі заходи, необхідні для запобігання збиткам, або що такі заходи неможливо було вжити. Якщо перевізник доведе, що провина потерпілого була причиною шкоди або сприяла її виникненню, він може бути звільнений від відповідальності або така відповідальність може бути обмежена [2, с. 57].

Згідно Варшавської конвенції 1929 р. перевізник несе відповідальність за шкоду, яка виражається у смерті та будь-якому тілесному ушкодженні пасажирів, у знищенні, втраті чи пошкодженні багажу та вантажів, а також у спізненні при перевезенні. Перевізник не несе відповідальності, якщо він підтвердить, що ним були здійснені всі необхідні заходи для того, щоб уникнути нанесення шкоди, чи що такі заходи здійснити було неможливо. Якщо ж перевізник доведе, що провина потерпілої особи була причиною нанесення шкоди чи сприяла цьому, він може бути звільнений від відповідальності або відповідальність може бути обмежена. За договорами Варшавської системи встановлені максимальні межі відповідальності авіаперевізника (обмеження відповідальності по сумі), в основу відповідальності покладено презумпція вини. Перевізник має право укласти з пасажиром, відправником або одержувачем багажу чи вантажу угоду про підвищення меж відповідальності, але не про їх зниження. Регламентуються також процедурні питання відшкодування шкоди та збитків. Проте, максимальна межа відповідальності має тенденцію до збільшення. Так, Монреальська угода 1966 р. збільшила цю межу до 75 тис. доларів США.

Основними джерелами міжнародного повітряного права стали багатосторонні міжнародні договори. У 1965 р. у Гаазі було прийнято Протокол про зміну Варшавської конвенції 1929 р., який вніс деякі доповнення до Конвенції. А Додатковий Гватемальський протокол 1971 р. до Варшавської конвенції 1929 р. запровадив принцип об'єктивної відповідальності перевізника та встановив межу відповідальності в 100 тис. дол. США. Так, у Протоколі уточнені строки пред'явлення претензій: у разі виявлення шкоди претензію перевізникові варто направити негайно, але не пізніше 7 днів від дня одержання багажу й 14 днів від дня одержання вантажу, а у випадку залізнення – не пізніше ніж через 21 день із моменту, коли багаж або вантаж були передані одержувачеві. Положення Протоколу застосовуються тільки до міжнародних повітряних перевезень між державами-учасницями [3].

Щодо відповідальності за шкоду, завдану третім особам, то в міжнародному повітряному праві це регулюється Римською конвенцією про відшкодування шкоди, завданої іноземним повітряним судном третім особам на поверхні, 1952 р. та Монреальським протоколом 1978 р. Римська

конвенція 1952 р. обмежує обсяги відшкодування в залежності від ваги повітряного судна. Відповідальність несе експлуатант повітряного судна (особа, яка використовує судно в момент нанесення шкоди). Під шкодою розуміють смерть, тілесні ушкодження і шкоду, заподіяну майнові в результаті фізичного впливу корпусу судна чи предмета, що з нього випав. Монреальський протокол 1978 р. збільшив межі відповідальності та запровадив умовну одиницю «спеціальні права запозичення», встановивши максимальну суму відповідальності у зв'язку зі смертю або тілесним ушкодженням у 125 тис. спеціальних прав запозичення (близько 158 тис. дол. США) за кожну особу, що загинула або зазнала тілесних ушкоджень.

Питання відповідальності авіаперевізника пов'язані з міжнародним характером авіаперевезень, які здійснюються в міжнародному сполученні, тобто коли повітряні судна, вилітаючи з однієї країни, здійснюють посадку в іншій країні, а сторонами договору міжнародного перевезення частіше за все є представники різних країн, тому питання відповідальності перевізника регулюється не тільки міжнародними нормативними актами (багатосторонніми та двосторонніми угодами) у сфері цивільної авіації, а й національним законодавством, яке має реагувати на зміни в міжнародних угодах.

Література

1. Войціховський А.В. Міжнародне право: підручник. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 544 с.
2. Цірат Г. Джерела міжнародного приватного повітряного права. *Юридична Україна. Питання розвитку приватного права*. 2012. № 6. С. 56-61.
3. Відповідальність у міжнародному повітряному праві та мирні засоби розв'язання міжнародних спорів. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_8.html.

УДК 349 (043.2)

Клімук О.О., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Жмур Н.В., к.ю.н., доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Варто відзначити, що Україна – це досить велика аграрна держава. Її сільське господарство є однією з основних галузей матеріального виробництва, що відіграє важливу роль у житті суспільства.

Фермерське господарство – одна з перспективних організаційно-правових форм ведення сільського господарства, яка сприяє самостійності

й зацікавленості виробника в кінцевих результатах роботи. Існування фермерства в Україні пов'язане передусім із виникненням інституту приватної власності на землю, а відповідно – зі зміною юридичної природи майнових відносин на селі. Тобто воно стосується найважливіших положень аграрної реформи в Україні й формує нового та перспективного суб'єкта аграрно-правових відносин [1].

Всім працюючим, на фермерському господарстві, повинні бути забезпечені гарантії щодо зайнятості, охорони праці, праці жінок, інвалідів відповідно до норм законодавства про працю. На фермерське господарство та його членів поширюються певні положення адміністративного, фінансового, житлового та інших галузей законодавства. З окремих галузей законодавства найбільшу причетність до фермерського господарства має аграрне законодавство. Це комплексна інтегрована галузь законодавства, яка складає органічну сукупність взаємопов'язаних спеціалізованих до умов сільського господарства елементів різних галузей законодавства (земельного, адміністративного, цивільного, трудового, екологічного, фінансового тощо).

Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства. Фермерське господарство є юридичною особою.

Фермерське господарство є рівноправним учасником аграрного ринку. Воно має право бути засновником або членом асоціацій, консорціумів, корпорацій, акціонерних товариств, інших об'єднань, кооперативів, спільних підприємств з виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, які обслуговують агропромисловий комплекс, а також несільськогосподарських підприємств та організацій, в тому числі за участю іноземних партнерів, брати участь у створенні комерційних банків або бути їх членом.

Практика засвідчує, що процес становлення й розвитку фермерських господарств в Україні здійснюється повільно. Більшість із них господарює неефективно, деякі — низькорентабельні. Приблизно 2 тис. фермерських господарств щороку припиняють свою діяльність. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України це, ймовірно, пов'язано також і з тим, що для ефективного товарного господарювання фермерам треба мати не менше 350-400 га земельних угідь. Але такі розміри площ потребують і належного комплексного технічного забезпечення, якого більшість фермерських господарств не має.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про фермерське господарство» право на створення фермерського господарства має кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку та виявив бажання

створити фермерське господарство. Громадяни, що створили фермерське господарство, мають право облаштувати житло в тій частині наданої для ведення фермерського господарства земельної ділянки, з якої забезпечується зручний доступ до всіх виробничих об'єктів господарства. Якщо житло членів фермерського господарства знаходиться за межами населених пунктів, то вони мають право на створення відокремленої фермерської садиби, якій надається поштова адреса [2].

З метою забезпечення цілісності фермерського господарства встановлено: якщо фермерське господарство успадковується двома або більше спадкоємцями, то земельна ділянка поділу не підлягає, якщо внаслідок її поділу утвориться хоча б одна земельна ділянка, менша мінімального розміру, встановленого для даного регіону. Науково обґрунтовані регіональні мінімальні розміри земельних ділянок визначаються Міністерством аграрної політики та продовольства України та Українською академією аграрних наук і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Фермерське господарство та його члени мають право: продавати або іншим способом відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину; самостійно господарювати на землі; право власності на посіви й насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену сільськогосподарську продукцію; на відшкодування збитків; споруджувати житлові будинки, господарські будівлі та споруди; реалізовувати вироблену сільськогосподарську продукцію на вітчизняних ринках і поставляти на експорт; інші права [3].

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, можна сказати, що в нашій державі створена достатня нормативна база для розвитку фермерських господарств, які можна надіятись, в майбутньому складуть основу приватного сектора сільського господарства і піднесуть наше аграрне виробництво на рівень розвинутих держав Європи.

Література

1. Долинська М.С., Заболотна Н.Я., Марич Х.М. Аграрне право: навч. посіб. Львів: Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2020. 252 с.

2. Про фермерське господарство: Закон України від 19 чер. 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 27.04.2023).

3. Костур О.Д. Фермерське господарство як організаційно-правова форма ведення товарного сільськогосподарського виробництва в Україні та державах СНД: порівняльно-правовий аналіз. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2014. Вип. 35. С. 171-183.

Kononenko A.S., applicant for higher education
first (bachelor's) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific adviser: Khotsianovska N.F., Senior Lecturer

IMPACT OF RUSSIAN AGGRESSION ON UKRAINIAN AVIATION

It is quite difficult to assess the impact of the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine on all spheres of life, considering the losses among the population. In addition to the destruction/damage of strategic objects - airfields, airports, and aviation educational institutions, the Russians caused a halt to the development and activity of Ukrainian aviation. To understand the whole picture of the negative impact, it is worth considering the key aspects that have marked significant upheavals since February 24, 2022. Therefore, in the context of this issue, we will consider all the main problems and the impact not only in Ukraine but also on the world community.

Thus, since the full-scale invasion of Ukraine commenced, Canada, the EU, the UK, the US and various other countries have banned Russian aircraft from their airspace. Russia has retaliated by banning 36 countries from flying through its skies. The mutual sanctions and air restrictions have shaken up the aviation sector, leading to the cancellation or rerouting of flights, increased air ticket prices, higher fuel costs and issues with titanium sourcing, among other issues.

To dive into the described question it is important to understand the pre-war Ukrainian and Russian traffic. According to the data from the International Air Transport Association (IATA), Ukraine accounts for 3.3% of total air passenger traffic in Europe, and 0.8% of total traffic globally. Even though a relatively small portion of global traffic directly involved Ukraine, the war and associated sanctions have global implications for airlines and the work of IATA. Due to the invasion and following sanctions on Russian airlines the aviation organizations have faced lots of difficulties with their activity in several regions and their activities. The main ones are described below [1].

The first problem faced by international aviation concerned the suspension of flights not only to/from Ukraine, but also to neighbouring countries because Ukraine is a transit territory of two continents. The upcoming problem was the security of the systems and flights in the neighbour countries. For example, civilian traffic may unknowingly infringe on prohibited/restricted airspace along the Ukrainian border that has been allocated for military operations. Such an infringement may be explained by Air Traffic Control (ATC) having had no up-to-date information on military actions/areas resulting in clearing a civilian flight unintentionally into a military area.

At the beginning of the full-scale invasion, russian government and russians

themselves did a great cyber-attack on Ukrainian systems, including aviation. According to the report of the European Union Aviation Safety Agency during the war GPS signal manipulation that leads to navigation or surveillance degradation also takes place. Thus, due to military use of electronic warfare systems, the GPS signal may be disturbed in countries adjacent to the conflict zones and affect the operation of aircraft en route, during approach and departure and/or while operating at airports. The GPS interference may be only temporary, and pilots should be aware of this risk and the contingency procedures for loss of GNSS should be included in flight planning [2].

The next issue is related to the management and navigation of aircraft on an international level. The technologies of the 21st century give us lots of variations to make our life easier but more dangerous at the same time. Nowadays using drones, making non-standard operational air routes, etc. is a common thing in a war conflict. But this also has consequences and unregulated problems that still do not have a solution in International Legislation. As for the usage of the drones – it may inadvertently infringe on adjacent civil airspace, leading to losses of separation and a general disruption to operations. In additionally to conducting military activities different non-standard activities may be added, such as drones patrolling or surveillance conducted bordering the conflict zone. Firstly, such an increase in activity in these areas may lead to an increase in ATCO coordination/communication workload. The extra work will affect capacity and increase the risk of airborne collision between civil traffic and unmanned aircraft. [2, 3]

Moreover, many aviation companies had a great economic impact on their activity as well-known international airlines gave their planes in leasing to Russian and Ukrainian operators. Some of these planes cannot be returned due to the complete suspension of flights over Ukraine. There are still flights over and in Russia despite the sanctions and restrictions but anyway, the owners of the planes and other equipment/transport cannot get their stuff back till the end of the war. Also, the new law of the Russian Federation that provides for the transfer of leased aircraft onto their register will allow these aircraft to continue operating. However, the sanctions imply that there is no access to/supply spare parts for aircraft maintenance. This may lead to parts being cannibalised, non-compliance with airworthiness directives, and a non-traceable aircraft maintenance history. This may result in the operation of unairworthy aircraft [2].

You may often see or hear the discussion of the listed issues in international meetings, etc. but as for Ukrainians and Ukrainian aviation industry is much greater. Analyzing several interviews with the pilots, and owners of airlines in Ukraine we may assume that the airline industry in Ukraine will lose up to a few years of development compared to Europe, for example. Ukrainian aviation is facing one of the hardest challenges to solve – personnel qualification except for losing the income and the ability to work. In aviation, specialists cannot "stand

still", but must constantly work and confirm their qualifications. It is not only about the pilots, but also about the technical personnel who maintain the planes, and about the dispatchers. In case the pilot does not have the opportunity to fly, he must train and prove his qualification at least on stimulators that are located abroad. The government of Ukraine has allowed the airline workers to leave the country despite the martial law but to get official permission and leave the border of Ukraine the worker should go through complex bureaucratic procedures, the training itself is expensive, so the union has to negotiate significant discounts or free training for pilots [4].

So, in conclusion of the above, I would like to emphasize that, despite the rather long use of air transport in the world, some questions remain open. In particular, issues related to the development/continuation of airline operations outside the country in which the war is being waged. The aviation situation of Ukraine is a precedent, because it is the territory through which many critical and logistical routes passed through the air territory of Ukraine, so its disappearance from the maps is a difficulty and expense for the whole world. However, at the state level, it is also critical to pay attention to the pilots and airline workers who currently remain in Ukraine, because over time they will not be able to confirm their qualifications due to lack of practice. For this, first of all, it is necessary to settle the issue of leaving the country and access Ukrainians to free training/training abroad.

References

1. War in Ukraine and air transport. IATA, 25.05.2022. URL: <https://airlines.iata.org/analysis/war-in-ukraine-and-air-transport> (date of access: 21.04.2023)
2. Karadima S. How will the Russia-Ukraine conflict impact aviation? URL: https://airport.nridigital.com/air_apr22/impact_russia_ukraine_aviation (date of access: 21.04.2023)
3. Review of Aviation Safety Issues Arising from the war in Ukraine Version 1 – April 2022: report of European Union Aviation Safety Agency (EASA). URL: <https://www.easa.europa.eu/en/document-library/general-publications/review-aviation-safety-issues-arising-war-ukraine> (date of access: 21.04.2023)
4. Korba H. How Ukrainian airlines earn and decline during the war. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63403865> (date of access: 21.04.2023)

Кохтюк В.А., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Жмур Н.В., к.ю.н., доцент

ОСНОВНІ ЗМІНИ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Із введенням воєнного стану на території України питання оренди землі зазнало правових змін. В загальному дані зміни надали пріоритет суспільним інтересам над приватними.

Зокрема, було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» № 2145-ІХ від 24.03.2022 р. (далі – Закон № 2145) та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 р. № 2247-ІХ (далі – Закон № 2247-ІХ).

Найбільше змінам піддалась сфера оренди земель товарного сільськогосподарського виробництва. Законом № 2145 було внесено наступні зміни:

- автоматичне поновлення строком на 1 рік договорів, строк користування земельними ділянками за якими спливає після запровадження воєнного стану, в тому числі приватної власності;
- спрощено процедуру передачі ділянок для товарного сільгоспвиробництва строком на 1 рік без проведення земельних торгів та без реєстрації ділянки в Державному земельному кадастрі, з реєстрацією самого договору оренди в окремих книгах військовими адміністраціями;
- земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності можуть надаватися в користування лише для ведення товарного сільгоспвиробництва; передача земель у користування для інших цілей наразі не передбачена;
- земельні торги щодо прав оренди, емфітевзису, суперфіцію щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності не проводяться, нові не оголошуються, а такі, що не завершені, вважаються скасованими;
- орендарі та суборендарі земельних ділянок сільськогосподарського призначення усіх форм власності можуть передавати на строк до 1 року належне їм право оренди, суборенди іншій особі для використання земельної ділянки за цільовим призначенням без

- погодження із власником за простим повідомленням;
- землекористувачі, які використовують земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності на праві постійного користування (крім державних, комунальних підприємств, установ, організацій), емфітевзису, можуть передавати такі земельні ділянки в оренду строком до 1 року для ведення товарного сільгоспвиробництва;
 - законом суттєво звужуються права орендарів. Зокрема, орендар земельної ділянки не має права на компенсацію витрат на поліпшення землі. Крім того, розмір орендної плати не може перевищувати 8% нормативної грошової оцінки земельної ділянки одиниці площі ріллі по області [1, 2].

До вступу у дію Закону № 2145 в наукових колах виникла дискусія, чи будуть автоматично поновлена договори про оренду землі, які втратили чинність в період між 21 лютого та 7 квітня 2022 року. Проте з позиції Міністерства аграрної політики та продовольства України щодо автоматичності поновлення договорів, що була висловлена в роз'ясненні до Закону України «Про продовольчу безпеку в умовах воєнного стану», можна зробити висновок, що договори, строк дії закінчився в період з 24 лютого по 7 квітня 2022 року вважаються такими, що поновлена автоматично на 1 рік [3].

Метою Закону № 2247-IX стало встановлення спеціальних правил щодо володіння, користування та розпоряджання землями інших категорій для забезпечення нагальних та невідкладних потреб у земельних ділянках суб'єктів, які мають вагоме значення для національної економіки, аграрного сектору та громадян України в умовах воєнного стану.

Так було розширено ерелік земель державної та комунальної власності, які на термін дії воєнного стану передаватимуться в оренду без проведення аукціону:

- для розміщення виробничих потужностей підприємств, переміщених (евакуйованих) із зони бойових дій (у тому числі тих, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави);
- розміщення річкових портів (терміналів) на річці Дунай, доцільність будівництва (розширення) яких визначена рішенням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері внутрішнього водного транспорту;
- для розміщення мультимодальних терміналів та виробничо-перевантажувальних комплексів, доцільність будівництва (розширення) яких визначена центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту;
- будівництва мереж електропостачання, газорозподільних,

водопровідних, теплопровідних, каналізаційних мереж, електронних комунікаційних мереж, об'єктів магістральних газопроводів;

– для товарного сільськогосподарського виробництва;

– для розміщення морських портів [4].

Отже, внесені зміни щодо оренди землі в умовах дії воєнного стану, були об'єктивно необхідними заради уникнення продовольчої кризи, яка б лише погіршила економічну ситуацію нашої держави. Саме тому для сприяння веденню сільськогосподарського виробництва було спрощено процедуру надання земель сільськогосподарського призначення в оренду. Варто окреслити, що такі зміни мають тимчасовий характер та діятимуть до припинення воєнного стану на території України.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24 бер. 2022 р. № 2145-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 09.04.2023).

2. Сілкін К. Договір оренди землі в умовах воєнного стану: на що звернути увагу. *Юридична газета online*. Всеукраїнське професійне юридичне видання. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/dogovir-orendi-zemli-v-umovah-voennogo-chasu-na-shcho-zvernuti-uvagu.html> (дата звернення: 09.04.2023).

3. Про продовольчу безпеку в умовах воєнного стану: Закон України: роз'яснення щодо застосування. URL: <https://minagro.gov.ua/news/zakon-pro-prodovolchu-bezpeku-v-umovah-voennogo-stanu-rozjasnennya-shchodo-zastosuvannya> (дата звернення: 09.04.2023).

4. Роз'яснення щодо змін внесених ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану». URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/shchodo-zmin-vnesenih-zu-vid-12052022-2247-ix-pro-vnesennya-zmin-do-deyakh-zakonodavchih-aktiv-ukrayini-shchodo-osoblivostej-regulyuvannya-zemelnih-vidnosin-v-umovah-voennogo-stanu (дата звернення: 09.04.2023).

Леуська О.І., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Поліщук І.В., старший викладач

СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ МОРСЬКОГО КРУЇЗУ

Морський круїз – спеціально організована колективна морська подорож за певною програмою з наданням його учасникам широкого комплексу послуг (побутового та екскурсійного обслуговування, харчування, культурно-масових розваг, інших послуг, що надаються в залежності від цілей морського круїзу). Така подорож здійснюється зазвичай по замкнутому колу та поїздками з портів у внутрішні райони країн. Такі властивості морського круїзу, як спеціальна організація колективної морської подорожі і заздалегідь обумовлений комплекс послуг, якими користуються учасники морського круїзу, дозволяють відмежувати морський круїз не тільки від перевезення морем індивідуальних пасажирів, але й від організованих груп пасажирів. Морські круїзи поділяються на внутрішні (між портами однієї держави) та міжнародні (між портами різних держав). Основними видами міжнародних морських круїзів є кільцеві (із заходом у 7 – 12 портів), в одному напрямку (наприклад, навколо Європи, навколо Скандинавії), кругосвітні і міжконтинентальні [1, с. 61].

Договір морського круїзу є різновидом договору морського перевезення пасажирів. За договором морського круїзу одна сторона – організатор круїзу зобов'язується здійснити колективну морську подорож (круїз) за певною програмою і надати учасникові круїзу всі пов'язані з цим послуги (морське перевезення, харчування, побутове та екскурсійне обслуговування тощо), а інша сторона – учасник круїзу зобов'язується сплатити за це встановлену плату. Документом, що підтверджує наявність договору морського круїзу, є іменна путівка або інший прірівняний до неї документ, виданий організатором круїзу [2].

У випадку, коли організатор круїзу не може надати учасникові круїзу місце на судні, яке передбачено договором, або за згодою учасника круїзу таке ж місце на іншому судні, що за своїми характеристиками і комфортабельністю не нижче обумовленого, учасник круїзу вправі відмовитися від договору і повністю отримати назад плату за круїз.

Організатор круїзу має право відмовитися від договору морського круїзу у разі виникнення до початку круїзу обставин, зазначених у пунктах 1-4 статті 156 Кодексу торговельного мореплавства України. Якщо ці

обставини трапились після початку круїзу і привели до його припинення, договір анулюється. У цьому випадку організатор круїзу зобов'язаний повернути учаснику плату за невикористану частину круїзу і на вимогу останнього доставити його в порт відправлення. Організатор круїзу несе відповідальність за шкоду, заподіяну смертю або ушкодженням здоров'я учасника круїзу, а також втратою або пошкодженням його речей відповідно до правил статті 193 Кодексу торговельного мореплавства [2].

Правові відносини, які виникають при оформленні морських круїзів, не збігаються із звичайними договірними відносинами з перевезення пасажирів і багажу, відрізняючись від них суб'єктивним складом і колом обов'язків сторін, включаючи суб'єкти й обсяг. Основними відмінностями є такі: сутність морського перевезення зводиться до переміщення пасажирів з одного пункту в інший, сутністю договору морського круїзу є морська подорож і відпочинок [3]. Відповідно до класифікації, договір морського круїзу є консенсуальним, оплатним, двостороннім [4, с. 16].

На думку вчених, у договорі морського круїзу має бути відображена специфіка цього виду договору і тому «при використанні різних форм договору морського круїзу необхідно слідкувати за тим, щоб до тексту договору морського круїзу включалися права та обов'язки учасників морського круїзу, які законодавчо не суперечать установленим правам і обов'язкам» [1]. Адже, кожна сторона цього договору має свої інтереси, учасник круїзу отримує узгоджене обслуговування, а організатор круїзу визначену договором грошову суму.

Залежно від особливостей та специфіки самого круїзу договір круїзу може бути публічним договором приєднання або договором, що укладається на загальних конкурентних засадах. е. Однак «будь-яка угода сторін, що обмежує права учасника круїзу і не передбачена Кодексом торговельного мореплавства України, є недійсна» [3, с. 26].

Підвищення попиту на круїзний туризм у світі зумовлює збільшення кількості укладання відповідних видів договорів морського круїзу. Розуміння сутності та визначення істотних умов договорів морського круїзу, таких як предмет, ціна, строки та порядок оплати круїзу, впливають на рівень надання даного виду послуг та забезпечують дотримання кореспондуючих права та обов'язків учасників круїзу.

Література

1. Пальченко А.А. Аналіз, сутність та правова характеристика договору морського круїзу. Шістдесяті економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 27 жовт. 2021 р.). Львів, 2021. С. 60-63.

2. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 23 трав. 1995 р. № 176/95-ВР (в редакції від 01.01.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Балобанов О.О., Гонсеровська Т.С. Договір круїзу як договір туристичних послуг у порівнянні із договором морського перевезення пасажирів. *Молодий вчений*. Серія «Юридичні науки». 2020. № 11(87). С. 23-28.

4. Пашковська Л.І. Морське приватне право: навч.-метод. посіб. (для студентів денної та заочної форми навчання). Одеса, 2020. 89 с.

УДК 347.82 (043.2)

Меланіч В.В., Славіта Ю.В., здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Поліщук І.В., старший викладач

ДОГОВІР У СФЕРІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ ПОВІТРЯНИМ ТРАНСПОРТОМ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Авіаперевезення набувають все більшого поширення як в нашій країні, так і за кордоном. Така популярність зазначеного виду перевезень обумовлена, насамперед, великою, порівняно з іншими видами транспорту, швидкістю, можливістю доставки пасажирів і вантажів у місця призначення, недоступні іншим видам транспорту. Державна політика формування та розвитку транспортного комплексу України передбачає своєчасне, повне та якісне задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезеннях, створення сприятливих умов для господарської діяльності транспортних підприємств усіх форм власності та входження транспортного комплексу до європейської та світової транспортної системи.

Умови перевезення вантажу різними видами транспорту, а також відповідальність сторін щодо цих перевезень встановлюються договором, якщо інше не встановлено Цивільним кодексом України, іншими законами, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами.

Як визначає Цивільний кодекс, за договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довірений їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату [1].

Вантажні перевезення повітряним транспортом здійснюються на комерційній основі, виходячи з принципів свободи волевиявлення сторін, свободи договору та формування його умов, але з урахуванням імперативів безпеки.

Щодо договору перевезення вантажу, його можна віднести до

публічного через таку ознаку публічного договору, як обов'язок перевізника укласти договір з будь-ким, хто до нього звертається. Хоча в літературі є й інші позиції з цього приводу. В будь-якому разі, договір повітряного перевезення – це двосторонній договір про надання послуг, однією зі сторін якого є авіаперевізник, а інша – вантажовідправник. Договір повітряного перевезення може бути в окремих випадках перевезення вантажу і трьохстороннім, коли третьою стороною у формі приєднання виступає вантажоодержувач.

Договір повітряного перевезення – це угода щодо транспортування вантажу повітряним транспортом, у тому числі період, коли вантаж перебуває під контролем повітряного перевізника. Правом на здійснення господарської і комерційної діяльності в галузі повітряного перевезення вантажу може володіти кожна юридична або фізична особа, яка займається експлуатацією, технічним обслуговуванням, ремонтом, виробництвом, розробленням та іншою діяльністю у сфері авіації й одержала на це ліцензію [3].

Отже, повітряні перевезення вантажів виконуються на підставі договору. Кожний договір повітряного перевезення та його умови посвідчуються документом на перевезення, який видається авіаційним підприємством або уповноваженими ним організаціями чи особами (агентами) [4]. До договору має додаватися авіавантажна накладна – це основний документ в авіаційних перевезеннях. Його виписує вантажовідправник або уповноважений агент. В документі підтверджується наявність договору між вантажовідправником і перевізником про перевезення вантажів авіалініями перевізника. Авіанакладна засвідчує заключення договору перевезення, отримання товару до перевезення та умови транспортування.

У авіаційній накладній зазначається наявність договору перевезення між перевізником і відправником, які зазначені в цьому документі, та прийняття вантажу до перевезення на умовах, зазначених у цьому документі. Будь-яка інформація в накладній щодо ваги, розміру та упаковки вантажу, а також кількості місць підтверджує наведені дані. Інформація про кількість, обсяг і стан вантажу не буде доказом, за винятком випадків, коли така інформація стосується фактичного стану вантажу, і перевізник перевіряв цю інформацію в присутності вантажовідправника і про це зазначено в накладній. Умови договору перевезення, наведені в авіаційній накладній, не повинні суперечити правилам перевезення вантажів. Відсутність, неправильність або втрата авіаційної накладної не впливає на існування або дійсність договору перевезення.

Правове регулювання авіаперевезень передбачає можливість страхування всіх існуючих видів вантажів. Договір страхування можна підписати в будь-який час, до початку перевезення вантажу. Для

підписання договору страхування необхідна згода обох сторін, які братимуть участь у регіональних або міжнародних авіап перевезеннях вантажів [2].

Отже, враховуючи те, що в Повітряному кодексі України не закріплено визначення договору перевезення повітряним транспортом, а в ЦК України дається лише загальне визначення договору, його нормативно-правове регулювання потребує вдосконалення. Більш точніша та детальніша регламентація повинна забезпечуватися спеціальними нормативними актами у сфері повітряних перевезень, основним з яких є ПК України. Тому вбачаємо необхідним закріпити у ПК України визначення договору повітряного перевезення вантажу з метою забезпечення однозначності правового тлумачення та регулювання.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

2. Безлюдько І.О. Договір перевезення вантажу повітряним транспортом за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ, 2005. 22 с.

3. Поняття та особливості договорів перевезення вантажів повітряним транспортом. URL: https://pidru4niki.com/1597012243916/logistika/ponyattya_osoblivosti_dogovoriv_perevezennya_vantazhiv_pasazhiriv_bagazhu_povitryanim (дата звернення 20.04.2023).

4. Шульженко Ф.П., Гайдунін О.О., Кундрик Р.С. Транспортне право: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 244 с.

УДК 330.341.1:338.432 (043.2)

Павлович Л.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Жмур Н.В., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Сьогодні однією з найважливіших складових будь-якої держави світу є економіка. Усі країни намагаються розвиватись у цій сфері, і таким чином підвищувати свій вплив у світі. Фундаментом економіки, життєво необхідною галуззю, а також запорукою добробуту держави та її громадян є розвиток господарства. Тому що саме аграрна сфера є об'єктивною передумовою стабільного та динамічного соціально-економічного

розвитку країни. В Україні аграрна діяльність розвивається, оскільки є величезний земельний ресурс та кваліфіковані працівники, які вкладають у свою роботу не тільки усі сили та енергію, але й душу. На жаль, є дійсно багато проблем, які заважають розвитку господарства, та умовно повертають його на декілька років назад. Проте пошук та активізація інноваційних процесів, розвиток науково-технічної бази та своєчасна реакція нашої держави на нові виклики сьогодення значно покращать ситуацію з аграрною діяльністю.

Україна з кожним роком все більше намагається втілювати різноманітні модернізаційні проекти в господарську діяльність. Саме тому був прийнятий закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р., що врегульовує дану сферу правовідносин. Відповідно до ч. 1 ст. 3 головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції. Основними принципами державної інноваційної політики є: орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу та інші, вказані в Законі, принципи [1].

В умовах сьогодення унормованої законодавчої бази недостатньо для того, аби впровадження новітніх технологій відбувалось в повній мірі. Попри державну політику у сфері аграрної діяльності, увагу потрібно звертати на чинники, які є важливою складовою та мають прямий вплив на ведення господарства. До них належать: економічна та політична стабільність; наявність власних фінансових, матеріально-технічних ресурсів та можливість залучення зовнішніх інвестицій; наявність сучасної інформаційної системи, що може забезпечити збір, зберігання та надання корисної інформації про наявність наукових розробок та інноваційних проектів; високий фаховий рівень кадрового складу та можливість здійснювати перепідготовку, а також підвищення кваліфікації відповідно до сучасних вимог та деякі інші [2].

На думку багатьох дослідників, для інноваційного прогресу в Україні потрібно опиратись на іноземний досвід інших держав світу. Існують чіткі аспекти та правила, дотримання яких значно покращить перспективи модернізації в нашій країні. Перш за все, потрібно визначити, що держава є головною у формуванні національної системи інновацій, оскільки саме вона забезпечує фінансування, податкове стимулювання, підтримку

ресурсами, а також встановлює важливі стратегічні цілі. Питання фінансування є досить гострим та проблематичним, що негативно впливає на розвиток господарства. Тому для вирішення цієї проблеми потрібно впорядкувати цінову політику, а саме встановити стабільність цін на ринках. Це допоможе робітникам господарської сфери визначати оптимальний обсяг виробництва продукції. Також сюди відносяться фермерські господарства, які зазвичай знаходяться в критичних ситуаціях і не мають змоги продовжувати свою діяльність. Тому вони потребують допомоги держави, а саме сприяння агровиробництву. По-перше, надання підприємцям вигідних кредитів, тобто стартового капіталу, використовуючи який з'явиться можливість побудувати ефективно функціонуюче виробництво. По-друге, забезпечення гарантії збуту виготовленої продукції за вигідними цінами, а також надання гаранту фермерам, що їхня технічна база може бути замінена на сучаснішу [3].

Ще однією нагальною проблемою є перевага витрат над основним прибутком. Аби запобігти цьому, важливо раціонально використовувати, зберігати та відроджувати природні ресурси. В цьому також допоможе заміна старої техніки на оновлену, оскільки вона буде більш оптимальною та менш затратною. Вдосконалення внутрішньої та зовнішньої конкурентоспроможності, а також захист вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок – усі ці аспекти, безумовно, позитивно впливатимуть на подальший розвиток нашої держави в аграрній сфері. Окремою, та не менш важливою є освітня галузь, оскільки саме інтелектуальна праця є ключовим фактором до інноваційного прогресу. Усі працівники повинні бути кваліфікованими, а головне завжди мати можливість підвищити свої знання та вміння, особливо в сфері модернізації [4].

Україна все ж таки користується деякими нововведеннями, наприклад у сфері рослинництва. Зокрема відбувається перехід на вирощування агрокультур, запровадження нових систем обробітку ґрунтів (технології «нульового» обробітку, «точного» землеробства, системи паралельного водіння агротехніки та внесення добрив для захисту рослин, яке базується на GPS навігації), а також вдосконалення технологій зберігання виробленої продукції [3].

Посилаючись на все вищевказане, робимо висновок, що незважаючи на спроби впровадження інноваційних технологій, в Україні присутне загострення соціально-економічних проблем, які сповільнюють процес модернізації, а також розвиток аграрної сфери в цілому. Тому наша держава повинна коректувати свою аграрну політику, а також більше уваги приділяти практичному застосуванню інноваційного підходу у веденні господарства. Перспективи українського аграрного сектору залежать від його оперативної та ефективної адаптації до нових умов господарювання

для зайняття гідного місця серед провідних виробників агропродовольчої продукції в світі.

Література

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 лип. 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. Ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 08.04.2023).
2. Мельничук А.Б. Інновації як провідний фактор розвитку аграрної сфери в умовах глобалізації. Мукачівський державний університет. 2017. Вип. 8. С. 174-178.
3. Щуревич Л.М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні. Національна академія державного управління при Президентові України. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2018. № 10. С. 101-105.
4. Корнієнко Г.С. Аграрні інновації як чинник становлення інноваційного агробізнесу. Право та інновації. 2020. № 3. С. 18-21. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/42d8e4cb-e5f3-4c83-842e-817aab67ceee/content> (дата звернення: 08.04.2023).

УДК 347.4 (043.2)

Паламарчук В.О., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Жмур Н.В., к.ю.н., доцент

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Керуючись ст.78 Земельного кодексу України, право власності на землю регламентується як суб'єктивне право, що виражене як сукупність правомочностей щодо володіння, користування та розпорядження земельними ділянками, в межах компетентності Земельного кодексу України [1].

Конституція України встановлює, що власником землі в нашій державі є народ. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [2].

У разі відсутності приватизованих земельних ділянок громадяни України мають право отримати безоплатно у власність із земель державної або комунальної власності по одній земельній ділянці з кожного виду використання. Таким чином, громадяни України мають можливість отримати безоплатно у власність шляхом приватизації до шести земельних

ділянок з кожного виду використання в межах, передбачених ст. 121 Земельного кодексу [1].

24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 було введено воєнний стан на всій території України. Національне законодавство дозволяє нам розпоряджатися власністю на власний розсуд. Але у зв'язку з запровадженням воєнного стану було запроваджено ряд обмежень. Це зроблено у зв'язку з тим, убезпечити громадян від можливих негативних наслідків при укладенні різного роду правочинів. Обмеження торкнулися і земельних відносин [3].

В умовах воєнного стану врегулювання земельних відносин відіграє неабияку роль, тому що від цього залежить безпека не лише земельної та аграрної сфер, а й усієї країни в цілому. Задля цього законодавець прийняв низку нормативно-правових актів, які спрямовано на пристосування цих відносин до нової дійсності. Основними серед них є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» № 2145-ІХ та новоприйнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» № 2211-ІХ, який на момент написання статті направлено на підпис Президенту України [4].

За Законом № 2145-ІХ формування земельної ділянки з метою передачі її в оренду здійснюють без внесення відомостей про таку земельну ділянку до Державного земельного кадастру (державної реєстрації) та присвоєння їй кадастрового номера, на підставі технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель, яку розробляють за рішенням органу, уповноваженого передавати земельну ділянку в оренду, та затверджує цей орган [5].

Законом України № 2247-9 було визначено особливості регулювання землею на час дії воєнного стану. Основна зміна стосувалася - безоплатної приватизації землі. На час дії воєнного стану не дозволяється передавати земельні ділянки в рамках безоплатної приватизації. Виготовлення проекту землеустрою під час війни також не проводиться. Фактично таким обмеженням громадяни позбавлені права отримувати земельні ділянки на безоплатній основі у власність.

Щодо купівлі-продажу землі під час воєнного стану, то угоди щодо відчуження земельних ділянок проводяться лише тими нотаріусами, які отримали доступу до реєстрів від Міністерства юстиції. Також важливо, щоб при укладенні такого правочину нотаріус мав змогу перевірити інформацію щодо наявності обтяжень на земельну ділянку, інакше оформити угоду буде неможливо [6].

Таким чином, воєнний стан в Україні вплинув на всі сфери життя, в тому числі і на регулювання земельних відносин. Задля того, щоб

убезпечення громадян були запроваджені певні обмеження, які стосуються права власності на землю. Отже, під час дії воєнного стану забороняється безоплатна передача земель державної та комунальної власності у приватну власність.

Література

1. Земельний кодекс України: Закон від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

2. Конституція України: Закон від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

4. Обмеження щодо розпорядження землею під час воєнного стану. Prikhodko&Partners: веб-сайт. URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/obmezhennya-shhodo-rozporyadzhennya-zemleyu-pid-chas-voennogo-stanu/> (дата звернення: 08.04.2023 р.).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24 бер. 2022 р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 09.04.2023).

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2022 р. № 2247-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> (дата звернення: 09.04.2023).

УДК 35.084.9:629.73 (043.2)

Прохорчук О.І., Левандовська К.І., здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Слободська І.А., старший викладач

ПРАВОВИЙ СТАТУС АвіАЦІЙНОГО ПЕРСОНАЛУ В ПОВІТРЯНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

На законодавчому рівні поняття «авіаційний персонал» закріплено у Повітряному кодексі України. Згідно даного кодифікованого нормативно-правового акту, авіаційний персонал – це особи, які пройшли спеціальну фахову підготовку, мають відповідне свідоцтво і здійснюють льотну експлуатацію, технічне обслуговування повітряних суден, організацію

повітряного руху, технічну експлуатацію наземних засобів зв'язку, навігації, спостереження [1]. До авіаційного персоналу належить дієздатна особа, яка має відповідати кваліфікаційним вимогам за професійною ознакою, станом здоров'я та мати належним чином оформлене кваліфікаційне свідоцтво. Кваліфікаційне свідоцтво є дозволом на виконання функцій визначених в посадовій інструкції авіаційного працівника. Професійна діяльність провадиться згідно з умовами та обмеженнями передбаченими кваліфікаційним свідоцтвом та при його обов'язковій наявності. Відомості особи, яка належить до авіаційного персоналу належним чином повинні бути внесені в реєстр авіаційного персоналу, або в інший відповідний реєстр, ведення якого передбачено нормативно-правовими актами. Вимоги до власника свідоцтва: користується всіма правами громадянина; повністю дієздатна та правоздатна особа для здійснення правочинів; не має судимостей за навмисно скоєний злочин; відповідає віковим і освітнім вимогам; відповідає вимогам, щодо фізичної і психічної придатності і не має медичних протипоказань; має належну підготовку і досвід, а також наявність необхідних знань, умінь, що підтвердженні успішним складанням іспиту.

Відповідно до Наказу Державіаслужби від 02.06.2006 № 397 «Про затвердження Правил сертифікації служб авіаційної безпеки в Україні» авіаційний персонал – це особовий склад авіаційного підприємства, організації, підрозділу, навчального закладу, що складається з авіаційних спеціалістів за професійною ознакою [2].

Виділяють шість груп працівників сфери цивільної авіації: 1) пілот (командир) повітряного судна; 2) диспетчер управління повітряним рухом (диспетчер служби руху); 3) персонал з технічного обслуговування повітряних суден; 4) члени випробувального екіпажу; 5) член екіпажу пасажирського салону (бортпровідник); 6) диспетчер із забезпечення польотів [1].

Персонал цивільної авіації в залежності від виконання своїх професійних обов'язків у польоті або на землі поділяється на льотний і наземний. 1. Льотний персонал цивільної авіації представляють всі особи, перелік яких визначений в польотній документації і допущені експлуатантом до виконання польотного завдання. 2. Наземний персонал цивільної авіації складається із осіб, що здійснюють авіаційну діяльність на землі: працівників уповноваженого органу з питань цивільної авіації: а) працівників авіакомпаній (експлуатантів), аеропортів, аеродромів; б) працівників підприємств з технічного обслуговування і ремонту; в) працівників з обслуговування повітряного руху України; г) державних інспекторів з авіаційного нагляду; д) працівників навчальних закладів; е) працівників підприємств-виробників авіаційної техніки в Україні;

і) працівників Національного бюро з розслідування авіаційних подій та інцидентів з цивільними повітряними суднами; і) працівників державного проектно-технологічного та науково-дослідного інституту цивільної авіації.

В залежності від наявності кваліфікаційного свідоцтва (сертифікату) персонал цивільної авіації поділяється на: а) сертифікований персонал цивільної авіації (авіаційний персонал); б) не сертифікований персонал цивільної авіації (інші працівники цивільної авіації, до кваліфікаційних вимог яких не висуваються вимога одержання свідоцтва або сертифікату).

До суб'єктів, які нормативно не виділені Повітряним кодексом України як авіаційний персонал, але сприймаються працівниками цивільної авіації, діяльність яких безпосередньо пов'язана з її використанням, належать: 1) працівники Державної авіаційної служби України – центрального органу виконавчої влади у сфері регулювання авіатранспортної діяльності, який забезпечує потреби народу України в безпечних внутрішніх і міжнародних перевезеннях; 2) працівники авіакомпаній (експлуатанти), які здійснюють внутрішні та міжнародні перевезення пасажирів; 3) працівники аеропортів, що забезпечують обслуговування пасажирів, польотів та експлуатацію повітряних суден, будівель і споруд, а також засобів забезпечення польотів; 4) працівники аеродромів, що забезпечують зліт, посадку, розміщення та обслуговування літаків; 5) працівники підприємств з технічного обслуговування і ремонту, що забезпечують льотну придатність повітряних суден та їх технічне обслуговування; 6) державні інспектори з авіаційного нагляду, що здійснюють інспектування об'єктів і суб'єктів авіаційної діяльності та контроль за виконанням ними авіаційних правил України; 7) працівники навчальних закладів (проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері цивільної авіації); 8) працівники підприємств-виробників авіаційної техніки в Україні, що забезпечують постачання авіаційної техніки експлуатантам і авторський нагляд за її експлуатацією; 9) працівники Національного бюро з розслідування авіаційних подій та інцидентів з цивільними повітряними суднами здійснюють технічне розслідування авіаційних подій та підготовку висновків та рекомендацій; 10) працівники Українського державного проектно-технологічного та науково-дослідного інституту цивільної авіації «Украеропроект»; 11) працівники Державного підприємства з обслуговування повітряного руху України (Украерорух). Підприємство уповноважене державним регулюючим органом цивільної авіації (Державіаслужбою України) здійснювати аеронавігаційне обслуговування в повітряному просторі, обслуговування повітряного руху (ОПР) України та в повітряному просторі над відкритим морем. Відповідальність за ОВС покладено на Україну Міжнародною організацією цивільної авіації (ІКАО) [3, с. 53].

Працівники аеропортів здійснюють обслуговування пасажирів, обробку багажу, вантажів, пошти; обслуговування повітряних суден; забезпечення авіаційної безпеки; забезпечення технологічних процесів; надання сервісних послуг пасажиром і клієнтурі (харчування, торгівля, розваги, побутове обслуговування, медицина та ін.); забезпечення аварійно-рятувальних робіт; забезпечення економічної ефективності та перспективи виробничого розвитку аеропорту; експлуатацію, реконструкцію та будівництво об'єктів і комплексів; забезпечення зовнішньоекономічної діяльності, укладання комерційних, технічних та інших договорів і угод; забезпечення екології та охорони навколишнього середовища на території аеропорту і суміжній території; організацію цивільної оборони мобілізаційних об'єктів; організацію підготовки та перепідготовки кадрів.

Персонал цивільної авіації має відповідати кваліфікаційним вимогам за професійною ознакою і здійснювати авіаційну діяльність відповідно до нормативно-правових актів та авіаційних правил виданих відповідно до п. 3 ст. 11 Повітряного кодексу України. Польоти та інша авіаційна діяльність можуть здійснюватися виключно уповноваженими особами авіаційного персоналу при наявності кваліфікаційного свідоцтва. Кваліфікаційне свідоцтво (сертифікат) – документ, який посвідчує певну кваліфікацію дає право його власнику виконувати визначені функції у сфері авіації. Свідоцтво видається після перевірки кваліфікації кандидата на відповідність встановленим вимогам. Свідоцтво видається окремо на кожну спеціальність осіб авіаційного персоналу. У свідоцтво можуть вноситися відмітки на право виконання деяких функцій, передбачених іншими спеціальностями. Свідоцтво авіаційного персоналу може бути анульоване або дія його призупинена, а також можуть бути обмежені надані ним права, у разі вимог порушення нормативно-правових актів або авіаційних правил.

Отже, авіаційним персоналом являються працівники цивільної авіації, діяльність яких безпосередньо пов'язана саме з її використанням. Таким чином, аналіз функцій професійних груп працівників сфери цивільної авіації свідчить про їх спрямованість, як прямо, так і опосередковано, на забезпечення безпеки польотів.

Література

1. Повітряний кодекс України від 19 трав. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536.

2. Про затвердження Правил сертифікації служб авіаційної безпеки в Україні: наказ Державіаслужби від 02 чер. 2006 р. № 397. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0716-06> (дата звернення: 18.04.2023).

3. Гусар О.А. Зміст персоналу цивільної авіації в сучасному повітряному праві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 2. С. 50-53.

Процко В.М., Шелінговська К.Р., здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Слободська І.А., старший викладач

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Космічна галузь є однією з найважливіших галузей в сучасному світі, оскільки вона забезпечує здійснення найскладніших наукових та технічних проектів, а також забезпечує розвиток економіки та національної безпеки країн. Нормативно-правове регулювання космічної галузі є дуже важливим, оскільки воно визначає правові засади функціонування космічної галузі в державі, забезпечує безпеку та захист національних інтересів, а також регулює відносини між учасниками космічної галузі.

У даній статті буде розглянуто нормативно-правове регулювання космічної галузі в Україні, включаючи основні законодавчі акти, що визначають її правову базу, та будуть проаналізовані основні питання, пов'язані з розвитком космічної галузі в Україні.

Основними у сфері нормативно-правового регулювання космічної діяльності України є такі Закони України: «Про космічну діяльність» від 15.11.1996 р. № 502/96-ВР, «Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013-2017 роки» від 05.09.2013 р. № 439-VII, «Про державну підтримку космічної діяльності» від 16.03.2000 р. № 1559-III [1-2]. Окрім зазначених чинних на сьогодні законодавчих актів, космічна галузь в Україні регулюється різними рамковими законами про виділення бюджетних коштів на відповідний рік, постановами і указами президента про активізацію розвитку того чи іншого напрямку космічної діяльності, міжнародними рамковими угодами, програмами співробітництва тощо [3].

Нормативно-правове забезпечення для розвитку космічної галузі в Україні має безсумнівно важливе значення, але варто відмітити, що в ринкових умовах господарювання космічні розробки є не можливими без належного рівня їх фінансування.

Разом з тим, потрібно зауважити, що з метою забезпечення національної безпеки та оборони державне фінансування розробок космічної галузі в Україні необхідно зосередити виключно в сфері розвитку оборонних технологій, а саме у ракетно-космічній області.

Якщо звернутися до матеріалів Третьої конференції Організації об'єднаних націй за дослідженням та використанням космічного простору в мирних цілях (далі – ЮНІСПЕЙС-III), можна без перебільшення

констатувати, що одне з найважливіших умов подальшого прогресу в освоєнні космічного простору, в тому числі підвищення ефективності використання космічних технологій для розв'язання глобальних проблем людства, є цілеспрямована підготовка відповідних кадрів, виховання у представниках молодих поколінь стійкого інтересу до космічної науки та техніки. При цьому необхідно зазначити, що звітні документи та рекомендації ЮНІСПЕЙС-III визначають ООН провідною в організації по діяльності у сфері космосу [5].

З іншої сторони, така діяльність, яка направлена на популяризацію космічної галузі, змушує звернутися до іншої сторони пов'язаної з проблемами у галузі космічного права.

Супутниковий зв'язок, супутникова навігація, надання пускового обладнання та послуг дистанційного зонування в ряді випадків вже перетворюються у швидко розвинені приватні сектори промисловості [4]. У зв'язку з цим, позитивним досвідом для України є Закон США «Про комерційну космічну діяльність» 1984 року, який з одного боку відкидає державну монополізацію космічної галузі та дозволяє розвивати приватну комерційну діяльність, а з іншого – встановлює правові рамки надання дозволів на здійснення космічної діяльності (космічні випробовування, проведення запусків тощо) фізичними та юридичними особами і ліцензування їх діяльності, а також визначає рівень відповідальності за порушення використання дозволів і в цілому космічного законодавства США.

Наразі Україна активно працює над розвитком космічної галузі та здійсненням космічних проектів, що вимагає необхідного регулювання з боку держави та забезпечення відповідної правової бази. Нормативно-правове регулювання космічної галузі України є важливим елементом забезпечення безпеки та успішності космічних проектів. А це означає, що необхідно забезпечити прозорість та відкритість процесу регулювання для забезпечення інвестиційної привабливості та стимулювання розвитку космічної галузі в Україні.

Тому, як ми бачимо, нормативно-правове регулювання космічної галузі України є складним та багатоаспектним процесом, який вимагає уваги та зусиль з боку держави та космічної галузі в цілому. Водночас, успішне регулювання дозволить Україні зайняти своє місце в глобальній космічній галузі та забезпечити успіх українським космічним проектам.

Література

1. Про космічну діяльність: Закон України від 15 лист. 1996 р. № 502/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-вр#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

2. Про державну підтримку космічної діяльності: Закон України від 16 бер. 2000 р. № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-14#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

3. Стратегія космічної діяльності України на період до 2022 року: наказ Державного космічного агентства України від 21 трав. 2015 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0100814-15#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

4. Про затвердження Порядку подання декларації про провадження господарської діяльності у сфері космічної діяльності: Постанова КМУ від 26 лют. 2020 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-2020-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 18.04.2023).

5. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2021-2025 роки: Розпорядження КМУ від 13 січ. 2021 р. № 15-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

UDC 347.828.31 (043.2)

Riabokon Yu.V., applicant for higher education
first (bachelor's) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific adviser: Khotsianovska N.F., Senior Lecturer

COMPENSATION OF BROUGHT FORWARD FLIGHTS

Finally, Court of Justice, which is part of the Court of Justice of the European Union (hereinafter referred to as the Court of Justice) delivered the case about the possible compensation for flights that were brought forward at least one hour earlier. But the following questions arise. Does the Regulation No 261/20034 more famous as Air Passenger Rights Regulation imply the provisions of bringing forward the flights? Is the brought forward flight treated as cancelled or delayed? And finally, what ways of compensation apply to that type of 'cancellation'?

Case 263/20, the flight has been rescheduled 6 hours earlier, and instead of opening the gates at 14.40, its departure was at 8.25 am. Following, the Court of Justice raised the question of whether the Art. 2(1) and Art, 5(1)(c) of Regulation treat the brought forward flight as cancelled or not. What does mean cancellation according to the Regulation No 261/20034? Art. 2(1), cancellation' is defined as 'non-operation of a flight which was previously planned and on which at least one place was reserved.' [1]. Regarding this, no clear explanation or listing the examples of 'cancellation' or any understanding of how the brought forward flight should be treated.

But based on the case's decision, ECJ says that flights that 'departures'

earlier should be used in the context of the re-routing of the flight and the following imply the compensation. That means, that in any case, when the departure was not on time, delayed, cancelled, or brought forward, will apply the reimbursement in the sum from 260 to 600 Euro according to the Art. 5(1)(c) and Art. 7 of that Regulation depends on the distance.

The ECJ also pointed out the importance of distinguishing flight delay and bringing forward a flight. It is not the same thing, when the flight's delay are treated as more than two hours according to Art. 6 (1)(a) of the Regulation, whereas flights may not be brought more than one hour earlier. Following, the passenger can apply for reimbursement if the flight was earlier than one hour and has not been notified properly according to Art. 5. (c) of Air Passenger Rules Regulation.

The foregoing decision of Court of Justice is that Article 2(1) and Article 5(1)(c) must be interpreted as meaning that a flight is regarded as being 'cancelled' in the case where the operating air carrier brings that flight forward by more than one hour [2].

Court of Justice also specified the conditions under which air passenger may rely on the rights to compensation. For instance, it is not enough to possess only a ticket, but also the passenger should have a 'confirmed reservation', when the tour operator provides the passenger, with whom it has a contract, with additional evidence by which he or she is guaranteed transportation on a specific flight, specifically identifying the places of departure and destination, the times of departure and arrival, and the flight number. Compliance with such provisions should be exclusively accessed according to Air Passenger Regulation. Also, the operation carrier could reduce the compensation provided in paragraph 1 by 50% in case if the carrier agreed to reroute earlier so that the passenger arrives at his or her destination no later than a few hours after the original arrival time.

Summarizing the above, Case C-263/20 has put the begging of compensation not only for flights that have been delayed but also for flights that were brought forward even 1 hour earlier. Judging by the fact that airlines are often guilty of such "tricks", the question of the legality of bringing forward the flight to an earlier time has become no less urgent than the issue of delayed departures. Now, the passengers have the right to reimbursement in any case when the flight does not depart on time and the question of passengers' rights is now much better protected.

References

1. Regulation (EC) No 261/2004 of the European Parliament and of the Council. 11 February 2004. URL: https://www.aviationreg.ie/_fileupload/Image/Regulation%20EC261%202004.pdf (access date: 11.03.2023).
2. Case C-263/20. European Court of Justice. 21 December 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62020CJ0263&from=EN> (access date: 12.03.2023).

Romanyuk A.S., applicant for higher education
first (bachelor's) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific adviser: Khotsianovska N.F., Senior Lecturer

MAIN FEATURES OF CODESHARE AGREEMENTS

Nowadays, the airline industry is one of the most competitive industries in the world. A contract for air transportation of passengers, their luggage, and various types of cargo I used more often and is the most researched by lawyers. Such domestic and foreign legal scholars as V. Vitryanskyi, O. Dzera, I. Dikovska, N. Kuznetsova, V. Luts and others made a significant contribution to the study of this agreement. At the same time, broad international cooperation and interaction of lead to the conclusion of not only a contract of transportation but also other types of contracts, which can lead to profitability. One of the most popular options is a codeshare agreement between airlines.

Codeshare is an agreement on the operation of a flight of a certain airline by several air carriers at once. So, one or more companies sell under their name air tickets for the flight of another (operating) company, using their own tariff policy, code and number. Each airline is assigned by the International Air Transport Association its code consisting of 2 letters, for example, Ukraine International Airlines - PS. Under such conditions, the flight or airline is jointly operated on the specified route by the Operator (one party) and the Partners (the other or the rest of the companies), the flight is marked with a double (or more) common code of the Parties (both the Operator and the Partners). This experience is quite common now. As a result of codeshare agreements, several flights on the same route appear in the schedule, and partner companies sell tickets on their behalf. Only one operating airline carries out air transportation on this route, and others have a marketing opportunity, sometimes a seat quota, to sell tickets on their behalf. When purchasing a ticket, the partner airline must inform the passenger of the name of the airline that will directly carry out the transportation. The determined cooperation of companies leads to cost savings and the organization of transportation without unnecessary duplication of routes. The national legislation of Ukraine does not regulate the issue of code-sharing conditions in detail but does not contain direct prohibitions on the conclusion of such agreements between the carrier under the contract and the actual carrier. General rules and requirements established by current legislation apply to such transportation [1, p. 72-75].

The responsibility for air transportation will be borne by two companies, for which the Guadalajara Convention established the relevant rules. Actions or inactions of the actual carrier in the part of joint carriage are considered actions

or inactions of the carrier under the contract and vice versa. Therefore, claims and lawsuits can be brought against either the contract carrier or the actual carrier, but carriers have the right to allocate their responsibility depending on the fault and other circumstances [2].

There are various rules and regulations regarding codeshare agreements that airlines must follow depending on the region they serve. For example, in Europe, such rules are set by the European Union Aviation Safety Agency (EASA), which approves regulations on code-sharing agreements for third-country operators (TCOs) under "Regulation No. 965/2021". This means that the TCO must be audited for compliance and continued compliance with ICAO standards.

In addition to it, ICAO has developed a "Manual on the Regulation of International Air Transport" which includes guidelines for codeshare arrangements between international airlines. Depending on the region, airlines must follow various regulations, such as those regulations of the European Union Aviation Safety Agency (EASA) for Europe, which sets out provisions on codeshare for Third Country operators (TCOs) under "Regulation No 965/2021" [2]. TCOs are subject to compliance audits to ensure they meet ICAO standards. For instance, airlines seeking to share codes with US airlines must first get permission from the US Department of Transportation (according to Part 212 of the Department's "Economic Regulation, 14 CFR Part 212). The department gives special document (permission) if it deems it to be in the public interest, and if the permit does not violate the principles of transportation competition [3].

In conclusion, codeshare agreements are popular practice among airlines globally, as they form legally binding agreements to cooperate with each other. With a proper codeshare agreement, airlines can improve competitiveness and reap mutual benefits. Nonetheless, companies need to be aware and know all the features to avoid bad consequences.

References

1. Радчук О.П. Питання регулювання окремих договорів, що укладаються авіатранспортними організаціями. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 3. С. 59-79.
2. Guadalajara Convention on 18 September 1961. URL: <https://www.mcgill.ca/iasl/files/iasl/guadalajara1961.pdf>
3. Code of Federal Regulation. URL: <https://www.ecfr.gov/current/title-14/chapter-II/subchapter-A/part-212>

Савліва Н.О., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Поліщук І.В., старший викладач

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ (ІКАО) В ПИТАННЯХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОЛЬОТІВ

Міжнародна організація цивільної авіації є спеціалізованою установою ООН, яка займається організацією і координацією міжнародного співробітництва держав у всіх аспектах діяльності цивільної авіації. ІКАО розробляє методи аеронавігації та сприяє плануванню і розвитку міжнародного повітряного транспорту. Нині до складу Міжнародної організації цивільної авіації входить 191 держава [1], в тому числі Україна.

Діяльність ІКАО регламентується Чиказькою конвенцією 1944 року, дев'ята редакція якої виступає і її статутом. Реалізація поставлених цілей відбувається через низку напрямів, до яких належать такі: забезпечення безпечного й упорядкованого розвитку міжнародної цивільної авіації у всьому світі; заохочення мистецтва конструювання та експлуатації повітряних суден у мирних цілях; розвиток повітряних рас, аеропортів та аеронавігаційних засобів для міжнародної цивільної авіації; задоволення потреб народів світу в безпечному, регулярному, ефективному та економічному повітряному транспорті; усунення конкуренції, забезпечення безпеки польотів та уникнення дискримінації стосовно договірних держав тощо [2].

Для гарантування безпеки міжнародних польотів важливе значення має створення однакового технологічного режиму, що можливо тільки на основі формування одноманітних правил міжнародної аеронавігації. Цю роботу сьогодні здійснює ІКАО через ухвалення нормативних документів, що містять техніко-юридичні вимоги до повітряних суден, їх екіпажу й аеронавігаційних служб. Ці вимоги відображаються в стандартах, усталеній практиці, правилах і процедурах [3, с. 60]. ІКАО розробляє правила візуального пілотування та пілотування за приладами, а також аеронавігаційні мапи, які використовуються в міжнародній навігації. У сферу відповідальності організації входять також системи авіаційних телекомунікацій та радіочастоти. ІКАО також стандартизує митні, імміграційні, санітарні правила та інші формальності для полегшення пересування літаків, пасажирів та різних вантажів через кордони.

Окрім цього, Міжнародна організація цивільної авіації намагається мінімізувати вплив авіації на навколишнє середовище за рахунок скорочення шкідливих викидів та обмеження рівню шуму літаків. Країни-члени організації домовилися, що ресурси на захист навколишнього

середовища буде спрямовано на технологічні інновації, на оптимізацію процесу польоту для скорочення кількості використаного палива, на збільшення виробництва та поширення стійкого авіаційного палива та чистої енергії, на запровадження Системи компенсації та скорочення викидів вуглецю для міжнародної авіації [4].

Одним з основних аспектів роботи ІКАО є забезпечення безпеки польотів. Так у цих цілях ІКАО розробила план дій щодо сприяння безпеці повітряних перевезень та програму підготовки в галузі безпеки польотів. Також ІКАО надає допомогу країнам, що розвиваються, у вдосконаленні авіатранспортних систем та підготовці авіаперсоналу. Наразі Міжнародна організація цивільної авіації розробляє супутникову систему щодо покращення організації зв'язку, навігації та керування повітряним рухом. Система таких заходів дозволить підвищити рівень безпеки в цілому [4].

Оскільки пріоритетним вектором діяльності ІКАО є забезпечення миру та безпеки в галузі цивільної авіації, то логічною та закономірною стала реакція даної міжнародної організації на повномасштабне вторгнення росії на територію України. У зв'язку з такими подіями 25 лютого 2022 року Рада ІКАО на своєму засіданні обговорила ситуацію, яка склалася після російського нападу. Рада засудила порушення територіальної цілісності та суверенітету України [4]. Через кілька днів після нападу низка країн світу оголосила, що закриває свій повітряний простір для російської цивільної авіації. Зокрема, про це повідомили всі країни Євросоюзу, США, Великобританія та Канада. Звідси очевидно, що ІКАО цікавиться станом світових подій, здійснює належне реагування та намагається запобігати загрозам, які постають перед державами.

Надзвичайно важливим є те, що Міжнародна організація цивільної авіації об'єднує переважну більшість країн світу та координує їхні зусилля в аспекті забезпечення безпечного здійснення польотів. Даний напрямок діяльності є дуже затребуваним, зважаючи на ситуацію в Україні та у всьому світі. При цьому необхідно підкреслити, що організація не має повноважень для впливу на повітряний простір будь-якої суверенної держави. І закони держави завжди мають пріоритет перед тими положеннями, які приймаються на засіданнях ІКАО. Однак організація створила прецедент, не допустивши росію до свого керуючого органу. Вважаємо, що іншим організаціям системи ООН варто замислитися над поширенням подібної практики [4].

Література

1. Костюк В.Ю. Правові аспекти діяльності міжнародних організацій цивільної авіації. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/alex_i,+355-1376-1-CE.pdf (дата звернення: 18.04.2023).

2. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію від 07 груд. 1944 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_038/page (дата звернення: 18.04.2023).

3. Герасимов Р.О. Природа і статус регламентів Міжнародної організації цивільної авіації ІКАО у міжнародному праві. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Серія: Правознавство*. 2006. Вип. 348. Чернівці: Рута, 2006. С. 59-64.

4. Організації світу: Міжнародна організація цивільної авіації. *Інтент*. 6 лист. 2022 р. URL: <https://intent.press/publications/world/2022/\organizaciyi-svitu-mizhnarodna-organizaciya-civilnoyi-aviaciyi/> (дата звернення: 18.04.2023).

УДК 346.2:[616-036.21:578.834] (043.2)

Середенко Л.С., здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Слободська І.А., старший викладач

ЗАСОБИ БОРОТЬБИ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ З COVID-19

Ситуація у світі, пов'язана із спалахом COVID–19, та обмеження, що запроваджуються державами задля протидії її розповсюдженню, безпосередньо вплинули на авіаційну галузь країн світу, у тому числі й України. Ускладнення епідемічної ситуації на території України та в світі призвело до спаду попиту на авіаперевезення та зниження комерційної завантаженості рейсів, у зв'язку з чим авіакомпанії були змушені скоротити частоту або взагалі відмінити виконання переважної більшості рейсів.

Загальна ситуація щодо пандемії COVID–19, включаючи вжиті заходи щодо її стримування, потенційний ризик зараження від інфікованої особи (осіб) та потреба вирішення незнайомих ситуацій на робочому місці, ймовірно, матимуть негативний вплив на психічний стан працівників та пасажирів. У цьому контексті експлуатанти аеропортів та експлуатанти літаків та, якщо застосовна, інші постачальники послуг, повинні сприяти доступу співробітників до програм консультування та/або підтримки (якщо вони доступні) і використовувати керівні матеріали Міністерства охорони здоров'я України та будь-які інші застосовні матеріали.

Компетентні органи з питань цивільної авіації, експлуатанти аеропортів, експлуатанти літаків та інші авіаційні зацікавлені сторони повинні координувати свої дії в контексті цього керівного матеріалу з місцевими органами охорони здоров'я з метою досягнення оптимального зниження ризику та забезпечення відповідності національним вимогам з охорони здоров'я. Крім того, вони повинні взаємодіяти з національними органами охорони здоров'я, щоб допомагати у придбанні відповідної кількості захисних засобів та дезінфікуючих речовин [1].

Варто зазначити, що зовсім не багато авіакомпаній на час пандемії

здійснюють безкоштовний обмін усіх квитків чи повернення грошей з ініціативи пасажирів. На решті, авіалініям за це доведеться заплатити штраф або й просто втратити квиток, тому що по факту рейс не скасовується. Варто звернути увагу, що у кожній авіакомпанії свої правила відшкодування вартості придбаних квитків, але в цілому процедури у більшості схожі. Пасажир повинен оформити заявку на відшкодування вартості перевезення, і, згідно законодавства України, на розгляд заявки від пасажирів на відшкодування коштів за квиток у авіакомпанії є 90 днів [2].

Авіакомпанії пропонують на вибір декілька видів компенсацій: перенесення дати перельоту, але протягом року після невиконаного рейсу; 120% промокоду з ним можна змінити і дату і напрямок перельоту; повернення коштів за невикористані квитки згідно з тарифом. Юридичний факт введення карантину віднесений до форс-мажорних обставин законом про запобігання виникненню та поширенню корона вірусної хвороби. Авіаперевізник не зобов'язаний виплачувати передбачену Монреальською конвенцією компенсацію, якщо він може надати підтвердження того, що причиною скасування рейсу була дія надзвичайних обставин. Більшість авіакомпаній, так само, як і МАУ, задекларували відмову в здійсненні перевезення пасажирів у разі, якщо він відмовляється дотримуватися правил особистої безпеки, наражаючи тим самим на небезпеку інших пасажирів. Ідеться про відмову від носіння маски, а також виявлення симптомів захворювання (лихоманка, підвищення температури, кашель, головний біль, нудота і блювання, закладення носа або нежить). Однак експерти ІАТА вважають, що сучасні повітряні лайнери тільки своїми технічними пристроями сприяють антивірусній безпеці: це розташовані один за одним крісла, а також їх спинки, які не дозволяють спілкуватися пасажирів лицем до лица, що і є вірусним бар'єром, а пристрій Потік повітря салону від стелі до підлоги сприяє зниженню передачі вірусу уздовж салону, спускаючи до підлоги всі мікрочастинки [3].

Пандемія коронавірусу змінила не тільки авіаперевезення, а й авіаційну промисловість. Із зупинкою польотів ринкова вартість літаків, за які раніше авіакомпанії платили сотні мільйонів доларів, в одну мить наблизилася до нуля. Попит на повітряні судна буде відновлюватися повільно – слідом за відновленням авіасполучення. А це означає, що авіавиробникам і їх постачальникам різних рівнів доведеться серйозно перебудовувати виробництво.

Так, Airbus робить все можливе, щоб забезпечити максимальну експлуатаційну готовність санітарної авіації, а саме гвинтокрилів для екстрених вильотів. Виробник розробляє спеціальні рішення для ізоляції кабіни гвинтокрила від основної частини салону. Серед них – захисні екрани, які служать бар'єром між екіпажем і пацієнтами і допомагають захистити пілотів. Компанія вже представила це технічне рішення

для легких дводвигунових вертольотів H135 і H145, а також вертольотів важкого класу AS332 / H225 [4].

Аналогічні рішення для моделей AS365, H155 і H175 будуть запропоновані найближчим часом. Крім того, Airbus випустив керівництво про те, як правильно проводити прибирання і дезінфекцію вертольотів, робочих місць і обладнання, які могли зазнати зараження. Окрема увага приділяється навчанню. Практичний і технічний інструктаж тепер можна проводити онлайн, адже вони адаптовані до віртуального середовища з використанням спеціального програмного забезпечення [5].

Фактично, аеропорти – це чисті та безпечні місця; всі пасажери повинні носити маску під час реєстрації, при посадці, під час польоту та при висадці. Фізична відстань не менше 1 метра на стійках реєстрації та під час посадки є обов'язковою. Температурний скринінг також обов'язковий перед входом в термінал, а температура тіла ще раз перевіряється перед посадкою. Дезінфекція та очищення проводяться постійно, і всюди доступні дозатори водно-спиртового гелю. Більше того, літаки є дуже безпечним місцем щодо передачі COVID-19, враховуючи, що носіння маски є обов'язковим, повітря в салоні оновлюється кожні дві-три хвилини, а кабіна обладнана фільтрами частинок HEPA, які поглинають 99,9% частинок та ідентичні тим, що використовуються в операційних. Це оновлення гарантує, що повітря на борту буде здоровим.

Література

1. Офіційний сайт Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA). URL: <https://www.iata.org>. (дата звернення: 18.04.2023).
2. План боротьби ООН з коронавірусом. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4301435> (дата звернення: 18.04.2023).
3. Міри ЄС для протидії коронавірусу. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/coronavirus_measures_30.03.pdf. (дата звернення: 18.04.2023).
4. ВООЗ. Доповідь Виконавчого комітету по боротьбі з Covid 19, 2021. URL: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA74/A74_2-ru.pdf. (дата звернення: 18.04.2023).
5. Нгюен Д. Об'єднуючи світ в період випробувань: роль міжнародної цивільної авіації в боротьбі з пандемією / Всесвітня продовольча програма, 2020. URL: <https://www.un.org/ru/124554> (дата звернення: 18.04.2023).

Tyubay A.V., applicant for higher education
first (bachelor's) level,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific adviser: Khotsianovska N.F., Senior Lecturer

SIGNIFICANCE OF ACCESSION OF UKRAINE TO TRANSPORT VISA-FREE REGIME AND TO ELECTRONIC CONSIGNMENT NOTE OF THE EUROPEAN UNION

In peacetime, cargo transportation from and across the territory of Ukraine was carried out by three types of transport, namely: air, land and sea. Due to the war, the airspace of Ukraine is closed, which makes any transportation by air transport impossible. The situation at sea is extremely difficult, so the sea routes can be considered closed. Land transport also found itself in a difficult situation because: 1) some roads and railways remain dangerous, others are damaged or completely destroyed; 2) road and rail transport have been subjected to a significant load because they are forced to transport cargo that was previously carried out by air or sea. At the same time, despite all the difficulties, Ukraine is actively working to create the necessary logistical conditions, in particular through cooperation with the EU and the introduction of European electronic technologies.

Taking into account the above circumstances, on September 16, 2022, the Agreement between Ukraine and the European Union on freight transportation by road transport (hereinafter - the Agreement) was approved [1]. The main purpose of the Agreement is enshrined in the first part of Article 1 and is expressed in the facilitation of road freight transportation between the EU and Ukraine. Previously, Ukrainian carriers could carry out road freight transportation in the EU zone only with an international permit, and the number of such permits was limited and affected the prices of Ukrainian products on the European market [2].

The provisions of the Conventions on road traffic determine the requirement to have an international driver's license, however, during the period of validity of the Agreement, Ukraine and the EU exempted holders of a Ukrainian driver's license in the territory of the EU, and holders of a European driver's license in the territory of Ukraine, respectively [1]. Thus, this rule also applies to citizens of Ukraine who have received temporary protection in EU countries and have a driver's license.

Keep in mind that the Agreement is of a temporary nature. According to the first part of Art. 6. its term of validity ends on June 30, 2023. The second part of the same article states that no later than three months before the expiration of the Agreement, consultations are held between Ukraine and the EU to assess the need

to extend the Agreement. It is not yet known whether such consultations were held and what decision was made at them.

As Kristina Shapovalova, a lawyer and adviser at the ETERNA LAW law firm, notes, "visa-free" transport with the EU is an impetus for the expansion of economic cooperation, in particular, the launch of electronic goods and transport invoices [2].

Thus, on April 17, 2023, information about the successful selection of Ukraine for participation in the EU4Digital pilot project [3] appeared on the official website of the Ministry of Infrastructure (hereinafter referred to as the Ministry). Participation in the mentioned project ensures the accession of Ukraine to the unified system of electronic goods and transport waybill of the European Union - e-CMR. Joining e-CMR indicates not only close cooperation with European partners but also a reduction in the costs of keeping invoices. In addition, electronic invoices are environmentally friendly, because they do not require the use of natural resources.

According to the Ministry, a working group has already been formed, which will develop a road map for the launch of electronic accompanying documents for cargo transportation in 2023, after assessing the current state of the electronic exchange of information on cargo transportation in Ukraine. It is worth noting that Ukraine already has experience with the introduction of electronic waybills with Estonia [4], so we can be sure that Ukraine will easily adapt to e-CMR.

Ukraine's desire to create the necessary conditions for cargo transportation by land transport even in such difficult times and active cooperation with the EU shows that in a few years, national standards will fully correspond to European ones. The conclusion of agreements (on the example of the Agreement between Ukraine and the European Union on freight transportation by road) and the introduction of e-CMR is a sign of the EU's interest in the development of Ukraine as its future member.

References

1. Про вантажні перевезення автомобільним транспортом Україна: Угода між Україною та Європейським Союзом від 29 чер. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-22#n54 (last accessed 19.04.2023).

2. Україна отримала транспортний «безвіз» з країнами ЄС: чому це важливо? *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/6/688923/index.amp> (last accessed 19.04.2023).

3. Україна готова приєднатися до системи електронної товарно-транспортної накладної ЄС. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/34208.html> (last accessed 19.04.2023).

4. Україна та Естонія спільно реалізовуватимуть пілотний проєкт e-TTN. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33676.html> (last accessed 19.04.2023).

Шарко А.М., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Поліщук І.В., старший викладач

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ТАЙМ-ЧАРТЕРУ МОРСЬКИХ СУДЕН

Морський транспорт традиційно виступає одним із ключових інструментів розвитку світової економіки та торгівлі. За даними спеціалізованої установи ООН – Міжнародної морської організації (ММО), «натепер більше 80% світової торгівлі забезпечується за допомогою судноплавства. Судноплавство є найбільш ефективним і рентабельним методом здійснення міжнародних перевезень більшості товарів» [1]. Своєю чергою, одним із найбільш затребуваних способів реалізації морського перевезення вантажу виступає фрахтування суден (чартер).

Чартери здавна використовуються в практиці морського судноплавства, проте і сьогодні як у доктрині, так і на практиці немає єдиного розуміння їхнього юридичного статусу. Деякі автори вносять плутанину, змішуючи різні види фрахтування, а іноді використовують абсолютно неприпустиму термінологію, наприклад «договір чартеру» [2, с. 7].

Кодекс торговельного мореплавства України виділяє два види договору фрахтування морського судна – договір фрахтування судна на час (тайм-чартер) і договір фрахтування судна без екіпажу (бербоут-чартер), положення про які містяться в главі I розділу VI КТМ України. Водночас у зарубіжній доктрині чартери підрозділяються залежно від того, як фрахтується судно – на певний період чи на один або кілька рейсів [3].

Зобов'язання щодо тайм-чартеру врегульовано законодавством більшості сучасних правових систем. Однак це не сприяло ясності правової природи тайм-чартеру та визначення його місця у системі договірних зобов'язань у праві. Розбіжності з цього приводу спостерігаються не лише у правовій доктрині та судовій практиці, але й виявляються під час аналізу законодавства про тайм-чартер різних юрисдикцій.

Змістовно тайм-чартер має низку індивідуальних характеристик, що відрізняють його від різновиду чи спеціального випадку оренди транспортного засобу. Найбільш явно такі відмінності виявляються саме в морському праві та найменш помітні при користуванні повітряним судном чи складом залізничного транспорту. По-перше, судновласник на виконання зобов'язань за тайм-чартером надає фрахтувальнику не тільки індивідуально-визначену річ, яка не втрачає своїх споживчих властивостей

у процесі її експлуатації, як це належить за загальними правилами про оренду, а водночас морське судно та послуги екіпажу. Таким чином, судно та екіпаж по тайм-чартеру виступають єдиним та неподільним предметом зобов'язання. По-друге, у період дії зобов'язань за тайм-чартером на відміну від орендодавця судновласник продовжує зберігати контроль як над судном, так і над екіпажем, а також має забезпечити морехідний стан судна на термін чартера. По-третє, саме судновласник несе обов'язки зі страхування судна та відповідає за його експлуатацію, приведення в морехідний стан до моменту передачі у користування фрахтувальнику, а також за утримання екіпажу.

Ряд авторів, посилаючись на ЦК України, розглядають тайм-чартер як «різновид договору оренди транспортних засобів із наданням послуг з управління та технічної експлуатації» [4]. Така позиція присутня і в авторів українського підручника з міжнародного приватного права, які вважають, що тайм-чартер належить «у термінах загальногромадянського законодавства до договорів оренди транспортних засобів» [5]. Такий підхід має підстави, якщо мова йде про інші види перевезень, наприклад повітряних. Тут можна погодитися, що «кваліфікація договору фрахтування в якості орендного типу найбільшою мірою відповідає як його змісту, так і дійсному стану, що склався в області його правового регулювання» [6]. Однак щодо морських перевезень юридична природа тайм-чартеру принципово інша.

Як з економічної, так і з юридичної точок зору тайм-чартер займає особливе місце у розвитку торговельного мореплавства. Закріплення тайм-чартеру у законодавстві як особливого виду договору можна розцінювати як результат раціональної оцінки ризиків. Можна припустити, що спочатку власник товару, призначеного до відчуження, звертався до власника судна з пропозицією за погоджену плату доставити та видати вантаж повноважному одержувачу вантажу. Перевізник зберігав за собою перевізну плату, яка, незважаючи на її розмір та очевидні небезпеки морського походу, за жодних обставин не могла зрівнятися з вартістю як самого вантажу, так і судна: ризик їхнього випадкового пошкодження або втрати за загальним правилом перевезення покладалася на перевізника. У свою чергу, суперечка про те, є тайм-чартер договором оренди чи морського перевезення, не носить чисто теоретичного характеру, вона має серйозні й далекосяжні практичні наслідки.

Література

1. International Maritime Organization. URL: <http://www.imo.org/en/About/Pages/Default.aspx> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Ольховик Л.А., Мінковський В.В. *Форми договору лізингу морського судна. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 2. Т. 2. С. 7–10.

3. Wilson J.F. Carriage of Goods by Sea. London, 1992. P. 4.

4. Тарасенко Л.Л. Договори у сфері оренди транспортних засобів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 Львів, 2014. 252 с.

5. Міжнародне приватне право: навч. посіб. / за ред. В.М. Гайворонського, В.П. Жушмана. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 368 с.

6. Безлюдько І.О. Договір перевезення вантажу повітряним транспортом за цивільним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ, 2005. 20 с.

РОЗДІЛ 6 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС

УДК 346.93(043.2)

Понур Ю.С., адвокат, м. Чернівці, Україна
Літвінчук Б.С., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

НОВОВІЯВЛЕНІ ОБСТАВИНИ ЯК ПІДСТАВА ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) передбачає, що рішення, постанови та ухвали господарського суду, Вищого суду з питань інтелектуальної власності, якими закінчено розгляд справи, а також ухвали у справах про банкрутство (неплатоспроможність), які підлягають оскарженню у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами [1].

В юридичній науці та на практиці існують різні тлумачення нововиявлених обставин, вважаємо доцільним проаналізувати поняття «нововиявлені обставини» в контексті дослідження даної тематики. Зокрема, С.В. Степанов вважає, що нововиявлена обставина у господарському процесі – це не факти самі по собі, а відомості про факти об'єктивної дійсності, що існували в період первинного провадження у справі, мають істотне значення для правильного вирішення справи, але були виявлені та достовірно встановлені після прийняття у справі відповідного акту правосуддя у зв'язку з невідомістю про них господарському суду та заявникові [2, с. 3]. В.Е. Беляневич нововиявленими обставинами називає «матеріально-правові факти, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші факти, які мають значення для правильного вирішення спору або розгляду справи про банкрутство» [3, с. 608]. На думку Ніколенко Л.М. до нововиявлених обставин у широкому сенсі варто віднести ті обставини, які мають такі родові ознаки: обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну або припинення правовідносин; виявлення нововиявлених обставин після набрання судовим актом законної сили; існування нововиявлених обставин на момент розгляду і вирішення справи, тобто на момент первинного

провадження у справі; невідомість заявнику і суду з причин, що від них не залежать [4, с. 363].

Згідно з п. 2 Постанова Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 17, до нововиявлених обставин відносяться матеріально-правові факти, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші факти, які мають значення для правильного вирішення спору або розгляду справи про банкрутство. У вищезазначеній Постанові також наголошено, що не може вважатися нововиявленою обставина, яка ґрунтується на переоцінці тих доказів, які вже оцінювалися господарським судом у процесі розгляду справи. Необхідно чітко розрізняти поняття нововиявленої обставини (як факту) і нового доказу (як підтвердження факту); так, не можуть вважатися такими обставинами подані учасником судового процесу листи, накладні, розрахунки, акти тощо, які за своєю правовою природою є саме новими доказами [5]. Європейський суд з прав людини у справі у справі «Попов проти Молдови № 2» («Popov v. Moldova No 2», заява № 19960/04, п. 46) зазначає, що процедура скасування остаточного судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами передбачає, що існує доказ, який раніше не міг бути доступний, однак він міг би призвести до іншого результату судового розгляду.

Отже, за нововиявленими обставинами переглядаються судові рішення, прийняті без урахування тих обставин, які не були відомі заявнику і суду, тому суд не міг взяти їх до уваги під час вирішення справи. Проте оскільки ці обставини не були враховані, це об'єктивно вказує на незаконність та необґрунтованість судового рішення. Саме факт встановлення обставин, здатних вплинути на раніше прийняте судове рішення, ставить під сумнів законність та обґрунтованість судового рішення. Тобто передумовою перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами є обов'язок суду з'ясувати наявність або відсутність нововиявлених обставин, встановити можливість впливу на правильність ухваленого судового рішення [6, с. 186].

Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами відповідно до чинного ГПК України є: істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи; встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду. Не є підставою для перегляду рішення суду за нововиявленими

обставинами: переоцінка доказів, оцінених судом у процесі розгляду справи; докази, які не оцінювалися судом, стосовно обставин, що були встановлені судом [1].

Слід зазначити також про те, що особа, яка подала заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, може відмовитися від такої заяви до початку розгляду справи у судовому засіданні. У разі прийняття відмови від заяви суд закриває провадження за нововиявленими обставинами, про що постановляє ухвалу.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами є особливим видом провадження у господарському судочинстві, який потребує глибокого дослідження в сьогоденній Україні. Адже не так давно були внесені зміни до господарського процесуального законодавства, які обумовлені розвитком нашої країни та входженням до світового та європейського співтовариства, тому ця тема є такою актуальною для нас. Основним завданням перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами є визначення їхньої законності та обґрунтованості з метою ефективного поновлення порушених прав осіб. Процесуальна форма провадження за нововиявленими обставинами має відповідати сучасним європейським стандартам захисту прав і законних інтересів осіб, в основу яких покладений принцип верховенства права.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 лис. 1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
2. Степанов С.В. Перегляд судових рішень господарських судів за нововиявленими обставинами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. НАН України. Інститут економіко-правових досліджень. Донецьк, 2011. 210 с.
3. Беяневич В.Е. Господарський процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Вид. 2-ге. Київ: Юстиніан, 2006. 672 с.
4. Ніколенко Л.М. Перегляд судових актів у господарському судочинстві: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 491 с.
5. Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами: Постанова Вищого господарського суду України від 26 груд. 2011 р. № 17 (із змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017600-11#Text>.
6. Починок К.Б., Бессарабова В.М. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами: поняття та ознаки. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету*. 2019. С. 185-188.

Слободська І.А., старший викладач,
Можарівська І.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Однією з кращих моделей ведення малого і середнього бізнесу у світі вважається франчайзинг, який впродовж останніх років досить активно розвивається в Україні. Нині в нашій державі успішно працює вже понад 23 000 франчайзингових точок. Франчайзинг дає змогу залучати інвестиції, впроваджувати новітні технології та інноваційні методи ведення бізнесу, створювати нові робочі місця та є вдалою формою господарювання.

Українське законодавство не послуговується терміном «франчайзинг», а відносини франчайзингу регулюються Господарським та Цивільним кодексами України і нормативно-правовими актами у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

За Господарським кодексом України, франчайзингові відносини регулюються договором комерційної концесії [1]. Термін «франчайзинг» у вітчизняному законодавстві не вживається, а ідентифікується з терміном «комерційна концесія».

В «Юридичній енциклопедії» за редакцією Ю.С. Шемученка франчайзинг визначено як різновид договору, за яким одна сторона (франчайзер) надає іншій стороні (франчайзі) за винагороду на певний строк або без визначення строку право на використання у підприємницькій діяльності з продажу власних чи вироблених франчайзером товарів або послуг свого ноу-хау, організації роботи, технології, найменування, товарної марки, емблеми, стилю зовнішнього оформлення приміщення тощо [2, с. 691].

Відповідно до п. 3.ч. (б) ст. 1. Регламенту Комісії (ЄС) від 30 листопада 1988 р. № 4087/88 «Про застосування статті 85 (3) Римського договору до категорії франчайзингових договорів»: договір франчайзингу – це договір, згідно з яким одне підприємство (франчайзер) в обмін на пряму або непряму фінансову винагороду надає іншому підприємству (франчайзі) право використовувати франшизу для просування на ринку певних товарів і послуг. Франшиза в такому розумінні виступає як «пакет прав промислової та інтелектуальної власності, що стосуються торговельних марок, торговельних найменувань, торгових символів, корисних моделей, зразків, авторських прав, ноу-хау або патентів, які підлягають використанню при перепродажу товарів або надання послуг кінцевим

споживачам». Саме це поняття договору франчайзингу було першим і офіційним визначенням в Європейському Союзі і забезпечило єдине тлумачення франчайзингу [3].

На практиці франчайзинг – це партнерські відносини між власником бренду (франчайзером) і покупцем франшизи (франчайзі). Франчайзер, маючи прибутковий бізнес із напрацьованим планом, відомим ім'ям та лояльно налаштованою аудиторією, для розширення проєкту використовує франшизу – комплекс благ, котрий включає торгову марку, логотип, фірмовий стиль, бізнес-план та план маркетингу, що передаються власником компанії в користування партнеру за конкретну грошову винагороду. Оплата франшизи охоплює паушальний внесок (одноразовий внесок за франшизу), а також щомісячні роялті, розраховувані як відсоток від обороту.

Залежно від поширення та відомості брендів умови та вартість франшизи відрізняються. Франчайзі, маючи фінансові можливості та бажання відкрити бізнес, купує готовий проєкт, виключає можливі ризики, пов'язані з незнанням специфіки ринку та особливостей ведення бізнесу.

На вітчизняному ринку за франчайзингом працюють 23% бізнес-одиниць, найпривабливішими напрямками такої діяльності є: ресторанне господарство (кафе, кав'ярні, ресторани, піцерії та ін.); послуги (спортклуби, школи танців, школи вивчення іноземних мов для дітей і дорослих, салони, школи, клуби розвитку та ін.); роздрібна торгівля (онлайн- і офлайн-магазини з продажу продуктів харчування та товарів).

Оскільки нині у вітчизняному законодавстві немає такого поняття, як «договір франчайзингу», досить часто на практиці підприємці використовують кілька видів договорів для регулювання франчайзингової діяльності, наприклад, договір комерційної концесії, договір про спільну діяльність, ліцензійний договір, договір про передачу прав на використання об'єкта інтелектуальної власності.

За своєю правовою природою договір комерційної концесії є певною мірою стандартизованим, концептуальним, довгостроковим.

Договір комерційної концесії (франчайзингу, франшизи) має відмінності від інших договорів, у тому числі концесійних, ліцензійних, має такі особливості: спеціальний суб'єктний склад – необхідним елементом предмета договору є надання правовласником користувачеві комплексу виключних прав, ділової репутації та комерційного досвіду правовласника; сторонами договору можуть бути лише суб'єкти підприємницької діяльності; метою є надання користувачеві комплексу виключних прав, що належать правовласникові, для їх використання у підприємницькій діяльності користувача; специфіка прав та обов'язків сторін договору, зумовлена його метою; користувач зберігає свою юридичну самостійність та діє у сфері майнового обігу від свого імені за умови інформування

споживачів (покупців, замовників) про використання ним виключних прав правовласника; з метою захисту інтересів правовласника і, відповідно, виключення посилення конкуренції на ринку товару, для виробництва якого користувачеві передається комплекс виключних прав, у договір включаються різні обмежувальні умови щодо діяльності користувача за договором комерційної концесії користувачеві надається лише право використовувати відповідні виключні права, що належать правовласникові, без їх передання контрагенту [5, с. 276].

Предметом договору комерційної концесії є право на використання об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо), комерційного досвіду та ділової репутації» [6].

Із точки зору міжнародного приватного права франчайзинг (від франц. Franchise – «пільга», «привілей») є схемою функціонування бізнесу, в якій одна організація (франчайзер або франшизодавець) передає фізичній особі або іншому підприємству (франчайзі або франшизоодержувач) право на продаж своїх товарів або послуг. При цьому між франчайзером і франчайзі укладається договір, згідно з яким він зобов'язується продавати ці товари або послуги відповідно до визначених умов і цін, встановлених головною компанією [5].

Підставою для виникнення франчайзингових зобов'язань є договір. Договір характеризується як двосторонній, оскільки і у франчайзера (правовласника, франшизодателя) і у франчайзі (користувача, франшизоодержувача) є кореспондуючі права та обов'язки; консенсусний (договір вважається укладеним із моменту, коли сторони дійшли згоди з усіх істотних умов договору); оплатним (кожна зі сторін має матеріальну зацікавленість). При цьому необхідно відзначити, що в абсолютній більшості вимог до договору франчайзингу є форма договору – письмова.

Наступною, загальною ознакою договору є предмет договору: об'єкти права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційної таємниці і т.п.), комерційного досвіду та ділової репутації. У законодавстві України це врегульовано ст. 1116 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) та ст. 366 Господарського кодексу України (далі – ГКУ).

Також характерним для договорів франчайзингу є надання франчайзером (правовласником, франшизодавцем) технічної, комерційної та іншої документації, передати іншу інформацію, необхідну франчайзі (користувачеві, франшизоодержувачу) для здійснення ним наданих йому прав за договором, у тому числі навчання та підвищення кваліфікації працівників франчайзі (користувачеві, франшизоодержувачу) з метою забезпечення необхідної якості виробництва товарів, виконання робіт або надання послуг (ст. 1120 ЦКУ, ст. 370 ГКУ).

Франчайзер (правовласник, франшизодавець) має право контролю діяльності франчайзі (користувача, франшизоодержувача) для гарантування належного використання його фірмового найменування, торгової марки і ділової репутації (ч. 2, п. 3 ст. 1120 ЦКУ; ч. 2 п. 2 ст. 370 ГКУ).

Франчайзі (користувач, франшизоодержувач) повинен виплачувати франчайзеру (правовласнику, франшизодавцю) винагороду за надане право (ст. 369 ГКУ).

Література

1. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
2. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 6. Київ: Українська енциклопедія, 2004. 768 с.
3. Глосарій франчайзингу. URL: <http://fdf.org.ua/about-franchise/glossary>.
4. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
5. Господарське право: підручник / В.С. Щербина. 4-те вид. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 457 с.
6. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
7. Міжнародна Асоціація Франчайзингу та VetFran. Офіційний веб-ресурс. URL: <http://fdf.org.ua/about-franchise>

УДК 346.9(043.2)

Слободська І.А., старший викладач,
Савліва Н.О., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

РОЛЬ АДВОКАТА ЯК ПРЕДСТАВНИКА В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

На сучасному етапі розвитку правового суспільства вагоме значення має захист своїх законних прав та інтересів в судах. Все частіше фізичні та юридичні особи звертаються до адвокатів за кваліфікованою допомогою, в тому числі й для здійснення представництва, адже непрофесійне вирішення спорів може спричинити для підприємства значний фінансовий збиток або іншим чином поставити його в не вигідне матеріальне становище.

Участь адвоката в судовому процесі, зокрема в господарському, базується, в першу чергу, на нормах, що регламентують право на правову допомогу. Так, статтею 59 Конституції України передбачено: «Кожен має

право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» [1].

Господарський процесуальний кодекс України окремо не регламентує питання участі адвоката в господарському процесі. Загальні засади здійснення представництва визначаються положеннями ст.ст. 58, 60, 61 [2].

Специфіка правового статусу адвоката в господарському процесі визначається специфікою самого господарського судочинства, яку пов'язують із двома ключовими категоріями: предметом та суб'єктом складом даного виду процесуальних правовідносин.

Предметом розгляду в господарських судах виступають спори, що виникають із господарських правовідносин. У свою чергу, господарські відносини законодавець визначає як такі, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності (діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність) між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [3].

Варто наголосити, що представництво адвоката в господарському суді має важливе значення, оскільки сприяє ефективному забезпеченню реалізації права на захист певних інтересів особи. Процесуальні права й обов'язки адвоката як представника залежать від того, яким обсягом прав та обов'язків наділена особа, яку він представляє.

Під час захисту свого довірителя в господарському процесі адвокат виконує чимало важливих завдань. Так до його повноважень належить проведення юридичних консультацій і надання порад, допомога в складанні процесуальних документів (позовних заяв, клопотань, апеляційних або касаційних скарг, відзивів), збирання доказів і участь в їх дослідженні, участь у судових засіданнях.

Також наразі досить поширеним способом досудового врегулювання спору є медіація, а саме особливий вид альтернативного врегулювання суперечок, метод із залученням посередника (адвоката), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації та обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси кожної сторони.

Необхідно зробити акцент й на практичних аспектах участі адвоката в господарському процесі. Так, більшість фахівців наголошують на тому, що господарський процес характеризується чітким дотриманням законодавчо визначеної процедури розгляду справи у суді, відповідно послідовності стадій та порядку вчинення окремих процесуальних дій.

Попри це, найбільшою проблемою на сьогоднішній день є низький відсоток справ даної категорії в адвокатській практиці. Це пояснюється тим, що інтереси юридичної особи в суді представляють юристи, які знаходяться у трудових відносинах із нею. Однак часто й інші суб'єкти господарювання, в штаті яких немає посади юрисконсульта, не завжди звертаються за правовою допомогою до адвоката. Все це суттєво ускладнює роботу суду, уповільнює та знижує якість розгляду справи в суді внаслідок низького професіоналізму представників-юристів, які не завжди мають належну підготовку та достатній досвід.

Досить актуальною проблемою є те, що в Господарському процесуальному кодексі, Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не приділено достатньої уваги адвокату як представнику судового господарського процесу в аспекті надання правової допомоги. Зокрема, не існує конкретної правової норми, яка б детально регламентувала процесуальні можливості та межі прав адвоката.

Саме тому законодавцям необхідно працювати над розробленням та впровадженням певних регулятивних положень в ГПК України, аби усунути незрозумілості та колізії норм, які виникають в практичній діяльності адвокатів під час здійснення ними представництва в господарському процесі.

Загалом роль адвоката полягає в тому, що він повинен бути як сумлінним захисником людини і громадянина, захищаючи їх приватні інтереси, так і відповідально діяти на боці правосуддя.

Окрім цього, залучення професійних, висококваліфікованих представників буде сприяти підвищенню ефективності судового розгляду господарських справ та забезпеченню дотримання принципу законності. Таким чином, адвокат виступає арбітром під час здійснення судочинства в господарських судах та своєю діяльністю реалізує можливості прав громадян на правову допомогу та процесуальне представництво.

Література

1. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06 лист. 1991 р. № 1798-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56.
3. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-ІV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.

Вовк В.В., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тімуш І.С., д.ю.н., професор

ПРО ПОВНОВАЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ У ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА

Оскільки банкрутство компаній може негативно вплинути на економіку країни, позначитися на фінансовій стабільності та призвести до серйозних соціальних наслідків, питанням банкрутства юридичних осіб необхідно приділяти належну увагу. Відновлення неплатоспроможних боржників чи визнання їх банкрутами в Україні здійснюється в порядку господарського судочинства.

Господарський суд виступає в ролі головного регулятора процедур банкрутства в Україні. Його призначення полягає в забезпеченні справедливості, законності та ефективності процесу. Господарський суд відіграє важливу роль у забезпеченні захисту прав інтересів боржників та кредиторів у процедурах банкрутства, вирішенні питань щодо визнання суб'єкта господарювання банкрутом, призначенні арбітражного керуючого та контролі дій учасників справи про банкрутство.

Першочергово суд повинен вирішувати питання щодо можливості продовження діяльності суб'єкта – боржника за умови здійснення заходів з його фінансового відновлення та зменшення ризиків банкрутства. Також господарський суд має повноваження визначати подальший вид процедури у провадженні про банкрутство, вирішувати питання щодо визнання суб'єкта банкрутом, призначення ліквідатора та розгляду скарг щодо його дій/бездіяльності.

З метою забезпечення прозорості та справедливості процесу банкрутства господарський суд вирішує питання про визнання вимог кредиторів, контролює дії ліквідатора та може його замінити, якщо той порушує законодавство або якщо цього вимагають кредитори, затверджує звіт ліквідатора та ліквідаційний баланс, у визначених законом випадках визначає умови аукціону.

У процесі банкрутства зазвичай виникає низка актуальних питань, які потребують вирішення господарським судом, зокрема: питання про припинення чи продовження діяльності керівника підприємства; питання про аудит майна боржника; вжиття заходів щодо збереження майна боржника; встановлення заборони на вчинення правочинів боржником; визнання чи відхилення (повністю або частково) вимог кредиторів; арешт майна або зняття арешту з майна боржника; визначення процедури

банкрутства: господарський суд повинен обрати найбільш ефективну процедуру банкрутства для конкретного випадку, враховуючи особливості ситуації.

Варто зауважити, що зазначені питання відносяться і до повноважень арбітражного керуючого у визначеному законом обсязі: вирішення більшості з них він інціює перед судом або погоджує із судом. Господарський суд їх вирішує у межах своїх повноважень, як правило, за наслідками дій арбітражного керуючого.

Під час провадження у справі про банкрутство виникають і інші складні питання, що потребують додаткової уваги та розгляду господарським судом, такі як захист прав кредиторів, оцінка майна боржника, продаж майна на аукціоні та визнання договорів недійсними.

Висновуючи з аналізу функцій та компетенції господарського суду у процедурах банкрутства, можна зробити висновок, що роль суду в цих процедурах є ключовою.

Отже, важливо, щоб господарський суд був компетентним та мав достатній досвід у проведенні процедур банкрутства, а також дотримувався принципів справедливості та законності. Тільки в такий спосіб можна забезпечити ефективність та надійність процедур банкрутства для всіх зацікавлених сторін - боржника, кредиторів та суспільства в цілому.

УДК 346(043.2)

Гавва С.К., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ДО ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ У БАНКРУТСТВІ

Медіація – це метод вирішення конфліктів, який є переговорами за участю нейтрального посередника. Процес посередництва базується на обов'язкових критеріях: добровільність, конфіденційність, співробітництво та рівність приймаючої сторони, неупередженість та незалежність медіатора.

У даний час існує тільки один спосіб вирішення конфліктів у законодавстві про правову відповідальність боржника та банкрутство - судовий розгляд. Такий підхід відображено у Кодексі України з процедур банкрутства, де зазначено, що будь-які процесуальні рішення, які стосуються процедури банкрутства приймаються господарським судом, зокрема і визнання особи банкрутом [1]. Незважаючи на те, що Кодекс не містить окремих положень про мирову угоду, аналіз його норм показує, що

на певних етапах для вирішення деяких питань передбачена можливість досягнення згоди між сторонами, наприклад, щодо погашення вимог кредиторів. Однак судовий підхід до вирішення спорів між сторонами не може вважатися ефективним, оскільки в цьому випадку справа розглядається лише з правової точки зору, а не з погляду інтересів сторін.

Коли конфлікти вирішуються в суді, судді приймають рішення для сторін, а ті не можуть погодитися з ним у цей час, внаслідок чого виникають апеляції, затримки тощо. Отже, навіть після прийняття рішення конфлікт не буде вирішений, що може проявитися пізніше.

Медіацію доцільно застосовувати до офіційного відкриття провадження у справі про банкрутство у разі фінансових суперечностей між кредитором та боржником, та до засідання суду, на якому буде оцінено правомірність задоволення заяви кредитора про банкрутство боржника.

Банкрутство практично завжди є складним і багатоплановим процесом за участю відразу кількох сторін, серед яких підприємство-боржник, а також його працівники, кредитори, арбітражний керуючий та органи влади. Інтереси сторін, що перетинаються і нерідко взаємовиключають один одного, стають причинами взаємних претензій, затяжних конфліктів. Це ускладнює та затягує процедуру банкрутства, збільшує витрати, спричиняє репутаційні ризики. В результаті підприємство втрачає партнерів, працівників, активи знецінюються, інвестиційна привабливість втрачається – бізнес не оновлюється, а остаточно гине.

Щоб не допустити негативного сценарію у процедурах банкрутства, варто вдаватися до допомоги медіатора – фахівця з досудового врегулювання суперечок.

Може здатися, що в справі про банкрутство не має місця для медіації, проте це не зовсім так. Основним завданням інституту банкрутства є розв'язання проблем, пов'язаних з неплатоспроможністю боржника, забезпечуючи відшкодування кредиторам без збитків, а також можливість боржника вирішити фінансові проблеми в законний спосіб та зберегти свою репутацію. У зв'язку з різницею інтересів та потреб сторін, конфлікти часто виникають у відносинах між сторонами справи про банкрутство. Арбітражний керуючий зіштовхується із суб'єктами банкрутства, які перебувають у кризовій ситуації та стресі.

Хоча законодавство чітко визначає роль і повноваження арбітражного керуючого в процедурі банкрутства, така особа має володіти «медіаційними» навичками, оскільки вони є ключовими для професійного посередництва в переговорах [1].

Залучити медіатора можна в наступних випадках:

- при надходженні скарг кредиторів на арбітражного керуючого. Замість того, щоб займатися справами підприємства, керуючий буде змушений витратити свій час на судові розгляди;

- при заперечуванні угод боржника. Як правило, процедура банкрутства затягується, коли незрозуміло, яке майно включатиметься у ліквідаційну масу;
- у разі оскарження рішень зборів кредиторів. Якщо рішення зборів не вступило в силу, то діяльність арбітражного керуючого може бути затрудненою.

Отже, на даний момент українське законодавство не містить чіткого переліку ситуацій, коли можна застосовувати медіацію, зокрема і в процедурі банкрутства. Хоча медіація і сумісна з інститутом банкрутства, відсутність норм про медіацію у законодавстві про банкрутство може призводити до правових проблем і відмови від медіації у процесі банкрутства.

У будь-якому випадку медіація є досить гнучкою процедурою, яка дозволяє швидко та ефективно вирішувати багато конфліктних ситуацій, що є економічно вигідним рішенням, яке економить часові та фінансові ресурси.

Оскільки основне завдання сучасного інституту банкрутства змінити ліквідаційний характер процедури на реабілітаційну, такий спосіб вирішення спору дозволить сторонам збалансувати інтереси.

Література

1. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.

2. Чорній М., Тютюн О. Медіаційні навички в процедурі банкрутства – поєднання з діяльністю арбітражного керуючого. URL: <https://bankruptcy-ua.com/articles/16580>.

УДК 346.9(043.2)

Гладій Т.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тімуш І.С., д.ю.н., професор

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ СУДАМИ СКРІНШОТУ ЯК НАЛЕЖНОГО ДОКАЗУ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Враховуючи швидкий розвиток та удосконалення законодавства України, в вітчизняній судовій практиці поняття «скріншоту» застосовується досить часто. Чіткого визначення даного поняття на даний момент в Господарському процесуальному кодексі України (далі – ГПК України) немає, але у ст. 96 ГПК України зазначено, що «Електронними

доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі» [1]. Скріншот можна віднести саме до електронних доказів.

Аналізуючи судову практику в Україні, варто сказати, що кількість рішень, у яких скріншот визнають неналежним доказом, все ж вища, ніж позитивний результат подання даного доказу.

У Постанові Верховного Суду у складі Касаційного господарського суду у справі № 910/23556/17 від 01.04.2020 року зазначено таке: «до заяви про поновлення строку на касаційне оскарження не додано поштового конверту на підтвердження дати отримання копії оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції, як доказу, який би підтверджував невчасне отримання оскаржуваної постанови, а додано лише копію скріншоту повідомлення з офіційного сайту Укрпошти, що не є належним доказом невчасного отримання оскаржуваної постанови» [2]. Отже, у разі неподання паперової копії доказу, скоріш за все, його не приймуть як належний.

Серед основних проблем, доцільно виділити такі:

- неможливість ідентифікувати особу автора певного допису чи повідомлення (тобто, навіть якщо скріншот автентичний, він не стає доказом того, що інформацію поширювала конкретна особа);
- інформація може бути змінена чи відредагована (це особливо актуально для листування в месенджерах);
- скріншот неможливо відтворити в оригіналі (не існує його офіційного зразка – вимог щодо належної форми документу).

Звісно, щоб не виникало зайвих клопотів, не варто використовувати скріншоти, як єдиний доказ – слід підтверджувати інформацію іншими додатковими доказами або ж подавати до суду скріншоти, підтверджені уповноваженими суб'єктами – державними органами, адвокатами, нотаріусами та головне, у випадку використання скріншот-листування як доказ, то краще вести ділове листування електронною поштою з офіційними доменами або через спеціальні додатки, де неможливо видалити чи відредагувати повідомлення.

Також хотілося б додати, що у деяких випадках суди не приймають скріншот як належний доказ, навіть після проведення експертного дослідження телекомунікаційних систем та засобів щодо інформації. Тож введення даного виду доказу в нашу судову практику буде тривати ще довго. Хоча в іноземній судовій практиці сформовано інший підхід. Наприклад, Верховний Суд Канади у справі «R v Mills» встановив, що сама по собі електронна переписка є допустимим доказом, а тому і копія такої

переписки, відображена на скріншоті, також має бути допустимим доказом [3].

Отже, підсумовуючи усе вище сказане, констатуємо, що на законодавчому рівні потрібно закріпити організаційно-правовий механізм подавання скріншоту як належного доказу. Наприклад, розробити вимоги щодо його належної форми.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06 лист. 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.05.2023).

2. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного господарського суду у справі № 910/23556/17 від 01 квіт. 2020 р. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/88572271?q=%22%D1%81%D0%BA%D1%80%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%BE%D1%82%D1%83%22> (дата звернення: 03.05.2023).

3. Постанова Верховного Суду Канади від 2019 року. URL: <https://www.canlii.org/en/ca/scc/doc/2019/2019scc22/2019scc22.pdf> (дата звернення: 03.05.2023).

УДК 346.9(043.2)

Дувінг В.О., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

РОЛЬ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ У ПРОЦЕДУРАХ БАНКРУТСТВА

В Україні єдиними уповноваженими органами щодо розгляду справ про банкрутство є господарські суди. Провадження в справах про банкрутство є специфічним видом проваджень у господарському процесі через те, що традиційні господарсько-процесуальні інститути реалізуються в ньому по-особливому. Саме тому роль господарського суду у процесах банкрутства відрізняється від ролі суду в інших категоріях справ і заслуговує окремого розгляду.

Основними нормативними актами, що визначають повноваження господарського суду в справах про банкрутство є Господарський процесуальний кодекс України (ГПК) [1] та Кодекс України з процедур банкрутства (КзПБ) [2]. Статтею 20 ГПК визначено, що до юрисдикції господарських судів належать справи про банкрутство, а КзПБ, даючи визначення поняттю «банкрутство» в статті 1, вказує, що «банкрутство – це визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність...». Дані норми закріплюють статус господарського

суду як основного органу, що здійснює провадження в справах про банкрутство.

У справі про банкрутство обсяг діяльності господарського суду значно ширший порівняно з іншими видами проваджень у господарському судочинстві, оскільки тут господарський суд здійснює не просто правосуддя, а займає становище керівного суб'єкта у справі про банкрутство. Особливу роль господарського суду у процесах банкрутства визначають спеціальні функції, які здійснює господарський суд у справі про банкрутство, окрім загальних. Такими функціями є контрольна та організаційна.

Суть судового контролю у справі про банкрутство полягає в усуненні судом порушень з боку учасників справи, недопущенні зловживань з їх сторони, нівелюванні негативних наслідків неправомірної діяльності арбітражного керуючого, боржника, кредиторів чи інших учасників процедури банкрутства. Об'єктами судового контролю у справі про банкрутство можуть виступати як дії чи бездіяльність учасників справи про банкрутство, так і різного роду акти – план санації, звіт ліквідатора, тощо [3, с. 107-108]. Здійснюючи провадження у справі про банкрутство, суд може виявити професійну невідповідність учасників справи і контрольна функція дає право господарському суду втрутитись у процес. Зокрема, суд може усунути арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) від виконання ним своїх обов'язків як за наявності клопотання учасників процесу (комітету кредиторів, органу, уповноваженого управляти державним майном), так і за власною ініціативою. Таким способом суд наглядає за дотриманням закону всіма учасниками процесу та реагує відповідним чином на будь-які порушення з їх боку. У зв'язку з цим варто говорити про особливу роль господарського суду у справі про банкрутство, коли суд є не тільки незалежним арбітром, але й активним учасником справи, який, спираючись на власні знання та досвід, може самостійно приймати важливі для справи рішення [4, с. 111].

Організаційна роль господарського суду у справі про банкрутство полягає в тому, що суд займає центральну роль у провадженні у справі про банкрутство, призначаючи арбітражного керуючого, визначаючи учасникам справи про банкрутство строки для вчинення відповідних процесуальних дій, спрямовуючи рух усієї справи про банкрутство. Справа про банкрутство зачіпає велику кількість інтересів: боржника (який хоче відновити свою платоспроможність або позбутися боргів), кредиторів (кожен із яких прагне отримати якомога більше задоволення своїх вимог до боржника), держави (яка зацікавлена у збереженні боржника як суб'єкта господарювання). Тому суд в цій справі має правильно скерувати рух справи, щоб забезпечити баланс інтересів усіх вказаних учасників.

Таким чином, провадження у справах про банкрутство є самостійним

видом судового провадження в межах господарської процесуальної форми, що характеризується наявністю особливого процесуального порядку розгляду справ, формуванням окремої категорії справ, існуванням специфічних цілей і завдань, особливим суб'єктним складом, тривалістю судового розгляду. Господарський суд виконує в цьому процесі важливу роль, оскільки є не просто неупередженим посередником, а й часто сам може із власної ініціативи приймати важливі для справи рішення. Саме такий комплексний характер відносин неплатоспроможності розширює повноваження господарського суду у цій категорії справ, щоб забезпечити баланс великої кількості інтересів суб'єктів, залучених до справи.

Література

1. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 лис. 1991 р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
3. Бутирська І.А. Функції господарського суду у справі про банкрутство. *Вісник господарського судочинства*. 2015. № 4. С. 106–111.
4. Масловський С.В. Повноваження суду першої інстанції в провадженні у справі про банкрутство. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 108-112.

УДК 346.9(043.2)

Ємець В.В., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА БОРЖНИКА НА СТАДІЇ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ

Банкрутство є інститутом, який дозволяє впливати на суб'єктів, які не можуть розрахуватися зі своїми кредиторами. Банкрутство надає таким суб'єктам можливість захистити свої інтереси та забезпечити можливість повернення заборгованості перед кредиторами. Проведення процедури банкрутства дозволяє зменшити ризик неплатоспроможності суб'єкта господарювання та захистити його від можливих негативних наслідків, як визнання банкрутом або відкриття ліквідаційної процедури.

Основним учасником провадження у справі про банкрутство є боржник, щодо якого відкривається провадження у справі. Слід звернути увагу, що відповідно до стадії процесу змінюється правовий статус боржника у справі про банкрутство. Так, першою судовою процедурою, що

застосовується до неплатоспроможного суб'єкта господарювання є розпорядження майном.

Отож, в процедурі розпорядження майном боржника варто виділити декілька етапів судового процесу, а саме: підготовче, попереднє та підсумкове засідання в суді. Ще окремим у процедурі банкрутства етапом є збори кредиторів, оскільки саме від рішення зборів кредиторів боржника залежить багато чого у вирішенні майбутньої долі боржника [3].

У підготовчому засіданні суд перевіряє обґрунтованість вимог ініціюючого кредитора, з'ясовує позицію боржника та перевіряє чи відсутній спір про право, а також розглядає подані документи, заслуховує пояснення сторін, оцінює обґрунтованість заперечень боржника, вирішує інші питання, пов'язані з розглядом справи. Згідно результату розгляду заяви про відкриття провадження у справі суд постановляє ухвалу про відкриття провадження у справі, що передбачено статтею 39 КУзПБ. Тому по суті можна вважати, що процедура розпорядження майном боржника є першою судовою процедурою, яка застосовується до неплатоспроможного боржника, і вводиться одночасно з відкриттям провадження у справі про банкрутство. Саме з моменту відкриття провадження у справі про банкрутство боржник вступає у відносини неспроможності, що полягає у наданні боржнику певних пільг у межах реабілітаційних процедур та повного або часткового задоволення вимог кредиторів [1; 2].

Ключовою фігурою на стадії розпорядження майном боржника в справі про банкрутство є розпорядник майна – арбітражний керуючий, який обирається судом шляхом автоматизованого відбору із застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з числа арбітражних керуючих, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України, за принципом випадкового вибору, відповідно до статті 28 КУзПБ. З моменту призначення розпорядника майна дещо змінюється система управління боржником, оскільки тепер для укладення суттєвих правочинів боржника вже недостатньо рішення його керівника – необхідна ще згода розпорядника майна [1].

З початку відкриття провадження у справі про банкрутство щодо боржника та його засновників починає діяти особливий правовий режим, який характеризується наявністю особливих правових заходів, які обмежують права боржника та його засновників. Дія такого особливого правового режиму спрямована на концентрацію майна боржника та недопущення його відчуження, що може призвести до порушення прав кредиторів. Саме контроль за збереженням майна боржника покладається на розпорядника майна, у зв'язку з чим останній відіграє особливу роль у цій процедурі, згідно статті 40 КУзПБ [1; 2].

Особливостями процедури розпорядження майном боржника, на думку С.М. Грудницької та С.В. Міньковського, є: обов'язковість введення

процедури розпорядження майном боржника, наявність мораторію на задоволення вимог кредиторів, що визначає підстави участі й обліку грошових зобов'язань кредиторів до боржника, спеціальний порядок здійснення господарської діяльності боржником, наявність незацікавленої фізичної особи, наявність граничного строку щодо вимог кредиторів, які подають заяви з грошовими вимогами до боржника. Так, із запровадженням процедури розпорядження майна боржника, що визнано неплатоспроможним, вводиться одночасно мораторій, який є ефективним інструментом захисту прав боржника. Метою мораторію є збереження майна боржника, запобігання його розкраданню та можливості проведення процедури банкрутства з максимальною користю для всіх кредиторів [1; 3, с. 19-21].

Після відкриття провадження у справі про банкрутство щодо боржника та обрання розпорядника майна відбувається попереднє засідання суду, що має на меті розгляд всіх вимог кредиторів, які були заявлені, згідно чого розпорядник майна формує реєстр вимог кредиторів, до якого вносяться відомості про кожного кредитора, розмір його вимог за грошовими зобов'язаннями, наявність права вирішального голосу в представницьких органах кредиторів, черговість задоволення кожної вимоги, відповідно до статті 47 КУзПБ [1].

І останньою стадією у процедурі розпорядження майна є підсумкове засідання суду, відповідно якого ухвалюється одне з судових рішень, що передбачено статтею 49 КУзПБ, та здійснюється перехід до наступної судової процедури – санації чи ліквідації [1].

Отже, процедура розпорядження майна, на мою думку, складається з чотирьох стадій: при цьому підготовче засідання дає старт процедурі розпорядження майном, попереднє засідання є своєрідним «екватором» процедури розпорядження майна, збори кредиторів - кульмінацією процедури, а у підсумковому засіданні припиняється процедура розпорядження майном. Процедура розпорядження майном боржника є першою судовою процедурою, що застосовується до неплатоспроможного суб'єкта господарювання, мета якої полягає в нагляді за господарською діяльністю боржника та виявленні причин, що сприяють несприятливому фінансовому стану боржника.

Література

1. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
2. Гушилик А.Б. Деякі аспекти правового становища боржника на стадії розпорядження майном у справі про банкрутство. Збірник наукових праць ЛОГОС, Том 3. 20 берез. 2020 р. С. 56-58. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/1351/1366>

3. Грудницька С.М., Міньковський С.В. Питання удосконалення розпорядження майном боржника у процедурі банкрутства. Економіка та право. Серія: Право. 2015. № 2(41) С. 17-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есррр_2015_2_4

УДК 346.9(043.2)

Землянкіна М.П., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна за кілька років до нападу Російської Федерації завдяки поступовому розвитку стабілізувала свою економіку, яка є основою для її існування та ролі на міжнародній арені. Важливим рушієм цього процесу стало підприємництво [1, с. 40]. Удосконалення правового регулювання підприємницької діяльності заклало підвалини стабілізації економіки України та її європейської інтеграції. Важливою частиною формування комфортного інвестиційного клімату було і залишається реформування правового регулювання системи банкрутства. Підтвердженням цьому слугує переміщення України в рейтингу щорічних досліджень Світового банку «Ведення бізнесу» («Doing Business») з 149 місця у 2018 р. на 146 місце у 2019 р. за таким показником як «Врегулювання неплатоспроможності» («Resolving insolvency») [2]. І хоча очікувався швидший розвиток України в цій категорії, статистичні дані свідчать про те, що уніфікація системи банкрутства за прикладом світового законодавства шляхом кодифікації законодавства про банкрутство у 2018 році мала позитивний вплив. Діяльність юридичних осіб становить значну частину економіки України, яка забезпечує великі грошові потоки та є більш стабільною, ніж підприємницька діяльність фізичних осіб.

Нові реалії породжують нові виклики для України та її економічної стабільності. Наприклад, повномасштабне вторгнення Росії на територію України, проведення воєнних дій та введення в Україні з 24 лютого 2022 року згідно з Указом Президента України № 64/22 воєнного стану з подальшим його продовженням. Внаслідок цієї ситуації виникло питання правового врегулювання процедури банкрутства через неможливість реалізації положень чинного законодавства в небезпечних і непередбачуваних умовах [3; 4].

Судова статистика свідчить про актуальність проблеми. За даними,

розміщеними на сайті Міністерства юстиції України з 24 лютого 2022 року по травень того ж року, господарськими судами було відкрито 65 проваджень у справі про банкрутство (неплатоспроможність) боржників. З них – за зверненням до суду фізичних осіб 35 справ, що становить понад половину. Залишок, а саме 30 справ, стосується юридичних осіб. Ускладнений порядок доступу до правосуддя в умовах воєнного стану, такі як окупація певних територій та відсутність фінансів на кваліфіковану правову допомогу, необхідно враховувати. У той же час, за цей же період, було визнано банкрутами 36 юридичних осіб-боржників, а щодо одного розпочато процедуру санації.

Хоча питанню правового регулювання процедури банкрутства юридичної особи приділяли увагу О. Бірюков, А. Енгельс, І. Жигалкін, Р. Заєць, С. Островський, Р. Поляков, Д. Тиліпський, В. Усатий, О. Фонова, Р. Чумак та інші, але з врахуванням умов воєнного стану ці правовідносини не досліджувалися. З огляду на зазначене, є нагальна необхідність дослідження правового регулювання процедури банкрутства юридичної особи саме в умовах воєнного стану.

Внаслідок військової агресії багато господарюючих суб'єктів зазнали збитків, особливо ті, що мають активи, такі як офіси, виробничі споруди тощо, що постраждали від руйнування або неможливості провадити господарську діяльність через перебування у зоні окупації або з інших причин. Ці обставини ускладнюють або навіть унеможливають визнання юридичної особи банкрутом, що викликає потребу у пошуку нових норм правового регулювання, які були б ефективними в сучасних умовах і заповнили прогалини в законодавстві. Одним із нагальних для розв'язання є питання відповідальності керівника боржника за порушення його зобов'язань згідно з частиною 6 статті 34 Кодексу України з процедур банкрутства. Якщо вимоги кредитора або кількох кредиторів не можуть бути задоволені, що призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника перед іншими кредиторами, то керівник боржника має звернутися до господарського суду з проханням про відкриття провадження у справі про банкрутство у місячний строк.

У березні 2022 року було запропоновано звільнити керівника боржника від такої відповідальності на період дії воєнного стану і протягом 180 днів з дня його застосування [7]. Ця пропозиція обґрунтована та доцільна, оскільки у реальних умовах складно, а іноді неможливо провести аналіз фінансово-господарської діяльності, включаючи проведення інвентаризації і виявлення ознак поточної неплатоспроможності відповідно до законодавства. Зокрема перешкодою для таких дій є фізичне знищення майна та документації внаслідок руйнування основних фондів юридичної особи, відсутність доступу до необхідного майна та документації через їх перебування в окупованих зонах, евакуація керівника та інших

кваліфікованих спеціалістів з місця знаходження підприємства тощо.

Не регулюються нормами чинного КУзПБ чи інших нормативно-правових актів ні порядок відновлення втрачених документів боржника або кредиторів, ні особливості скликання загальних зборів в умовах воєнного стану для вирішення поточних питань і інше. Отже, у зв'язку з агресією РФ в Україні та введенням воєнного стану виникла необхідність внести зміни до існуючого законодавства про банкрутство юридичних осіб та створити механізми, які враховуватимуть нові реалії.

Література

1. Небрат В.В. Підприємництво та добробут: еволюція парадигмальних підходів. Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку: зб. матер. Всеукр. круглого столу, 10 лист. 2016 р. Київ: КНЕУ, 2016. С. 37-41.

2. The World Bnk. Economy Rankings 2019. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/rankings> (дата звернення: 05.05.2023).

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 05.05.2023).

4. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14 лют. 2023 р. № 58/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58/2023#Text> (дата звернення: 05.05.2023).

5. За період з 24 лютого 2022 року господарськими судами відкрито 65 справ про банкрутство (неплатоспроможність) боржників. Сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/za-period-z-24-lyutogo-2022-roku-gospodarskimi-sudami-vidkrito-65-sprav-pro-bankrutstvo-neplatospromojnist-borjnikiv> (дата звернення: 03.05.2023).

6. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 05.05.2023).

7. Гончарук А. Банкрутство в умовах воєнного стану. Що робити з бізнесом, який зупинив свою роботу? URL: <https://borgexpert.com/stiahnennia-borhiv/arbitrazhna-praktyka/bankrutstvo-v-umovakh-voiennoho-stanu-shcho-robyty-z-biznesom-iakyj-zupunyv-svoiu-robotu>

Кисельов А.О., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
Сачик В.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ПРО АВТОНОМНІСТЬ ТРЕТЕЙСЬКОЇ УГОДИ

Третейський розгляд спору можливий лише за наявності домовленості та згоди з боку обох сторін, тобто позивача і відповідача, які бажають врегулювати спір шляхом третейського судочинства. Для оформлення такої домовленості укладається третейська угода. Дана вимога передбачена частиною першою статті 5 Закону України «Про третейські суди» [1]. Третейська угода може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди.

Важливо, що третейська угода характеризується автономністю, є самостійною по відношенню до інших договорів, що підтверджують наявність спірних правовідносин між сторонами. Концепція автономності цієї угоди багатоаспектна.

Третейське застереження розглядається як автономна від інших умов основного договору умова. Це означає, що визнання недійсності основного договору не тягне за собою недійсності третейського застереження, що було умовою цього договору. Норма ч. 8 ст. 12 Закону України «Про третейські суди» підтверджує такий висновок. Третейське застереження, що є частиною договору, має автономний характер та повинно тлумачитися як угода, що не залежить від інших умов договору. Рішення компетентного суду про недійсність договору, не тягне за собою недійсність третейської угоди. Хоча вона може бути визнана недійсною у зв'язку із невідповідністю закону, обраного сторонами.

Автономність означає підпорядкування третейської угоди особливому режиму регулювання, який базується на наступних основних елементах: третейський суд наділений компетенцією на розгляд тих спорів, які сторони зобов'язались передати на його вирішення, в тому числі спорів щодо недійсності основного договору, частиною якого є третейське застереження; визнання третейським судом основного договору недійсним є рішенням по суті майнового спору сторін, а не з приводу компетенції; недійсність основного договору (або окремих його положень), в якому мітиться третейське застереження, не тягне за собою (автоматично) недійсність такого третейського застереження [2].

Слід зважати на те, що автономність третейської угоди не повинна абсолютизуватись, а має свої межі, зокрема вона не поширюється на випадки зміни сторін у зобов'язанні, яке виникло на підставі договору, частиною якого є третейське застереження.

Ще одним аргументом на користь автономності третейської угоди є те, що третейська угода може стосуватися спорів, які впливають не тільки із договору, але із інших правових відносин, зокрема деліктних.

Укладаючи договір (контракт), який містить третейське застереження, сторони в дійсності укладають не один, а два договори: основний договір і договір про передачу спору на розгляд третейського суду (третейську угоду), і, отже, третейське застереження є договором у договорі.

Якщо сторони не домовилися про інше при передачі спору до постійно діючого третейського суду, а також при вказівці у третейській угоді на конкретний постійно діючий третейський суд регламент третейського суду розглядається як невід'ємна частина третейської угоди. Важливо, що за будь-яких обставин у разі суперечності третейської угоди регламенту третейського суду застосовуються положення регламенту. Зазначені положення закону дозволяють підкреслити автономність третейської угоди, а також зауважити про певні її межі.

Отже, принцип автономності (самостійності) третейської угоди, який знайшов своє нормативне закріплення у ст.ст. 12, 13 Закону України «Про третейські суди», розкривається у тому, що:

1) питання про дійсність третейської угоди вирішується окремо і незалежно від факту дійсності чи недійсності договору, в якому вона міститься;

2) у разі заміни кредитора у зобов'язанні останній повинен повідомити нового кредитора про існування третейської угоди, змінити яку можливо лише за умови явно вираженої згоди сторін.

Література

1. Про третейські суди: Закон України від 11 трав. 2004 р. № 1701-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 35. Ст. 412.

2. Притика Ю.Д. Закон України «Про третейські суди»: науково-практичний коментар. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 193 с.

Лінчук Б.М., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ПРАВОЧИНІВ У МЕЖАХ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Банкрутство - явище, яке може настати з абсолютно різних причин і часто спонтанно. Тому кредитори та власники бізнесу повинні заздалегідь розуміти, що існує ризик неплатоспроможності. Основна мета процедури банкрутства спрямована на максимальне забезпечення вимог кредиторів. Однак, трапляються випадки, коли боржник веде себе недобросовісно і навмисно вчиняє дії, які правомірні на перший погляд, але насправді такими не є, що призводить до неможливості погасити борги перед кредиторами. У зв'язку з цим виникає питання про захист кредиторів у таких ситуаціях.

Варто розглянути таке поняття як «підозрілий період», яке часто використовують при настанні банкрутства об'єкта. Науковці визначають, що період часу з моменту виникнення грошового зобов'язання у боржника до дня порушення справи про його банкрутство має назву підозрілого періоду, а правочини боржника – сумнівними [1, с. 285]. Аналізуючи Кодекс України з процедур банкрутства (далі КУЗПБ), можна зробити висновок, що «підозрілим» є період протягом трьох років до відкриття провадження у справі про банкрутство і період після відкриття провадження у справі про банкрутство. Також із положень Кодексу вбачається, що кредитори мають можливість захистити свої права завдяки процедурі визнання правочинів, вчинених протягом цього часу, недійсними.

Законодавчо визначені загальні та спеціальні підстави для визнання таких правочинів недійсними. Загальні підстави недійсності не є характерними для процедури банкрутства: вони передбачені Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), та можуть застосовуватися і в інших категоріях справ. Спеціальні підстави недійсності правочинів властиві виключно для процедури банкрутства та закріплені в ст. 42 КУЗПБ.

Відповідно до ст. 42 КУЗПБ визнати правочин недійсним можна якщо: боржник виконав майнові зобов'язання раніше встановленого строку; боржник до відкриття провадження у справі про банкрутство взяв на себе зобов'язання, внаслідок чого він став неплатоспроможним або виконання його грошових зобов'язань перед іншими кредиторами повністю або частково стало неможливим; боржник здійснив відчуження або придбав

майно за цінами, відповідно нижчими або вищими від ринкових, за умови що в момент прийняття зобов'язання або внаслідок його виконання майна боржника було (стало) недостатньо для задоволення вимог кредиторів; боржник оплатив іншій особі або прийняв майно в рахунок виконання грошових вимог у день, коли сума вимог кредиторів до боржника перевищувала вартість майна; боржник узяв на себе заставні зобов'язання для забезпечення виконання грошових вимог; боржник безоплатно здійснив відчуження майна, взяв на себе зобов'язання без відповідних майнових дій іншої сторони, відмовився від власних майнових вимог; боржник уклав договір із заінтересованою особою; боржник уклав договір дарування [2].

Проаналізувавши підстави недійсності правочинів (договорів), що закріплені у ст. 42 КУзПБ, можна зробити висновок, що має значення загальний негативний результат господарювання, а не критерій волі сторін правочину, як у підставах недійсності, передбачених ЦК України. У таких справах важливою є економіко-правова оцінка усієї діяльності боржника, а не окремих правочинів.

Визнання недійсними правочинів боржника в порядку ст. 42 КУзПБ характеризується певними особливостями: 1) особливі підстави визнання недійсними правочинів в процедурі банкрутства, і які не застосовуються поза межами цих процедур; 2) правочин відповідає вимогам Цивільного та Господарського кодексів України; 3) правочин укладений у «підозрілий» період; 4) наслідками такого правочину є загальний негативний економічний результат для боржника та, внаслідок цього і для кредиторів [3, с. 19].

Особливість процесуальних строків полягає в тому, що відрахування трьохрічного строку слід здійснювати у зворотному напрямку, а саме з дати відкриття провадження у справі про банкрутство.

Варто також зауважити, що при застосуванні спеціальних підстав недійсності правочину діє презумпція сумнівності правочину, що відображено в рішеннях Верховного Суду (постанова КГС ВС від 03.07.2021 у справі № 369/11268/16-ц).

Верховний Суд у постанові від 20.02.2020 у справі № 922/719/16 дійшов висновку, що встановлення спеціальних наслідків недійсності правочинів боржника не виключає можливості застосування приписів ст. 388 ЦК України.

Отже, застосування такого механізму як визнання правочинів недійсними є одним із заходів, що сприяє відновленню платоспроможності боржника і спрямований на запобігання зловживанням з боку боржника своїми правами щодо розпорядження майном. Окрім загальних підстав визнання правочинів недійсними, що передбачені у ЦК України, є і спеціальні, які характерні лише для справ, пов'язаних з банкрутством. На

сьогодні суди досить активно реалізують даний механізм та визнають недійсними правочини боржників, спрямовані на виведення активів.

Література

1. Пригуза П.Д., Пригуза А.П. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції з 18 січня 2013 року [доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1–21]. Херсон: Вид-во «ТДС», 2013. 304 с.

2. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

3. Беяневич О.А. Про застосування у справах про банкрутство конструкції фродауторного правочину. Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2021. № 2. С. 14–23. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/12118>.

УДК 378:347.96 (043.2)

Микитенко О.О., Славіта Ю.В., здобувачі вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Слободська І.А., старший викладач

РОЛЬ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Українська держава переживає великі безпекові виклики у зв'язку з воєнною агресією Російської Федерації, що потягнуло значні втрати економічного характеру, знищення інфраструктури цілих галузей народного господарства. Так, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану в Україні» було введено воєнний стан [1], який триває і дотепер. З часу введення воєнного стану і досі ми пережили значні втрати економічного, інфраструктурного, а що найбільш важливо – це людського характеру. Проте, вже сьогодні ми думаємо над відновленням повоєнної економіки, яке неможливе без підвищення ролі народного господарства, розвитку нових економічних процесів, залучення іноземних інвестицій, використання новітніх досягнень в сфері інформаційних технологій, тощо.

Відповідно, господарсько-правові галузі права мають не лише наукове, навчальне та методичне значення, але і забезпечуватимуть якісний юридичний підхід щодо реформування економіки України. Вивчення

господарсько-правових дисциплін визначається на підставі обґрунтованих потреб, викликаних необхідністю запровадження сучасного конкурентоспроможного ринку господарських правовідносин в повоєнній Україні та перспективою входження в єдиний простір Європейського Союзу.

Ми погоджуємось із авторами підручника «Господарське право», в тому, що історична доля господарського права в Україні є непростю, що відображає протистояння між прихильниками цивілістичного і господарського підходів до регулювання однотипних правовідносин. Із прийняттям Господарського кодексу України вказана проблема не була остаточно вирішена. Саме наука господарського права є сталим відображенням зазначеної суперечності. Проте варто зауважити, що на сьогодні вже напрацьовано та науково обґрунтовано основні теоретичні конструкції моделювання господарських правовідносин. Крім того, вирішення багатьох питань здійснюється в експериментальному порядку, тому нормативні акти у сфері регулювання здійснення господарської діяльності деякою мірою характеризуються внутрішньою неузгодженістю, суперечливістю та непослідовністю [2, с. 4].

Поряд з тим в сучасній юридичній науці проходить ряд змін та новацій. Так, 12 січня 2023 року Верховна Рада України прийняла у першому читанні проєкт Закону «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період». Рада прийняла за основу проєкт Закону № 6013 про запровадження перехідного періоду на 7 років для поступового припинення «підприємств» та їх перетворення у господарські товариства [3; 4].

Прийняття такого законопроєкту ставить загрози для галузі господарського права, проте ми вважаємо, що попри цей законопроєкт дана галузь матиме свій предмет і метод правового регулювання та вивчатиметься як навчальна дисципліна, що сприяє набуттю загальних і спеціальних знань та компетентостей, які є невід'ємною складовою для опанування правових засад господарсько-правового регулювання в соціально-орієнтованій економіці, правового регулювання господарсько-договірних відносин в Україні, а також відносин пов'язаних з реалізацією господарсько-правової відповідальності та захисту інтересів відповідних суб'єктів.

Іншим аргументом на користь існування господарсько-правових дисциплін є позиція голови Верховної Ради України щодо діяльності господарських судів в Україні. Так, на думку спікера парламенту, скасування Господарського кодексу України не призведе до ліквідації господарських судів. На цьому він наголосив, відповідаючи на запитання представників ЗМІ після експертного обговорення «Оновлення цивільного законодавства: досвід правозастосування», яке відбулося 17 січня 2023

року в Касаційному цивільному суді у складі Верховного Суду. Зокрема, зауважено, що на сьогодні не стоїть питання про господарську юрисдикцію, адже вона була визначена до прийняття Господарського кодексу України і буде існувати після його скасування. Також не йдеться й про кафедри господарського права, оскільки наявність кодифікованого акта не обов'язково створює кафедру. Прикладом цього є існування кафедри екологічного права, хоча екологічного кодексу немає [5]. Отже, усе вищевикладене дає підстави сподіватись на стабільність та розвиток господарсько-правових інститутів і норм.

Література

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

2. Господарське право України: підручник: у 2 ч. Ч. 1 / Андрєєва О.Б., Жорнокуй Ю.М., Гетманець О.П. та ін. 2-ге вид., зі змін. та випр. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 324 с.

3. Рада прийняла законопроект Руслана Стефанчука «Про скасування Господарського кодексу за основу». URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/259048-rada-prinyala-zakonoproekt-ruslana-stefanchuka-ob-otmene-khozyaystvennogo-kodeksa-za-osnovu>

4. Проект Закону «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період». URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-osoblivosti-regulyuvannya-pidpriemnitskoi-diyalnosti-okremikh-vidiv-yuridichnikh-osib-ta-ikh-obednan-u-perekhidniy-period>

5. Скасування Господарського Кодексу України не впливатиме на наявність судів господарської юрисдикції – голова Верховної Ради Руслан Стефанчук. URL: <https://pravo.ua/skasuvannia-hospodarsko-ho-kodeksu-ukrainy-ne-vplyvatyme-na-naivnist-sudiv-hospodarskoi-iurysdyksii-holova-verkhovnoi-rady-ukrainy-ruslan-stefanchuk/>

УДК 346.9(043.2)

Моспан Є.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тімуш І.С., д.ю.н., професор

ПРО ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

На сучасному етапі розвитку України та з появою різних електронних новацій процедура доказування в господарському процесі залишається актуальною для досліджування. Доказування здійснюється за допомогою

доказів. «Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи» [1]. Такі дані встановлюються через висновки експерта, показання свідка або ж письмовими, речовими, електронними доказами.

Згідно зі статтею 74 Господарського процесуального кодексу України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень [1]. У разі посилення учасника справи на невчинення іншим учасником справи певних дій або відсутність певної події, суд може зобов'язати такого іншого учасника справи надати відповідні докази вчинення цих дій або наявності певної події, але у випадку ненадання таких доказів суд може визнати обставину невчинення відповідних дій або відсутності події встановленою. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи. Суд не може збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи, крім витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів.

Враховуючи стрімкий розвиток та подання електронних доказів, варто приділити увагу саме їм. У ст. 96 ГПК України зазначено, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

Перелік джерел інформації, що підпадають під поняття «електронний доказ», не є вичерпним. Наприклад, у розумінні Закону України «Про авторське право і суміжні права» електронна інформація – це аудіовізуальні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, що знаходяться в електронній формі, придатній для зчитування і відтворення комп'ютером, які можуть існувати і (або) зберігатися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на накопичуючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет, а також програми (передачі) організацій мовлення, що ретранслюються з використанням мережі Інтернет.

Електронні докази існують в нематеріальному вигляді; переносяться чи копіюються на різні пристрої без втрати характеристик; мають властивість

існувати в багатьох місцях одночасно; для їх відтворення необхідно використовувати технічні засоби. Видів таких доказів багато.

Як зауважує А.М. Найченко, останнім часом набули значного поширення партнерські переговори на відстані за допомогою мережі Інтернет, дистанційні презентації, переписка між контрагентами щодо укладення договорів, пересилання актів прийому-передачі, замовлень, різноманітних підтверджень, рахунків-фактур. У зв'язку з цим, одним із різновидів способу доказування в господарському судочинстві є електронна переписка [2]. Хоча існують різні думки щодо правової (доказової) природи електронних доказів, як от прирівняння їх до письмових чи речових, або й охоплення їх всіма відомими видами доказів, зрозуміло, що необхідна додаткова правова регламентація застосування саме електронних доказів з метою забезпечення єдиних підходів та надання їм статусу доказів.

У ГПК України відсутні вимоги щодо форми та формату надання будь-яких фактичних даних в електронній формі, щодо порядку дослідження форм надання електронних документів і порядку залучення їх до матеріалів судової справи. Найчастіше електронні документи повинні подаватися в суд не на технічному, а на паперовому носії, тобто перетвореними в друкований вигляд, що дозволяє візуально досліджувати і обговорювати подані докази.

Електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» [3]. Як визначено у Законі України «Про електронні довірчі послуги», електронний підпис – електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [2]. Важливо, що зарубіжна судова практика демонструє як основну ознаку доказовості електронного документа саме накладення на нього електронного підпису (Франція, Німеччина) [4].

Відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» електронний підпис чи печатка не можуть бути визнані недійсними та позбавлені можливості розглядатися як доказ у судових справах виключно на тій підставі, що вони мають електронний вигляд або не відповідають вимогам до кваліфікованого електронного підпису чи печатки.

Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06 лист. 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 28.04.2023).

2. Найченко А.М. Електронні докази: реалії сьогодення. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/1/elektronni-dokazi.pdf>

3. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовт. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 28.04.2023).

4. Казачук І.В. Використання у доказуванні електронних джерел фактичних даних в адміністративно-деліктному процесі. Європейські перспективи. 2014. № 6. С. 93–97.

УДК 346.9(043.2)

Наконечна Я.О., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

МИРОВА УГОДА В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ТА ПРОБЛЕМА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Мирова угода – це домовленість сторін про врегулювання спору в позасудовому порядку або під час судового процесу. У господарському процесі мирова угода може бути укладена між сторонами спору за умови дотримання вимог законодавства. Вона є ефективним засобом вирішення справ, оскільки дозволяє сторонам уникнути витрат на судовий процес, зекономити час і зменшити ризики відносно вирішення справи у суді.

Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін, як передбачено у частині першій статті 192 Господарського процесуального кодексу України. Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу. Проте така угода не може бути укладена за умови порушення прав та інтересів інших осіб або якщо її умови є невиконуваними чи суперечать законодавству. З аналізу вказаних приписів випливає слушне запитання щодо застосування мирової угоди у провадженні в справі про банкрутство.

У справах про банкрутство мирова угода могла б бути укладена між боржником і кредиторами щодо розподілу майна боржника та погашення його заборгованості. Наразі це покищо теоретично, оскільки чинний Кодекс України з процедур банкрутства не передбачає механізму застосування мирової угоди ні як окремої процедури в провадженні у справі про банкрутство, ні як санаційного заходу.

Традиційно проблема застосування мирової угоди у справах про банкрутство полягає у тому, що сторони спору можуть мати різні інтереси щодо розподілу майна боржника/банкрута, що може призвести до тиску на

меншість кредиторів або недостатньої оплати працівників. Тому раніше законодавство передбачало, що мирова угода у справі про банкрутство може бути укладена тільки після її схвалення судом та виконання вимог законодавства щодо порядку її укладення та умов.

Загалом мирова угода може бути ефективним засобом у справах про банкрутство, якщо буде дотримано вимоги процесуального законодавства, яке ще потребує відповідної розбудови та вдосконалення. Проте, як свідчить попередня практика, необхідно уникати можливого тиску на меншість кредиторів та недостатньої оплати працівників банкрута.

На нашу думку, у справі про банкрутство мирова угода може бути використана для врегулювання спорів між сторонами та швидшого завершення процесу. Однак, необхідно пам'ятати, що банкрутство - це процес, який має відповідні особливості та вимоги до його проведення, тому вирішення питань мировим шляхом має бути в рамках закону та враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін.

Одна з головних проблем застосування мирової угоди в справах про банкрутство полягає у тому, що майно банкрута є об'єктом майнових прав багатьох кредиторів. Тому, укладаючи мирову угоду, необхідно забезпечити дотримання прав кредиторів та встановити механізми забезпечення виконання зобов'язань за мировою угодою.

У справах про банкрутство також необхідно враховувати важливість узгодження мирової угоди зі зборами кредиторів та з державним органом з питань банкрутства, якщо йдеться про банкрутство боржників державного сектора економіки.

На жаль, донедавна застосування мирової угоди у справах про банкрутство державних підприємств призводило до негативних наслідків, оскільки процедура затягувалася на довгі роки, а кредитори зазнавали збитків у той час, як держава «рятувала» свої підприємства. Можливо, саме тому у чинному КУзПБ не знайшлося місця мировій угоді. Проте її використання у справі про банкрутство все ж може бути ефективним рішенням у процедурі судової санації, тобто серед заходів, спрямованих на реструктуризацію боргів. Однак і в такому випадку вона потребує нормативного регулювання саме на рівні КУзПБ. Загальних норм Господарського процесуального кодексу України для застосування мирової угоди у справі про банкрутство недостатньо.

Осадченко І.В., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Економіка є основою існування будь-якої держави, а підприємництво в свою чергу виступає рушієм економічного розвитку держави [1, с. 40]. Введення воєнного стану створює складність та несприятливі умови для економіки в цілому та для процедури банкрутства зокрема. Так, повномасштабне вторгнення росії на територію України, проведення воєнних дій та введення в Україні з 24 лютого 2022 року згідно Указу Президента України № 64/22 воєнного стану, актуалізувало питання правового регулювання процедури банкрутства та створило певні прогалини його правового регулювання через неможливість реалізації положень чинного в небезпечних і непередбачуваних умовах [2].

Дослідження проблем правового регулювання процедури банкрутства юридичної та фізичної особи в умовах воєнного стану є важливим з метою забезпечення захисту прав кредиторів та боржників, збереження діючого законодавства, розвитку ефективних механізмів вирішення проблем та покращення умов проведення процедури банкрутства.

Необхідним є вирішення проблем, які виникають під час проведення процедури банкрутства в умовах воєнного стану, а також удосконалення законодавства та розвиток ефективних механізмів її вирішення. Процедура банкрутства юридичних та фізичних осіб є складною та відповідальною справою. Умови воєнного стану можуть ускладнити процес банкрутства та порушити права боржника та кредиторів.

Банкрутство в умовах перших трьох місяців війни не зазнало змін, статистика справ про банкрутство у воєнний період і в карантин недостатньо репрезентативна та прозора. З початку введення воєнного стану в Україні та до кінця березня 2023 року було відкрито 604 провадження у справі про банкрутство. Протягом цього періоду 570 суб'єктів господарювання було визнано банкрутами і відносно них відкрито ліквідаційну процедуру. Стосовно 20 юридичних осіб було розпочато процедуру санації [3].

У сфері банкрутства в Україні діють встановлені Кодексом з процедур банкрутства правила, які є основними і спеціальними для цієї категорії справ, але не досконалими для різних ситуацій. У серпні 2022 року

Верховна Рада прийняла за основу проєкт Закону № 7442, який спрощує доступ до судових процедур банкрутства для суб'єктів господарювання, які стали неплатоспроможними через повномасштабну збройну агресію Російської Федерації. Цей закон має підвищити ефективність застосування процедур банкрутства в умовах воєнного та післявоєнного стану. Наразі проєкт прийнятий у першому читанні та ще потребує подальшого розгляду і затвердження.

Прийняття законопроєкту також дозволить арбітражним керуючим належно і своєчасно здійснювати свої повноваження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) без додаткового звернення до господарського суду, що зменшить строки розгляду справ і витрат, пов'язаних із їх розглядом [4].

Способом запобігання банкрутству є забезпечення фінансово-економічної безпеки шляхом заснування системи контролю та впровадження програми антикризового керування підприємством. Очевидно, що передумови банкрутства виникають задовго до настання небезпеки банкрутства. Першочерговими контрзаходами за умов кризи для всіх суб'єктів господарювання є такі: скорочення витрат, перегляд або зупинка інвестиційних проєктів, оптимізація структури компанії. Основним завданням у період кризи є активізація всіх дій не на отримання більшого прибутку, а на збереження та виживання підприємства за поточних умов господарювання [5].

Основними контрзаходами та способами виживання в умовах кризи є: зниження величини поточних витрат та підвищення продуктивності; збільшення обсягу поточних доходів; оптимізація грошових потоків – збільшення надходжень і зниження відтоку коштів [6].

Проблеми правового регулювання процедури банкрутства в умовах воєнного стану мають серйозні наслідки для всієї економіки та суспільства в цілому. Неспроможність фінансової діяльності підприємства, як правило, призводить до серйозних фінансових ризиків для його партнерів, що у свою чергу може негативно вплинути на дохід державного бюджету та позабюджетних фондів. Крім того, це може знизити рентабельність капіталу, зменшити кількість робочих місць та кількість зайнятих у суспільному виробництві.

Література

1. Небрат В.В. Підприємництво та добробут: еволюція парадигмальних підходів. Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку: зб. матер. Всеукр. кругл. столу, 10 лист. 2016 р. Київ: КНЕУ, 2016. С. 37-41.

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/42022-41397> (дата звернення: 25.05.2022).

3. Оприлюднення відомостей про справи про банкрутство. URL: <https://cutt.ly/oMr2nDy>

4. Кознова О. Рада попередньо схвалила зміни застосування процедур банкрутства у період воєнного стану. URL: <https://cutt.ly/GMr0ysB>

5. Стащук О.В., Шостак Л.В., Булик Д.В. Банкрутство підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1801/1736>

6. Абрамова А.С., Духніч О.В. Основні причини банкрутства підприємств України та заходи по запобіганню їх неплатоспроможності. URL: <https://cutt.ly/pN8zaJv>

УДК 346(043.2)

Паламарчук В.О., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Отіч О.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Вінницький торговельно-економічний інститут, м. Вінниця, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ ТА ЙОГО ВИКОНАННЯ

Третейський розгляд спору завершується прийняттям рішення після дослідження усіх обставин справи третейським суддею, що одноособово розглядав справу, або більшістю голосів третейських суддів, які входять до складу третейського суду. Третейський суд вправі оголосити в засіданні лише резолютивну частину рішення. У цьому випадку, якщо сторони не погодили строк направлення їм рішення, мотивоване рішення має бути направлене сторонам у строк, який не перевищує п'яти днів з дня оголошення резолютивної частини рішення [1].

Рішення третейського суду викладається у письмовій формі і підписується третейським суддею, який одноособово розглядав справу, або повним складом третейського суду, що розглядав справу, в тому числі і третейським суддею, який має окрему думку. Окрема думка третейського судді викладається письмово та додається до рішення третейського суду.

У рішенні третейського суду повинні бути зазначені: назва третейського суду; дата прийняття рішення; склад третейського суду і порядок його формування; місце третейського розгляду; сторони, їх представники та інші учасники третейського розгляду, що брали участь у розгляді справи третейським судом; висновок про компетенцію третейського суду, обсяг його повноважень за третейською угодою; стислий виклад позовної заяви, відзиву на позовну заяву, заяв, пояснень,

клопотань сторін та їхніх представників, інших учасників третейського розгляду; встановлені обставини справи, підстави виникнення спору, докази, на підставі яких прийнято рішення, зміст мирової угоди, якщо вона укладена сторонами, мотиви, з яких третейський суд відхилив доводи, докази та заявлені під час третейського розгляду клопотання сторін; висновок про задоволення позову або про відмову в позові повністю або частково по кожній із заявлених вимог; норми законодавства, якими керувався третейський суд при прийнятті рішення [2].

Висновки третейського суду, що містяться в рішенні по справі, не можуть залежати від настання або ненастання будь-яких обставин. У разі задоволення позовних вимог у резолютивній частині рішення зазначаються: сторона, на користь якої вирішено спір; сторона, з якої за рішенням третейського суду має бути здійснено стягнення грошових сум та/або яка зобов'язана виконати певні дії або утриматися від виконання певних дій; розмір грошової суми, яка підлягає стягненню, та/або дії, які підлягають виконанню або від виконання яких сторона має утриматися за рішенням третейського суду; строк сплати коштів та/або строк і спосіб виконання таких дій; порядок розподілу між сторонами витрат, пов'язаних з вирішенням спору третейським судом; інші обставини, які третейський суд вважає за необхідне зазначити.

Керуючись ст. 47 Закону України «Про третейські суди», якщо сторони не домовилися про інше, будь-яка із сторін, повідомивши про це іншу сторону, може протягом семи днів після одержання рішення звернутися до третейського суду із заявою про прийняття додаткового рішення щодо вимог, які були заявлені під час третейського розгляду, але не знайшли відображення у рішенні.

Сторони третейського розгляду мають право звернутися до суду за роз'ясненням резолютивної частини рішення, ініціювати виправлення помилок у рішенні, якщо такі допущені.

Відповідно до ст. 55 Закону України «Про третейські суди» рішення третейського суду виконуються зобов'язаною стороною добровільно, в порядку та строки, що встановлені в рішенні. Якщо в рішенні строк його виконання не встановлений, рішення підлягає негайному виконанню.

Нормою ст. 352 ГПК України передбачено, що питання видачі виконавчого листа або наказу на примусове виконання рішення третейського суду розглядається судом за заявою особи, на користь якої прийнято рішення третейського суду [3].

Заява про видачу виконавчого листа про примусове виконання рішення третейського суду подається до апеляційного суду за місцем проведення третейського розгляду протягом трьох років з дня прийняття рішення третейським судом. Якщо вона буде подана після закінчення визначеного строку, то залишається без розгляду. Суд за клопотанням заявника може

поновити пропущений строк на подання заяви про видачу виконавчого листа про примусове виконання рішення третейського суду, якщо визнає причини його пропуску поважними.

Якщо до суду надійшла заява про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, а в його провадженні чи в провадженні іншого суду є заява про оскарження і скасування цього рішення третейського суду, суд зупиняє провадження по заяві про видачу виконавчого листа до набрання законної сили ухвалою суду, якою відмовлено в задоволенні заяви про скасування оскарженого рішення третейського суду [4, с. 65].

До постановлення ухвали по суті поданої заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду будь-яка сторона третейського розгляду в установлені законом порядку та строки має право звернутися до суду із заявою про скасування цього ж рішення та просити розглянути його спільно із заявою про надання дозволу на виконання цього рішення в одному провадженні.

Ухвала суду за наслідками розгляду заяви про видачу виконавчого листа, якщо вона не була оскаржена в апеляційному порядку, набирає законної сили після закінчення строку на апеляційне оскарження. У разі подання апеляційної скарги ухвала суду набирає законної сили після розгляду справи судом апеляційної інстанції.

При розгляді заяви про видачу виконавчого документа господарський суд не здійснює оцінки законності і обґрунтованості рішення третейського суду в цілому, а лише встановлює відсутність або наявність підстав для відмови в задоволенні заяви про видачу виконавчого документа, визначених ст. 56 Закону України «Про третейські суди» та ст. 355 ГПК України. Такого висновку дійшов Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду, розглянувши справу № 910/8665/17 за заявою про видачу наказу на примусове виконання рішення постійно діючого третейського суду, ухваленого за результатами розгляду позову про стягнення заборгованості за договором про відкриття кредитної лінії, залишаючи без змін ухвалу апеляційного господарського суду, якою задоволено заяву про видачу наказу на примусове виконання рішення постійно діючого третейського суду [5].

Рішення третейського суду за господарськими спорами є обов'язковим до виконання. Порядок примусового виконання рішень третейських судів встановлений Законом України «Про виконавче провадження».

Література

1. Про третейські суди: Закон України від 11 трав. 2004 р. № 1701-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 35. Ст. 412.

2. Бут І.О. Розгляд спорів третейським судом в аграрній сфері. Актуальні проблеми українського законодавства: тези доповідей держ. наук.-практ. конфер. (Біла Церква, 19 лист. 2015 р.). Біла Церква, 2015. С. 18-19.

3. Господарський процесуальний кодекс України від 06 лист. 1991 р. № 1798-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56.

4. Скрипець Н.С. Виконання рішень третейських судів в порядку цивільного та господарського судочинства: порівняльно- правовий аналіз. Альтернативні способи вирішення спорів (ADR): матеріали Шостого Львівського міжнародного форуму (м. Львів, 30-31 трав. 2013 р.). Львів: Вид-во Львівського регіонального ін-ту держ. упр-ння Нац. акад. держ. упр-ня при Президентові України, 2013. С. 61-66.

5. Огляд судової практики розгляду Верховним Судом справ щодо оскарження рішень третейських судів та про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів. URL: https://donetskcci.com/files/pagestatic/ogljad_rishen_tret.pdf (дата звернення: 02.05.2023).

УДК 346.9(043.2)

Репіна Є.Ю., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ БАНКРУТСТВА СТРАХОВИКІВ

Страхові компанії є важливими учасниками фінансової системи країни. Вони надають послуги зі страхування ризиків, які забезпечують захист від несподіваних фінансових витрат у разі настання непередбачуваних подій. Однак, як і в будь-якій іншій галузі, у страхуванні можуть виникати фінансові труднощі, які можуть призвести до банкрутства компанії.

Причини банкрутства страхових компаній можуть бути різними. Однією з найбільш поширених причин є неправильне управління компанією. Недостатньої уваги до ризиків, невідповідальність при веденні бізнесу та недостатній контроль над фінансовими операціями можуть призвести до того, що компанія втратить свою фінансову стабільність і стане банкрутом.

Іншою причиною банкрутства страхових компаній є непередбачувані фактори, такі як природні катастрофи, економічні кризи та інші. Ці фактори можуть призвести до того, що компанії зіткнуться з великими фінансовими витратами, які перевищують їх можливості.

Приписи, пов'язані з особливостями банкрутства страховиків, містяться у ст. 92 розділу VII Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ) та, по суті, аналогічні тим, що існували в останній редакції Закону

України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Положення названого розділу та, відповідно, його статей 91, 92 встановлюють спеціальні правила, а інші норми КУзПБ належать субсидіарному застосуванню [1].

Однак, незалежно від причини банкрутства страхових компаній, процедура банкрутства для страхових компаній має свої особливості. Зазвичай, банкрутство страхової компанії починається з відкриття процедури ліквідації компанії, або продажу її активів іншим страховим компаніям. У багатьох країнах, страхові компанії мають бути забезпечені гарантійним фондом, який може використовуватись для виплати клієнтам компанії в разі її банкрутства.

Особливості вітчизняної правової регламентації цього виду відносин банкрутства характеризуються тим, що правом на звернення до господарського суду з заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство страховика крім осіб, зазначених у ч. 2 ст. 8 КУзПБ (а саме боржника та кредиторів), наділений також спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю – Національний банк України (далі – НБУ), правове становище якого визначено Законом України «Про Національний банк України» [1].

Однією з особливостей банкрутства страхових компаній є те, що клієнти компанії можуть бути постраждалими від цього процесу. У разі банкрутства страхової компанії, клієнти можуть втратити свої страхові поліси, або не отримати очікувану виплату за збитки. Це може призвести до значних фінансових втрат для клієнтів та погіршення їхнього фінансового стану.

Ще однією особливістю банкрутства страхових компаній є те, що це може мати наслідки для фінансової системи в цілому. Банкрутство страхової компанії може призвести до втрати довіри в інших страхових компаній та на ринку загалом, що може призвести до зниження довіри до фінансової системи в цілому.

Метою посилення ефективності правого регулювання відносин банкрутства, в яких страховики виступають боржниками (банкрутами) та, відповідно, судових процедур, що до них застосовуються, доцільно розширити коло осіб, які можуть звертатися до господарського суду з заявою про відкриття справи про банкрутство страховика за рахунок об'єднань страховиків, метою створення яких є, зокрема, захист інтересів своїх членів, здійснення спільних програм (ч. 1 ст. 13 Закону України «Про страхування») [2].

Об'єднання страховиків за законодавством України (за критерієм порядку створення) підлягають поділу на обов'язкові (Моторне (транспортне) страхове бюро України (далі – МТСБУ), Ядерний страховий пул, Аграрний страховий пул) та добровільні (Ліга страхових організацій

України, Асоціація страховий бізнес, Українська федерація ubezpieczenia, Національна асоціація страховиків України тощо).

Щодо об'єднань страховиків, які створюються в обов'язковому порядку, їх перелік фактично окреслений у частинах 4, 5, 6 ст. 13 Закону України «Про страхування» [2].

Банкрутство страхових компаній може мати значні наслідки для клієнтів, фінансової системи та економіки в цілому. Для запобігання банкрутства страхових компаній, необхідно вести відповідальне та ретельне управління компанією, враховуючи всі можливі ризики та непередбачувані фактори. Крім того, важливо забезпечити належний контроль над фінансовою діяльністю страхової компанії з боку регуляторних органів та дотримуватись вимог законодавства щодо страхових компаній.

У разі банкрутства страхової компанії, важливо забезпечити максимальну захищеність прав клієнтів компанії та їх інтересів. Для цього можуть використовуватись різні механізми, такі як гарантійні фонди, які забезпечують виплату клієнтам у разі банкрутства страхової компанії [3].

Крім того, регуляторні органи можуть вживати додаткових заходів для запобігання банкрутству страхових компаній. Наприклад, вони можуть заборонити страховій компанії видачу надмірно високих страхових сум, що може призвести до значних збитків для компанії та зростання ризику її банкрутства.

У загальному, банкрутство страхових компаній є складною та серйозною проблемою, яка потребує відповідального та ретельного підходу до управління страховою компанією та відповідного регулювання з боку держави. Дотримання вимог законодавства та використання належних заходів для запобігання банкрутству можуть допомогти зменшити ризики для клієнтів та економіки в цілому.

Література

1. Кодекс України з процедур банкрутства. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 19. Ст. 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
2. Про страхування: Закон України від 7 бер. 1996 р. № 85/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 18. Ст. 78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text>
3. Радзивілюк В. Правове регулювання банкрутства юридичних осіб в Україні: навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2020. С. 69-70.

Савліва Н.О., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Слободська І.А., старший викладач

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ліцензування є одним із провідних інститутів у системі регулювання господарської діяльності, адже становить собою особливий вид здійснення державного нагляду та контролю.

Господарський кодекс України (далі – ГК України) встановлює, що правові засади ліцензування господарської діяльності визначаються, виходячи з конституційного права кожного на здійснення підприємницької діяльності, не забороненої законом, а також принципів господарювання, одним із яких є обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави [1].

Відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища [2].

Е. Бекірова, досліджуючи правове регулювання певних видів господарської діяльності, розглядає ліцензування як елемент легітимації суб'єктів господарської діяльності; умову здійснення певних видів господарської діяльності; підставу виникнення права здійснювати види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню; елемент механізму реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність; засіб державного регулювання господарської діяльності [3].

Загалом правову основу ліцензування господарської діяльності складають: Конституція України, Господарський кодекс України, Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», Закон України «Про реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», спеціальні закони, міжнародні договори України, ратифіковані Верховною Радою України, інші нормативно-правові акти (укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти державних органів, до компетенції яких належить формування та реалізація державної

політики у сфері ліцензування господарської діяльності).

Значна кількість видів господарської діяльності, зазначених у Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» підлягає ліцензуванню з урахуванням особливостей, визначених спеціальними законами, що не сприяє спрощенню їх державного регулювання, оскільки із встановлених зазначеним Законом правил існує велика кількість винятків [4].

Так, порядок видачі, переоформлення та анулювання ліцензій на здійснення ліцензування банківської діяльності здійснюється із застосуванням Закону України «Про банки і банківську діяльність»; діяльність в галузі телебачення і радіомовлення здійснюється відповідно до Закону України «Про телебачення і радіомовлення»; діяльність з виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами визначається Законом України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» та ін.

Варто зазначити, що правова основа та власне вся державна політика у сфері ліцензування ґрунтується, на низці принципів, серед яких зокрема: принцип єдиної державної системи ліцензування, що реалізується шляхом визначення Кабінетом Міністрів України органів ліцензування та видів господарської діяльності, на які відповідний орган ліцензування видає ліцензії.

Вагоме місце займає й принцип пріоритетності захисту прав, законних інтересів, життя і здоров'я людини, навколишнього природного середовища, захисту обмежених ресурсів держави та забезпечення безпеки держави, що передбачає, зокрема, ліцензування виду господарської діяльності застосовується лише до такого виду, провадження якого становить загрозу порушення прав, законних інтересів громадян, життю чи здоров'ю людини, навколишньому природному середовищу та/або безпеці держави, і лише у разі недостатності інших засобів державного регулювання [2].

Потрібно звернути особливу увагу на те, що для деяких видів господарської діяльності необхідно передбачити внесення змін до спеціальних законів, які запроваджуватимуть проведення органом ліцензування до видачі ліцензії обов'язкової перевірки відповідності матеріально-технічної бази встановленим вимогам та заявленим у заяві про отримання ліцензії характеристикам, як це, зокрема, передбачено Законом України «Про лікарські засоби» для ліцензування господарської діяльності з виробництва лікарських засобів [4].

Зазначені зміни та порядок здійснення даної перевірки доцільно регламентувати у ліцензійних умовах.

У свою чергу вимоги ліцензійних умов мають бути однозначними, прозорими та виключати можливість їх суб'єктивного застосування органами ліцензування чи ліцензіатами. Контроль за додержанням ліцензіатами вимог ліцензійних умов здійснюють у межах своїх повноважень органи ліцензування шляхом проведення планових і позапланових перевірок відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [5].

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/43615>
2. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 бер. 2015 р. № 222-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158.
3. Бекірова Е.Е. Правове регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2005. 202 с.
4. Клименко Н.Г. Ліцензування господарської діяльності як засіб державного регулювання діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 4. С. 127-135.
5. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квіт. 2007 р. № 877-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 29. Ст. 389.

УДК 346.9(043.2)

Ткаченко А.К., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

МЕТА І НАСЛІДКИ МОРАТОРІЮ НА ЗАДОВОЛЕННЯ ВИМОГ КРЕДИТОРІВ

Мораторій на задоволення вимог кредиторів – це тимчасове припинення виплат заборгованості з боку боржника під час фінансових труднощів. Його можуть запроваджувати як уряди країн, так і корпорації або інші юридичні особи.

Метою мораторію є зменшення фінансового тиску на боржника, який зазнає фінансових труднощів, а також забезпечення часу для переговорів з кредиторами щодо реструктуризації боргу. Мораторій може бути викликаний різними причинами, наприклад, економічною кризою, припиненням роботи підприємства або зміною власника.

Однак мораторій також може мати негативні наслідки. Він може спричинити зниження довіри кредиторів до боржника, погіршення його

кредитного рейтингу та збільшення вартості боргу через нарахування відсотків. Крім того, мораторій може привести до недостатнього фінансування для кредиторів, які можуть також зазнавати труднощів через невиконання заборгованості.

Один з прикладів – це мораторій на боргові зобов'язання відомого мережевого роздрібного продавця одягу J. Crew Group Inc.

У травні 2020 року компанія J. Crew подала заяву про банкрутство в США та одночасно заявила про мораторій на задоволення боргових зобов'язань від \$ 1,7 мільярдів перед кредиторами. Мораторій на задоволення вимог кредиторів дозволив компанії відкласти сплату зобов'язань перед кредиторами на певний термін, поки вона буде вирішувати свої проблеми з фінансовою стійкістю та перебудовою бізнесу.

Мораторій дозволив компанії пройти через процес банкрутства та реорганізуватися, не сплачуючи зобов'язання перед кредиторами протягом певного періоду. Компанія врешті-решт змогла знайти нових інвесторів, запропонувати нову стратегію розвитку та вийти з банкрутства з меншими зобов'язаннями перед кредиторами.

Цей приклад ілюструє, як мораторій на задоволення вимог кредиторів може допомогти юридичній особі зменшити тиск від кредиторів та знайти шляхи для подальшого розвитку бізнесу.

Отже, мораторій на задоволення вимог кредиторів може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Він може допомогти боржнику зменшити фінансовий тиск і знайти шлях до переговорів з кредиторами, але також може привести до погіршення його кредитного рейтингу та недостатнього фінансування для кредиторів.

Література

1. Котенко Т. Бізнес і коронавірус: відома американська мережа магазинів одягу оголосила про банкрутство. URL: <https://www.nytimes.com/2020/05/03/business/j-crew-bankruptcy-coronavirus.html>

УДК 346.9(043.2)

Ткачук І.Ю., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тімуш І.С., д.ю.н., професор

КЛАСИФІКАЦІЯ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ

Якісний захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання нарівні з традиційними господарськими судами можуть здійснювати і

недержавні судові органи – третейські суди. Інститут третейського розгляду спорів на законодавчому рівні знайшов закріплення у Законі України «Про третейські суди» [1].

У світовій практиці виділяють за певними критеріями кілька видів третейських судів. І це не малозначно. Класифікація таких судів важлива з огляду на правильне розв'язання питання про підвідомчість конкретних справ, визначення компетенції судів та сфери діяльності, а також швидкий, об'єктивний, законний розгляду спору.

Традиційним є поділ третейських судів залежно від строків їх функціонування, який прямо впливає як із міжнародних конвенцій про арбітраж, так і з національного законодавства багатьох країн про третейські суди, а саме: третейські суди *ad hoc* (або разові чи ситуативні, для розгляду конкретної справи) та *постійно діючі третейські суди* (інституційні, які діють на постійній основі) [2].

Третейські суди обмеженого строку дії як модель судів пропонується запровадити для вирішення земельних спорів, спорів про поділ будівель та майна між різними церквами та конфесіями [3].

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про третейські суди» в Україні можуть утворюватися та діяти постійно діючі третейські суди та третейські суди для вирішення конкретного спору (суди *ad hoc*). Постійно діючі третейські суди та третейські суди для вирішення конкретного спору утворюються без статусу юридичної особи.

У розмежуванні постійно діючого третейського суду і третейського суду *ad hoc* суттєву роль відіграє наявність певної недержавної організації, яка засновує та опікує інституційний арбітраж. Третейський суд *ad hoc* організовується безпосередньо сторонами і не пов'язаний з будь-якою установою. Вагомою ознакою, яка дозволяє відмежувати постійно діючий третейський суд від третейського суду *ad hoc*, є наявність в інституційного арбітражу правил розгляду спорів (регламенту), який застосовується для всіх спорів. У третейських судах *ad hoc*, звичайно, такі регламенти відсутні, і під час розгляду та вирішення спорів третейські судді (суддя) керуються правилами провадження, встановленими сторонами в кожному конкретному випадку.

Поділ третейських судів на *загальні та спеціалізовані* має умовний характер, оскільки компетенція загального третейського суду значно обмежена порівняно з компетенцією державного суду. Спеціалізований третейський суд розглядає ще більш обмежене коло спорів (якщо порівнювати із загальним третейським судом). Загальний третейський суд забезпечує інтереси майнового обороту взагалі, а спеціалізований діє у певній сфері, наприклад, банківській, страховій тощо.

Наприклад, до спеціалізованих третейських судів відносяться, зокрема, морські арбітражі, що вирішують спори у сфері торгового мореплавства.

Такими є арбітраж при Комітеті Ллойда в Лондоні, Морська арбітражна палата в Парижі, Морський третейський суд у Гамбурзі. Спеціалізованими третейськими судами в Україні є Міжнародний комерційний арбітражний суд, Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України. Зауважимо, що на них не поширюється Закон України «Про третейські суди». Ці суди здійснюють свою діяльність відповідно до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

Третейські суди за сферою діяльності поділяються на: *національні* (які компетентні вирішувати внутрішньоекономічні спори) та *міжнародні* (для розв'язання зовнішньоекономічних конфліктів). Поділ третейських судів на міжнародні та національні залежить від того, чи належить йому право розгляду спорів, в яких присутній іноземний елемент (предмет позову, сторони, факти, з яких виникли правовідносини), чи ні. Статус сторони (сторін) спору, що перебуває у провадженні третейського суду, є підставою для визнання його як міжнародного. Проте правова природа як міжнародних, так і національних третейських судів однакова, різниця полягає лише в тому, що діяльність міжнародних арбітражів спрямована на розгляд та вирішення спорів, що впливають із зовнішньоекономічних відносин. Обмеження підвідомчості національних третейських судів неможливістю розгляду та вирішення спорів у яких, якщо хоча б однією із сторін є нерезидент України, можна вважати серйозною законодавчою дискримінацією національних третейських судів, оскільки за своїм характером інститут третейського судочинства є добровільним та договірним і саме сторони на свій розсуд мають вирішувати чи передавати свій спір на розгляд міжнародного чи національного арбітражу [3, с. 695].

Зазначене дає змогу виокремити третейські суди: 1) національні та міжнародні; 2) інституційні (постійно діючі) та *ad hoc*; 3) загальні та спеціалізовані.

Література

1. Про третейські суди: Закон України від 18 бер. 2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 35. С. 412.
2. Притика Ю.Д. Третейський розгляд господарських спорів: сучасність та перспективи розвитку. Вісник Вищого Арбітражного Суду України. 2000. № 3. С. 167-176.
3. Дишкантюк Ю.І. Види третейських судів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/21676/.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Чайка К.О., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ-БОРЖНИКА ЗА ІНІЦІАТИВОЮ КРЕДИТОРА АБО КРЕДИТОРІВ

На сьогоднішній день активно здійснюється реформування законодавства України, імплементація західноєвропейських норм та стандартів у чинне законодавство нашої держави. Однією із сфер, яка наразі зазнає значної трансформації, є інститут банкрутства, оскільки банкрутство є важливою процедурою для забезпечення фінансової стабільності компаній та захисту інтересів кредиторів, впливає на визначення місця України у рейтингу доступності для ведення бізнесу. Судове провадження у справі про банкрутство юридичної особи має важливе значення для забезпечення фінансової стабільності компаній та захисту інтересів їх кредиторів. Відкриття провадження у справі про банкрутство є одним із ключових моментів у цьому процесі, що вимагає дотримання встановлених законодавством правил та особливостей, пов'язаних з видом юридичної особи, станом її фінансових зобов'язань, розміром майна, статусом кредиторів тощо.

Відповідно до ч. 1 ст. 34 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) заява про відкриття провадження у справі про банкрутство у письмовій формі подається кредитором або боржником, а стосовно боржника - державного підприємства або господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі - органом (суб'єктом), уповноваженим управляти державним майном. Вона повинна містити:

- найменування господарського суду, до якого подається заява;
- найменування боржника, його місцезнаходження, ідентифікаційний код юридичної особи;
- ім'я або найменування кредитора, його місцезнаходження або місце проживання, ідентифікаційний код юридичної особи або реєстраційний номер облікової картки платника податків, або серію та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті);
- найменування органу (суб'єкта), уповноваженого управляти

державним майном щодо боржника - державного підприємства або господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

- виклад обставин, що є підставою для звернення до суду;
- перелік документів, що додаються до заяви [1].

Крім того, статтею 34 КУзПБ встановлено, які саме відомості кредитор повинен зазначати у своїй заяві про відкриття провадження у справі про банкрутство до господарського суду для того, щоб суд прийняв правильне та об'єктивне рішення щодо відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи-боржника. Це можуть бути як обов'язкові відомості, регламентовані нормами вищевказаної статті, так і виклад певних обставин, які будуть підставами для звернення до суду, перелік документів, що додаються до заяви.

Системний аналіз ст. ст. 1, 8, 34, 39 КУзПБ свідчить, що правовими підставами для відкриття провадження у справі про банкрутство є:

- наявність грошового зобов'язання боржника перед кредитором, строк виконання якого настав на дату звернення кредитора до суду;
- відсутність між кредитором та боржником спору про право стосовно заявлених вимог;
- відсутність задоволення боржником у повному обсязі вимог ініціуючого кредитора (кредиторів) до підготовчого засідання суду [2].

Положення КУзПБ не встановлюють обов'язку для ініціуючого кредитора доводити те, що боржник у справі про банкрутство не має можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Доведення обставин можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав, покладено саме на боржника, про що свідчить те, що боржник може надати підтвердження спроможності виконати свої зобов'язання та погасити заборгованість.

Разом з тим, слід звернути увагу на те, що підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника є наявність спору про право щодо вимог ініціуючого кредитора. Аналогічних висновків дійшов Верховний Суд у постановках від 13.08.2020 у справі № 910/4658/20, від 19.08.2020 у справі № 910/2522/20, від 16.09.2020 у справі № 911/593/20.

Важливим питанням при відкритті провадження у справі про банкрутство є питання належної обґрунтованості кредиторських вимог кредитора, за заявою якого відкривається провадження у справі. Використання формального підходу при розгляді заяви з кредиторськими вимогами та визнання кредиторських вимог без надання правового аналізу поданій заяві з кредиторськими вимогами, підстав виникнення грошових вимог кредиторів до боржника, їх характеру, встановлення розміру та

моменту виникнення цих грошових вимог створює загрозу того, що суд може визнати фіктивну кредиторську заборгованість до боржника. Наведене порушує права кредиторів у справі про банкрутство з обґрунтованими грошовими вимогами, а також порушує права боржника у справі про банкрутство.

Таким чином, резюмуючи все вище сказане, можна стверджувати, що відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи-боржника є складним та важливим етапом процедури, який потребує ретельної підготовки та дотримання процедурних вимог. Врахування інтересів та прав всіх зацікавлених сторін є необхідним, а відновлення фінансової стабільності юридичної особи може бути досягнуто через розумне та об'єктивне вирішення відповідної справи.

Література

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

2. Огляд правових позицій Верховного Суду щодо застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства: рішення, внесені до ЄДРСР, за липень-серпень 2022 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00980> (дата звернення: 01.05.2023).

УДК 346.12:346.1(043.2)

Шпак І.М., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Слободська І.А., старший викладач

ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день, в умовах війни, надзвичайно важливе значення для нашого народу має питання оборони України, захисту її територіальної цілісності, суверенітету та недоторканності. Надзвичайно великі суми потрібні для забезпечення оборони та підтримання нашої інфраструктури. Підприємства нашої держави, яка знаходиться в умовах війни, окрім оборонної промисловості, відходять на другий план. Більша частина бізнесу була фактично паралізована через безліч обставин, починаючи від психологічного шоку через такий перебіг подій до економічного складу ділової активності та неможливості здійснення підприємствами своєї господарської діяльності, які безпосередньо знаходяться на території активних бойових дій.

Зі слів Кузьменка А., поряд із реальним воєнним фронтом очевидним та життєво необхідним є запуск потужного економічного фронту, який у сьогоднішні непрості часи є надзвичайно важливим для суспільства [1]. Повністю розділяємо його думку стосовно того, що без економічної активності неможливе повноцінне функціонування держави в умовах війни.

Зважаючи на вкрай важку ситуацію у нашій країні, держава почала активно впроваджувати зміни до законодавства та державних програм, які безпосередньо спрямовані на те, щоб підтримати українську економіку. У даний період надзвичайно важливим є забезпечення належного та безперервного функціонування діяльності суб'єктів господарювання.

Як відомо, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України в нашій державі введено воєнний стан. Тому відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» [2]. Уряд своєю постановою від 18 березня 2022 року № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» з'ясував цілий ряд інших надзвичайно важливих питань, які безпосередньо стосуються господарської діяльності:

1) у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі безоплатного подання до органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг декларації про провадження господарської діяльності, без отримання дозвільних документів (документів дозвільного характеру, ліцензій або інших результатів надання публічних послуг);

2) суб'єкту господарювання надано право за вибором подання декларації незалежно від задекларованого (zareєстрованого) місцезнаходження (місця проживання), місця здійснення господарської діяльності або місцезнаходження відповідного об'єкта: в електронній формі – через Єдиний державний веб-портал електронних послуг, зокрема засобами мобільного додатку Порталу Дія (Дія) або у паперовій формі – через центр надання адміністративних послуг, подана особисто суб'єктом господарювання або уповноваженою особою, надіслана поштою;

3) суб'єкти господарювання, які набули право на провадження господарської діяльності на підставі декларації, у разі відсутності відповідних дозвільних документів (документи дозвільного характеру, ліцензії та/або інші результати надання публічних послуг), невідкладно, але не пізніше трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану звертаються до відповідних органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг і отримують відповідні дозвільні документи в порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності;

4) на час воєнного стану зупиняється перебіг строків звернення за отриманням публічних послуг, визначених законодавством. З дня припинення чи скасування воєнного стану перебіг зазначених строків продовжується з врахуванням часу, що минув до їх зупинення;

5) строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану [3].

Правильним, вважаємо, є рішення Торгово-промислової палати України стосовно спрощення процедури засвідчення форс-мажорних обставин, що дає змогу суб'єктам бізнесу відтермінувати виконання договірних зобов'язань [4].

Також 3 березня 2022 року парламентом було схвалено Закон про зміни до Податкового кодексу. Даними змінами передбачається введення нового тимчасового механізму оподаткування суб'єктів господарювання, а також зупинення перебігу строків, передбачених Податковим кодексом України на час дії воєнного стану [5].

Виходячи із вище зазначеного, можемо стверджувати, що більшість змін спрямовано безпосередньо на покращення українського законодавства із врахуванням тих проблем, які виникають у нашій державі під час війни. Це, вважаємо, єдиний шлях ефективного функціонування економіки, а також нормального здійснення господарської діяльності в умовах війни.

Література

1. Кузьменко А. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/>

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

3. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 18 бер. 2022 р. № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text>

4. Офіційний лист ТПП України щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) від 28 лют. 2022 р. № 2024/02.0-7.1 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mus36779?an=2>

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 3 бер. 2022 р. № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>

Щурикова А.П., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Нецька Л.С., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА, ПОВ'ЯЗАНИХ З ІНОЗЕМНОЮ ПРОЦЕДУРОЮ БАНКРУТСТВА

Питання застосування процедур банкрутства, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, наразі актуальне, оскільки, проаналізувавши судову практику щодо таких спорів в Україні та світі, можна виявити, неоднозначність щодо дотримання принципу взаємності.

Відповідно до ст. 97 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КузПБ) «іноземна процедура банкрутства - провадження у справі про банкрутство, що здійснюється в іноземній державі згідно із правом цієї держави» [1].

Основною проблемою процедур банкрутства, пов'язаних з аналогічною іноземною процедурою, є відсутність достатнього організаційно-правового механізму, а саме: чіткої правової визначеності понятійного апарату, коректного застосування принципу взаємності у деяких справах та чітких правил співпраці судів.

Щодо використання принципу взаємності, то Верховний Суд у складі Касаційного господарського суду Постановою у справі № 910/5107/2 від 22 грудня 2021 року сформував такий висновок: «принцип взаємності вважається дотриманим, якщо буде встановлено, що міжнародний договір України, згоду на обов'язковість якого надала Верховна Рада України, передбачає можливість такого співробітництва іноземної держави з Україною» [2]. Саме в розгляді цієї справи у касаційній інстанції принцип взаємності був дотриманий повністю, адже, суд апеляційної інстанції припустився неправильного тлумачення вимог закону, внаслідок чого дійшов помилкових висновків. Також у даній Постанові зазначено наступне: «будь-яких виключень щодо взаємної правової допомоги у справах про банкрутство ні Договір про взаємну правову допомогу між Україною і Чеською Республікою в цивільних справах від 28.05.2001, ні КУзПБ не містить» [2]. Тобто, якщо договір визначає взаємну правову допомогу у справах, які виникають із комерційних правовідносин, до яких належать і справи про банкрутство, то принцип взаємності буде дотриманий.

Аналіз міжнародної судової практики свідчить, що для розгляду справ про банкрутство з множинними провадженнями з метою їх координації у кодексах держав закріплені всі відомі організаційно-правові механізми, що

застосовуються та використовуються при розгляді справ про банкрутство з множинними провадженнями. Наприклад, такі норми передбачено у Кодексі Індії про неспроможність та банкрутство (Insolvency and Bankruptcy Code, 2016) [3]. У положеннях Кодексу Індії про неспроможність та банкрутство є закладений механізм, який забезпечує можливість укладання угод щодо реалізації норм цього Кодексу в інших юрисдикціях з метою співробітництва у транскордонних справах, що дозволяє спеціалістам у сфері транскордонного банкрутства успішно розробляти транскордонні протоколи та є безумовним позитивним розв'язанням проблемних питань у сфері неплатоспроможності через узгодження судових проваджень у справах про транскордонні банкрутства з множинними провадженнями.

Отже, враховуючи усе вище викладене, необхідно підкреслити важливість удосконалення національного законодавства щодо застосування процедур банкрутства, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства. Разом з тим, доцільно запозичити позитивний досвід інших держав стосовно провадження у справах про транскордонні банкрутства та напрацювати понятійний апарат у досліджуваній сфері.

Література

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення 01.05.2023)
2. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного господарського суду від 22 груд. 2021 р. у справі № 910/5107/2. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2022_05_27_910_5107_20 (дата звернення: 01.05.2023).
3. Insolvency and Bankruptcy Code, 2016. URL: <https://www.mca.gov.in/Ministry/pdf/TheInsolvencyandBankruptcyofIndia.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).

МАТЕРІАЛИ
VI Міжнародного
молодіжного наукового юридичного форуму

до Дня науки

18 травня 2023 року

Адреса:

03058, Київ, проспект Любомира Гузара, 1

Тел. (044) 406–70–35

e-mail: pravo@nau.edu.ua

<http://www.law.nau.edu.ua/>

Підписано до друку 18.04.2022.

Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.

Умов.-друк. арк. 28,83.

Тираж 300 примірників. Замовлення № 04/22/2-1.